VOORBERIGT VAN DEN VERTALER.

Gij ontvangt hier, waarde Lezer, het eerste gedeelte der Nederduitsche vertaling van een opmerkenswaardig Geschrift, welks vertolking men van ons heeft begeerd.

De beruchte DE POTTER, *de man der Belgische revolutie, die, toen zijn Vaderland, onder het wijs, weldadig, regtvaardig en grondwettig bestuur van een goed en groot Koning, eenen nooit gekenden voorspoed genoot, door de sluwste middelen, zijne Landgenooten tegen de Regering opruide en, onder zamenwerking met vele medepligtigen, zijne pogingen bekroond zag, door de omverwerping van de bestaande orde van zaken, tot onberekenbaar nadeel dergenen, wier belangen hij zeide voor te staan — deze man slaat een' rugwaartschen blik op hetgeen hij zelf voornamelijk* zijn *werk noemt, en maakt het publiek deelgenoot van zijne beschouwingen.*

Misschien — zoo denkt gij welligt — vervult dit terugzigt hem met schaamte en berouw; immers, verschrikkelijk moet hem het denkbeeld vallen: « ik heb door mijne woelingen (de onreine bron derzelve

Digitized by Google

nog daargelaten) hetzij regtstreeks, hetzij in de gevolgen, die ik niet meer verhinderen kon, zulk eene vreeselijke reeks van algemeene en bijzondere rampen veroorzaakt, en tot welk einde?!....» *Gij bedriegt u, Lezer; de Heer* DE POTTER *heeft zich de, wij willen hopen ook voor hem, pijnlijke gewaarwording bespaard om juist op deze jammeren die, tusschen beide gezegd, wel ten kwade bedacht, maar door God genadig ons ten goede gekeerd zijn, bijzonder het oog te vestigen. Hij schreef dan ook, misschien daarom, geene geschiedenis der Belgische revolutie, maar louter zijne* persoonlijke herinneringen *uit dezelve, en wel met het doel om te bewijzen, dat hij goed en pligtmatig gehandeld heeft, en gij hem groot onregt aandoet, door hem uwe achting te onthouden, terwijl hij er echter bijvoegt, dat hij uwe verachting dragen kan.*

Meent echter niet dat, hoezeer de Heer DE POTTER *zich op zijn doen verheft, hij daarom geen reden zou vinden om zich te beklagen; integendeel, hij beklaagt zich in de meeste opzigten, maar — over anderen, niet, of althans weinig over zich zelven. Hij wilde het* goede, *en het Nederlandsch Gouvernement vervolgde hem; de mannen, die met hem zamenspanden tot de grondlegging en verdere voltrekking van het gebouw der revolutie, vielen hem naderhand ook af, gaven aan de zaken eene geheel andere wending, dan hij had gewenscht; hij werd miskend — in één woord, hij is een martelaar; en nu zal zijn schrijven dienen*

Digitized by Google

om zijne bedoelingen bloot te leggen en tevens de mannen te doen kennen, die zich aan het roer der zaken plaatsten en zich van hem zeer gaarne ontdeden.

Er zijn dikwijls slechts eenige kwaadwillige schepelingen noodig om een vaartuig te doen schipbreuk lijden; maar hebben zij daarbij ten doel om, zoodra de kiel gestrand is, den Kapitein en de Stuurlieden van boord te jagen en de lading te plunderen, dan ziet men bijna altijd, dat bij de verdeeling van den buit de vroegere eensgezindheid in openbaren twist verkeert; en de bedaarde aanschouwer komt uit deze twisten veelmaals bijzonderheden te weten, die anders welligt geheim gebleven waren en hem rijke stof geven tot nuttige opmerking.

Uit dat oogpunt beschouwd, behelzen DE POTTER'S persoonlijke herinneringen *wezentlijke bouwstoffen voor de eigenlijke geschiedenis der Belgische Omwenteling, en derzelver verzameling vormt, gelijk wij hierboven reeds zeiden, een opmerkenswaardig Geschrift.*

Dit getuigenis willen wij echter meer bijzonder toegekend hebben aan dat gedeelte van zijn verhaal, 't welk in het volgende stuk een' aanvang neemt. De Uitgever namelijk besloten hebbende, het werk, dat uit twee deelen bestaat, in vier stukken het licht te doen zien, zoo hebben wij het eerste deel dáár afgebroken, waar DE POTTER, *na de* glorieuse *September-dagen, als de groote burger, in triomf te*

Digitized by Google

Brussel *werd ingehaald, dewijl daarmede een eerste tijdvak wordt besloten. Hij, dit erkennen wij, was verpligt dit tijdvak vooraf te behandelen, wilde hij aan zijn voornaam doel, zoo 't schijnt, beantwoorden en wat verder gebeurde op zijne wijze in 't licht stellen; maar dit belette niet, dat zoo onverschillig het ons was, wie der oproerkraaijers de Belgische gans, na het beest magtig geworden te zijn, het best geplukt hebbe, wij nogtans ter oorzake van het voorafgaande verhaal (den inhoud van dit eerste stuk) bezwaarlijk te bewegen waren om de vertaling te ondernemen. Die oneerbiedige toon omtrent onzen vereerenswaardigen Koning, die miskenning, verdraaijing en belastering van de bedoelingen zijner regering, welke, zij moge, gelijk alles in de wereld onvolmaakt is, somwijlen gedwaald hebben in de aanwending der middelen, altoos te goeder trouw het belang en het waarachtig welzijn der Belgische provinciën had behartigd, was ons bij eene eerste inzage geweldig tegen de borst; doch daar het werk evenwel vertaald zou worden, en men ons daartoe slechts de voorkeur verleende, ondernamen wij eene tweede lezing van de zeventien eerste hoofdstukken en — oogenblikkelijk daarna maakten wij een begin om dezelve in onze moedertaal over te brengen.*

De Heer DE POTTER *spreekt een en andermaal van wijzigingen, die zijne denkbeelden ondergingen (het gewone middel om zich voor de beschuldiging van inconsequentie te vrijwaren) maar nu ondervon-*

Digitized by Google

den wij ook iets dergelijks, want onze denkbeelden werden in waarheid gewijzigd. Had ons in den beginne een gevoel van ergernis belet, zijn verhaal, gelijk men wel zegt, op de keper te beschouwen, thans vertoonde het zich aan ons in deszelfs, zoo wij meenen, waarachtig licht, en wij gedachten aan 's Konings beroemden oudoom, FREDERIK DEN GROOTEN, *die, bij zekere gelegenheid, van de zuiverheid zijner zaak overtuigd, een schimpschrift op zijn persoon en bestuur liet afnemen en lager hangen, opdat het volk het des te gemakkelijker zou kunnen lezen; want, voorwaar, de onbeschaamde herhaling van honderdmaal voldingend wederlegde grieven, en die zelfs niet eens het beginsel maar slechts het voertuig zijn geweest; de winderige redenering over staatkundige hervormingen, die meer het kenmerk dragen van alles op het spel zettende dweeperij dan van gezond verstand, de beschuldigingen, waarvoor geldige bewijzen ontken, en dat uit eenen tijd toen het Gouvernement door verraders was omringd, — dat alles vermag zelfs geene* schaduw *te werpen op Koning* WILLEM'S *vijftienjarig bestuur over* België, *waar alle inwoners gehandhaafd werden bij het genot der staatkundige, burgerlijke en godsdienstige regten, hun door de Grondwet toegekend, waar alleen losbandigheid werd te keer gegaan, en waar, onder den invloed van deze, door de wet alleen begrensde, vrijheid, de maatregelen der Regering tot bloei en welvaart des lands zulke gezegende vruchten droegen, dat dit*

Digitized by Google

tijdvak, gelijk VAN KAMPEN *zich teregt uitdrukt*· «*de eeuw van* SALOMO *bij de* Hebreeuwen *herinnerde*» *). *Wij stonden inderdaad verwonderd, dat* DE POTTER *sedert 1828 niet meer had kunnen bijeenbrengen om het oproer te regtvaardigen, wij vonden den oogst al zeer gering en de republikeinsche revolutie-man werd ons meer belagchelijk dan hatelijk. Geen de minste moeite hebben wij dan ook genomen, om van de menigvuldig voor de hand liggende bronnen gebruik te maken, ten einde den Schrijver te wederleggen, en alzoo in den poel der ongeregtigheid om te wroeten. Veeltijds hadden wij meer lust om den man wat voort te helpen, want iemand, die het zoo goed meent en die in de wereld zoo gedupeerd wordt, mag men waarlijk wel eens eene handreiking doen. Dezelve beteekent echter niet veel; vlugtig is de vertaling en vlugtig ook zijn de aanteekeningen ons uit de pen gevloeid. Daar hij nu vervolgens meer over de* frères compagnous *gaat handelen; die in overeenstemming met de Londensche Conferentie, van* België *een afzonderlijk koningrijk gemaakt hebben, zoo meenen wij dit voortaan gerustelijk aan hem alleen te kunnen overlaten.*

Wij moeten hierbij nog berigten, dat de Uitgever, door ontvangene verbeteringen en vermeerdering, in M. S., is in staat gesteld de Nederduitsche uitgave vollediger te doen zijn, dan de uitverkochte Fransche editie.

---

*) *Gedenkboek van Neêrlands moed en trouw*, pag. 13.

Digitized by Google

Voorts verwachte men zeer spoedig het tweede stuk, terwijl de Bijlagen, bij ieder deel behoorende, die deelen respectivelijk zullen besluiten.

VERBETERINGEN.

Pag. 4, *regel* 22, *staat:* der kerkaltaren; *lees:* van het ultramontismus.

» 11, » 7, » eenen uitgebreiden invloed oefenenende, *lees:* sedert lang georganiseerd.

» 57, » 1 *van onder*, *staat:* Daguerrerotype; *lees:* Daguerreotype.

Digitized by Google

VOORBERIGT VAN DEN SCHRIJVER.

De Belgische Omwenteling, ontvangen in 1828, geboren in 1830 en overleden in 1839, behoort voortaan aan de geschiedenis. Mijne herinneringen *van deze omwenteling, ofschoon louter* persoonlijk, *zullen niet nutteloos wezen voor degenen, die later het levensberigt der afgestorvene zullen te boek stellen.*

Digitized by Google

HERINNERINGEN

UIT DE

BELGISCHE OMWENTELING.

I.

Drangredenen tot, en oogmerk van dit geschrift; deszelfs vorm en dagteekening.

De achting der menschen is, in mijne oogen, een van de voornaamste goederen des levens. Ik heb nooit iets verzuimd om dezelve te verwerven.

Maar er is een nog kostbaarder goed, namelijk: achting te hebben voor zich zelven, door zich die van anderen waardig te maken. En ten einde zich van dit goed te verzekeren, moet men zich somwijlen in gevaar stellen om, voor korteren of langeren tijd, de gunst te verliezen, welke de menschen niet altoos *naar regt* verleenen, en met welke zij dikwijls *ten onregte* zeer kwistig zijn.

Mijn geweten zegt mij, dat, van het oogenblik af aan, waarin ik voor mijne medeburgers heb kunnen leven, al mijne wenschen, al mijn pogen, al mijne krachten en vermogens hun zijn gewijd geweest.

Digitized by Google

Niettemin heb ik mij, meer dan eenmaal, hunne berisping, hunne verwijtingen — ja, ik zou bijna zeggen, hunnen haat op den hals gehaald.

Doch in weerwil daarvan, heb ik volhard in het betreden van den weg, die, naar mijne overtuiging, de eenige goede was: ik heb mij alles getroost en de eindelijke uitkomst aan den tijd overgelaten.

Thans, nu de driften tot bedaren komen, en de, elkander met zoo veel snelheid opvolgende gebeurtenissen het veroorloven, om eene omwenteling, aan welker mogelijkheid zelfs, wij, vóór tien jaren, geen geloof zouden gehecht hebben, van nu af aan, als een geschiedkundig onderwerp te behandelen — thans meen ik, dat het oogenblik voor mij gekomen zij, om van mijne medeburgers te vorderen, dat zij mij *met de daad* hunne goedkeuring wederschenken, daar ik, mijns inziens, altoos *het regt* heb behouden, om vroeg of laat op dezelve te kunnen staat maken.

Het is tot dat einde, waartoe ik deze *herinneringen* bij hen dienstbaar maak.

Dezelve bestaan in uittreksels, woordelijk overgenomen uit een wijsgeerig geschrift, 't welk ik zamenstel ter onderwijzing mijner kinderen, dat hun tot eene soort van verstandelijk en zedelijk testament zal verstrekken, om er, na mijnen dood, zoodanig gebruik van te maken, als zij raadzaam zullen oordeelen, en waarvan het verhaal der merkwaardigste voorvallen mijns levens een hoofddeel uitmaakt.

De tegenwoordige uitgave dezer bladen vindt zijnen grond in de onregtvaardigheden, waaraan ik ten doel heb gestaan: indien toch de laster iemand het regt geeft om zich te regtvaardigen, zal wel niemand, meer

Digitized by Google

dan ik, geregtigd zijn om zijne denkbeelden te ontwikkelen en zijn gedrag te verklaren.

Ik ben tot deze openbaarmaking aangespoord, door het gevoel, waarvan ik hierboven gesproken heb, dat, namelijk, 't welk mij dringt om naar de achting mijner medemenschen te staan, al gevoel ik mij dan ook sterk genoeg om hunne gramschap te trotseren en hunne verachting te dragen,

Mijne gansche eerzucht bestaat ook daarin, dat ik mij zuiver houde van alle kuiperij en eigenbatige bedoelingen, dat ik mijne overtuiging aan mijne rede onderwerp, en in mijne handelingen mij zelven altoos tracht gelijk te blijven, met opzigt tot de grondstellingen, waarvan ik belijdenis doe; dat ik, in één woord, onwrikbaar pal sta en noch ter regter- noch ter linkerzijde afwijke.

Zij alleen, derhalve, die zelve doorkneed zijn in de nuttige kunst van fortuin- en ambtsbejag, hebben mij kunnen verdenken, dat mijne eerzucht eene even schandelijke strekking had als de hunne. De volgende bladzijden hebben geen ander doel, dan om het belagchelijke hunner beschuldigingen in het helderst licht te stellen.

Wel verre echter van daarbij jagt te maken op aanstootelijke personaliteiten, zal ik, integendeel, zooveel mogelijk, de namen verzwijgen dergenen, die ik genoodzaakt ben ten tooneele te voeren. Daar er nogtans eenige zijn, wier betrekkingen tot mij, alsmede het aandeel, 't welk zij genomen hebben aan de gebeurtenissen, die ik verhaal, volkomen wereldkundig zijn, zou het beuzelachtig wezen dezulken niet te noemen. Zij, derhalve, en even zoo de mannen van het vroegere

Digitized by Google

als van het tegenwoordige bewind, worden in dit geschrift bij name aangewezen. En hoe zou het mij mogelijk geweest zijn hen te vermengen onder de menigte niet sprekende figuranten, daar zij zich zelve op het tooneel de voornaamste rollen hadden toegeschikt.

Overigens, ik beoordeel geenszins de bedoelingen, welke, zoolang het tegendeel niet is bewezen, moeten voorondersteld worden eerlijk te zijn. De Heer GENDEBIEN — en daaraan valt niet te twijfelen — wilde, door zich van mij te ontdoen, slechts het belang van *België* bevorderen, dewijl de staatszucht, waarvoor hij mij vatbaar keurde, naar zijne meening, deszelfs toekomstige vrijheid bedreigde. Is het niet evenzeer mogelijk, dat de Heeren ROGIER en VAN DE WEIJER, die in mij den vijand zagen van duurzame waardigheden en eereposten, zich, van hunne zijde, verpligt gerekend hebben, mij te verloochenen om het Koningschap te behouden, waarvan alle gunst en alle luister, met de vruchten daaraan verbonden, uitgaan, en zonder hetwelk, gelijk ieder weet, er geen *België* meer zou kunnen zijn? dat de Heer DE MERODE, door zijne geboorte een beschermer der hoofsche aristocratie en der kerkaltaren, het voor de rust van zijn geweten volstrekt noodzakelijk heeft geacht, mij buiten staat te stellen om schade te doen aan deze *liefhebberijen* van den voorvaderlijken tijd? en dat de Heer PLAISANT de rust en de veiligheid van den Staat heeft doen afhangen van de daad van een' of ander' zijner *agenten*, die mij zou hebben doodgeslagen of opgehangen? Ik spreek hier slechts van de hoofden der omwenteling; de noodwendig onschuldige volksmenigte, welke zij, toen en vervolgens, op hunnen weg hebben medegesleept, is, altoos en onte-

Digitized by Google

genzeggelijk, welgezind. Ik houd mij niet bezig met, zoo als men zich uitdrukt, de harten en nieren te doorzoeken. Ik spreek van daadzaken en bevestig derzelver waarheid door overtuigende bewijzen, dit is het al; en waar ik in deze daadzaken ben gewikkeld geweest, leg ik de denkbeelden bloot, naar welke ik heb gehandeld. Dat ieder hetzelfde doe.

De slotsom is deze: ik heb evenmin ten doel gehad mij zelven te beroemen als anderen te verlagen. Grove dwalingen hebben er plaats gehad, onherstelbare misslagen zijn er begaan; ik ben bereid mijn aandeel der verantwoordelijkheid op mij te nemen; maar het zij dan ook ten minste inderdaad *mijn* aandeel, en niet dat, 't welk mij zoo ruim is toegemeten door *mijne vrienden*, die door den last van het hunne als verpletterd worden.

In deze eeuw, zoo geheel aan onderzoek en redenering gewijd, doch waarin de eigenbelangzucht, uitsluitend in het bezit der *logica* geraakt, zich overal snoevend vertoont, terwijl hare snorkerijen alom toejuiching vinden, meen ik, dat het mij vergund moet zijn, mijne medeburgers vrijmoediglijk te herinneren, uit vreeze dat anderen het hun welligt doen vergeten, dat ik, wat mij betreft, niets ontzien, niets berekend heb, en hun des noods, door al de gebeurtenissen, waarin wij met elkander in aanraking zijn geweest, te bewijzen, dat ik, geleid door het gevoel, 't welk mijn pligt jegens hen mij inboezemde, uit den aard der zaak, te midden van een geslacht, alleen uit wijzen bestaande, heb geschenen de rol van eenen dwaas te vervullen.

De eer, welke ik terugvorder, is mij dierbaar, en dit alleen moest genoeg zijn om mij dezelve niet langer

Digitized by Google

te betwisten : ik stel voor het minst in dezelve zoo veel belang, als de doorslependste en immer speculerende woekeraars in die, van de cijfers, welke het openbaar vermogen aanduiden, in zoodanige orde te plaatsen, dat daardoor onbepaaldelijk eene aanzienlijke aanwinst tot hun bijzonder vermogen voortvloeije.

Ik heb gezegd, dat ik met bewijzen gestaafde daadzaken voorstelde. Ik zal deze inleiding besluiten met die, welke ze alle te zamen vat.

Zonder al te diep na te denken of mij zelven rekenschap te geven waarom ik het deed, en vooral zonder mij in 't minst ter wereld bezig te houden met de vraag: waarheen het mij zou voeren, heb ik, hetgeen ik rekende mijn pligt te zijn, op de ernstigste wijze ter harte genomen; ik heb mijn leven daaraan toegewijd. Heb ik nu hierin wel of kwalijk gehandeld? Niet ik vermag hier vonnis te vellen, mijne regters mogen zulks doen naar de inspraak van hun geweten.

Het is mij genoeg, dat ik zeer stellig weet, van welk punt ik ben uitgegaan en tot waar ik gekomen ben. Altoos levendig overtuigd van mijn' pligt om anderen nuttig te zijn, en sedert eenige jaren gehoopt hebbende aan denzelven te zullen kunnen voldoen, sterf ik ten laatste afgeleefd (en wat droeviger is, nutteloos in moeite en zorgen afgeleefd) in de vergetelheid, waaruit ik nimmer gezocht had te voorschijn te komen en waarin ik zonder leedwezen ben teruggekeerd.

Ik heb, gedurende mijne korte staatkundige loopbaan, met blijmoedigheid het lot eens gevangenen ondergaan en het schavot getrotseerd: mijne medeburgers hebben mij destijds daarover hun welgevallen betoond, en ik heb gevoeld, dat mijne onderneming door het geluk

Digitized by Google

werd begunstigd. Maar ik kon niet eeuwig achter de kerkerdeuren blijven, het zwaard kon niet altoos mijn hoofd bedreigen. Is het nu te verwonderen, dat de menschen zoo wel als de zaken veranderd zijn? Sedert ik, hetzij dan door mijne schuld of door den drang der omstandigheden (dit doet hier niets ter zake) voor mijne medeburgers dezelfde niet meer ben, zou het immers onredelijk zijn te verlangen, dat mijne medeburgers dezelfden voor mij gebleven waren?

Het is waar, ik ben innerlijk, en om zoo te spreken, wat mijne bedoelingen aangaan, dezelfde gebleven. Maar dit is eene zaak, die mij en mij alleen betreft, die alleen te mijner beoordeeling staat en waarvoor ik het loon vind in mij zelven. Van dien kant is niemand mij iets schuldig. Ook vraag ik slechts geregtigheid voor het verledene; en niets dan geregtigheid, verstaat gij, Lezers! Buiten den kring des bedrijvigen levens geworpen, stel ik u, voor een' enkelen keer, mijn gedrag in den onrustigen en moeitevollen tijd voor oogen, opdat gij het vrijspreket van de, ik durf zeggen, *ongerijmde* aantijgingen, waarmede men hetzelve heeft bezwalkt. Met deze vrijspraak bij mijne afreis uit dit leven, zal ik hetzelve even zoo gerust verlaten, als ik gerustelijk alles heb opgeofferd, wat daarvan, naar het oordeel van 't gemeen, den luister en de waarde moet uitmaken.

PARIJS, *Mei* 1838.

Digitized by Google

II.

Willem van Nassau. — Belgische oppositie. — Mijne denkbeelden aangaande de Katholijken. — Staatkunde van het Gouvernement.

Sedert verscheidene jaren had zich in *België* eene heimelijke oppositie geopenbaard tegen het Gouvernement van het nieuwe koningrijk der *Nederlanden*, welks hoofd, met ter zijde stelling der Grondwet, niets anders beoogde, dan om, zoo als hij zeide, *vaderlijk* te regeren, of, met andere woorden, om *zelf* en zonder tegenzeggen, de middelen vast te stellen, die *hij* het geschiktst oordeelde om zijne onderdanen, welke hij niettemin met den titel van *zijne medeburgers* versierde, zoo gelukkig mogelijk te maken, alsmede den tijd te bepalen, die hem voegzaam voorkwam, om deze middelen ten uitvoer te brengen.

En, ik stem gaarne toe, Willem was noch een dwingeland, noch zelfs een gewone despoot. Hij was een Koning dien het te goeder trouw om vooruitgang te doen was, die zich niet vergenoegde met slechts in naam Koning, constitutioneel Koning te zijn, ten einde zich aan de ruif der civiele lijst in ledigheid te voeden; maar die, als ware hij de eenige waarlijk verlichte en deugdzame, te midden van vijf of zes millioenen minderjarigen, zonder verstand of zedelijkheid, oordeelde over hen te moeten heerschen, dat is, hunnen geest en hun geweten te besturen, hen te regeren, dat is, over hen en hunne be-

Digitized by Google

zittingen tot hun meeste voordeel te beschikken, zoo als hij het goedvond en zonder aan iemand deswege verantwoordelijk te wezen.

Hij wilde opregtelijk wat hij oordeelde goed te zijn, en dat goede zou hij gedaan hebben, zoo veel de omstandigheden hem zulks vergunden; want hij was in den grond even zoo zeer verlicht als weinig kwaadwillig: en hij zou het gedaan hebben voor de Belgen zoo wel als voor de Hollanders, voor de Katholijken zoo wel als voor de Hervormden; want hij maakte inderdaad tusschen hen geen ander onderscheid, dan dat, waartoe de omstandigheden van het oogenblik hem drongen. Voorwaar, indien de bevolking der *Nederlanden* had bestaan uit kudden, welke men ten oogmerk had vet te mesten, zouden deze in geheel *Europa* kwalijk een' meester hebben kunnen vinden beter dan Willem, of die er zich zoo bepaaldelijk op toeleide om haar bestendig het genot te verschaffen van de vetste weiden en der best onderhoudene stallen, haar tegen de aanvallen van roofdieren te beschermen, ja zelfs haar met de hand te streelen en vriendelijk toe te spreken, zoo als men met redelijke en voor volmaking vatbare wezens zoude doen.

Maar hij had te doen met menschen, dat is te zeggen, met volstrekt vrije wezens, wie een opgelegd geluk niet gelukkig maken kan, en daar zij evenwel gelukkig willen zijn, zulks gevolgelijk op hunne wijze moeten wezen *). Deze menschen, al ware het in Willem's

---

*) Wel nu, wij gunnen hun van harte dat eigen en naar hunnen smaak gefabriceerde geluk, maar bidden niet minder van harte, dat onzen kinderen en nakomelingen een geluk, aan het onze gelijk, vooral zoo als wij het vóór de Belgische onlusten genoten, onder zulk eenen *goeden herder* moge ten deele vallen. *Vert.*

Digitized by Google

vermogen geweest hun allen bedenkelijken stoffelijken voorspoed te doen genieten, hunnen geest waardiglijk bezig te houden en al de begeerten van hun hart te vervullen, de vrijheid alleen uitgezonderd, zouden nimmer iets anders geweest zijn, dan *lieve* en zeer beminde onderdanen, als zijnde getrouw en volgzaam, dan goed behandelde slaven, als zijnde onderworpen en nuttig, dan eene rijk gevoederde kudde, om derzelver eigenaar daardoor te meer te vereeren.

Willem wilde van de vrijheid niet meer weten, dan zij zich sedert aan hem kon laten gelegen liggen. Hij achtte het niet mogelijk, behoudens de vrijheid, te regeren; en in volstrekten zin had hij gelijk, want *vrijheid* is met *een onschendbaar en erfelijk koningschap* noodzakelijk en eeuwiglijk onvereenigbaar. Maar genomen in eenen betrekkelijken zin, te weten met opzigt tot den tijd en de menschen, indien Willem in *overeenkomst* was getreden met de bewerkers (*faiseurs*) der vrijheid *), zou hij nog lang — en hetgeen onder onze oogen voorvalt bewijst zulks op de ontegenzeggelijkste wijze — in voorspoed en in vrede hebben kunnen regeren, hij, zijne kinderen en misschien zijne kleinkinderen. Hij was te rondborstig en te eigenzinnig om daartoe de hand te leenen. Hij werd met de vrijheid handgemeen, en al worstelende wierp zij hem ter aarde §).

*) En dan natuurlijk in de eerste plaats met Mijnheer de Potter.
Vert.

§) Wel hoe kan nu een man als de Potter zich zoo schroomelijk vergissen. Wij hebben hier in het Noorden van dat *duël* nooit iets vernomen. Integendeel, wij kunnen hem verzekeren, dat Madame La Liberté nooit beter en hartelijker vriend heeft gehad dan Koning Willem, en dat beide, gelijk trouwens altoos, nog in de beste harmonie met elkander verkeeren. De dame, voor welke zijn martelaarschap het sedert

Digitized by Google

De Belgische oppositie was verdeeld in twee partijen, die elkander nog veel meer vijandig waren, dan zij beide vijandschap koesterden tegen het despotisme van het Gouvernement, waaraan zij evenzeer ten doel hadden tegenstand te bieden. De Katholijke Geestelijkheid en de leidslieden van deze partij, onderling wel verbonden en eenen uitgebreiden invloed oefenende, verwierpen de Grondwet des koningrijks, omdat deze den vooruitgang uitnemend in de hand werkte, door de vrijheden, waarvan zij ten minste de toekenning wettigde, wat het beginsel betreft, zoo als de vrijheid van denken, die der eerediensten, de vrijheid om door de spraak en door de drukpers zijne gevoelens te openbaren. Zij was gevolgelijk in hunne oogen antikatholijk of strijdig met het behoudend en stilstand vorderend beginsel van het gezag. Zij poogden de wet hatelijk te maken bij een ligtgeloovig volk, door dezelve met den naam van *Protestantsche wet* te bestempelen.

De liberale partij, daarentegen, nam de Grondwet aan, juist om dezelfde reden waarom hunne tegenstrevers haar verwierpen. Velen zelfs dergenen, die tot deze partij behoorden en veeleer antikatholijk dan inderdaad liberaal waren, begeerden misschien daarom alleen de uitoefening der constitutionele vrijheden, om dat dezelve hun een geschikt middel toescheen om de Katholijken te verdrukken, en niet omdat zij daardoor zich zelve van de vrije uitoefening hunner regten verze-

---

1828 zoo ridderlijk heeft opgevat, moet dus eene *andere* geweest zijn, die haren waren naam onder eenen geroofden verborgen hield. Maar hierdoor wordt het ons nu ook verklaarbaar, dat de arme man zoo bedrogen met haar is uitgekomen, en over de *nulliteit* van al zijn tobben zoo hartbrekend zit te zuchten. *Vert.*

Digitized by Google

keren konden. Voorwaar, ik behoor onder het getal van deze niet gerekend te worden, want ofschoon, én door mijne innigste overtuiging én door mijn gedrag gedurende mijn' ganschen levensloop, uitsluitend der liberale partij toegedaan, beminde ik evenwel de vrijheid om haar zelve, en het was voorzeker niet uit haat tegen anderen, dat ik haar voor mij begeerde. Deze begeerte was toen evenmin in mij nog niet datgene, wat zij later is geworden, namelijk een opgeklaard en op rede en regt gegrond gevoelen, het was veeleer eene blinde natuurdrift. Ik verwierp, het is waar, de leerstellingen der Katholijken; ik had een' sterken afkeer van hun priesterlijk systema; ik bestreed hen, nu door redenering, dan weder door hen belagchelijk te maken; ja ik trachtte zelfs de gezagvoerders en de wetten te wapenen tegen hunnen invloed; maar ik zou nooit mijne goedkeuring geschonken hebben tot iets, waardoor een' eenigen katholijk, hij ware leek of priester, wierd te kort gedaan in de persoonlijke regten, welke ik hem als mijns gelijke, als mensch, toekende.

Ik heb gezegd, dat ik geloofde de wetten en het Gouvernement te mogen inroepen, tegen hetgeen men de priesterpartij, de Jezuïten, de congrégatie noemde. Dat is waar. Ik verkeerde destijds in deze dwaling, en dit was even zoo het geval met al mijne vrienden, bij welke ik niet geregtigd was, minder goede trouw te vooronderstellen dan ik zelve bezat. Mijne redenering was zeer eenvoudig: «De Katholijken doen kwaad en veel kwaad, door hunne pogingen om de eeuw in haren loop en den menschelijken geest in zijne vrije ontwikkeling te stuiten, en, behalve de priesters, die schatting van hen invorderen en ons allen schatpligtig zouden willen maken,

Digitized by Google

lijden zij zelve door het kwaad dat zij doen. Men moet derhalve den Katholijken geest door alle mogelijke middelen beteugelen, en dewijl alleen de regering over de snelst en krachtigst werkende middelen kan beschikken, is het in het belang van allen, de Katholijken niet uitgezonderd, de regering te ondersteunen, wanneer zij zich geneigd betoont om de vooruitstrevende beweging der maatschappij te bevorderen, door de hinderpalen uit den weg te ruimen, die deze beweging vertragen en bemoeijelijken.» Het Duitsche stelsel, door JOZEF II, op zulk eene breede schaal en met zulk ongelukkig gevolg, ten uitvoer gebragt in zijne Nederlandsche en Italiaansche Staten, was in mijne oogen het beste, en ik juichte van ganscher harte de pogingen toe der magtelooze regenten zoo Bataafsche als Belgische, die hetzelve in *België* poogden in te voeren.

«Verdraagzaamheid,» dus sprak ik bovendien tot mij zelven, «uitgezonderd voor de onverdraagzamen; vrijheid, maar alleen voor hen, die de vrijheid van anderen willen.» Dit was inderdaad lijnregt gekeerd tegen de toenmalige Katholijken, maar het was evenzeer regtstreeks gerigt tegen ons, die de Katholijken onder het juk wilden brengen, gelijk zij onze onderwerping begeerden. En er was geen middel om ooit uit dezen doolhof van onophoudelijke werking en tegenwerking te geraken, indien niet, of de Katholijken of wij, er van afzagen om in deze hatelijke worsteling van zelfzucht en onderdrukking de zege te behalen.

De regering gewon bij onze tweedragt, meer zelfs dan zij welligt vermoedde, en ontleende er al hare kracht uit. Ik zeg niet, dat zij de Katholijken beteugelde om aan de liberalen te behagen, of dat zij de liberalen

Digitized by Google

vernederde om de genegenheid der Katholijken te winnen. Indien dit haar doel geweest ware, zij zou meer bekwaamheid hebben aan den dag gelegd, er zou meer zamenhang bestaan hebben in hare maatregelen om hetzelve te bereiken, en, in overeenstemming met de liberalen, wier grondstellingen in geen geval voor haar gevaarlijk zouden geworden zijn, tenzij in een nog zeer ver verwijderd tijdstip, zou het hare taktiek geweest en gebleven zijn om de Katholijken, die, daar zij de massa des volks uitmaakten en van oogenblik tot oogenblik ernstige vrees konden inboezemen, in de volstrektste afhankelijkheid te houden. Op deze wijze zou WILLEM, in den beginne, vele vooruitganglievende mannen uit zijne nieuwe gewesten, rondom zijnen troon vereenigd hebben, en door middel van deze, zou hij zich buiten 's lands, en bijzonder in *Frankrijk*, 't welk destijds, met opzigt tot middeleeuwsche *bigoterie* en alles aanmatigend en overmeesterend *jesuitismus*, een klassieke bodem was, den roem verworven hebben van een vrijgevig en volksgezind koning *).

Maar het Gouvernement der *Nederlanden* had geen vast beraamd plan; het handelde naar omstandigheden, niet volgens bepaalde denkbeelden; het leefde bij den dag, niet voor de toekomst; het wist niets te voorzien,

---

Nota bene! Dus zouden dan die vooruitganglievende Belgische mannen Zijne Majesteit als 't ware hebben moeten introduceren, in de gunstige opinie der Franschen! Waartoe kan eene onbegrijpelijke verwaandheid den mensch al niet vervoeren. Neen, Mijnheer DE POTTER, Koning WILLEM heeft als *roi libéral et populaire bij uitnemendheid* een' meer dan Europeschen roem: ook de Franschen en wel van alle standen, hebben Zijne Majesteit in dit opzigt menigmaal regt doen wedervaren, alleen met uitzondering der *hommes progressifs* van uwen stempel, doch aan dezer oordeel bekreunt men zich bitter weinig. *Vert.*

Digitized by Google

niets te voorkomen en wijzigde telkens hare maatregelen naar gelang van gebeurtenissen en personen. Het bestreed nooit de liberalen uit liefde voor de Katholijken, die het niet beminnen kon, en evenmin uit vrees voor de Katholijken, welker stoffelijke kracht het niet te duchten scheen. Maar toen het, na lange, niets beslissende omwegen en kinderachtig weifelen, zich eindelijk voor de eene of andere partij verklaren *moest*, toen begunstigde het ten slotte de Katholijken, uit haat, niet tegen de liberalen, van welke het zich gaarne bij voortduring zou bediend hebben, maar tegen de vrijheid, welke deze predikten, eene vrijheid die door de Katholijken werd verfoeid, en waarvan zij, even als het Gouvernement, eenen ingekankerden en onoverwinnelijken afkeer aan den dag legden.

Ik zal hier slechts een der gedurige blijken herinneren van de ongestadigheid der regering ten aanzien van hare overhelling tot een der beide stelsels, en bepaal mij tot hetzelve, omdat het de laatste proeve van dien aard en ik zelve daarin gemoeid was. Verbonden aan het meerderdeel van de hoofden der liberale partij, zoo ambtenaren als buiten bediening, en die de maatregelen van het Ministerie ondersteunden, voor zoo ver hetzelve de vrijheden der Katholijken binnen engere grenzen bepaalde, zonder evenwel die van anderen aan te randen, bragt ik hun met nadruk het nadeel onder het oog 't welk ons was toegebragt, en wederkeerig ook het aanzien van het Gouvernement moest treffen, door de domme *) streek van den heer DE CELLES, die, de hoop gaande houdende staatkunde verlatende, door zijn' voorganger

---

*) ! !

te *Rome* sedert verscheidene jaren zoo wijselijk gevolgd, en die, in de gedwongene positie, waarin men zich geplaatst had, ook de eenig volgbare was, thans met den Paus een Concordaat had gesloten, waarvan het onmiddellijk gevolg moest bestaan in de omverwerping van het gebouw aan welks optrekking de Koning, zijn meester, twaalf jaren gearbeid had.

Mijne stem had eenig overwigt, dewijl dezelve volkomen belangeloos was. Ik vroeg niets voor mij zelven en ook, ik begeerde voor mij niets *). Het was mij genoeg, wanneer het Gouvernement voorwaarts ging en niet alleen aan iedereen den vooruitgang vergunde, maar nog bovendien al de hinderpalen uit den weg ruimde, die den voortgang, van wie het ook zij, mogten kunnen belemmeren. Bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken werd mij geantwoord, dat de Koning het noodzakelijk had geoordeeld aan de vorderingen der Katholijken ten minste in schijn iets toe te staan, dat hij echter geen oogmerk had en ook niet kon hebben hun in alles genoegen te geven. Ik bragt daar tegen in, dat hij zich evenwel daartoe had verbonden †). Men bewees

---

*) Wij begrijpen niet hoe deze betuiging van belangeloosheid hier te pas komt. Wat viel er dan te begeeren? *Vert.*

†) Dat men, om gevaarlijke roervinken te believen, Zijner Majesteit de slechte dienst heeft bewezen van zich aldus uit te drukken, is mogelijk; maar wat gij, Mijnheer DE POTTER, daartegen inbragt is *onwaar* en *kon* ook niet waar zijn. Overigens, hoe men over het Concordaat op zich zelven moge oordeelen, geen vorst uit het Huis van ORANJE staat iets toe *in schijn*, en allerminst het geëerbiedigd hoofd van den Nederlandschen Staat. Wat de Koning vermeende of nog vermeent te kunnen toestaan, in welk opzigt dan ook, stond of staat Z. M. toe *met de daad, opentlijk en opregt*, en is de eisch in strijd met regt en billijkheid, dan bezit hij karakter om te *weigeren*. Adres,

Digitized by Google

mij toen, door Instructiën, in den vorm van een' *vertrouwelijken rondgaanden brief* aan de Gouverneurs der provinciën, dat deze het Concordaat, wat deszelfs uitvoering betrof, ten naastenbij in dier voege moesten uitleggen, als of er nimmer een Concordaat geteekend ware geweest. Dit stuk werd mij zelfs overgegeven, opdat ik de *gelukkige onbescheidenheid* beginge, van hetzelve aan het publiek mede te deelen. Het verscheen in den *Courrier des Pays-Bas.* Dit schelmstuk van het Gouvernement, wel verre van de liberalen gerust te stellen, welke het Concordaat altijd, als grondregel, duchtten, verbitterde in hooge mate de Katholijken, die zich op nieuw aan de ministeriële plak zagen blootgesteld, op den oogenblik zelfs, wanneer zij daaraan voor altoos meenden ontsnapt te zijn. Wat mij betreft, het was mij geweldig tegen de borst en droeg er veel toe bij om mij, hoe langs zoo meer, de gevoelens te doen omhelzen, die, korten tijd daarna, den val voorbereidden van de Hollandsche heerschappij in *België.* *)

---

niet aan u en die van uwen rade, maar (en dat zegt oneindig meer) aan al de groote Europesche Mogendheden, te *Londen*, in der tijd, door de *conferentie* vertegenwoordigd. *Vert.*

*) Ziet daar, Lezers! waren de eerste oorzaken der Belgische revolutien tot hiertoe nog onbekend, DE POTTER ontwikkelt hier dezelve op de meest bevredigende wijze. Gij hebt hem slechts te *gelooven*. Maar eerst meenen wij, wat die zoogenaamde *Instructiën* betreffen, voorzigtigheidshalve, te moeten verwijzen naar de bladen van dien tijd, door de opposanten met den naam van *ministerieel* bestempeld; en ten andere verwondert het ons, dat hij niet herinnert, wien destijds de allermoeijelijkste taak was opgedragen, het Departement te besturen, waartoe hij zegt, zich met zijne aanmerkingen te hebben gewend. *Vert.*

Digitized by Google

III.

Ik kies partij. — Mijne gevangenneming. — De teregtzitting. — Ik gedraag mij aanvallender in plaats van verdedigender wijze. — Veroordeeling. — Opschudding.

Mijn eerste vooruitgang bestond daarin, dat ik een kennelijk onderscheid maakte, tusschen de menschen en de leer, die zij beleden, zoodat ik, hoewel deze leer veroordeelende, derzelver belijders, alleen om deze reden, geene aanspraak ontzeide op het gemeene regt. Een tweede vooruitgang, en die zeer natuurlijk uit den eersten voortvloeide, was, dat ik geene schuld aan personen toekende om de opentlijke belijdenis van leerstellingen, hoe slecht deze mij overigens toeschenen en ook inderdaad waren *). Ik maakte deze belangrijke wijziging mijner denkbeelden openbaar in een artikel, 't welk ik deed plaatsen in den *Courrier des Pays-Bas*. Ik zeide daarin, dat het Jesuitismus, geene misdaad zijnde waartegen de wet voorzien had, ook bij gevolg voor haar niet strafbaar was; dat de naam, het gewaad noch zelfs het karakter van Jezuït geene schuld daarstellen; dat

*) Maar wat was die verlichte, die bij uitstek *liberale* man dan toch wel verbazend *ten achteren*, daar hij *nu* nog *twee progressen* noodig had om tot dit resultaat te komen!

Vert.

de menschelijke geregtigheid geen vonnis vermag te vellen over begrippen en gevoelens, maar alleen over daden, en dat, wanneer iemand bij hare vierschaar wordt aangeklaagd, om handelingen, wegens welke men werkelijk in regten kan betrokken worden, zij zich wel wachten moet tegen alle aanneming des persoons en alleen dengenen veroordeelen, die het verdient, hij zij Jezuït of niet. Ik voegde daarbij, dat het Gouvernement om zich van de oppositie-partijen van alle kleuren te gelijker tijd te ontdoen, dezelve welligt tot ééne *catégorie* had willen zamenvatten, onder het opschrift *Jezuïten*, en ik gaf den raad om, ingeval deze onderstelling eenigen grond had *), deszelfs voorbeeld te volgen, en op onze beurt de voorstanders *Quand même*..., van het Gouvernement mede onder ééne rubriek te rangschikken, en die met den naam van *Ministeriëlen* te bestempelen. Voorts prees ik tegen hen geene aanwending aan van stoffelijken wederstand en nog veel minder van aanrandend geweld, maar ik riep alleenlijk tegen hen het openbaar gevoelen in, en wel met die woorden, welke naderhand de zinspreuk van al de vrienden der Belgische vrijheid zijn geworden: *Honnissons, bafouons les ministériëls!* §)

Het Gouvernement had aanvallen voorbij gezien, die in den vorm veel scherper waren dan de mijne; maar al de kracht van de onderhavige gevoelende, meende het met gestrengheid te werk te moeten gaan. De *Cour-*

---

*) Niettemin handelde hij, zoo als verder blijkt, als ware het eene uitgemaakte zaak.

Vert.

§) Laat ons de ministeriëlen honen en verguizen!

Digitized by Google

rier des Pays-Bas werd in regten betrokken. Dit was een begin van den strijd, en, zonder te aarzelen, besloot ik daaraan gevolg te geven, opdat het een dadelijke strijd wierd, een strijd, waarin mijne pogingen, mijne opofferingen, mijne kwellingen, mijne verongelijkingen iets goeds zouden kunnen tot stand brengen voor degenen, tegen wie het bewind een' oorlog aanving op leven en dood.

Door een' brief, geplaatst in den *Courrier*, maakte ik mij bekend als de schrijver van het betichte artikel; dit nu stelde, volgens de Hollandsche uitlegging van de wet op de drukpers, den drukker en uitgever van het dagblad geenszins buiten de regtszaak, maar op deze wijze alleen kon een gewoon proces eene staatkundige zaak worden, geschikt om onze grieven en onze regten in hun waarachtig licht te stellen. Gedagvaard wordende om voor den regter van instructie te verschijnen, regelde ik mijne zaken, bragt eenig nachtgoed in gereedheid, nam afscheid van mijne moeder, van mijne vrouw en van mijn nog jeugdig kind, en, na eenige niets beteekenende vragen van den regter en mijne even onbeduidende antwoorden, ging ik, zoo als ik voorzien had, in de gevangenis overnachten.

Het was den 15 November 1828. Eenige dagen verliepen in deze afzondering, en de tijdingen, die ik van buiten ontving, (want behalve mijne moeder en mijne vrouw, kregen mijne talrijke vrienden vrij gemakkelijk verlof om mij te bezoeken) maakten mij weldra met den waren stand der zaken bekend. Het Gouvernement had berouw, gerucht gemaakt te hebben over iets, dat anderzins welligt door niemand opgemerkt zou geworden zijn; in plaats van een' dagbladschrijver te

Digitized by Google

bestraffen te hebben, had het zich met opzet gewikkeld in den strijd tegen eene geheele partij. Nogtans, het wilde niet terug treden, maar slechts de gevolgen, die zijn bedrijf moest na zich slepen, ten zachtste wijzigen, en dan zou binnen eenige weken alles vergeten zijn. Dit was echter geenszins mijne bedoeling. Een enkele blik, rondom mij geslagen, was genoeg om mij te overtuigen, dat ik, ten minste tot op eene zekere hoogte, door mijne landgenooten zou begrepen en ondersteund worden. Daarenboven, de handschoen was mij toegeworpen, ik rekende het lafhartig denzelven niet op te rapen. Men had mij uitgedaagd, mij de bres doen beklimmen; ik meende niet zoo zachtmoedig te moeten zijn om daarvan weder af te stijgen, en rustte mij nog meer tot den aanval dan tot de verdediging toe.

Den 19 December verscheen ik voor het Geregtshof (*Cour d'assises*), waarheen ik, onder bewaking van vier *gendarmes*, in een rijtuig gebragt werd, in weerwil mijner tegenbetuigingen, wegens het geweld, dat men mij aandeed, daar ik mij te voet derwaarts wilde begeven. Ik moest, bovenal, den kring trachten te verwijden, binnen welken het Openbaar Ministerie de debatten wilde bepalen. Vóór derzelver opening verlangde ik te dien einde: 1°. de volkomene openbaarheid der teregtzitting, welke door koninklijke besluiten in verscheidene opzigten krachteloos was gemaakt, onder anderen door onwettiglijk, het sluiten der deuren te bevelen bij het verhooren der getuigen; 2°. den waarborg der gezworenen, welke andere koninklijke besluiten ons mede ontroofd hadden; 3°. het gebruik der Fransche taal, 't welk insgelijks door koninklijke besluiten was afge-

Digitized by Google

schaft, met ter zijde stelling der ons bij de Grondwet toegekende constitutionele regten. Mijne advokaten, de Heeren VAN DE WEYER en VAN MEENEN (de laatste, heden ten dage, eerste president van het Opperste Geregtshof, de eerste, afgezant te *Londen* voor het Koningrijk *België!*) stelden eischen voor, die bij arrest werden verworpen. Van toen af was alles van gedaante veranderd. Van een' dagbladschrijver, die zich eenvoudig wat te onvoorzigtig had uitgelaten, was ik, naar het oordeel der Regering een oproermaker geworden, en zelfs iemand dien het om eene omwenteling te doen was; ik bemerkte dan ook, dat ik er met eene enkele geldboete niet meer af zoude komen, tot de oplegging van welke straf de regters-commissarissen instructiën hadden bekomen.

In weerwil der klaarblijkelijke willekeur in alles wat mijne zaak betrof, wilde het Gouvernement niettemin den schijn der wettigheid bewaren. Ik werd alzoo des anderen daags weder voor de regtbank gebragt, door acht gendarmes, en de formaliteit der debatten werd voortgezet (20 December). Eerst nadat deze waren afgeloopen werd ook mij vergund eenige woorden te spreken. Dit tijdstip had ik afgewacht om mijne vijanden onder de oogen te zien. Ik beijverde mij terstond om het vraagstuk tot deszelfs wezentlijken aard terug te brengen, en in plaats van pogingen aan te wenden om een dagblad-artikel te verontschuldigen, pleitte ik stoutmoediglijk ter gunste van de herstelling aller grieven, over welke de Belgen zich beklaagden en die ik stuk voor stuk opnoemde, te weten: de voorafgaande censuur, met name die der boekdrukkers, welke, voor den inhoud der geschriften verantwoordelijk gesteld zijnde,

Digitized by Google

natuurlijk niets meer wilden uitgeven, dan na voorafgaande besnoeijing van alles wat hun toescheen hun onaangenaamheden te kunnen berokkenen; de niet-verantwoordelijkheid der Ministers, waardoor de *Nederlanden* eene naar willekeur geregeerde monarchie waren; het gebrek eener wettige en beslissende organisatie der regterlijke magt, waaruit de afhankelijkheid der regters voortvloeide en hen tot lijdelijke agenten van het Gouvernement verlaagde; het gemis der Jury, welker tusschenkomst het eenige middel van bevrediging is tusschen de oppositie en de regering, terwijl deze, zonder dezelve, elkander onbedacht en woest beoorlogen; de middeleeuwsche bepalingen in de wetboeken en inzonderheid in het strafwetboek, welke, nog vele blijken van onredelijkheid en onmenschelijkheid opleverende, in geenen deele overeenstemmen met de verlichting der eeuw en de volmaking van het menschdom; de verbanning der Fransche taal, eene schending van het natuurregt van allen, en eene wezentlijke berooving van velen, voor welke de verpligting om zich in gevorderden leeftijd van eene nieuwe taal te bedienen, hetzelfde is als hen tot een volstrekt stilzwijgen en gevolgelijk tot ellende te veroordeelen; het monopolie van het onderwijs, hetwelk het Gouvernement tot een middel bezigde om de toekomstige geslachten voor te bereiden tot aanneming van deszelfs despotismus, de *schendbaarheid*, in één woord, van al de staatkundige, burgerlijke en natuurlijke regten, die ons, ofschoon door de Grondwet gewaarborgd, het eene vóór, het andere na, door koninklijke besluiten waren ontroofd, welke van deze Grondwet, door den Koning bezworen, niets anders hadden overgelaten dan den enkelen naam,

dan eene doode letter, zonder kracht of waarde.

Deze rede werd, zelfs door de regters, in eerbiedige stilte aangehoord en vervolgens door het publiek met eene driemaal herhaalde toejuiching beantwoord. De zaal was zeer vol, en ik vernam daarna, dat er buiten en tot in de aangrenzende straten, ondanks den regen, die er viel, niet minder volk op de been was, dat met bekommering de regterlijke uitspraak afwachtte, die nu volgen moest. De overweging duurde lang: het schijnt zelfs, dat de president, de bepaling der straf niet op zich durvende nemen, de bevelen des meesters liet vragen *). Zij werden door gramschap voorgeschreven, en het Hof de zitting hervat hebbende, las de President met eene ontroerde stem het arrest, hetwelk, daar ik *getracht* had wantrouwen en tweedragt te verwekken en de goede orde te verstoren, mij, uit kracht van een koninklijk besluit van 1815, veroordeelde tot duizend gulden boete en achttien maanden gevangenis. Naauwelijks waren deze laatste woorden uitgebragt, of de zaal weêrgalmde van de uitjouwingen en uitfluitingen door het publiek, waarbij zich weldra die van al het volk paarden. Het zou mij even onmogelijk zijn, dit oogenblik van opbruising te beschrijven als het toen aan de menigvuldige vermomde agenten van het bewind mogelijk was om dezelve te doen bedaren. Ik werd uit de zaal gevoerd door eene geheime deur, welke naar het voorhuis leidde; aldaar deed men mij afzonderlijk wachten, terwijl het publiek de zaal ontruimde, en de regters, door de duisternis begunstigd zich aan de woede des volks

*) Alweder eene vooronderstelling waarvan hij alle bewijs schuldig blijft. *Vert.*

Digitized by Google

onttrokken, door te voet en langs geheime uitgangen te ontvlugten. Toen men bemerkte, dat het volk zich niet liet misleiden door de verzekeringen, welke men het ieder oogenblik deed geven, dat ik reeds in de gevangenis was terug gekeerd, moest men er ten laatste wel op bedacht zijn om mij werkelijk derwaarts te voeren, en men deed mij in een rijtuig stijgen, dat op de binnenplaats gebragt was en waarin drie gendarmes nevens mij plaats namen. Naauwelijks waren wij buiten de poort, of een allerhevigst geschreeuw van: *Weg met het ministerie! weg met Van Maanen!* dat zich rondom het rijtuig deed hooren, en waaronder zich ook de kreet mengde van *Leve de Potter!* vervulde eensklaps de lucht op de verschrikkelijkste wijze. Ik moet bekennen, dit was een der plegtigste oogenblikken mijns levens *), en, door de hoop op eene betere toekomst voor mijn vaderland, vergoedde het mij rijkelijk al het kwaad, dat ik mij, vrijwillig, persoonlijk had op den hals gehaald om dezelve te doen geboren worden.

De opschudding nam allengs meer en meer toe. De paarden konden geene schrede voorwaarts komen, en ik voelde, dat men het rijtuig aan de eene zijde opligtte om het te doen omverstorten. Mijne wachters waren bevreesd, en een hunner wilde zelfs afstappen. Het ware met hem gedaan geweest, indien hij het beproefd had. Mijn hoofd aan het portier brengende, verzocht ik, dat men mij vergunnen wilde het voorbeeld te geven der gehoorzaamheid aan de wet, als het eenige middel om

---

*) Nu, *dat* willen wij wel gelooven; niet iedereen toch valt zoo maar het geluk ten deel om te midden van zoo veel *lawaey* une promenade en voiture te doen.

Vert.

Digitized by Google

eene hervorming der onregtvaardige en slechte wetten tot stand te brengen.

Aanstonds ging het rijtuig voorwaarts, maar omringd door eene ontelbare menigte, die hetzelve belette anders dan stapvoets te rijden, en vervolgd door een geroep, 't welk, meer en meer duidelijk, zegeningen voor mij en verwenschingen tegen mijne tegenpartijders behelsde. Aan den hoek eener straat riep eene stem: *Naar het paleis des Konings!* doch hetzij men dit niet hoorde, hetzij men nog niet verbitterd genoeg was om het gebeurde regtstreeks aan het hoofd van den Staat te wijten, althans wij vervolgden onzen weg en naderden het hôtel van den Minister van Justitie, 't welk men, om weder naar de gevangenis te komen, noodzakelijk voorbij moest. Het rijtuig werd hier op nieuw genoodzaakt stil te houden, en de naam van Van Maanen, welke denzelfden avond een schitterend gezelschap bij zich had, werd op de smadelijkste wijze door duizende burgers uitgejouwd. Nadat deze laatste tol aan den verwoedsten mijner vijanden betaald was, kwam ik weder binnen de poort der *Petits-Carmes*, en ik begaf mij naar mijne kamer onder eene aanhoudende begroeting met den kreet van: *Leve de Potter!* die gedurende een gedeelte van den nacht de ooren des Ministers verdoofde, terwijl zijne glasruiten en zijne meubelen door steenworpen verbrijzeld werden, en hij persoonlijk, bij het onderstaan van de minste daad van vijandelijkheid, met eene nog verschrikkelijker behandeling bedreigd werd *).

---

*) De herinneringen der *plegtigheden* van dien avond doen des Schrijvers hart nog goed. Dit is, volgens onze, misschien te ouderwetsche, begrippen, geen kenmerk van ware grootheid.

Vert.

Digitized by Google

Eene bijzonderheid, die, beter dan alles wat ik zou kunnen zeggen, den publieken geest van dien tijd doet kennen, verdient hier opgeteekend te worden: de voorzitter van het geregtshof, 't welk mij veroordeeld had, de Heer Kersmaker, was gewoon regelmatig zijn domino-partijtje te gaan spelen in een van de meest bezochte koffijhuizen der stad; toen hij, voor de eerste maal na mijn proces, zich aldaar weder deed vinden, verklaarden de goede burgers, zijne mede-spelers, hem opentlijk, dat hij voortaan in de gansche stad niemand zou vinden, die met hem spelen wilde. Het vervolg heeft bewezen dat zij hunne landgenooten juist beoordeeld hadden.

Digitized by Google

IV.

Gevangenis. — De verklaring mijner grondstellingen vindt bijval. — Toenadering tusschen de twee deelen der oppositie. — De dagbladen. — Mijne Cel.

Daags na mijne veroordeeling rigtte ik, door middel der dagbladen; eenen brief tot mijne medeburgers, waarin ik hen, met innig gevoel des harten, dank zeide, voor de blijken van belangstelling, die zij mij bewezen hadden. Deze brief maakte eenen zeer sterken indruk; en meer dan een traan vloeide op de zinsnede, waarin ik, sprekende van het tegen mij gevelde vonnis, zeide «dat het mijn' levenstijd met achttien maanden verkortte.» Het ware mij onmogelijk geweest niet te spreken van een offer, waarvan ik de grootheid zoo levendig gevoelde, als ik hetzelve goedwillig bragt. En inderdaad, ik moest wel door eene, ik mag zeggen vurige liefde voor de vrijheid bezield, en door het sterkst gevoel van mijn' pligt jegens alle menschen en bijzonder jegens mijne medeburgers beheerscht zijn, om het zoo smartelijke denkbeeld te kunnen verdragen, van mijne pligten niet te betrachten jegens mijne oude moeder, voor wie mijn bijzijn eene behoefte was, en jegens mijne jeugdige echtgenoote, die nog te meer aan zich zelve was overgelaten, dewijl zij zich te midden eener maatschappij bevond, welke zij naauwelijks kende, en die zich veeleer als een schrikbeeld, dan als een beschermer aan hare oogen voordeed. Intusschen ben ik haar verschul-

Digitized by Google

digd te verklaren, dat beide eenen moed betoonden, welke van hare kunne, in de moeijelijke omstandigheden, waarin zij verkeerden, niet te wachten was. Wel verre dat zij mij het minste verwijt deden, diende ieder van hare bezoeken om mij de taak, welke ik mij opgelegd had, ligter te doen achten. Ik zag mijne moeder een- of tweemaal 's weeks, mijne vrouw en haar kind bijna iederen dag. Het was den koning, die de gevolgen eener uiterste strengheid vreesde, zeer aangenaam geweest, mijnen toestand te kunnen verzachten, door mijn verzoek in te willigen, hetwelk ik hem *in naam mijner moeder* had toegezonden, te weten, om den tijd mijner gevangenis te *Brussel* te mogen doorbrengen. Er was opzettelijk bevel gegeven, mijne vrienden geen verlof te weigeren om mij te bezoeken. De regering hoopte, dat ik, verwonnen door het hartzeer over het gemis mijner vrijheid, haar zelf weldra de middelen zou verschaft hebben om mij dezelve genadiglijk weder te geven. Zij kende mij niet genoeg om zich op dit punt niet gansch en al te bedriegen. Ook werd hare zachtheid omtrent mij weldra gematigd door min of meer drukkende kwellingen *).

Het artikel in den *Courrier des Pays-Bas*, 't welk het voorwendsel was geweest tot mijne veroordeeling, een tweede artikel, het eerste tot verklaring dienende en evenzeer in regten betrokken, en een derde, 't welk het Openbaar Ministerie eindelijk begrepen had onopgemerkt te moeten laten doorgaan, waren inmiddels bestemd geweest om de Belgen te overtuigen, dat zij geene andere Jezuïten te vreezen hadden, dan de handlangers

*) Zie Bijlage I.

Digitized by Google

van het Gouvernement, die ons hadden gezadeld en opgetoomd, even als het paard in de fabel, om jagt te maken op den bullebak der Congregatie; dat de willekeur onze eenige vijand was, en wij, bij gevolg, alleen heil te verwachten hadden van de vrijheid voor allen, het gemeene regt voor allen, hetzij zij al of niet Jezuïten, Katholijken of liberalen mogten wezen. Een brief, aan hetzelfde dagblad toegezonden, juist eene maand vóór mijne veroordeeling, had gediend tot voorbereiding om de gemoederen te stemmen voor mijnen aanval, die tijdens de zitting van het geregtshof plaats vond, toen ik de vrijheid der drukpers vorderde, onverschillig voor wie, en ontdaan van de belemmeringen, door bijzondere besluiten daaraan toegebragt, de bekrachtiging van het grondbeginsel der verantwoordelijkheid van alle gezagvoerders en inzonderheid van de Ministers, en de bepaalde organisatie eener regterlijke magt, die onafhankelijk is van het Uitvoerend Bewind. Ik had mijne medeburgers opentlijk aangespoord om zich aan mij aan te sluiten, zoo door zich met de verklaring mijner grondstellingen te vereenigen, als door zich te wenden tot den koning en de vertegenwoordigers der natie, met de vrijmoedige bekendmaking van hunne gevoelens en van de wenschen des volks. Deze brief vond destijds veel ingang, welken de voorzitter van de regtbank, een gewezen regter met de roode muts, mij verweet als een gevolg van het schrikbewind, 't welk ik in *België* wilde doen herleven, en bragt later het indienen van petitiën voort, die het Gouvernement, te midden eener bevolking van misnoegden, aan zich zelve overliet.

Door mijne redevoering van den 20 December had ik

Digitized by Google

eene groote schrede gedaan tot daarstelling van hetgeen men, eenige maanden later, ***de vereeniging van de Katholijken en Liberalen*** noemde, naardien ik met de daad toonde, dat het ons waarlijk te doen was om de vrijheid van allen, zoowel om de vrijheid onzer broederen, die een ander geloof, dan wij, waren toegedaan, als om onze eigene vrijheid, daarom vorderden wij vrijheid van onderwijs, de herstelling van al deszelfs onregtmatig onttrokkene regten, aan welker wederverkrijging den Katholijken het meest gelegen was. Dit blijk van betamelijk vertrouwen beantwoordden zij binnen weinig tijds door van hunne zijde aan te dringen op de vrijheid der drukpers, welke zij tot hiertoe gevreesd hadden, naardien wij dezelve steeds bezigden als een middel om hen te bestrijden, en door ons het regt toe te kennen van niets te gelooven van hetgeen zij gelooven, even als wij hun niet meer betwisteden voor waar te houden 't geen wij niet gelooven konden *).

---

*) Dat was regt lief, dat was broederlijk! Bij het lezen van zulke hartverheffende tafereelen van broedermin gevoelt men zich innig geroerd. Hoe jammer, dat de verrukkende harmonie, door de zamensmelting dier twee dissonanten voortgebragt, zoo spoedig moest verstoord worden! — Maar hoe kon nu ook een DE POTTER, het brandpunt van alle staatkundig en historisch licht, zich zoo met opene oogen bij den neus laten leiden. Het calotje was u met al uwe hooge wijsheid veel te slim. Gij kent de fabel van den aap met de kastanjes — ik behoef niets meer te zeggen. Alleen dit nog: niet ongewaarschuwd is uwe partij de dupe geworden van de ondankbare nieuwe broeders; min-doorzigtigen voorspelden u, dat zij den buit met haar deelen zouden — ja, maar op de wijze van den leeuw, waarvan JEAN DE LA FONTAINE verhaalt; en wat profeteerde het *Journal de Gand?* dit: dat de Jezuïten, na de oesters met regt veel smaak geconsumeerd te hebben, u, liberalen, met een bevallig grimlachje de schelpen zouden toewerpen; en wij twijfelen er niet

De drang der omstandigheden voerde snellijk tot eene ontknooping, die vooral voor *België* gunstig moest uitvallen, in het oogenblik van beslissing, waarin het het toen verkeerde, en welke ontknooping, door de grondige en duidelijke oplossing van een hoofd-vraagstuk, betreffende de wedergeboorte onzer hedendaagsche maatschappijen, weêrklank moest vinden in *Europa*. Ik bedoel hier het erkende principe der onbegrensde en onbegrensbare vrijheid van 's menschen geweten en der openbaring zijner gevoelens door de spraak, de drukpers en het onderwijs, strekkende het maatschappelijk gezag zich slechts uit tot de daden, te voren bij de wet bepaald en na de afkondiging der wet bedreven. Hoe dit zij, de *Courrier des Pays-Bas* te *Brussel*, de *Politique* te *Luik*, de *Belge* mede te *Brussel*, en weldra ook de *Catholique* te *Gent* behandelden en verklaarden dagelijks den tekst van de vrijheid in alles en voor allen, van het gemeene regt, van de geregtigheid in één woord zonder uitzondering of aanzien van personen, bij gebreke van welke, geene vrijheid, voor wie het ook zij, bestaat of bestaan kan.

Ik stond in geene regtstreeksche betrekking tot eenig dagblad, uitgezonderd den *Courrier des PaysBas*, en zijdelings alleen met den *Belge*. De andere dagbladen ontvingen echter van mij eene soort van zedelijke aandrift, welke aan allen die eenheid schonk, waaruit onze kracht voortvloeide. Daarenboven was mijne gevangenis het middelpunt geworden, waar alle mogelijke

---

aan, of het zal ook wel tot uwe persoonlijke herinneringen behooren, dat dit *Journal* op dat punt geen leugen-profeet is geweest.
Vert.

middelen werden overwogen en besproken om wettiglijk en door behulp onzer grondwettige vrijheden het monarchaal despotismus te bestrijden, welks willekeurige aanmatigingen toenamen, naar evenredigheid wij meer en naauwkeuriger bepaalden, hoe en op welke punten wij hetzelve wederstand wilden bieden, en naar mate wij onze gelederen te beter sloten om alle verrassing, hetzij door list, door verleiding of door openbaar geweld, onmogelijk te maken *). Mannen van allerlei gevoelens en onderscheiden geloof, een slaafsch gevoelen en de godsdienst der magt alleen uitgezonderd, mannen van allerlei stand en rang, behalve de Gouvernements-ambtenaren en deszelfs gepensioneerden, ja al wie in het gemeene vaderland aanspraak kon maken op onderscheiding, wegens uitstekende gaven van verstand en hart, schaarden zich om mij heen; allen wilden met mij en *gelijk als ik* de vrijheid van *België* en de orde door haar §).

Ik moet bekennen, het was toen voor mij een schoon tijdstip: nog heden doet het mijn hart kloppen. Van uit mijne enge cel schouwde ik met innig vergenoegen in eene betere toekomst, welke zich met de misleidendste begoochelingen aan mijne oogen vertoonde. Hoe menigwerf heb ik naderhand mijne gevangenis en de hoopvolle uitzigten aldaar genoten niet betreurd! .... †) En dat leedwezen heb ik nimmer

---

*) Zie Bijlage 2.

§) En zulk een gezelschap, de quintessens van al wat braaf en verlicht was, noemden wij, onwetende noordsche kikkers, een *revolutionaire klub*. Welk eene verblinding! *Vert.*

†) Wij zouden een hart van steen moeten bezitten, indien deze

Digitized by Google

dieper gevoeld, dan toen het waarschijnlijk aan anderen moest voorkomen, dat mij niets meer te betreuren noch te wenschen overig bleef.

---

rouwklagt ons niet tot innige deelneming stemde, want wie zou den man zijn geluk willen misgunnen. *Vert.*

Digitized by Google

V.

Vereeniging der Katholijken en Liberalen. — Rapport van een' Minister. — Eerste denkbeelden der vereeniging. — Zij worden met toejuiching door geheel België aangenomen.

Uit alles wat ik tot hiertoe gezegd heb, is het blijkbaar, dat de vereeniging van alle in *België* meer of min onderdrukte partijen, tegen de verdrukkende partij, eindelijk besloten, onherroepelijk besloten was. Het zij nu dat de Katholijken al of niet begrepen hadden *), door middel hunner oude grondstellingen geenen voortgang te kunnen maken in hunne oppositie tegen het Gouvernement, dit is toch waar, en tevens het eenig inderdaad belangrijke, dat zij de grondstellingen der liberalen, betrekkelijk de vrijheid van gevoelens en die der drukpers aannamen of ten minste, 't geen op hetzelfde nederkwam, veinsden aan te nemen. Dit veroorloofde hun dan ook om met ons, en in denzelfden zin als wij, de opregte en geheele uitvoering der Grondwet te eischen. De liberalen gevoelden eindelijk, dat, niettegenstaande hunne zaak klaarblijkelijk goed en regtvaardig was, zij dezelve echter nimmer zouden kunnen doen zegevieren, zonder de medewerking van de Katholijken, dat is: van bijna het geheele Belgische volk;

---

*) Het hier gezegde komt bijna woordelijk voor in eene brochure, welke ik in 1838 heb uitgegeven onder den titel: *l'Union.*

De Schr.

Digitized by Google

en daar nu dit volk, door inwendige overtuiging, gewillig onderworpen is aan deszelfs priesters, moest men zich noodwendig te goeder trouw met deze verbroederen, of ten minste zich verstaan, omtrent de gemeene belangen, de gemeenschappelijke verdediging en den weg, dien men moest inslaan om allen gezamentlijk en te gelijker tijd hetzelfde doel te bereiken.

Er bleef nu niets meer over, dan dien geheel nieuwen staat van zaken, welke, indien men er al het voordeel van wist te trekken, dat hij den vrienden der vrijheid aanbood, groote vruchtgevolgen moest opleveren, naauwkeurig te omschrijven; het was genoeg, de daadzaak door overtuigende bewijzen te staven, dezelve als handtastelijk te maken, er acte van te nemen; vooral was het noodig behoorlijk den grondslag te bepalen op welke deze zaak berustte, de billijkheid aan te toonen, waarop dezelve steunde, en er daardoor zelfs een onschendbaar maatschappelijk eigendom van te maken, gelijk alle op waarheid gegronde denkbeelden zijn, die het zedelijk domein der menschelijke maatschappij daarstellen *). Dit ondernam ik, door, in Junij 1829, een geschrift uit te geven, getiteld: *De Unie der Katholijken en liberalen in de Nederlanden.*

Ik had deze brochure doen voorafgaan door een opstel, betiteld: *Rapport van een' Minister, een' vriend des Vaderlands, en weinig gehecht aan zijne portefeuille, aan den Koning der Nederlanden, wegens de tegenwoordige gesteldheid der gemoederen en den toe-*

---

*) Wie dit laatste, in verband met het voorafgaande, vatten kan, vatte het. Wij noemen het in onze eenvoudigheid: *Fransch-Belgische wind*, 't welk is (overgezet zijnde) *dolhuispraat*.

Vert.

Digitized by Google

stand der zaken in België. Dit geschrift verscheen den 4 April. Ik somde daarin niet alleen op nieuw onze grieven op, maar ik toonde tevens aan, hoe dringend noodzakelijk het was, dezelve allen en volkomen te herstellen. Te dien einde zeide ik ronduit tot den Koning, dat een zijner Ministers (de heer VAN MAANEN, een Hollander) die niets dan kwaad gedaan had *), zoodanig 's volks vijand was geworden, dat hij hem behoorde weg te zenden; dat een ander Minister (de heer VAN GOBBELSCHROY, een Belg) slechts zoo veel geestkracht bezat, als noodwendig vereischt wordt om het goede te *willen*, dat hij hem mitsdien, indien hij hem door het volk niet even zoo gehaat wilde zien als deszelfs collega, uitdrukkelijk moest toestaan, ja zelfs in zeker opzigt bevelen om het goede te *doen*. Dat, eindelijk, wilde men eenen nieuwen staat van zaken doen geboren worden, wilde men den weg der regtschapenheid en des regts bewandelen, het noodzakelijk was, dat de Koning zich van nieuwe raadgevers deed omringen, door welke hij, ten voordeele des volks en van zich zelven, de hovelingen zou vervangen, die langen tijd misbruik gemaakt hadden van zijn vertrouwen. Het is van belang hier op te merken, dat ik, onder de grieven, zoo dikwerf door mij ontvouwd, thans voor de eerste maal melding maakte van de belastingen op het gemaal en geslagt, die vooral op het volk drukten, terwijl het volk naderhand geloofde, dat ik

*) Nu dat is waar; want het was juist deze staatsman, wiens scherpe blik, van den beginne af aan, de plannen van eenige oproerlingen doorzag, plannen, die zich door den schoonen schijn van de fraai klinkende woorden dezer *Herinneringen* niet laten bewimpelen, en — hij had bovendien de impertinentie, dezelve met al zijn vermogen tegen te werken.

Vert.

Digitized by Google

mij de koninklijke gramschap had op den hals gehaald, door de afschaffing dezer belastingen te willen bewerkstelligen. Dit kan voornamelijk tot verklaring dienen, waarom ik in het vervolg zoo zeer in de gunst des volks deelde. Doch keere ik terug tot de brochure: *De Unie der Katholijken en Liberalen.*

Mijne grondstellingen kwamen hierop neder: Het oordeel van den mensch is inderdaad volkomen vrij, niet verantwoordelijk voor de menschen, en bij gevolg door hen onschendbaar; het ligt buiten den kring der menschelijke instellingen en is verheven boven dien, welken stellige wetten regeren en besturen. De wet oefent geen gezag dan over uitwendige en volbragte daden, zoodanig als zij in dezelve bepaaldelijk heeft voorzien. De zegepraal der waarheid moet noodzakelijk volgen uit eene minnelijke wrijving van begrippen en gevoelens, maar eene wrijving zonder dwang en zonder beletselen hoegenaamd; het is uit haar en uit haar alleen dat deze zegepraal kan voortvloeijen. De vrijheid verdient dan alleen dezen naam te dragen, wanneer zij voor allen, zonder onderscheid, dezelfde is. De billijkheid is de gelijkheid door vrijheid, even als orde door vrijheid regtvaardigheid is. De wet kent slechts en kan slechts kennen: burgers, burgerlijke pligten en burgerlijke regten, al het overige gaat haar niet aan. Dienvolgens zijn in hare oogen de benamingen van Katholijken en niet-Katholijken, Geloovigen en Priesters, Monniken en Nonnen, Jezuïten zelfs, woorden zonder zin. Zijne tegenpartij, en *inzonderheid* zijne tegenpartij, behulpzaam te zijn in het weder verkrijgen en behouden van hare regten, is medewerken tot de zegepraal der algemeene vrijheid en die van zich zelven, welke,

Digitized by Google

indien zij uitsluitend ware, ten onregte vrijheid zou genoemd worden, doch beter den naam van bevoorregting, onderdrukking, despotismus verdient, en eindelooze, zoo wel als doellooze, wederwerkingen na zich sleept, in dier voege, dat geweld en vervolging elkander onophoudelijk voor elke partij, voor elk gevoelen, voor elke secte afwisselen. Mede te werken tot het verkrijgen van de vrijheid der drukpers, in het belang der ongeloovigen, is derhalve even zoo voordeelig voor de Katholijken, als de vrijmaking van het onderwijs, in het belang der Katholijken, voordeelig is voor de vrijdenkers. De wijsgeerige drukpers is slechts dáár voor het katholicismus wezentlijk te vreezen, waar de priesterlijke censuur bestaat, en het priesterlijk onderwijs is slechts dáár voor de wijsgeeren te duchten, waar de geestelijkheid wettiglijk van het geven van onderwijs is uitgesloten. *Alles* mag gedacht, gezegd, openbaar gemaakt en onderwezen worden, maar *niets* mag gedaan worden, van hetgeen de wet verbiedt, welke echter niets wettiglijk verbieden kan, dan hetgeen op eene stoffelijke wijze de regten der maatschappij, of die van eenig lid derzelve, verkracht, enz., enz., enz. *).

Nooit, dit durf ik zeggen, had iets een sneller, volkomener en voor mij streelender gevolg. Er gebeurde hetgeen altijd gebeurt wanneer men slechts denkbeelden voordraagt waarmede iedereen instemt. Er was

---

*) Bij een' Minister de glazen in te slaan, als zijnde deze werkzaamheid nog al redelijk *stoffelijk*, zou onze Belgische Solon dan toch strafbaar achten; dit riekt eenigzins naar *Antiliberalismus*. Ons dunkt dat eene zuiver *liberale* wet deze en dergelijke uitoefeningen van 's volks souvereine regten, ten minste exceptioneel behoorde te permitteren.
Vert.

Digitized by Google

slechts ééne stem over mijn geschrift. Ik werd met loftuitingen overladen, en tot de wolken verheven door de dagbladen van de meest verschillende kleuren, door den *Courrier des Pays-Bas* van *Brussel* en den *Courrier de la Meuse* van *Luik*, door den *Politique* van *Luik* en den *Catholique* van *Gent*, den *Belge* van *Brussel* en den *Courrier de la Sambre* van *Namen*, den *Eclaireur* van *Maestricht* en later het *Journal de Louvain*, ja zelfs door den *Bijenkorf* van *'s Hage*. Ik was er in geslaagd om zelfs het geringste verschil te doen verdwijnen, dat de vroegere partijen nog onderscheidde. De overeenstemming, de *unie*, want dit woord werd heilig, de unie bestond van nu af aan inderdaad en was volmaakt en innig. Zij had haren wortel in het hart van velen en in het verstand van allen; en daar *ik* dezelve trouw en opregt en zonder de minste voorbehouding beleed, maakte mijne rondborstigheid dagelijks bekeerlingen onder achterdochtigen, die zich, tot hiertoe, niet met vertrouwen aan eene volkomene verbroedering hadden durven overgeven.

Digitized by Google

VI.

Het Gouvernement verdedigt zich. — Mijne antwoorden. — Voorstellen tot bevrediging. — Er wordt eene valschheid begaan, ten einde mij te noodzaken tot wijken. — De Heer VAN BOMMEL. — Petitie aan de Staten-Generaal. — Brief van DEMOPHILUS aan den Heer VAN GOBBELSCHROY. — Brief van DEMOPHILUS aan den Koning.

Het Gouvernement meende het stilzwijgen niet te kunnen bewaren. Het droeg aan verscheidene van de vreemdelingen, die het bezoldigde om deszelfs maatregelen in de ministeriële dagbladen te verdedigen, den last op om mij te wederleggen. De eerste druk mijner brochure over de *Unie* was binnen veertien dagen uitverkocht. Nadat ik de laatste hand had gelegd aan de tweede *vermeerderde* uitgave, die in de eerste dagen van Julij het licht zag, greep ik volijverig de gelegenheid aan, welke een mijner tegenstrevers mij verschafte, om mijne grondstellingen onder eene nieuwe gedaante te ontwikkelen, en de leer, waarvan ik mij tot Apostel gesteld had, uit te breiden en algemeener, dan tot hiertoe geschied was, toe te passen, door er al de bijzondere waarheden bij te voegen, die zich aan mijnen geest voordeden. In het midden der maand Julij verscheen eene tweede brochure, onder den titel van *Antwoord op eenige tegenwerpingen, of ophelderingen aangaande het Katholijke vraagstuk in de Nederlanden.*

Eindelijk vorderde een nieuwe officiële aanval weldra van mijne zijde eene nieuwe verdediging. Ik gaf

Digitized by Google

dezelve in het licht in de maand Augustus, onder het opschrift: *Laatste woord aan den ongenoemden schrijver te Gent, wegens de vereeniging der Katholijken en Liberalen in de Nederlanden.* Zij werd besloten door een *aanhangsel*, bevattende de wederlegging, ik schroom niet te zeggen *volkomene* wederlegging, van de drogredenen, door zekeren Heer MARIE, oud-hoogleeraar in de welsprekendheid in *Frankrijk*, opeen gestapeld, ter gunste van het monopolie der Fransche Universiteit; en door een *Naschrift* over het ministerie POLIGNAC, welks onvermijdelijke misslagen ik aanwees en welks val ik duidelijk voorspelde.

Ik herhaal hier slechts wat destijds iedereen toestemde, wanneer ik zeg, dat er tegen deze antwoorden niets meer viel in te brengen. Ik had al de bewijsgronden van mijne partij woordelijk en met de meeste naauwkeurigheid aangehaald en, dezelve in den vorm eener zamenspraak bestrijdende, had ik ze onherstelbaar vernietigd. Het vraagstuk was uitgeput, en de *Unie* van al de ware vrienden der ware vrijheid, hoedanig hunne bespiegelende, wijsgeerige of godsdienstige denkbeelden mogten wezen, zou een' nieuwen tijdkring openen voor den vooruitstrevenden gang van het menschdom. Ik verkondigde vrij uit en met eene onwrikbare overtuiging, dat deze leer, die bestemd was om over de gansche wereld verspreid te worden, procureurs des Konings en gendarmen, kanonnen en bajonnetten zou trotseren, ministers zou doen verbleeken en koningen doen vallen. Een jaar daarna was de troon van WILLEM omvergeworpen *).

---

*) Zulk een slot zet de kroon op deze geheele winderig snoevende

Dat ik, overigens, door mijne medeburgers tot *vereeniging* aan te sporen, niet getracht had tweedragt te verwekken, zoo als het Gouvernement mij steeds te last leide, daarvan kon tot ontegenzeggelijk bewijs dienen, dat ik, van uit mijne gevangenis, mijne geschriften regtstreeks aan den Koning zond, met geleidende brieven *), in eenen van welke ik zeide: «Het verbond, 't welk dezer dagen op het altaar des vaderlands bezworen is, door de wijsgeerte en de godsdienst, is een der merkwaardigste gebeurtenissen onder uwe regering: de beschaafde volken der beide werelden zullen ons hetzelve benijden.» §).

Ik zal hier nog slechts eenige woorden bijvoegen over de geschriften, welke ik voortging voor het publiek te doen uitgeven, ten einde er het geheiligd vuur der vrijheid te onderhouden, ons oppositie-systema, tegen de willekeur der regering, door alle bedenkelijke middelen te regtvaardigen en daardoor zelfs te versterken en meer en meer uit te breiden; doch alvorens daartoe over te gaan, moet ik hier eene kenmerkende daadzaak in-

---

periode. Hetzelve herinnert den Franschen paruikmaker, die, het veel te weinig *éclatant* vindende om van *eene kan water* te spreken, van zijn haarproduct, tegen iemand zijner kalanten, getuigde: *dompelt haar in den Oceaan en zij houdt krul!*.

Onthouden wij ons daarom, wat hier de zaak zelve betreft, al is een dwaas dan nog zoo wijs in zijne eigene oogen, hem naar zijne dwaasheid te antwoorden.

Vert.

*) Voorwaar een krachtig bewijs — van onbeschaamheid namelijk en niets anders.

Vert.

§) Hier had op zijn minst behooren te staan: *de redelijke bewoners van het Heeläl zullen ons hetzelve benijden.*

Vert.

Digitized by Google

lasschen, die, beter dan eenige andere, zal doen zien met welke vijanden ik te doen had en welke middelen zij zich niet schaamden aan te wenden om mij te bederven en mij van mijne achting te berooven.

Ik werd onophoudelijk lastig gevallen door lieden, die, officieus (gedienstig) in schijn maar officiëel in de daad, mij telkens voorstellen kwamen doen tot vereffening van het geschil. Onder deze behoorde zekere heer Delemer, voormalig boekverkooper. Hij was gezonden of ten minste gemagtigd, door, ik weet niet welken minister, en kon ter Staats-Secretarie nimmer iets anders leveren, dan een ontwerp van verzoek om kwijtschelding van straf, door hem opgesteld en hetwelk ik geweigerd had te onderteekenen. De Heer Houdin, een dagbladschrijver, sedert lang bezoldigd door het Bataafsche hof gelijk naderhand door het Belgische, moet mede onder hen gerekend worden. Deze Heer Houdin kwam in naam van den Heer van Maanen, voor wien ik, zoo min als voor anderen, verborgen hield wat ik wilde, omdat iedereen het wilde, en wat ik nadrukkelijker wilde dan iemand, dewijl ik mij zedelijk verpligt rekende, het te willen voor iedereen. Doch mijne voorwaarden behaagden naar het schijnt den Minister van Justitie in geenen deele, want ik vernam naderhand niets meer, noch van den Heer Houdin noch van hem.

De merkwaardigste van deze koninklijke bemiddelaars was voorzeker de Heer Coghen, een koopman of bankier, met wien ik mij echter evenmin lang zoude hebben opgehouden als met de anderen, indien hij, gegronde redenen meenende te hebben om sterk aan te dringen, mij niet, opdat ik hem een gunstiger gehoor mogt verleenen, eene zaak geopenbaard had, die mij onuitsprekelijk ver-

Digitized by Google

baasde. «Waarom,» dus sprak hij, «zoudt gij terug deinzen voor het onderpand van eendragt en vrede, waartoe ik, ten beste van het Gouvernement, van het land, van uwe landgenooten en in uw eigen belang, bij u aanzoek doe, daar gij voor eenigen tijd zelf en uit eigene beweging, door een verzoekschrift, 't welk mij is medegedeeld, aan den Koning gevraagd hebt, om zes weken aan uw huis te mogen doorbrengen? Wat gij,» vervolgde hij, «voor zes weken begeert, zal u toegestaan worden voor al den tijd, dien gij anderszins nog achter de grendels moet blijven, en gij zult u, door dezen laatsten wensch te kennen te geven, niet meer onteeren, dan door den eersten.»

Ik liet hem ten einde toe uitspreken, want ik stond over deze mededeeling als verstomd. Ik ontkende op stouten toon wat ook inderdaad eene schandelijke logen was; maar ik nam denzelven den heer Coghen geenszins kwalijk, die veeleer geloof hechtte aan hetgeen hij in de bureaux van het ministerie gezien had, dan aan mijne woorden. De heer Coghen, een *toekomstige* graaf, moest mij destijds wel niet kennen, en hij kon mij toen evenmin begrijpen als heden.

Waar intusschen mij, en mij alleen, aan gelegen moest zijn, was, te ontdekken, wie zoo schandelijk mijnen naam misbruikt, mijn schrift nagemaakt, en de valschheid begaan had om in mijne plaats te teekenen. Had men den Koning buiten zijn weten eene dienst willen bewijzen? of had de Koning aan iemand zijner knechten deze soort van dienst opgelegd? Wat mij tot deze laatste onderstelling deed overhellen, was, dat men dezen schandelijken handel niet zoo ver had durven drijven om op mijn voorgewend request te ant-

Digitized by Google

woorden, gelijk nogtans pligt en vorm vereischten, en men niet verzuimd had den heer COGHEN te verzekeren, dat men zulks gedaan had. Wat daarvan zij, ik stelde een *Berigtschrift* op *aan den Koning*, in hetwelk ik hem categorisch om mededeeling verzocht van het stuk in geschil, 't welk een bedrieger, zeide ik, had verdicht om mij te bezoedelen en te bederven, onder oogluiking, dit voegde ik daarbij, van het Ministerie van Justitie of der Staats-Secretarie, alwaar het antwoord was verdonkerd geworden, 't welk de Koning daarop gegeven had, dewijl men aldaar wel wist, dat ik in alle geval zou ontkend hebben, gelijk ik uitdrukkelijk ontkende, iets te weten van den inhoud van dit verzoek om genade noch van de onderteekening waarmede het was voorzien *)

Het moeijelijkste punt was om den Koning mijne Memorie te doen ter hand komen, zonder dat zij haren weg name door de bureaux van de Ministeriën, die ik beschuldigde. Ik belastte daarmede den heer abt VAN BOMMEL, die zich destijds voordeed als een reformerende Katholijk, en alzoo beproefde de hoofsche geestelijkheid, de slaafsche edelen en het Hollandsch Gouvernement te dienen, en die sedert, als bisschop van *Luik*, inderdaad dezelfde staatzuchtige priesters, denzelfden vleijenden adel dient, maar, bij het Belgisch Gouvernement §).

De Heer VAN BOMMEL deed mij de verzekering geven, dat de Heer DE MEY, Minister Secretaris van Staat, het bestaan van het stuk had ontkend, en dat de Koning evenzeer beweerd had, er nimmer van

---

*) Zie Bijlage 3.

§) Zie Bijlage 4.

Digitized by Google

te hebben hooren spreken. Mij bleef toen niets over dan te denken, dat de Heer COGHEN mij had willen misleiden, doch ik vergenoegde mij met te gelooven, dàt hij zich bedrogen had. Tijdens de revolutie, toen de Heer COGHEN zijne kundigheden in het stuk van finantiën en zijnen vaderlandschen ijver ter beschikking had gesteld van het provisioneel Gouvernement, herinnerde ik hem zijne bezoeken in de gevangenis en de bijzonderheid, betreffende mijn zoogenaamd verzoekschrift aan den vervallen koning. Hij verzekerde mij op nieuw en op zijne eer, dat hij het stuk, met mijnen naam geteekend, gezien en gelezen had. De Heer COGHEN had er op dat tijdstip geen belang meer bij om mij te liegen; zijn belang vorderde integendeel grootelijks om mij de geheele waarheid te zeggen. Ik besloot er uit, dat men mij eene hoofsche zamenzwering had gebrouwen, dat een of twee ministers daaraan medepligtig waren geweest, en dat waarschijnlijk daartoe tot werktuig gebezigd was, den in gunst zijnde bedrieger, den Florentijnschen graaf LIBRI, van wien ik nader zal spreken: Wat den behendigen kerkvoogd betreft, dezen kan ik slechts van achterhoudendheid beschuldigen, welke, in eene zaak, waar het op niets minder aankwam, dan om eenen koning, die nog overeind stond, op te offeren aan eenen oproermaker, die in de gevangenis zat, voor den Heer VAN BOMMEL veeleer eene verdienstelijke bescheidenheid, dan een strafwaardig stilzwijgen was *).

---

*) In eene der aanteekeningen van den Heer VAN BOMMEL op zijne leerrede, uitgesproken gedurende de vaste in 1838, maakt de Bisschop geenerlei gewag van de onderhandeling, met welke hij zich

Digitized by Google

Ik keer terug tot mijne brochure, en nadat deze stof is afgehandeld, zal ik mij geheel en al bezig

---

voor mij bij den Koning belast had; hij zal daarvoor zijne redenen gehad hebben. Hij spreekt slechts van die, waarmede hij zich voor den Koning bij mij belast had, dezelve was mij vergeten. Hij maakt bovendien melding van een voorstel, 't welk het Gouvernement mij zou gedaan hebben, namelijk om mij in vrijheid te stellen, onder voorwaarde, dat ik den Nuntius CAPACCINI zou beschimpen : ik kan mij dit slechts flaauwelijk te binnen brengen. Evenwel herinner ik mij, dat het voorstel niet kwam van het Gouvernement; bij gevolg kon het geene belofte van in vrijheid stelling behelzen. Overigens, er zou gebeurd zijn zoo als de Heer VAN BOMMEL het zegt; ik zou gehandeld hebben, zoo als hij mij doet handelen. Ik bedank hem dat hij mij regt heeft doen wedervaren.

Wat de Heer Bisschop van *Luik* zegt, te weten, dat wij elkander nimmer gezien hebben, is volkomen waar.

De Schrijver *)

*) Wij hebben met den Heer DE POTTER gedaan, gelijk deze met den Heer COGHEN deed, namelijk hem *ten einde toe* laten uitspreken. Niet, omdat wij nu ook zoo verstomd stonden, toch niet, maar om te zien of hij, behalve *de vertelling* van den Heer COGHEN, nog meer dergelijke duchtige bewijzen zou bijbrengen, dat het verzoekschrift in questie werkelijk hebbe bestaan. Wij hebben er te vergeefs op gewacht, doch in derzelver plaats vindt de opmerkzame lezer met ons overvloedige redenen tot overtuiging, dat de Schrijver van den Heer VAN BOMMEL de ware toedragt der zaak heeft vernomen. Intusschen dient zulk koren hem al te goed op zijn' molen, dan dat hij er de as niet eens fiks voor zou laten draaijen. — « Laster maar toe, » zeiden immers de lieve broeders, « er blijft toch altoos *iets* aankleven. » Het is broederlijk een' broederlijken raad op te volgen. Jammer maar, dat de regel niet doorgaat, wanneer men boven regtstreekschen of zijdelingschen laster ver verheven is. — En nu ook eens gebruik makende van *onze geloofsvrijheid*, welke de Heer DE POTTER, zonder te groote inconsequentie, ons niet betwisten kan, zoo betuigen wij, dat het zoogenaamde officiële karakter der genoemde onderhandelaars in onze oogen geen oortje waarde heeft, en dat wij meenen het geheele geval aangaande het request te moeten houden voor een kenmerkend voortbrengsel uit den tijd, toen leugen, verraad en meer dan duivelen-list elkander de hand reikten, ter ondermijning van het wettig en den volke nuttig gezag, maar dat niet te min welkom was, als uiterst geschikt om al dadelijk eene groote *bombarie* te slaan en er nu nog, in het belang van zijn martelaars-karakter, mede te woekeren.

Vert.

Digitized by Google

houden met het verhaal van de overige gebeurtenissen, die mij betreffen.

In het laatst van October deed ik mijne petitie van den 16den aan de Staten-Generaal ter perse leggen, waarbij ik aanzoek deed, dat, van uit dit staatsligchaam, de voordragt mogt uitgaan van eene wet, die mij mijne vrijheid zou doen wederverkrijgen, en welke niets anders wezen zou, dan een noodzakelijk gevolg van de, voor vijf maanden wettig tot stand gebragte afschaffing des beruchten en als wet aangemerkten besluits van April 1815, door welks toepassing ik was veroordeeld geworden, en tot welks opheffing mijne veroordeeling aanleiding had gegeven.

In de volgende maand (15 November) gaf ik in druk uit, eenen *Brief van Demophilus aan den Heer van Gobbelschroy, over de waarborgen voor de vrijheid der Belgen, op het tijdstip van de opening der zitting van de Staten-Generaal* (1829–1830). Ik ontwikkelde daarin slechts het denkbeeld, hetwelk ik eenige maanden vroeger maar even aangeroerd had, in mijn *Rapport van een' Minister;* te weten, dat de hooge ambtenaar, tot wien ik mij wendde, en voor wien ik al de achting en genegenheid eens vriends gevoelde, niet berekend was voor de taak, welke de omstandigheden hem, tot geluk van het Belgische volk en tot heil des Konings *), oplegde. Ik bewees hem, of liever

*) En dan zouden sommigen nog denken, dat het heil des Konings den Heer DE POTTER niet even zoo goed ter harte ging als dat des Belgischen volks. Onzinnigen! hier leest ge het immers. De Heer VAN GOBBELSCHROY, zegt hij, was niet geschikt om dat heil te bevorderen — nu dat is wel mogelijk; maar, 't is tevens inderdaad te bejammeren, dat Z. M. den Heer DE POTTER niet in tijds tot Minister

Digitized by Google

ik bewees het publiek, dat de halve maatregelen en het schroomvallig uitstellen thans niet meer te pas kwamen, dat de natie zich niet langer door woorden en liberale *vormen* zou laten misleiden; dat de *unie*, die aan de onregtvaardigheden en onderdrukkingen, tegen alle partijen gepleegd, haren oorsprong verschuldigd was, zich door slinksche streken noch opentlijk geweld liet ontbinden; dat deze *unie* alles zou verkrijgen wat zij wilde, omdat zij het *wilde* met allen ernst en niets wilde dan waarop zij regt had; dat, eindelijk, het Gouvernement voortaan met even zooveel kracht en openhartigheid alle partijen, die thans met eenparigheid van stemmen denzelfden wensch te kennen gaven, moest genoegen geven, als het te voren door verzuim en list verdeeldheid had gezaaid, partijschap had bevorderd, sommigen gevleid, anderen vrees aangejaagd, de meest vorderenden door beloften gepaaid, de zwaksten in slaap gewiegd en iedereen omgekocht en bedrogen had. «Het volk waakt,» zeide ik, «en dat is genoeg voor deszelfs heil. Het zal zijn doel bereiken door de kamers, of zonder de kamers, of zelfs in weêrwil van de kamers, indien deszelfs gevolmagtigden zich zijner niet waardig betoonen.» Dit was de eerste maal, dat ik kon schijnen eene

---

benoemd hebbe, wie weet tot welk eene duizelende hoogte van volmaaktheid wij dan nu reeds zouden gestegen zijn. Alle deelen van ons politiek, materiëel en intellectueel bestaan zouden de kenmerken gedragen hebben van het fijnst extract des uitgelezensten liberalismus, en wat meer zegt: hij zelf had zich niet alleen te bersten geschreeuwd: *Vive le Roi!* maar de fraaije spreuk pag. 19 zou eene kleine verandering hebben ondergaan, zij zou geweest zijn: *Honorons, bénissons les ministériels!* *Vert.*

Digitized by Google

revolutionaire taal te voeren. Ik zocht intusschen slechts schrik in te boezemen *), want ik hoopte altoos op eene vredelievende verbetering en wilde dezelve liever later zien tot stand komen, dan misschien te veroorzaken dat dezelve met bloed bevlekt §) of zelfs te schande gemaakt wierd.

Dit geschrift werd gevolgd door eenen ***brief van* Demophilus *aan den Koning*, *over het nieuwe ontwerp van Wet tegen de drukpers en de koninklijke boodschap die hetzelve vergezelt*** (20 December). Ik voerde in denzelven een' ernstiger en tevens straffer toon. Mijn motto was de eed des Konings om de Grondwet na te leven en die van het volk om den koning, uit kracht dezer wet zelve, te ontvangen. Ik ving aan met een' onvermijdelijk treurigen uitslag te voorspellen, indien het hoofd van den Staat voortging met zich te laten bedriegen en op een' dwaalweg brengen, en indien hij volhardde in een stelsel, 't welk hem onherstelbaar in het verderf stortte. Ik kantte mij, met verontwaardiging, in naam van ***België***, tegen de ministeriële aanmatiging, van de Grondwet slechts aan te merken als eene ***wijziging*** der onbepaalde alleenheersching, en de Neder-

---

*) Ook zonder die bedreiging, was het voorafgaand specifiek zonden register waarlijk genoegzaam om elken Minister, den stijfhoofdigen van Maanen niet uitgezonderd, te doen *rillen*.

Vert.

§) Met bloed bevlekt! Welk een vloed van herinneringen doet dit drietal woorden ontstaan! O schimmen van zoo vele edelen en braven! O argloozen, langs de straten van Brabands steden vermoord! O ter dood gemartelde onder het zinnebeeld van zinneloozen!.... doch neen — met deze stemming vond de vertaling op deze pagina haar einde.

Vert.

Digitized by Google

landen *vaderlijk* te besturen. Ik beschuldigde regtstreeks de Ministers, dat zij oproermakers waren, dat zij en niet wij, gelijk zij het wilden doen voorkomen, inderdaad de openbare orde en de goede verstandhouding der burgers verstoorden, dat zij aanleiding gaven tot opstand en eindelijk eene *omwenteling* zouden bewerken. Ik kwam op nieuw terug op de grieven der Belgen tegen het Hollandsch Gouvernement en voornamelijk op de vrijheid van onderwijs, die der drukpers en de ministeriële verantwoordelijkheid, van welke ik reeds zoo dikwijls gesproken en waarop ik bovendien in 't openbaar aangedrongen had *). Aan alle ambtenaren der uitvoerende magt was, van wege het Gouvernement, de verpligting opgelegd om een formulier te onderteekenen, bevattende eene geloofsbelijdenis der lijdelijkste dienstbaarheid, en deze on-

---

*) Het is dan toch ook ongelukkig, als men gedurig, en telkens met verheffing van stem, hetzelfde liedje zingt, en er is niemand die er naar luisteren wil. — Wij bewonderen inderdaad 's mans geduld. Hij schepte, met onvermoeibaren ijver, denzelfden kost telkens al weder op, waarvan de ingrediënten waren: *vrijheid van onderwijs, vrijheid der drukpers* en *ministeriële verantwoordelijkheid.* Als een ervaren kok, wist hij denzelven, met inachtneming van de juiste verhouding der bestanddeelen, en voorts volgens een incomparabel keukenrecept, met de noodige variatiën, regt naar den aard, toe te bereiden. Aan de saus gaf hij zelfs iets piquants, door er zoo wat van de *regterlijke magt* en de *Fransche taal* door te roeren. Meende hij zich nu eens goed uitgesloofd te hebben en presenteerde hij den schotel den eenen Minister vóór, den anderen na, dan — ja, mogt de Heer VAN GOBBELSCHROY c. s. eens proeven en den man eens toeknikken, maar de Heer VAN MAANEN (die, tusschen beide gezegd, ook verschrikkelijk fijn van tong is) trok dan voor zijn poespas den neus op. Wij zeggen dan ook ronduit: 't was ontmoedigend en ondankbaar.

Vert.

Digitized by Google

derteekening was de *conditio* SINE QUA NON van het vertrouwen des Konings en het behoud hunner bedieningen. Ik beschuldigde de Ministers van onbeschaamdheid en laster, omdat zij de boodschap, welke dit formulier bevatte, *koninklijke boodschap* hadden durven noemen, en omdat zij gezegd hadden, dat dezelve *de persoonlijke gevoelens* des Konings uitdrukte. Ik verklaarde dat ieder, die zich daartoe genegen betoonde, *noch eer noch trouw* bezat. De heer DE MUELENAERE, die, in het constituerend congres, na de omwenteling, de eerste was, die het weinige goede, 't welk ik, als revolutionnair bewindvoerder, welligt nog zou hebben kunnen tot stand brengen, zocht tegen te werken; de heer DE MUELENAERE, beurtelings Gouverneur eener provincie van den onafhankelijken Belgischen Staat en Minister van LEOPOLD, geprotocolliseerden Koning der Belgen; de Heer DE MUELENAERE, zeg ik, destijds nog Procureur van Koning WILLEM, te *Brugge*, hechtte, om de inkomsten van zijn ambt niet te verliezen, ten volle, zonder voorbehoud en van harte (deze eer geef ik hem) zijne goedkeuring aan de boodschap van zijn' meester, die de Belgen wilde uitzuigen, hen zocht te beladen en te muilbanden *) en, uit vrees dat zij oproerig zouden worden, allen tegenstand, hoegenaamd, wilde dempen, al ware het in bloed §)! de Heer DE MUELENAERE beloof-

*) Hier heeft de zetter der Fransche editie waarschijnlijk het woord *écorcher* (villen) overgeslagen.

Vert.

§) Wij hebben tijdens de glorieuse Belgische revolutie geleerd, ons niet meer te verwonderen over de grofste onbeschaamdheid. Eene poging te doen om den snorker, door de vijftienjarige geschiedenis

Digitized by Google

de eene naauwgezette beteugeling van het misbruik der drukpers, eene onkreukbare trouw aan Willem, en de aanwending van alle vereischt wordende kracht en standvastigheid om de misdadige aanslagen der kwaadwilligen tegen te gaan. De Heer De Muelenaere, ik herhaal het, is nu eens Gouverneur, dan weder Minister voor Leopold.

Eindelijk, en dit is het merkwaardigst gedeelte van mijnen *Brief*, ik ondernam onbewimpeld de behandeling des vraagstuks van de scheiding der beide volken, van welke het congres van *Weenen* zoo ongelukkiglijk ééne natie had willen maken. Indien, dus sprak ik tot den Koning, indien de Ministers, terwijl wij bewijzen geven van onze gehechtheid aan de Grondwet, die ons aan u verbindt, tot zelfs de laatste bladen dezer wet verscheuren en er de stukken van met voeten treden, dan zullen ook wij eindelijk een verdrag verbreken, 't welk ons alleen niet kan verbinden, wij zullen onze onafhankelijkheid hernemen. Dan zullen

---

zijns volks, van gruwzamen laster te overtuigen, ware, primo, den moriaan geschuurd en, secundo, hem te veel eer bewezen. Wij hopen ons voor het laatste nog meer te wachten dan voor het eerste Maar *dit* moeten wij doen opmerken: dat hier de schrijver op dergelijken toon durft spreken over eenen Koning, die de onbegrijpelijke zachtmoedigheid had om hem, zoo al niet het hoofd, dan toch een' der heethoofdigsten eener revolutionaire zamenzwering, niet alleen het verblijf toe te staan in eene gevangenis te *Brussel*, het middelpunt hunner woelingen, maar N. B. ook toeliet dat de eerzame leden van het complot (hij verhaalt het zelf) zich dagelijks om hem konden verzamelen, om *in die gevangenis* hun kabaal voort te zetten tegen zijne regering, zijnen troon en zijn huis. Dat heet eerst regt *allen tegenstand, hoegenaamd, te dempen, al ware het in bloed!* Wij behoeven hier niets meer bij te voegen.

Vert.

Digitized by Google

Belgen en Bataven, ieder binnen hunne eigene grenzen, hunne gevoelens, hunne eerediensten en hunne scholen regelen, hunne talen, hunne gewoonten en hunne zeden behouden, hunnen landbouw, hunne nijverheid of hunnen koophandel begunstigen, zoo als zij zullen goedvinden; en allen zullen, onder hetzelfde opperhoofd, te naauwer vereenigd zijn, wanneer zij niet meer zullen deelen in dezelfde marteling. «Zie daar — zoo luidde het slot — ziedaar hetgene de Belgen nimmer zouden wenschen tot hunne medeburgers in het Noorden te moeten zeggen, maar wat zij hun zonder te aarzelen zeggen zouden, indien de Ministers, die sedert lang tot deze harde taal aanleiding geven, het ons eindelijk, onzes ondanks, mogten ontscheuren, door den mantel der wet ter aarde te werpen, onder denwelken wij tot hiertoe hunne walgelijke lompen en hunne ellendige naaktheid geëerbiedigd hebben.» Het schijnt evenwel, dat niemand in *België* de zaken met hetzelfde oog beschouwde als ik, dewijl eerst negen maanden daarna, en sedert drie weken door een' zegevierenden volksopstand gedrongen, degenen, die aan het roer der zaken stonden, het denkbeeld eener scheiding in wetgeving en bestuur beschroomdelijk uitspraken, hetwelk ik zoo onbewimpeld en zoo stellig van uit mijne gevangenis geopperd en aan Willem zelven toegezonden had, die toen nog al zijne magt bezat en reeds op mij verbitterd was *).

*) Het laatste is waarschijnlijk eene vergissing. Onzes inziens moeten de roervinken Zijner Majesteit nooit ander gevoel hebben ingeboezemd dan dat van verachting. Hij kan die dragen, zegt hij welligt even als (pag. 3) die van ieder ander — goed, maar hij heeft er de vracht aan.
Vert.

Digitized by Google

VII.

Het vergeven der ambten. — Constitutionele associatiën. — LIBRI. — Ik bewijs hem diensten. — Hij wordt de gunsteling van WILLEM. — Hij sterft als Jezuït.

Ik zal slechts met een enkel woord gewagen van hetgeen er van buiten omging en in min of meer dadelijke betrekking tot mij stond, om daarna terug te keeren tot zaken, die mij regtstreeks persoonlijk aangaan. Ik schrijf geene geschiedenis der Belgische omwenteling, maar wel, zoo als ik bij den aanvang gezegd heb, een kort verhaal van het voornaamste wat mij, gedurende deze omwenteling, bejegend is, welke lotgevallen ik, even als die van mijn geheele leven, in een uitgebreider werk heb opgesomd, ter onderwijzing en opvoeding mijner kinderen.

Behalve de edele gevoelens, tot welke ik door mijne schriften en door mijn voorbeeld had opgewekt, te weten, vaderlandsliefde en zelfopoffering voor medeburgers en menschheid, had ik ook minder edele bewegingen des harten gaande gemaakt, naardien ik mij moest wenden tot het gevoel, dat daarin het luidst spreekt, namelijk dat van ieders eigenbelang. Tot dat einde werden in al onze oppositiebladen lijsten der ambtenaren geplaatst om de halsstarrigsten te bewijzen, dat *België* bijna uitsluitend door Hollanders, in het belang der Hollanders bestuurd werd, die, onder de firma van *Willem en Ministers*, de Belgen,

Digitized by Google

welke hun door het Heilig Verbond waren overgeleverd, uitzogen *). Deze lijsten gaven het Gouvernement, 't welk zich even vruchteloos als onhandig beijverde om dezelve te wederleggen, den doodsteek. Een half millioen petitionerenden, die allen dezelfde herstelling derzelfde grieven verzochten §), lieten geen' twijfel over omtrent de vorderingen, die wij in alle standen der maatschappij gemaakt hadden, en omtrent den eindelijken uitslag van den strijd, tusschen het Gouvernement en ons, zoodra de omstandigheden de gelegenheid zouden aanbieden om dien ten einde te brengen.

Er werden tevens constitutionele associatiën opgerigt, welker leden zich echter veelal zorgvuldig schuil hielden, uit vrees voor de wraak van het Gouvernement, en waarvan velen zelfs opentlijk ontkenden er toe te behooren, wanneer zij hunne namen aan de vervolging der Ministers zagen blootgesteld. Het is zeer aardig, tegenwoordig op de lijst dergenen, die de vaderlandsche eer, verdiend of niet, van zich afstieten, welke men hun wilde bewijzen, door hen te rekenen onder de opposanten tegen het willekeurig gezag van Koning Willem, den naam te lezen van den Heer Paul Devaux, Minister van Staat van Koning Leopold. Om kort te gaan, de constitutionele asso-

---

*) Maar hoe konden, zoo als vroeger gezegd is, die schapen dan zoo vet worden? *Vert.*

§) Doch waarvan driemaal honderd duizend, en voorzeker nog meer, juist zoo veel kennis hadden van de onderwerpen in de petitiën behandeld, bijvoorbeeld *ministeriële verantwoordelijkheid*, *Jury*, enz. enz. als een Donsche kozak van de *Daguerrerotype*.

Vert.

Digitized by Google

ciatiën vereenigden zich dikwerf bij mijne moeder. Dit gaf welligt aanleiding tot de onbeschofte uitvallen, welke de graaf LIBRI zich tegen haar veroorloofde: deze griefden mij zeer.

Ik heb LIBRI genoemd *). Dit was eene soort van monster, meer nog naar de ziel dan naar het ligchaam. Te *Florence* had ik zijn' zoon zeer goed gekend, die een bekwaam wiskunstenaar was, maar een vrij ongeregeld gedrag leidde. Ik wist dat LIBRI, de vader, te overdreven voorstander der Fransche revolutie, dan dat hij opregt had kunnen zijn, na de verovering van zijn vaderland door de *groote natie*, onder den vrijheidsboom getrouwd was, dien hij tevens als getuige had genomen, toen hij zijnen zoon met den naam van BRUTUS versierde. Naar *Frankrijk* geweken, leefde hij aldaar als een aanhanger van het Gouvernement en als vergeten burger. Tijdens de restauratie werd hij, wegens valschheid in handelsgeschriften, tweemaal tot levenslangen dwangarbeid veroordeeld, en nadat hij in 1816 in *Lyon* opentlijk door beulshanden geschandvlekt was, werd hij, ten verzoeke van den groothertog van *Toskane*, in eene staatsgevangenis opgesloten, waaruit hij door dezelfde tusschenkomst werd vrijgelaten en uit *Frankrijk* gebannen. *Brussel* werd zijne wijkplaats.

Een' vluggen geest en veel slimheid bezittende, was hij er in geslaagd, zijne Lyonsche zaak voor eene politieke vervolging te laten doorgaan, welke hij

---

*) Zonder LIBRI te willen beoordeelen, moeten wij slechts doen opmerken, dat hier een' aanvang wordt gemaakt met het ridderlijk trappen van eenen *dooden* leeuw.

Vert.

Digitized by Google

onder de restauratie te lijden had, wegens zijne gehechtheid aan het keizerlijk bewind. Daar ik iets van zijne geschiedenis wist, kon hij mij niet geheel en al misleiden. Evenwel, ik wist niet stellig het tegendeel van hetgeen hij zoo onbeschaamdelijk bevestigde; en alzoo ik van nature tot toegevendheid geneigd ben, dacht ik bij mij zelven, dat de omstandigheden hem welligt hadden meêgesleept, dat het nog mogelijk was dat hij veranderde, en dat, wanneer hij tegen behoefte zou gedekt zijn, het leven van een eerlijk man hem welligt even goed en zekerder zou toeschijnen als dat van een' intrigant en een schurk. Ik trachtte hem de betrekkingen te bezorgen, welke hij behoefde om het een of ander bij de hand te vatten. Hij bediende zich daarvan slechts om al nader en nader bij den Koning te komen, wien hij zijne diensten aanbood, even als hij die aan al de beambten des bestuurs had aangeboden, en hij bood hun *al* zijne diensten aan, om het even van welken aard, mits hij slechts behaagde, en men hem daarvoor betaalde.

Zoo lang ik slechts tegen het Catholicismus schreef, vleide Libri mij bijna evenzeer als de Ministers, want hij verbeeldde zich dat ik even als hij bezoldigd werd; en mijn toenmalige vriendschappelijke omgang met den Minister van Binnenlandsche Zaken versterkte hem in dit denkbeeld. Hij wist niet dat deze Minister weinig met hem ingenomen was, en mij, terwijl hij mij verzocht, denzelfden Libri, die toen ziek was, het besluit des Konings (1827), waarbij hem *f* 30,000 uit het fonds ter aanmoediging der nijverheid werd aangewezen, te overhandi-

Digitized by Google

gen, gezegd had: dat hij zich, zoo veel mogelijk, tegen deze milddadigheid had aangekant, alzoo dezelve door den Florentijnschen vleijer zoo weinig verdiend was, en het bestuur slechts kon blootstellen en in verachting brengen.

Ik bragt mijne boodschap getrouwelijk over, doch LIBRI sloeg geen acht op de aanbeveling, die ik hem namens den Minister had gegeven; zoodra hij het geld had ontvangen, meende hij bovenal, om zijn doel te bereiken, op het vertrouwen, 't welk hij aan het hof genoot, te moeten roemen. En daar bij dagelijks meer en meer in de gunst drong van den meester, die hem reeds bijna 200,000 franken uit de schatkist had toegeworpen, verhinderde hem weldra niets meer, den Koning zijn *bankier* te noemen, zich voor te doen als den voornaamsten verdediger van WILLEM, van zijn regeringsstelsel, van den gang van zijn bestuur en later van zijn despotismus, en ieder die zich daartegen verzette en niet, even als hij, kroop voor alle onregtvaardigheden en buitensporigheden van het Gouvernement, aan te vallen, te bijten en te verscheuren.

De erkende openbare betrekking van eenen gebrandmerkten, de groote sommen, die hij uit het budget trok, de gedurige aanmerkingen der oppositiebladen over deze schanddaden, de walgelijke hekeltaal van LIBRI, in een dagblad, voor welks redactie het Gouvernement hem met ons geld bezoldigde, en waarin hij ons uitmaakte voor *verkankerde en door het koudvuur aangetaste ligchamen*, die men *tot in het leven moest uitsnijden*; voor *ezels*, *die men op de ooren moest komen om ze vervolgens te laten balken*;

Digitized by Google

voor razenden, die men *het dwangbuis moest aantrekken; voor honden, die men moest muilbanden*; dit alles diende om den geest te verbitteren en den revolutionairen bliksem aan te trekken, welks eerste flitsen hem zelven moesten treffen *).

---

*) Wij moeten erkennen, het waren alles behalve fraaije komplimenten, en al deden deze dan nog onder voor hetgeen de oppositie-bladen tegen het Gouvernement en deszelfs aanhangers, in hunne regtmatige verbolgenheid uitbraakten, dat doet niets ter zake; deze verdedigden eene *regtvaardige* zaak, de zaak der *menschheid*, der *verlichting*, der *vrijheid*, der *broedermin* — enfin, eene zaak die de bewondering van alle volken der aarde, Samojeden en Vuurlanders niet uitgezonderd, moest tot zich trekken. De *National*, waarvan Libri redacteur was, verdedigde daarentegen het bestuur van eenen Koning, die wel een goede herder was, maar niettemin de schapen uitzoog — in één woord: een despoot. Waarom maakte ook Libri met de mannen, die zoo edelaardig, belangeloos en hartelijk het goede wilden, geene gemeene zaak? Want vooronderstellen wij al eens, dat de Koning, door ontvangene recommandatiën, die in de eerste plaats van den Heer de Potter uitgingen, zich in den *persoon* bedrogen en hem voor diensten den lande bewezen te généreus beloond hebbe, er waren zoo vele anderen, die zelfs alles aan Z. M. te danken hadden en evenwel tot de eerste behoorden, die hem verguisden en een zeer werkzaam deel namen aan den opstand. Libri deed zulks niet, maar ijverde tot het laatste toe tegen de oppositie, en als hij eenmaal de pen in de hand nam, was hij gansch niet gemakkelijk uit het veld te slaan. De schrijver zegt dat de bliksem hem het eerst trof, dit is eenigzins *fautif*, want hij trof slechts zijne woning. De vogel was gevlogen en dat was inderdaad jammer, want men meende het wèl met hem. Men heeft lasterlijk verbreid dat de helden van Augustus 1830 hem de oogen uitgebrand en verder door het toebrengen van tallooze wonden ter dood gemarteld zouden hebben, gelijk te *Leuven* met Kapitein Gaillard heeft plaats gehad; wij gelooven er niets van, want vooreerst was hij zoo veel *moeite* niet waardig en ten andere waren de mannen, die hem zoo ijverig doch vruchteloos zochten daartoe te menschlievend. Deze laatste omstandigheid vooral doet meer waarschijnlijkheid vinden in het plan, waarvan anderen gewagen en dat zelfs te lezen staat, om hem meer expediet

Digitized by Google

Dewijl hetgeen ik verder omtrent den graaf LIBRI te zeggen heb, alleen mij zelven aangaat, en de beleedigingen van een dergelijk mensch, mij niet waard zijn die op te sommen, zal ik zijn' naam in dit geschrift niet meer noemen: hetzij voldoende, dat ik tot besluit de wijze van zijn sterven verhale. Hij was den vervallen Koning naar Holland gevolgd *), langzamerhand in ongenade bij het hof geraakt, nam hij de wijk naar *Rotterdam*, bekeerde zich op eene schitterende wijze tot het Catholicismus, en stierf in de armen der Jezuïten! . . .

---

uit dit tranendal te helpen, door hem eenvoudig à la mode de 1789 *door te zagen.* *Vert.*

*) Toen LODEWIJK XVIII in 1815, KAREL X in 1830 hunne hoofdstad en hun rijk ontvlugtten, waren er die hen *volgden*. In bovenstaanden tekst geeft het woord *gevolgd* den met de gebeurtenissen minder bekenden vreemdeling een valsch denkbeeld van de zaak. Het oproer heeft Koning WILLEM geen oogenblik van Residentie doen veranderen, en alzoo kwam er geen *volgen* te pas

Vert.

Digitized by Google

VIII.

Brochure van den generaal Richemont Ik bedank om mede te dingen naar de benoeming tot Lid van de Tweede Kamer. — De Heer Tielemans. Onze briefwisseling.

Na deze noodzakelijke uitweiding, om de vijanden, die ik te bestrijden had, en de middelen, welke zij mij zelve verschaften om hen te overwinnen, wel te doen kennen, keer ik terug in mijne cel, in de gevangenis der *Petits Carmes*. Ik had er onderscheidene pligten te vervullen. De eerste was, eene brochure van den generaal Richemont te wederleggen, die, om de verwezentlijking der veroverings-plannen van het ministerie Martignac voor te bereiden, voorwendde, dat de Belgen niets vuriger wenschten dan onder het Fransch bestuur te komen. — Ik deed dit in twee artikels van den *Courrier des Pays-Bas* (23 en 26 September), waarbij ik, in geval van aanranding, alle burgers tot de verdediging des vaderlands en der nationale onafhankelijkheid opriep, allen zonder onderscheid van gevoelens, allen zonder te letten op hunne binnenlandsche verschillen of, om zoo te spreken, op hunne huiselijke oneenigheden. Ik teeken dit hier aan, omdat mijne gevoelens dienaangaande, zoo als men verder zien zal, immer onveranderlijk zijn gebleven.

De tweede mijner pligten was, de aandacht der kiezers te bepalen, tot eenen vertegenwoordiger, die

Digitized by Google

beter dan ik in staat zou zijn, de open zijnde plaats in de tweede kamer te vervullen. — De *Courrier des Pays-Bas* had *mij* voorgesteld, waarschijnlijk met oogmerk, om het Gouvernement in verlegenheid te brengen, door de verkiezing van iemand, die voor politieke zaken gevangen zat. — Ik zou geene zwarigheid gemaakt hebben, om naar deze benoeming mede te dingen, indien ik had kunnen denken, behulpzaam te zullen moeten zijn aan eene op handen zijnde revolutie, dat is te zeggen, aan de verandering van den grondslag, onzer maatschappelijke vereeniging. — Maar dit denkbeeld was nimmer bij mij opgekomen, en bij niemand in *België* geloof ik. Ik achtte niets mogelijk dan eene met moeite ontworpene, duur gekochte en langzaam vooruitgaande hervorming; en al mijne pogingen strekten om te vorderen op den weg langs welken deze hervorming het natuurlijkst kon bereikt worden. — Men had dus nog lang menschen noodig, die praktijk aan kennis paarden, en ik kwam ér opentlijk voor uit, dat ik, als iemand van uitsluitend algemeene beginselen en eer maatschappelijke dan burgerlijke theorien, mij niet geschikt gevoelde voor zaken, als: administratie, finantiën, in- en uitgaande regten, vooral in de gegevene omstandigheden, en dat derhalve de ware vrienden van *België* op geheel iemand anders dan op mij het oog moesten vestigen. Ik schreef dit aan den *Courrier des Pays-Bas* den 1[en] December en mijn brief werd in dit dagblad opgenomen.

Tot dien tijd toe bestonden mijne gewone bezigheden, gedurende de weinige uren, welke de talrijke bezoeken van onverschilligen en de staatkundige con-

Digitized by Google

ferentiën met de leden der oppositie te mijner beschikking lieten, vooreerst in de voorbereiding tot het schrijven eener *Kerkelijke geschiedenis*, die meer overeenkomstig zou wezen met mijne gewijzigde denkbeelden, dan hetgeen ik vroeger over dat onderwerp had doen uitgeven, en welke geschiedenis ik eerst ter perse heb kunnen doen leggen in 1836, onder den titel van *Geschiedenis des Christendoms*; ten tweede in het opstellen van gelegenheids-geschriften, artikelen in onderscheidene dagbladen, mijne brochures over de *Unie*, enz. en eindelijk in mijne briefwisseling met den heer Tielemans. Ik zal mij bij deze briefwisseling een oogenblik bepalen, omdat, zij tijdens mijn tweede regtsgeding, dermate uitsluitend de openbare aandacht tot zich trok, dat daardoor in zeker opzigt de hoofdzaak werd uit het oog verloren.

De heer Tielemans was nog zeer jong, toen ik met hem in kennis geraakte bij den drukker van mijn' *Ricci*, met wiens oudste dochter hij naderhand in het huwelijk trad. Zijne eerste stappen bij mij bestonden in mij verzen aan te bieden tot mijn' lof, die, ik geloof zulks, welgemeend waren, hoewel al te vleijend om waarheid te kunnen behelzen. Hij had kort te voren zijne studiën met lof voleindigd en brandde van verlangen ('t welk trouwens zeer natuurlijk was) om zijne verkregene kundigheden met voordeel aan te wenden en in de maatschappij opgang te maken; en te gewilliger leende ik hem hulpvaardig de hand om in een' of anderen werkkring te geraken, omdat zijne deftige en ernstige manieren mij het vooruitzigt gaven, dat hij zich van iedere betrekking, welke men hem wilde opdragen, met eere zou kwijten. Ik deed

Digitized by Google

ten sterkste aanzoek voor hem bij den Minister van Binnenlandsche Zaken; ik bragt dezen onder het oog, dat het goed was, bij zoo vele Hollandsche ambtenaren ook eenige Belgen te doen benoemen, en ten minste eenmaal de verdiensten te beloonen, ten einde te doen vergeten hoe vele gunsten aan de geboorte en het geldelijk vermogen verkwist waren. Eindelijk verkreeg ik, dat mijn beschermeling op kosten van het Gouvernement eene reis zoude doen in *Duitschland*, om te onderzoeken, welke middelen en maatregelen men aanwendde in de verschillende Staten en bepaaldelijk in *Oostenrijk*, om de Katholijke Geestelijkheid, gelijk men aldaar wilde, te beteugelen, en aan den wil der ministeriën te onderwerpen. De heer Tielemans huwde en vertrok uit *Brussel* (November 1827). Onze briefwisseling begon onmiddellijk daarna en werd allengs levendiger tot aan het jaar 1830.

In het begin liep zij slechts over zaken, die ons persoonlijk aangingen. Nu eens was zijn huwelijk of zijne reis daarvan het onderwerp, dan waren het gedachten over de waarnemingen, die hij op deze reis deed, vooral met betrekking tot de onderdrukking, welke de Duitsche Katholijke kerk van den kant der Regeringen onderging, en die men hare *nationale vrijheden* noemde; dan weder schreef ik hem over mijne weinige huiselijke betrekkingen, over de ontwerpen, welke ik koesterde voor de toekomstige opvoeding van mijn kind, en openhartig ontwikkelde ik hem mijne denkbeelden, mijne gevoelens en mijne grondbeginselen. Eens gaf ik hem rekenschap van de pogingen, die ik onophoudelijk in het werk stelde om hem spoedig een voordeelig ambt te bezorgen; een andermaal stortte ik de

Digitized by Google

vertrouwelijke mededeeling mijner innigste gedachten en der geheimste levens-omstandigheden van mij en van de wezens, die mij het dierbaarst waren, in zijnen boezem uit. En dat alles was doormengd met eene menigte anecdoten en schilderingen, benevens eindelooze scherts met dingen, die, zoowel naar mijne tegenwoordige als toenmalige wijze van zien, niets anders, dan bespotting verdienen, alhoewel dezelve bij den grootsten hoop van het menschelijk geslacht de voorwerpen eener baatzuchtige of gehuichelde vereering zijn.

Tijdens mijne gevangenzetting, bekleedde de heer TIELEMANS den aanzienlijken post van Referendaris bij het Ministerie van buitenlandsche betrekkingen. Toen hij, met het hof, *Brussel* verliet, werd onze briefwisseling, even levendig en ongedwongen als vroeger, voortgezet; maar thans waren de behandeld wordende onderwerpen van eenen anderen aard: mijn leven, dat toen, geheel staatkundig was, kaatste zich daarin als in eenen spiegel terug. Ik was wel dezelfde voorstander der Volksregering (*democrate*) als vóór mijn regtsgeding, die altoos met de kleingeestigheden der grooten den spot dreef, die de menschen noch om hunnen naam, noch om hunne bezittingen achting toedroeg, die overal en vóór alles regtschapenheid en billijkheid begeerde en, als daartoe mogelijkheid was, inlichtingen zocht te verkrijgen; maar ik had omtrent menschen en zaken meer ondervinding opgedaan, mijne begrippen omtrent dezelven waren meer bepaald; ik wist stellig wat ik wilde en hoe ik het wilde, en ik gevoelde de mogelijkheid om het uit te voeren. Eindelijk had het ontwerp, door mij daargesteld, tot

Digitized by Google

vereeniging van al de vrienden der vrijheid en der geregtigheid, zonder onderscheid van geloof, naardien allen, welk geloof toegedaan, er belang bij hebben en geregtigd zijn òm vrij te wezen, en de waarheid, welks bezit aller doel is, slechts dáár kan uitkomen, waar gelijkheid in regten en vrijheid voor allen bestaat; dit zoo eenvoudige en zoo verhevene ontwerp had in zekeren zin mijn geheele wezen herschapen, want het had mijn hoofd in overeenstemming gebragt met mijn hart, dat wil zeggen, het had mij vergund niets anders rondom mij te zien dan broeders, en zelfs diegenen als zoodanig te behandelen, welke ik vroeger om hunne vooronderstelde dwalingen, had gemeend, hoe ongaarne ik zulks ook deed, een gedeelte hunner burgerlijke regten te moeten ontzeggen.

De briefwisseling werd dus, ofschoon zij haren luchtigen en kortswijlenden vorm behield, wat het wezen der zaak betrof, veel ernstiger, doch eerst toen het Gouvernement den onbegrijpelijken misslag beging van dezelve openbaar te maken, verkreeg zij, schoon alleen in deszelfs nadeel, de belangrijkheid, welke het haar tot mijn verderf had willen toeschrijven. In de drie laatste maanden van 1829 volgden de brieven elkander snellijk op, en ik maakte mijnen vriend, zonder omwegen en onbevreesd en alleenlijk met inachtneming van voorzorgen, welke de kiesche betrekking vereischte, waarin hij geplaatst was, deelgenoot van mijne hoopvolle uitzigten, terwijl ik hem tevens bekend maakte met de hinderpalen, die ik op mijnen weg ontmoette. Deze hinderpalen waren de menschen en deze alleen, want al de omstandigheden werkten mede tot begunstiging van mijne ont-

Digitized by Google

werpen tot vrijmaking en verbetering. Ook ontzag ik mij niet de Staatsmannen van dien tijd te schilderen zoo als ik hen beschouwde of sommigen hunner zeer hard te behandelen, gelijk men zich toen uitdrukte, schoon men mij na de revolutie beschuldigd heeft van hen integendeel niet streng genoeg behandeld te hebben. Ik beschreef eindelijk de oppositie, zoo in als buiten de kamers, eer als kleingeestig en woelziek dan als edelmoedig en werkzaam; ik beschreef dezelve als ijdel en kinderachtig, aangevuurd door persoonlijke inzigten, hetzij van belang of eigenliefde en wars van opoffering; maar ik voegde altoos daarbij, dat men geen moed moest verloren geven, want dat de kracht der dingen, in welke ik een onbegrensd vertrouwen openbaarde, omdat zij het gevolg is van de pogingen der menschelijkheid, veel meer vermogen bezat dan eenige intriganten en dwazen; en de dienaars des konings, zoo hovelingen als ministers, en de koning zelf nog veel bekrompener, onrustiger, verwaander en zelfzuchtiger waren dan wij, die nog daarenboven het goed regt op hen vooruit hadden om als onderdrukten geregtigheid te vorderen tegen onze onderdrukkers.

Digitized by Google

IX.

Afzettingen. — Nationaal verbond. — Ik word buiten toegang gesteld. — De heer SCHUERMANS. — Bezorgdheden. — Verhooren.

Het afzetten van ambtenaren, omdat zij onafhankelijkheid in karakter en gevoelens aan den dag legden, en zelfs wat sommigen betreft, omdat zij niet slaafsch genoeg waren om het staatkundig geloofs-formulier van den 11 December te onderteekenen, deed het denkbeeld geboren worden om, op denzelfden voet als in *Ierland*, uit vrijwillige bijdragen van de vrienden des Vaderlands, eene kas bij een te brengen, ten einde daaruit diegenen der opposanten, zij mogten al of niet gedeputeerden wezen, schadeloos te stellen, welke wel den moed hadden om aan het Gouvernement den oorlog te verklaren, maar die het aan de middelen ontbrak om denzelven te hunnen koste voort te zetten. Dit denkbeeld, door verscheidene dagbladen geopperd, werd weldra veranderd in een formeel ontwerp van *Nationale inschrijving*, 't welk den 31 Januarij 1830 in zeventien bladen te gelijk het licht zag. Ook ik had bij mij zelven dat denkbeeld gekoesterd en toen ik de aanmerkingen daaromtrent van den heer TIELEMANS in handen kreeg, was het genoegzaam, gelijk ik hem ook schreef, zijne begrippen met de mijnen tot een geheel te vormen, om mijn verbonds-plan in geschrifte te kunnen uit-

Digitized by Google

werken. Ik zond dit opstel den 1 Februarij aan den *Courrier des Pays-Bas*, waarin het twee dagen daarna (den 3den) verscheen.

Het was eene Grondwet voor de oppositie, die op eene wettige wijze de plaats van het Gouvernement poogde in te nemen, ten einde daarna eene nieuwe staatsregeling daar te stellen, welke op hare beurt de oude en wettiglijk vernietigde legaliteit door eene nieuwe legaliteit zou doen vervangen. Ik wilde inderdaad, dat men zich zou verzetten tegen alle onwettige, dat wil zeggen tegen alle willekeurige handelingen van het bestuur, en dat men dezen tegenstand zou volhouden tot aan de grenzen der wettigheid, doch zonder deze ooit te buiten te gaan. Mijne begeerte was, dat zij, die deel namen in dat verbond, onverschillig of zij leden der kamers waren of niet, nooit ander gebruik zouden maken van hunne staatkundige regten, dan ten voordeele der verbondenen, en dat de leden der Katholijke Geestelijkheid, als onderteekenaars van het verdrag, even zoo zouden handelen met opzigt tot de van hen afhangende voorstellingen en benoemingen. Ik deed zulks met het oogmerk om (gelijk ik mij toen uitdrukte) na verloop van een zeker aantal jaren, eene goede volksvertegenwoordiging en goede regtbanken te hebben, die zich ten doel stelden om, door de combinatie der democratische grondbeginselen onzer maatschappelijke inrigting, onze volkslievende instellingen te doen zegevieren, waarvan het verbond zelf de voogd en beschermer wezen zou.

Daarenboven bepaalde ik de schadeloosstelling uit de *Nationale*, dat is uit de verbonds-kas, tot de helft of twee derde deelen van de verliezen dergenen, die,

Digitized by Google

leden van het verbond zijnde, door het Gouvernement van hun ambt ontzet of van hun pensioen beroofd mogten worden om eene hen vereerende oorzaak, met andere woorden, om verzet tegen willekeur van 't bestuur. Hij die tegen het Gouvernement werkelijk in het strijdperk trad en deze worsteling op eene wettige wijze volhield, zou eene volkomene schadeloosstelling ontvangen. Wat meer is, het Nationaal verbond zou buitengewone en vereerende belooningen toekennen aan de burgers, die zich met betrekking tot hun Vaderland en deszelfs instellingen het meest verdienstelijk hadden gemaakt. En om in de geldmiddelen, tot dat alles vereischt, te voorzien, verklaarde ik, dat de inschrijving moest bestaan in eene *rente*, ja, des noodig, eene *voortdurende rente*, en wel naar den maatstaf der grond- en personele belasting, zoodat ieder lid der confederatie in verhouding tot deze belastingen, een, twee of drie ten honderd in de nationale kas zou moeten storten; al hetwelk echter geenszins buiten sloot het aannemen van vrijwillige giften, hetzij van bekende of onbekende personen.

Dit ontwerp nu beoogde twee dingen: vooreerst diende het om allen, zelfs de vreesachtigsten, tot ons te trekken, door hen te waarborgen tegen alle schade, welke uit hunne toetreding, mogt voortspruiten, ten andere om met volkslievende, dat is vrijheid- en geregtigheid-lievende bedoelingen, voor allen zonder onderscheid, het oogmerk te bereiken, 't welk de verlichten (*illuminés*) der vorige eeuw zich hadden voorgesteld, met aristocratische maar anti-priesterlijke bedoelingen. Indien dit ontwerp ten uitvoer ware gebragt, zou het Gouvernement genoodzaakt gewor-

Digitized by Google

den zijn om of onze denkbeelden en ons systema aan te nemen, en zich aan ons aan te sluiten, of, in geval het voor onze denkbeelden en ons systema terug trad, ons deszelfs plaats in te ruimen, en dat wel zonder geweld, zonder schokken, ja zelfs zonder merkbaren overgang. *)

Naauwelijks had men dan ook in *'s Gravenhage* van ons ontwerp kennis bekomen of de strengste bevelen werden uitgevaardigd om te *Brussel* tegen mij in het werk te stellen. Den 9 Februarij verschenen de dienaars des Konings in mijne gevangenkamer, namen al mijne papieren in beslag, te weten al de brieven, die ik sedert drie maanden van den heer Tielemans ontvangen had, en maakten mij bekend dat ik *buiten toegang* gesteld was. Nimmer vergeet ik de wijze, waarop de heer Schuermans, procureur des Konings, die den heer de Muelenaere, te *Brugge* tot opvolger had, en aldaar als een fatsoenlijke schurk (*un roué de bonne compagnie*) bekend stond, zich van zijne hatelijke ambtsbediening kweet. Ik had tot hiertoe menschen rondom mij gezien, die voorzeker meer te beklagen dan te veroordeelen waren; het was als of zij met leedwezen eene taak vervulden, die hun moeijelijk viel, maar

*) Godsdienstige dweepers hebben, even als verliefde dweepers, zoo nog al eens oogenblikken, wanneer zij, in mijmering verzonken, *zwijgen*; dan hinderen zij niemand en boezemen *medelijden* in. Een staatkundige dweeper daarentegen snatert en raaskalt zonder tusschenpoozing; hij is onuitputtelijk in hoog-verhevene theoriën en ver in de toekomst reikende plannen. Maar, lieve lezer, analyseert ze maar niet, want, waarachtig, het eene zoo wel als het andere is, (de slechtheid van het hier meêgedeelde nog daargelaten) *even zot*.
Vert.

Digitized by Google

tot welke zij om hun levensonderhoud verpligt waren, en zij schenen mij voor hunne onderwerping aan deze noodzakelijkheid vergiffenis te vragen. In den heer SCHUEREMANS daarentegen zag ik voor het eerst een dier diepgezonkene menschen, wezentlijke wangedrogten in eenen zedelijken zin, die, boos door instinct, zich verlustigen in het kwaad alleen uit liefde tot het kwaad *). Hij was mij tot afschuw, en van alles wat ik er bij leed, door mij ***buiten toegang*** te stellen, was voorzeker dat oogenblik voor mij het wreedst, waarin de waardige uitvoerder van de bevelen eens Gouvernements, dat door den bedrieger LIBRI werd aangeblazen zich in mijne nabijheid bevond §).

Wel verre dat mijne eenzaamheid, ten minste indien dezelve slechts eenige weken duurde, voor mij eene kwelling was, zou ik dezelve veeleer als eene weldaad beschouwd hebben, indien niet twee onverdragelijke denkbeelden mijnen geest onophoudelijk

*) Daar komt de heer SCHUEREMANS nog al wèl af. Wij hadden gedacht dat het erger zou zijn afgeloopen. Nu hij maakte het ook bont — zoo maar al die dierbare brieven van vriend TIELEMANS meê te nemen, om er welligt *eene gelukkige onbescheidenheid* meê te begaan (men herinnere zich pag. 17). Wij zeggen het ook: die wat verdient moet wat hebben. *Vert.*

§) Al weer LIBRI? zal de Lezer zeggen; de Schrijver had beloofd dien naam in dit werk niet meer te zullen noemen. Maar neemt dan toch in aanmerking dat LIBRI, vroeger door DE POTTER zoo edelmoedig geprotegeerd (want hij onderzocht niet eens of hij op den *regter-* dan wel op den *linker-schouder* gebrandmerkt was) hem protector cum suis zoo verschrikkelijk op de ooren was gekomen, en het Gouvernement getrouw bleef! Welk een verschil bij den anderen protégé, bij TIELEMANS! 't Is geen wonder al komt dat zoo weêr eens boven. Men denke toch alle harten bij zich zelven. *Vert.*

Digitized by Google

gefolterd hadden. Wat toch bekommerde ik mij om het zegel, tot zelfs op mijn getralied venster gelegd? Kon mijne deur, die tweemalen des daags, gedurende eenige minuten, werd opengezet, mij niet voor vier en twintig uren genoegzaam versche lucht verschaffen? Wat scheelde het mij dat ik zelf mijn bed moest opmaken en mijne kamer in orde houden? Was zelfs deze handenarbeid bij het einde van iederen dag, niet juist geschikt tot afleiding voor mijnen door denken vermoeiden geest? In het op- en nederwandelen van den gang, die ruim honderd voet lang was, en van mijne naauwelijks zes voet lange cel zag ik geen ander onderscheid, dna dat ik mij in de laatste te meermalen half regts- of half links-om moest wenden. Mijn middagmaal werd mij, wel is waar zeer onoogelijk voorgediend en mijn schoon linnengoed gewierd mij bijster gekreukt door het geregtelijk onderzoek 't welk hetzelve moest ondergaan, doch mijn eetlust leed daarbij weinig, en voor wie zou ik mijn toilet gemaakt hebben?

De gelegenheid was mij nu eindelijk gunstig om over mijzelven en mijnen toestand na te denken, alsmede over de gewigtige wijzigingen, welke mijn innerlijk wezen, door tijd en omstandigheden had ondergaan. Ik zou zelfs volmaakt gelukkig, ja vrolijk en gerust geweest zijn, door de overtuiging van mijnen pligt gedaan te hebben, en omdat ik geene magt ter wereld kende, die mij eene onregtvaardigheid of eene laagheid kon doen begaan, zoo min als zij mij ontrouw jegens anderen of ongelijk aan mijzelven kon doen worden; maar dag en nacht kwelde mij de onzekerheid, waarin ik mij bevond, ten aanzien van den indruk welken mijn nieuw regtsgeding gemaakt had op mijne

Digitized by Google

vrouw en op mijne moeder. Immers de laatste, reeds zoo bejaard, en nu van allen troost en raad verstoken, daar zij in niemand buiten mij vertrouwen stelde, kon eindelijk onder den last van haren kommer bezwijken. Zou mijne vrouw zich niet geheel en al laten ter neder slaan door den schrik, welke de wreede onheilen, die ik mij berokkend had, haar konden veroorzaakt hebben? En zou het kind, 't welk zij zoogde, niet het slagtoffer worden van de angsten en het verdriet zijner moeder?

Deze gedachten ondermijnden mij heimelijk en zouden welligt eindelijk, door den invloed welken zij op mijnen geest uitoefenden, mijne gezondheid verwoest hebben, die tot hiertoe alle schokken had doorgestaan.

Men voege hierbij, dat ik, van den 9 tot den 26 Februarij, elf verhooren had door te staan, die allen twee of drie, sommigen vijf of zes uren duurden. En deze verhooren, die voor het minst nutteloos waren, daar ik volstandig weigerde te antwoorden op alles wat mij niet persoonlijk of niet alleen aanging, terwijl de heer Tielemans (hetgeen ik toen nog niet wist) al wat men wilde weten tot in de kleinste bijzonderheden opgaf; deze verhooren liepen gestadig over dezelfde onderwerpen. Scheen men heden mijne woorden te begrijpen, morgen omwikkelde men dezelve weder met nieuwe duisterheden, en men zou ze waarlijk ten laatste voor mijzelven onverstaanbaar gemaakt hebben, indien hetgene ik aan mijnen correspondent geschreven had niet zoo klaar als de dag ware geweest; want ik had mij zoo duidelijk en bepaald uitgedrukt, dat het te bevatten was voor

iedereen, uitgezonderd voor een publiek Ministerie, 't welk de treurige taak vervulde om het goed als kwaad uit te leggen, en welks last bestond om, het kostte wat het wilde, kwaad te ontdekken, zelfs dáár waar in 't geheel niets te vinden was. De lastige bezoeken van den heer DELECOURT, Regter ter Instructie, putteden mijn geduld eindelijk uit, want dezelve baarden mij zoo veel verveling, dat niet eenmaal het vermoeden bij mij opkwam, dat zij eene voor mij nadeelige strekking hadden. Reeds kwam het besluit bij mij tot rijpheid om een eindpaal te stellen aan die al te menigvuldige ondervragingen, en bereidde ik dit voor door algemeene aanmerkingen over het geheel van mijne correspondentie en de verhooren, welke zij ten gevolge had gehad, toen het buiten toegang stellen een weinig verzacht zijnde, mijne vrouw, hoewel alleen in tegenwoordigheid van den Directeur der gevangenis, mij weder kon bezoeken en mij ronduit den raad gaf, voortaan alle antwoorden te weigeren. Ik deed zulks dan ook reeds den volgenden dag, en de Regter ter Instructie, welligt een gedwongen werktuig van den haat mijner vervolgers, wenschte mij geluk met mijn besluit, zonder hetwelk, zoo als hij mij zeide, wij nog lang onzen tijd op eene zeer onaangename wijze zouden verkwist hebben, hij, door mij met vragen lastig te vallen, ik, door daarop te antwoorden.

Digitized by Google

X.

De buitentoegangstelling wordt opgeheven. — Schijnbare zegepraal van het Gouvernement. — Zal er bloed vergoten worden? — De debatten. — Verdediging. — Veroordeeling.

Ik beken opregtelijk, dat het eerste bezoek, 't welk ik van mijne moeder en mijne echtgenoote ontving, mijn bloed in de aderen deed stollen. Wat de laatste om haar kind geleden had, 't welk nog niet geheel buiten gevaar was, gaat alle beschrijving te boven. Mijne arme moeder scheen mij toe doodelijk getroffen te zijn; te naauwernood kon zij den last van haar ligchaam torschen, terwijl hare, te voren zoo krachtvolle, geestvermogens geheel verstompt waren. Ik sidderde op het denkbeeld van haar te zullen verliezen onder omstandigheden, die zoozeer de inspanning vorderden van al mijne zedelijke kracht; want ik gevoelde, dat ik bezwaarlijk deze ramp zou hebben weêrstaan, welke ik bitterlijk, ofschoon ten onregte, aan mij zelven zou geweten hebben.

De zorg voor mijne verdediging onttrok mij nogtans voor verschillende dagen aan deze pijnigende bekommeringen. Er behoorde inderdaad moed toe om den aanval vol te houden, gelijk ik deed, tegen een Gouvernement, 't welk op dat tijdstip al deszelfs vijanden scheen overwonnen te hebben, en deze volharding aan te wenden, ten voordeele eener oppositie, die volkomen het

uiterlijk aanzien had, als onderwierp zij zich aan hare nederlaag.

De boodschap van den 11 December en de afzettingen, die zij veroorzaakte, gevolgd van de maatregelen tegen de *groote* zamenzwering te werk gesteld, hadden aller harten met schrik vervuld. De Kamer zweeg, en het volk, nog niet gewoon vóór te gaan, durfde deze stilte niet verbreken. LIBRI in *België* en de bezoldigde dagbladen in Holland schreeuwden hunne victorie en hunne vreugde uit. Vóór het proces moesten wij, de Heeren TIELEMANS en BARTELS, mijne medepligtigen, de drukkers van den *Courrier des Pays-Bas*, den *Catholique* en den *Belge* en ik, bij de regtbank verschijnen, ik herinner mij niet meer voor welke formaliteit. Het Gouvernement liet ons *te voet* derwaarts gaan, en deszelfs vertrouwen werd volkomen geregtvaardigd door de sombere stilte, welke langs onzen geheelen weg werd waargenomen.

Intusschen had de stemming tegen het Gouvernement veel veld gewonnen. Der koninklijke magt stond niets meer dan stoffelijke kracht ter dienst; men mogt nog beven voor hare gramschap en hare bedreigingen, maar zij boezemde geene genegenheid, geen' eerbied meer in. Alle begoocheling was verdwenen. Deze magt had hare zedelijke kracht verloren, men stelde daarin geen vertrouwen meer. Den minst scherpzigtigen werd zulks van zelf allerduidelijkst bij gelegenheid der debatten, tot welke ons proces aanleiding gaf, want de meest in het oog loopende en bijtendste uitdrukkingen, waardoor ik mijne verachting had te kennen gegeven voor de hoogheid, de titels, de eereteekens, den rijkdom, in één woord voor de magt,

wanneer zij slechts magt is, en niet gepaard gaat met hetgeen haar uit een zedelijk en redelijk oogpunt beschouwd, alleen wettigen kan; deze uitdrukkingen, meerendeels schilderachtig, gelijk men zich dezulke in eene vertrouwde briefwisseling veroorlooft, en welke het publiek ministerie met veel welbehagen bijzonder deed uitkomen, ten einde mij prijs te geven aan de afkeuring van alle verstandigen, werden door de talrijke vergadering van toehoorders en van het geheele publiek met een gemompel van goedkeuring ontvangen. Iedereen was met mij van gevoelen : ***dat een eerlijk man de punt van zijne laars niet genoeg kan bezigen om het canaille van hovelingen schoppen toe te deelen***, *) ***dat de koningen afgoden zijn, die oogen hebben om niet te zien en verstand om niet te begrijpen*** †), dat ***ik meer geweten en eer bezat dan al de koningen en hunne die-***

---

*) Wij hebben bij het lezen van deze sententie overluid, « *bravo!* » geroepen, dit zegt meer dan goedkeurend *mompelen.* Immers de volken moeten *vooruit*; de schrijver predikt het telkens alweder; *vooruit*, bijzonder ten aanzien van derzelver maatschappelijken of liever politieken toestand; en dat niet, volgens den ouden en versleten regel : « *Haast u langzaam* », met welken onzin de Hollandsche staatkundigen zooveel ophebben, maar, overeenkomstig den geest der eeuw, *per vapeur.* Nu zijn er, wat dit punt betreft, geen onleerzamer studenten dan hovelingen, en wij zijn van gevoelen, dat, waar geene redenering kan baten, bondige bewijsgronden op eene zinnelijke wijze moeten aangewend worden. Ergo : wie niet *vooruit wil*, moet men zijns ondanks *vooruit drijven*, en daartoe waren *schoppen* te allen tijde een snelwerkend middel. Wij bejammeren het intusschen, dat aan het voorschrift zoo veel publiciteit is gegeven, want, dat canaille is slim, en volstrekt niet te goed, om door het appliceren van een' elastieken *cul de Paris*, iedere actie met eene reactie te vergelden. *Vert.*

†) Eene gemeenplaats — wij hebben dan ook hier slechts *gemompeld.* *Vert.*

Digitized by Google

naars te zamen *), dat Willem zich toen betoonde als *de domste en de hoofdigste der Koningen* †).

Bij het in staat van beschuldiging stellen der vier zamenzweerders, van welke de twee voornaamste aangeklaagden hunne twee medepligtigen zelfs niet kenden, had het Gouvernement met alle aandacht en ernst de vraag in overweging genomen, of de draad van dit weefsel, 't welk echter nooit anders dan op het papier had bestaan, niet behoorde te worden afgesneden door de bijl der guillotine. Het bewind week, naar het schijnt terug, voor het denkbeeld van het bloed eens menschen te vergieten; want de bedreiging van het zoogenoemde zwaard der geregtigheid betrof voornamelijk mij, die, alles te zamen genomen, slechts deszelfs willekeurige aanmatigingen had betwist, en dat in een land, waar bijna nooit het bloed werd vergoten dergenen, die de wezentlijkste regten der burgers hadden verkracht, met opzigt tot derzelver personen of eigendommen.

---

*) Dit is betere praat. Trouwens eene *axioma* laat zich altoos gaarne hooren. *Vert.*

†) Wij rekenen dit mede een paal boven water, en zijn alzoo verpligt den Schrijver nog wat *voort te helpen. Dom*, voorzeker, want de Heer de Potter kon den Koning zijne fraaije hervormingsplannen maar niet *aan 't verstand* brengen. Hoe veel kostelijk papier de man soms vol schreef, om het Z. M. nu eens *regt duidelijk* te maken, met hoeveel nieuw licht hij zijn reeds zoo glansrijk licht telkens al weder bestraalde — alles te vergeefsch. Het was en bleef even als of de Koning in een' mijngang zag, waar zich (maar dit was zeker gezigtsbedrog) ter wederzijden *hinderlagen* bevonden en die op een' *afgrond* uitliep. Dit is een ontegenzeggelijk bewijs van gebrek aan *doorzigt*, hetwelk tevens alle bewijs voor de *hoofdigheid* noodeloos maakt, want de eene vloeide uit het andere voort. *Vert.*

Alle zwarigheid zou weggeruimd geweest zijn, indien men hoop had kunnen voeden, dat ik genade zou gevraagd hebben, of dat ik ten minste de genade, welke men mij wilde verleenen, *dankbaar* zou hebben aangenomen. Om alle onheil voor te komen, besloot het Gouvernement een' middelweg in te slaan, zoo als men zien zal.

De dag, waarop de debatten zouden geopend worden, was te naauwkeurig en te algemeen bekend, dan dat men den zamenzweerders durfde vergunnen, in 't openbaar door de stad te gaan, zoo als men hun eenmaal onvoorziens, of liever bij verrassing, had laten doen. Zonder op onze tegenspraak te letten, werden wij in rijtuigen geplaatst en (16 April) onder bedekking van negen gendarmen, naar de plaats gebragt, waar het geregtshof zijne zittingen hield.

De worsteling, ik noem dezelve aldus, want de oppositie en het Gouvernement waren twee partijen, die hier elkander van nabij onder de oogen zagen, — de worsteling was even langdurig als levendig; vijftien dagen hield zij aan, en toen sprak eindelijk de voorzitter, die al den moed der dienstbaarheid behoefde om zich met het opperhoofd mijner vroegere veroordeelaars aan dezelfde kansen bloot te stellen, doodsbleek het vonnis uit, waarbij ik acht jaren werd verbannen en nog andere acht jaren onder toezigt gesteld der hooge policie, terwijl de Heeren Tielemans en Bartels werden veroordeeld tot eene zevenjarige en de drukker van den *Catholique* de Heer de Neve tot eene vijfjarige ballingschap.

Alle punten der aanklagt waren of nietig of ongerijmd of trouweloos en wreed. Naar de beschuldiging te oordeelen was ik een voorstander der regeringloos-

heid, zonder godsdienst, die het eigendomsregt wilde vernietigen, en het huwelijk afschaffen en te gelijk een intrigant en bondgenoot der aristocratie en van het Jesuïtismus. Al de pleitredenen der advocaten ter verdediging waren ernstig en welsprekend. De Heeren VAN MEENEN en GENDEBIEN spraken voor mij met zeldzame begaafdheid. De Heer VAN DE WEYER, die zich de regtvaardiging der *briefwisseling* had voorbehouden, bragt, door zijne duidelijke en scherpe toelichtingen, de meeste uitwerking te weeg bij het publiek. Daar mijne bedoelingen hem bekend waren, trachtte hij geenszins mij te verontschuldigen; hij beschuldigde, onder het aanhalen mijner woorden, met en in navolging van mij, het Hollandsch Gouvernement van omkooping en despotismus, waardoor het *België* wilde inslokken. Door mijne brieven zelve, op welke het openbaar ministerie zijne beschuldiging grondde, dat ik een oproermaker, een twiststoker, een staatzuchtige was, bewees hij, dat ik nimmer tot eenige andere factie had behoord, dan tot die der vrienden van het vaderland, van deszelfs instellingen en van de vrijheid; dat ik de liefde tot orde zelfs tot in het stelselmatige dreef, dat ik een' afkeer had van alle geruchtmaking, zoo zelfs, dat ik aan het Gouvernement, door mij, één dag vóór het eindigen van mijnen straftijd, de gevangenis te doen verlaten, een middel had willen verschaffen om de bewijzen van aanhankelijkheid te verhinderen, welke het volk mij toedacht, en dat, terwijl ik altijd en opregtelijk mijn eigen belang verloochende, al mijne eerzucht zich bepaalde tot den wensch van mij nuttig te kunnen maken aan de menschen.

De pleitrede van den Heer VAN DE WEYER had de ont-

Digitized by Google

wikkeling ten doel van de volgende woorden des Heeren VAN MEENEN: « Ik beroep mij op u allen, die mij hoort: is er iemand onder u, die, indien hij dezelfde proef had door te staan, én ten opzigte van al de bijzonderheden zijns huiselijken en openbaren levens, én ten aanzien zijner geheele briefwisseling gedurende vijf of zes jaren, niet alleen niets te vreezen zou hebben van hetgeen deze konden aan het licht brengen, maar zich daarop als op eene oorzaak van roem zou kunnen beroepen? Ik zeg het vrij uit, ik zeg het met innige overtuiging, ik zeg het uit de volheid van mijn hart: tot hiertoe achtte en beminde ik de Heeren de POTTER en TIELEMANS, thans eerbiedig, vereer, bewonder ik hen.»

Ik was toen vier en veertig jaren oud; mijn leven was in zijn geheel blootgelegd voor de oogen van het publiek, dat is, voor de oogen der menschen van allerlei gevoelens en van alle partijen, het was blootgelegd tot in deszelfs diepste schuilhoeken. Dat leven was met haatademende bedoelingen doorsnuffeld door het openbaar ministerie, het was verminkt, vervalscht, belasterd op allerlei wijze, en evenwel, hoe ook bezoedeld door het Gouvernement, ontving het vrijspraak van mijne medeburgers, door welke mijne vijanden gebrandmerkt werden, bij een vonnis, waarvan geen hooger beroep bestaat. Het was niet alleen mijn huis, welks muren, gelijk een wijsgeer zulks begeerde, van glas waren geweest, en waarin iedereen had kunnen zien wat er, tot zelfs in 't verborgenste, plaats vond, maar ook de wanden van mijne hersenkas en van mijne borst doorzigtig geworden zijnde, had zich daarin geene enkele gedachte gevormd noch was daarin eene neiging ontstaan, zonder dat zij terstond aan aller oogen bloot-

Digitized by Google

gesteld, aan aller ooren toevertrouwd wierden; zelfs die vlugtige denkbeelden, door den geest slechts even daargesteld, om onmiddellijk door nieuwe, dikwijls verschillende denkbeelden te worden opgevolgd, die begeerten van een oogenblik, welke door andere, dikwijls tegenovergestelde begeerten worden verdreven en vervangen, allen had men ze gezien achter de rimpels van mijn voorhoofd en onder de kloppingen van mijn hart. Ik herhaal het: de vrijspraak, met welke mijne medeburgers mij eenpariglijk begunstigden, vergoedde mij volkomen en meer dan genoegzaam alles wat de slaafsche woede en de belangzuchtige trouweloosheid der lasterlijke beambten van het bewind mij hadden doen lijden.

In den beginne was het mijn voornemen geweest ditmaal persoonlijk het diepste stilzwijgen te bewaren; dit was in mijne oogen het beste en eenige middel om, tegen de aantijging van het Gouvernement, te bewijzen, dat ik, na mijnen roem van volksgezindheid gegrondvest te hebben, aan mijne beginselen getrouw, mij zelven geheel en al op den achtergrond plaatste; maar mijne vrienden spoorden mij aan om van de gelegenheid, welligt de laatste, althans de laatste zoo plegtige gelegenheid, die zich mijner aanbood, gebruik te maken om eenige nuttige waarheden te verkondigen aan het volk, dat dezelve hooren en er zijn voordeel mede doen zoude en aan de bestuurders van het openbaar gevoelen, welker moed meer dan ooit ondersteuning scheen te behoeven. Ik voldeed aan hun dringend verlangen en sprak eene rede uit, niet om mij zelven, mijne gevoelens, mijne grondbeginselen, mijne daden, mijne gedachten te verdedigen, want mijne geheimste gedachten waren in mijne briefwisseling met den Heer

Digitized by Google

Tielemans vervat, en dat alles was reeds verdedigd door degenen, die zulks doen konden; ik zelf kon noch wilde dit doen; maar alleenlijk om een nieuw licht te verspreiden over den voortgang, welke de Belgische oppositie gemaakt had, door de verwezentlijking van het denkbeeld eener vereeniging van al de vrienden der vrijheid, zonder onderscheid van geloof. Ik deed zulks door aan te toonen, hoe ik zelve tot deze denkwijze, die van mijne vroegere wijze van zien zeer veel verschilde, was bekeerd geworden, en ik bewees, dat zij insgelijks een' ieder zou bekeeren, die goede trouw aan goede bedoelingen paarde, want dat het denkbeeld gegrond was op waarheid en geregtigheid, en dat alle ware en regtvaardige denkbeelden eindelijk alle hinderpalen moeten te boven komen en de wereld moeten *regeren*.

Nadat het vonnis was uitgesproken werden de vier bannelingen in hunne rijtuigen naar de *Petits-Carmes* terug gebragt. De vergaderde volksmenigte groette hen, maar er werden geene kreten aangeheven, dan toen zij de gevangenis weder binnen traden. De gendarmerie verstrooide diegenen hunner medeburgers, welke op deze wijze van hunne toegenegenheid en van hun leedwezen hadden durven te doen blijken.

Digitized by Google

XI.

De verbanning. — De heer DE POLIGNAC weigert ons eene schuilplaats. — Openbaarmaking van mijne briefwisseling met den heer TIELEMANS door het Gouvernement. — Mijn brief aan den heer VAN DE WEYER over dit onderwerp.

Er bleef ons nu niets anders over dan de plaats te bepalen, waar wij de jaren onzer ballingschap zouden gaan doorbrengen. Eenstemmig kozen wij daartoe *Frankrijk*, waar ik eene menigte vrienden had, waar wij op een broederlijk onthaal staat konden maken, en van waar wij dagelijks onze betrekkingen met ons land konden onderhouden. Daar echter het Gouvernement zelf ons verwittigde, dat wij door het Ministerie POLIGNAC niet zouden worden toegelaten, wendde ik mij regtstreeks tot het hoofd van dit Ministerie om van hetzelve den vrijen toegang tot *Frankrijk* te erlangen, met de plegtige belofte van ons nimmer met de zaken der Franschen te zullen inlaten. De heer DE POLIGNAC antwoordde niet; maar de vriend, welke zich met mijnen brief belast had, meldde mij, dat er bevel was gegeven om ons aan de grenzen af te wijzen.

KAREL X, een bigottische voorstander der congregatie, uit haat tegen de vrijheid, wilde niets weten van personen, die aan de vervolgingen ten doel stonden van WILLEM, die, gedreven door denzelfden haat, onverdraagzaam gekant was tegen de Jezuïten. Zulk eene natuurlijke *overeenkomst* bestaat er tusschen lieden, die

Digitized by Google

dezelfde zaak, hetzij vrijheid hetzij overheersching, voorstaan, hoe verschillend overigens hunne overtuiging en hunne grondbeginselen ook zijn mogen.

Toen ons ook in *Pruisen*, door deszelfs Gouvernement, eene verblijfplaats geweigerd werd, ofschoon *Aken* bij voorbeeld ons daartoe zeer te stade zou gekomen zijn, dachten wij aan *Zwitserland*. Wij ontvingen alzoo paspoorten derwaarts, inhoudende *over Pruisen*, doch enkel door den Zwitserschen Consul onderteekend, terwijl onze Minister van Justitie ons liet verzekeren, dat met het Pruisisch Gouvernement de noodige schikkingen wegens den doortogt gemaakt waren en bij gevolg deszelfs goedkeuring overbodig was.

Alvorens de bijzonderheden te verhalen van de reis, die wij, ten gevolge onzer verbanning, aanvaardden, moet ik hier nog van eenige omstandigheden, die mij in het bijzonder aangaan, gewag maken. Drie dagen na de veroordeeling door het Hof van Assises zag mijne briefwisseling met den heer Tielemans in twee dikke deelen in-8°. het licht; al de daarin voorkomende beleedigende uitdrukkingen, of die als zoodanig werden aangemerkt, waren in cursijf en somwijlen met groote kapitaal-letters gedrukt. Dit alleen zou genoegzaam geweest zijn om er de hand van Libri in te herkennen, die gewoonlijk dit typographisch middel bezigde om zijne gedachten meer scherpte bij te zetten en beter te doen uitkomen. Gelukkig was dit kenteeken noodeloos, want iedereen wist, dat niemand in *België* zich tot zulk een' schandelijken handel zou hebben laten gebruiken, zelfs niet om den heer van Maanen te gehoorzamen en den Koning te behagen. Ik heb gezegd wat de briefwisseling inhield, dit ontheft mij van de moeite

Digitized by Google

om diegenen te benoemen, welke ontaard en laag genoeg waren om haar prijs te geven aan de kwaadwilligheid, waartoe zij hoopten dat dezelve aan het publiek voedsel zou verschaffen. Het bragt echter eene gansch andere uitwerking te weeg. Zij die dus handelden boezemden slechts verontwaardiging en afschuw in. Vele personen zelfs verpandden hunne eer, dat zij, om geene medepligtigen te worden van het Gouvernement, nooit eene enkele pagina van de briefwisseling lezen zouden en de Katholijke priesters rekenden het lezen derzelve hunnen biechtelingen als zonde toe *). De dagbladen deden opmerken, dat daar de *éditie* LIBRI was opgelegd gedurende het proces, de veroordeeling, krachtens welke de briefwisseling aan het parket verbleef, klaarblijkelijk door het Hof aan de Regtbank was voorgeschreven, en dat de regters zich niet geschaamd hadden te gehoorzamen. Wat intusschen in dit geval *onze* pligt gebood was niet twijfelachtig. De heeren TIELEMANS en BARTELS vereenigden zich met mij om den Koning en de kamers bekend te maken met het misbruik, dat van onze papieren gemaakt was. Kamers en Koning zwegen §). Ik had reeds, afzonderlijk, en zelfs vóór dat de briefwisseling in het licht verscheen, eenen ***Brief aan den heer Sylvanus van de Weyer*** (23 Maart) openbaar gemaakt, met het doel om rondborstig den aard, de strekking, den vorm en inhoud dezer correspondentie bloot te leggen, in één woord om de lasteringen, te wederspreken, welke de bewindsmannen, ten einde mij vijanden te ver-

---

*) Voorwaar niet zonder reden; want zij rook hier en daar sterk naar den *mutsaard*. *Vert.*

§) Zie Bijlage 6.

Digitized by Google

wekken, onder het publiek hadden verbreid. Ik ontkende de leugens en verborg geenszins de waarheden, waarvan ik de verantwoordelijkheid zonder blozen op mij nam, terwijl ik het Gouvernement slechts verantwoordelijk stelde voor de openbaarmaking van mijne brieven, die, wegens derzelver aard en inhoud nooit daartoe bestemd waren geweest. Deze *brief* en de *voorrede*, door den heer VAN DE WEYER bij denzelven gevoegd, hadden, zelfs reeds vóór dat het Gouvernement mijne papieren den nieuwsgierigen in handen leverde, al de uitwerking, die het daarvan verwachtte, krachteloos gemaakt.

Digitized by Google

XII.

Vertrek naar Zwitserland. — Pruisen wijst de ballingen af. — De Heer DE STOOP. — Vaels. — Mijne vrouw en kinderen worden uit Pruisen verdreven.

Het tijdstip onzer uitdrijving naderde met rassche schreden. De op handen zijnde scheiding van mijne moeder had deze eindelijk geheel ter nedergeslagen; dagelijks nam zij in moed en krachten af. Ik kon het mij zelven niet ontveinzen, dat ik haar nimmer zoude wederzien en ik schrikte terug bij het denkbeeld mij van haar te moeten verwijderen.... Ik zal mij derhalve, ten opzigte van het vertrek der ballingen, bekorten: het afscheid viel mij veel te smartelijk, dan dat ik mij daarmede thans langer zou kunnen bezig houden.

In den ochtend van den 7 Junij bestegen wij een rijtuig, en vertrokken van slechts één gendarme vergezeld. Men had ons nooit mistrouwd en men wist ook wel dat, even zoo min wij de gevangenis zouden verlaten hebben, al hadden de deuren opengestaan, wij ons even zoo naar de plaats onzer ballingschap zouden hebben begeven zonder eene schrede af te wijken van den weg, dien men ons mogt hebben voorgeschreven. Er was slechts een dienaar der regering noodig die ons aan de Belgische overheden op de grenzen moest overleveren, met last om ons aan de eindpalen onzes vaderlands te brengen. En wat de

Digitized by Google

zamenscholingen des volks op onzen weg betreffen, daartegen werd voornamelijk te *Leuven*, vervolgens te *Tienen* de openbare magt vereischt. Te *Tongeren*, waar wij overnachten moesten, waren eenige verspieders voldoende.

Alles geschiedde inderdaad met gelatene stilte. Te *Brussel* waren *ten hoogste* drie of vier personen, van welke slechts een mij bekend was, ons rijtuig van de gevangenis af tot aan de poorten der stad gevolgd. Te *Leuven* was het ons zelfs niet vergund te vertoeven. Te *Maestricht* gebruikten wij slechts een ontbijt. In den namiddag van den 8en kwamen wij te *Vaels*, eene belgische grensgemeente, en toen de plegtigheden aan de uitvoering van ons banvonnis verbonden, die op zich zelve zeer eenvoudig waren, doch welke niet te min door al de ambachtsheeren (*notabilités châtelaines*) uit de plaats en de omstreken werden bijgewoond, een einde hadden genomen, kwamen wij binnen *Aken*.

Ik begaf mij terstond na mijne aankomst naar het bureau der Pruisische policie om van mijne tegenwoordigheid kennis te geven, doch naauwelijks was ik in de herberg terug gekomen of wij ontvingen bevel om weder te vertrekken en eenige gendarmen werden gelast ons tot in *België* terug te drijven. De policie zeide ons, dat wij de *visa* van den Pruisischen gezant in de *Nederlanden* volstrekt noodig hadden gehad; deze *visa* hadden wij ook gevraagd, doch het Ministerie had ons verzekerd dat dezelve nutteloos was, dewijl de noodige *schikkingen gemaakt waren* *).

*) Zie Bijlage 7.

Digitized by Google

Ik vroeg of wij, deze mede-onderteekening verkregen zijnde, op Pruisisch grondgebied zouden worden toegelaten, althans voor zoo langen tijd als wij tot onzen doortogt behoefden? Hierop antwoordde men zonder aarzelen: *ja;* waarschijnlijk omdat men vooronderstelde dat de legatie niet zou bewilligen in hetgene zij moest weten dat het Gouvernement niet toegestaan wilde hebben. Toen men ons dan ook de visa in orde had doen geworden, en wij ons, om alle verdere plegtigheden van uit- en wederindrijving, door de *Nederlanden* en *Pruisen*, voor te komen, tot dezelfde policie te *Aken* hadden gewend, met de vraag, hoe wij ons te gedragen hadden, antwoordde zij aan den Burgemeester van *Vaels*, dat *sedert lang* van hooger hand stellige bevelen waren uitgevaardigd en *kortelings* bekrachtigd, waarbij ons uitdrukkelijk werd verboden, den grond der Rijnprovinciën te betreden.

Wij kregen later kennis aan deze bevelen. Zij waren vervat in eene circulaire van den Pruisische Minister van Binnenlandsche Zaken en policie aan al de districtscommissarissen, *gedagteekend* 27 *Mei*, en behelsden dat de vier misdadigers (*verbrecher*) DE POTTER, BARTELS, TIELEMANS en DE NEVE, moesten worden afgewezen, indien zij zich op de grenzen aanmeldden *). Waren deze bevelen den Pruisischen Minister te *'s Hage* onbekend? Zijn Gouvernement zou eene groote nalatigheid begaan hebben door hem dezelve niet mede te deelen, inzonderheid nadat wij in onze onkunde, hadden gepoogd ze te overschrijden. Was het niet veeleer de Heer VAN MAANEN, die

*) Zie Bijlage 8.

ons den beker ten bodem toe wilde doen ledigen? Ik geloof niet dat de Heer DE STOOP (Procureur Generaal en onze hoofd-beschuldiger) ons dezen slechten trek gespeeld hebbe. De Heer DE STOOP, ofschoon het armzaligste aller wezens, en, uit een zedekundig oogpunt beschouwd, uiterst gering bedeeld met gevoel-vermogens, is evenwel geenszins een slecht mensch. Hij bezit zelfs geen vastheid van karakter genoeg (eene vastheid die overigens zeer heilloos is) om kwaad te doen ter liefde tot het kwaad. Traag en ongevoelig omtrent alles wat zijn persoonlijk belang, in kroonen afgemeten, niet betreft, is de heer DE STOOP een waar toonbeeld van égoïsmus, en onbekwaam tot eenige, ik zeg niet edele of grootmoedige, maar slechts goede daad, indien dezelve hem iets kosten moet, ja zelfs, indien zij hem geen voordeel aanbrengt. Deze man heeft er behoefte aan om, het koste wat het wille, goud op goud te hoopen even als alle menschen behoefte hebben aan lucht tot ademhaling en aan spijzen ter herstelling hunner krachten.

Om tot de ministeriële of policie-knoeijerij, die ons bijna twee maanden aan den grenspaal tusschen de *Nederlanden* en *Pruisen* als hangende hield, terug te keeren, zal ik hier verhalen welke uitwerking dezelve voor ons te weeg bragt. Nog in denzelfden nacht van onze gedwongene wederkomst te *Vaels*, waar wij onzen intrek hadden genomen bij den Secretaris der gemeente, die tevens herberg hield, trad een officier der gendarmerie, dien wij nooit gezien hadden, de kamer binnen, waar de heer TIELEMANS en ik sliepen, en wekte ons (het was twee ure na middernacht) om ons, gelijk hij het noemde, *als*

Digitized by Google

vriend den raad te geven van te gaan waar het ons goeddacht. Hij voegde er bij, dat wij het met geld overal naar wensch konden hebben, terwijl wij, weder in handen van het Gouvernement vallende, 't welk ons ongetwijfeld binnen weinige uren te wachten stond, op nieuw in hechtenis genomen, op allerlei wijzen gekweld en misschien levenslang gevangen gehouden zouden worden. Was deze gedienstige persoon blootelijk een welmeenende zot, of was hij afgezonden met den last om te beproeven ons in een' strik te doen vallen? In deze onzekerheid gaven wij bedaard ten antwoord, dat, daar het Gouvernement altijd onregtvaardig te onzen opzigte was te werk gegaan, wij niet anders wilden dan dat het dezelfde rol ten einde toe zou blijven spelen; dat wij tot hiertoe slechts voor geweld waren geweken, en dat wij ons daaraan zoude blijven onderwerpen; dat wij, althans in schijn, wettiglijk veroordeeld zijnde, uiterlijken eerbied meenden te moeten blijven betoonen aan de wet, die tegen ons was ingeroepen; eindelijk, dat wij, wat er ook gebeuren mogt, vastelijk besloten hadden ons alles te laten welgevallen, dat wij ons reeds bij voorraad onderwierpen aan alle maatregelen, die men omtrent ons geliefde te nemen, ook *quand même*......

Indien wij den *raad* van onzen *vriend* gevolgd hadden, en een of ander lid van de zamenzwering der koningen had ons aan zijn' collega WILLEM teruggezonden, dan zou deze op zijne beurt en altoos met de wet in de hand, ons in ballingschap naar *Batavia* hebben doen voeren, vanwaar wij hem zeer waarschijnlijk geen onrust meer zouden hebben ingeboezemd.

Daags na deze uitdrijving werden wij niet, zoo als wij verwacht hadden, aangehouden en naar de gevangenis

Digitized by Google

te *Maestricht* gebragt, maar wij mogten onze herberg niet verlaten, en werden aldaar bewaakt door de gendarmerie, welke wij, zoo mannen als paarden, onderhielden. Terstond vingen wij eene officiële correspondentie aan; wij moesten schrijven aan ons eigen Gouvernement, dat is te zeggen, aan de procureurs des Konings, den Procureur-Generaal, den Minister van Justitie, dien van Buitenlandsche Zaken en aan den Koning zelven, die zich echter nimmer verwaardigden ons te antwoorden of berigt te geven van de ontvangst onzer brieven, niettegenstaande dezelve, wat den vorm betreft, in eerbiedige bewoordingen waren opgesteld en slechts de grondtoon een weinig scherp was, door de geweldenarijen, over welke wij ons te beklagen hadden *). Wij schreven mede aan de Gouvernementen van *Zwitserland*, *Baden*, *Frankfort*, *Hessen-Darmstadt* en *Pruisen*, en overal werden onze verzoeken, zoo al niet gunstig dan toch minzaam ontvangen. De antwoorden, die ons gewierden, droegen alle den stempel van beleefdheid en genegenheid om te verpligten, inzonderheid die uit *Zwitserland*, alsmede een brief, welke de Pruisische Minister te *'s Hage* ons toezond §).

Toen de Heer de Stoop ons onze, door de Pruisische overheid geviseerde, paspoorten deed geworden, had hij Mevrouw Tielemans en mijne echtgenoote aangespoord, om zich ten spoedigste naar *Aken* te begeven, indien zij ons aldaar nog wilden aantreffen en ons op de reis naar de plaats der ballingschap begeerden te ver-

*) Zie Bijlage 9.

§) Zie Bijlage 10.

Digitized by Google

gezellen. In den avond van den 22 Junij, omhelsden wij haar op haren doortogt te *Vaels*. Den volgenden dag moesten wij ons weder bij haar voegen om te zamen onze reis voort te zetten, doch ten acht ure 's morgens zagen wij haar terugkeeren met onze kinderen en de *bonne* der mijne, onder geleide van twee Pruisische gendarmen, die van dit oogenblik af aan met een detachement hunner kameraden aan de Belgische grenzen post vatteden, om allen verderen inval te beletten. Deze terugzending, nog ruim zoo vreemd, om niet te zeggen verfoeijelijker, dan de onze, was geschied ten gevolge van de bevelen, hierboven vermeld, en vervat in de circulaire van den 27 Mei; te weten, om met de gebannen *misdadigers* ook al degenen, van wie het blijken zou, dat zij in hunne ballingschap wilden deelen, de Rijnprovinciën te doen ontruimen.

Daar in de herberg geene plaats meer was, moest het reisgezelschap huisvesting zoeken in het dorp. Van dien dag af aan vereenigden wij ons telkens allen tot onze maaltijden, en des avonds begaven de vrouwen zich naar haar nachtverblijf, vanwaar zij des anderendaags weder tot ons terugkeerden.

Digitized by Google

XIII.

Verzwakking van de oppositie in België. — Verandering van den Heer TIELEMANS te mijnen opzigte. — Nationale inschrijving ten behoeve der ballingen. — De Heer CH. ROGIER. — Onze levenswijze te Vaels. — Julij-dagen. — Beslissende uitdrijving.

Ik begreep weldra, dat er in den staat der zaken eene aanmerkelijke verandering had plaats gegrepen, welke, zoo als het gewoonlijk gaat, op hare beurt eene verandering bij de meeste menschen voortbragt. De Belgische oppositie, door verbaasdheid en vrees getroffen, gaf zigtbaar toe, en, nadat het Gouvernement haar zijnen geduchten toorn had doen ondervinden, wilde het nu wel uit eigene beweging eenige toegeeflijkheid betoonen en kleine gunsten toestaan. Zonder zich te herinneren hetgeen ik zoo menigmaal herhaald had, namelijk, dat *de vrijheid niet wordt geschonken maar toegeëigend*, ontving de oppositie met vreugde en dankbaarheid de willekeurige besluiten, ter gedeeltelijke herstelling van de grieven met betrekking tot de taal en het onderwijs, welke door even onwettige besluiten waren daargesteld. Zij had reeds vergeten, dat er weinig aan gelegen is, of onder eene despotieke regering het aantal grieven meer of minder groot zij, dewijl er toch nooit vrijheid kan bestaan, zoo lang het despotismus oude grieven kan opheffen of aan nieuwe het aanzijn kan geven.

Digitized by Google

De abt VAN BOMMEL, bisschop van *Luik* geworden zijnde, had het sein gegeven tot de algemeene loftuitingen, waarmede weldra van alle kanten de blijken van de wijsheid des meesters en van de goedheid des Konings werden toegejuicht.

Het moest dus de zoo talrijke klasse van menschen, welke de zaken slechts oppervlakkig beschouwen en nooit tot derzelver grond doordringen, voorkomen, als of het Gouvernement eene beslissende overwinning behaald had; en daar, behalve degenen, die zich te diep met den twist hadden ingelaten om nog op verzoening te kunnen hopen, al wie zich overigens vroeger op den voorgrond plaatste, thans, door nederig stilzwijgen, vergeving scheen te vragen voor de misdaad van niet altijd even voorzigtig te zijn geweest, zoo meende men over het algemeen, dat de emancipatie van *België*, zoo niet voor altijd mislukt, dan toch zekerlijk voor langen tijd verschoven was. Zoo ook rekende men onze personele zaak geheel verloren; men achtte dat wij niets meer, en alzoo nutteloos waren, dat wij als meer dan burgerlijk dood, namelijk als zedelijk dood moesten beschouwd worden. Men vergat ons in *België*, even als of wij, in plaats van op eenige uren afstands van *Brussel*, in *Brazilië* geweest waren, gelijk ons dan ook juist destijds, door een' afgezant van Don PEDRO, het voorstel gedaan werd ons derwaarts over te brengen, of in *Siberië*, waarheen de schoonbroeder van onzen Kroonprins, hadde het in zijne magt geweest, ons gaarne zou gezonden hebben.

Ik was de eerste niet, die de verkoeling van onze landgenooten te onzen opzigte gewaar werd; mijne medeballingen maakten mij op dezelve opmerkzaam, en hoe gaarne ik, wanneer het mijne medemenschen geldt, het

Digitized by Google

beste geloof *), zoo kon ik het mij toch niet geheel en al ontveinzen. Maar ik heb de oppositie nooit beschouwd als zich bepalende tot eenige schrijvers en redenaars, die altoos meenen alles gedaan te hebben, omdat zij hunne stem boven alle andere stemmen verheffen, en die, wanneer het op daden aankomt, veel meer beweging maken, dan zij die handen aan 't werk slaan. In mijne oogen is het volk de wezentlijke oppositie, en ik weet, dat als het volk zich eenmaal een op waarheid gegrond denkbeeld heeft eigen gemaakt en door een diep gevoel is aangedaan geweest, het daarvan nimmer de herinnering verliest, zelfs al verzuimen deszelfs voorgewende leidslieden de gedachtenis daaraan levendig te houden. Voor het overige was het mij genoeg, wanneer *België* niet geheel en al de vruchten van onze pogingen liet varen, en van dien kant kon ik mij gerust stellen. Wat het voordeel of de eer betrof, die wij daarvan zouden kunnen inoogsten, daarover bekommerde ik mij weinig, of, om juister te spreken, ik had er nooit aan gedacht.

Maar de ontdekking, die ik, voorgelicht door mijne lotgenooten, gedaan had, leidde mij tot eene andere, die ik zelf deed en die ook mij alleen betrof. Tot hiertoe had ik altijd gemeend mij te bedriegen, wanneer het mij soms toescheen, dat de Heer TIELEMANS niet meer zoo sterk aan mij verknocht was als te voren. Ik kon mij, wel is waar, nog bedriegen, doch het kwam mij voor, dat de betrekkingen met mijnen ouden vriend

---

*) Uitgezonderd dat tuig van Procureurs en Regtbanks-Presidenten, maar dat zijn er ook medemenschen naar.

Vert.

Digitized by Google

van zijnen kant niet meer zoo hartelijk waren, als toen ik bij het Nederlandsch Gouvernement voor hem sollicitcerde, of toen er later nog uitzigt bestond dat mijne worsteling met dit Gouvernement zou eindigen met eene voor mij, zoo al niet eervolle, dan toch voordeelige schikking. Nu beter ingelicht, was het mij duidelijk, dat ik het laagst van allen gevallen was, omdat men mij, zonder dat ik zulks ooit vermoed had, het hoogst had opgeheschen. Ik was alzoo meer dan iemand een nutteloos wezen geworden, en ofschoon mij dit geen verdriet baarde, trof mij nogtans het denkbeeld, dat daarom welligt een man zich van mij verwijderde, van wien ik de zwakheid gehad had te gelooven, dat ik onder alle omstandigheden op hem zou kunnen rekenen: ik beken het, deze gedachte deed mij gevoelig leed. Ik haast mij dan ook van dit onderwerp af te stappen, waarop ik evenwel later genoodzaakt zal zijn terug te komen.

Alvorens nu te spreken van ons eindelijk vertrek naar *Zwitserland*, moet ik nog eene omstandigheid vermelden, die tot verkeerde uitleggingen aanleiding heeft gegeven, en waaraan mij gelegen is dezelve zoo voor te stellen als zij zich heeft toegedragen. Bij gelegenheid mijner eerste veroordeeling, had het publiek mij slechts vergund dat gedeelte der straf alleen te dragen, waarvan het geen deelgenoot had kunnen zijn. Ik onderging alzoo de achttien maanden gevangenis, behalve de drie maanden van voorloopige in hechtenishouding; maar eene inschrijving, van welker gebruik de *Belge* rekenschap gaf, diende ter betaling, vooreerst van mijne boete van 1000 gulden, ten andere de boete en de proceskosten van den Heer Ducpétiaux, en eindelijk de proceskosten van de Heeren Jottrand, Claes en Coché-Mommens.

Onze verdedigers verklaarden niets voor honorarium te willen aannemen.

Nadat wij tot ballingschap veroordeeld waren, werd door al de dagbladen eene nieuwe inschrijving geopend, die reeds bij den aanvang eene zeer aanmerkelijke som aan vrijwillige giften opbragt, en voorts eene rente, die in korten tijd vrij hoog klom, en welker ontvangst moest blijven plaats hebben, gedurende al de jaren der ballingschap van de vier veroordeelden. Eene eerste uit-betaling, zoo ik mij niet bedrieg, groot 1000 gulden, werd mij, vóór ons vertrek, ter hand gesteld, en ik verklaarde toen, zoo wel aan de commissie, die met de beheering van het gestorte geld belast was, als aan mijne lotgenooten, dat, als de kosten van het proces (die intusschen zeer weinig bedroegen, naardien de verdedigers wederom weigerden eenige belooning aan te nemen) afgedaan waren, ik met hen niet meer zou deelen. Ik achtte mij hierdoor van eenen pligt te kwijten; want niettegenstaande vooreerst onderscheidene zware lasten, aan welke ik mij onmogelijk onttrekken kon, ten andere de verkoop tot zeer lagen prijs van al mijn huisraad en eindelijk de gedwongene verwijdering, voor verscheidene jaren, uit mijn vaderland en van mijne belangen, mij op aanzienlijke verliezen te staan kwamen, zoo kon ik toch, alles wel overwogen, hieraan het hoofd bieden, zonder dat mij daarom iets behoefde te ontbreken of dat ik mijne kinderen te aanmerkelijk benadeelde. Mij dacht dat deze handelwijze mij door de regtvaardigheid wierd voorgeschreven, schoon sommigen mij dezelve als een bewijs van hoogmoed toerekenden, en weder anderen mij van gierigheid beschuldigden, omdat ik niet zou gedaan hebben wat ik toch inderdaad deed.

Digitized by Google

Te *Parijs* ontving ik, door tusschenkomst van den Heer Ducpétiaux, eene tweede bezending, ditmaal van 2,000 gulden, welke som ik geheel aan den heer Tielemans ter hand stelde, gelijk ik ook met de vorige 1000 gulden had gedaan.

Gedurende ons verblijf te *Vaels*, hadden wij aan de nieuwsgierigheid eenige bezoeken te danken. Onder anderen bezocht ons de Heer Charles Rogier, naderhand Minister en Gouverneur voor rekening van Koning Leopold. Een der onderwerpen van het gesprek was het proces van den *Politique*, waarvan de Heer Rogier mede-Redacteur was, en ik herinner mij nog zeer goed, vooral daar die bekentenis mij trof, dat de Luiksche dagbladschrijver eenen sterken afkeer betuigde te hebben van de gevangenis, en ons duidelijk te verstaan gaf, dat hij de vrijheid van anderen veel te duur zou meenen te koopen, als hij dezelve met drie maanden opsluiting van zijnen persoon moest betalen. Ik was, dunkt mij, kwalijk gekozen tot dergelijke vertrouwelijke mededeeling, en het zijdelingsche verwijt, dat ik onbedachtzaam mijne vrijheid had opgeofferd, moet tegenwoordig zonderling schijnen in den mond van eenen man, dien de revolutie zoo blindelings met hare gunsten heeft overladen, dat de fortuin zelve het haar niet zou kunnen verbeteren.

Nu nog een paar woorden over onze halve gevangenhouding te *Vaels*. Wij handhaafden er onderling de unie in theorie en in praktijk. De Heeren Bartels en de Neve leefden als ware geloovigen en goede Katholijken, de Heer Tielemans en ik, benevens onze familiën, deden het tegendeel, en deze toepassing van de wezentlijke vrijheid in alles en voor allen, in zaken, welke niet regtstreeks de stellige regten der burgers betreffen, heeft

Digitized by Google

nooit de minste zwarigheid noch de geringste verkoeling tusschen ons veroorzaakt *).

Dewijl ik den heer Bartels genoemd heb, moet ik ter liefde der waarheid getuigen, dat, daar wij beide, nog vóór wij elkander gezien hadden, de overeenkomst kenden van de beginselen, die den grondslag onzer handelingen uitmaakten, onze latere vertrouwelijke vriendschap slechts eene bevestiging was van het gevoelen, dat wij gelijkelijk wegens onze wederzijdsche openhartigheid gekoesterd hadden, en dit gevoelen, ik meen zulks te mogen verzekeren, zoo wel voor den heer Bartels als voor mij zelven, is naderhand in ons nog meer versterkt geworden. Beide even belangeloos, of, gelijk onze toenmalige vrienden zich uitdrukten, beide even dwaas (dupes), hadden wij nooit ander doel, dan dat 't welk wij opentlijk en duidelijk hadden geopenbaard; het doel namelijk om de vrijheden van allen te verdedigen

*) Hier ziet gij, Lezers, nu ten duidelijkste de heerlijke gevolgen van de toenmalige unie der Katholijken en Liberalen in *België*. Laat u nu toch overtuigen, dat het derzelver stichters om dergelijke resultaten is te doen geweest. Welk eene treffende groep, het penseel eens Da Vinci waardig! Ziedaar, men zit aan ééne tafel. De HH. Bartels en de Neve maken het teeken des kruises; de HH. de Potter en Tielemans *niet*. Het is een vastendag. De HH. de Potter en Tielemans eten vleesch; de HH. Bartels en de Neve *niet*; en, o verwonderlijke, hartveranderende kracht der unie, zij blijven — goede vrienden!!

Spiegelt u, Nederlanders! aan deze apostelen des vredes, die gij lang genoeg miskend, en voor twiststokers bij uitnemendheid hebt uitgekreten. Spiegelt u en volgt hun voorbeeld na. Sticht, hoe verschillend in godsdienstige begrippen, eene *unie*, ter omverwerping van alle wettig gezag; dan eerst zult ge het onderling regt eens zijn; dan zult gij niet langer dagelijks getuige wezen, hoe, aan iedere *table d'hôte* in uw vaderland, de Protestant den Katholijk en de Katholijk den Protestant, om het al of niet maken van een kruis, of om het al of niet eten van een stuk vleesch, oogenblikkelijk den hals breekt.

Vert.

Digitized by Google

en de regten van onze tegenstanders zelfs nog vóór onze eigene regten. Wij meenden hierdoor slechts stiptelijk eenen pligt te vervullen, ons door verstand en hart voorgeschreven, en wij waren, zoo wel hij als ik, er verre van af, hetzij om ons een deel der ambten toe te eigenen, toen wij daarover naar goedvinden konden beschikken, hetzij om te bedelen, dat men ons met het overschot mogt bedeelen, toen anderen na ons over de bedieningen beschikten.

Den 31 Julij vernamen wij de gebeurtenissen, die in *Frankrijk* waren voorgevallen. Onze papieren waren in orde, dat wil zeggen, dat wij formeel verlof hadden ontvangen van den Landamman van het kanton *Waadland*, om in *Lausanne* te mogen wonen, en van den Groothertog van *Baden*, van den Groothertog van *Hessen*, van den Burgemeester van *Frankfort aan den Main* en van de Gezagvoerders des Duitschen verbonds te *Mentz*, om de staten tot hun gebied behoorende te mogen doortrekken, op welke voorwaarde *Pruisen* ons insgelijks had beloofd den togt door zijne Rijnprovinciën te zullen vergunnen *). Daar wij nu vreesden, en, naar ik meen, gansch niet zonder reden, dat het Bataafsch Gouvernement, 't welk zich zoo zeer gehaast had om ons uit *België* weg te zenden, daar het met het ministerie Polignac was overeengekomen, dat wij in *Frankrijk* niet zouden worden toegelaten, thans, nu de Julij-omwenteling ons de poorten van *Parijs* geopend had, even zoo veel ijver zou aan den dag leggen om ons vertrek te verhinderen, en daar wij boven alles duchtten in eene of andere Hollandsche vesting opgesloten te worden, zoo verzochten wij nu zelve, dat onze uitdrijving zoo spoe-

*) Zie Bijlage 11.

dig mogelijk mogt plaats hebben, waarop, gelijk wij aanvoerden, het vonnis ons regt had doen verkrijgen. Den 1 Augustus, na alvorens den Burgemeester van *Vaels* onzen dank betuigd te hebben voor de achting, welke hij ons steeds had betoond, verlieten wij inderdaad tegen den avond den Belgischen grond en gingen te *Aken* overnachten *).

*) Zie Bijlage 12.

Digitized by Google

XIV.

Mijn afscheidsbrief aan den Koning der Nederlanden. — Pruisische policie te Keulen. — Ik sla den weg in naar Frankrijk. — Parijs. — Tweede brief aan den Koning. — Opstand te Brussel. — LA FAYETTE. — Feestmalen. — De Nationale garde.

Uit de handen der Hollandsche gendarmen gingen wij over in die der Pruisische, welke ons den 2 Augustus tot *Keulen* begeleidden.

Vóór dat wij *Aken* verlieten, deed ik eenen brief, gerigt aan den Koning der *Nederlanden*, in den post werpen, om aan de Fransche dagbladen te worden toegezonden. De hoofdzakelijke inhoud van denzelven was de kort geledene opstand der Parijzenaars tegen de dwingelandij der BOURBONS, en de gevolgen, welke deze opstand noodwendig voor *België* hebben moest. « Red *België*,» zeide ik tot Koning WILLEM, «Red *België*, het is nu nog tijd. Haast u echter, indien gij het redden wilt, want weldra zou het hiertoe te laat kunnen zijn.» *België*, dit voegde ik daarbij, zou deszelfs onafhankelijkheid gaarne aan u te danken hebben; maar gij kunt het die niet geven, dan door het vrij en gelukkig te maken, en de lange reeks van onregtvaardigheden te herstellen, die op de grootste helft van uw rijk drukten, door de maatregelen van uw ministerie, 't welk bij het volk even zoo gehaat is als dat, wat de Franschen, zoo kort geleden, omvergeworpen en, te gelijk met eene ge-

Digitized by Google

heele dynastie van Koningen, verjaagd hebben. Overal, dit zeide ik ten slotte, overal zal dezelfde zwijmelgeest van onvoorzigtigheid en onregtvaardigheid dezelfde gevolgen na zich slepen: geloof een' man, die thans zelfs zijn vaderland verlaat om er welligt nimmermeer in te komen, en die alzoo, zonder hoop en zonder vrees, eene geheel andere taal tot u voert dan uwe hovelingen, die noch hun vaderland noch u liefhebben, maar die slechts de gunst beminnen van al wie dezelve verleenen kunnen, slechts het geld waarderen, van wie zij het dan ook mogen bekomen.

Van *Aken* naar *Keulen* was de dagreis lang en vermoeijend geweest, inzonderheid voor de kinderen en voor mijne vrouw, die er een, toen bijna zeven maanden oud, onophoudelijk aan de borst gehad had. Wij kwamen zeer laat te *Keulen* aan, en vonden de stad, ter oorzake van, ik weet niet welk burgerlijk of godsdienstig feest, geheel in beweging. Het kostte ons veel moeite om onder dak te komen, doch eindelijk kregen wij toch eene groote kamer, waarin wij ons, met vrouwen en kinderen, moesten behelpen. Ik verzocht, dat men mij mogt toestaan, den volgenden dag te *Keulen* te verblijven om wat uit te rusten, terwijl ik mij verbond, de kamer niet te zullen verlaten, welke men ons zou aanwijzen en voor welker deur de overheid eene wacht kon doen plaatsen. De policie benoemde eenen geneesheer om te onderzoeken of deze rust volstrekt noodzakelijk was. Alleen mijne vrouw stelde zich aan hem voor, met haar kind, 't welk zij, uit gebrek aan zog, den geheelen dag niet had kunnen voeden. Hij besliste als een goed Pruisisch onderdaan, dat er voor de moeder geene zwarigheid was en dat het kind niet in doodsgevaar verkeerde; waarop de

Digitized by Google

policie bevel gaf om den volgenden morgen ten vijf ure met de stoomboot te vertrekken.

Wij deden den overtogt van *Keulen* naar *Mentz* in twee dagen. Hoe verder wij kwamen, hoe beter wij onderrigt werden aangaande de Parijsche gebeurtenissen met al derzelver bijzonderheden en vermoedelijke gevolgen. Te *Manheim* veranderden wij van reisplan. Ons naar *Frankrijk* te begeven, van waar wij weder eenigen invloed op het lot van ons vaderland zouden kunnen uitoefenen, was nu niet slechts, gelijk te voren, eene begeerte, maar een pligt, welken wij ons haasteden in al zijne uitgebreidheid te vervullen, en wij sloegen alzoo den weg in naar *Straatsburg*. Nooit zal ik den indruk vergeten, welken de eerste driekleurige vlag, die ik op de Fransche grenzen zag wapperen op mij maakte. Zij herinnerde mij eensklaps de edele geestdrift van 1789; en het goede, waarop zij uitzigt had gegeven, scheen zich nu in het jaar 1830 te moeten verwezentlijken *). Weinige dagen daarna werd te *Straatsburg* de verkiezing van LODEWIJK PHILIPPUS afgekondigd. Van toen af beschouwde ik de driedaagsche revolutie als mislukt; want, zoo dacht ik, de Vorst, die heden de gewelddadige afschaffing der misbruiken toejuicht, met welke te gelijk de dynastie van den troon wordt gestooten, die hem verhinderde denzelven te bestijgen, zal, wanneer hij *Koning* is, waarschijnlijk dezelfde misbruiken doen herleven, ten voordeele van zijn eigen geslacht; en het kwaad zal alzoo blijven voortduren tot dat men, zich niet meer vergenoegende met van woorden en kleuren, vormen en namen te veranderen, een

---

*) Zie Bijlage 13.

Digitized by Google

einde zal gemaakt hebben aan eene magt, welke, door menschen uitgeoefend, altijd de noodzakelijkheid met zich zal schijnen te voeren om toe te geven aan de krachtige inblazingen van het belang, 't welk zij er bij meenen te hebben, dat het kwaad, dat is de bevoorregting en de onregtvaardigheid, de zelfzucht, de huichelarij en de omkooping, met hen regeren.

Eenige dagen waren voldoende om ons te herstellen van de vermoeijenissen van den togt, dien wij met groote dagreizen hadden afgelegd, en toen begaven wij ons regelregt naar *Parijs*. Nog eer wij uit het rijtuig waren gestapt, kwam men ons zeggen dat een detachement van de Nationale garde, voorafgegaan door muzijk, zich naar eene andere barrière begeven had, dan die, welke wij waren binnen gekomen, om ons te ontvangen en naar ons hôtel te geleiden *). Ik was even zoo min gewoon mij zelven als een persoon van gewigt te beschouwen, als ik begeerte had om zulks immer te worden. Ik hield de zaak voor fopperij en toch was zij eene opregte betuiging van achting, maar die, in plaats van mij te vleijen, mij slechts verwondering en belemmering veroorzaakte uithoofde der overdrijving in den vorm. Ik had nog vele eerbewijzingen van dezen aard te ondergaan, eer ik tot het onopgemerkte leven kon terugkeeren, voor hetwelk ik mij geschikt gevoele.

Ik herinnerde mij, dat de 24 Augustus de geboortedag van Koning WILLEM was, en denzelven op mijne

---

*) Die vergissing was inderdaad jammer; dezelve doet ons, om des schrijvers wil, *nu* nog leed. Evenwel, het marscheren naar eene verkeerde barrière was bij die gelegenheid de *grootste* vergissing niet. De Nationale garde meende *Franschen* te zullen inhalen, en ziet — het waren slechts hunne *apen*.

Vert.

Digitized by Google

wijze willende vieren, door hem eenen openhartigen en nuttigen raad te geven, zond ik hem op dienzelfden dag eenen brief toe, in denwelken ik, die de gebeurtenissen van de driedaagsche omwenteling beter doorzag, dezelve tot bewijs bezigde, dat overal, waar men het ongeschikt en trouweloos systhema hardnekkig zoude volhouden, 't welk alleen bij een *verfoeid ministerie* en een *onbekwaam hof* ondersteuning vinden kan, dit ministerie, dat hof en de dynastie voor den toorn des volks zouden zwichten, en dat *de vrijheidsboom groei en bloei hernemen zou op de puinhoopen van eenen vermolmden troon.* Voorts vergeleek ik den Minister VAN MAANEN bij den Minister POLIGNAC, de boodschap van den 11 December bij de noodlottige ordonnanciën van den 25 Julij, de Bataafsche exploitatie bij het overwigt der Emigranten en Fransche Jezuïten. Eindelijk vermaande ik den Koning om zelf den eersten stap te doen, tot herroeping der vereeniging van *België* met *Holland*, voor zoo ver de beide volken hetzelfde ongeluk deelachtig waren, de Belgen namelijk, naardien zij thans door de Hollanders onderdrukt werden, en de Hollanders, dewijl zij later door de Belgen moesten beheerscht worden. Ik gaf hem te verstaan, dat hij tot dien prijs, maar ook tot dien prijs alleen, over het koningrijk *in deszelfs geheel* kon blijven regeren. WILLEM ontving mijnen brief den 27, met denzelfden snelbode, die hem de tijding overbragt van den opstand te *Brussel*, waar men den 25 de huizen van LIBRI, van VAN MAANEN, van den Procureur des Konings SCHUEREMANS en van den heer DE KNIJFF, Directeur der policie, had geplunderd en verbrand, onder het geroep van *leve de Potter! leve de vrijheid!*

Digitized by Google

Naauwelijks had men te *Parijs* deze gebeurtenissen vernomen, of ik begaf mij met den heer TIELEMANS naar den Generaal LA FAYETTE, aan wien de vier bannelingen daags na hunne aankomst waren voorgesteld geworden. Hij scheen aan de beweging in *België* niet al dat gewigt toe te kennen, welke zij reeds had of althans ontwijfelbaar moest verkrijgen. Ik zeide hem, dat, indien de Koning der *Nederlanden* niet toegaf, hetwelk mij niet mogelijk scheen, de Brusselsche opstand eene omwenteling was, gelijk aan die, welke *Frankrijk* van Gouvernement had doen veranderen. Zou *België* zich met *Frankrijk* vereenigen? vroeg mij de Generaal. Ik antwoordde: Neen.— Zullen de Belgen dan den Franschen vijandig zijn! — Dit even zoo min. Zij willen, wat gij gewild hebt; want daar zij een even diep gevoel hebben, als de Franschen, van hun regt op onafhankelijkheid, willen zij alles, wat zij willen, voor zich zelve. Bereid om hun bloed met u en voor u te vergieten, omdat gij aan de voorhoede staat van het leger der volken tegen dat der despoten, zullen zij u altoos als broeders ontvangen, indien gij u maar niet tot meesters opwerpt.

Ik weidde vervolgens uit over de houding, welke het Gouvernement van Julij, naar mijn oordeel, moest aannemen, om, zonder opentlijke medewerking, de ontwikkeling van de revolutionaire beweging in de Belgische provinciën te begunstigen, tegen eenen Koning, die, door zijn karakter, door zijnen stand en door zijnen pligt omtrent het Heilig Verbond, dat hem gekroond had, een natuurlijke vijand was der scheppende beginselen van het nieuwe *Frankrijk*. — Zoudt gij dit alles aan den Koning durven zeggen? — Zon-

Digitized by Google

der aarzelen. — Zoudt gij in dien zin eene nota willen opstellen, die ik hem gemakkelijker en spoediger kan doen toekomen, dan ik u een gehoor zou kunnen bezorgen? — Ja. — Het zal niet noodig zijn dat gij de nota onderteekent of zelfs eigenhandig schrijft. — Generaal, alles wat ik denk, zeg ik, schrijf ik en teeken ik: vóór twee ure zult gij de begeerde nota ontvangen. — Ik schreef inderdaad slechts den inhoud van ons gesprek en stelde het stuk aan eenen der adjudanten van LA FAYETTE ter hand. Ik heb er naderhand nooit meer van hooren spreken, en, om de waarheid te zeggen, ik heb er niet meer naar gevraagd *). Ik had duidelijk gezien, en dit was mij genoeg, dat het Fransche Gouvernement meer tegen dan vóór den Belgischen opstand gezind was, omdat hij hetzelve belemmerde in het voornemen om alles op te offeren voor de bevestiging van de nieuwe dynastie, welke dan ook daarom aan de andere Mogendheden moest behagen, dat wil zeggen, door haar te toonen dat de jongere tak evenzeer der vrijheid vijandig was, als de oudere, zoo wel op zijn eigen grondgebied als elders §).

---

*) Dit was zeer wijs gehandeld. Eere zij 's mans voorzigtigheid! De Generaal LA FAYETTE had destijds magtig veel omhanden; wie weet of hij, door al die drukte, de nota niet in zijn cabinet heeft nedergelegd en alzoo per abuis dezelve heeft onder zich gehouden.

Vert.

§) Ja, de tobbert heeft al wat teleurstellingen ondergaan! Zijn doel met *België* was: omverwerping der bestaande orde van zaken, en regeringloosheid onder den schijn van een Gemeenebest, mits altoos, volgens regt en rede en in spijt van alle excusen, zijn persoontje N°. 1. Wat het eerste punt betreft, daarin gaan de Franschen te hunnent vóór, schoon om redenen, die in *België* niet bestonden. Wat was nu natuurlijker dan dat hij, die slechts van afbreken en

Digitized by Google

Hoe het zij, eenigen tijd na mijne zamenkomst met den Generaal LA FAYETTE (zoo als ik later heb vernomen) deed LODEWIJK PHILIPPUS eenen vriend van den Heer TIELEMANS, dien ik toen zelfs bij naam niet kende, over de Belgische zaken raadplegen. Deze Belg had, hij zelf heeft mij zulks medegedeeld, een langdurig gesprek bij den Heer VATOUT, eerst met den Heer VATOUT zelven en vervolgens met den Koning. LODEWIJK PHILIPPUS wilde niet, zeide hij, dat er eene republiek zóó nabij *Parijs* zou bestaan. Intusschen was dit het eenig mogelijke, want hij durfde noch *België* met *Frankrijk* vereenigen noch eenen zijner zonen derwaarts zenden om er in zijne plaats te regeren. — Waarom zouden de Belgen Koning WILLEM niet terugnemen? — Waarom, Sire, hernam mijn medeburger, zoudt gij niet optreden als bemiddelaar tusschen WILLEM en de Belgen? — Maar hij durfde niet verder gaan. Hij zou

niet van weder opbouwen wist, het zeer abominabel vond, dat de goede Franschen te verstandig waren om hun vaderland eene onoverzienbare rij van rampen te berokkenen, en zich vergenoegden met zich tegen de herhaling van misbruiken zoo veel mogelijk te waarborgen. Hoe moet het hem, die zoo met hart en ziel *vooruit* wilde, gegriefd hebben, dat zelfs de anders zoo Republikeinschgezinde Generaal LA FAYETTE krachtig medewerkte tot de troonsbeklimming van LOUIS PHILIPPE, en toen de verkiezing was tot stand gebragt, opentlijk uitriep, den Hertog VAN ORLEANS bij de hand vattende: « Wij « hebben een *goed* werk volbragt. *Gij* zijt de Vorst, dien wij hebben « moeten. Dat is de *beste* der Republieken! »

Menschen, die zulke royalistische betuigingen doen, te gaan bezoeken, is, onzes inziens alweer niet extra zuiver Liberaal en wij moeten wel degelijk het goede doel met zijn vaderland, dat hem derwaarts dreef, in aanmerking nemen om hem zulks te kunnen vergeven.

Vert.

zich daardoor toen even onvermijdelijk als barricaden-koning in het verderf hebben gestort, als de invloed eener naburige republiek vroeg of laat zijnen ondergang zou berokkend hebben als toekomstig agent van het verbond der koningen.

Den 31 Augustus werd ons een gastmaal aangeboden door het eerste legioen der Nationale garde van *Parijs*. Wat mij daarbij het meeste trof, was een hinderlijk contrast tusschen den uiterlijken schijn van democratische rondheid, welke, voortgevloeid uit de Julij-overwinning, nog niet geheel afgelegd had kunnen worden, en de stijfheid eener nieuwe aristocratie, welke al de strekking had om den ouden trots te vervangen. Zoodra de minderen zich eenigzins deden gelden, werd zulks zoo spoedig mogelijk onderdrukt door de epauletten-dragers, die het feest bestuurden. Het zou dan ook, ofschoon aan de geestdrift der vrijheid toegewijd, koel zijn afgeloopen, even als onder *lieden van fatsoen*, indien niet het volk, door de *Marseillaise*, die met groot gedruisch door krijgsmuzijk werd uitgevoerd, in groote menigte naar het *Châtelet* gelokt, op den inval was gekomen om, even als ware het daartoe uitgenoodigd geweest, deel te nemen aan de vreugde in de zaal, door eenparig de gezangen mede aan te heffen die het deszelfs roemrijke dagen herinnerden. De ergernis (*scandale*) ging zoo verre, dat er eene deputatie binnen kwam van werklieden, die, vernomen hebbende wat er gaande was, zich met ons, in naam van vijf duizend hunner medeburgers, die op het plein bijeen waren, kwamen verbroederen. Men haastte zich dan ook om te scheiden.

Twee weken daarna woonden wij een ander gast-

Digitized by Google

maal bij, 't welk ons gegeven werd door de te *Parijs* gevestigde Belgische werklieden. Daar was het, zoo als ik ook in mijn antwoord op hunne *toasten* te kennen gaf, «een waar familie-feest.» De natuurlijkste geestdrift paarde zich met de opregtste hartelijkheid. Bij het einde van den maaltijd werd een beschot weggenomen, dat ons van eene compagnie der Parijsche Nationale garde had afgescheiden. In een oogenblik waren de twee gezelschappen slechts één, en men dronk onder elkander op de vrijheid der beide volken. Hoewel ik geen voorstander ben van het beginsel der *non-interventie*, 't welk slechts een middel is ter bevordering van eigenbelang in de handen der regeringen, die den ongelukkigen stelregel: *Ieder bij zich en elk voor zich zelven*, tot een staatkundig axioma gemaakt hebben, zoo meende ik evenwel, toen ik aan den Kommandant werd voorgesteld, niettegenstaande het toen heerschende vooroordeel, te moeten doen gevoelen, dat die voorgewende regel van het regt der volken eene gevaarlijke ongerijmdheid wordt, indien men denzelven niet aanneemt met al zijne gevolgen, dat is, indien men niet tusschen beide komt tegen degenen die denzelven schenden, door het eerst tusschen beide te komen. Ik zeide alzoo, dat, indien de vreemdeling den grond van het in opstand zijnde *België* gewapend durfde betreden, wij in de eerste plaats zouden rekenen op het volk en de Nationale garde van *Parijs* om ons te helpen hen weder uit het land te drijven en hen alzoo de onafhankelijkheid der volken, dat levensbeginsel der nieuwere maatschappijen, te doen eerbiedigen. Deze toast veroorzaakte eenige oogenblikken van stilte en verlegenheid. Eindelijk antwoordde de Kommandant:

Digitized by Google

dat de Nationale garde geene bevoegdheid had het door mij aangevoerde geschilpunt te beslissen; dat zij den eed van trouw gedaan had aan LODEWIJK PHILIPPUS en deze ook alleen in staat was en het regt bezat om in zulk eene gewigtige zaak uitspraak te doen; dat zij voor het overige niets zoo vurig wenschten, dan het oogenblik te zien geboren worden, waarop zij hunne Belgische broeders zouden kunnen ondersteunen in den worstelstrijd, welken zij ondernomen hadden om hunne onafhankelijkheid te vestigen op den onwrikbaren grondslag der vrijheid. Wij konden thans op onze beurt onze verwondering niet ontveinzen en werden door de Nationale garde alsmede door haren bevelhebber begrepen. Daarom werd een der hunnen gelast om een *juiste midden* te zoeken tusschen hetgeen ik gevraagd had en de *gronden van afwijzing*, waarmede mijne woorden beantwoord waren. Dit geschiedde in eene brommende aanspraak over het *onbeschaafd beginsel* der tusschenkomst, *hetwelk in de eeuwen der barbaarschheid ontstaan was en dat door de verontwaardigde beschaving werd verworpen.* Dewijl het aldaar de plaats niet was om eene woordenwisseling aan te vangen, juichte iedereen den spreker toe, men omhelsde elkander en wij gingen naar de Belgische estaminet van den Heer PAYELLE om de vaandels van het herboren *België* in te wijden. Toen, naderhand, de Kommandant, van wien ik hierboven gesproken heb, aan den Koning, bij gelegenheid eener plegtige audientie werd voorgesteld, maakte LODEWIJK PHILIPPUS hem een vleijend compliment over de krachtvolle wijze, waarop hij de *verwoestende* en *oproerige* stelregels had te keer ge-

Digitized by Google

gaan, door welke MEN getracht had de burgerwacht, wier hoofddeugd ***ondergeschiktheid*** is, te verleiden *).

---

*) De Heer DE POTTER kon nooit beter, dan door dit verhaal, het Pruisische Gouvernement regtvaardigen, 't welk hem in zijne Staten geen verblijf wilde toestaan. Tot *Frankrijk*, waar de goeden hem niet kenden, en de kwaden hem tot hunne booze oogmerken wilden gebruiken, stond hem na de omwenteling de toegang vrij, en zijne pogingen strekken al dadelijk om den geest te bederven van een krijgsligchaam, tegen de bestaande orde van zaken in het land, dat hem had opgenomen. Wat zou hij dan wel niet in *Pruisen* gedaan hebben, waar zijne begrippen vrij wat meer aanstoot zouden hebben geleden.— Wij hadden hooge achting voor den Koning der Franschen, maar deze is nog toegenomen, nu wij uit DE POTTER's geschrift vernemen, dat hij lieden, die reeds lang alle ondergeschiktheid voor slavernij verklaard hadden, ronduit *verwoesters* en *oproermakers* noemde.

Vert.

Digitized by Google

XV.

Hulpaanbiedingen voor België. — Traagheid der Belgische volksmenners. — Mijne pogingen om hen op te wekken. — Zij willen niets van mij weten. — Ik verbind mij om in Frankrijk te blijven. — Plan om België aan LODEWIJK PHILIPPUS te onderwerpen.

Sedert de tijding van den Brusselschen opstand te *Parijs* bekend was geworden, vervoegden zich bij mij onophoudelijk talrijke deputatiën, zoo van Belgen, die aldaar eenen of anderen tak van nijverheid uitoefenden, als van Parijzenaars, grootstendeels uit de voorstad *S^t. Antoine*, welke mij duizenden van strijders kwamen aanbieden, allen gereed om te overwinnen of te sterven. Zonder op eenen stelligen toon eene hulp af te wijzen, die zeer nuttig kon worden, te meer, daar zij aan de Belgische revolutie den zedelijken steun der Parijsche omwenteling zou gegeven hebben, dewijl, zoo al niet het Fransche Gouvernement, dan toch ten minste het Fransche volk zich verbond om zich met de Belgen te vereenigen, ten einde deze van hunne onderdrukkers te verlossen, zoo deed ik nogtans deze onversaagde vrijwilligers klaarlijk gevoelen, dat het *voor het oogenblik* onmogelijk was van hunne dienstaanbiedingen gebruik te maken. Het volk had zich inderdaad te *Brussel* slechts een oogenblik vertoond, en toen het zijne wraak aan de ijverigste werktuigen van WILLEM's despotismus gekoeld had, scheen het zich van het tooneel te hebben verwij-

Digitized by Google

derd om, gelijk zijne gewaande opperhoofden dit noemden, *tot de orde terug te keeren.* En deze opperhoofden, die nu eens de volksbeweging bestuurden, dan weder, en meermalen nog, tegenwerkten, schenen niets zoo zeer te vreezen, dan dat het tot eenen opentlijken opstand zou komen of laat mij liever zeggen, dat zij al te wel zouden slagen. Ik herhaalde dan ook telkens, zonder dit moede te worden, aan de Belgische en Parijsche vrijwilligers, dat hunne komst te *Brussel* het zekere teeken zou zijn van eenen openbaren oorlog; dat dezelve bij gevolg hen zoude tegenwerken, die aldaar voor het oogenblik aan het hoofd der zaken stonden, en die, schoon zij niet met zoo veel ijver, als wij wenschten, te werk gingen, waarschijnlijk daarvoor redenen hadden, welke ons onbekend waren, maar dat zij in allen gevalle handelden met de zuiverste bedoelingen. Ik raadde hun dus te wachten, maar verzocht hun tevens zich voor elke gebeurtenis gereed te houden, daar noodzakelijk in *België*, hoewel langzamer dan in *Frankrijk*, omdat het nationaal karakter wel even zoo veel geestkracht, maar veel minder levendigheid bezit, de dag zou aanbreken, waarop dezelfde gebeurtenis omtrent de dynastie der NASSAU's zou plaats grijpen als die, welke een einde gemaakt had aan de dynastie van den ouderen tak der BOURBONS.

Ondertusschen liet ik geen' dag voorbijgaan, zonder aan mijne vrienden in *België* kennis te geven van hetgeen in *Parijs* plaats had, van de geestdrift, die hunne beweging aldaar verwekt had, maar dat men hen van vreesachtigheid en weifeling beschuldigde, eindelijk van de aanbiedingen, die mij van alle kanten gedaan waren en waarvan zij, zoo zij slechts wilden,

Digitized by Google

konden gebruik maken. Ik vroeg hun: « Begeert gij de mannen, die zich aanbieden, om met en voor u te strijden? Belgen, Franschen, Polen, Duitschers, Italianen, Spanjaarden, allen stellen hunnen arm en hun bloed te uwer beschikking. Een enkel woord en zij vertrekken. Geeft mij slechts voorschriften, waarnaar ik te handelen heb, en zij zullen naar de letter ten uitvoer gebragt worden.» Ik ontving noch voorschriften noch antwoord, zelfs niet eens berigt van de ontvangst mijner brieven. Slechts door een artikeltje van vier regels, geplaatst in den *Belge*, van den 4 September, wist ik dat mijne brieven ontvangen waren *). En dit was waarlijk een wonder, want het monopolie der brievenpost was in de handen der Hollanders gebleven, zoo wel als de ontvangst der belastingen, en behalve eenige toevallige commissiën, waren alle ambtenaars nog Hollanders. De *Belge* zeide, dat ik slechts een teeken vroeg om duizende Franschen en Belgen te doen aanrukken ter hulp van hunne bedreigde broeders.

Een brief, geschreven door den Heer DE GAMOND, den verdediger en vriend van den Heer TIELEMANS (8 September) onderrigtte mij van den waren toedragt der zaken. Men wilde, werd daarin gezegd, aan de wettige orde getrouw blijven, even als of men dezelve niet reeds sedert veertien dagen verzaakt had. « Het schijnt dat de Belgen, die zich in groot aantal te *Parijs* bevinden en die slechts op een teeken wachten om te onzer hulpe te snellen, het bevelwoord, dat zij begeeren, niet zullen ontvangen. Er zijn hier eeni-

*) Zie Bijlage 14.

Digitized by Google

ge lieden, die vreezen dat de Heer DE POTTER met hen zou terug komen, daar het voldoende zoude zijn, dat deze den voet op onzen grond zette, om oogenblikkelijk door het geheele volk, dat hem bemint en in hem een onbepaald vertrouwen stelt, gevolgd te worden. Deze vervoering zou zekere lieden zeer mishagen, welke de zaak willen *schikken*, en die in den Heer DE POTTER een beletsel zien tegen *hunne schikkingen*? »

Ik wilde nogtans slechts het goede, zonder er mij om te bekreunen wie het deed en op welk eene wijze het wierd gedaan; geene eigenliefde deed mij aanspraak maken dat het *door mij* was, geene eerzucht dreef mij aan om zoo te handelen als of het *voor mij* ware, dat *België* zijne onafhankelijkheid herwon. Ik twijfelde daarenboven geen oogenblik of deze onafhankelijkheid zou het gevolg zijn der omwenteling, die eindelijk moest voortkomen uit de nog altijd versche botsing tusschen de hoofdigheid van WILLEM om zijn despotismus te willen handhaven, en het vaste besluit van het Belgische volk om hetzelve niet meer te dulden. Zonder alzoo in het minst van denkbeelden of beginselen te veranderen, deed ik van toen af mijn best om de mannen gerust te stellen en te ontzien, die door hunne positie vroeg of laat gedwongen zouden worden om de tegen hunnen zin uitgebarste omwenteling te besturen, of de uitbarsting van dezelve met of tegen hunnen zin te verhaasten. Ik vreesde, dat, indien ik hun niet allen achterdocht te mijnen aanzien ontnam, zij genoopt mogten worden om de beweging des volks tegen te werken en deszelfs geestdrift te beteugelen. Te dien einde bleef ik wel dringend aansporen tot voortzetting van het

Digitized by Google

begonnen werk, en verzekerde ik mijnen vrienden, dat, als zij slechts voor geld en wapenen zorgden, hun de mannen dan niet zouden ontbreken; maar ik stelde het mij tevens tot eenen pligt om al mijne brieven te eindigen met de uitdrukkelijke betuiging, dat ik niet naar *België* zou terugkeeren, dat ik hen vrijelijk zou laten doen wat zij wilden en zoo als zij het wilden; dat ik hen in niets zou verontrusten, en dat ik mij slechts wilde bepalen tot het geven van den raad, dien ik nuttig achtte en het verschaffen van de hulp, welke zij mij zouden vragen. « Vreest niets,» schreef ik hun (11 September), «ik ben hier en ik blijf er. Ik ga den 20 naar *Rijssel*, doch slechts om mijne moeder af te halen. Ik zal er mij slechts 12 à 15 uren ten langste ophouden, zonder aan de noordzijde der stad buiten de poort te komen . . . . Ik zal mij stilhouden, zoo als gij dit begeert, dat wil zeggen, ik zal u gerust laten begaan.» Ik had volstrekt geen vrees voor de *schikkingen*, wel wetende, dat Willem niet zou toestaan, dat zij zich met hem daaraan schuldig maakten; en Willem eens afgewezen zijnde, kon ik niet voorzien met wien er iets te *schikken* zou vallen.

Was deze redenering waar of valsch? Dit is nu om 't even; ik zeg maar hoe ik redeneerde. Ik schrijf hier geene lofrede op mijn gedrag, maar zeg slechts hoe ik mij gedroeg, en waarom.

En toch, niettegenstaande ik, op allerlei wijze, in de brieven, die ik naar *Brussel* zond, herhaalde, dat ik zelfs geene gedachte had om naar *België* te komen, meenden mijne vrienden, even als waren zij van mijne opregtheid niet overtuigd, mij in ieder

Digitized by Google

der zeldzame antwoorden, die ik op deze brieven ontving, te moeten vermanen om rustig te blijven waar ik was. « Gij moet » aldus schreef er mij een (ik zou hier namen kunnen noemen, want ik heb de geheele briefwisseling vóór mij liggen; doch ik heb mij voorgenomen niemand te noemen, tenzij het volstrekt onvermijdelijk is) « gij moet wel van ongeduld branden om hier te zijn, maar stel uwe overkomst uit: dit is de raad van allen, die u beminnen, dat wil zeggen van allen die ik ontmoet. » — « Gij zoudt, » schreef mij een ander (10 September) « u naar *Valenciennes* of *Ryssel* kunnen begeven; een onzer zou dan derwaarts komen om met elkander te overleggen. » — « Dat Mijnheer DE POTTER aan de grenzen blijve », deed men mij door een' derden verwittigen, « en dat hij het teeken afwachte (12 of 13 September). » — . . . « Dat hij den *Rubicon* niet overtrekke, want men wil den oorlog niet. Men zal *wettiglijk* aangevraagde concessiën verkrijgen, *en daarmede zal alles afloopen.* »

Eindelijk ontving ik den 16 September een' brief van eenen der krachtigste en, wat geldelijke aangelegenheden betreft, eenen der minst belangzuchtige mannen, die tot de half wettige, half oproerige oppositie van mijn land behoorden, iemand, op wiens invloed ik het grootste vertrouwen stelde, en deze brief bragt al mijne denkbeelden omtrent hetgeen in *België* gedaan was en nog gedaan moest worden, geheel in wanorde. Wat hem betrof, hij zag niets dan *Frankrijk* en onze vereeniging met dit land, terwijl ik zeer wel wist en men het mij nog kortelings uit *Brussel* bevestigd had: « dat de volkswil zich nooit meer algemeen noch sterker tegen de vereeniging verklaard had. »

Digitized by Google

De bewuste vriend had daarom niettemin *uitsluitend* in den zin eener vereeniging met *Frankrijk* gewerkt. «Den 2 of 3 Augustus, zoo schreef hij mij, heb ik te *Parijs* verzocht, dat men zich zou verklaren omtrent de uitbreiding der grenzen tot aan den *Rijn*, terwijl ik mij voor eene goede uitkomst borg stelde. . . . Den 15 ben ik in regtstreeksche betrekking gesteld tot een' agent van het Fransch bestuur, die mij stellig gezegd heeft: *dat men alles in rust moest laten en alle uitbarsting gedurende een jaar moest voorkomen;* mij verzekerende, dat het Fransche Gouvernement het besluit had genomen om niet tusschen beide te treden, *zelfs niet al trokken de Pruisen hier* (te *Brussel*) *binnen.*

In dien stand van zaken zag ik mij genoodzaakt alles te bedaren, en ik heb mij verbonden tot dat einde te doen wat mij mogelijk was.»

«Den 20 Augustus (ik schrijf nog altoos denzelfden brief af) hebben onderscheidene personen mij gedrongen om het tijdstip van den beraamden opstand bepaaldelijk vast te stellen. Het is mij toen gelukt hun het ontijdige van hunnen ijver te doen inzien en ik heb hen verzocht om voor het oogenblik elk ontwerp te laten varen.» Vervolgens gesproken hebbende over de onbezonnen onderneming van den 25sten voegde mijn vriend daarbij: «Velen dergenen, die de volksbeweging zouden hebben kunnen besturen, waren afwezig; de anderen, *getrouw aan de afspraak*, hebben dezelve willen te keer gaan: van daar onzekerheid, gebrek aan leiding en ongeregeldheid, terwijl het volk zich uitmuntend zou gekweten hebben, indien het goed bestuurd geworden ware.»

Vervolgens sprak mij de vriend weder van zijne po-

Digitized by Google

gingen *om alles te bevredigen* en om, door aan de gebeurtenissen eene wettige kleur te geven, daarvan gebruik te maken, ten minste tot verkrijging van het herstel der grieven. Een gesprek, dat hij in *'s Gravenhage* had met den Minister van Binnenlandsche Zaken, deed voor hem *een lichtstraal* opgaan. «Van toen af, zeide hij, kwam ik op het ontwerp om het Noorden van het Zuiden af te scheiden.» Dit ontwerp nu, had ik, aan wien deze vriend schreef, reeds meermalen van uit mijne gevangenis voorgedragen; ik had het vooral op eene duidelijke wijze uiteengezet in mijnen *Brief van Demophilus aan den Koning*, December 1829; en nog kortelings (24 Augustus) had ik aan den Koning den raad gegeven om de scheiding hoe eer hoe beter zelf te bewerkstelligen, indien hij over de beide deelen des rijks wilde blijven regeren.

Hoe het zij, de brief van mijnen vriend behelsde daarna nog de donkerste vooruitzigten en verwenschingen tegen *Frankrijk*, dat zich niet had durven vertoonen, toen de omstandigheden gunstig waren. «Het zou thans nog 200,000 Belgen vinden, die de linie van den Rijn met geestdrift en onverzettelijkheid zouden verdedigen. Binnen drie of zes maanden, als het genoodzaakt zal zijn oorlog te voeren, zal onze vrede met het Gouvernement gesloten zijn, en *Frankrijk* zal 60,000 Belgen te bestrijden hebben.»

Men zal ligtelijk begrijpen, dat een dergelijke brief mij buiten mij zelven bragt. Wat kon ik nog hopen, wanneer hij, dien ik beschouwd had als de ziel van de *Belgische beweging*, *België* slechts had willen doen dienen om het Fransche rijk uit te breiden, en die, nu het Opperhoofd van dit rijk den noodigen moed niet

Digitized by Google

bezat om ons aan te nemen, geen heil voor zijn vaderland zag dan in *onzen vrede met het Gouvernement?* *)

Nog iets. Er stond in den brief eene uitdrukking, waarvan mijn correspondent misschien meer uit onnadenkendheid, dan met opzettelijke bedoeling had gebruik gemaakt, maar die mij niettemin zeer griefde. Toen hij mij verslag gaf van den twist, die ontstaan was tusschen de burgers, die slechts het behoud van hun welzijn wilden, onverschillig hoe en onder wien, en het volk dat de onafhankelijkheid en de vrijheid tot elken prijs begeerde; tusschen hen, die wapenen vroegen om de Hollanders te bevechten en degenen, die dezelve weigerden, uit vrees dat het volk de winkels zou uitplunderen, schreef mijn vriend: «Ik vernam, dat men *verpligt* was geweest om op het volk vuur te geven, en dat wij alzoo van onze *spijs voor 't kanon* verloren hadden.» Dit woord, dat mij altoos, zelfs in den mond van NAPOLEON, stuitender en onmenschelijker heeft toegeschenen, dan het afschuwelijkste dat de terroristen van 93 hebben kunnen zeggen, kwam mij *onverklaarbaar* voor in den mond van iemand, die naar de volksgunst dong. Het was mij onmogelijk mijne gedachten er bij te bepalen, want het pijnigde mijn hart.

---

*) Hier verraadt de Schrijver, zijns ondanks, dat de zoogenaamde grieven het voorwendsel, en eene revolutie *quand même* . . . . . zijn doel was. *Vert.*

Digitized by Google

XVI.

Adres aan het Belgische volk. — De Bondgenootschappelijke republiek België. — Gedeputeerden meenen de scheiding tusschen België en Holland te hebben uitgedacht, daarna verhinderen zij dezelve. — Belgisch-patriottische club te Parijs. — Men weigert mijn paspoort.

Getrouw aan mijn besluit om de grenslijn, welke ik mij gesteld had, niet te overschrijden, maakte ik gebruik van de Fransche dagbladen om mijne medeburgers bekend te maken met mijn gevoelen aangaande de, mijns inziens valsche, stelling waarin zij geplaatst waren, en aangaande de middelen, welke mij eeniglijk geschikt voorkwamen om daaruit te geraken. Mijne eerste artikel was een *Adres aan het Belgische volk* (*Tribune* van den 7 September). Na kortelijk herhaald te hebben, wat ik in naam der Belgen gevraagd had, toen het nog bijna onmogelijk scheen om het ooit te verkrijgen, vermaande ik hen om zich hunne overwinning ten nutte te maken, ten einde, daar zij zulks konden, mijne wenschen te verwezentlijken, welke zij getoond hadden ook hunne wenschen te zijn, te weten, *België* met de daad, zoo ten aanzien van wetgeving als van bestuur, *onafhankelijk* te verklaren. En om hun nieuw gebouw vast en stevig te maken, raadde ik, om zonder verwijl een bondgenootschap daar te stellen van al de provinciën, welker afgevaardigden te *Brussel* tot een *constituerend Con-*

Digitized by Google

gres te zamen gekomen, de grondslagen der Belgische vrijheid zouden leggen, terwijl een *voorloopig* revolutionair *Gouvernement* de verdediging des lands zou regelen, en alle mogelijke middelen zou verordenen, die tot den gelukkigen uitslag van den strijd mogten kunnen bijdragen.

Een weinig later (9 September) trachtte ik hen te wapenen tegen de koninklijke belofte, met opzigt eener scheiding, te bewerkstelligen door de Staten-Generaal, die, voor de eene helft uit Belgen en voor de wederhelft uit Hollanders bestaande, dezelve zouden hebben moeten beslissen met de meerderheid van drie vierde der stemmen. Deze scheiding, zeide ik, is eene zaak, die door *België* daargesteld moet worden, even als de *ineensmelting* eene zaak was, door het Heilig Verbond daargesteld. Daarop moet dan volgen de vaststelling door de Belgen van de grondslagen *hunner* grondwet, die zij daarna den Koning der *Nederlanden* zullen aanbieden, als voorwaarden van zijne *toekomstige* regering over hen; en terwijl zij hem dezelve ter aanneming voorleggen, zullen zij onbewimpeld en vastberaden tot hem zeggen: *zoo niet, dan in 't geheel niet.* Twee dagen daarna kwam ik op hetzelfde onderwerp terug; ik verwierp geheel en al de *oude* volksvertegenwoordiging, welker volmagten met de daad vervallen waren, en indien de Koning de voorstellen der nieuwe vertegenwoordiging verwierp, dat is te zeggen, indien hij den oorlog begon, dan beriep ik mij op de stormklok. Daar de Belgen, aldus eindigde ik mijn artikel, zich slechts willen onttrekken aan de onderdrukking van een niet verantwoordelijk ministerie en zij zich nog als getrouwe bur-

Digitized by Google

gers onderwerpen aan den Koning, die de handhaving van hun maatschappelijk verdrag zal bezweren, moge men hun daarvoor ten minste dank weten. Daarentegen, indien WILLEM zich tegen deze wettige vrijmaking verzette, zou alleen hij de straf zijner halsstarrigheid dragen, want hij zou onmiddellijk naast zijn *Bataafsch koningrijk*, de *bondgenootschappelijke republiek der Belgische provinciën* zien verrijzen. De helft van deze voorzegging is bewaarheid geworden; het heeft niet van mij afgehangen, dat de andere helft niet insgelijks vervuld is. Dit zou ongetwijfeld het geval geweest zijn, indien de omwenteling eenige jaren later ware uitgebroken, dat is te zeggen, wanneer het volk, meer ingelicht omtrent zijne wezentlijke belangen, zijne ware vrienden beter had gekend, en deze den tijd hadden gehad om zich tot den strijd voor te bereiden.

Den 12 en 14 September herhaalde ik mijne raadgevingen, en ik beklaagde mij op eenen eenigzins levendigen toon, dat de Belgische bladen dezelve niet durfden overnemen, indien zij ze goedvonden, noch dezelve durfden verwerpen, ingeval zij ze onuitvoerbaar oordeelden. Ik betoogde de dringende noodzakelijkheid om zich van de openbare kassen meester te maken en dezelve te doen strekken tot verdediging des vaderlands; alsmede om alle Belgen, die zich in buitenlandsche dienst bevonden, in te dagen, en diegenen voor *verraders* te verklaren, die, onverschillig op welke wijze, de maatregelen mogten bevorderen, door de *voormalig Nederlandsche regering* tegen *België* te nemen.

Den 15 toonde ik het belagchelijke aan der *wettige revolutie*, die, terwijl zij de opstandelingen zou

verhinderen te overwinnen, de oproermakers niet van 't schavot zou bevrijden, indien zij overwonnen wierden. Ik beoogde met dit artikel inzonderheid om mijne vrienden te herinneren, dat iedere omwenteling gezwind moet worden tot stand gebragt, omdat de onheilen, waarmede zij gepaard gaat, niet lang kunnen verduurd worden. Het volk heeft nog wat anders te doen, dan maatschappelijke hervormingen tot stand te brengen; het moet leven, dat is, het moet werken; en indien het niet werkt zal het of zijne vijanden of zijne vrienden moeten plunderen. Kiest dus.

Twee der vroeger gedeputeerden waren te *Parijs* geweest, de Heeren Ch. de Brouckère en de Langhe. Ik had gaarne gewenscht den laatsten voor de zaak der omwenteling te winnen, dewijl hij, in geval hij haar omhelsd had, dezelve als een eerlijk en regtschapen man zou gediend hebben. Maar hij vreesde bovenal te ver te zullen gaan, en dit belette hem zelfs een' voet te verzetten. Wij hadden niettemin eene langdurige woordenwisseling over het onderwerp der *scheiding* tusschen het noorden en het zuiden, welke deze heeren, te *Brussel* teruggekeerd zijnde, op hunne beurt *uitdachten*, en welke zij vervolgens, zoo veel in hun vermogen was, verhinderden, door zich te begeven naar de vergadering van de Staten-Generaal, waar afgevaardigden van het Zuiden en het Noorden *te zamen* waren. Zoo betoonden zij zich in het eerst eenigzins geneigd om een voorloopig Belgisch Gouvernement aan te stellen, en daarna maakten zij, door zich naar *'s Hage* te begeven, deze aanstelling onmogelijk, ten minste voor zoo lang zij niet naar hunne haardsteden waren teruggekeerd.

Digitized by Google

Het oogenblik van mijn vertrek naar *Rijssel* naderde, aldaar zou ik mijne moeder aantreffen om haar met mij naar *Parijs* te voeren. Alvorens te vertrekken stichtte ik met den Heer Tielemans, die, nadat onze aankomst te *Parijs* en de Belgische gebeurtenissen mij weder eenig gewigt schenen bijgezet te hebben, op nieuw te mijnen opzigte geworden was, wat hij vóór de verbanning was geweest, eene *Belgisch patriottische club*. Dit volks-genootschap moest zich verstaan met het Gouvernement, de Commissiën of de *clubs* in *België*, omtrent de maatregelen, die in beide landen moesten genomen worden om de Belgen even volkomen te doen slagen in de afwerping van het juk der Hollandsche heerschappij, als het de Franschen gelukt was om zich van het juk der Bourbons te bevrijden.

Bij het Hollandsch gezantschap had men geweigerd mijn paspoort naar *Rijssel* te viseren. Ik vervoegde mij bij de Fransche policie, die mij het benoodigde visa toestond; en na in de *Tribune* geprotesteerd te hebben, tegen de willekeur der vreemde Ministers, die, in *Frankrijk* zelfs, zich de magt aanmatigden om hunne landgenooten gevangen te houden, begaf ik mij op reis.

Digitized by Google

XVII.

Ik zie te Rijssel mijne moeder weder. — Vlugt van al de Belgische volksmenners. — September-dagen. — Mijne ontvangst te Brussel. — Overdenkingen.

Het oogenblik, waarin ik mijne moeder omhelsde, die ik, bij mijn vertrek uit *België*, gedacht had nimmer te zullen wederzien, was een der zaligste mijns levens. Ik was voornemens weder den volgenden dag met haar naar *Parijs* te vertrekken, maar verscheidene vrienden, die ik te *Rijssel* had aangetroffen, hielden mij terug, en daarenboven volgden de gebeurtenissen in mijn vaderland elkander met zoo veel snelheid op, dat de tijding eener ontknooping, in welken zin dan ook, van uur tot uur werd te gemoet gezien. Al de hoofden van den opstand hadden aan hunne zaak gewanhoopt. Ik zal alleen de Heeren Gendebien, Vleminckx en Pierre Rodenbach noemen, die mij het best bekend waren. De Heer Gendebien begaf zich weldra naar *Valenciennes* (den 20 September); ik volgde hem derwaarts en nog juist bij tijds genoeg om den Heer van de Weyer te zien aankomen (den 22), die ons meldde, dat alles ganschelijk verloren was. De overige revolutionairen, die ik te *Valenciennes* ontmoette, onder anderen de Heeren van der Burcht en Moyard, berispten mij zeer, omdat ik geen' anderen naam had aangenomen en mij niet zoo veel mogelijk onkenbaar had gemaakt, even als of mijne

Digitized by Google

tegenwoordigheid, bekend wordende, hen zelfs op vreemden bodem in gevaar had kunnen brengen. In 't kort, alles en allen, zonder uitzondering, waren ter neêr geslagen, verbijsterd en radeloos.

Dewijl ik voor het oogenblik daar, waar mijne moeder niet was, niets te verrigten had, keerde ik naar *Rijssel* terug, na vooraf de Heeren GENDEBIEN en VAN DE WEYER dringend verzocht te hebben mij te schrijven, indien zij mij geschikt rekenden om eenige dienst te bewijzen aan ons gemeenschappelijk vaderland, aan onze medeburgers of aan hen zelven. Alhoewel zij veeleer verwachtten binnen kort genoodzaakt te zullen zijn, mij naar *Parijs* te volgen, beloofden zij, mij van den verderen loop der gebeurtenissen te zullen berigt geven. De moeijelijkheid van hunnen toestand deed hen deze belofte vergeten.

Nu volgden de gedenkwaardige September-dagen. Het volk, door eene geduchte magt aangetast, door zijne aanvoerders verlaten, zonder organisatie, zonder opperhoofd, zonder wapenen, in zeker opzigt, en zonder krijgsvoorraad, gaf slechts aan zijne edele ingevingen gehoor, weêrstond den aanval van het Hollandsche leger, en, na vier dagen strijdens, noodzaakte het dit leger den aftogt te blazen *).

---

*) Indien de Heer DE POTTER hier door het *volk*, de Brusselsche bevolking verstaat, dan beleedigt hij dezelve zwaar. Wij schrijven de gruwelen, toen gepleegd, op hare rekening, als zoodanig, niet. Het schuim der stad, met Luikerwalen en allerlei vreemde gelukzoekers vereenigd, waren de helden, die uit vensters, holen en keldergaten hunnen moordlust bot vierden aan krijgsknechten, wier bevelvoerder eenen last ter bevrediging kwam vervullen. De werktuigen, om het oproer, door DE POTTER en zijne medepligtigen aangehitst,

Digitized by Google

Vóór dit beslissend oogenblik had *de patriottische club* van *Brussel* een voorloopig bestuur geproclameerd, bestaande uit de Heeren GENDEBIEN, VAN DE WEYER, D'OULTREMONT, DE STASSART, RAIKEM en mij. De Heeren D'OULTREMONT, DE STASSART en RAIKEM meenden zich aan de gevaarlijke eer, die hun werd aangeboden, te moeten onttrekken. De Heeren GENDEBIEN en VAN DE WEYER kwamen te *Brussel* terug, toen de Hollanders, in plaats van aanvallers, gelijk te voren, reeds genoodzaakt waren om op hunne verdediging bedacht te zijn. Zie hier hoedanig ik mij gedroeg.

De eerste geruchten, die mij te *Rijssel* omtrent de overwinning van het Belgische volk ter oore kwamen, deden mij hopen, dat de Heeren GENDEBIEN en VAN DE WEYER zich zouden haasten om mij de afgesprokene tijding te zenden, opdat wij, met ons drieën geroepen zijnde om gezamentlijk in dezelfde gevaren te deelen, ook te gelijk de taak zouden gaan vervullen, welke ons door onze medeburgers was opgedragen. Toen ik hun vertrek naar *België* vernam, spoedde ik mij om hen te volgen. Ik vertrok uit *Rijssel* in den avond van den 27 September met de Heeren VLEMINCKX en RODENBACH, in de cabriolet van den laatsten. Des

---

thans de kroon op te zetten, waren het doel volkomen waardig. Tot welk eene scheve beoordeeling moet hij door wraakzucht, eerzucht en dweeperij vervallen zijn, die de verdediging eener zoo slechte zaak, door dergelijk uitschot en op zulk eene wijze, aan edele ingevingen durft toeschrijven; — ja, edele ingevingen, zoo als alleen de booze, die in de ziel storten kan. — Doch wij zouden wederom vergeten, dat wij hadden voorgenomen in den poel der ongeregtigheid niet te wroeten. Dus punctum.

Vert.

Digitized by Google

anderendaags waren wij reeds vroegtijdig over de grenzen.

Ik moet bekennen, ik onderwierp mij, dus doende, als gedwongen, aan het voorschrift van mijnen pligt, maar volgde hetzelve geenszins met vervoering *). Alles wat mij sedert mijne verbanning overkomen was, had mijne denkbeelden ongemeen gewijzigd, zoo al niet ten aanzien der zaken, dan toch ten aanzien der menschen, welke zich in die zaken wikkelen, dezelve besturen, verbinden en dikwijls bederven. Ik zal niet zeggen, dat ik reeds door walging was aangegrepen, maar voorzeker, de hoop hield mij niet meer staande als weleer; ik had haar, met mijn vertrouwen op degenen, die mij omringden, achtergelaten in mijne cel der *Petits-Carmes*. Evenwel, het volk had mijn' naam uitgesproken; het had mij geroepen toen het in zijn bestaan werd bedreigd: het zou van mijnen kant even ondankbaar als lafhartig geweest zijn, indien ik op deszelfs edele roepstem niet toegesneld ware. Maar, hoe meer ik *Brussel* naderde, hoe meer ik mij overtuigde door de bijzonderheden, die ik vernam aangaande de gevechten aldaar voorgevallen, dat het volk volkomen had gezegevierd, zoo dat het niets meer te doen had dan de vruchten van zijnen heldhaftigen moed te regelen. Wat had ik gewild? niets, ronduit gezegd, niets dan het-

---

*) Het zou zeer onredelijk wezen den Schrijver hier niet op zijn woord te gelooven, want immers hij was naar *Rijssel* gekomen, enkel met oogmerk *om zijne moeder af te halen!!* en nu viel niet alleen dat reisplan in duigen, maar hij zag zich bovendien nog genoodzaakt zijne moeder in den loop te laten. Wat kan toch soms iemand door zijn' pligt van 't spoor geleid worden!

Vert.

Digitized by Google

geen reeds volbragt was; namelijk, het verdrijven der vijanden van *België*, en dit was alleen door het volk ten uitvoer gebragt. Mij bleef nu niets anders over dan terug te keeren; want, daar het mij niet vergund was geweest om te sterven met mijne medeburgers, die mij in het beslissende oogenblik tot zich riepen, wilde ik, nu dit oogenblik was voorbijgegaan, aan anderen vrijwillig het voorregt overlaten om te zegevieren met deze zelfde medeburgers, die zoo onverschrokken hunne regten hadden bevochten, hun door den onderdrukker ontroofd, en die zoo ligtvaardig deze regten overlieten aan de intriganten, welke, onder voorwendsel van het vaderland te dienen, hetzelve tot een winstgevend middel aanwendden. Ik kwam dus terug op mijn vorig besluit, namelijk om naar *Parijs* weder te keeren, en gaf daarvan kennis, door eenige regels, aan *de Heeren Gendebien en van de Weyer, leden van het provisioneel Gouvernement van België* *).

Ik stond nog in beraad of ik te *Rijssel* het antwoord op mijnen brief zou gaan afwachten, dan of ik op den weg naar *Brussel* eenige uren zou vertoeven §), toen uit deze stad ieder oogenblik personen tot mij kwamen, die mij onbekend waren, maar mij allen dringend verzochten om de reis voort te zetten en aan den wensch des volks gehoor te geven. Eindelijk werd ik, in weerwil van mij zelven, als ware het opgenomen en overgebragt naar de plaats, waar het lot mij zoo vele wederwaardigheden en grievende kwellingen had voorbereid. Van *Enghien* tot *Brussel* vervolgde

*) Zie Bijlage 15.

§) Lezer! welk een verschrikkelijke tweestrijd moet dat geweest zijn!
Vert.

Digitized by Google

ik mijnen weg als in zegevierenden optogt en in *Brussel* zelven was men met eene geestdrift vervuld, die aan ijlhoofdigheid grensde. De straten, de vensters, de daken der huizen waren met duizende aanschouwers bezet, die allen met hetzelfde gevoel vervuld, slechts een' en denzelfden kreet deden hooren. Mannen, die in den vierdaagschen kamp gestreden hadden en zelfs gekwetsten droegen (deze uitdrukking moet hier naar de letter opgevat worden) de cabriolet, waarin ik mij bevond, en welke geen paard over de barricaden zou hebben kunnen trekken, waarmede in alle straten den doortogt was afgesneden. Ik was (ik moet het zeggen) ziek van aandoening; maar deze aandoening ging gepaard met eene diepe droefheid, welke ik niet kon overwinnen, zelfs niet door mij zoo veel mogelijk aan de vleijende gewaarwordingen over te geven, die de geestdrift mijner medeburgers bij mij te weeg bragt.

Had ik deze geestdrift of liever die dweeperij wel verdiend? Neen, zeker niet; ik liet mij door geene begoocheling tot deze gedachte verleiden. Ik had mij, wel is waar, opofferingen getroost bij de verdediging van de regten des volks; ik had, opdat hetzelve zijne vrijheid herwon, mijne eigene vrijheid aan gevaar blootgesteld: maar wat ik had gezegd, had het volk gedaan, en ik was zelfs niet eens getuige geweest van zijnen moed en zijne overwinning. Ik zou mijn leven gegeven hebben om het gelukkig te maken, maar zou ik deszelfs geluk kunnen bewerken? Op geenerlei wijze. Ik kon zelfs de stoffelijke rampen niet herstellen, welke het gevolg waren en nog langen tijd wezen zouden van de omwenteling, die zij zoo roemrijk tot stand ge-

Digitized by Google

bragt hadden, en tot welke mijne woorden hen krachtig hadden aangezet. Intusschen begeerden die naar mij gerigte oogen, die uitgestrekte armen, die eenstemmige kreten van mij, bij de vrijheid, ook orde, vrede en welvaren. Men zou bovenmenschelijke vermogens hebben moeten bezitten om aan deze zoo wettige en te gelijk zoo gebiedende begeerte te kunnen voldoen.

En bovendien was de volksgunst, tot zulk eenen trap van overdrijving gevoerd, een wezentlijke hartstogt, en te minder standvastig naarmate zij buitensporiger, dat is onredelijker kon genoemd worden. Zou het volk, in zijne hoop bedrogen, mij niet weldra als de oorzaak aanmerken, zelfs van het kwaad, waaraan het mij onmogelijk was geweest hetzelve te onttrekken, en zou het mij niet haten om het goede, 't welk ik hetzelve niet had kunnen doen genieten? En met hoeveel beschimping en kwelling zou het mij dan zijne verrukkingen van een oogenblik en zijne toejuichingen doen betalen?

Hoe menigmaal had ik ook niet die vervoering gezien en die toejuichingen gehoord, waar zij verkwist werden aan koningen, voor wie dezelve ten waarborg voor hun despotismus verstrekten; en mijn levensloop zou waarschijnlijk lang genoeg wezen om nogmaals getuige te zijn van dergelijke bedroevende tooneelen, mogelijk zelfs wel in mijn vaderland, en welligt ter vereering van degenen, die zich verzet hadden tegen het weinige goede, dat ik zou hebben kunnen tot stand brengen, terwijl het niet onmogelijk was, dat men van nu af reeds op middelen peinsde om het te verhinderen.

Kortom, ik heb zulk een levendig gevoel van men-

Digitized by Google

menschenwaarde, dat alles wat haar, zelfs naar den uiterlijken schijn, kwetst, op mij eenen zeer onaangenamen, ja smartelijken indruk maakt. Ik moet alzoo bekennen, dat de soort van vergoding, welke mij ten deele viel, mij voor mijns gelijken vernederde, en dat ik mij met hen minder trotsch gevoelde, mensch te zijn, nu zij mij toeschenen zich eenigzins beneden de menschelijkheid te verlagen.

Digitized by Google

XVIII.

De Heer Plaisant. — Zijn ontwerp van bestuur. — Ik moest mij aan het beleid der zaken onttrekken. — Voorloopig bestuur. — De Heer Mheus voor plundering behoed.

De teerling was geworpen. De overdenkingen, waarvan ik zoo even melding maakte, waren onwillekeurig in mijnen geest opgerezen. Zij werden afgebroken door mijne ontvangst op het stadhuis, waar mijne oude en pas verkregene vrienden mij, de eene met meerdere de andere met mindere opregtheid, het genoegen betuigden, dat mijne tegenwoordigheid in hun midden hun verschafte. Nadat de Heer Lesbroussart, op mijn verzoek, in korte bewoordingen, mijnen dank aan het volk had overgebragt (want ik was naar ligchaam en geest te zeer afgemat om iets uit mij zelven te kunnen zeggen) verlangde ik slechts naar eenige rust. Toen bood de Heer Plaisant, die, na langen tijd aan het hoofd der veiligheidspolicie gestaan te hebben, tijdens zijnen dood het ambt bekleedde, van Procureur-Generaal bij het opperste geregtshof, mij te zijnent een nachtverblijf aan, hetwelk ik aannam.

Dewijl dit zeer gelaakt is geworden door degenen, die de vroegere geschiedenis van den Heer Plaisant kenden en ook mij te regt daarvan bewust achtten, moet ik hier zeggen, niet om mijn gedrag te regtvaar-

digen, maar slechts om hetzelve te verklaren, dat ik in vroeger tijd zoo gelukkig was geweest om den Heer Plaisant eenige diensten te bewijzen, te weten, toen de legers der Oostenrijkers, die der Franschen in *Italië* vervangende, hem gedwongen hadden uit *Bologne*, waar hij ten koste der stad *Brussel* studeerde, de wijk te nemen naar *Rome*, in welke stad ik sedert vijf jaren woonde. Van toen af had de Heer Plaisant zich zoodanig te mijnen opzigte gedragen, dat daaruit tusschen ons eene verwijdering was ontstaan, welke alle toenadering in gewone omstandigheden onmogelijk zou gemaakt hebben. In het tegenwoordig tijdstip meende ik de zaak uit een geheel ander oogpunt te moeten beschouwen. Door mij gastvrijheid aan te bieden, scheen de Heer Plaisant mij te vragen, of ik hem wrok toedroeg. Het is nooit in mijn gemoed opgekomen, om wraak te nemen op iemand, die zijne vijandschap tegen mij heeft afgelegd, en nu zoude het op dit oogenblik zoo laag als wreed geweest zijn, mij door eene weigering aan hem te wreken: ja, nog heden, zelfs al voorzage ik al de gevolgen van den misslag, dien men mij ten laste legt, zou ik denzelven, onder gelijke omstandigheden, zonder te aarzelen op nieuw begaan.

Des anderendaags 's morgens wenschte de Heer Plaisant, alvorens mij naar het stadhuis te vergezellen, voor mij een ontwerp te ontwikkelen, voor de organisatie van het revolutionair bewind, 't welk hij, naar zijn zeggen, gedurende den nacht had uitgewerkt. Naauwelijks had hij mij daarvan de grondslagen medegedeeld, welke bestonden in de aanstelling van een eenig opperhoofd (dit moest *ik* zijn) met toe-

Digitized by Google

voeging van eenen regeringsraad, zamengesteld uit al de leden van het voorloopig bestuur, die toen ten getale van zes of zeven waren, en die ook ieder een ministerieel departement zouden hebben, of ik viel hem in de rede, met te zeggen, dat zulks mij niet aanging, dat ik naar geen hoogheid streefde, maar gereed was mij aan alles te onderwerpen; dat ik voor geene verantwoordelijkheid, van welken aard en hoe gevaarlijk zij mogt wezen, zou terug deinzen; dat, indien het ontwerp, 't welk hij mij ter lezing voorleide, zoo als hij voorgaf, inderdaad den hoofdinhoud behelsde van de wenschen der natie, het volk deszelfs oppersten wil dan wel zou weten te kennen te geven, en dat ik reeds vooraf, zonder hetzelve te onderzoeken, beloofde mij daarnaar, als naar de wet van allen, te zullen schikken.

Dit gezegd hebbende, begaven wij ons naar de vergaderplaats van het voorloopig bestuur, alwaar de Heer Plaisant zijn ontwerp voordroeg, hetwelk, zoo als ligtelijk te begrijpen is, werd verworpen, waarschijnlijk zonder in overweging te zijn genomen. Voor mij zelven hechtte ik daaraan geen gewigt, en daar het volk, bijaldien het inderdaad begeerde wat de Heer Plaisant ten papiere had gebragt, zich zelf nogtans te dezen opzigte van zijne eigene ideën geen duidelijke rekenschap, gaf of ten minste zijnen wil op geenerlei wijze openbaarde, onderzocht ik ook niet wat er van de zaak was geworden, ja zelfs ik dacht er niet meer aan.

Toen het voorloopig bestuur vernomen had, dat ik mij op weg bevond, had het zich gehaast mij, bij een besluit *ad hoc*, 't welk ik nog vóór mijne in-

Digitized by Google

trede te *Brussel* ontving, terug te roepen. Daags na mijne aankomst deelde het mij een ander besluit mede, dat den vorigen dag geteekend was en waarbij ik tot lid van hetzelve werd benoemd. Ik beschouwde dit slechts als eene vereerende taak, welke mijne vrienden mij opdroegen, namelijk om hen tot meerdere bevordering van het welzijn van *België* behulpzaam te zijn in het volbrengen van den last, dien de zamenloop der omstandigheden hun had opgelegd. Ik had in het minst geen vermoeden, dat ik, door aan deze Heeren al den steun mijner toen zoo groote populariteit bij te zetten, het mij zelven onmogelijk zou maken, die populariteit te behouden; want, ofschoon ik slechts ééne stem had in den raad, laadde ik de geheele verantwoordelijkheid op mij van de handelingen des bestuurs, zelfs van die, welke allerminst met den wil des volks strookten en onverschillig of daartoe met of tegen mijnen wil was besloten. Want het volk had alleen mij voor oogen. De misslag, dien ik beging, door het lidmaatschap van het Provisioneel Gouvernement aan te nemen, is de zwaarste dien ik kon begaan; hierdoor werden mij alle middelen (en ik had destijds zeer krachtig werkende middelen) ontnomen, om het goede tot stand te brengen, terwijl al het kwaad, dat bedreven werd, voor mijne rekening kwam.

Wat zou er gebeurd zijn, indien ik geweigerd had deel te nemen aan de regerings-commissie, waartoe mijne vroegere vrienden zich vereenigd hadden, met degenen, welke het toeval hun had toegevoegd? Of het volk zou, in zeker opzigt tegen mijnen wil, mij de magt in handen hebben gesteld, en dan zou

Digitized by Google

ik mijne bedingen hebben kunnen voorschrijven, welke het volk waarschijnlijk zou hebben aangenomen, terwijl mijne hoofd-voorwaarde zou geweest zijn, slechts voor mijne daden verantwoordelijk te wezen, met andere woorden, alleen meester te zijn, onder verpanding van mijn hoofd voor het gebruik, dat ik van deze zoo onbegrensde als noodzakelijk zeer kortstondige magt zou gemaakt hebben. De post was gevaarlijk; ik zou daaronder misschien hebben moeten bezwijken, maar dan zou ik met eere bezweken zijn, na mijnen pligt in al deszelfs omvang te hebben vervuld.

Of wel, door de zaken te laten in den staat, waarin zij vóór mijne aankomst waren, zou ik bij het volk in gunst gebleven zijn, terwijl het tevens aan het voorloopig bestuur zou veroorloofd hebben deszelfs gang en arbeid voort te zetten. In dat geval zou ik, door deze regering met mijnen vermogenden invloed bij te staan, zoo lang zij, en in alles waarin zij tot welzijn des lands werkzaam was, en door haar bestendig den wil en de kracht des volks voor oogen te houden, haar ten einde toe binnen de palen van haren pligt gehouden hebben, of ik zou haar hebben omvergeworpen, zoodra zij dezelven te buiten ging. Zoodanig was het standpunt, waarop ik mij moest geplaatst hebben, zoodanig was in waarheid de rol, die ik te vervullen had, ja de eenige, die ik met eere zou hebben kunnen vervullen en die ik zou vervuld hebben eenig en alleen tot heil mijns vaderlands en mijner medeburgers. Mijn diep berouw, dat ik zulks te laat heb begrepen, zal met mij ten grave dalen.

Digitized by Google

Even als hadde ik echter bestendig daarvan een voorgevoel, deed een behoedend instinct, zelfs van den beginne af aan, en hoedanig mijne ambtgenooten zulks ook mogten opnemen, telken reize mij van hen afzonderen, wanneer ik het mijn pligt rekende opentlijk en duidelijk voor mijn gevoelen uit te komen, om ten minste mijne zedelijke waarde uit de schipbreuk te redden, op het oogenblik waarin ik al het overige ten speelbal liet van wind en golven. Daarom ook deed ik, daags na mijne intrede te *Brussel*, eenige woorden aan mijne medeburgers afkondigen, vooreerst om hun dank te zeggen voor het onthaal, dat mij van hunnentwege was te beurt gevallen en vervolgens om hen te vermanen *alle weifeling en schroomvalligheid* ter zijde te zetten. «Wij moeten,» dit waren mijne uitdrukkingen « wij moeten vrij leven, of ons allen onder de puinhoopen begraven.» Ik drong aan op het herstel en de handhaving der orde, en op de eendragt tusschen alle burgers, als volstrekt noodzakelijk om aan onze onafhankelijkheid den waarborg te verleenen eener wezentlijke vrijheid. « Vrijheid voor allen ! » riep ik uit ; « gelijkheid van allen voor de opperste magt, de natie; voor haren wil, de wet ! » Ik besloot met eene zinsnede, die aan den grooten hoop der revolutionairen bijzonder mishaagde. Deze, en wel met uitzondering van zeer weinige patriotten, hadden de misbruiken slechts aangetast, om zich van menschen te ontdoen, die van dezelve hunne kracht ontleenden; met voorbehoud nogtans om daarna deze zelfde misbruiken te herstellen en daarop hunne magt en hun voordeel te gronden. De zinsnede luidde woordelijk aldus: « Volk, wat wij zijn, zijn wij

Digitized by Google

door u, wat wij doen zullen, zullen wij doen *voor u*. »

Het is in geenen deele mijn oogmerk een verhaal te leveren van de gebeurtenissen, die de zoo kortstondige regering van het eerste *provisionele gouvernement* van *België* kenmerkten. Dit Gouvernement beging menigwerf eenen misslag in de bijzondere deelen van deszelfs bestuur, daar het aan alles een geheel nieuw aanzijn moest geven, even als ware het niets en niemand opgevolgd; maar deszelfs bedoelingen waren altoos opregt; en werd de dwaling aangetoond, dan aarzelde het nimmer om haar zelf af te keuren en te herstellen. Ten opzigte van deszelfs maatregelen in het groot en vooral ten aanzien der staatkundige maatregelen, beantwoordde het op verre na niet aan zijnen last. Deze hield in: 1°. De Hollanders zonder verwijl van het Belgisch grondgebied te verdrijven. 2°. *België* onafhankelijk te verklaren en deszelfs reeds op den vijand veroverde grenzen te bepalen. 3°. Den toekomstigen regeringsvorm der Belgische provinciën bepaaldelijk vast te stellen, een regeringsvorm welken het volk zou aangenomen of verworpen hebben, benevens de grondslagen der staatsregeling, welker inrigting tot de taak van het congres zou behooren. 4°. Het constituerend congres te zamen te roepen. Eindelijk 5°. Na de afkondiging der constitutie en de aanstelling van het blijvend Uitvoerend Bewind zijn gezag aan dit Bewind over te dragen, terwijl het congres te gelijkertijd zijne plaats zoude inruimen aan het nieuwe nationaal parlement.

Ten hoogste drie dagen na mijne aankomst had er een volksoploop plaats. De menigte bestormde de oliemagazijnen van den Heer MEEUS. (FERD. MEEUS, tegen-

woordig graaf, doch waarvan weet ik niet, directeur der Algemeene Maatschappij en verscheidene millioenen rijk, destijds verdacht van oranje-gezindheid, hetwelk geene voor de wet strafbare misdaad was, en schijnbaar niet ruim met middelen bedeeld, 't welk hem op de bescherming der overheid te meer aanspraak gaf). Ik begaf mij naar de plaats van het oproer en vermeed daarbij alle uiterlijk vertoon van magt. Het volk trad met mij de magazijnen weder binnen, waaruit men het, nadat het aldaar was begonnen verwoesting aan te rigten, verdreven had, en ging met mij daar weder uit, toen ik hetzelve met weinige woorden had aangetoond, dat het de zaak van Koning Willem veel beter diende door de rust te verstoren, onder voorwendsel van zich op de orangisten te wreken, dan alle deze zouden hebben kunnen doen door listen en kuiperijen. Ik eindigde met te zeggen, dat, indien het vrij wilde zijn, het beginnen moest met regtvaardig te wezen. Dit werkte zooveel uit, dat bij den kreet van *Leve de vrijheid!* zich weldra die van *Leve de geregtigheid!* paarde. Het volk belastte zich zelven, om den eigendom van den Heer Meeus te beschermen, en zonder gevangenneming of bedreigingen werd de opschudding, waarvan men vreeselijke gevolgen had te gemoet gezien, geheel en al tot bedaren gebragt.

Digitized by Google

XIX.

Het centraal comité. — De Heer DE MÉRODE. — Mijne ontwerpen tegen de titels en decoratiën. — Werkzaamheden van het comité. — Onafhankelijk-verklaring — De Heer GENDEBIEN komt uit Frankrijk terug. Voortgang der revolutie.

Overtuigd van de onmogelijkheid om alle zaken in het gemeen te behandelen, stelde ik aan het provisioneel Gouvernement voor, een *centraal comité* daar te stellen, hetwelk belast zou zijn met de uitvoering der maatregelen, die op het rapport der bijzondere comités moesten genomen worden. Ik werd als lid daarvan benoemd met de Heeren CH. ROGIER, VAN DE WEYER en den graaf DE MÉRODE. De Heer GENDEBIEN was te *Parijs*, uithoofde eener zending, die meer als officieus dan als officieel, meer als persoonlijk dan als van regeringswege kon aangemerkt worden, want er was nog geene eenheid in onze handelingen; ieder handelde als bij ingeving, en de overigen keurden goed. De andere leden van het voorloopig bewind gingen over tot de comités van Binnenlandsche zaken, van Oorlog enz.

In den beginne ging alles in het centraal comité vrij wel naar behooren: ik wilde slechts het goede, en ik herhaalde zonder ophouden, dat wij allen het slechts te willen, krachtdadig te willen hadden, om het te kunnen bewerken. De Heeren VAN DE WEYER en ROGIER waren te geslepen om mij niet met al hunne

Digitized by Google

krachten te ondersteunen, want hierdoor alleen konden zij de volksgunst verwerven; en mij tegen te spreken zou bovendien niet alleen nutteloos geweest zijn maar zelfs gevaarlijk hebben kunnen worden. Ik vond dus geene tegenkanting dan alleen bij den Heer DE MÉRODE, een karakter, waarin de heerschzucht des priesters en tevens de bonende trots van den grooten vassaal doorstraalde, en van wien de Heer VAN DE WEYER boertend zeide, dat hij geen ander regt kende dan het *droit canon* en geene andere *canons* dan die der mis *) Voor het overige was Mijnheer de graaf, alleen staande, niet te vreezen; hij was slechts lastig: zijne woordenzifterij en vrome uitvlugten waren vervelend maar verhinderden niets.

Hij vereerde mij altoos met eene persoonlijke vijandschap, die zich, naar het mij toescheen, niet genoegzaam liet verklaren door den tegenoversteldon aard van onze wederzijdsche beginselen, van onze denkbeelden, onze zeden, onze gewoonten, onzen stand, onze uitzigten, onze plannen en onze daden. Ik zocht mij zelven rekenschap te geven van de soort van woede, waarmede de Heer DE MÉRODE mij tegenwerkte, want het scheen als of hij meende daarmede een' pligt te vervullen. En het was inderdaad, in zijne oogen een pligt, maar een pligt door casten-ijver voorgeschreven, een pligt van den grooten Heer, van den voorstander der aristocratie, der bevoorregting, die zich als

*) De woordspeling zou door vertaling verloren gaan. *Droit canon* beteekent *kerkelijk regt* en klinkt niet zeer onderscheiden van *droit du canon*, *het regt van den sterkste*. *Canons de la messe* zijn zekere gebeden, waarmede het vieren van de mis regelmatig gepaard gaat.
Vert.

Digitized by Google

edelman in gemoede verschuldigd rekende om, door alle hem ter dienst staande middelen, den geboren tegenstander van elk privilegie, van de erfelijke aristocratie en van het door vorsten-huizen geschonken leenregt het onderspit te doen delven. Want ik herinner mij, dat ik, bij zekere gelegenheid welwillend het plan ontwikkelende van de hervormingen, waardoor ik wenschte dat ons kortstondig bestuur zich zou kenmerken, en sprekende over de wonderlijke titels, uit de middeleeuwen herkomstig, en over de kinderachtige versierselen, waarmede het nieuwere koningschap den monarchalen last had uitgedost, te kennen gaf: dat wij ons wel moesten wachten in dezelfde fout te vervallen, welke de eerste Fransche republikeinen begaan hadden, om namelijk de edelen en eindelijk al de *Heeren* hunnen rang te ontnemen, in dier voege dat deze op hunne beurt de parias (de verachtelijkste caste) van de nieuwere maatschappij werden, gelijk de burgers, de onadellijken, het volk, zulks van de oude maatschappij geweest waren; dat onze omwenteling bestond in de vaststelling van het beginsel van vrijheid in den uitgebreidsten zin, omdat zij, door, in de maatschappij, alle op vooroordeel gegrond overwigt, en het wettig daarstellen van alle hierarchie van rangen en meeningen te keer te gaan, aan de wet geen regt tot vervolging toekende, dan in den kring der materiele en persoonlijke handelingen, die door de meerderheid als schadelijk verklaard waren en gevolgelijk misdadig geacht en beteugeld moesten worden; dat derhalve onze instellingen even zoo min den adeldom als het priesterschap konden erkennen, maar ook niet konden afschaffen; dat er priesters, betitelde en gedecoreerde lieden kon-

Digitized by Google

den zijn, doch dat de wet niemand kon wijden, betitelen of decoreren; dat zij niemand zijn karakter van priester, van edelman of van lid, behoorende tot eene of andere ridderorde, kon waarborgen; dat zij zelfs deze erfelijke of persoonlijke onderscheidingen niet kon erkennen, als liggende buiten haren werkkring, als zijnde daargesteld zonder hare medewerking en ten aanzien van welke zij dus nimmer gezag of invloed kon uitoefenen; terwijl hieruit eindelijk nog volgde, dat er geen wettige erfelijke adel en persoonlijke decoratiën in *België* meer konden zijn en evenmin wettige eerediensten en geestelijken; dat even als het priesterambt er eene bijzondere roeping is, welke men opvolgt of vaarwel zegt, al naar ieder goeddunkt, zoo ook de leenroerige of ridderlijke titels aldaar eene zaak zijn geworden eenvoudig afhangende van ieders smaak en luim, waarmede de wet zich even weinig heeft in te laten als met de modes; dat dus voortaan in *België*, een ieder, ridder of graaf, markies of *groot-kruis* kon zijn, dien het geluste, ieder geslacht-wapenen en liverei kon ten toon spreiden, die daaraan behoefte mogt gevoelen, en ieder zich met kruisen en linten kon opschikken wie slechts den moed had om zich aldus in het openbaar te vertoonen, en dat alles zonder daarover te kunnen berispt worden en zonder verantwoordelijk te wezen dan alleen aan de nationale denkwijze, die zich echter altoos met welwillendheid en gematigdheid behoorde te openbaren.

De Heer de Mérode begreep zeer wel, dat wanneer de adel niet meer zou kunnen onderdrukken, als voorheen, en tevens zelf gewaarborgd was tegen

de onderdrukking, die, onder de regering der voorstanders van de gelijkheid der geluksgoederen, denzelven belangwekkend maakte, hij in het vervolg niets meer zou zijn, dan hetgeen dezelve inderdaad is, te weten — belagchelijk. De edele graaf zwoer mij eenen doodelijken haat. De linten en titels hebben het gewonnen. De adellijke *kwasten* hebben hun hofkostuum behouden; zij hebben hunne bedienden de liverei der antichambre kunnen doen dragen.

Men begrijpt ligtelijk, dat zulke denkbeelden er geenszins toe bijdroegen, om gelijk men gewoonlijk zegt, mij aanzien te verschaffen, hetwelk mij trouwens altoos onmogelijk was geweest. De Heer PLAISANT raadde mij dan ook meermalen *als vriend* om mij te ontdoen van mijn al te eenvoudig, al te gemeenzaam voorkomen, waaraan alle vertoon van waardigheid en gezag ontbrak. Dit zijdelingsch verwijt verschafte mij het grootste genoegen; want ik zag rondom mij zóó vele lieden, die door de verandering der fortuin trotsch, onbeschaamd en belagchelijk geworden waren, dat ik mij innig verheugde van mij zelven te kunnen getuigen: « niettegenstaande de magt, die ik bezit, ben ik altoos dezelfde! » Doch keeren wij terug tot het regerings-comité.

Onze eerste zorg bestond in het aanstellen van nationale commissien van onderstand en belooningen en in de reorganisatie van de regterlijke magt. Onder de leden der regtbanken bevonden zich de mannen, die het minst in het vertrouwen des volks deelden, uithoofde van hun slaafsch gedrag onder het vervallen Gouvernement. Deze moesten zoo spoedig mogelijk door anderen worden vervangen, alsmede zulke administra-

Digitized by Google

tive en financiële ambtenaren, welker afzetting het volk gebiedend vorderde. Dit was eene moeijelijke taak en de deelneming aan dezelve stond mij geweldig tegen; want vooreerst vreesde ik, zelfs buiten mijn weten, toe te geven aan beweegredenen van persoonlijke wraak, en ten andere had ik een' diepen afkeer van de hevige drift, die mijne landgenooten had aangegrepen om naar ambten te solliciteren, ja waarop zij aanvielen als of het een buit was.

Den 4 October eischte ik, dat *België, 't welk nu geweldadig van Holland gescheiden was, tot eenen onafhankelijken staat* zou verklaard worden. Een congres, aldus luidde het besluit, zal uit al de provinciën zamengeroepen worden om, naar aanleiding van het ontwerp, 't welk het centraal comité aan deszelfs overweging zal onderwerpen, de constitutie vast te stellen, volgens welke de nieuwe Staat zal bestuurd worden. Dit was wel niet alles wat ik begeerde, maar het was reeds veel. Acht dagen later zou ik het zelfs niet meer verkregen hebben.

De Heer Gendebien kwam te *Brussel* terug, en den 10 October werd hij, als vijfde lid, toegevoegd tot het centraal comité van het voorloopig bestuur. De Heer Gendebien had te *Parijs* alle bedenkelijke onderhandelingen aangewend, om eene quasi-vereeniging met *Frankrijk* te bewerken, door middel der verkiezing van eenen Bourbon uit den tak van Orleans. Maar Lodewijk Philippus wilde, gelijk ik reeds gezegd heb, boven alles en vóór alles, de bevestiging van zijn huis op den troon van *Frankrijk;* en zijne broeders van het Heilig-Verbond zouden hierin geenszins hebben toegestemd, indien hij niet allen schijn

Digitized by Google

van medepligtigheid met revolutionairen opentlijk had afgeweerd en gehoor geweigerd had aan hunne wenschen (men moest vooronderstellen, dat de Heer GENDEBIEN inderdaad de wenschen des Belgischen volks voorstelde) die in strijd waren met den wil van het comité der Koningen. De Heer BARTELS verhaalt in zijne *Geschiedenis der Belgische revolutie*, dat, toen de Heer GENDEBIEN door het hof werd afgewezen, hij zich wendde tot den man, die, hoewel een revolutionair, evenwel eene nieuwe monarchie had gesticht, eene soort van juiste midden tusschen de republiek en het koningschap, in één woord, tot den Heer LA FAYETTE; doch dat ook deze weigerde. Ik draag volstrekt geene kennis van deze zaak. Daar ik nogtans wist, dat de Heer GENDEBIEN, indien hij ons al niet de ondersteuning van het Fransche Gouvernement kon verwerven, ten minste de zekerheid moest verkrijgen, dat hetzelve niet zou toestaan, dat men ons verhinderde in de volkomen vrije uitoefening onzer regten, zoo had ik ten sterksten bij hem aangedrongen, om zijne onderhandelingen zoo veel mogelijk te verhaasten, opdat hij zelf een einde kwame maken aan onze onzekerheid, welke partij wij te kiezen hadden, ten einde de beide opgestane volken gelijkelijk zouden blijven voorwaarts streven op den weg der vrijheid en des vooruitgangs.

Sedert de instelling van het provisioneel gouvernement waren de provinciën en de gemeenten als om strijd opgekomen, om hetzelve te erkennen en betuiging af te leggen van hare gehechtheid aan de nieuwe orde van zaken; de vestingen door de Hollanders bezet, waren, de eene vóór, de andere na, als door toover-

Digitized by Google

kracht in de magt der natie gekomen. *Ath*, *Brugge*, *Doornik*, *Bergen*, *Oostende*, *Tienen*, *Veurne*, *IJperen*, *Menen*, en later *Philippeville*, *Marienburg*, *Charleroi*, *Namen*, *Gent* zelfs ontrollen de driekleurige vlag. Vaderlandsche giften regent het van alle kanten. Menschen, wapenen, oorlogstuig alles is er weldra in overvloed. Het geheele land is op de been.

Te midden van deze gelukkige gebeurtenissen, gingen wij voort met het invoeren van hervormingen. De instructie en het hooren van getuigen in criminele en correctionele zaken, die naar het Hollandsch systema in het geheim plaats hadden, werden op nieuw in het openbaar behandeld; de stokslagen werden bij het leger afgeschaft; de stedelijke besturen en die der gemeenten te platten lande, de Burgemeester daaronder begrepen, werden verkozen door notabelen, die aan directe belastingen en patenten, volgens de plaatselijke aangelegenheid, van 100 gulden tot minstens 10 gulden betaalden, alsmede door al de burgers, die de vrije beroepen van advokaat, notaris, geneesheer, leeraar in wetenschappen of letteren, onderwijzer, enz. uitoefenden, terwijl ieder burger, die den ouderdom van drie en twintig jaren bereikt had alleen daardoor verkiesbaar was. De verkiezingen voor het constituerend congres werden volgens hetzelfde beginsel bepaald; om kiezer te kunnen zijn behoefde men te *Brussel* slechts 150 gulden aan belasting te betalen en voor vele dorpen was 13 gulden hiertoe voldoende; bij geleerden van beroep werd de belasting niet in aanmerking genomen, en aan de verkiesbaarheid waren geene andere voorwaarden ver-

Digitized by Google

bonden , dan dat men inboorling moest zijn en den ouderdom van vijf en twintig jaren moest bereikt hebben. De aangeklaagden ontvingen nieuwe waarborgen in afwachting dat de jurij, welker herstelling verklaard werd eene behoefte en een pligt te zijn, op vrijzinnige grondslagen op nieuw zou kunnen geregeld worden, enz. (7 tot 10 October).

Digitized by Google

XX.

De Heer Gendebien werkt al mijne bedoelingen tegen. — Zijne beweegredenen. — Aankomst van den Heer Tielemans. — De Heer Plaisant ondersteunt mij met ijver. — Besluiten van het Provisioneel Gouvernement.

Naauwelijks had de Heer Gendebien aan onze zijde plaats genomen of mijn standpunt in het centraal comité veranderde geheel en al. Het is eene merkwaardige zaak. De Heer Gendebien was zekerlijk van al de leden des provisionelen Gouvernements, de man, met wien ik het best overeenstemde, ten aanzien van gevoelens en beginselen, of liever, hij was de eenige man, met wien ik overeenstemmen kon. Hij wilde, wel is waar, door middelen, waaraan ik mijne goedkeuring niet hechten kon, maar hij wilde ten minste wat ik zelf wilde, en hij wilde het even krachtdadig als ik. Zijne bedoelingen strekten zich evenmin als de mijne uit, om laag eigenbelang te bejagen; en evenwel schrijf ik aan hem de beslissende ongenade toe, waarin ik verviel, alsmede het besluit, 't welk ik genoodzaakt was te nemen en dat ik door af te treden bekrachtigde als eene zaak, waarop niet meer kon teruggekomen worden. De reden hiervan was, dat de Heer Gendebien niet zoo gunstig over mij oordeelde als ik over hem, en dat hij niet aan mijne opregtheid geloofde, gelijk ik aan de zijne. Ik was in zijne oogen een eerzuchtige, wiens doel het slechts was te regeren.

Digitized by Google

Met mijne vooronderstelde eerzucht te bestrijden, had hij, hieraan twijfel ik geenszins, de beste bedoelingen der wereld; maar hij bedroog zich daarom niettemin en dit had noodlottige gevolgen voor mij, voor hem zelven en, ik durf het zeggen, ook voor *België*, dewijl onze eenstemmigheid deszelfs wezentlijke onafhankelijkheid gegrond, deszelfs vrijheid verzekerd en deszelfs geluk bevestigd zoude hebben.

De Heer GENDEBIEN bezit eigenliefde; dit is eene hoedanigheid van zijn karakter, die hem wel niet drijft tot berispelijke daden, maar die het zijnen vrienden zeer moeijelijk maakt, om gemeenschappelijk met hem aan een zelfde werk te arbeiden. Indien ieder ander, buiten mij, mijne wijze van zien had gehad, en dezelve aan mijn' collega had onderworpen, is het meer dan waarschijnlijk, dat hij dezelve zou goed gekeurd, ja zelfs tot de zijne zou gemaakt hebben; en bij het uitblijven der hulp van *Frankrijk*, waarheen hij altoos zijne oogen gewend hield, maar 't welk noch met hem noch met ons wilde te doen hebben, zou hij zijn land met volkomen democratische instellingen hebben begiftigd. Indien ik deze waarheid, welke mij thans onbetwistbaar toeschijnt, toen had kunnen vermoeden, zou ik drie weken vroeger tot het ambteloos leven zijn teruggekeerd en gaarne aan den Heer GENDEBIEN den roem hebben gelaten, om het gebouw te voltooijen, waarvan ik gelukkig genoeg geweest was om de grondslagen mede te helpen leggen, daar het mij voldoende was hetzelve, om het even door wien, in zekerheid te zien.

Ik heb dikwijls nagedacht, wat toch wel aanleiding mogt gegeven hebben, dat iemand, dien ik sedert

Digitized by Google

lang beminde en dien ik nog achting toedraag, zich zoo grootelijks te mijnen opzigte heeft kunnen bedriegen, doch ik heb waarlijk niets anders kunnen vinden dan beuzelingen en waaraan ik zelfs in het minst geen schuld had. Het volk, dat zich gewend had, om mijnen naam menigvuldiger uit te spreken, dan de namen mijner verdedigers en medepligtigen, gedurende mijne tweejarige gevangenis en strijd, mijne twee regtsgedingen, mijne verbanning en de revolutie, die daarop zoo spoedig gevolgd was, had deze gewoonte behouden en wilde in het voorloopig Gouvernement niemand kennen dan den Heer DE POTTER. Bij openbare gehoorgevingen, was het de Heer DE POTTER, naar wien men vraagde, en als mijne ambtgenooten, de Heer GENDEBIEN niet uitgezonderd, de klagten of het verlangen der verzoekers had aangehoord, moest ik dezelve op mijne beurt ook nog steeds aanhooren. De petitiën, die aan mij gerigt werden, de brieven, welke men mij schreef hadden meestal tot opschrift: *Aan den Heer de Potter, President van het voorloopig Bewind*, hoewel er, noch onder, noch buiten ons, van dit presidentschap nooit spraak was geweest en ik daaraan zelfs nooit gedacht had. Mijne zeden, die nog meer dan mijne beginselen van republikeinsch-gezindheid getuigen, moeten hierin ten waarborg strekken van mijne woorden. Dit is niet alles: eene soort van toegevendheid, waarvan, hetgene ik zoo even zeide, eene natuurlijke verklaring geeft, maakte, dat in het centraal comité de besluiten mij ter onderteekening werden aangeboden, alvorens mijne ambtgenooten dezelve onderteekend hadden, en deze zelfde toegevendheid had voor mij eenen armstoel doen plaatsen, te midden der

Digitized by Google

stoelen, op welke de overige leden van het comité gezeten waren. Dit alles was geschied zonder daaruit eenig gevolg voor de toekomst af te leiden, en ik, van mijne zijde, had daaraan niet het minste belang gehecht. Dit waren niettemin de zware misdrijven, die de zamenspanning deden ontstaan onder welke ik eindelijk bezweek, toen ik hun voorbedachtelijk en vrijwillig, zoo als ik hierna verhalen zal, eene uitnemende gelegenheid verschafte om mij de voet te ligten.

Het tijdstip der wederkomst van den Heer Gendebien verschilde slechts weinige dagen van dat der aankomst uit *Parijs* van den Heer Tielemans, dien ik tot hoofd van het comité van binnenlandsche zaken deed aanstellen (den 10 October), ter vervanging van den Heer Nicolaï, oud lid van het provisioneel Gouvernement en benoemd tot raadsheer in het hof van *Brussel*. Den 16 werd de Heer Plaisant, die sedert de revolutie de moeijelijke betrekking had vervuld van regerings-commissaris, belast met de veiligheidspolicie, door mijne bewerking, bepaaldelijk aangesteld tot administrateur der openbare veiligheid. Tot op dien tijd had het Gouvernement, dat regtstreeks aan den invloed des volks onderworpen was, niet anders dan in het belang des volks kunnen werkzaam zijn, en de Heer Plaisant had van de policie een vereerend en nuttig gebruik gemaakt, gelijk ieder ander in zijne plaats en in dergelijke omstandigheden genoodzaakt zou geweest zijn te doen.

Ik ben aan de waarheid verschuldigd, te getuigen, dat de Heer Plaisant, al den tijd, dien ik nog lid bleef van het provisioneel Gouvernement, mij voortreffelijk ondersteunde in hetgeen mij het meest ter

Digitized by Google

harte ging, te weten, de afschaffing der misbruiken. Waarom, zoo vraagde ik telkens, waarom is onze omwenteling tot stand gebragt? Omdat wij ons genoodzaakt hebben gezien, om zelve de herstelling der grieven te ondernemen, welke het vervallen Gouvernement hardnekkig in stand hield. Dit Gouvernement is gevallen, want het werd door den last dezer grieven verpletterd. Haasten wij ons dus, het onze daarvan te ontdoen, opdat het na ons kunne voortduren, en wel magtig en onbevlekt, gelijk het geweest zal zijn, terwijl het aan onze handen is toevertrouwd. Wij zullen hier niet lang blijven, voegde ik daarbij, wij zouden er niet willen blijven, ja wij wenschen hier niet te kunnen blijven. Wij moeten derhalve geen oogenblik laten verloren gaan, om eenige edele sporen van ons achter te laten, die nimmer zullen uitgewischt worden. Wij hebben de gunstigste gelegenheid, om onzen pligt geheel en al te vervullen, en zijn volkomen onpartijdig met opzigt tot de vraagstukken, die wij hebben op te lossen. Laat ons dus handen aan het werk slaan, doen wij zulks met gepastheid en kracht, en inzonderheid, haasten wij ons; dat niet één misbruik, waarover het volk zich beklaagd heeft, blijve bestaan, en vermijden wij zooveel mogelijk ook al zulke misbruiken, over welke het zich in het vervolg te beklagen zoude kunnen hebben. De Heer Plaisant begreep mij, en er ging zelden een dag voorbij, op welken hij niet aan het centraal comité eenig ontwerp van besluit aanbood, juist zulke bepalingen inhoudende als waarop ik met zoo veel warmte en ijver had aangedrongen.

De Heer Tielemans noemde dit: regt en vrijheid

handhaven op het papier. In een opzigt had hij gelijk: in gewone tijden is ééne redelijke wet, maar die toegepast, uitgevoerd en geëerbiedigd wordt, beter dan een voltallig stelsel van goede wetten, welke men veracht en verwaarloost. Maar het tijdvak, 't welk wij voor *België* vertegenwoordigden, maakte geheel en al eene uitzondering; het waren inderdaad geene wetten voor het tegenwoordig oogenblik, die wij uitvaardigden, maar wel grondstellingen, waaruit toekomende wetten moesten geput en waarop zij moesten gebouwd worden. Uit dit oogpunt beschouwd was het geheel en al voor de toekomst, dat ik zoo veel mogelijk de hinderpalen wilde opgeruimd hebben, die tot hiertoe onze vrijwording en onzen vooruitgang hadden in den weg gestaan. Ik gevoelde wel, dat onze opvolgers den moed noch de kracht zouden hebben om op onze hervormingen terug te komen; en onze constitutie, die van alle staatsregelen eene der minst onvolmaakte is, en wat zij goeds behelst eenig en alleen aan de besluiten, door het provisioneel Gouvernement, gedurende de maand October genomen, te danken heeft, bewijst genoeg dat ik volkomen gelijk heb gehad.

Hoe dit zij, ik had geen rust, voor en aleer mijne ambtgenooten met mij hadden vastgesteld en geteekend.

De opheffing van de directie der policie, als inbreuk makende op het gezag der municipale overheden (11 October); de onbelemmerde vrijheid van onderwijs in alles en voor allen, zonder magtiging of getuigschrift van bekwaamheid (12 October); de afschaffing der loterij (13 October); de opheffing der groote jagt (wat mij aan deze hervorming had doen denken, was

Digitized by Google

het verzoek aan mij gedaan, zelfs nog vóór ik iets aan anderen te vergunnen had, om den post van opperjagermeester, waarschijnlijk van het *op te rigten* koningrijk *België*, door een' onzer krijgslieden van hoogen rang); de vrijheid ter oprigting van genootschappen met een staatkundig, godsdienstig, wijsgeerig of letterkundig doel, alsmede ter bevordering van den handel en de nijverheid (16 October); de vrijheid der meeningen en van derzelver mededeeling voor ieder burger of iedere vereeniging van burgers, zoowel door middel der spraak als door dat der drukpers, en de intrekking van elke algemeene of bijzondere wet, die hinder toebrengt aan de vrije uitoefening van eenige eeredienst, hoe ook genaamd, en die degenen, welke dezelve zijn toegedaan, tot formaliteiten verpligt, die tegen hun geweten strijden, met afschaffing tevens van elk bestuur, aangesteld om de wijsgeerige of godsdienstige associatiën en de eerediensten te onderwerpen aan de vervolging in regten of aan den invloed der overheid; de afschaffing van den onzedelijken eed, dienende ter bevestiging van de opregtheid der verklaringen bij de aangift van successiën en bij den overgang van bezitting door overlijden (17 October); de volkomene vrijheid der schouwspelen (21 October); de afschaffing van de hooge policie en van alle toezigt door haar uitgeoefend (22 October); de openbaarheid der gemeentelijke staten van ontvangst en uitgaaf (26 October); de openbaarheid van de instructie en der debatten voor de krijgsraden, alsmede het regt der aangeklaagden om zich aldaar door eenen zelf gekozen raadgever te doen bijstaan (9 November); enz. Diegenen dezer besluiten, wier

Digitized by Google

doel zulks medebragt, waren uitdrukkelijk op de merkwaardigste *beweegredenen* gegrond, te weten: haat tegen het despotismus, afkeer van alle monopolie of bevoorregting, heilige eerbied voor de vrijheid van allen, opregte erkenning van de burgerlijke en staatkundige vrijheid aller Belgen, eindelijk, volstrekte vrijverklaring van het menschelijk geweten, ook met betrekking tot de openbaarmaking van deszelfs gevoelens, waarop de wet niet het minste regt van vervolging meer zou bezitten.

Een ding slechts berouwt mij, dat ik de toekomstige afschaffing der doodstraf niet ten minste heb voorbereid. Het betaamde toch aan eene regering, daargesteld door de menschlievendheid en beschaving bevorderende Belgische revolutie, om deze straf, ter zake van misdrijven door meeningen, voor wreed en onregtvaardig te verklaren en welke van nu af aan uit het wetboek der volken moest gewischt worden, en ter zake van misdaden tegen de maatschappij als eene nutteloozé wreedheid, welke men zoo spoedig mogelijk en voor altoos, door andere maatregelen moest doen vervangen.

Digitized by Google

XXI.

Bezoek in de Petits-Carmes. — Andermaal de Heer DE STOOP. — Nepotismus. — Revolutionaire zedeleer van den Heer DE MÉRODE. — Lijkplegtigheid op het plein Saint-Michel.

Ik heb in korte trekken verslag gedaan van de voornaamste werkzaamheden van het centraal comité tot aan het oogenblik mijner aftreding. Ik neem nu den draad weder op van het verhaal der gebeurtenissen, die mij zelven aangaan.

Vooreerst dan eene gebeurtenis, op zich zelve van zeer weinig gewigt, maar die ik hier zal vermelden uit hoofde van den indruk, welken zij op mij maakte. De overgaaf der vestingen had vele krijgsgevangenen in onze handen gesteld. Een aanzienlijk getal hoofd-officieren, waaronder de generaal HOWEN en zijn neef de kolonel LASSARAS, bevond zich in de *Petits-Carmes*. Wij hadden in het centraal comité onderscheidene verzoekschriften van die heeren ontvangen, strekkende om hun eenige verzachting te doen verleenen, en ons uitvoerlijke middelen voor te stellen, waardoor het oogenblik hunner uitwisseling en van hun vertrek naar *Holland* zou kunnen verhaast worden. Ik besloot mij zelf naar de gevangenis te begeven. Welk een verschil tusschen de ontvangst, die mij twee jaren te voren aldaar ten deele viel, toen ik onder menige vernederende

Digitized by Google

plegtigheid op de rol der gevangenen werd ingeschreven, en de wijze op welke ik thans werd ontvangen, door den op dezen post bevelvoerenden officier! Toen de gevangene van 1828: *In 't geweer!* hoorde roepen en de trom te zijner eer werd geroerd, gevoelde hij zich veel minder op zijn gemak, dan toen hij door de gendarmerie van WILLEM tegen een *reçu*, ter griffie werd overgeleverd. Ook haastte ik mij de trappen vier aan vier te beklimmen, om bij den Hollandschen generaal te komen. Het was een oud man met grijze haren, die mij met de meest mogelijke wellevendheid ontving, en over mijne staatkundige loopbaan sprak op eenen toon, die, gehoord uit den mond van eenen tegenstander mijner zaak, mij meer trof, dan al de loftuitingen mijner landgenooten hadden kunnen doen. Eenen diepen indruk maakte op mij het zien dezer kamers, welke ik bijna allen bewoond had en waar nu de agenten van hem, die mij van mijne vrijheid had beroofd, naar de hunne smachtten. Ik beloofde aan deze heeren, dat ik niets zou verzuimen om hunnen toestand dragelijker te maken en ik hield woord. Ik durf mij vleijen, dat mijne pogingen eenigermate zullen hebben bijgedragen tot verkorting van hunne gevangenschap *).

Weinig tijds na dit bezoek, dat meest al de personen, met welke ik, gedurende mijne gevangenis van

---

*) Na mijn ontslag deed de generaal HOWEN, op het punt zijnde om naar *Holland* terug te keeren, mij de eer, een bezoek bij mij te komen afleggen, doch de moeijelijke toestand, in welken ik mij bevond, verhinderde mij, *om zijnent en zijner landgenooten wil*, hem te ontvangen.

De Schr.

een en twintig maanden, had te doen gehad, weder te binnen bragt, ontving ik eenen brief van een' hunner, en wel van den gewezen procureur-generaal, den Heer DE STOOP (13 October), die mij, uit *Aken*, werwaarts hij de wijk had genomen, vroeg: waarom hij in zijne betrekking was geschorst geworden? of het Gouvernement voornemens was, zijn gedrag te doen onderzoeken? en of hij veilig naar *Brussel* kon terugkeeren? Ik antwoordde hem, per omgaanden post, en voor zoo veel ik mij de uitdrukkingen van mijnen brief nog kan herinneren: 1°. Dat de haat, welken het volk hem toedroeg, ons had genoodzaakt hem een ambt te ontnemen, 't welk hem aan de woede zijner talrijke vijanden zou hebben prijs gegeven; 2°. dat het Gouvernement, uit gebrek aan bewijzen voor het tegendeel, vooronderstellende, dat hij onder het vorig bestuur te goeder trouw en zonder slechte oogmerken zijne bediening had uitgeoefend, hem aan de getuigenis van zijn eigen geweten overliet; 3°. dat ik voor zijne persoonlijke rust en veiligheid borg bleef, in geval hij naar zijn vaderland wenschte terug te komen. De Heer DE STOOP gaf mij geen berigt van de ontvangst dezes briefs. In *Brussel* wedergekeerd zijnde, waar ik mij nog bevond, kwam hij mij zelfs niet eens bezoeken, en naderhand (1837) te *Gent* naast mij aan tafel zittende, hield hij zich als of hij mij niet kende. Het is waar, dat ik toen niets meer was, en dat hij, mijnheer DE STOOP, in gunst stond bij het Gouvernement van LEOPOLD, 't welk hem, op verzoek van den Heer CH. DE BROUCKÈRE, neef van genoemden Heer DE STOOP, een jaargeld van 5 à 6000 francs had toegelegd, als eene belooning voor zijne getrouwe diensten onder WILLEM, dat is,

Digitized by Google

voor hetgeen hij gedaan had, opdat de revolutie, waarvan hij het geld aannam, even als LEOPOLD van haar eenen troon had aangenomen, nimmer zou plaats hebben!

Laat ons tot gewigtiger zaken overgaan.

De meeste leden van het nationaal Gouvernement hadden cliënten onder hunne bescherming, die zij zoo goed en zoo spoedig mogelijk aan posten zochten te helpen, hetzij in het burgerlijk bestuur of in de krijgsdienst. Ofschoon vrij van alle nepotismus, — want ik denk niet, dat men mij beschuldigen zal, noch van den Heer TIELEMANS te hebben voorgestaan, wiens revolutionaire regten, als balling, hem bij de erkentelijkheid des volks genoeg ter aanbeveling verstrekten, noch zelfs van een' mijner neven als *kamerbewaarder* bij het centraal comité van het provisioneel Gouvernement te hebben aangesteld; — ofschoon vrij, zeg ik, van alle nepotismus, zal ik slechts gewag maken van ééne der daadzaken, die bewijzen, dat niet allen dezelfde naauwgezetheid aan den dag legden. De Heer DE MÉRODE, door de blijkbare begeerte aangespoord, om zijn van alle veerkracht ontbloot moderantismus zoo veel mogelijk te bemantelen, had eenen *bravo* aan zich verbonden, die, zoo als hij waarschijnlijk meende, bij hem de plaats van kracht en moed zou bekleeden. Deze was de Heer ERNST GRÉGOIRE. Toen hij zich dezen, bij gelegenheid zijner zending als gevolmagtigde naar *West-Vlaanderen* (14 October) in hoedanigheid van Secretaris-Generaal van het Gouvernement, waarom weet ik niet, had toegevoegd, liet hij hem het veld geheel en al vrij om, gelijk het Evangelie zegt, *te planten en uit te roeijen;* en de Heer GRÉGOIRE vond er geen zwarigheid in, om het

Digitized by Google

geheele district van *Kortrijk* in onrust te brengen, naardien hij het gevoelen der katholijken geweldigen aanstoot deed lijden, door hen te onderwerpen aan menschen, die, naar zijne wijze van zien, de vereischte braafheid bezaten, daardoor alleen omdat zij niet devoot waren. Daar ik in dat district een mij vereerend vertrouwen genoot, ontving ik weldra klagten deswege, met de waarschuwing, dat, indien ik mij niet haastte om het kwaad te herstellen, door den *factotum* van den vromen graaf veroorzaakt, het Gouvernement bedreigd werd met den afval van een gedeelte der beide *Vlaanderen*. Ik teekende oogenblikkelijk, ik geloof wel een dozijn brevets tot nieuwe benoemingen, die, daar zij tevens de benoemingen, door den Heer Grégorie gedaan, vernietigden, de gevreesde gevolgen voorkwamen.

Bij de terugkomst van den Heer de Mérode veroorloofde ik mij hem dienaangaande eenige vertoogen te doen. Hij antwoordde mij: dat wij in een' tijd van revolutie leefden; dat men bij gevolg, tot welken prijs ook, revolutionairen moest zoeken, dat men zich noodwendig van revolutionairen moest bedienen, en dat er geene goede en ware revolutionairen waren, dan onzedelijke menschen, zonder beginselen of overtuiging en die van eer noch deugd weten. Ik verzocht, terwijl ik de verantwoordelijkheid voor zijn gevoelen, ten aanzien van de persoonlijke beleediging, die daarin voor den Heer Grégoire mogt gelegen zijn, aan hem overliet, dat hij mij van zijne lijst van *omverwerpers* zou uitwisschen, indien zijne broederlijke gezindheid hem ooit had aangespoord, om ook mij daarop eene plaats te verleenen. Ik zeide hem, dat ik veel meer belang stelde in mijnen naam als eerlijk man, dan in den roem van een' zijner

Digitized by Google

helden te wezen; dat ik, door eene omwenteling te bewerken, geenszins verstond het goede met het kwade te vermengen, af te breken uit zucht tot vernielen en vervolgens op de puinhoopen te heerschen, maar alleenlijk zich zijns ondanks onderwerpen aan de onvermijdelijke noodzakelijkheid, om eene daad van geweld te bedrijven, ten einde *zonder vertraging* een *zeker* goed voor een *groot* kwaad in de plaats te stellen; dat elke omwenteling, naar mijn oordeel, onwettig is, indien dezelve niet onmiddellijk de grondlegging eener volkomener orde van zaken en het tot stand brengen eener vooruitgang bevorderende hervorming ten gevolge heeft; dat alzoo eerbied en liefde voor deugd en goede zeden, wel verre van mijns inziens hinderpalen te wezen, integendeel onontbeerlijke hoedanigheden zijn voor den revolutionair, immers naar het denkbeeld, dat ik mij van hem vorm; een zoodanige toch komt zelfs niet tot het besluit om alles op het spel te zetten en de rampen, die eene omwenteling vergezellen, te trotseren, dan met het doel om de gekrenkte zedelijkheid te herstellen en aan de deugd al hare regten weder te geven.

Na mijne aftreding deed de Heer Grégoire mij het aanbod om voor de som van 30,000 francs de republiek te doen zegepralen; hij zou er voorzeker geene gewetenszaak van gemaakt hebben om, ten gevalle dezer nieuwe revolutie, tot zelfs zijnen regtzinnigen patroon op te offeren. Het zij hier in het voorbijgaan gezegd, dat ik het voorstel verwierp van den man, die naar het gevoelen van den Heer de Mérode, een revolutionair bij uitnemendheid was; want een met gereed geld betaald gemeenebest boezemde mij niet het minste vertrouwen in. Dat is goed voor eene monarchie. Ook *arbeidde* de

Digitized by Google

Heer Grégoire eenigen tijd daarna ten behoeve van den Prins van Oranje, doch zoodra hij zijnen binnenlandschen medepligtigen nutteloos was geworden zonden zij hem over de grenzen.

Wij willen thans nog met een woord gewagen van de lijkplegtigheid, gevierd bij gelegenheid der begrafenis van de vaderlanders, *die voor de vrijheid gestorven waren.* Dezelve was schoon en treffend, want zij was ongekunsteld, populair, eenvoudig, zonder in achtneming van rang of aanzien, zonder ten toonspreiding van magt of gezag. Men heeft het mij tot verwijt doen verstrekken, dat ik de mis, die in de kerk van *Sint Gudule* gezongen werd, heb bijgewoond en mij aan de geestelijkheid heb aangesloten, die ik zelfs in overeenstemming met mijne ambtgenooten had uitgenoodigd, om het plein *Sint Michiel* in te wijden, alwaar de lijken onzer dappere landgenooten zouden ter aarde besteld worden. Het valt, dunkt mij, niet moeijelijk, deze berispende aanmerking te beantwoorden: het is er verre af, dat ik uit overtuiging een katholijk zou zijn, en indien ik den schijn aannam zulks te wezen, dan maakte ik mij schuldig aan huichelarij. Toen, weinig dagen nadat het volk mij tijdelijk tot het hooge standpunt had verheven, 't welk de overdrevene geestdrift der revolutie mij had toebereid, mijne vrienden mij vermaanden, dat ik mijne beginselen niet zoo streng moest handhaven en van mijne philosofische onbuigzaamheid iets moest opofferen aan de nationale vooroordeelen, door, bij voorbeeld, even als bijna al mijne medeburgers, de godsdienstoefeningen in de kerk, althans des zondags de mis bij te wonen, weigerde ik ten stelligste daaraan gehoor te geven; dergelijke te ge-

Digitized by Google

moetkoming scheen mij toe zwakheid en vleijerij te wezen, en ik verklaarde, dat, wat er mogt gebeuren, ik mij zelven zou gelijk blijven, en even zoo min zou toegeven aan de wenschen des volks, als ik dit vroeger aan de begeerten des Konings gedaan had. Intusschen was dit eene zaak, die mij slechts persoonlijk aanging; maar de begrafenis van de martelaren der vrijheid was de zaak des volks, en het volk, bij uitnemendheid katholijk, zou zich afkeerig betoond hebben van eene zaak, welker slagtoffers niet door zijne priesters, onder gebeden en zegeningen, naar het graf waren begeleid geworden. Als vertegenwoordiger van dit geloovige volk, en niet als ware ik zelf een geloovige geweest, noodigde ik de geestelijkheid uit tot medewerking bij dit vaderlandsch bedrijf; in die betrekking nam ik deel aan de plegtigheden harer eeredienst, en volgde ik haar, tot in de ziel geroerd, naar dezelfde plaats, van waar, twee jaren te voren, de agenten van Willem mij naar de gevangenis hadden gevoerd, en waar ik thans een laatst *vaarwel* toeriep aan de helden, die zich zelve hadden opgeofferd en (dit was de krachtvolle uitdrukking des volks) Willem en geheel zijn geslacht met zich begraven hadden.

Digitized by Google

XXII.

Oude gedeputeerden. — De Prins VAN ORANJE. — Verklaring van het centraal comité. — Mijne staatkundige geloofsbelijdenis. — Domine, salvum fac populum.

Nog vóór de terugkomst van den Heer GENDEBIEN hadden eenige vroegere gedeputeerden zich weder te *Brussel* vertoond. Mijne deelgenooten in het bestuur waren zeer geneigd om hen aan de nieuwe orde van zaken te verbinden; ik, integendeel, vond het zeer ongepast hen te wikkelen in eene omwenteling, die geheel en al zonder hen, men zou zelfs kunnen zeggen, huns ondanks, of ten minste in weerwil van de hinderpalen, welke hun gedrag haar in den weg had gelegd, was tot stand gebragt: want na hunnen onbegrijpelijken afval, tijdens hun vertrek naar *'s Gravenhage* om aldaar de buitengewone zitting der Staten-Generaal bij te wonen, had men den naam van een' hunner gelezen onder het, nog meer onverklaarbaar, verzoekschrift, 't welk tachtig Brusselsche notabelen Prins FREDERIK hadden toegezonden, ten einde dezen uit te noodigen om met zijn leger het volk tot reden te komen brengen, terwijl het volk van zijnen kant zich gereed maakte om de notabelen en het geheele land van de Hollandsche heerschappij te verlossen. Het scheen mij toe, dat deze Heeren staatkundig dood waren, althans dood voor het geluk van *België*, dewijl in dien zin

Digitized by Google

ieder hunner een' zelfmoord had gepleegd. Ik had er evenwel niets tegen om eens met hen te praten en hierdoor hunne bedoelingen te polsen. De Prins van ORANJE was nog te *Antwerpen*, en daar hij de volksgunst weder zocht te verwerven door het eerst stilzwijgend en daarna opentlijk erkennen van de onafhankelijkheid van *België*, welks vlag hij eerbiedigde, en van deszelfs revolutionair Gouvernement, welks besluiten hij veroorloofde af te kondigen en ten uitvoer te brengen, hield hij veler oogen op zich gevestigd, als op den kandidaat, die, naar het toekomstig bestuur van *België* dingende, het meest in aanmerking kwam *). Ook had zich één der vroegere edelmogende Heeren, maar die tegenwoordig nog veel grooter en magtiger heer en veel hooger geplaatst is, bij ons vervoegd met voorstellen van wege den Prins, voorstellen echter, ik moet het zeggen, die hij raadzamer oordeelde om in zijn' zak te houden, daar de aanblik alleen van onze zedige vergadering hem reeds genoegzaam overtuigde, dat het centraal comité, als zoodanig, dezelve nimmer gunstig zou hebben opgenomen. Een ander, rondborstiger dan de zoo even genoemde, antwoordde zonder bedenking op de vragen, die ik hem, volgens ons besluit, had toegezonden, dat hij geen' stap zou doen zonder vooraf met *Zijne Koninklijke Hoogheid* geraadpleegd te hebben. Dit mogt wel de versletene oppositie des Koningrijks genoemd worden, doch zij had haren tijd gehad.

*) Men leze wat VAN KAMPEN des aangaande zegt, in zijn *Gedenkboek van Nederlands moed en trouw*. pag. 97 en volgg.

Vert.

Deze oppositie bedroog zich geheel en al, zoowel met betrekking tot de menschen als tot de zaken, van welke zij trouwens, nog vervuld met hare oude denkbeelden van legitimiteit, zeer moeijelijk iets zou hebben kunnen begrijpen. Alles was destijds mogelijk in *België*, uitgezonderd eene herstelling, hetzij opentlijk, hetzij bedekt, der magt van het huis van ORANJE. Het volk, hetwelk men vrij gemakkelijk alles kon doen willen, toonde alleen op dit punt eenen eigenen en onverzettelijken wil te hebben. Noch de Heer DE MÉRODE, noch de Heer VAN DE WEYER durfde denzelven trotseren bij gelegenheid van de bijzondere mededeelingen, welke de Prins van ORANJE hun liet doen, kort na zijne aankomst te *Antwerpen*; en daar deze mededeelingen, indien dezelve openbaar geworden waren, hen aan groote onaangenaamheden zouden blootgesteld hebben, oordeelden zij het noodzakelijk het volk rekenschap te geven van hetgeen er was voorgevallen (7 October).

Korten tijd daarna meldde zich iemand bij het centraal comité aan, die, naar het scheen, met officieusen last was afgevaardigd door den Prins van ORANJE. Men antwoordde hem, dat het volk het geheele huis van NASSAU zonder uitzondering verwierp, en dat wij, als gevolmagtigden van dat volk, alleenlijk in last hadden om deszelfs wil uit te voeren, en deszelfs uitspraken te handhaven met al onze krachten en met al de middelen, welke het te dien einde zelf te onzer beschikking stelde. En daar de Prins KOSLOFFSKI, gelijk deze afgezant zich noemde, zich verscheidene malen regtstreeks tot mij vervoegd had, antwoordde ik hem op mijne beurt, in mijn' eigen naam en als mijn

Digitized by Google

bijzonder gevoelen: dat, indien het volk slechts de begeerte in mij had kunnen vermoeden om den Prins van ORANJE voor te stellen als het eenige opperhoofd waardig om hen te regeren, het naar boven zoude gekomen zijn in onze vergaderzaal om mij uit het venster te werpen (ik herhaal hier mijne uitdrukkingen, die in een los gesprek altijd zeer levendig zijn) en dat ik daardoor slechts eene verdiende straf zoude ontvangen, als hebbende den nationalen wensch miskend en gepoogd mij tegen denzelven te verzetten. Het woord *verdiend* gaf den Heer KOSLOFFSKI aanleiding tot zeer woordrijke tegenwerpingen, doch ik brak dit gesprek, dat even vervelend als nutteloos geworden was, af met de aanmerking, dat ik, gelijk hij zeer wel vooronderstelde had, geen' persoonlijken haat koesterde tegen den Prins, maar dat ik mij nooit, al ware de zaak mogelijk geweest, hetwelk ik ten sterkste ontkende, zou veroorloofd hebben, een persoonlijk blijk van edelmoedigheid te geven, ten koste van mijn vaderland en van mijne medeburgers; dat ik wijders, in de gegevene omstandigheden, volkomen instemde met de gevoelens des volks aangaande het vervallen geslacht, maar dat ik, indien de meerderheid der Belgen zoo ongelijk aan zich zelve ware geworden om aan eene tegen-omwenteling te denken, behoudens allen eerbied voor den oppermagtigen wil der natie, mij nogtans wel zou wachten het werktuig te wezen tot eene handeling, welke mij noch noodzakelijk scheen te zijn noch eenigen waarborg van bestendigheid opleverde, en dat ik mij om niet ongehoorzaam te zijn, zou verwijderd hebben.

Digitized by Google

Eindelijk werden de onderhandelingen officieel, en het centraal comité verwierp de zoetluidende voorstellen van den Prins van ORANJE, door een opentlijk protest tegen zijne eischen om eenige steden van *België* te besturen, in overeenstemming met de regering, aan welke het volk bij de omwenteling het bestuur van dat zelfde *België* had opgedragen, zonder eenige verdeeling of uitzondering. Het was bij deze gelegenheid, dat ik het mij zelven ten pligt rekende niet alleen opentlijk den laster te wederspreken dergenen, die mij van oranje-gezindheid beschuldigden, maar ook om ten naauwkeurigste en, ééns voor altijd, te zeggen wat ik altoos geweest was, wat ik nog was en wat ik nooit zou ophouden te zijn.

In eenen brief aan den *Courrier des Pays-Bas* (19 October) gaf ik stellig en duidelijk te kennen, dat mijne grondbeginselen *democratisch* waren en dat ik een *republikein* was *). Dit was, en ik gevoelde het wel, even zoo goed als of ik mij, aan handen en voeten gebonden, aan mijne vijanden overleverde, dewijl de aristocratie van den adel en van den handelsstand allengs al hare belangrijkheid herkreeg en zij de republiek vreesde, althans voorgaf te vreezen, als ware deze de heerschappij van *'t gemeen*, dat niets te verliezen heeft, over de rijken en *aanzienlijken*, en dewijl zij er in geslaagd was, haar bij het volk hatelijk te maken, door hetzelve te doen gelooven, dat eene republikeinsche regering gelijk stond met die van dieven en moordenaars, met regeringloosheid en ellende. Maar wat bekreunde ik mij om laster?

*) Zie Bijlage 16.

Digitized by Google

Ik had niets te verbergen en ik wilde niets verbergen. Ik was vast besloten om getrouw te blijven aan mijne gevoelens, onverschillig of zij aan mijne medeburgers al dan niet behaagden. En ziedaar juist de reden, waarom ik mij aan mij zelven verpligt rekende, deze gevoelens klaarlijk te doen kennen, opdat het volk, mij ziende gelijk ik was, dezelve zou ondersteunen of mij wegzenden.

Overeenkomstig deze grondbeginselen, deed ik den Bisschoppen onder het oog brengen, dat zij zich tot dien tijd toe het *Domine, salvum fac regem*..., te onregte hadden laten opleggen, waarvan het slot bij iedere monarchale of republikeinsche omwenteling veranderende, hen altoos onzeker liet wanneer zij moesten ophouden het wettig Gouvernement, zoo als alle gevallene regeringen zich noemen, te bezingen, om aan te heffen voor het bewind, dat *met de daad* bestaat, met welken titel iedere nieuwe regering bij den aanvang wordt benoemd. Ik noodigde hen derhalve uit om zich uit deze verlegenheid te redden, door voor het formulier, dat noodzakelijk aan wijziging onderworpen was, een ander in de plaats te stellen, 't welk nimmer zou veranderen; namelijk: *Domine, salvum fac populum*, dewijl het volk, onder welken vorm ook, altoos bleef bestaan. De Bisschoppen keurden mijne denkbeelden zeer goed; maar de aristocratie, die geene volksgezindheid kent, was magtig, en de aristocratische koningsgezindheid steeg weder in gunst: zij durfden niet.

Digitized by Google

XXIII.

Oneenigheid in het comité. — Orangistische bewegingen. — Don JUAN VAN HALEN. — De Heer DE MÉRODE keurt mijn ontwerp van besluit ter wering der NASSAUS goed. — Het volk wordt onrustig. — Mijne ambtgenooten beschuldigen mij van staatzucht; de Heer DE MÉRODE acht mij een ROBESPIERRE te zijn. — Mijne broederlijke gezindheid jegens de Hollanders.

Het misverstand nam in het comité meer en meer toe. Sedert de Heer GENDEBIEN zich in hetzelve tegen mij verklaard had, oordeelden de Heeren ROGIER en VAN DE WEYER, wier bijstand mij zoo nuttig was geweest om de tot adel- en priesterheerschappij leidende bedoelingen van den Heer DE MÉRODE tegen te werken, niets noodzakelijker, dan mijne zijde te verlaten en alzoo, bij onderscheidene gelegenheden, gewonnen spel te geven aan een stelsel, waarvan, wèl beschouwd, de zegepraal hun even min als mij wenschelijk scheen. De Heer VAN DE WEYER ondersteunde mij echter bij eene belangrijke raadpleging over de opening van het congres. Wij wilden de verkiezingen doen uitstellen en het constituerend congres prorogeren, tot dat wij uitspraak gedaan zouden hebben wegens vele hoofdvraagstukken, ten aanzien van welke het te vreezen was, dat eene zeer talrijke, beraadslagende vergade-

Digitized by Google

ring, zamengesteld uit menschen, die waarschijnlijk nog schroomvalliger dan naauwgezet waren, niet zoo beslissend als wij partij zou gekozen hebben. Wij verkregen alleenlijk, dat de belasting, voor welke men moest aangeslagen wezen om kiezer te kunnen zijn, tot op de helft werd verminderd, doch enkel voor de gemeenten te platten lande (16 October). De Heer DE MÉRODE, die in het nationaal congres het anker der hoop zag, wel te verstaan voor hem, die, tot welken prijs dan ook, aan de revolutie een einde wilde maken, uit vrees dat zij hem ontname, wat hij aan haar verschuldigd was, de Heer DE MÉRODE wierp zich ten kampvechter op voor hetgeen hij de nieuwe legaliteit noemde, en de Heer GENDEBIEN verzekerde hem van de meerderheid. Het congres bleef bepaald op den 8 November.

Eene andere oorzaak van tweedragt was de vervallenverklaring der NASSAUS, welker uitvaardiging ik onophoudelijk voorstelde als een' der eerste pligten van het revolutionair bewind, vooral omdat ik in de NASSAUS de eenige pretendenten zag, die redelijker wijze aannemelijk waren om ten troon van *België* te worden verheven, en ik, gelijk nader aangetoond zal worden, een *België* wilde stichten, welks onafhankelijkheid moest berusten op de vrijheid, en de vrijheid op de magt, waarmede het zich zou omringen, door de voortplanting ook in het buitenland van deszelfs zedelijke beginselen, dat is, ik wilde eene Belgische republiek daarstellen, voortkomende uit de overblijfselen van den troon, dien men, na denzelven eenmaal te hebben doen aan stukken springen, nooit weder moet oplappen. Ik werd in deze aangelegenheid eenig

Digitized by Google

en alleen ondersteund door den Heer Tielemans, die aan het hoofd stond van het comité voor binnenlandsche zaken. De vervallen-verklaring oordeelde ik dringend noodzakelijk, vooral toen er, in *West-Vlaanderen* en *Henegouwen* bijna gelijktijdig (20 October) opschuddingen plaats hadden, en ik alle reden had om te gelooven, dat de aanhangers van den Prins van Oranje deze onlusten hadden verwekt om door regeringloosheid een' afkeer van de vrijheid in te boezemen, de monarchie te doen betreuren uit haat tegen de revolutie, waardoor zij vernietigd was, en de terugroeping te bewerken van eenen Nassau, als alleen in staat om orde, vrede en voorspoed in het land te herstellen.

Bij deze woelingen voegden zich daarenboven de pogingen, welke de Prins van Oranje te *Antwerpen* aanwendde, om zich aangenaam te maken, en de verandering van toon in de twee voornaamste organen der oppositie, den *Courrier des Pays-Bas* en den *Courrier de la Meuse*, die op het onvoorziens Oranjegezind geworden waren. Ik drong er sterk op aan, dat het provisioneel bewind bij deze gelegenheid deszelfs verhevenen last zou vervullen, door zich tot het orgaan te maken van het gevoelen des volks, dat hetzelve had aangesteld en alzoo af te kondigen dat den Nassaus wettiglijk alle hoop werd ontzegd om in *België* te regeren. Mijn voorstel werd door *al* mijne ambtgenooten verworpen, uit eerbied, zoo als zij zeiden, voor het nationaal Congres, hetwelk alleen het regt had, om het toekomstige lot van *België* te bepalen. Men vergenoegde zich met de gevangenneming van den generaal Juan van Halen, die meer dan verdacht was

Digitized by Google

van heimelijke aanslagen ten voordeele des Prinsen van ORANJE, op wien hij de monarchale onafhankelijkheid der opgestane gewesten grondde. De Heer VAN HALEN was een der gunstelingen van mijne ambtgenooten; mij had hij sedert mijne deelneming aan het Gouvernement steeds bijzonder mishaagd, doch het mogt mij niet gelukken hen van dien man te ontslaan, dan toen de omstandigheden ernstig genoeg geworden waren, dat zij begrepen te moeten doortasten, indien zij niet eindelijk de plaats aan hem wilden inruimen.

Ik moet hier van een vrij merkwaardig voorval gewag maken. Vóór dat de Heer DE MÉRODE meende volkomen te kunnen rekenen op de drie andere leden van het centraal comité om mijn besluit, strekkende tot vervallen-verklaring der NASSAUS, waarvan ik hem het ontwerp had medegedeeld, te doen verwerpen, trachtte hij met mij in schikkingen te treden en *verbeterde*, naar zijne wijze van zien, het gezegde ontwerp met eigene hand. Mijne beweegredenen (considérants) waren: 1°. de noodzakelijkheid om volkomene vrijheid te verzekeren aan de kiezers, bij het uitbrengen hunner stemmen tot benoeming van leden voor het congres, eene vrijheid aan welke hinder werd toegebragt, door de tegenwoordigheid der Hollandsche krijgsbenden in eenige steden van *België*; 2°. de schijn, welke de Prins van ORANJE had aangenomen als oefende hij een groot vermogen uit, en zelfs zijne aanmatiging van de oppermagt binnen *Antwerpen*; 3°. de jongste onlusten, door het vervallen Gouvernement aangestookt, om door wanorde het despotismus te herstellen. De Heer DE MÉRODE liet de uiteenzetting dezer motiven onaangeroerd en bepaalde zich tot

de wijziging der twee artikelen van het besluit *).

Om niet te worden afgewezen bepaalde ik mijn verzoek binnen de engste grenzen, ja het bevatte, de bijeenroeping van het congres vastgesteld zijnde, niets anders, dan hetgeen men zelfs zou hebben kunnen eischen, zonder daarom nog den schijn te hebben van inbreuk te willen maken op de toekomstige uitoefening van deszelfs regten. De Heer DE MÉRODE was, gelijk men ziet, bereid om mij, behoudens eenige verzachting in den vorm, de door het volk algemeen begeerde uitsluiting toe te staan van het buiten bezit gestelde huis, en desniettemin werd mijn voorstel door het centraal comité verworpen.

Hetzelve was intusschen op dat oogenblik niet zonder vrees voor de gevolgen der opbruisching, die zich onder het volk deed bemerken. Het volk dacht zich op het punt van verraden te zullen worden, en ofschoon het omtrent al het overige vrij onverschillig was, wilde het echter in geenerlei opzigt iets weten van de Hollanders en vooral niet van het Hollandsche regerende huis. Daar nu het provisioneel bewind niet denzelfden afkeer openbaarde, maar zich daaraan onttrok, betoonde het zich, naar het oordeel des volks, klaarblijkelijk geneigd om meer of min regtstreeks het omvergeworpen bestuur te herstellen. Daarom poogde het volk door daden, die de opmerking moesten tot zich trekken, van deszelfs oppermagtigen wil te doen blijken, en het plantte *vrijheidsboomen*, omdat, naar deszelfs wijze van denken, de vrijheid enkel en alleen bestond in niet meer te gehoorzamen aan hen, die het

*) Zie Bijlage 17.

Digitized by Google

zelve vijftien jaren lang onderdrukt, vernederd en tot een winstgevend gebruik aangewend hadden. Ik herinner mij bij deze gelegenheid hoeveel schrik de geringste zamenscholing mijnen ambtgenooten in hunne vergaderingen aanjoeg. Onophoudelijk was het als weêrgalmden de kreten des oproers in hunne ooren, en reeds zagen zij zich uit het nationaal paleis verdreven. Maar mij aangaande, wat had ik te vreezen? ik had niet gevraagd om er in te komen; ik vraagde niet om er te blijven, en ik had vastelijk besloten niet het minste toe te geven, om er te kunnen blijven. Ik was bereid om mijne krachten en vermogens aan het volk toe te wijden, zoo lang ik en mijne diensten aan hetzelve aangenaam waren, maar ik was tevens gereed om zonder leedwezen af te treden, bij het geringste blijk van deszelfs afkeuring.

Mijne gerustheid werd door mijne ambtgenooten op eene geheel andere wijze uitgelegd. Vrijheidsboomen! wat waren deze anders dan zinnebeelden der republiek? En wie begeerde deze republiek? ik, dit leed geen twijfel. Het was dus klaar, dat ik niets te vreezen had van hen, die ik (dit moest zoo wezen) zelve aanzette tot eene republikeinsche beweging, tegen mijne ambtgenooten, die van geen gemeenebest wilden hooren.....

Die onnoozele halzen! het kwam zelfs niet in hen op, dat het tegen mijn geheele wezen zou strijden eene republiek te willen, door kuiperijen bewerkt, en evenmin eene, die met geld gekocht of door geweld en schrik moest tot stand gebragt worden. *Mijne* republiek, en in geene andere verkies ik het burgerregt aan te nemen, moet het gewrocht zijn van aller wil en rede, en daarom juist bespoedig ik hare

Digitized by Google

vestiging met al mijne krachten en mijne wenschen, want het is mijne begeerte, dat alle menschen wijs, regtvaardig en goed worden.

Het valt tegenwoordig moeijelijk overeen te brengen, hoe ik, met zulke gevoelens vervuld, niettemin door den Heer DE MÉRODE beschuldigd werd, dat ik een ROBESPIERRE was; deze aantijging was even zoo gegrond als die van den Heer SPRUYT, dat ik een aanhanger was van BABEUF en MARAT. De gramschap van den Heer DE MÉRODE was ditmaal gaande gemaakt door het voornemen, dat ik te kennen gaf, om strenge maatregelen te nemen tegen de voornaamste aanstokers der orangistische onlusten. Dit nu was, naar het gevoelen van mijnheer den graaf, de handelwijze van een *koelbloedig schrikbewind.* Herinnerde hij zich dan niet, dat ik de eenige geweest was, die na den brand van *Antwerpen* (welks bewerkers ik echter met zulke zwarte kleuren had doen aan de kaak stellen in het officieel dagblad *l'Union belge*) mij verzet had tegen den maatregel van weêrwraak, dien een onzer medeleden *tegen het Hollandsche volk* wilde doen in het werk stellen, door de dijken van *Holland* door te steken en alzoo verscheidene provinciën onder water te zetten. Indien deze maatregel was doorgegaan had ik vast besloten, hoe sterk een voorstander van een schrikbewind ik dan schijnen mogt, om plegtig tegen denzelven te protesteren en oogenblikkelijk mijn ontslag te nemen. Ik ben een Belg, dat is waar; maar vóór alles en boven alles ben ik een mensch, en dit vergeet ik nooit, zelfs niet in tijden van revolutie *).

*) Dit is tot des schrijvers dienst, maar bij duide het ons niet euvel

Digitized by Google

Ik wil deze gelegenheid niet laten voorbijgaan zonder te betuigen, hoezeer ik altoos afkeerig ben geweest van het aankweeken van nationalen haat tusschen de Hollanders en de Belgen, waarop eenige revolutionairen van September zich bepaaldelijk toelegden. Dit was, aan de regelen eener gezonde staatkunde getoetst, in de eerste plaats onverstandig; ten andere, en dit alleen was mij voldoende, streed het met de op menschlievendheid gegronde zedeleer. Wat mij betreft, ik beschouw de Hollanders, even als mijne eigene medeburgers, als broeders *); zij hebben in mijne oogen aanspraak op dezelfde regten, gelijk zij dezelfde pligten te betrachten hebben. Ik zou hun, in den tijd waarvan ik spreek, zoo gaarne hebben doen begrijpen, dat zij ook dezelfde grieven te herstellen hadden, en de gelukkigste dag zou voor mij die geweest zijn, waarop ik geslaagd ware, om voor hen wraak te nemen over het despotismus, dat nog op hen drukte, even als wij daaronder hadden gebukt gegaan †).

---

de propositie van het honorabel medelid dolzinnig te noemen. Het comité heeft gemakkelijk begrepen, dat reeds bij een begin van uitvoering niets te halen was dan bebloede koppen. *Vert.*

*) Als de vos de passie preekt, boer, pas dan op uwe ganzen. *Vert.*

†) Sirenenzangen, welke wij, door de ondervinding van vroegere en latere dagen, op hunnen regten prijs hebben leeren schatten. *Vert.*

XXIV.

Ik weiger mede te dingen naar de benoeming tot lid van het nationaal congres. — Verwijtingen, die mij gedaan zijn. — Ik stel de oprigting voor van een gemeenebest.

Het congres zou weldra geopend worden. Mijne ambtgenooten hadden opentlijk medegedongen om tot leden van hetzelve te worden verkozen, en terwijl zij hunnen medeburgers om hunne stemmen vroegen, hadden zij zoo vele volksgezinde gevoelens verkondigd, als juist noodig waren om tot hun doel te geraken. Ik bewandelde den tegenovergestelden weg. Mijn pligt vorderde, mijns inziens, in het voorloopig Gouvernement te blijven, tot dat bepaaldelijk was beslist, aan welk bewind de regering zou worden opgedragen, en daar ik van het volk den last had ontvangen om deszelfs wil uit te voeren, meende ik, dat mij niet geoorloofd was er naar te staan om zitting te verkrijgen onder degenen, die de uitdrukking van dezen zelfden volkswil onder regels en vormen zouden brengen. Ik ben nog heden van hetzelfde gevoelen. En daar ik nimmer in twijfel sta welke partij te kiezen, wanneer een pligt zich ter betrachting voordoet, zoo wees ik rondborstig het kandidaatschap van de hand. Misschien was dit onstaatkundig gehandeld; ten minste men heeft mij zulks als zoodanig en zelfs als een zware misslag verweten. Ik wil mij op dit punt

Digitized by Google

niet verdedigen, ja, het verwijt aanmerken als verdiend; maar ik voeg daarbij, dat, indien ik andermaal in gelijke omstandigheden verkeerde, ik volkomenlijk op dezelfde wijze handelen zou.

De berisping, die ik mij op den hals haalde door mijne weigering om de wetgever van mijn volk of de tolk van deszelfs wil te wezen, en te gelijker tijd deszelfs verantwoordelijk zaakgelastigde of de uitvoerder van dezen zelfden wil, hetwelk niets anders zou geweest zijn dan mijn' eigen wil uit te voeren en dien in naam des volks aan het volk toe te schrijven, leidt mij van zelve tot de uiteenzetting van eene andere beschuldiging, welke men mijner korte staatkundige loopbaan heeft aangewreven. Men heeft mij namelijk beschuldigd van zwakheid, omdat ik de Heeren DE MÉRODE, VAN DE WEYER en ROGIER niet gedurende eene week (het zijn dezelfde woorden) *achter het slot* heb doen zetten. Ik beken, dat ik ruwe behandeling niet voor een geschikt middel houde om eene zaak wel te doen gelukken, en ben tevens van gedachten, dat, indien er wezentlijk, om mijne denkbeelden te doen zegepralen, niets meer noodig geweest ware, dan acht dagen gevangenis voor mijne ambtgenooten, deze denkbeelden ook wel de overwinning zouden behaald hebben uit eigen kracht en zonder deze, in dat geval nutteloozе, daad van geweld. De zaak komt hierop neder: de burgers begeerden de verwezentlijking dezer denkbeelden niet, het volk was daaromtrent zeer onverschillig, en de gevankelijke opsluiting van de Heeren VAN DE WEYER, ROGIER en DE MÉRODE zou daarin niet de geringste verandering hebben te weeg gebragt.

Digitized by Google

Daarenboven, zoo als ik reeds gezegd heb, ik had mij over de Heeren ROGIER en VAN DE WEYER niet te beklagen, dan alleen na de terugkomst van den Heer GENDEBIEN, aan wiens zijde zij zich schaarden zoodra hij zich tegen mij had verklaard. Het was dus ook en wel inzonderheid noodig geweest den Heer GENDEBIEN *achter het slot* te doen zetten. Laat ons kortelijk onderzoeken, welke gevolgen dergelijk een revolutionaire *coup d'état* zou gehad hebben.

Om dezelve doel te doen treffen, moest ik noodwendig te paard gestegen zijn, om met den sabel in de vuist mijnen wil voor te schrijven. Zoodanig was geenszins mijne roeping. Ik ben te gering tot het spelen van zulk eene rol en ik aarzel niet te zeggen, dat ik er tevens te groot toe ben. Ik had geene wezentlijke magt en wilde die ook niet bezitten. Al mijne kracht bestond in mijne populariteit. Mijne ambtgenooten deelden wel op verre na niet zoo diep in het goed gevoelen des volks als ik, maar zij waren evenmin bij het volk gehaat. Als bijzondere personen stonden zij te goeder naam en faam, en zonder in het geheim der zaken ingewijd te zijn, kon men hun geene openbare daad te last leggen, over welke het volk reden had om zich te beklagen. Het was mij onmogelijk hen in verzekerde bewaring te nemen, vóór en alëer zij opentlijke blijken van kwalijkgezindheid gegeven hadden, en daarna zou deze maatregel te vergeefsch geweest zijn. Wat zou het volk van mij gezegd hebben, indien ik, onder voorwendsel van het kwaad te voorkomen, dat zij mogelijk zouden bedrijven, of om het goede te bevorderen, dat zij welligt zouden tegenwerken, hen uit het bewind gestooten en van hunne

Digitized by Google

vrijheid beroofd had? Zou ik niet van ondankbaarheid jegens oude vrienden, van heerschzucht, van onregtvaardigheid, van geweld, van despotismus zijn beschuldigd geworden? En zou ik, door den last dezer beschuldigingen bezwaard, niet al mijne populariteit verloren en mij blootgesteld hebben aan veroordeeling door de regtbank van het openbaar gevoelen mijner medeburgers? . . . . Ik keer terug tot mijne staatkundige geloofsbelijdenis.

Na gezegd te hebben waarom ik weigerde in het congres zitting te nemen, voegde ik daarbij, dat ik daarom de eenige niet wilde zijn, die verstoken was van het voorregt om, ten minste eenmaal, een gevoelen uit te brengen over de hoofdvraagstukken rakende de toekomstige onafhankelijkheid van mijn vaderland. Ik verklaarde alzoo, dat ik, als burger en als openbaar ambtenaar, zoo lang het volk mij met zijn vertrouwen vereerde, niet alleen de Nassaus zou pogen te weren, maar bovendien iederen vreemdeling, hij mogt al of niet een Vorst zijn, dien men aan het hoofd van den Staat zou willen plaatsen. De Belgen moeten Belgen blijven; eenvoudig, werkzaam, spaarzaam, niet te rijk en niet te arm; het republikeinsche bestuur, onverschillig welken naam daaraan gegeven worde, schijnt mij toe de regeringsvorm te zijn, die voor hen geschikt is. De omwenteling is het werk des volks; zij moet den volke dan ook voordeel aanbrengen; dit zal niet kunnen geschieden dan wanneer een *zeer goedkoop* Gouvernement gelegenheid zal aanbieden tot het daarstellen van bezuinigingen, waardoor 's volks lasten worden verligt. Maar zware lasten, weelde en verkwisting zijn de

Digitized by Google

bijna noodzakelijke gevolgen van het koningschap, de erfelijkheid en het eigenbelang eener dynastie. En, vreeze men toch niet de Koningen van *Europa*: zij hebben de afdanking van den Koning van *Holland* en de scheiding tusschen *Holland* en *België*, die zij niet wilden, aangenomen; zij zullen, met een stuursch gelaat zoo men wil, maar niettemin zij zullen de republiek, indien wij er eene stichten, ook aannemen. Geeft, o volk, uwen wil naauwkeurig, bedaard en met standvastigheid te kennen; dezelve is altoos de opperste wet: onder de Koningen bewerkt hij de omwentelingen; onder de republiek belet hij dezelven voor altijd (31 October).

Deze afkondiging voltooide mijnen val: het woord *republiek* vervreemdde van mij het volk, 't welk mij niet begreep en dat bovendien misleid werd; het *goedkoope Gouvernement* maakte al diegenen (en hun getal was groot) tot mijne dood-vijanden, welke naar de posten dongen van openbare bloedzuigers en die derhalve, volgens hunne eigene bekentenis, *duur betaald* wilden worden.

Overigens, ofschoon deze republiek hare veroordeeling te danken had aan het eigenbelang der zelfzuchtigen, scheen het evenwel als of slechts voorzigtige mannen haar afkeurden in het belang des vaderlands. Zij zou, dus schreeuwden zij luidkeels, zij zou geheel *Europa* tegen ons in het harnas jagen! Door *Europa* verstonden zij waarschijnlijk niet *Frankrijk*, dat de revolutie, welke het binnen zijne landpalen handhaafde, aan zijne poorten niet zou komen bestrijden; noch ook de Noordsche mogendheden, die slechts den vrede verlangden, uit vrees dat de

Digitized by Google

oorlog soms het vrijheidsbeginsel, na het elders te hebben bestreden, het hoofd in hunne eigene staten zou doen opsteken; en evenmin *Engeland*, van waar ik aanhoudend brieven ontving met de stelligste belofte, dat men den tol zou weigeren, in geval het Gouvernement slechts den minsten stap deed om ons hinderlijk te zijn in de regeling onzer vrijheid en van haren zuiver democratischen vorm. De republiek had alzoo inderdaad geene andere dan binnenlandsche vijanden te vreezen, die haar belasterden en van de hand wezen, omdat zij zelve haar vreesden, als onbestaanbaar met hunne ijdele, heerschzuchtige en fortuin-bejagende ontwerpen.

Voorts, deze vijanden waren alvermogend, te midden van een volk, dat noch doorzigt genoeg had, noch de onontbeerlijke kracht van wil bezat om hun het zwijgen op te leggen en hen tot hunnen pligt te brengen. De republiek, ik moet het thans bekennen, was onmogelijk.

Digitized by Google

XXV.

Tweedragt in het centraal comité. — Verwaandheid en drift. — Eerste diplomatieke mededeeling. — Protocol, gezegd n°. 2. — Mijnheer de markies van * * *.

De tweedragt was in het centraal comité ten hoogsten top gestegen. De Heer GENDEBIEN beschuldigde mij opentlijk, dat ik slechts aandrong op de vestiging eener republiek, om mij daarvan tot president te doen benoemen. Ik geloof niet, dat ik op deze aantijging geantwoord heb, zelfs niet door de zaak te ontkennen, want zulk eene ongerijmdheid laat zich niet door woorden weêrleggen. Ik hoop, dat de Heer GENDEBIEN, die later zonder mij en te vergeefs vroeg, wat hij met mij zonder moeite zou hebben kunnen verkrijgen, mij tegenwoordig volkomen regt laat wedervaren. De ware toedragt der zaak is, dat mijne begeerte zich geenszins uitstrekte naar het presidentschap, maar alleenlijk naar de eer om aan eenen president van de republiek, die ik had helpen stichten, de magt over te dragen, waarmede het volk mij had bekleed. Ik zal meer zeggen: ik zou het voorzitterschap zelfs niet aangenomen hebben. Na de soort van revolutionair dictatorschap, 't welk aan mijne ambtgenooten en mij was opgedragen geweest, vooral nadat mijne populariteit dit dictatorschap sedert eenigen tijd

Digitized by Google

in mij alleen vereenigd had, zou ik het beginsel, waaruit ik handelde, hebben verkracht, indien ik er in bewilligd had om de vrijheid aan zulk eene harde proef bloot te stellen; niet dat ik mij in staat zou gerekend hebben zelfs van het uitgebreidste vertrouwen mijner medeburgers misbruik te maken, maar omdat ik mij verpligt achtte mij nog meer ijverzuchtig te betoonen omtrent de vrijheid des volks, dan het volk zelf. Het zij te regt of te onregt en zonder mijne naauwgezetheid aan anderen als eene wet te willen voorschrijven, ik had onherroepelijk besloten om onder de republiek alle volmagten aan te nemen, welke mijne medeburgers noodig zouden oordeelen mij op te dragen, alle, *de benoeming tot hoofd van den Staat alleen uitgezonderd.*

Er waren onder ons, dit is maar al te waar, eerzuchtigen of liever verwaanden, die tot elken prijs de republiek zouden gewild hebben, indien zij daarin op de eerste plaats hadden kunnen rekenen, maar die er nu de bitterste vijanden van waren, omdat zij de stellige overtuiging hadden, die eerste plaats nooit te zullen verkrijgen. Het was een hunner die, naar hij zeide, indien men mij tot president van het Belgisch verbond benoemd had, mij *voor den kop zou geschoten hebben*, er bijvoegende, dat hij niet dwaas genoeg was, om goedwillig aan te zien, dat hij de revolutie had bewerkt ten gevalle van een' ander. Ik moet het nog eens herhalen, noch hij, noch ik hadden de revolutie bewerkt; het volk alleen had dit gedaan; ik begeerde daarvan voor mij zelven noch de voordeelen, noch de eer, en bij voorraad beklaagde ik van ganscher harte den opvolger van Willem, die,

Digitized by Google

hij mogt dan president of koning zijn, als een nieuwe despoot, zich de voordeelen der omwenteling mogt trachten toe te eigenen, ten koste van hare wezentlijke bewerkers. Wat de geweldige aanranding betreft, waarmede ik bedreigd werd, ik zie niet wat de republiek daarbij zou gewonnen hebben. Dit zijn van die bewijsgronden, welke alleen door materiële kracht en hare blinde handlangers worden aangewend; de vrijheid, die altoos aan de stem der rede gehoor geeft, is van dezelve afkeerig, de regtvaardigheid veroordeelt ze en de menschelijkheid zucht er over.

Terwijl de Heer Gendebien mij zoo verkeerd beoordeelde, en misschien *omdat* hij mij zoo verkeerd beoordeelde, had hij er zich eene soort van systeem van gemaakt om mij in alles te dwarsboomen. Ik was er in geslaagd om twee mijner medeleden, de Heeren Rogier en de Mérode, in mijn gevoelen te doen deelen aangaande de terugzending naar *Holland* van onze gevangene Hollandsche soldaten, en werd daarin ook ondersteund door den Heer Goblet, administrateur van oorlog en door den Heer Plaisant, directeur der openbare veiligheid. De Heer Gendebien verzette zich tegen deze terugzending en verklaarde, dat indien wij daarbij bleven volharden, hij protesteren zou. Ik schreef hem (3 November) om hem te herinneren, dat ik niet geprotesteerd had tegen zijne weigering om de Nassaus vervallen te verklaren, waarop ik sterk had aangedrongen, en tegen die, om de volksverkiezingen en de opening van het congres uit te stellen, hetwelk de Heer van de Weyer met mij had begeerd. Ik verklaarde het vaste voornemen te hebben geene besluiten langer met mijne naamteekening te bekrach-

Digitized by Google

tigen, die tegen mijne gevoelens streden, en ook niet langer mijne gevoelens te verzwijgen, op welke mijne medeleden mij beletteden besluiten te gronden, en ik verzocht den Heer GENDEBIEN mij ronduit te doen weten, of hij liever zag, dat ik mij deswege verklaarde als lid van het comité of als burger. Het antwoord, dat ik ontving, was van den Heer ROGIER: na mij te hebben doen opmerken dat *in zijne oogen* mijne openbare tegenspraak ter zake van hoofdvraagstukken geenszins zou geregtvaardigd worden door die van den Heer GENDEBIEN ter zake van eenen weinig beduidenden maatregel, ***smeekte hij mij acht te slaan*** op zijn verzoek en ***nog niet*** los te barsten. Ik dacht er ook zoo over. Ik had slechts den grond van mijne denkwijze willen doen kennen en wachtte den 10 November af.

De zaken gingen met rassche schreden de eene of andere ontknooping te gemoet, althans ten aanzien van mij; en ik was er zeer blijde om: want zonder invloed om voortaan iets goeds te bewerken, en zonder magt om het kwaad te voorkomen, was al mijn arbeid zonder eenig nut. Alleen de nadering van het congres gaf mij den moed om nog eene week geduld te hebben. Bijna waren deze acht dagen, die voor mij zoo langzaam voorbij gingen, verloopen, toen het centraal comité deszelfs eerste diplomatische mededeeling ontving. Daar in het vervolg de protocollen der *Londensche Conferentie*, op eene schandelijke wijze, de onregtvaardigste en hatelijkste nationale plundering, waarvan de geschiedenis ergens gewag maakt, voltooid hebben, en daar de mededeeling, waarvan ik spreek, is onderscheiden geworden door de benaming van *Protocol*, *n°*. 1, hebben alle stem-

Digitized by Google

men zich vereenigd, wel te verstaan na mijne aftreding, om mij te verwijten, dat ik, door mijnen naam te plaatsen onder het antwoord van het provisioneel Gouvernement, den weg heb geopend tot die noodlottige reeks van handelingen, welke aan de eene zijde het kenmerk droegen van geweld en kwade trouw, aan de andere zijde van lafhartigheid, en die *België* in deszelfs eer en waardigheid, in deszelfs onafhankelijkheid en bestaan den doodsteek hebben toegebragt. Ik geloof dat mijne regtvaardiging, want aan mijne vrijspraak te dezen opzigte hecht ik veel belang, volkomen zal zijn.

In hare mededeeling van den 4 November leggen de vijf mogendheden (Oostenrijk, Frankrijk, Groot-Brittanje, Pruisen en Rusland) geenerlei verpligting op, eischen zelfs niets, ten minste niet regtstreeks. Alleenlijk geven zij, op verzoek van Holland, haren reeds vroeger gekoesterden *wensch* te kennen, om aan de wanorde perk te stellen en het bloedvergieten te doen ophouden. Daarom zijn zij, zonder vooraf iets te beslissen aangaande de geschillen, tot welker meer gemakkelijke vereffening *zij hunne bemiddeling aanbieden*, *van gevoelen*, dat de Hollanders en de Belgen de vijandelijkheden moeten staken en wederzijds terugtrekken achter de linie, die vóór het traktaat van 30 Mei 1814, de bezittingen van den souvereinen vorst der *Vereenigde Nederlanden* scheidde van die, welke daarbij gevoegd zijn geworden, om te zamen het koningrijk der *Nederlanden* uit te maken, volgens het gemelde traktaat en die van *Weenen* en *Parijs* (1815). Wij antwoordden (10 November): dat wij de vijf mogendheden onzen dank betuigden voor hare mensch-

Digitized by Google

lievende tusschenkomst; dat wij, schoon de onafhankelijkheid van het Belgische volk blijvende handhaven, dezelve zoo veel mogelijk zouden trachten overeen te brengen met den eerbied, verschuldigd aan de regten der menschheid; dat wij er bijgevolg genoegen in namen, om door het staken van alle vijandelijkheden het bloedvergieten te doen ophouden; dat, mits *Holland* van zijne zijde hetzelfde deed, de Belgische troepen zouden terugtrekken aan dezen kant van de linie, welke de Hollandsche bezittingen afscheidde van die, welke daarbij zijn gevoegd geworden om het koningrijk der *Nederlanden* daar te stellen. Als eene volstrekt noodzakelijke verklaring van onze bedoelingen, ten aanzien van datgene wat in het voorstel der vijf mogendheden en in onze toetreding tot dit voorstel voor verschillende uitlegging vatbaar mogt zijn, voegden wij hier letterlijk bij: « Bij deze gelegenheid is het provisioneel bestuur van *België* aan de goede trouw verschuldigd te doen opmerken, dat het door deze linie *verstaat*, de grenzen, die, overeenkomstig Art. 2 der grondwet van het koningrijk der *Nederlanden*, de noordelijke provinciën des lands scheidden van de zuidelijke, met inbegrip van den geheelen linker-oever der *Schelde.* »

Het geschilstuk aangaande de stad *Luxemburg* en hare Pruisische bezetting, bepaald bij het traktaat van *Weenen*, voor zoo veel het aantal soldaten en derzelver louter militaire magt betreft, was insgelijks in ons antwoord herinnerd geworden, maar op de weigering van de commissarissen der conferentie om zich te wikkelen in moeijelijkheden, die het Duitsch verbond betroffen, en met welker uit den weg ruiming

Digitized by Google

de genoemde conferentie meende zich niet te moeten inlaten, besloten wij deze paragraaf in te trekken. Het is zeer mogelijk dat, gelijk de Heer BARTELS te kennen geeft, het oorspronkelijk opstel van dit antwoord, 't welk inderdaad verdonkerd is, voorloopig aan de commissarissen zij medegedeeld, door een' der leden van het Gouvernement of door deszelfs secretaris, en dat zij, zoo doende, op het denkbeeld zijn gekomen om de intrekking te vorderen van het voorbehoud met opzigt tot de stad *Luxemburg*. Hoe dit zij, ik onderteekende dit stuk, niet slechts omdat ik zulks betamelijk en nuttig achtte, maar tevens omdat ik oordeelde, dat het zoo behoorde. In mijne oogen vervulde ik hiermede eenen pligt, en ik zou denzelven nog heden betrachten op gelijke wijze, als ik het toen deed, namelijk vrijwillig. Het schandelijk en misdadig gebruik, dat de vijf mogendheden er van maakten, kan de daad op zich zelve niet slecht maken. De diplomatie, die helsche kunst, welke taal en spraak leert aanwenden om zijne gedachten en gevoelens te bewimpelen, maakt misbruik van alles, en aan gelegenheid noch voorwendsel behoeft het haar nooit te ontbreken. Wat stelden de bemiddelende mogendheden ons voor? Dat wij tot aan deze zijde, en de Hollanders, in vergoeding, tot aan gene zijde zouden terugtrekken van de linie, die wel dezelfde was, welke wij bedoelden, maar die wij uit overmaat van voorzorg omschreven, opdat men ons naderhand niet zou kunnen zeggen, dat het deze linie niet was, welke men gemeend had te trekken. Volgens onze aanneming werd geen duim gronds afgestaan, de Hollanders ontruimden al onze

vestingen, en *België* trad in het bezit van al het land, waar men zijne zaak had omhelsd, en van al het grondgebied, 't welk het tot deszelfs volkomene onafhankelijkheid volstrekt behoefde. Ik herhaal het andermaal: indien wij niet wilden toestemmen, dat de oorlog geenszins voor ons een middel was om aanvallen af te weren, onze vorige onderdrukkers te verdrijven en ons voor altijd tegen despotismus te beveiligen, maar het doel zelf van onze omwenteling; indien wij niet wilden verklaren, dat wij vochten uit strijdlust en niet om onze vrijheid te herwinnen, dat wij doodden uit zucht tot moorden en niet om ons leven en onze eigendommen te verdedigen en onze regten te handhaven, dan moesten wij ook toestaan dat de Hollanders ongemoeid terug trokken, in plaats van hen met vuur en zwaard te blijven vervolgen.

Deze zaak kreeg den 17 November een geheel ander aanzien, toen de vijf Mogendheden verklaard hadden, dat zij het antwoord van het provisioneel Gouvernement aannamen, omdat hetzelve eene *zuivere en eenvoudige* toetreding behelsde tot het aan hetzelve gedane voorstel (dit was onwaar); terwijl, dus vervolgden de Mogendheden, de voorwaarde, door het provisioneel Gouvernement aan deze toetreding verbonden, *moest* beschouwd worden als niet ingekomen. En zij verklaarden bij gevolg dat de wapenstilstand (het provisioneel Gouvernement had slechts eene schorsing der vijandelijkheden toegestaan) voortaan eene *verbindtenis* was, door de oorlogvoerende partijen *jegens haar aangegaan*, terwijl de Mogendheden zich belastten om de uitvoering te waarborgen.

Hier is de dwingelandij en de kwade trouw ten

Digitized by Google

duidelijkste blijkbaar. De vijf gevolmagtigden, in conferentie vereenigd, bezigden leugentaal, even als de twee commissarissen der gezegde conferentie bij het Belgisch Gouvernement de waarheid hadden verkracht, door te *Londen* te verklaren, dat de Heer TIELEMANS aan den aard der grensscheiding, zoo als dezelve in het antwoord van het provisioneel Gouvernement was opgegeven, geene andere waarde had toegeschreven dan die van een *persoonlijk gevoelen.* Trouwens de Heer TIELEMANS wist beter dan iemand, dat de uitdrukkelijke bedoeling van het Gouvernement, als zoodanig, eene bedoeling, welke hij zelf in last had gehad in geschrift te brengen, was, dat deze grensbepaling eene voorwaarde *sine quâ non* daarstelde van de verbindtenis door *België* aangegaan. De Heeren CARTWRIGHT en BRESSON hebben den Heer TIELEMANS eene onwaarheid doen zeggen om zelve te kunnen liegen, en den vertegenwoordigers der vijf hoven een voorwendsel aan de hand te geven om willekeurig en gewelddadig te werk te gaan *). Bij deze behandeling moest het Belgisch Gouvernement alles weder op losse schroeven stellen en liever het volk in massa te wapen roepen, dan zich te onderwerpen aan de slavernij, onder welke men het wilde doen krommen, dan den hoon te verduren, waardoor men het wilde onteeren. En evenwel bewilligde het provisioneel Gouvernement, in deszelfs antwoord op het ware *protocol* n°. 1, dat van den 17 November, (het antwoord is van den 21 November) in eene *wapenschorsing*, tot dat de beraadslagingen over den wapenstilstand ten

*) Zie Bijlage 18.

einde zouden zijn gebragt, op voorwaarde, niet meer van de ontruiming van *België* door de Hollandsche soldaten, zoo als in het eerste antwoord aan de Mogendheden was bepaald, maar alleen dat de Hollandsche en Belgische troepen hunne wederzijdsche stellingen zouden inhouden. Ik herhaal het: de Regering bij voorraad, *in haar geheel*, zoodanig als ik dezelve bij mijne aftreding gelaten had, schonk hare goedkeuring aan dit protocol, dat *voor de eerste maal* het *regt van tusschenkomst* der Mogendheden wettigde in de zaken van *België*, hetwelk zij alzoo overgaf aan die lange reeks van vernederingen en rampen, onder welke de revolutie eindelijk is bezweken. Ik herinner mij, dat de Heer Tielemans, in zekeren nacht, mij dit besluit als het doodvonnis van *België* kwam aankondigen: er waren toen juist acht dagen verloopen, sedert ik het bestuur had vaarwel gezegd. Drie weken later (15 December) teekende dit Gouvernement, de Heer Gendebien uitgezonderd, den wapenstilstand zelven.

Van toen af was de heerschappij der vreemde diplomatie over *België*, eene heerschappij, aan welke de Belgische diplomatie, het revolutionair Belgisch bewind en het Belgisch constituerend congres zich onderworpen hadden, bevestigd. Deze overheersching stelde zich ten doel om er tot zelfs de beginselen uit te dooven der revolutie, die de scheiding tusschen het zuiden en noorden had voortgebragt, eene scheiding, waarvan het volk de aanneming aan de diplomatie had opgelegd. Ten einde deze tegen-omwenteling op de volkomenste wijze te doen plaats grijpen, werd besloten, dat er niets zou verzuimd worden om den

Digitized by Google

Prins van ORANJE tot Koning der Belgen te doen aannemen, en ingeval zij dezen afwezen, hun dan toch tot geenen prijs hoe genaamd toe te staan zich tot eene republiek te vormen. De Prins van ORANJE, wiens aanhangers, door het bombardement van *Antwerpen* gedurende eenige dagen tot zwijgen en werkeloosheid waren genoodzaakt geweest, deed de kuiperijen hervatten ter bevordering zijner belangen. Hetgeen bij deze gelegenheid voorviel herinnert mij eene laatste poging, die bij mij werd aangewend vóór de opening van het congres. Ik zal er hier in weinige woorden getrouwelijk rekenschap van geven.

Een Fransch markies, afgevaardigde bij de kamer van 1830 en nabestaande van den Graaf DE MÉRODE, zich in *België* bevindende, kwam in het centraal comité en werd aan mij voorgesteld door mijnen ambtgenoot als iemand, die zeer veel invloed had bij het burger-koningschap. Wij hebben, zeide de Heer DE MÉRODE, het woord tot zijnen adellijken bloedverwant rigtende, nog geen comité van Buitenlandsche Zaken, maar indien gij eenige mededeelingen te doen hebt, kunt gij u tot den Heer DE POTTER wenden, die, indien zoodanig comité bestond, natuurlijk aan het hoofd daarvan zou geplaatst zijn. Ten gevolge van deze officieuse tusschenkomst werd het gesprek welhaast aangeknoopt. Mijnheer de Markies zeide mij toen, dat er voor eene republiek geene kans was, dat een inlandsche Koning ons geenen steun zou kunnen aanbrengen noch ons eenen weg openen tot uitvoer onzer voortbrengselen; dat een lid van een der regerende huizen in *Europa* ons in eindelooze oorlogen zou wikkelen, uithoofde van den naijver der

Digitized by Google

andere Mogendheden, die met geen goed oog de vergrooting van eene harer zouden kunnen aanschouwen. Dit alles was waar en ik stemde het gaarne toe. Ondertusschen meende ik den *achtbaren* op allerlei wijze te moeten polsen, ten einde te ontdekken of hij eene zending had, zoo ja, van wien en waarin dezelve eigenlijk bestond. De zending was klaarblijkelijk en de gevolmagtigde had op iedere mijner tegenwerpingen een antwoord gereed. — Had men niet gevraagd om een' Prins uit het huis van ORLEANS? — Ja, maar dat zou het lot der Julij-omwenteling in gevaar hebben kunnen brengen. — Kon de keus niet vallen op den Heer DE MÉRODE zelven? — Deze keus was onwaarschijnlijk en zou bovendien niet eene der zwarigheden uit den weg ruimen. — En de vereeniging met *Frankrijk?* — Was *voor het oogenblik* onmogelijk. — Wat moest men dan doen? — Den prins van ORANJE nemen.

Bij dit voorstel, voor mij zoo vreemd luidend uit den mond van eenen man, die zoogenaamd tot de revolutie der *drie dagen* behoorde, kon mijnheer de markies duidelijk bespeuren, dat ik niet was opgekweekt in de school van het schoone ideaal der Europische diplomatie, de school namelijk van prins TALLEYRAND. Mijn gelaat verried zigtbaar wat er in mij omging, doch dit wederhield mijnen ondervrager niet, om mijne verwondering nog te vermeerderen, door er bij te voegen, dat het jammer was, dat de Belgische omwenteling had plaats gehad, terwijl *Frankrijk* in zulke hagchelijke omstandigheden verkeerde; dat deze ontijdige beweging de Belgische provinciën in eenen *provisionelen* toestand had gebragt, waaruit zij niet geraken zouden voor en aleer

Digitized by Google

het Fransch Gouvernement bij magte zoude zijn, om dezelven het genot te verschaffen van den eenigen *vasten* staat, die voor haar berekend was, te weten, de vereeniging met de *groote natie*, die door de natuur en de staatkunde beide evenzeer werd voorgeschreven als dezelve met den wensch der beide volken overeenkwam; dat de best voegende *provisionele toestand* de regering van den prins van ORANJE zoude zijn, waarmede de Belgen nooit van goeder harte zouden instemmen en welke zij bijgevolg altoos gaarne tegen het besluit van inlijving zouden willen verwisselen.

Er bleef nu bij mij geen twijfel over, of de Fransche gedeputeerde was gemagtigd om ons, hetzij in het toekomstig belang van *Frankrijk*, hetzij in het tegenwoordig belang van het huis van NASSAU, tot eenen maatregel over te halen, die schier gelijk stond met eene restauratie. Hetgeen hij mij gezegd had, was juist hetzelfde wat mij uit *Brussel* den 16 September geschreven was, door een' der hoofden van den toenmaligen opstand, die der Fransche partij was toegedaan en die wilde, dat men WILLEM eerst dan zou wegzenden, als alles gereed zou zijn, om voor het despotismus van het vaderlijke hof het despotismus van het burgerlijke hof in de plaats te stellen. Ik vroeg echter op nieuw aan mijnheer den markies of zijne woorden iets officieels hadden. Zonder daarvoor uit te komen, bepaalde hij zich tot de herhaalde verklaring, dat de aanzienlijken in *Frankrijk*, die het meest ter gunste van *België* gestemd waren, te onzen opzigte even zoo dachten als hij, en ons aanraadden den prins van ORANJE te kiezen; en

Digitized by Google

onder anderen noemde hij mij den generaal La Fayette. Ik maakte een einde aan het gesprek op dezelfde wijze, waarop ik het onderhoud met den prins Kosloffski afgebroken had, namelijk met te zeggen: dat het volk mij in geenen deele magt had verleend, om deszelfs vorige meesters terug te roepen en dat, indien het dit gedaan had, ik hetzelve zou verzocht hebben, om een' ander buiten mij met de onderhandelingen daartoe betrekkelijk te belasten, als zijnde de zaak, ten minste zoo lang de revolutie nog de minste flikkering van leven vertoonde, geheel en al strijdig met mijne denkbeelden en grondbeginselen.

Ik ben tegenwoordig innerlijk overtuigd, dat de staatkunde van *Frankrijk*, die destijds tot dit vooraf beraamde voorstel aanleiding gaf, nog altoos dezelfde is, doch thans bedektelijk. Deze staatkunde wil eenen provisionelen toestand door Leopold, even als zij dien door den prins van Oranje heeft gewild: een vast bepaalde toestand, van welken aard die zijn moge, kan alleen deszelfs ontwerpen verijdelen.

XXVI.

Aanspraak ter opening van het congres. — Wie zal de openingsrede uitspreken? — Ontslag van de regering bij voorraad. — Ik geef aan het volk de magt terug, die het mij had toevertrouwd. — Bedreigingen van den Heer Charles Rogier.

Het congres zou geopend worden. Het centraal comité had mij opgedragen om de openingsrede op te stellen. Ik deed zulks met eene republikeinsche eenvoudigheid en vrijmoedigheid, die, naar mijn inzien, de regerende waardigheid, tot derzelver hoogste magt opgevoerd, kenmerken. Mijne ambtgenooten waren verre van het ook aldus te begrijpen; het scheen hun toe, dat ik niet zedig genoeg was geweest in het opsommen onzer diensten, en te nederig bij het erkennen onzer misslagen, welke, mijns bedunkens, voornamelijk bestaan hadden in de benoeming van vele onwaardige ambtenaren, die het algemeene vertrouwen niet verdienden en omtrent welke ik wilde dat wij zelve tot de aanstelling eener commissie van onderzoek zouden aansporen, die deze benoemingen vernietigen, bevestigen of nader regelen zou. Ik had overigens deze misslagen voorgesteld als onvermijdelijk voor menschen, die, zoo als wij, aan ons huiselijk leven waren ontrukt, door eene revolutie, welke de omstandigheden boven alle verwachting verhaast

Digitized by Google

hadden, en die, wat hun aan kennis en bekwaamheid in de uitoefening van het bestuur mogt ontbreken, door volksgezinden ijver zoo veel mogelijk hadden getracht te vergoeden. Ik gaf zoo weinig mogelijk toe aan de tegenwerpingen, die mij gemaakt werden, en mijne rede, ofschoon in een' flaauwen afdruk van hetgeen ik zou hebben willen zeggen veranderd, was evenwel nog eene der beste van die, waarmede de constitutionele *troonen* geregeld ieder jaar de volken in slaap wiegen. Drie woorden slechts waren er bij het uitspreken door mij bijgevoegd, en wel met betrekking tot de verzekering, die wij van de vijf bemiddelende mogendheden ontvangen hadden, aangaande de *toekomstige* ophouding der vijandelijkheden met de ontruiming van GEHEEL ons grondgebied, ZONDER EENIGE VOORWAARDE. Deze laatste woorden zouden waarschijnlijk door mijne ambtgenooten doorgehaald zijn geworden, ten minste te oordeelen naar de gemakkelijkheid, waarmede zij in het vervolg al de voorwaarden aannamen, die hun voorgeschreven werden, daaronder begrepen, in de eerste plaats, dat het grondgebied nog niet wierd ontruimd en vervolgens, dat deelen van hetzelve wierden afgescheiden, niettegenstaande het hunne taak was, deszelfs integriteit te handhaven; doch zij droegen van deze woorden geene kennis dan bij de zitting zelve.

Toen de openingsrede was goedgekeurd ontstond de vraag, wie dezelve lezen zou. Ofschoon ik hierop niet de minste aanspraak gemaakt had, scheen het evenwel moeijelijk, mij dit *voorregt*, zoo als zij het noemden, te ontnemen; alleenlijk gaf men daaraan de uitlegging, dat ik het genoot omdat ik *de oudste in jaren* was. Ik beken het gaarne

Digitized by Google

(want ik moet het vruchtbare vindingsvermogen mijner medebestuurders regt doen wedervaren) nooit zou ik, in hunne plaats geweest zijnde, dit zoo fijn hebben bedacht. Nadat wij dan, in spijt van den Heer DE MEULENAERE, die, aan de algemeene afkeuring prijs gegeven, uit hoofde van zijne slaafsche gehechtheid aan het vervallen Gouvernement, zich thans beijverde om eene oppositie *quand même*. . . . daar te stellen tegen de bewindhebbers, welke het volk met eene nieuwe magt had bekleed; nadat wij, zeg ik, met al de eerbewijzingen aan de vertegenwoordigers der omwenteling verschuldigd, ter vergadering van het congres waren binnengeleid, sprak ik mijne rede uit en verliet daarop te gelijk én de zaal én mijne staatkundige loopbaan. Alvorens echter mij weder onder het *volk* als huns gelijke te begeven, liet ik, op het balcon van het nationaal paleis staande, eenen verstrooiden blik weiden over de troepen, die op het plein defileerden en nog kreten te mijner eere aanhieven, en ik ontving de gelukwenschingen der hooge militaire en burgerlijke beambten, zonder dat zulks den minsten indruk op mij maakte. Na verloop van eene week, zoo dacht ik bij mij zelven, zullen andere kreten aan de orde van den dag zijn, en zij, die mij heden de schatting hunner hulde aanbieden, zullen zich dan niet meer verwaardigen mij zoo veel beleefdheid te bewijzen, als men aan den geringsten burger verschuldigd is. Deze overdenking maakte mij droefgeestig; niet omdat ik waarde hechtte aan eerbewijzingen, waarin voor mij niets vleijends gelegen was, maar omdat zij, naar het mij toescheen, diegenen dubbeld vernederden, welke mij thans bewierookten

Digitized by Google

ter oorzake van de magt, waarmede ik bekleed was, en die veinzen zouden mij niet meer te kennen, zoodra ik deze magt zou hebben nedergelegd. Ik haastte mij dan ook eenen brief te schrijven waarbij ik mijn ontslag nam.

Terwijl ik aan de toespraak ter opening van het congres arbeidde, beraadslaagden mijne ambtgenooten over de wijze, op welke zij aan deze vergadering de magt zouden overdragen, die zij tot op dat oogenblik bezeten hadden. Ik bestreed hun voornemen met al de gronden, welke rede en geschiedenis mij konden aan de hand geven, doch het was te vergeefsch, hun besluit was genomen, er bleef niets meer over dan te bepalen, met welke bewoordingen zulks geschieden zou. Van mijnen kant gaf ik te kennen dat, daar ik mijnen last niet van het congres had ontvangen, ik ook niets aan hetzelve had terug te geven, en dat, indien de meerderheid der provisionele regering tot de ontbinding van dit revolutionair bestuur besloot, ik mij daaraan zou onderwerpen, omdat ik het niet verhinderen kon; dat ook ik alsdan het gezag, waarmede ik vereerd was geweest zou nederleggen, doch alleen in de handen des volks. Dit bragt ik ten uitvoer denzelfden dag op welken het congres geconstitueerd werd.

Mijn ontslag bestond zeer eenvoudig in eenen brief (13 November) aan mijne gewezene ambtgenooten, waarin ik de redenen ontvouwde, welke mij noopten om de opperhoofdigheid van het congres niet te erkennen, dewijl deszelfs magt zich uitsluitend bepaalde tot het vaststellen eener staatsregeling en tot wetgeving; voorts dat het congres daartoe door de pro-

Digitized by Google

visionele regering, die vóór hetzelve bestond, was geroepen, en dat deze regering, zoo al niet boven het congres verheven, ten minste van hetzelve onafhankelijk was, en zij het opperste uitvoerend bewind, zoo als het uit het volk zijnen oorsprong had genomen, moest zijn en blijven. Ik toonde het gevaar aan, dat er voor de revolutie, voor *België* en voor het congres zelf in gelegen was, om deze vergadering zonder tegenwigt prijs te geven aan de ondernemingen van het kabaal eener minderheid, die, door van buiten eenen steun te zoeken, de meerderheid dwingen, de natie in regeringloosheid dompelen of haar aan het despotismus in handen leveren en onder eene tegenomwenteling vernietigen kon. Dit is de misslag, van welken ik niet wilde, dat het vaderland en het nageslacht mij te eeniger tijd zou kunnen beschuldigen en de reden waarom ik, de hand niet wilde leenen tot eene aftreding in schijn, maar mijnen post in allen ernst nederleide, zonder hoop van daarin door iemand op nieuw te worden bevestigd. Ik zond dienzelfden dag een afschrift van dezen brief aan het congres, vergezeld van eenige woorden om de ligtvaardigheid te wraken, waarmede deze vergadering het ontslag van mijne ambtgenooten had aangenomen, zonder eenig onderzoek te doen, waarom dit stuk slechts door eenige leden van het provisioneel Gouvernement was onderteekend geworden, terwijl eenige andere zich daarvan hadden onthouden. Mijne beide brieven werden den 16 November in het congres gelezen, voor notificatie aangenomen en weldra geheel en al vergeten.

Vóór deze lezing had de Heer Rogier beproefd mij

Digitized by Google

mijn besluit te doen herroepen. Ik had eenen brief alsmede een bezoek van hem ontvangen en met dezelfde koelbloedigheid had ik zijne vleijende woorden en zijne bedreigingen aangehoord. Als men hem mogt gelooven, dan was mijn naam, welke hij eene zoo *billijke achting* betuigde toe te dragen, onder al de namen der leden van het provisionele Gouvernement, de eenige, die buiten *België* bekend was. Ik moest bij gevolg dit in naam des volks aanvaard bestuur de kracht en den luister doen behouden, waaraan het vooral behoefte had, op een tijdstip, dat het met het buitenland in aanraking zou komen. Toen hij zag, dat ik niet te bewegen was, zocht hij mij vrees aan te jagen, en voorspelde dat het mij berouwen zou; ik schudde ongeloovig het hoofd; daarop dreigde hij mij te zullen verpletteren (dit was het woord 't welk hij bezigde) ik antwoordde hem met eenen medelijdenden grimlach, en wij scheidden om elkander nimmer weder te zien.

Ik keerde alzoo eindelijk terug tot den staat, dien ik nooit had moeten verlaten; ik was aan mij zelven wedergegeven en ademde vrij, even als vóór ik mijnen voet op die noodlottige staatkundige loopbaan had gezet, waarop ik zoo vele laagheden en schandelijkheden had zien bedrijven, waar zoo vele uren zonder genot voor mij voorbijgesneld, zoo vele zoete droomen voor altijd vervlogen waren. Het was ook tijd voor mijne gezondheid, die veel begon te lijden door dien staat van zedelijke kwelling en gedurige misleiding. Het was behoefte voor mij om te mijner herstelling in den schoot van mijn huisgezin terug te keeren, waar dan ook meer natuurlijke en aangenamere ge-

Digitized by Google

waarwordingen mijn bloed weldra verfrischt en mij de zielsrust hergeven hebben. Ook blijft mij niets over te verhalen dan eenige gebeurtenissen, die als de nageboorte van mijne *regering* van zes weken kunnen beschouwd worden en die mijn vertrek naar *Frankrijk* vooraf gingen.

Digitized by Google

XXVII.

Verzoekschrift aan het congres. — De Heer PLAISANT zendt mij op eene zijdelingsche wijze en volgens ontvangen bevel uit zijn huis. — Brief aan mijne medeburgers. — De Heer DE MÉRODE antwoordt op denzelven. — Beleedigingen van den Heer VAN DE WEYER.

Ofschoon ik mij aan het beleid der zaken geheel had onttrokken, meende ik dezelve echter al de belangstelling te moeten wijden, welke den burger te allen tijde moet aansporen om tot heil des Vaderlands het zijne bij te dragen, en die hem moet doen handelen, wanneer kortelings eene revolutie nieuwe wegen heeft geopend ter ontwikkeling van het nationale karakter. Ik begon den 9 November met overal in *Brussel* te doen verspreiden en voorts naar de provinciën te verzenden een adres van het Belgische volk aan het nationaal congres, terwijl ik den 12 dit adres deed plaatsen in *l'Union Belge*. Het was een eenvoudig ontwerp, tot welks onderteekening ik, door een' daarbij gevoegden brief, alle burgers uitnoodigde, opdat, met het doel om ambten af te schaffen, waartoe geene werkzaamheden vereischt worden, om de vereeniging tegen te gaan van velerlei ambtsbetrekkingen in één persoon, om *koninklijke* verkwistingen voor altoos te doen ophouden, en de openbare posten tot lasten te maken, niet tot middelen van omkooping en lokäas tot slaafsche dienstbaar-

Digitized by Google

heid, met het doel, in een woord, om gestrenge bezuinigingen daar te stellen, opdat, zeg ik, de vertegenwoordigers des volks de republiek zouden afkondigen, die alleen deze bezuinigingen mogelijk maakt en haar ten voordeele des volks doet gedijen. Ik verwierp het beginsel der erfelijkheid en bestreed dat der onschendbaarheid; ik vroeg een opperhoofd, uit den schoot der natie gekozen, die haar goedkoop zou regeren en het geluk des volks bewerken, zoo als het volk zou willen dat gedaan wierd. Ik moet het zeggen: *niet ééne* onderteekening viel dit adres ten deel.

Wat mij persoonlijk betrof ontving ik verscheidene zeer vleijende brieven van gelukwensching, wegens mijn gehouden gedrag en met betuiging van overeenstemming met de grondbeginselen, die ik aan den dag gelegd en in beoefening gebragt had. Behalve de adressen van de patriottische genootschappen van *Brussel* en *Luik* *), heb ik vele brieven bewaard uit de verschillende provinciën van *België*, uit de departementen van *Frankrijk* en vooral uit *Parijs*, uit *Groot-Brittanje*, voornamelijk uit *Londen*, uit *Duitschland* en *Italië* geschreven, die allen mijne openbare handelingen goedkeuren, de overtuiging beamen waaruit deze handelingen waren voortgevloeid, en mijne aftreding regtvaardigen toen deze zelfde overtuiging mij eindelijk noodzaakte het bestuur der zaken vaarwel te zeggen. Ik heb ook een groot aantal brieven bewaard, die mij zijn toegezonden door *personaadjen*, welke tegenwoordig verbonden zijn aan het Gouvernement van LEOPOLD, in dienst zijn van het Gou-

*) Zie Bijlage 19.

vernement van LEOPOLD en zelfs in gunst staan bij het Gouvernement van LEOPOLD, maar die, destijds nog onzeker zijnde of de nieuwe regering inderdaad iets en ik niets meer beteekende, wel meenden de *monarchale geit* te moeten streelen maar echter voor de *republikeinsche kool* niet geheel en al den neus te mogen optrekken. Deze brieven, van welker geheimhouding die personen zich overigens volkomen kunnen verzekerd houden, zouden hen thans doen huiveren over de zeer oneerbiedige waarheid, waarmede zij de handelingen in dat beklagelijke tijdstip afschilderden, en over de onbeschoftheid, waarmede zij menschen en zaken met voeten traden, die zij naderhand voordeeliger geoordeeld hebben nederig hunne hulde te bieden.

Ik had, na mijne demissie, niets beters kunnen doen dan onmiddellijk uit *België* te vertrekken. Dit was de raad mijner vrouw en ik zelf begeerde zulks; doch mijne moeder verzocht mij zoo dringend haar in het midden van den winter niet te verlaten, dat ik er in bewilligde om nog eenige maanden te blijven. Ik was gehuisvest bij den Heer PLAISANT. Weldra bemerkte ik, dat hij op de voor de maaltijden bestemde uren zich niet meer te zijnent vertoonde en ik vernam dat hij buiten 's huis vernachtte. Ik belastte mijne vrouw om bij de zijne naar de reden van dit zonderling gedrag onderzoek te doen, en nu kwam ik te weten, wat ik, dit moet ik bekennen, niet dan met zeer veel moeite zou hebben kunnen raden. Er was van wege de regeringsleden een diner gegeven ten huize van den Heer GENDEBIEN; bij deze gelegenheid hadden mijne ambtgenooten den Heer PLAISANT, een' der genoodigden, op eene harde wijze aangevallen over de betrekkingen,

die hij, althans zoo het scheen, met mij onderhield, niettegenstaande ik, naar men zeide, de verklaarde vijand was geworden van de orde van zaken en bij gevolg ook van hen, die dezelve hadden tot stand gebragt en aan hare handhaving alle gewigt hechtten. De Heer DE MÉRODE was degene, die (immers indien de berigten, welke mij deswege zijn medegedeeld, juist zijn) het uitdrukkelijkst betoogde, dat de Heer PLAISANT verpligt was, mij onverwijld zijn huis te ontzeggen, tenzij hij zijn ambt zou willen verliezen, nu hetzelve hem winsten zou gaan opleveren. De Heer PLAISANT gaf zeer nederig te kennen, dat de ruwe behandeling, die men van hem vorderde, algemeen zou gelaakt worden en ook het Gouvernement zelf, 't welk men beschuldigen zou van zulks bevolen te hebben, misschien verwijtingen zou op den hals halen. Kortom, hij verkreeg uit bijzondere gunst, en deze inwilliging werd hem, naar ik meen, door den Heer GENDEBIEN verleend; hij verkreeg van zijne provisionele meesters de genade om mij te laten raden wat men gewild had dat hij van mij zou eischen; hij vermogt alzoo het hatelijke ontgaan, dat er in gelegen was om mij zulks door woorden te kennen te geven, en bij gevolg verbond hij zich plegtig om niet weder in zijne woning te verschijnen, zoo lang ik dezelve door mijne tegenwoordigheid bezoedelde. Deze vertrouwelijke mededeeling afgeloopen zijnde, werd mij dezelve door mijne vrouw overgebragt; ik huurde daarop kamers in de stad en betrok dezelve nog dien eigen dag.

Ik had mij voorgesteld slechts verlaten en vergeten te zullen worden, doch ik stond ook ten doel aan den laster. Gesprekken in de bierkroegen, gesnap in de

Digitized by Google

salons, artikelen in de dagbladen, nu eens van eenen spottenden, dan weder van eenen beleedigenden aard, alles stortte weldra op mijn hoofd neder. En het was nu niet slechts als tijdens de gedienstige onbescheidenheid rakende de *briefwisseling*, toen deze in beslag was genomen; ook toen werd er een geschreeuw van afkeuring en verontwaardiging tegen mij aangeheven en was ik aanmerkelijk gedaald; evenwel ik was niet geheel en al verloren, en bovendien er waren nog eenige vrienden die mij verdedigden. Maar thans, nu ik iets scheen geweest te zijn en het vrij zeker was dat ik nimmer andermaal iets worden zou, nu was het geschreeuw algemeen. Dit maakte mij wel in 't minst niet vervaard, doch om mijnen vijanden de zegepraal niet al te gemakkelijk te maken, besloot ik om kortelijk te antwoorden op alles wat inderdaad een antwoord waardig was. Daartoe gaf ik in het licht eenen *Brief aan mijne medeburgers* (23 November). Ik hield in denzelven een zeer vlugtig overzigt van mijn gedrag sedert den opstand van den 25 Augustus tot mijne aankomst te *Brussel*, en met een weinig meerder uitvoerigheid leide ik het gedrag bloot, dat ik gehouden had als lid van het provisioneel Gouvernement, hoe menschen en omstandigheden het mij als zoodanig in den beginne onmogelijk maakten om zonder te aarzelen den weg te betreden, die bewandeld moest worden en hoe ik, toen ik naderhand poogde deze schroomvalligheid en onzekerheid te overwinnen, met eene ligtgeraakte en magtige oppositie te kampen had, die met al haar vermogen het Gouvernement binnen de palen hield van deszelfs aanvankelijke nietigheid. Ik gaf te kennen alles wat ik had willen doen, doch altoos te vergeefs,

Digitized by Google

omdat ik altoos de eenige was geweest, die het wilde, ik voegde er bij dat, daar het publiek vermoedde, dat ik het aangenomen systema goedkeurde en ik mij alzoo reeds bij voorraad vereenigde met de gevolgen, die daaruit ontwijfelbaar moesten voortvloeijen, ik in de noodzakelijkheid was gebragt mij in de dagbladen te regtvaardigen, en dat ik de bekentenis had afgelegd een republikein te wezen.

Ik gaf op nieuw eene verklaring van *mijne* republiek en ontwikkelde de redenen, waarom zoodanig bestuur het eenige was, onder hetwelk *België*, nu de omwenteling was tot stand gebragt, zijne onafhankelijkheid behouden en zijne vrijheid verzekeren, zijne magt van buiten, zijnen voorspoed van binnen vermeerderen en zijne inwoners gelukkig maken kon. Eindelijk gaf ik ten duidelijkste rekenschap van de staatkundige gronden, die, daar zij mij verhinderden het uitvoerend bewind neder te leggen in den schoot van het congres, mij genoodzaakt hadden het ontslag aan te nemen, 't welk mijne ambtgenooten voor mij gegeven hadden. Deze gronden konden gerekend worden in een' enkelen bevat te zijn, namelijk in de verpligting, die het provisioneel Gouvernement was opgelegd om de revolutie te handhaven, dat is, om niet te gedoogen, dat zij op nieuw een punt wierd van beraadslaging voor het congres, welks roeping niet bestond om te herdoen wat reeds gedaan was en nog veel minder om het te verbreken, maar alleenlijk om het te regelen en daardoor te bekrachtigen; niet alzoo om misschien het vervallen geslacht, dat door het volk was afgewezen, terug te roepen, zelfs niet om den troon, dien het volk verbrijzeld had, weder op te rigten, maar alleenlijk om de

Digitized by Google

nieuwe regering, te weten die des volks, uitgeoefend door en voor het volk, onder vaste vormen te brengen, hare verschillende raderen te doen aaneensluiten en dezelve in werking te brengen.

Door een toeval, dat ik niet had voorzien, kon ik bij mijnen brief eene aanteekening voegen, eene zinsnede bevattende, die mij werd medegedeeld uit de *Commentaires* van den Heer DESTUTT DE TRACY, *sur l'Esprit des lois*, eene zinsnede, waardoor ik al de drogredenen mijner tegenstanders ontzenuwde. Ten slotte maakte ik melding van eenige der even hatelijke als ongerijmde lasteringen, die te mijnen aanzien verspreid waren, die de policie uitdacht of staande hield, die door de provisioneel regerenden met welgevallen werden opgenomen en aan welke de nationale vertegenwoordiging zeer hare aandacht wijdde.

Deze brief mishaagde geweldig aan het Gouvernement. De Heer DE MÉRODE, die, wel wetende wat er tusschen ons in het centraal comité was voorgevallen, zich meer regtstreeks dan de anderen beleedigd achtte, was de eenige die antwoordde (28 November) en deze daad kenmerkte ten minste rondborstigheid. Maar weinig straalde deze rondheid door in de bewoordingen der wederlegging, want Mijnheer de graaf loochende 't geen ik in mijnen brief had aangevoerd, namelijk, dat ik, zelfs reeds vóór ik *Parijs* verliet, een vast beraamd ontwerp had ter vestiging van het toekomstig geluk van mijn land, een ontwerp, waarnaar ik sedert altijd mijn gedrag regelde en 't welk de instelling ten doel had der republiek. Trouwens dit was de eenvoudige waarheid en men kan zich hiervan gemakkelijk overtuigen, door

terugzigt op den 11 September, zijnde de dag op welken ik in de *Tribune des Départements*, namens onze medeburgers, Koning WILLEM had bedreigd, dat naast zijn Bataafsch koningrijk de ***bondgenootschappelijke republiek der Belgische provinciën*** zou verrijzen. Ik herinnerde zulks den Heer DE MÉRODE, door middel van eenen brief, dien ik bij wijze van ***postscriptum*** voegde achter den tweeden druk mijner brochure (1 December). Hieruit volgde niet, zeide ik, gelijk mijn gewezen ambtgenoot mij verweet, dat ik, het kostte wat het wilde, de republiek en niets anders dan de republiek begeerde; ik *geloofde* slechts dat, menschen en omstandigheden genomen zoo als zij waren, de republikeinsche regeringsvorm de best mogelijke was, zoo als nog kortelings de Heeren GENDEBIEN, VAN DE WEYER en ROGIER in het congres hadden verklaard, die republiek tot welker vestiging de Heer DE MÉRODE zelf zoo krachtig had bijgedragen, door de besluiten wegens de openbaarheid der gemeentelijke administratiën, door de onbeperkte vrijverklaring van de drukpers, het onderwijs en de associatiën, en door het afzien van de zijde des bewinds van alle begunstiging der heerschende godsdienst. Het eenig onderscheid tusschen mijne mederegenten en mij bestond daarin, dat ik, denkende als de Heeren VAN DE WEYER en GENDEBIEN en in hunne plaats zijnde, mijne stem meer zou geregeld hebben naar mijne overtuiging; dat ik, stemmende gelijk de Heer ROGIER, mij, om de waarheid te zeggen, wel zou getroost hebben om onder de monarchie te leven, maar nimmer hare gunsten zou hebben nagejaagd; en dat ik, na met den Heer DE MÉRODE te hebben gearbeid tot bijeenbren-

ging van democratische grondstoffen, nimmer, gelijk hij, zou uitgeroepen hebben, dat zulks had moeten dienen om een koningrijk daar te stellen.

De Heer VAN DE WEYER leide het op eene andere wijze aan, dan de edele graaf, om mij voor mijne meer dan revolutionaire vermetelheid te straffen. Hij was te geslepen om iets openbaar te maken wegens zaken, welke hij, meer dan iemand anders, wenschte verborgen te houden, en nam alzoo de gelegenheid te baat, dat ik hem eenige regels schrijven moest om hem dingen terug te vragen, die mij toebehoorden, en om hem te verzoeken eene kleine rekening op te maken, welke wij nog te vereffenen hadden. Mijn briefje, ofschoon in vriendelijke bewoordingen, was koel; zijn antwoord was driftig en ruw. Hij verweet mij, dat hij (dit zijn de uitdrukkingen in zijnen brief) gedurende twee jaren en langer, voor mij zijne rust, zijnen tijd, zijne gezondheid en *zijn geld opgeofferd* had, voor mij, die mij als *vriend* en als *burger* even *slecht* betoonde, voor mij, wien hij *deze bitsche maar openhartige verklaring* zou hebben willen besparen, maar die, wel beschouwd, deze *harde woorden* billijk verdiende (6 December). Ik meen het andermaal te moeten zeggen, dat ik de uitdrukkingen woordelijk heb aangehaald, maar onnoodig is het, naar mijne gedachten, te kennen te geven, dat de beschuldigingen van den Heer VAN DE WEYER op mij dezelfde uitwerking te weeg bragten als behelsden zij de beschaafdste lofspraak. Indien er bij mij nog de geringste twijfel kon overgebleven zijn aangaande de belangeloosheid van mijn patriotismus en aangaande mijne opoffering voor mijne vrienden en

Digitized by Google

voor de menschheid, dan zou de gramschap, welke de Heer VAN DE WEYER tegen mij deed losbarsten, denzelven oogenblikkelijk en voor altijd hebben doen verdwijnen.

Ik vergenoegde mij (7 December) met mijn' gewezen collega al het belagchelijke van zijne uitdrukkingen te doen gevoelen. Hoe! durfde hij, die op den drempel stond van den tempel der eer en der fortuin, mij verwijten, mij, die tweemaal veroordeeld was, langen tijd gevangen gezeten had, daarna was verbannen en beroofd en toen nog vervolgd werd en zwerven moest, dat hij tijd, gezondheid, rust *en geld* had opgeofferd, *hij*, *voor mij!* Voorzeker, de gramschap had hem verbijsterd! Mij aangaande, wien *de billijke gestrengheid zijner woorden*, zoo als hij zich uitdrukte, te veel voordeel op hem verschafte, ik had vastelijk besloten mij daardoor in geenen deele te laten afleiden van de gematigdheid, waardoor ik *mijne* woorden wenschte te kenmerken *).

---

*) Zie Bijlage 20.

XXVIII.

De Heer C R**. — Kandidaten naar het koningschap. — Vijandelijkheden van het Gouvernement tegen mij. — De policie. — Opschudding door het Gouvernement bewerkt tot deszelfs eigen voordeel. — Lord Ponsonby.**

Ik heb vroeger gezegd, dat ik ten doel stond aan aanvallen van de zijde der dagbladen; deze aanvallen waren meestal ruw en onbeschoft, doch ik werd er in het minst niet door getroffen. Wat mij bij gelegenheid van een' derzelve gebeurde, vinde hier eene plaats. Ik had op zekeren morgen den Heer C** R** ontmoet, weinig tijds nadat hij zich gekenmerkt had in het congres door een voorstel, dat in die dagen opspraak verwekte. Ik had hem, zeg ik, ontmoet, niet ver van het ministerie van binnenlandsche zaken, waar ik met den Heer Tielemans wat ging praten. Ik weet niet of hij, daar hij mij met zulk een aanzienlijk ambtenaar in aanraking zag, zich eensklaps verbeeldde, dat ik nog vatbaar was om weder in de hoogte te willen stijgen, althans hij sprak mij aan, zeide mij veel vleijends aangaande mijn gehouden gedrag met betrekking tot staatkundige zaken en aangaande mijne demissie, welke, gelijk hij er bijvoegde, alle vrienden van het vaderland had bedroefd, vervolgens sprak hij mij van zijne denkbeelden om de vrijheid te verzekeren, van maatregelen ter bevordering der welvaart van *België*, terwijl hij verlof verzocht om te

Digitized by Google

mijnent mij zijne inzigten te gaan ontwikkelen en, dit waren zijne eigene woorden, mijnen raad in te nemen. Mijn antwoord was beleefd, maar tevens trachtte ik door hetzelve eene bijeenkomst te vermijden, die toch tot niets leiden kon, en wij scheidden met allen schijn van wederkeerige achting, ja zelfs van wederzijdsche genegenheid.

Te huis komende vond ik aldaar een briefje van den hoofd-redacteur van de *Émancipation*, die mij een artikel, tegen mij gerigt, in manuscript toezond en mij schreef, dat hij meende de opname van hetzelve in zijn blad te moeten weigeren, dewijl het niets bevatte dan ongegronde beschuldigingen, voorgesteld met bewoordingen, die meer dan onbetamelijk waren. Ik haastte mij den redacteur mijnen dank te betuigen en hem het artikel terug te zenden, met verzoek om het te doen drukken, zonder eenigen schroom, dat ik mij daardoor in het minst zou gekrenkt gevoelen: de lasteringen, zeide ik, beleedigen mij niet en de beschimpingen dringen niet tot mij door. Des anderendaags begaf ik mij naar het bureau van de *Émancipation*; men toonde mij op nieuw het bewuste stuk, bestemd om als *medegedeeld artikel* het licht te zien, en zeer gewijzigd met betrekking tot de uitdrukkingen, bovendien vermeerderd met eene noot van den redacteur, die zijne geabonneerden verwittigde van de veranderingen, welke hij vermeend had te moeten maken in het opstel van den inzender, zoude het niet geheel en al ongeschikt geweest zijn om te verschijnen in een blad, dat altoos de openbare welvoegelijkheid in het oog had gehouden, alsmede de achting, welke de menschen elkander onderling verschuldigd zijn,

Digitized by Google

welke gevoelens zij overigens mogen zijn toegedaan of tot welke partij zij behooren. Het is mij onbekend of het aldus veranderde artikel openbaar is geworden of niet. Ik had mijn pligt gedaan, met den redacteur van het dagblad te bedanken voor de kieschheid zijner handelwijze. Zonder dat ik de minste nieuwsgierigheid had betoond om te weten, wie de schrijver was van het bewuste artikel, vernam ik zulks in den loop van het gesprek, en ik moet bekennen, ik was eenvoudig genoeg, om door mijne houding eenige verwondering te laten blijken, toen ik zijn' naam hoorde noemen: het was de Heer C** R**.

Gedurende de laatste maanden, dat ik mij in *Brussel* bevond, was ik getuige van een inderdaad vreemd schouwspel. De koninklijke kandidaatschappen deden de waarde van het koningschap al meer en meer verachteren, terwijl men nogtans dit koningschap wilde herstellen en waarschijnlijk, dit moet men althans gelooven, doen eerbiedigen en hetzelve duurzaam maken. Bij, ik weet niet hoe vele onbekende of belagchelijke namen van prinsjes, die beschikbaar waren, voegde zich, als om hen onherstelbaar te doen *zinken*, nu eens de naam van den Heer DE MÉRODE, dan weder die van den Heer ROGIER! Tegen het midden van Januarij 1831 scheen de kleine OTTO van *Beijeren*, die naderhand op den troon van *Griekenland* den armzaligen roem van overgroote nietigheid heeft verworven, het meest in aanmerking te komen. Dit was onder anderen daaraan toe te schrijven, dat zij, die elkander wederkeerig uitsloten, hem, OTTO, niet regtstreeks uitgesloten hadden, en dat *Frankrijk*, bij voorbeeld, 't welk in de eerste plaats voor zich zelven en ten overvloede voor het Bei-

jersche prinske gestemd had, nu inderdaad zijne keus tot het laatste bepaalde, terwijl *Engeland* zich insgelijks voor OTTO verklaarde, wel te verstaan, na vooraf mede aan zich zelven de voorkeur te hebben gegeven.

De *Constitutionnel* van *Parijs*, die in *Frankrijk* het orgaan was van het voorloopig Belgisch bestuur, maakte ons met deze nieuwe combinatie bekend, er bijvoegende, dat de Heeren DE MÉRODE, ROGIER en GENDEBIEN, *België* zouden regeren gedurende OTTO's minderjarigheid. Voorwaar, dit alles was bij uitnemendheid geschikt, om aan de vruchtgevolgen van alle omwentelingen te doen wanhopen, hoe heldhaftig deze mogen zijn tot stand gebragt.

Ik beijverde mij om al het in zich zelf belagchelijke en voor *België* beklagelijke aan te toonen van zulk eene ellendige knoeijerij, welke onbeschaamdelijk was in de plaats gesteld van eene revolutie, die zoo edel in hare onmiddellijke gevolgen als zuiver in haar voortbrengend beginsel was geweest. De kolommen van het dagblad *le Belge* stonden nog voor mij open; daarin deed ik iederen dag met eenige scherpe en doeltreffende woorden de nietigheid uitkomen van onze toenmalige gezagvoerders, die zich verbeeldden groote en aanzienlijke mannen te zijn, omdat zij de houding en de titels van dezulken hadden aangenomen en zich hunne inkomsten hadden toegeëigend; en ik bewees ten duidelijkste, dat, naarmate onze zoogenaamde staatslieden zich grooter en schitterender voordeden, het der mogendheden ligter viel om in dezelfde verhouding *België* krachteloozer te maken. Weldra bood zich de gelegenheid aan, en ik maakte er gretiglijk gebruik van, om de personen aan te duiden, die met zoo veel welsprekend-

Digitized by Google

heid en goed gevolg het despotismus van het Hollandsche koningschap hadden aangevallen, zoo als de Heer **van Meenen**, destijds eenvoudig advokaat, en hen, die uit den val van dit despotismus het meeste voordeel getrokken hadden, zoo als de Heer **Rogier**, toen een dagbladschrijver, doch die nu geworden waren, de laatste lid van het souverein voorloopig bewind en dingende naar de souvereiniteit zelve, de andere deszelfs procureur-generaal, en die elkander thans ijverig de hand reikten, om de tyrannische wetgeving te herstellen, strekkende om de *woorden*, de *wenschen* en zelfs de *gevoelens* der oppositie aan banden te leggen, ten einde de duurzaamheid te bevorderen van het tijdelijk uitvoerend bewind, en van het congres, hetwelk zoodra de constitutie was vastgesteld, ook zijne zending zou vervuld en zijnen tijd zou uitgediend hebben. De namen alleen waren veranderd: **Willem** en zijne ministers waren opgevolgd door den Heer **Rogier**, zijne ambtgenooten en de vertegenwoordigers der provinciën; de Heeren **van Maanen**, **de Stoop**, **Schuermans** èn **Spruyt** waren vervangen door den Heer **van Meenen**, mijn' verdediger in 1828 en 1830.

Elken dag pakten zich de van den bliksem zwangere wolken meer en meer boven mijn hoofd te zamen. De wet wegens de verdachten, waarvan ik zoo even gesproken heb, was slechts ingeroepen tegen mij en tegen de *wargeesten* en *bloeddorstigen*, die mij nog durfden erkennen. Al wie de vroeger verkregene regten op de genegenheid van het Gouvernement wilde behouden, of nieuwe gunsten wenschte te erlangen, moest boven alles een getuigschrift kunnen vertoonen, waarbij verklaard werd, dat hij met mij in geene betrekking stond,

Digitized by Google

bij mij niet bekend was en mij ook niet kende. Zoo werd ik door zekeren Heer BOULENGER, majoor en commandant van een bataillon mobile vrijwilligers verzocht (20 December) om hem zulk een getuigschrift te verschaffen, opdat hij zich tegen de valsche beschuldigingen zou kunnen verweren, van zekeren Heer FONSON, zijnen kolonel. Ik antwoordde hem naar behooren en riep tevens van mijnen kant, door middel der dagbladen al degenen op, die men met mij deed *zamenzweren*, om ons opentlijk te verzetten tegen de geweldenarijen van een achterdochtig Gouvernement, die, schoon zij mij geen nadeel toebragten, mij echter bedroefden, wegens het kwaad, dat onder dit voorwendsel aan anderen kon gedaan worden.

Onder degenen, die, ten einde aan het provisioneel Gouvernement te behagen, hun best deden, om mij in een' of anderen strik te doen vallen, en wanneer de hinderlaag geen doel getroffen had, mij niettemin te vervolgen als of ik mij werkelijk had laten betrappen, muntte voornamelijk uit, mijn gastheer van September, de Heer PLAISANT, administrateur-generaal der openbare veiligheid, en bijna had een zonderling toeval hem ten minste den schijn verschaft eener zamenzwering, naar welker opsporing hij zoo hartelijk verlangde, ten einde het gebouw zijner toekomstige fortuin te kunnen vestigen op de puinhoopen van het mijne. Zie hier wat er van de zaak was.

Het provisioneel Gouvernement was geheel en al versleten, en niet alleen dat dit wereldkundig was, ja dat ieder daarover aldus oordeelde, maar ook de leden van hetzelve waren er evenzeer van overtuigd.

Digitized by Google

Leven kon het niet langer en nogtans had het een' weerzin in het sterven. Zou het zich zelven niet kunnen opvolgen? Het besloot daarvan de proef te nemen. De kolonel graaf VAN DER MEERE, die toen inderdaad minister van oorlog was, schoon onder den zedigen titel van hoofd van het personeel bij dit departement, belastte zich om in den zin der regering en haar ten gevalle, eene opschudding te doen plaats grijpen, waarvan het gevolg moest zijn, de aanstelling van een nieuw bewind, zamengesteld uit de leden van het thans zieltogende bestuur. De maatregelen, welke hij nam om het Gouvernement, op deszelfs eigen bevel en in deszelfs eigen belang, omver te werpen, werden onder het publiek ruchtbaar, zoo zelfs, dat de Heer LEVAE, meenende dat het *in allen ernst* om eene revolutionaire beweging te doen was, daarvan partij zocht te trekken, om de zaak des volks te doen herleven, en mijne denkbeelden en hervormingsplannen te doen zegevieren.

Wie was die Mijnheer LEVAE? Een beste jongen, die mij eene opregte vriendschap betoond en groote diensten gedurende mijne gevangenschap bewezen had. Ik had hem leeren kennen, toen hij, ik weet niet meer om welke reden, in de *Petits-Carmes* gevangen zat, vele jaren vóór de omwenteling, en sedert was hij altijd zeer aan mij gehecht geweest. Na mijn ontslag bleef hij bij voortduring mij bezoeken, en betoonde ten minste even zoo veel ijver als ik, in het ontmaskeren van de kuiperijen dergenen, die met goochelaarsbehendigheid revolutiën wisten daar te stellen, en thans goed op weg waren, om uit het provisionele, waarvan het volk niet meer hooren wil-

Digitized by Google

de, tot een' of anderen bepaalden en duurzamen staat te geraken, die het best zou dienen ter bevordering van hun eigen voordeel. De Heer LEVAE bezocht den Heer VAN DER MEERE in denzelfden nacht, dat deze eene geheime bijeenkomst had met de leden van het *om te keeren* Gouvernement. Dewijl hij zich aldaar waarschijnlijk eenig gewigt wilde geven, stelde hij aan den wettigen zamenzweerder, met wien hij zich alleen waande, voor, om ter bereiking van hetzelfde doel, deszelfs middelen te voegen bij die, over welke, naar hij zeide, *wij* konden beschikken, en hij ontwikkelde het plan eener republikeinsche zamenspanning, aan welker hoofd hij mij plaatste, hoewel ik niet dan verscheidene jaren daarna voor het eerst daarvan heb hooren spreken. Mijnheer de graaf VAN DER MEERE stemde er in toe om mij te zijnent te ontvangen, doch ik weet niet of mijne opmerkingen of de bedenkingen van den Heer LEVAE aanleiding gaven, dat ik alle bijeenkomst weigerde, zoo die niet plaats had in het huis eens derden. Toen werd de woning van den Heer LEVAE zelven voorgesteld en van weêrskanten aangenomen, dan ditmaal trad de Heer VAN DER MEERE achteruit. Weinig tijds daarna beroemde een broeder van den Heer PLAISANT zich, dat hij mijne *oproerige plannen* kende, welke ik, zeide hij, had moeten blootleggen, of die ik inderdaad blootgelegd had, voor het hoofd van het personeel bij het comité van oorlog, in tegenwoordigheid van den administrateur der publieke veiligheid, die in eene kas verscholen zat. Dit voorval, waarvan ik niets heb kunnen begrijpen, dan nadat ik er al de omstandigheden van vernomen had, heeft langen tijd in mijnen geest

Digitized by Google

eene pijnlijke onzekerheid achtergelaten. Voor het overige volhardde de Heer PLAISANT bij zijn stelsel van ijdele snoeverijen, die niet zonder eenige uitwerking bleven op de massa der eenvoudigen, en dit was reeds veel voor degenen, die de magt in handen hadden, gelijk het alles was voor hunnen opstokenden agent. Hoe meer het dezen gelukte om geloof bij te zetten aan het gerucht, dat hij eindelijk den draad der zamenzwering, waarvan ik het hoofd was, in handen had, hoe meer vertrouwen het centraal comité in hem stelde, zoo zelfs, dat er ernstig aan gedacht werd, om in de hoofdplaats van iedere provincie eene onder-directie van policie op te rigten, met last om zich in betrekking te stellen tot den grooten policie-meester van het aanstaande koningrijk.

Dit uitgebreide weefsel van geheim onderzoek en verklikking werd slechts gebezigd tegen de *anarchisten*, dat is, tegen degenen die, na al de onheilen, welke van eene revolutie onafscheidelijk zijn, te hebben ondergaan, het Gouvernement en het congres wilden beletten, hun langzamerhand van de voordeelen door haar aangebragt te berooven. Wel schold en schreeuwde men van tijd tot tijd met het volk ook tegen de orangisten, doch dit diende slechts om hetzelve af te leiden van eene te naauwkeurige beschouwing der zaken, waardoor de lust kon worden opgewekt, om daarin nog al dieper door te dringen; want de maatregelen, welke de policie nam om de orangisten te beteugelen, hadden niets te beteekenen. Dit ging zoo verre, dat de Heer PLAISANT, niettegenstaande hij kennis droeg van de gestadige betrekkingen tusschen Lord PONSONBY, die zich destijds te *Brussel* bevond,

met den prins van ORANJE, wiens agent hij was en dien hij wilde schijnen ijverig te dienen, echter geen de minste moeite deed om het geheim dezer zonderlinge intrigue te doorgronden. Mogelijk had hij dienaangaande instructiën van hooger hand, want de Heer VAN DE WEYER kwam, wegens zijne betrekking als hoofd van het diplomatisch comité, telkens in aanraking met denzelfden Lord PONSONBY, en tijdens zijne zending naar *Londen* had hij menige conferentie met den prins van ORANJE. Drie maanden daarna was Lord PONSONBY aan het hoofd van eene wezentlijk orangistische zamenzwering, waarin hij vele voorname lieden zoo in als buiten het Gouvernement, gewikkeld had, en welke hij zelf deed mislukken, omdat hij het voor zijne committenten voordeeliger vond, om den prins van *Saxen-Coburg* op den troon te doen plaatsen. De generaal VAN DER SMISSEN was het eenige slagtoffer van dit hovelings-schelmstuk; en aangaande de hoofden van het complot, dat de tegen-omwenteling ten doel had, dient gezegd te worden, dat zij, na hunnen medepligtige te hebben opgeofferd, zich tot meestersknechten maakten van den revolutie-koning, wiens gunsten en wiens magt zij onder elkander verdeelden.

Digitized by Google

XXIX.

De Heer ROGIER, verdediger van den adel. — De Heer DE MÉRODE, vrijmetselaar. — De commissie voor de beloonigen. — Voorstel tot een regentschap. — Ik bestrijd hetzelve. — Opmerkingen wegens de uitsluiting der NASSAUS.

Ik gevoel behoefte om, na van zoo vele kuiperijen en laagheden te hebben verslag gedaan, het verhaal te laten volgen van een paar belagchelijke voorvallen, die toen bijna onopgemerkt voorbij gingen. Het eerste is, dat de Heer ROGIER, mogelijk wel om in alles het tegengestelde voor te staan van hetgeen ik gedurende de weinige weken van mijn bestuur had willen doen, zich ten sterkste verzette tegen het voorstel van den Heer LÉRON, een republikein, strekkende om den koning niet toe te staan titels van adeldom te verleenen, en zelfs om de oude titels af te schaffen. De Heer ROGIER, die reeds hoop voedde om in de rijen van den nieuwen adel te sluipen, wist het congres te doen stemmen ten voordeele beide der vroegere en der toekomstige titels. Men bevond zich toen juist in de moeijelijkste oogenblikken voor *België*, dat door zijne vertegenwoordigers tot een *koningdom* was verklaard, doch 't welk echter niet slaagde in het vinden van een' koning, die voor hetzelve geschikt was, en die te gelijk als zoodanig wierd beschouwd door de mogendheden, tot welke het in verbindende betrekking was gebragt. Dit tijdsgewricht nu werd door het

Digitized by Google

centraal comité uitgekozen, om het kinderachtigst onverstandige besluit af te kondigen betrekkelijk de *eerekruisen*, welke het verklaarde zijnen afhangelingen te willen toewijzen, na dezelve eerst aan zich zelven te hebben toegekend. Dezen streek, die in aanleg en uitvoering even dom was, bestrafte ik gelijk hij het verdiende.

Het tweede is, dat de Heer DE MÉRODE *vrijmetselaar* werd. Daar hij op een' vrij slechten voet stond met de onvromen, zijne mededingers naar de eer- en gunstbewijzen, welke het toekomstige hof van *Brussel* aan deszelfs getrouwen eerlang stond te verleenen, nam hij volvaardig het voorstel aan van den Heer PLAISANT, om hun een onderpand van zijne goede trouw te geven, door zich met hen in eene vrijmetselaarsloge te verbroederen. Zoodra had ik dit niet vernomen, of ik zond eenen brief aan het dagblad *le Belge*, geteekend: *Een katholijke voorstander der Unie*, in welken ik, schoon erkennende, dat de Heer DE MÉRODE als burger vrijheid had, om allerlei gevoelens aan te kleven, hoe valsch en gevaarlijk dezelve mogten wezen, hem niettemin bezwoer om, als een getrouwe zoon der Apostolische Roomsche kerk, het voor hem zoo smadelijke gerucht te logenstraffen, dat hij met de bitterste vijanden der godsdienst een verbond zou hebben gemaakt, een gerucht, hetwelk zijnen tot hiertoe zoo onbevlekten roem van regtzinnigheid en godsvrucht zeer bezwalkte (13 Januarij). Weinige dagen daarna (den 18) verontschuldigde zich de Heer DE MÉRODE, die zeer in de engte gebragt was, op eene schroomvallige wijze, door in den' *Courrier* te doen bekend maken: « dat hij in eene loge was gebragt *zonder het te weten*, en dat

Digitized by Google

alles, waarvan hij getuige was geweest, had bestaan in *zeer onschuldige* ceremoniën.»

Nu haalde ik hem vreeselijk door (21 Januarij) onder den naam van den *verschrikkelijken broeder;* ik beschuldigde hem, dat hij de zaak *onwaar* had voorgesteld, daar hij herhaalde malen om het *licht* had gevraagd, 't welk hij nu ontvangen had en weder scheen te willen verloochenen. Ik herinnerde hem zijnen eed en de voorbeeldige straf, die hem te wachten stond, indien hij dien eed verbrak; waarna hem, gestorven zijnde zonder te hebben gebiecht, de begrafenisplegtigheid naar de wijze der vrijmetselaren zoude onthouden worden, en evenzeer een graf in gewijde aarde, zoo als zijne kerk dat verleent.

Deze fopperij werd besloten door eenen tweeden brief van den *katholijken unionist* (28 Januarij), in denzelfden stijl vol zalving als de eerste, waarin ik den edelen bekeerling onder het oog bragt, dat hij geen regter was in zaken, die tot het leerstelsel behoorden, en dat alles wat de paus verklaarde een artikel van 't geloof te zijn, zulks ook inderdaad was; dat hetgeen hij, voor zich, oordeelde een wijsgeerig, wetenschappelijk, letterkundig, staatkundig en zelfs een gewoon en onverschillig vraagstuk te wezen, zeer wel in verband kon staan met de godsdienst, en iemand kon blootstellen aan het verlies der eeuwige zaligheid; ja zelfs dat zoodanig vraagstuk inderdaad zulk een hoog belang verkreeg, zoodra het geestelijk opperhoofd der kerk, in wiens handen de sleutelen des hemels zijn, zulks daaraan door zijne onfeilbare uitspraak toekende; zoodat elk goed, elk waar katholijk, zich altoos en in alles aan *Rome* moest onderwerpen, hetwelk over de vrijmetselaars en de vrij-

Digitized by Google

metselarij den banvloek had uitgesproken. Deze brief zag eerst ruim veertien dagen nadat dezelve geschreven was, het licht, toen het kandidaatschap van den Heer DE MÉRODE naar de koninklijke waardigheid weder eenigen opgang begon te maken. — Doch ik heb mij reeds te lang met zulk een armhartig onderwerp bezig gehouden.

De *Commissie tot de belooningen* had aan het provisioneel Gouvernement haar verlangen te kennen gegeven, om zich mijnen ledigen tijd ten nutte te maken, door mij in hare werkzaamheden te doen deelen. Dit verlangen was oproerig. Ook zag de commissie hare voorregten zoodanig door het centraal comité beperkt, dat zij niets meer zou geweest zijn, dan eene vereeniging van klerken; daar zij nu uit brave en achtingswaardige mannen was zamengesteld, nam zij in massa haar ontslag (21 Januarij).

De keus van eenen uitlandschen koning scheen met elken dag al meer onmogelijk te worden; er bleef alzoo niets anders over dan eenen *inlandschen* koning of het regentschap. Beide deze plannen kwamen *Frankrijk* zeer te stade, omdat geen van beiden van langen duur zoude zijn, en dit gaf het ons ook zonder omwegen te kennen. Het eerste, dat van eenen koning, zou mede bijzonder te stade gekomen zijn aan *een enkel* persoon, maar de zaakgelastigden te *Parijs* van ons provisioneel Gouvernement, van ons diplomatisch comité en van ons congres waren *velen*. Reeds waren zij met bijna monarchale pracht omstuwd, en daar zij het waarschijnlijk van hoog belang rekenden, dien glans niet te laten verduisteren, zoo besloten zij tot het regentschap, en deden door den *Constitutionnel*, die door onze slaaf-

Digitized by Google

sche *Union Belge* steeds werd nageschreven, bekend maken, dat deze combinatie ten minste even zoo vele voordeelen zoude opleveren, als het binnenlandsch koningschap. Het regentschap moest zamengesteld zijn uit *drie* leden, die bij beurten het voorzitterschap zouden bekleeden. Maar ongelukkiglijk beviel dit ontwerp in *België* geenszins, vooreerst omdat het leidde tot eene verlenging van den provisionelen staat van zaken, dien men moede was, ten andere en voornamelijk, omdat men, na dit provisionele, noodzakelijk zou geworden zijn, hetgeen men tot geenen prijs wilde wezen, te weten onderdaan van *Frankrijk*.

Wat mij betreft, ik bragt mijnen landgenooten telkens onder het oog, dat, daar wij ons hadden laten uit het veld slaan met betrekking tot de *zedelijke* geschilpunten, die de meest belangrijke waren, zoo als die der onafhankelijkheid en der nationale eer, er nu niets anders overbleef, dan te berusten in den toestand, waarin wij ons gebragt hadden, en denzelven uit een *stoffelijk* oogpunt beschouwd, zoo goed mogelijk te doen zijn, door *zonder verwijl*, zoodanigen vreemden vorst tot koning te kiezen, die ons op de minste opofferingen van grondgebied, geld en vrijheid zou te staan komen, en die ons in staatkundige betrekkingen en uitwegen voor de voortbrengselen onzer nijverheid de meeste voordeelen kon aanbrengen. De omwenteling, zeide ik, is voor ons louter eene zaak geworden van becijfering, een vraagstuk aangaande de meerdere of mindere opbrengst in klinkende munt, aangaande de natuurlijke welvaart, en om zoo te spreken, aangaande hetgeen den schoorsteen doet rooken.

Ik begon daarenboven te doen opmerken, hoewel

Digitized by Google

slechts langzamerhand (einde van Januarij en begin van Februarij) in de dagbladen *le Belge* en *l'Émancipation*, die nog artikels durfden opnemen, welke men, schoon zij meestal ongeteekend waren, ligtelijk als de mijnen konde kennen; ik begon dan, zeide ik, te doen opmerken, dat het congres, hetwelk besloten had, dat *België* eene monarchie zou zijn, tevens besloten had, dat geen NASSAU er zou regeren; dat, aangezien de Europische diplomatie er klaarblijkelijk belang bij had, om ons eene keus op te leggen, zij het ook wel eens van haar belang kon rekenen, om ons voor te schrijven, den Prins van ORANJE te kiezen; dat diensvolgens het besluit wegens de onafhankelijkheid onvereenigbaar was met het besluit wegens het koningschap, en dat alzoo onze onafhankelijkheid zich slechts kon verwezentlijken onder den republikeinschen regeringsvorm, daar deze vorm *alleen* de keus van ons opperhoofd onverschillig zou doen zijn voor de mogendheden, die, zoodra de republiek door ons *daargesteld* en door haar *geduld* was, zich omtrent het overige in het geheel niet meer zouden bekommeren.

Het is hier de plaats om de denkwijze bloot te leggen, die mij op mijne revolutionaire loopbaan steeds ten rigtsnoer had verstrekt: naar mijn inzien, namelijk, moest de uitsluiting der NASSAUS noodzakelijk de aanneming van den republikeinschen regeringsvorm ten gevolge hebben, terwijl het mij toescheen, dat de herstelling der monarchie, even onvermijdelijk, vroeg of laat, het huis van ORANJE op den troon moest terug brengen. Had men nu eenmaal tot de monarchie besloten, dan zag ik er geen voordeel in, om in plaats van een' Hollandschen, eenen Franschen, Engelschen of Duitschen koning te hebben. Ik stelde er slechts belang

Digitized by Google

in, dat er in 't geheel geen koning zou zijn, opdat de Belgische provinciën, inderdaad onafhankelijk van allen vreemden invloed, en bijgevolg in waarheid vrij, konden hopen, weldra met de Bataafsche gewesten, insgelijks aan de koninklijke magt ontheven, een bondgenootschap te sluiten, en zoo ook in 't vervolg met de Rijnprovinciën, nadat deze met de daad en volgens derzelver reeds lang gekoesterden wensch, zouden zijn ontrukt aan het oude Pruisische despotismus. Ziedaar de reden, waarom ik vóór het congres de Hollandsche dynastie als vervallen had willen doen verklaren; maar toen deze monarchaalgezinde vergadering voor de altoosdurende uitsluiting der Nassaus van den Belgischen troon had gestemd, oordeelde ik, dat zij een nutteloos, onlogisch en ongerijmd besluit had vastgesteld, op welks belagchelijk *voor eeuwig* zij, ontegenzeggelijk, na korteren of langeren tijd, zou moeten terug komen, en op hetwelk ik nog hoop voedde haar zelfs toen te doen terug komen, niet om de Nassaus weder in te roepen, maar om de republiek af te kondigen.

Later was het onvermijdelijk om het vraagstuk te beschouwen uit een geheel tegenovergesteld oogpunt.

Digitized by Google

XXX.

De Hertog van Nemours. — Associatie ter handhaving van de nationale onafhankelijkheid. — Ik schrijf aan het congres.— Adres aan het volk door de associatie voor de onafhankelijkheid.—De petitie dezer associatie aan het congres.— De Sint Simonisten. — De policie verwekt eene opschudding. — Zegepraal van den Heer Plaisant.

Ik oordeelde dat de tijd om zich te vertoonen en te handelen eindelijk gekomen was. De hertog van Nemours, door den Koning der Franschen officieel geweigerd, was door het nationaal congres verkozen geworden op de officieuse belofte van dienzelfden Koning, eene belofte, die plegtiglijk onder verpanding eens woords van eer had plaats gehad, dat hij hem aan den wensch der natie zou afstaan; en de president aan het hoofd eener deputatie van negen leden dezer constituerende en souvereine vergadering bevond zich te *Parijs* om de toestemming te verzoeken van het nieuwe hof. Maar dit hof, wederom door dezelfde vrees gedreven, die het bij den aanvang voedde, durfde, niettegenstaande het zulks gaarne zou gewenscht hebben, niet verder gaan, en wij wisten reeds te ***Brussel***, dat wij er zouden afkomen met de kosten en de schande onzer benoeming te dragen. Ik besloot toen deel te nemen aan het *Volksgenootschap*, 't welk mij deszelfs voorzitterschap had aangeboden en dat eene nieuwe organisatie stond te on-

Digitized by Google

dergaan onder den titel van *Associatie ter handhaving der nationale onafhankelijkheid.*

Maar alvorens iets te ondernemen, wendde ik mij regtstreeks tot het congres (13 Februarij). Na herhaald te hebben, wat ik reeds op zoo velerlei wijze had te kennen gegeven, te weten, dat de aanneming van het monarchaal beginsel noodzakelijk de tusschenkomst der vreemde Mogendheden ten gevolge moest hebben, stelde ik als eene daadzaak vast, dat de vijf kabinetten van het *foreign-office* tot hiertoe met hunne tusschenkomst geen ander doel hadden beoogd, dan den Prins van Oranje op den Belgischen troon te plaatsen, en dat zij daarom den *provisionelen* staat van zaken, dien wij moede waren, hadden verlengd en nog verder zouden verlengen, opdat wij ons ten slotte wel gedrongen zouden gevoelen eene toevlugt te zoeken in de armen van den oudsten zoon onzes vorigen meesters. Elke andere keus, die des hertogs van Nemours niet uitgezonderd, zou vernietigd worden. De vergadering kon derhalve hare besluiten aangaande de uitsluiting der Nassaus en de onafhankelijkheid van den Staat niet handhaven, dan door op haar decreet betreffende de monarchie terug te komen *).

Des anderendaags vaardigde de *associatie voor de onafhankelijkheid* hare eerste acte uit, waarbij al de leden onder verpanding van hunne eer zich verbonden, alle *wettige* middelen aan te wenden om, 1°. de handhaving der onafhankelijkheid te verzekeren, 2°. de uitsluiting der Nassaus onherroepelijk te maken, 3°. als het eenig *wezentlijke en uitvoerbare* mid-

*) Zie Bijlage 21.

Digitized by Google

del ter bereiking van dit tweeledig doel, de constituerende magt te nopen ter wettiging der aanneming van den republikeinschen regeringsvorm en tot verkiezing van een inlandsch opperhoofd van den Staat voor een' bepaalden tijd. Nog dienzelfden avond werd dit stuk door meer dan vijftig onderteekeningen bekrachtigd, behalve die van het bestuur. De Heer TIELEMANS was bij deze eerste vergadering tegenwoordig, doch vertoonde er zich niet weder.

Den 15 Februarij zag men een manifest verschijnen van de *associatie voor de nationale onafhankelijkheid;* hetzelve was gerigt aan het Belgische volk. Dit manifest hield in wat den vorigen avond besloten was en hetgeen ik aan het congres had verklaard in mijne petitie, welke kortelings was ondersteund geworden door eene tweede petitie, die de onderteekeningen droeg van negen en zestig vaderlanders. De associatie beriep zich inzonderheid op den afkeer van allen verderen provisionelen toestand, op den wensch van een nationaal Gouvernement te hebben, op den haat tegen den Prins van ORANJE, op de zucht tot onafhankelijkheid en op de Belgische eer.

Weinige dagen daarna (20 Februarij) ontving het congres eene nieuwe petitie, namens de *associatie voor de onafhankelijkheid* en geteekend door haar bestuur. Wij bestreden daarin met al ons vermogen de voorstellen door de koningsgezinde doctrinairen gedaan, om den slag, dien de weigering des hertogs van NEMOURS hun had toegebragt, te matigen; namelijk om den ouden provisionelen staat van zaken te behouden, van welken niemand meer wilde hooren; om eenen algemeenen stedehouder aan te stellen, 't welk niets anders

Digitized by Google

was dan eene vernieuwing van den provisionelen toestand; of om tot Koning te verkiezen zekeren Prins KAREL VAN CAPUA, behoorende tot den ouden tak der Italiaansche BOURBONS, doch welken LODEWIJK PHILIPPUS in zekeren zin zou aannemen en door vermaagschapping enten op den jongeren tak der BOURBONS van *Frankrijk*. Deze Prins, zeiden wij, zal tot de regering in *België* niet geraken, dan op voorwaarden, die wij genoodzaakt zullen zijn te verwerpen; al hetwelk het kandidaatschap van den Prins van ORANJE weder op het tapijt zal brengen, terwijl de vreemde diplomatie steeds alle krachten inspant om hetzelve niet te doen missen.

Maar reeds had de policie haren onreinen invloed over de *associatie* uitgebreid; voor den Heer PLAISANT bood zich de gelegenheid aan om zijne trouw *quand même* .... te toonen aan het Gouvernement en aan het congres, en met gretigheid en vreugde maakte hij van dezelve gebruik. Zie hier hoe hij het aanleide om mij door het volk den slag te doen geven, dien hij zich niet sterk genoeg gevoelde om mij zelf en zonder omwegen toe te brengen.

Sint Simonistische zendelingen, sedert kort te *Brussel* aangekomen, waren gestoord geworden in het gebruik maken van hun regt, 't welk hun door de Belgische constitutie was gewaarborgd, het regt, namelijk om hunne leer te prediken. Het volk had deze apostelen eener godsdienst, die van de zijne verschilde, met leede oogen aanschouwd en door heimelijke bedreigingen had het de lieden bevreesd gemaakt, die door de Sint Simonisten om een locaal waren aangezocht. De overheid had van haren kant niets gedaan

om de wanorde voor te komen; en de misdadige handelwijze, bestaande in het bezoedelen van de aangeplakte berigten der zendelingen van St. SIMON en het dadelijk verhinderen van de vreedzame voordragt hunner denkbeelden, was ongestraft gebleven. Ik was in betrekking gebragt tot deze heeren, wier stelsel van hierarchie door het despotismus, dit moet ik hier zeggen, lijnregt streed met mijne denkbeelden van vrijheid, met mijne beginselen van orde, maar alleen door de vrijheid; met mijne overtuiging, mijne gevoelens, mijne zeden en mijne persoonlijke godsdienst. Daar ik echter nimmer stilzwijgend zal dulden, dat op eene vrijheid, van welken aard, inbreuk worde gemaakt, zoo schreef ik aan den Heer MARGERIN, het hoofd der zending, om hem te betuigen, hoeveel ergernis het onherbergzaam onthaal, dat hem en zijnen ambtsbroeders in mijn land was te beurt gevallen, veroorzaakt had, en dezen brief deed ik openbaar maken den 18 Februarij.

Dit was het misschien, 't welk den Heer PLAISANT op het denkbeeld bragt om mij als Sint Simonist te doen vervolgen door het volk, dat hij bedroog, en door zijne agenten, die hij betaalde. Reeds waren wij, even als de Sint Simonisten, met welke de policie, die de werklieden, de vrouwen en kinderen tegen de associatie opruide, ons trachtte te doen verwarren, genoodzaakt geweest om van locaal te veranderen en eindelijk de wijk te nemen in eene kroeg. Ik was onderrigt geworden, dat er in den avond van den 21 Februarij een oploop zou plaats hebben. Desniettegenstaande begaf ik mij op mijnen post met het bestuur der associatie. De straten waren vervuld met volk. Spoe-

Digitized by Google

dig overweldigt de menigte de vergaderzaal. Talrijke stemmen vragen werk en brood. Wij verklaren, dat men zich daartoe niet tot ons, eenvoudige burgers, moet wenden, maar tot het Gouvernement; dat wij uit ons zelve niets vermogen, maar dat wij, vrienden des volks zijnde, onophoudelijk pogingen aanwendden opdat het Gouvernement het volk verhoore en deszelfs lot verbetere, door het daarstellen van den eenigen duurzamen regeringsvorm, die in overeenstemming was met 'svolks wezentlijke vrijheid en die op deszelfs welvaart eenen gunstigen invloed zou uitoefenen. Het volk juicht toe, en zoodra laat de kreet *Brood! Brood!* zich niet weder hooren of de rustverstoorders worden als spionnen der policie en orangisten ten huize uitgedreven, door burgers die aan de associatie geen deel hadden. Nu geef ik mededeeling van het mondelijk verlof, toegestaan door den Heer PLAISANT, om onze *proclamatie aan het volk* aan te plakken, een verlof waarvan hij gezegd had, dat wij het niet noodig hadden, en tevens leg ik der vergadering de geschrevene verklaring voor, dat dezelfde Heer PLAISANT, den gezworenen aanplakkers had verboden ons van ambtswege hunne diensten te bewijzen. Deze dubbelhartige handelwijze der policie werd door het publiek uitgejouwd, en ik vertrok, voor de laatste maal vergezeld van het geroep, 't welk ik zoo menigwerf en onder zoo verschillende omstandigheden gehoord had, het geroep van *leve de Potter!*

Des anderendaags had de Heer PLAISANT al den tijd gehad om de behandeling voor te bereiden, die hij mij had toegedacht. De bewoner van het huis, waarin wij vergaderden, werd in den loop van dien dag

Digitized by Google

bedreigd, dat zijn eigendom zou in brand gestoken worden, bijaldien hij ons nog eenmaal te zijnent ontving. In den namiddag begaf de menigte zich naar dat huis en bleef voorts in de wijk rondloopen, terwijl zij met elke minuut grooter werd. Mannen met kielen gekleed en gelijkende naar die, welke ik altoos op mijnen weg ontmoette, schenen de beweging te besturen; zij waren voorzien van met lood beslagen knodsen om mij, naar zij zeiden, daarmede dood te slaan, en een hunner vertoonde een' hamer, een' nagel en eene koord, 't welk alles dienen moest om mij op te hangen. Te oordeelen naar hetgeen men van hen hoorde, was ik nu eens een Joodsche priester, die, onder voorwendsel van eene republiek te stichten, den Paus zocht te onttroonen en de Belgen *protestantsch* te maken; dan weder een Sint Simonist, die de veelwijverij predikte, of wel een *voorstander der gelijkheid*, die de arbeiders noodzaakte om te werken en hunne meesters ontsloeg van de verpligting om hen te betalen; eindelijk een aanhanger van den Prins van ORANJE. Ik bloos voor mijne medeburgers bij het verhalen van zoo vele dwaasheden, die schaamteloos verbreid en met ligtgeloovigheid en welgevallen aangehoord werden; maar ik verhaal daadzaken. En ik besloot er uit, dat de policie een zeer krachtig vermogen bezit om te bederven, daar zij, in slechts vier maanden tijds, de helden van September had kunnen veranderen in domme en wreede dieren.

Door den Heer LESBROUSSART, lid van 't bestuur der associatie, en die op de plaats van 't rumoer geweest was, gewaarschuwd, oordeelde ik met hem, dat het nutteloos zou geweest zijn om de plannen van

Digitized by Google

het Gouvernement dermate in de hand te werken, dat ik mij daarvoor door het volk zou laten ombrengen. Ik bleef dus te huis en werd aldaar niet verontrust, dan door bedreigingen des doods, die men op de deur langs de straat aanplakte, en ik hield mij onmiddellijk bezig met toebereidselen tot mijn vertrek naar *Frankrijk*. Ik hoorde den volgenden dag, dat het volk, alvorens uiteen te gaan, geweld had gepleegd, om, zoo als eenige oproermakers opentlijk gezegd hadden, het geld te verdienen, 't welk onder hen was uitgedeeld geworden, en tevens vernam ik dat, behalve het hevig geschreeuw tegen mij, de Heer Charlier, bijgenaamd *het houten been*, de eerste kanonnier der revolutie, was vervolgd geworden met den kreet: *Naar de guillotine!*

Digitized by Google

XXXI.

De dagbladen vallen de policie aan. — Ik beschuldig het regerend gezag. — Antwoord van den Heer PLAISANT. — De Heer SURLET DE CHOKIER. — Ik neem de wijk naar Frankrijk. — Mijn brief aan den Belge. — Nieuwe associatie te Brussel. — Mijne medewerking in de bladen la Tribune en l'Avenir.

Ik had, nog vóór ik *Brussel* verliet, den troost gehad van te zien, dat niet alleen de *Belge* en de *Émancipation*, dagbladen die eene republikeinsche strekking hadden, maar ook *l'Indépendant*, een gematigd en bij uitnemendheid koningsgezind blad, zich met mijne verdediging hadden belast, en het Gouvernement hevig aanvielen, dat ten minste medepligtig aan, zoo al niet de bewerker van al de plaats gehad hebbende wanorde was. Wat mij betreft, ik beschuldigde opentlijk in eenen brief, gezonden aan den *Belge* den 24 Februarij, het toenmalig bewind en ik beschuldig het nog. Ik ben tegenwoordig even innig overtuigd als ik het destijds was, dat «dit bewind de tooneelen en de bedreigingen had voorbereid, waarvan ik bijna het slagtoffer was geworden, en dat het tot dezelve had aangehitst.» Want de *associatie voor de onafhankelijkheid* wilde een einde maken aan de misbruiken, waarbij het Gouvernement leefde, en zonder dewelke het niet langer kon bestaan.

Digitized by Google

Het volk daarentegen had belang, en wel hetzelfde belang als wij, bij het ophouden dezer misbruiken, en evenwel had de policie middel gevonden, om het volk tot een werktuig des Gouvernements te maken, ons ten verderve. «Wanneer» aldus eindigde ik mijnen brief, «wanneer het met de omverstooting van alle denkbeelden van orde zoo ver gekomen is, dat de eerlijke lieden in aanraking worden gebragt met zulke verachtelijke vijanden; wanneer het volk zich dermate laat verblinden en leiden, dat het zijne ergste vijanden dient en wel tegen degenen, die doen wat in hun vermogen is, om hetzelve ten minste een gedeelte te verzekeren van het geluk, waarop hetzelve aanspraak heeft *), dan laat de man, die achting heeft voor zich zelven, ontmoedigd en met droefenis de intriganten vrij hunnen weg bewandelen, en, de bedrogenen beklagende, verwijdert hij zich. Ziedaar wat ik doe.»

Deze zoo bepaalde als stellige beschuldiging, omtrent welker gegrondheid niemand eenigen twijfel voedde, werd met nadruk herhaald door *l'Émancipation* en *l'Indépendant*. Men noodigde de policie uit om zich te regtvaardigen, het Gouvernement om zich te verklaren en het congres, om een onderzoek te doen instellen, zoo als het den schijn had aangenomen van te zullen doen bij gelegenheid der onlusten, verwekt ter wering der Sint Simonisten. Alles bleef stil. De bewindhebbers oordeelden het geraden, en ik

*) De Heer DE POTTER denkt er in het minst niet aan, dat hij hier in korte woorden eene getrouwe schets levert van den *aanvang* der revolutie. *Vert.*

Digitized by Google

geloof, dat zij zeer voorzigtig handelden, om hunne zege niet in de waagschaal te stellen, door huichelachtige woorden, waaraan niemand geloof zou gehecht hebben, en die tot gevaarlijke ontdekkingen konden leiden.

Den 1 Maart nogtans verscheen er van den Heer PLAISANT, eene proeve eener verdediging in het licht, maar die alle kenmerken droeg van schroomvalligheid. Zijn thema kwam hierop neder: Ik ben een der nuttigste en minstberispelijke burgers van *België*; men kan niet geregtelijk bewijzen, dat ik iets gedaan heb om de onlusten aan te stoken; ik verklaar, dat ik niets gedaan heb om dezelve te verhinderen; de Heer DE POTTER wist, waaraan hij zich blootstelde; het is mijne schuld niet, indien hij geen moeds genoeg bezeten heeft, om zich voor goed te laten ophangen. *L'Indépendant* (*de onafhankelijke*) aan welken de Heer PLAISANT zijnen brief gezonden had, en die zich toen zijnen naam volkomen waardig betoonde, nam denzelven op en beantwoordde hem op eenen zegevierenden toon: hij maande den schrijver aan, om zijn ontslag te nemen, ten einde het nieuwe bestuur, 't welk *België* binnen kort regeren zou, niet te doen deelen in de verachting, die hij zich zelven had op den hals gehaald.

Inderdaad, de Heer SURLET DE CHOKIER, die, vóór de omwenteling, in zijn vaderland voordeelig bekend stond, wegens zijn goedhartig karakter, zijne landbouwkundige werkzaamheden en zijne woordspelingen; de Heer SURLET, sedert ruim drie maanden president van 't congres en zeer kortelings uit *Frankrijk* teruggekomen, werwaarts hij gegaan was, om

Digitized by Google

België den hertog van Nemours aan te bieden, werd, op verzoek, men zou kunnen zeggen, op bevel van het Fransch Gouvernement, herschapen in eenen Regent. De Heer Plaisant werd secretaris van den raad der ministers; de provisionele regering betuigde, bij het nederleggen van hare magt, aan het Belgische volk hare hooge tevredenheid, van hetzelve, ten aanzien van geheel *Europa*, *het verstandigste en gehoorzaamste volk* te kunnen noemen, en al mijne vorige ambtgenooten en vrienden werden ministers, ambassadeurs, gouverneurs, eerste presidenten, procureurs-generaal, administrateurs-generaal, generaals bij het leger, ontvangers-generaal, raadsheeren, enz., enz., hetwelk zij ook allen, een enkele misschien uitgezonderd, in het vervolg gebleven zijn en nog zijn.

Toen dan nu de afgrond der revolutie op deze wijze was gedempt, en alles zoo fraai gerangschikt was in het stelsel, waarin zoo vele eerzuchtige begeerten in afhankelijkheid zich wentelden rondom de nieuwe zon, die bij voorraad of definitivelijk eene plaats had ontvangen in het middelpunt van den atmospheer van civiele lijst, van ambten, pensioenen, eerbewijzen, titels, linten enz., waardoor deze naar het middelpunt hellende trawanten werden aangetrokken, toen twijfelde ik er niet meer aan of het was nu in ernst een kluchtspel geworden, en ik sloeg den weg in naar *Parijs*.

Ik zond uit *Valenciennes* (27 Februarij) eenige regels aan den *Belge*, het eenige dagblad, met hetwelk ik te *Brussel* betrekking onderhield; want de *Courrier*, die in het eerst den Prins van Oranje gewild had, om aan de Franschen te ontsnappen en de

onafhankelijkheid te verzekeren, wilde toen de onafhankelijkheid zonder den Prins van ORANJE, omdat dezelve met hem eene hersenschim zou geweest zijn, even als zij door de vereeniging met *Frankrijk* geheel vernietigd zou zijn geworden; maar echter wilde hij nog geene republiek, niettegenstaande wij slechts daardoor alleen, gelijk ik niet ophield te herhalen, in stede van Hollanders of Franschen of Engelschen, ons zelve konden wezen. Ik regtvaardigde mij voor de laatste maal ten opzigte van het verwijt, dat ik den strijd tegen mijne vorige medeleden van het centraal comité en tegen het congres te ras had opgegeven, door te bewijzen, dat ik mij, door dien langer vol te houden, onfeilbaar in het verderf zou gestort hebben, zonder iemand of iets daardoor te redden, even als hadde ik vrijwillig mijnen hals uitgestoken naar den strop, dien het bewind mij, naar de wijze der Turken, had toegezonden, door deszelfs policie-dienaren. Ik zeide, dat ik het land verliet, niet uit gramstorigheid, noch uit haat, maar omdat ik er nutteloos geworden was. Dat, wanneer te dien aanzien de omstandigheden veranderden, ik altoos bereid zoude wezen derwaarts terug te keeren; maar dat ik, onveranderlijk gehecht zijnde aan de zaak der volken en bovenal *aan de zaak des volks*, mij niet meer zou laten storen door eene eenvoudige verwisseling in het personeel of verandering van vormen, zoo als thans had plaats gegrepen. Ik zou mij voortaan niet meer opofferen, tenzij ik hoop kon voeden eene trapswijze beweging daar te stellen tot radicale hervorming, waarvan de mindere klassen, die de omwentelingen tot stand brengen, en

Digitized by Google

zulks doen naar behooren, doch die dezelve bewerken niet voor zich zelve, maar voor anderen, eindelijk daarvan de eerste en bij voortduring de beste vruchten zouden plukken.

De Heer LEVAE, aan wien ik de opname van mijnen brief te danken had (2 Maart), deed denzelven vooraf gaan door een artikel, dat omtrent mij zeer gunstig luidde en tot welks openbaarmaking destijds veel moed werd vereischt. Wel verre van tot de revolutie aan te drijven, dus werd daarin gezegd, had ik alles gedaan om dezelve te voorkomen en te verhinderen. Toen de revolutie was tot stand gebragt, had ik de regering sterk gemaakt, door het volk der hoofdstad en der provinciën zich aan dezelve te doen aansluiten. De onafhankelijkheid van *België* door dit volk veroverd zijnde, was bevestigd geworden door de organisatie dier nieuwe orde van zaken, en de eer van *België* was door geenerlei buitensporigheid des volks bezwalkt, dewijl het volk, schoon oproerig tegen alle gezag op geweld en dwang gegrond, toen vrijwillig gehoorzaamde uit liefde, uit achting en uit eerbied. Zoo lang ik deel uitmaakte van het provisioneel bestuur, had hetzelve zich gekenmerkt door vele belangrijke handelingen en bepalingen; sedert mijne aftreding was hetzelve tot de volstrektste nietigheid vervallen. — Dit alles was waar, en de Heer LEVAE beschouwde het uit zoodanig oogpunt, omdat nog geen belang zich had doen gelden tusschen hem en het oordeel, 't welk hij velde over de zaken en de menschen.

Naauwelijks had ik *België* verlaten, of de vrienden der nationale onafhankelijkheid, diegenen zelfs die zich

Digitized by Google

het vijandigst hadden betoond tegen mij en tegen de krachtig werkende middelen, welke ik voorstelde om deze onafhankelijkheid te handhaven; maar die zich daartegen verzetteden, omdat ik het was die daartoe het voorstel deed, zagen zich op hunne beurt, genoodzaakt, eene associatie te maken om, hoewel met minder vrijmoedigheid, tot stand te brengen wat ik had gewild. Ik had de republiek voorgesteld als de eenige voorwaarde, ja als de voorwaarde *sine quâ non* van een onafhankelijk *België;* zij, zich verbindende om tot elken prijs dat *België* te doen zegepralen, bepaalden zich om er het koningschap onmogelijk te maken. Dit nu kwam bij slot van rekening in den grond op hetzelfde neder.

Het was eene schoone zegepraal voor mij, aan het hoofd dezer nieuwe associatie den Heer VAN MEENEN te zien, die de wapenen had gesmeed, waarvan de Heer ROGIER zich wilde bedienen om *mij te verpletteren*, en nog veel meer den Heer GENDEBIEN, den eenigen mijner tegenstanders, die mij wezentlijk benadeeld had en aan wien ik met reden mijnen beslissenden val toeschreef. Want in dit alles was voor mij niets personeels gelegen, zoo als zulks voor mijne ambtgenooten het geval was geweest. Even als ik de monarchie verwierp en niet dezen of genen monarch, even zoo zoude ik gaarne de republiek hebben aangenomen onder het presidentschap van wie het ook mogt wezen, onverschillig of een mijner oude collega's of wel een ander daarmede wierd bekleed en inzonderheid onder dat van den Heer GENDEBIEN. De Heer TIELEMANS, afgedankte minister des Regents van *België*, was voorzitter der associatie. Ik schreef hem om hem te herinne-

Digitized by Google

ren hoedanig in waarheid mijne denkwijze was (welke hij trouwens beter dan iemand anders moest kennen) over de regerings–questie, waarvan, naar mijn inzien het lot van het onafhankelijke *België* afhing, en om hem te verzoeken mijne vrienden en vijanden daarvan te onderrigten. Ik denk niet dat hij dien pligt vervuld hebbe *). Overigens kon deze associatie, onder den invloed der legaliteit, aan welken zij zich niet had weten te onttrekken, onmogelijk in wezen blijven; de Franschgezindheid, die er zich binnengedrongen had en welke door den steun van den tot *Frankrijk* zeer geneigden Regent inderdaad schrikbarend werd, gaf haar eindelijk den doodsteek. Ik kwam dit alles eerst naderhand te weten en wel uit den mond zelven van degenen, die de hoofdrollen hadden gespeeld in hetgeen ik, op verren afstand van het tooneel geplaatst, eenvoudig genoeg, voor eene ernstige zaak had gehouden.

Wat daarvan zij, ik liet van mijnen kant geene gelegenheid voorbij gaan, om ronduit in *België* tot beweging aan te zetten, door mijne denkbeelden openbaar te maken in de *Tribune*, een democratisch dagblad, en in *l'Avenir*, een blad der vrijheid toegewijd, en waarvan hoofdredacteur was de Heer DE LA MENNAIS, de godspraak der Belgische unionisten, zoo wijsgeerige als katholijke. De republiek! dus sprak ik tot het volk, of gij zult aan den Prins van ORANJE niet ontsnappen; de republiek! herhaalde ik tot de nationale associatie, of *Frankrijk* zal u inzwelgen; de republiek! zoo riep ik *Engeland* toe, indien gij

---

*) Zie Bijlage 22.

ons beletten wilt Franschen te worden ; de republiek ! dus luidde mijn raad aan *Frankrijk*, indien gij er belang in stelt dat *Engeland* bij ons niet heersche. Zulk eene taal voerde ik in de bovengenoemde bladen, den 11 April, den 4, 8, 22, 25 en 30 Mei. In de *Tribune* van den 22 Mei, deed ik opentlijk het voorstel tot het republikeinsch bondgenootschap der Belgische, Hollandsche en Pruisische Rijn-provinciën, een denkbeeld, 't welk *vijf jaren later* in *België* eenige aanhangers heeft verworven.

En ik kon met des te meer grond zulk eene taal voeren, omdat ik wist, vooreerst dat al de orangistische zamenspanningen, waardoor mijn land werd verontrust, hare takken uitbreidden, door of zonder de tusschenkomst der vreemde hoven, tot in het bewind, 't welk de Belgen hadden aangesteld, om hen tegen de heimelijke aanslagen der NASSAUS te beveiligen; ten andere, dat de associatie voor de onafhankelijkheid in haren boezem leden telde, die boven alles en zelfs ten koste der onafhankelijkheid, gezind waren voor eene hereeniging met *Frankrijk*, terwijl weder andere nog meer prijs stelden op de magt, dan op de verbindtenis, die zij hadden aangegaan, om de uitsluiting der NASSAUS te handhaven; eindelijk, dat de groote vrees van het Fransche Gouvernement daarin bestond, dat, tot zijn nadeel, *Engeland* ons tot een winstgevend middel zou aanwenden, terwijl *Engeland* op zijne beurt vreesde, dat *Antwerpen* en *Ostende*, havens van *Frankrijk* zouden worden.

Digitized by Google

XXXII.

De Prins van Saxen-Coburg. — De 18 Artikelen. — Stemmen der gemeenebestgezinden bij de verkiezing van eenen Koning. — Mijn gevoelen betreffende de vereeniging met Frankrijk. — Over de tot stand te brengen omwenteling, eene brochure.

Gedurende dien tijd hadden de doctrinaires van het toekomstige Belgische *juiste midden* er iets op uitgedacht, om hunne geliefkoosde monarchale denkbeelden te verwezentlijken, namelijk door, als *mezzo-termine* (middelweg), te doen verkiezen den Prins van Saxen-Coburg, een Engelsch onderdaan, dien zij verfranschten, door zijn huwelijk met eene der dochters van Lodewijk Philippus. Maar deze koning moest ook welgevallig wezen aan de drie overige der vijf mogendheden, welke, sedert het provisioneel Gouvernement het tweede protocol had aangenomen, van *België* volstrekt meester geworden waren. Nu wilden deze drie mogendheden in geenen deele, dat de *oproerige provinciën*, zoo als zelfs de koning van *Engeland* haar betitelde, onafhankelijk, rijk en sterk zouden zijn, zij moesten integendeel nietsbeduidend wezen. Zou dus de Prins van Saxen-Coburg verlof verkrijgen om te regeren, dan moest hij de onzijdigheid van *België*, de verscheuring van *België* en de oplegging aan *België* van eene het land ten gronde rigtende schuld goedkeuren. En opdat de doctrinairen hunnen koning

Digitized by Google

zouden kunnen hebben, moest het Gouvernement en het congres de constitutie verminken, welke zij kort te voren hadden voltooid en afgekondigd, en aan welke zij gezworen hadden te zullen getrouw blijven, wat er ook gebeurde. Er werd alzoo een nieuw redmiddel gevonden om, zonder de wet naar de letter te verkrachten, en zonder zijnen eed naar deszelfs bewoordingen te verbreken, evenwel tot het beoogde doel te geraken, en dit bereikt zijnde, was de wet niets anders, dan een nutteloos geschrift, *België* was niets meer, dan hetgeen de koningen, deszelfs vijanden, hadden veroorloofd dat het wezen zou, en de oorkonden der revolutie werden uit 's lands geschiedenis gescheurd. Het is waar, er was een koning en deze koning stelde velen te vreden.

Ik ging voort met deze waarheden zoo luid mogelijk te verkondigen in de reeds genoemde dagbladen en in de volgende nommers (*Tribune*, 1 Junij; *Avenir*, 8, 12, 23 en 26 Junij); maar te vergeefs toonde ik den door de protocollen gedelfden afgrond aan, te vergeefs beschuldigde ik de Belgische diplomatie, die derzelver werktuig was, van verraad, het Belgisch Gouvernement, die dezelve ontving, van medepligtigheid, het Belgisch congres, dat zich aan dezelve onderwierp, van lafhartigheid: het was de stem eens roependen in de woestijn. Het congres meende aan al deszelfs pligten te hebben voldaan, door te bepalen, dat de handhaving der integriteit van het grondgebied een gedeelte uitmaakte van de staatsregeling; de Regent, door op nieuw te zweren, dat hij deze integriteit met het zwaard in de vuist zou verdedigen; het comité directeur (twee leden, van

welke het eene mijn vriend BARTELS was, uitgezonderd) door de verdediging op te geven, tegen het congres, van het decreet, door datzelfde congres uitgevaardigd, wegens de ondeelbaarheid van *België*.

Dit congres had zich nu onderworpen aan de 18 artikelen, die de voorloopers waren der aanneming van den prins van SAXEN-COBURG, en waardoor het Belgisch grondgebied versnipperd werd; waarna LEOPOLD I ook op zijne beurt zwoer de constitutie te zullen handhaven, alsmede de onschendbaarheid van het grondgebied, welke zij tot eene grondwet had gemaakt; — en daarmede had alles zijn beslag gekregen.

Zoo lang er nog eene straal van hoop bestond, voegde ik mij bij de oppositie, die in de Belgische vertegenwoordiging de minderheid uitmaakte (*Avenir* van den 2, 8 en 14 Julij) ten einde allerduidelijkst aan te toonen, dat het aanbod van *België* aan SAXEN-COBURG voorwaardelijk was geweest, en dat, daar de verkozene de voorwaarde aan zijne aanneming verbonden niet kon vervullen, deze aanneming eene weigering werd; voorts om het congres het vaste besluit te doen nemen, om niemand meer te kiezen, op dat de Belgen zelve hunne zaken zouden afdoen, en niet door middel van de gevolmagtigden der vijf mogendheden, en wel te *Brussel*, niet te *Londen*; om het Gouvernement te doen blozen over de zoo domme als trouwelooze rol, die het speelde, door *België* over te leveren aan de genade van Lord PONSONBY, die dreigen durfde *den Belgischen naam uit te wisschen*, opdat de Heer WHITE het beter zou kunnen bedriegen en bezoedelen; om eindelijk tot

Digitized by Google

den oorlog aan te sporen, niet tegen de Hollanders, die even zoo onderdrukt werden als wij, maar tegen hun Gouvernement, dat zich de middelen wilde voorbehouden, om ons bij de eerste gunstige gelegenheid op nieuw te onderdrukken, en om ons voor altijd te verlossen van de diplomatie en van hare koningen, wie zij ook waren, NASSAUS of andere, tegenwoordige of toekomende. Alles was vruchteloos: LEOPOLD, ik herhaal het, kocht *België* door eene leugen, en hij plaatste zich op eenen troon, die met overhaasting was zamengesteld uit het wrak van den Staat over welken hij kwam regeren.

Ik was eenigzins nieuwsgierig om te weten, hoedanig, in eene zaak, welke hen overigens even weinig aanging als mij, de stemmen geweest waren van de twaalf of dertien *Gemeenebestgezinden*, die zich in het congres, ongeacht den tegenstand der vijanden van een *goedkoop* Gouvernement, voor den republikeinschen regeringsvorm hadden durven verklaren. Ik zou mij zelven gelijk gebleven zijn en niet alleen voor niemand gestemd, maar bovendien tegen alle mogelijke koninklijke kandidaatschappen geprotesteerd hebben. Zij nogtans hadden gestemd voor koning LODEWIJK ERASMUS, dat is te zeggen, voor den Heer SURLET DE CHOKIER, die, na het congres te hebben om den tuin geleid, eerst ten voordeele van den Prins van ORANJE, vervolgens ten voordeele van *Frankrijk*, toen in den zin der Engelsch-Fransche combinatie, geëindigd was met *het volk te bedriegen* (het woord is hard, maar overeenkomstig de waarheid), door de *nationale associatiën* de onschendbaarheid van het grondgebied te waarborgen, niettegenstaande hij

Digitized by Google

van deszelfs schending kennis droeg, dewijl de mogendheden reeds daartoe besloten en zulks aangezegd hadden, daar het congres er zich aan zou onderwerpen en de meineedige inhuldiging van Leopold dezelve onherroepelijk stond te maken.

De Regent ontving een pensioen van 20,000 franken, met welks betaling het Belgische volk werd belast, omdat men de diplomatische schurkerij, waarvan het land het slagtoffer was, koninklijk wilde beloonen. . . . .

Ik was tot het huiselijk leven teruggekeerd, waarin ik steeds mijn grootste genoegen vond. Omringd door mijne vrouw en mijne kinderen en van het eene oogenblik tot het andere mijne goede moeder verwachtende, rolden mijne dagen weder zachtkens daarheen, toegewijd, eensdeels aan de aanvankelijke opvoeding mijner zonen, en anderdeels aan mijnen geschied- en letterkundigen arbeid. Ik hervatte, zoodra ik slechts eenige rust genoten had, mijne nasporingen, omtrent de geschiedenis van het Christendom en het in orde brengen der uitgebreide bouwstoffen, welke ik reeds bezat. Echter verliet ik daarom het staatkundige strijdperk niet geheel en al. Ik deed twee artikelen plaatsen in *l'Avenir* (31 Julij en 14 Augustus). In het eerste betreurde ik de noodlottige verdeeldheid, die toen begon uit te breken, tusschen de Franschen en de Belgen, twee volken, die, wegens denzelfden toestand, dezelfde belangen, dezelfde stoffelijke en vooral zedelijke behoeften, altijd te zamen in eensgezindheid, doch zoo lang de eene of andere dezer natiën zulks begeerde, onafhankelijk van elkander, moesten voortgaan op den weg der vrijheid en der beschaving. De den volken zoo vijandige grondregel: verdeel en heersch,

Digitized by Google

gold thans als oudtijds, en de Nestor der Europesche diplomatie, de Heer DE TALLEYRAND, had denzelven op eene breede schaal toegepast. Om te antwoorden op de beschuldigingen der Franschen, dat ik de vereeniging der beide volken verhinderd had, herhaalde ik hetgeen ik sedert lang geantwoord had op de beschuldigingen der Belgen, van die vereeniging te hebben gewild. Ik zeide, dat mijn tegenstand niet meer te beduiden had gehad als mijn vermogen om de vereeniging te doen plaats hebben, dewijl het Belgische volk dezelve voor niet wenschelijk hield, en met alle middelen afwees. En ik voegde daarbij, dat al had het Belgische volk, die vereeniging gewild, ik dezelve nogtans even schadelijk zou geoordeeld hebben voor het *Frankrijk* van Julij als voor het *België* van September; want even als het laatste er slechts bij zou verloren hebben, door zijne wezentlijke vrijheid in ruiling te geven, tegen het in 1830 met een nieuw vernis overdekte charter, zoo moest het eerste bovenal de volken van *Europa* gerust stellen, wegens de vrees, welke hunne regeringen hun trachtten in te boezemen; te weten, dat de revolutionaire propaganda voor *Frankrijk* niets anders was, dan een zijdelingsch middel, om door veroveringen deszelfs *keizerlijke* overheersching weder te vernieuwen, en alzoo voor de afzonderlijke despotische regeringen het centraal en uitsluitend despotismus der *groote natie* in de plaats te stellen. Ik toonde de ongerijmdheid aan van de oorlogzuchtige ontwerpen der Fransche liberalen, die in hun vaderland naauwelijks het regt op de magt hadden doen zegepralen, of zij riepen buiten 's lands alleen de magt in tegen het regt, en beschikten over de Belgen als waren zij hun

Digitized by Google

eigendom, enkel en alleen omdat er slechts drie en een half millioen Belgen waren, om dit regt te doen gelden tegen de magt van vijf en dertig millioen Franschen; en ik toonde al het kenmerkende aan der zoo naïve bekentenis van het Fransche ministerie, hetwelk, de *regtvaardigheid* erkennende van dat zonderlinge regt der volken, waarbij men den eigendom des zwakken den sterkeren overgeeft, slechts had verklaard, dat de voorzigtigheid gebood, de uitvoering daarvan te verschuiven, met *België* zich zelven te laten ondermijnen door een' verderfelijken provisionelen toestand, tot dat *Frankrijk* in staat zoude zijn, om zonder eenig gevaar, hetzelve aan zijne overwinnende wapenen te onderwerpen. Ik verklaarde op deze wijze de verkiezing van LEOPOLD, daar de Belgen eene schaduw van onafhankelijkheid verkozen hadden, onder eenen van *Londen* gezondenen onderkoning, boven de bureaucratische regering der negen prefecten, welke men hun uit *Parijs* zou hebben toegeschikt.

Daar bovendien een Gentsch patriot aan mij geschreven had, om mij in naam zijner staatkundige vrienden in het land terug te roepen, verklaarde ik hem onbewimpeld waarom ik *België* had verlaten, waarom ik er uit verwijderd bleef, en onder welke omstandigheden alleen ik derwaarts terug zou keeren *).

In ditzelfde jaar 1831, gaf ik te *Parijs* in het licht eene brochure, getiteld: *Over de tot stand te brengen revolutie, volgens de ondervinding der mislukte revolutiën.* Mijn doel was om te bewijzen, dat elke met geweld tot stand gebragte hervorming de verbetering

*) Zie Bijlage 23.

Digitized by Google

van den toestand des volks tot oogmerk en uitslag moet hebben. Ik geloof tegenwoordig, dat ik mij ten deele omtrent de middelen bedroog, daar ik mij bepaalde tot de vordering van eene algeheele hervorming van het belastingstelsel. Daarom echter was mijn protest in hetzelfde geschrift tegen de knoeijerijen der bewerkers van omwentelingen niet minder welgemeend en goed. Mijne brochure werd in het Italiaansch vertaald.

Digitized by Google

XXXIII.

Nationale belooning ten behoeve van het provisioneel Gouvernement. — Mijne vorderingen deswege den Heere COGHEN toegezonden. — Mijne uitdrijving in beeldtenis door mijne vorige ambtgenooten. — Brief aan LEOPOLD. — Wat is eene revolutie? — De Belge en de Heer LEVAE.

Op het einde van het jaar 1831 moest ik *België* en inzonderheid mijne vroegere ambtgenooten, die zulks geheel en al schenen vergeten te hebben, herinneren, dat ook ik eenig deel had genomen aan de omwenteling, die ons van de Hollanders had verlost, en aan het provisioneel bestuur, 't welk de revolutionaire grondstoffen zoodanig te zamen gevoegd en gerangschikt had, dat zij tot overgang konden dienen tusschen de oude orde van zaken en de nieuwe. Zie hier bij welke gelegenheid. Bij de benoeming van den Regent, was er in het congres een voorstel gedaan, om den leden van het aftredend bewind, 't welk nu zijne taak had volbragt, onder den naam van nationale belooning, eene gratificatie toe te kennen. De commissie, die belast werd om wegens dit voorstel rapport uit te brengen, bepaalde de gratificatie op 20,000 franken voor ieder der leden van het bedoelde bewind, en noemde dezelve op ten getale van acht. De Heer JOTTRAND, die sedert de omwenteling steeds partij tegen mij gekozen had, doch al-

Digitized by Google

toos op eene regtschapene wijze, stelde een amendement voor, daarin bestaande, dat mijn naam tot de namen mijner ambtgenooten mogt worden toegevoegd, hoewel de naam van een ander lid des gewezenen provisionelen bestuurs insgelijks was weggelaten, namelijk die van den Heer NICOLAÏ, die zijn ontslag genomen had, om in het hoog geregtshof van *Brussel* zitting te nemen. Deze wijziging en nog meer andere werden ter zijde gesteld door een radikaal amendement, 't welk het voorstel der commissie geheel veranderde, te weten, door het ontwerp om aan het provisioneel Gouvernement, in massa 300,000, franken toe te staan, hetwelk deze som dan onderling kon verdeelen, zoo als hetzelve dit goedvond.

Dit had plaats gehad op het einde van Februarij. Toen ik negen maanden daarna telkens hoorde gewagen van den edelmoedigen afstand, dien de Heeren GENDEBIEN en NICOLAÏ van hun aandeel hadden gedaan, en van de 40,000 franken, welke de Heer VAN DE WEYER en, naar ik meen, ook de Heer ROGIER voor het hunne hadden ontvangen, verzocht ik den Heer JULLIEN, mijnen landgenoot en vriend, met betrekking tot deze zaak eenig onderzoek te doen, en weldra vernam ik, dat circa 11,000 franken in de schatkist te mijner beschikking waren. Ik schreef aanstonds aan den Heer COGHEN, destijds minister van financiën, om de som te vorderen, die men voor mij had overgelaten, en waarvoor de Heer JULLIEN had aangeboden quitancie te geven, *op rekening* van hetgeen men mij verschuldigd was, en onder voorbehoud van *mijn regt*. En ik gaf eene duidelijke verklaring wat ik door dit regt verstond, te weten, een

aandeel gelijk aan dat mijner ambtgenooten, dewijl ik, zonder dat men mij daarom van hoogmoed zou kunnen beschuldigen, mijne diensten, indien men dezelve niet schijnheiliglijk afmat naar den tijd daartoe besteed, met de hunne op dezelfde lijn kon plaatsen *).

Ik gaf te kennen hoe smartelijk het mij viel, zulke eenvoudige daadzaken te moeten aanvoeren en hetgeen zonneklaar was met redenen te moeten bevestigen. Maar was ik niet in de noodzakelijkheid om mijnen ambtgenooten te vragen, van waar zij vrijheid ontleenden om mij niet te hooren over eene zaak, welke mij regtens evenzeer aanging als hen, en mij zelfs niet eens te verwittigen, dat over deze zaak zou beraadslaagd worden? Mijne algeheele en formele uitsluiting, uithoofde van *onwaardigheid* of eenige andere oorzaak, zou mij van hunnen kant begrijpelijk zijn geweest en ik moet bekennen, dat ik mij met deze onderscheiding zeer vereerd zou geacht hebben; maar zich zelve op eigen gezag tot regters op te werpen, om mijne belangen te regelen, en zich eene uitspraak aan te matigen, die mijne diensten beneden de hunne verlaagden, en waarbij naauwkeurig werd bepaald, wat ik minder gold dan zij, door bij voorbeeld de verhouding tusschen mij en den Heer VAN DE WEYER vast te stellen als 1 tot 4, en dat alles met geslotene deuren, in het verborgen en steelswijze, even als wierd er eene slechte daad bedreven! Waarlijk ik had wel gegronde redenen, om mij opentlijk te beklagen over deze verregaande onwelvoegelijkheid, over deze schennis van alle be-

---

*) Zie Bijage 24.

ginselen van regt en geregtigheid; en ik aarzelde dan ook geenszins, mijnen brief te zenden naar de Belgische dagbladen, welke overigens voor mij het eenige middel waren, om mij te verweren tegen den laster, die in *België* al mijne daden, tot zelfs mijne bedoelingen in een verkeerd licht plaatste.

Ik maakte tevens van deze gelegenheid gebruik, om mijnen landgenooten klaarlijk te doen beseffen, hoe sedert mijne aftreding, de vruchten der revolutie allengs weinig beduidend waren geworden. Inderdaad onze provinciën bleven in de magt der Hollanders, en wat hadden wij in vergoeding daarvan?.... slechts dit: dat de Heer VAN DE WEYER ambassadeur, de Heer ROGIER provinciale gouverneur en de Heer DE MÉRODE minister van Staat was. Ik verklaarde ten slotte, dat ik de 11,000 francs, die men mij wel had willen afstaan, aan de armen schonk van *Brugge*, mijne geboortestad, en aan die van *Brussel*, waar het volk mij had onthaald met eene geestdrift, die nimmer uit mijn geheugen zou gewischt worden.

De *Belge*, aan wien ik mijnen brief zond, wachtte acht dagen zonder iets te plaatsen, en toen nam hij er slechts een fragment van op. Dit *juiste midden* tusschen de vrijmoedigheid om denzelven aan te nemen en die om denzelven af te wijzen, noodzaakte mij de toevlugt te nemen tot een blad van het oude Gouvernement, hetwelk onder het nieuwe natuurlijk een oppositie-blad geworden was. De *Messager de Gand* leverde niet alleen een' getrouwen afdruk van mijnen brief aan den Heer COGHEN, maar plaatste tevens mijnen brief ten geleide, waarin ik nog veel

Digitized by Google

strenger dan in den eersten, de kwade en schandelijke praktijken uitmonsterde onzer staatsmannen, wier geheele bekwaamheid zich had bepaald om eene revolutie, zoo grootmoedig in hare beginselen en die op zulk eene edele wijze door de overwinning des volks geheiligd was, behendiglijk tot hun eigen voordeel aan te wenden.

Ik zeide, dat mijne voormalige ambtgenooten vergeten hadden, dat ik met hen *zitting* had gehad; daarin heb ik mij verkeerd uitgedrukt: zij trachtten het te doen vergeten en welligt het uit hun eigen geheugen te wisschen. Eene anecdote, welke mij is medegedeeld, moge tot bewijs dienen van hetgeen ik beweer. Zeker heer PIQUÉ, een schilder, wilde eene afbeelding vervaardigen van het provisioneel Gouvernement en verzocht alzoo aan de *voormalige regeerders*, dat ieder hunner door hem zijne gelaatstrekken zou doen afmalen; maar deze (zoo niet allen, althans de meesten) weigerden hem deze dienst te bewijzen, tenzij de kunstenaar mogt goedvinden, mijn portret uit te wisschen, hetwelk hij even naïf als onhandig onder de afbeeldingen der overige gemengd had, volgens eene der menigvuldige gravures, die daarvan *in der tijd* uitgegeven waren. Naar men mij gezegd heeft, was het voornamelijk de Heer VAN DE WEYER, die op deze *uitdrijving* van mijne beeldtenis het sterkst aandrong. Maar, hetzij dat de uitvoering daarvan onmogelijk scheen, hetzij men na het volbrengen derzelve eindelijk gevoelde, dat men, om geloof te vinden, met een weinig meer waarschijnlijkheid liegen moest, dit althans is waar, dat men zich ten slotte tot eenen *middelweg* bepaalde, door mij naar den achtergrond te verwijzen en geheel in de schaduw te plaatsen.

Digitized by Google

De schilderij werd ten toon gesteld, en tot groot leedwezen van hen, wier doel geweest was om mij te *amortiseren*, was het juist mijn kale schedel, die door het publiek het meest werd opgemerkt, te midden van zoo vele haarvachten (*cuirs chevelus*), wier *licht* tegen deszelfs donkerheid sterk afstak. Waren zij zoo goed geweest, mij mijne plaats te laten behouden, ik zou in geene grootere mate dan zij, de aandacht tot mij getrokken hebben.

Terwijl ik, door tusschenkomst van den Heer Bartels, die ter oorzake van eene zamenzwering, tegen de protocollen en de verscheuring van *België*, de wijk naar *Parijs* genomen had, aan den abt de Haerne de uitdeeling toevertrouwde van mijne nationale belooning aan de behoeftigen onder mijne medeburgers, in brood en brandstoffen, kwam ik op het denkbeeld om aan Leopold te schrijven, gelijk ik zoo menigmaal aan zijnen voorganger had gedaan. Deze brief (5 Februarij) was het sein tot een nieuw onweder, dat boven mij losbarstte. Reeds was ik uit den tempel geworpen, in welken, om zoo te spreken, de geestdrijverij mijner landgenooten mij had vergood; reeds had er weinig aan ontbroken of ik ware door de bloedhonden der policie opgehangen; maar nog was mij beschoren het voorwerp te wezen van een vernederend en verachtend medelijden. Ik werd voor *gek* verklaard; en dezelfde prentverkoopers, die zoo vele portretten te mijner eere hadden verkocht, stelden mij thans ten toon met een dwangjak aan en een gietbad ondergaande, als middelen om mijne gezondheid te herstellen en mijne krankzinnigheid te doen wijken. Men zou gezegd heb-

Digitized by Google

ben, dat de Belgen de voorzeggingen en de wenschen van LIBRI en diensgelijken poogden te verwezentlijken.

Wat zeide ik dan toch in mijnen brief? Niets anders dan hetgeen eenige maanden daarna met veel minder verschooning en welvoegelijkheid is gezegd geworden, door al degenen, die niet blijkbaar betaald werden om het tegendeel te zeggen. Ik zeide, dat WILLEM vele vijanden in *België* had gehad, hoewel persoonlijke vijanden, en die het niet was te doen geweest om eene den volke nuttige hervorming, maar om eenen beteren toestand voor zich zelve: zoo als hovelingen wier knechtelijk karakter werd versmaad; priesters, die noch heerschen noch vervolgen konden; eer- en hebzuchtigen, die den Hollanders het monopolie der ambten wilden uit de handen wringen. Voor al deze lieden was de vrijheid een woord zonder zin; hun eenige drijfveer was eigenbelang en dit zou steeds hun drijfveer blijven. Ook zouden zij er nooit aan gedacht hebben, om tegen WILLEM op te staan, indien de vervallen koning, door aan sommigen eenige gunsten, aan anderen meer invloed en aan allen een ruim aandeel aan het budget te verleenen, de revolutie der Belgische provinciën was voorgekomen. Ik toonde de verwonderlijke wending aan, die ons noodlot had genomen: LEOPOLD was de afgod geworden van het volk, 't welk alleen de omwenteling gewild en ook tot stand gebragt had, LEOPOLD, dien de mogendheden met geen ander doel aan *België* hadden opgelegd, dan om er tot zelfs de minste sporen der omwenteling uit te wisschen; en ik, die de omwenteling had gevreesd, die mij gaarne zou hebben opgeofferd om de-

Digitized by Google

zelve te bezweren eer zij plaats had, ik werd door datzelfde volk gevloekt, even als ware het mijne schuld, dat hetzelve zoo veel moed had betoond en zoo wel geslaagd was! Het is waar, dat ik, toen de opstand uitgebroken was, alles had gedaan, opdat hij niet mislukte, voor het volk nutteloos en bijgevolg schadelijk wierd; terwijl de gevolmagtigden van dit volk, 't welk nu het volk van Leopold was geworden, zich veel meer voor de tegen-omwenteling gezind betoonden, dan Leopold zelf, zoodat deze laatste niet te strijden had, met hunnen onverzettelijken wederstand tegen den eigendunkelijken wil der vreemden, maar met de sterke zucht tot onderwerping, die zijne onderdanen steeds de grenzen deed overschrijden, tot welke de mogendheden wilden, dat hij hen trapswijze voeren zou. Gij hebt, dus ging ik voort te schrijven aan den nieuwen koning, gij hebt *België* overgeleverd tot eene staatkundige en maatschappelijke verminking: gij hebt het goede belet, dat de Belgen zich eindelijk genoodzaakt zouden gezien hebben aan te nemen, door zich eigenmagtig onafhankelijk en vrij te verklaren, en gij hebt het kwade verhinderd, waaruit naderhand het goede zou zijn voortgesproten; want bij gebrek van elken anderen koningskandidaat, die zich de verkiezing liet welgevallen, zou, daar de republiek bepaaldelijk was afgewezen, de Prins van Oranje zich geplaatst hebben op den troon, voor welken, ofschoon nog onbezet, iedereen reeds nederknielde; en de ware omwenteling, die namelijk, welke de vrijheid doet geboren worden en dezelve onderhoudt, zou slechts tot lateren tijd zijn verschoven geworden.

Digitized by Google

Wat hebt gij, dus vraagde ik verder, voor dat *België* gedaan, 't welk zich aan u ten beste geeft? Toen gij het begiftigdet met de achttien voorloopige artikelen ter sluiting van den vrede met *Holland*, hebt gij het misleid met de vleijende hoop, dat de verbrokkeling van het grondgebied, waarmede deze artikelen het bedreigden, geene plaats zoude hebben. Wel nu! voor de préliminaire artikelen zijn vier-en-twintig vredes-artikelen in de plaats gesteld, die voor ons veel ongunstiger zijn dan de voorgaande, en welke de koning van *Holland*, zeer gelukkiglijk, schoon geheel buiten uw toedoen, voor als nog, weigert aan te nemen. En indien eenmaal de mogendheden, uwe beschermheeren, u geboden (hetwelk God verhoede!) om uit ons constitutioneel verdrag eenige der vrijheden uit te wisschen, die daarin geschreven staan, zoudt gij dan de vrijheid der drukpers, bij voorbeeld, hardnekkiger kunnen of willen verdedigen, dan gij de provincie *Luxemburg*, de vrijheid van het onderwijs dan gij de stad *Maestricht*, de vrijheid om zich tot associatiën te vereenigen, dan gij het geld des volks, bestemd om de Hollandsche schuld te betalen, verdedigd hebt *)?

Dit alles was tastbaar, maar het kwam nog meer ten laste van de Belgen, en inzonderheid van de volksleiders, dan van koning LEOPOLD, dien men, wel beschouwd, niets kon verwijten, dan gebrek aan alle persoonlijke waardigheid en eene door zijn belang voorgeschrevene inschikkelijkheid voor zijne pairs. Mijn schrijven veroorzaakte dan ook bijzonder veel

*) Zie Bijlage 25.

misnoegen. Het voorwendsel, 't welk men aangreep, om mij, zoo mogelijk te beschamen, was de in mijnen brief gegevene verzekering (welke trouwens even overeenkomstig de waarheid was, als alles wat ik overigens in denzelven had aangevoerd), namelijk, dat ik de revolutie niet als aanstaande had voorzien, dat ik dezelve niet plotselijk en gewelddadig tot stand had willen zien brengen, dat ik alles had aangewend, opdat er geen hevige schok op een bepaald tijdstip, geene breuk of omverwerping zou plaats hebben *), maar daarentegen eene langzame en steeds toenemende hervorming; en dat wel, omdat ik niet geloofde, dat het volk, indien het al rijp ware voor de overwinning, tevens rijp zoude zijn om deze overwinning tot zijn voordeel aan te wenden en er al het nut van te trekken, en dewijl ik maar al te wel voorzag dat degenen, aan wie het zijne belangen zou opdragen, zich slechts met hunne eigene belangen zouden bezig houden.

Ik wil hier nog een denkbeeld opperen, 't welk, mijns bedunkens, niet alleen in de geschiedenis der Belgische revolutie, maar, wat meer zegt, in die van alle mogelijke revolutiën voornamelijk doorstraalt, te weten, dat zij nooit de slotsom zijn van bedaarde

*) Waarschijnlijk hebben al deze verklaringen, waarbij het herinneringsvermogen van de *frères* ontzettend veel geweld aangedaan, en hun geloof op eene uiterst harde proef gesteld werd, tot de prent van het *gietbad* aanleiding gegeven. Deze kuur, voor gekrenkte hersenen bestemd, was zeker wat erg, maar, of het ligt aan ons, en waren zoo wel des schrijvers doel als zijne middelen, in weerwil van alle explicatie, te verheven voor onze bevatting, of wij zouden vordeelen dat een klein schepje althans geen kwaad kon.

Vert.

Digitized by Google

redenering. De omwentelingen zijn hare wording en hare geboorte verschuldigd aan den hartstogt, en elke hartstogt is uit den aard der zaak blind en handelt door instinct; dezelve kan regtvaardig zijn en goede en nuttige uitwerkselen te weeg brengen; maar hij kan ook misdadig wezen of ten minste kan hij, hoe prijselijk in zijn beginsel, zich van het spoor laten leiden in de gevolgen, en noodlottige uitwerkselen hebben. De hartstogt, die de Belgische revolutionairen aanvuurde (ik spreek hier van de ware revolutionairen, van *degenen die handelen*, van het volk) was, bij uitsluiting, haat tegen de vreemdelingen, bijzonder tegen de Hollanders; dezelve heeft een louter stoffelijk geweld uitgeoefend, en, even als de steen in zijnen val onwederstaanbaar gehoorzaamt aan de wet der zwaartekracht, zoo ook heeft de toorn des volks, op den troon van Willem nederstortende, den zelven alleen door zijn gewigt vergruisd.

Maar daarmede nam ook alles een einde, want het volk bezit weinig bekwaamheid, het is slechts sterk; daarom ook komt het, hoe verschrikkelijk het zich soms moge betoonen, ten slotte altoos bedrogen uit. Het breekt af, vernielt, en laat vervolgens het puin den aannemers over, die dan in de overblijfselen speculeren. Zoodra de vreemdelingen het land hadden ontruimd, begeerde het Belgische volk niets meer, het eischte ook niets meer: de drift was gekoeld, het werd weder omtrent alles onverschillig, ik zou bijna zeggen het keerde terug tot het niet. Met dit tijdpunt nu is de regering begonnen der *bekwamen*. Zoo lang deze verstandig genoeg waren om de Belgen gerust te stellen tegen de herstelling der heer-

Digitized by Google

schappij van het huis van ORANJE, en de terugkomst van deszelfs huurlingen, zoo lang hebben zij, behoudens de goedkeuring der vijf groote mogendheden, over *België* kunnen beschikken naar hun goeddunken, en aldaar, in plaats van LEOPOLD, den Heer DE MÉRODE of OTTO *van Beijeren*, den Heer CHARLES ROGIER, den Heer ERASMUS SURLET of den hertog van *Salm-Kirberg* tot Koning kunnen uitroepen. Er was geen geestdrift meer en daarmede was ook de mogelijkheid benomen om iets edels en grootmoedigs tot stand te brengen. Alles was thans berekening, dat wil zeggen, eigenbelang, hier, onder het voorwendsel van verlangen naar rust, dáár, onder dat van zucht tot instandhouding, bij den eenen was het dorst naar hoogen staat en eeretitels, bij den anderen trek om te heerschen, bij het meerderdeel geldzucht; want de waarde van rust, veiligheid, aanzien, magt, in een woord, van alle stoffelijke welvaart kan, bij eindelijke gevolgtrekking, in kroonen worden bepaald. Ook loste zich weldra alles op, alles, de moed des volks, het bloed door hetzelve gestort, de rampen onder welke het nog gebukt ging, in de eenvoudige omsmelting van het hof. Nog eens, hoewel ik mij schame het andermaal te moeten zeggen, dit was het niet wat ik gewild had. Het was mij te doen geweest om hervorming, om verbetering, voorgelicht door het verstand, ontdaan van alle persoonlijke inzigten en eeniglijk gegrond op de liefde voor de menschheid.

Het dagblad *le Belge*, 't welk mij, zoo als ik vroeger herinnerd heb, op de meest onbewimpelde wijze regt had doen wedervaren, met opzigt tot mijne

Digitized by Google

hier boven vermelde bedoelingen, was juist dat, hetwelk het luidst schreeuwde, zoodra ik goedvond van deszelfs getuigenis acte te nemen om dit zelfde regt te doen aan mij zelven. De oorzaak hiervan was, dat de tijden veranderd waren. Zoo lang het volk de revolutie had onderhouden, die hen van de Hollanders had verlost, en de herstelling der NASSAUS verhinderde, had men gaarne erkend, dat ik slechts gepoogd had de herstelling van de grieven des volks te bewerken onder deze NASSAU's en met de Hollanders. Maar toen de inhuldiging van LEOPOLD den volke alle vrees voor deszelfs oude onderdrukkers had benomen om hetzelve voor niets anders gevoelig te laten, dan voor de offers, op welke de revolutie het was te staan gekomen, voor het kwaad dat de revolutie het berokkend had, o! toen was ik de oorzaak, de eenige oorzaak dezer gebeurtenis. Het werd mij ter misdaad gerekend, dat ik mij onttrok aan het torschen der geheele verantwoordelijkheid van den bij het volk gehaten afloop, welke last degenen, die er de voordeelen van geplukt hadden, wilden, dat op mij zou blijven drukken.

Ook de Heer LEVAE, de voornaamste redacteur van den *Belge*, nam den handschoen op en viel mij aan. Hij trachtte het publiek te bewijzen, zonder zich te bekreunen door welke middelen, en alzoo niet alleen door mijne openbare geschriften, maar ook door mijne *vertrouwelijke brieven*, waaraan hij, schoon ik er mij in 't minst niet over belgde, zeer kwalijk handelde, dat ik in tegenspraak was met mij zelven, en dat, sedert hij, mijnheer LEVAE, de revolutie verloochende, het niet anders kon zijn of ik was het, die dezelve had

voortgebragt. Om hem volkomen te wederleggen, had ik slechts de dagteekeningen te verbeteren, die hij zeer onschuldiglijk, dit moet men vooronderstellen, verplaatst en verward had. Ik herhaalde toen aan den *Belge* en aan den Heer LEVAE (14 Maart), hetgene ik altoos gezegd had te weten, dat eene gewaagde of ontijdige revolutie eene dwaasheid is, omdat er waarschijnlijkheid bestaat, dat dezelve worde gevolgd door de plaag eener tegenomwenteling, en mogelijkheid, dat zij worde vervangen door de schande eener herstelling; en ik daagde den Heer LEVAE uit om aan te toonen, dat ik ooit het tegendeel had gedacht.

De Heer LEVAE had gezegd, dat hij, gelijk iedereen, den revolutionairen storm móede, zich ten laatste aan LEOPOLD had aangesloten, die denzelven had voleindigd. Dit was voorzeker van belang voor den voorspoed van *België* en voor de tegenwoordige rust van deszelfs nieuwen meester. Maar, dus vroeg ik mij zelven af, is die tegenzin, welke de revolutie zoo algemeen inboezemt, geen verlangen om dezelve stukswijze te sloopen en zich de afbraak toe te eigenen? En indien dezelve te *voleindigen*, zonder dat zij eene enkele harer beloften heeft vervuld, eene groote onvoorzigtigheid is, mag het dan niet een' wezentlijken aanslag genoemd worden, haar al hare beloften te doen verkrachten, de belofte van de onschendbaarheid des grondgebieds zelfs niet uitgezonderd? Eindelijk, zich te scharen rondom dengenen, die, voor eene kroon van diplomatische makelij, zijnen naam tot deze jammerlijke sluiting geleend had, was dit niet vrijwillig eene rol op zich te nemen

Digitized by Google

in het stuk, 't welk *Europa* meende niet genoeg te kunnen uitfluiten *)?

Ten slotte nog dit met betrekking tot mijnen *Brief aan* LEOPOLD. — De abt DE HAERNE berigtte mij, dat twee pastoors te *Brussel* geweigerd hadden, mijne kolen en mijn brood aan hunne armen uit te deelen, omdat vooral de openbaarmaking van dezen brief hun deed vreezen, dat zij zich ligtelijk medepligtig zouden maken aan eene of andere afschuwelijke zamenspanning, welke ik, naar het hun toescheen, bezig was te smeden. Armzalige *domkerks-knechten!*... De Heer DE HAERNE, die er destijds weinig aan dacht, dat hij weldra, om aan zijne kerkelijke overheid te gehoorzamen, mij zou moeten schuwen of zich aan eene onvermijdelijke ongenade blootstellen §), zeide mij bovendien, dat LEOPOLD *zeer gelagchen* had bij het lezen mijner opmerkingen. Dit bevestigde mij in het gevoelen, dat ik van hem had opgevat, door hem mij voor te stellen als een koudvochtige egoïst, die in staat is om van pas te redeneren, maar onvatbaar vòòr alle grootmoedig gevoel, onbekwaam om iets groots ten uitvoer te brengen of zich ergens aan toe te wijden.

---

*) Zie Bijlage 26.

§) Zie Bijlage 27.

Digitized by Google

XXXIV.

Artikels in de Belgische dagbladen. — België heeft zijnen voorspoed niet aan zich zelven te danken. — Mijne voormalige vrienden en ik.

Na eenige weken te hebben gewijd aan den rouw, wegens het smartelijk verlies van mijn derde kind, hernam ik allengs mijne stille en ingetogene levenswijze, en ik wisselde mijne gewone bezigheden van tijd tot tijd af met het werpen van eenen beoordeelenden blik op de gebeurtenissen in mijn land.

Men beleed aldaar nog altoos de populaire beginselen der *Unie*, welke de willekeurige heerschappij der NASSAUS in eene revolutie had doen ontaarden, en die in den vorm van wetten geschreven waren, in de Belgische constitutie; doch dit bestond slechts in woorden. En deze geveinsde aankleving dier beginselen, welke het goed gevoelen aangaande de *Unionisten* geenszins versterkte, deed de *Unie* zelve dalen in de achting van iederen vaderlander, die tot dezelve was toegetreden, niet als tot eene overeenkomst om lafhartig onverschillig te wezen, omtrent de meest tegenovergestelde leerbegrippen, maar als tot een verbond tusschen menschen, die geloof hechten aan deze verschillende leerstukken, en die voornemen om ieders bijzonder regt om te gelooven wat hem goeddunkt, voor dat geloof opentlijk uit te komen en naar deze inspraak zijner overtuiging te handelen, tegen allen en een iegelijk moedig te verdedigen. Ik schreef over

Digitized by Google

dat onderwerp verscheidene malen aan den Heer DE LA MENNAIS, die kort te voren de uitgave van *l'Avenir*, een blad, 't welk in *Frankrijk* het orgaan van het *Unionismus* was, had opgeschort, alsmede over de geringe hoop, die ik koesterde om nog in langen tijd de ware vrijheid in zijn land de overwinning te zien behalen op de pogingen des eigenbelangs, der ijdelheid en der kuiperij. De Fransche *Avenir*, tijdens hare opschorting reeds zeer krank, was toen te *Brussel* schandelijk komen sterven, onder de doodelijke bescherming der Katholijke Aristocratie, en zij had aldaar, voorzeggenderwijze, op hare grafstede doen schrijven: DE UNIE *).

Er bleef mij in *België* slechts één orgaan over, 't welk ik nog aan de vriendschap van mijnen ouden medepligtige, den Heer BARTELS, verschuldigd was §); dit was de *Courrier de l'Escaut*, een blad, 't welk dagelijks te *Doornik* werd uitgegeven. Kort na elkander (26 en 28 Julij, 7 Augustus) plaatste ik daarin eenige artikels, welke ik volgens mijne gewoonte onderteekende, ten betooge dat de oppositie tegen hetgeen in *België* bestond eene inconsequentie was, dewijl datgene wat bestond aldus was gewild; want de 24 artikelen vloeiden noodzakelijk voort uit de 18 artikelen, gelijk deze het onfeilbaar gevolg waren geweest der aanneming van het tweede protocol, en even als het verlies der onafhankelijkheid het resultaat was van de daarstelling des monarchalen beginsels, waaruit de protocollen waren voortgesproten. Daaraan

---

*) Zie Bijlage 28.

§) Zie Bijlage 29.

Digitized by Google

kunnen, zeide ik, noch de Heer DE MÉRODE, noch de Heer DE MEULENAERE, noch koning LEOPOLD, zelfs ondersteld zijnde dat zij iets doen wilden (welke onderstelling zeer ongegrond zoude wezen) niet het minste te weeg brengen. Dat men zich dus nu onderwerpe, daar men zich niet heeft willen verzetten in den tijd, die daartoe dienstig was.

Gij beklaagt u over uwe omwenteling, zeide ik tot mijne medeburgers, omdat gij haar niet weet te onderscheiden van den zwerm van intriganten en bloedzuigers van het volk, die, terwijl zij aan uwe zijde de woorden *vrijheid* en *onafhankelijkheid* uitschreeuwden, de vrijheid bezoedeld, de onafhankelijkheid verkocht en *België* verslonden hebben. De aanhangers van het vervallen bewind roepen u dit toe uit al hunne magt. Antwoordt hun, dat gij, even als zij, honderdmaal meer achting hebt voor eenen legitimist met een zuiver geweten, dan voor de zoogenoemde liberalen, die hun vaderland verraden, de revolutie behendig tot eigen voordeel aangewend en het volk bedrogen hebben; dat gij, even als zij, weet, dat men zeer wel een eerlijk man kan zijn zonder een revolutionnair te wezen, maar dat gij tegen hen staande houdt, dat men om revolutionnair te wezen, vóór alles en boven alles een eerlijk man behoort te zijn, dat men al wie zulks niet is gestrengelijk moet afweren en ter openbare berisping moet kenbaar maken, op straffe van met het graauw des volks, met het schuim der maatschappij te worden gelijk gesteld. Ik toonde den Belgen aan, dat de oorlog het eenige middel was om eene restauratie te voorkomen. Want ik kom altoos op dit punt terug: men eigent zich de onaf-

Digitized by Google

hankelijkheid eveneens toe als de vrijheid. Gij wilt dat de Mogendheden u dezelve geven zullen en gij stelt u zelve uiterst gering aan om deze *vergúnning* te verdienen. Is zulks de taak van Vorsten, die hunne magt ontleenen aan *Goddelijk regt?* . . . Handelt dus, zoo als een volk betaamt dat in opstand is. Gaat, opdat WILLEM er van afzie om u andermaal aan zich te onderwerpen, hem den vrede voorschrijven op zijn eigen grondgebied. Wat waagt gij daarbij? overwonnen te worden? wel nu, dan zult gij met eere omkomen, en dat is veel beter dan smadelijk te leven onder het zwaard van DAMOKLES, waarvan hij den draad in handen heeft.

Het is waar, mijne voorzeggingen werden niet door de uitkomst bevestigd; er volgde geen oorlog en evenmin eene restauratie; geen nieuw offer werd van *België* gevorderd, noch in een materiëel opzigt, noch met betrekking tot de vrijheid, en dit koningrijk in deszelfs aanwezen bevestigd, zag zijne welvaart weder stijgen tot de hoogte, die zij vóór de revolutie bereikte, zag haar zelfs verdubbelen, ten minste op het papier, onder den invloed der overmaat van levenskracht en der koorts van vertrouwen, welke uit de revolutie en hare zedelijke gevolgen waren voortgevloeid. Maar dit bewijst geenszins, dat ik de zaken verkeerd had ingezien en beoordeeld. Als onzijdig toeschouwer van de partij, welke LEOPOLD en WILLEM te zamen speelden, heb ik gezegd: WILLEM zal winnen; de kans van zijn' tegenstander staat te slecht. Ik kon niet vooronderstellen dat WILLEM het spel, zoo als men het noemt, zou opgeven. Omdat tot heden toe, deze koning het niet heeft willen winnen,

Digitized by Google

volgt daaruit dat LEOPOLD beter gespeeld en schooner kans gehad hebbe, dan hij? Omdat *België* gelukkig is (ik spreek van het tegenwoordig oogenblik *), volgt daaruit dat het voorzigtig en sterk, moedig en wijs geweest zij? dat het zijn geluk aan zich zelven te danken, dat het dit verdiend hebbe? dat zijn voorspoed het noodzakelijk gevolg geweest zij van zelf berekende maatregelen en van zijne omwrikbare volharding om dezelve tot stand te brengen? Heeft het zijne vijanden en de omstandigheden in grootheid overtroffen, of zijn het de vijanden en de omstandigheden, die zich kleiner betoond hebben dan *België?* Kan het zeggen: *Ik ben hetgeen ik heb willen zijn*, of alleenlijk: *hetgeen men mij niet belet heeft te wezen.*— *Ik ben omdat ik het gewild heb*, *en zoo als ik het gewild heb*, of alleenlijk: *omdat men het vergund en zóó als men het vergund heeft?* Ik heb gezegd: sedert de revolutie het gewenschte gevolg heeft gemist, is *België* niets meer en vermag niets meer; ik kon niet voorzien, dat deszelfs vijanden minder dan niets zouden wezen en dat zij het alzoo in de gelegenheid zouden stellen om iets te *schijnen.*

België geniet weder voorspoed; het zij zoo: en schoon ik voor mij van gevoelen ben, dat het deze geenszins aan zich zelven verschuldigd is, verheug ik er mij niet minder over, te zien, dat zij die deszelfs ongeluk wilden, dit niet hebben kunnen bewerken. Het heeft *inwendig* bij zijne revolutie gewonnen; maar naar buiten, ach! daar geldt het niets meer, en wanneer, de Hollanders of hun koning zulks wil-

*) 1836.

Digitized by Google

lende, de mogendheden tot hetzelve zullen zeggen: Voer, geheel of gedeeltelijk, de 18 artikelen, de 24 artikelen, al de artikelen, welke het ons behagen zal u op te leggen, uit; onderwerp u, kleed u uit, laat u ketenen, sterf van honger; het zal moeten gehoorzamen.... of zijne revolutie van nieuws af aan beginnen.

Het zou veel eenvoudiger en zekerder geweest zijn, deze revolutie tot een goed einde te leiden, toen zij nog in werking was. Nadat men zich heeft laten verschalken door bedriegers van allerlei stempel, die haar eerst belasterden, toen van aard deden veranderen en haar bezwalkten, eindelijk stuk voor stuk vaneen scheurden en tot eene verachtelijke vergetelheid verwezen, is het meer dan moeijelijk is het bijna onmogelijk geworden, alvorens meer dan een geslacht zij voorbij gegaan, om zich weder op het terrein te plaatsen, van waar men zich zoo schandelijk heeft laten verdrijven. En dit zoo zijnde, moet men den toestand, waarin men zich bevindt voor lief nemen, en met millioenen of met provinciën of met zijne vrijheid de tusschenkomst der koningen betalen, welke men niet heeft willen ontberen of durven tegengaan *).

Mijne staatkundige loopbaan was nu bepaaldelijk geëindigd. Ik had met eene iets ligtere beurs het strijdperk verlaten, dan waarmede ik hetzelve was binnengetreden, in tegenoverstelling van zoo vele anderen, die, bij het uitbreken der omwenteling

*) Ik schreef deze regels nu drie jaren geleden, en vermoedde toen weinig, dat het oogenblik zoo nabij was, waarop de *gebeurtenissen* den Belgen zouden bewijzen, dat de monarchie nimmer het zwaard zou trekken ter begunstiging van den opstand, en dat de koninklijke diplomatie altoos eene slechte voogdes zal wezen voor de belangen des volks. *De Schrijv.*

Digitized by Google

failliet konden geacht worden en nu als door een' tooverslag in vermogende kapitalisten en rijke grondbezitters waren herschapen. In mijne jeugd had ik in een zoogenoemd *hôtel* van mijne ouders gewoond en eigen rijtuig gehouden; nu ik ouder geworden bén, bewoon ik een nederig huis en ga te voet, terwijl vele mijner voormalige vrienden, die eertijds zeer nederig leefden, thans nu zij zich bij de revolutie hebben verrijkt, eenen vorstelijken luister ten toon spreiden met paarden, rijtuigen en *liverei-bedienden*, en aller oogen verblinden, door de ergerlijke pracht hunner meer dan koninklijke *paleizen*. Deze zoogenaamde volksmannen, veil voor elken buitenlandschen invloed, dien van WILLEM niet uitgezonderd, zijn voorzeker behendiger geweest dan ik. Mogen zij zoo gerust kunnen wezen als ik. Ik had, even als zij, het bestuur over eene provincie, eene plaats in den staatsraad, een winstgevend gezantschap, eene algemeene directie, of het voorzitterschap van den senaat, ja zelfs den post van Minister bij een of ander departement kunnen magtig worden: dat alles was te krijgen en lag onder mijn bereik — ik heb er de hand niet naar willen uitsteken.

Ik weet hoe belagchelijk ik mij door zulk eene belijdenis maak, maar ik ben verheven boven de valsche schaamte van vele fatsoenlijke lieden, die dwaselijk vreezen voor verschalkten te zullen doorgaan, in eene maatschappij, waar men zich verhoovaardigt nooit door iemand bedrogen te zijn, al zoude men daarmede ook de geheele wereld pogen te misleiden.

Digitized by Google

BIJLAGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIJLAGEN *).

(1)

Zie bladz. 29.

VERZOEKSCHRIFT AAN DEN KONING.

SIRE,

Mijne voorziening in cassatie, tegen het vonnis, 't welk mij tot achttien maanden gevangenis veroordeelt, niet dien uitslag gehad hebbende, welken ik daarvan hoopte, zoo wend ik mij met eerbied tot U. M. om Hoogstdezelve, uit naam mijner moeder, te smeeken, dat het mij vergund worde, mijne straf te ondergaan in het huis van detentie te *Brussel*. Mijne moeder woont in deze stad; zij is vijf en zeventig jaar oud, ge-

*) Ik bezit eene aanmerkelijke verzameling van documenten, bestaande in allerlei brieven, aanteekeningen of geschriften van verschillende personaadjen, die door de Belgische omwenteling min of meer beroemd zijn geworden. Het zou belangrijk geweest zijn, deze stukken achter mijne *Herinneringen* te lezen.

Naar derzelver inhoud en naar hetgeen mijn geheugen mij heeft verschaft, heb ik het verhaal en de overwegingen, welke ik aan het publiek lever, ten papiere gebragt

Maar de kieschheid maakte het mij ten pligt, slechts mijne eigene geheimen aan het licht te brengen en van die van anderen slechts datgene te ontsluijeren, wat op het naauwst aan deze persoonlijke openbaringen verbonden is.

Men zal derhalve hier niets anders vinden dan opstellen van mijne hand,

Digitized by Google

heel alleen, en is gedurende een groot gedeelte van den winter ziek geweest. Het is voor hare gezondheid, ja zelfs voor haar bestaan noodzakelijk, dagelijks van mij te kunnen hooren en mij van tijd tot tijd te kunnen bezoeken.

Aangezien de straf door de geregtshoven over mij en niet over haar is uitgesproken, zoo durf ik hopen, Sire, dat Uwe Majesteit dit verzoek, waarvan Uw vaderhart U al het gewigt zal doen gevoelen, gunstig zult toestaan.

Gelief, Sire, de hulde aan te nemen van mijnen diepsten eerbied.

De Potter,
In hechtenis in de Petits-Carmes.

Den .... December 1828.

BRIEF AAN DEN HEER DE STOOP,
Procureur-Generaal te Brussel.

Petits-Carmes, den .... Januarij 1829.

Mijnheer,

Daar het mij geweigerd is om onder borgtogt in vrijheid gesteld te worden, vind ik mij genoodzaakt u met een ander verzoek lastig te vallen.

Ik ben, Mijnheer, zoo als u mogelijk wel bekend is, het hoofd van een gezin. Ik zelf bestuur mijne goederen, of derzelver beheer, benevens dat van de goederen mijner moeder geschiedt onder mijn opzigt. Ik vereffen jaarlijks de rekeningen met onzen zaakgelastigde te *Brugge*, terwijl ik bovendien houder ben van de kas. Nu heeft mijne moeder gedurende de

---

die uitsluitend aan mij toebehooren en welker openbaarmaking niemand kan schaden, dan mij alleen. Het overige heb ik in den tekst aangehaald; ik heb er zelfs uittreksels van ingelascht; maar ik heb weggelaten wat niet onontbeerlijk was, en de namen der onderteekenaars heb ik zoo veel mogelijk verzwegen.

Tenzij ik uitgedaagd worde, zal ik mijne openbaringen niet vollediger maken. *De Schr.*

Digitized by Google

twee maanden, dat ik in de gevangenis ben, de weinige geldmiddelen uitgeput, welke ik te harer beschikking had gelaten; deze zijn zelfs niet toereikend geweest, en de vernieuwing des jaars brengt haar in het geval van vele betalingen te moeten doen, behalve voor hetgeen zij dagelijks in de huishouding noodig heeft.

In het eerst meende ik te verzoeken om voor eenige dagen te mogen uitgaan, omgeven door al de voorzorgen, welke gij zoudt voegzaam geoordeeld hebben. Ik zou dan eenen dag bij mijne moeder hebben doorgebragt; vervolgens zou ik den 23 der loopende maand mijne zaken te *Brugge* zelf afgedaan, aldaar de jaarlijksche lijkdienst voor mijnen vader bijgewoond en mij van geldmiddelen voorzien hebben. Maar ik heb de moeijelijkheden overwogen, verbonden aan eene reis, die, al wierd zij mij toegestaan, mij daarom waarschijnlijk niet te minder onaangenaam zou gemaakt worden.

Ik zal mij derhalve bepalen bij het verzoek om voor acht en veertig of ten minste vier en twintig uren mij hier te *Brussel* naar mijne moeder te mogen begeven, te rekenen van des vrijdags, maandags of woensdags avonds ten zes ure, tot des zondags, dingsdags of donderdags op hetzelfde uur, en dat, wel te verstaan, onder bewaking van eenen deurwaarder of van eenen gendarme, of van verscheidene, indien zulks noodzakelijk schijnt.

Ik geef van nu af aan mijn woord van eer, dat niemand in de stad zal weten, dat ik de gevangenis heb verlaten, dan nadat ik in dezelve ben teruggekeerd. De twee dagen of de dag wanneer ik afwezig zoude zijn, zijn die, waarop wij niemand kunnen ontvangen, en vóór het bezoek van den volgenden dag zou ik reeds weder in de *Petits-Carmes* vernacht hebben.

Ik bid u, Mijnheer, te willen gelooven, dat ik het nimmer zoude gewaagd hebben, deze gunst te verzoeken, hadde men mij niet verzekerd, dat zij zelfs aan broedermoorders was toegestaan.

In geval ik dezelve niet onwaardiger geoordeeld worde dan deze, zou ik de vrijheid nemen u om eenig antwoord te vragen. Ik zou dan aan den administrateur mijner goederen schrijven om hem herwaarts te ontbieden, en naar hetgeen

Digitized by Google

hij mij antwoordt, zou ik u den door ons bepaalden dag opgeven, om te weten of dezelve ook u gelegen komt.

Ontvang, Mijnheer, de verzekering mijner hoogachting.

De Potter.

BRIEF AAN DEN HEER VAN GOBBELSCHROY,
Minister van Binnenlandsche Zaken.

Uit de Petits-Carmes, 13 Januarij 1829.

Waarde Vriend,

Ik had den Heer de Stoop verzocht om voor vier en twintig uren, tusschen twee gendarmes, mijne gevangenis te mogen verlaten, en dat wel om eenige huiselijke zaken in orde te brengen, welke alleen ik kan regelen en welker afdoening voor mijne moeder dringend noodzakelijk is. Ik gaf mijn woord van eer, dat niemand zoude weten, dat ik mij tijdelijk buiten de gevangenis had bevonden, dan nadat ik reeds weder in dezelve had vernacht, en ik haalde het voorbeeld aan van eenen broedermoorder, die de gunst was waardig gekeurd, om welke ik verzocht.

Mijnheer de procureur-generaal heeft geoordeeld hierop niet *schriftelijk* te moeten antwoorden, maar is zelf in de gevangenis gekomen en heeft mij gezegd, dat mijne zaak binnen drie weken in cassatie zou worden beslist (men heeft zich, om ligt te bevroedene redenen, gehaast, den tijd daartoe op zijn vroegst te bepalen); dat ik bij gevolg wèl zou doen met nog eenigen tijd geduld te oefenen; dat ik, *mijn beroep verworpen wordende*, mijn aanzoek zou kunnen herhalen, en alsdan, vóór dat *de keten* naar *St. Bernard* of *Vilvoorden* vertrok, misschien gemakkelijker mijne begeerte zou erlangen, daar eene afwezigheid van achttien maanden natuurlijk eenige voorafgaande huiselijke schikkingen noodzakelijk maakte.

Ziedaar, mijn waarde vriend, o genblikkelijk na elkander, drie gestrengheid en geweldenarij, ja zelfs verbittering ademende maatregelen, en allen zeer noodeloos: vooreerst de weigering om mij onder borgtogt in vrijheid te stellen, hetwelk ik eischte

Digitized by Google

met de wet in de hand; ten andere de weigering om voor eenige uren de gevangenis te verlaten, 't welk eenen moordenaar is toegestaan; eindelijk de weigering om den tijd mijner gevangenschap te *Brussel* te mogen slijten, even als met *zoo vele anderen*, met dieven, bedriegers en moordenaars het geval is.

En welk tijdstip kiest men uit om ons weg te zenden? dat waarop de winter deszelfs meeste strengheid doet gevoelen. En onder welk voorwendsel? Omdat de veiligheid van den Staat gebiedt, de vijf veroordeelde dagbladschrijvers van elkander te scheiden.. Maar dus te werk gaande, zal weldra het aantal gevangenhuizen in het Rijk ongenoegzaam wezen, om al de zamengezworene schrijvers, welke het ons constitutioneel schrikbewind behaagt voort te brengen, een afzonderlijk verblijf aan te wijzen.

Ik heb hierbij geenszins mijn vonnis in rekening gebragt; daarover, alsmede over de regters, die hetzelve hebben uitgesproken, is het oordeel gegaan *in aeternum*. Insgelijks zal ook het oordeel gaan over dat der ministeriële commissarissen, die, tegen alle regt en reden, ingevolge de bevelen, die zij daartoe zullen ontvangen hebben, de onbetwistbare gronden ter cassatie voor nietig zullen verklaren, welke mijne moedige verdedigers zich, waarschijnlijk vruchteloos, de moeite zullen geven hun vóór te leggen.

En indien een opkomend Gouvernement op zulk eene wijze vastheid moet verkrijgen, indien een Gouvernement, van welken aard het overigens wezen moge, zich zoo doende de liefde des volks moet verwerven, dan begrijp ik er niets meer van.

Het is de omwenteling, die het bestrijdt, dit zoude het ons willen doen gelooven. De omwenteling! maar waar is dezelve dan? De ministers zelve hechten er geen geloof aan. Deden zij zulks, dan verdienden zij den naam van dwazen, en wenden zij dit geloof slechts voor, dan zijn zij bedriegers en schelmen.

Gij ziet, mijn vriend, dat ik ronduit tot u spreek, gelijk ik altoos gedaan heb. Ik noem, hoe hard het klinke moge, de dingen bij hunnen naam, omdat ik u waardig oordeel dergelijke taal te hooren.

Ik ken den Koning niet genoeg om te weten of hij dit evenzeer waardig is als gij; maar ik onderstel, dat men hem

met deze waarheid, die door zijns gelijken zoo zelden wordt gehoord, gemeenzaam zou gemaakt hebben, indien degenen, die hem omringen, hem dezelve altijd hadden durven zeggen, door steeds hunne rede aan te vangen met de woorden: *Hoor mij of ik ga heen.* Wanneer deze korte spreekwijze ware gehoord geworden uit den mond van velen zijner raadslieden of zelfs uit dien van een' enkelen, mits uitgesproken met een bepaald doel, op eenen vasten toon en vooral *te bekwamer tijd*, dan zoude zij, ik geef den Koning deze eer, niet te vergeefs zijn uitgesproken geworden. En zoo zij dit al geweest ware, dan of nimmer bestond er reden, om tot zich zelven te zeggen: *Doe uw pligt, laat er van komen wat wil.*

Ik ga tot een onderwerp over van veel minder belang. Gij hebt u bij den Heer VAN DE WEYER beklaagd over de onbescheidenheid van den *Politique;* ook ik had mij daarover beklaagd bij den Heer TIELEMANS. Ik had niet gemeend, een volstrekt geheim te moeten maken van de anecdote, welke de *Politique* vermeldt, dewijl zij de moeite niet waardig was en overigens niemand schaden kon. Nogtans heb ik het onkiesch gevonden, in de dagbladen misbruik te maken van een vertrouwelijk gesprek. Hij die dit gedaan heeft is noch bij u, noch in *Brussel* bekend, en daar overigens de zaak hem niet veel eer aandoet, zal ik hem u niet noemen.

Gelief de verzekering aan te nemen mijner hartelijke verkleefdheid.

DE POTTER.

---

(2)

Zie bladz. 33.

BRIEF AAN DEN HEER DE STASSART,

TE 'S GRAVENHAGE.

Petits-Carmes, 28 *October* 1829.

MIJNHEER DE BARON,

Vergun, dat een arme gevangene u te midden uwer ernstige bezigheden een oogenblik store, om u zijne bekommering

Digitized by Google

te openbaren wegens de wending, welke, naar het hem toeschijnt, de aanstaande beraadslaging over de openbare aangelegenheden dreigt te nemen. Ik bedrieg mij welligt, en ik wenschte niets liever, dan dat ik mij bedroog, maar het komt mij voor, dat de oppositie, zoo mannelijk en krachtig zij is geweest, thans de strekking heeft om diplomatisch, dat is nietig, kleingeestig en schroomvallig te worden. Ik meen in plaats van die eischen, welke, daar zij billijk zijn, zoo moedig werden voorgedragen, thans slechts aarzeling te bespeuren, onder voorwendsel van ontijdigheid, van moeijelijkheid en van onvoegzaamheid; ontzag voor ik weet niet welken schijn van goedgezindheid des bewinds; vertrouwen op eene schaduw van hoop, op den droom eener betere toekomst.

Maar zelfs al konde men aan die begoochelingen eenige wezentlijkheid, aan die denkbeelden eenigen grond, aan die schaduwen een ligchaam toekennen, moest men dan daarom afwijken van het spoor, 't welk men zoo gelukkig was ingeslagen, het spoor langs hetwelk men het doel genaderd was, dat men nu wil bereiken, door het volgen van eenen tegenovergestelden weg, dien namelijk, welke ons gedurende vijftien jaren dagelijks verder van dit doel onzer wenschen en pogingen heeft verwijderd? Ik kan het niet gelooven.

Verder, zou het onverschillig zijn op welke wijze men verkrijgt, mits men slechts bezitte? Zou, bij voorbeeld, de vrijheid der drukpers, die nu door de natie zoo hoog geschat wordt, omdat zij dezelve heeft veroverd, en omdat deze verovering behaald is door de nadrukkelijke vertogen en de ontzagwekkende houding harer vertegenwoordigers, zou, vrage ik, deze vrijheid dezelfde waarde hebben in hare oogen, indien zij het gevolg ware geweest, eener vergunning van het bewind, op heimelijk aanzoek in het kabinet door eenen vriend van orde, en voorts verleend als eene gunst? Wij, Mijnheer, gij zoowel als ik, zijn verre van zulks te denken.

En dit zou volstrekt hetzelfde geval zijn met eene onvolledige erkenning van de verantwoordelijkheid der ministers; met eenige wijziging, welke men ons zou willen toezeggen, in het met de constitutie strijdige gebruik om door het uitvaardigen van besluiten te regeren; met eene of andere onbeduidende bezuiniging in de buitensporige uitgaven, waaronder

Digitized by Google

de burgers gebukt gaan en die den Staat ten gronde rigten. Deze punten, die, naar men verzekert, in der minne en om zoo te spreken op het nageregt, bijna geregeld zouden zijn, door den Koning en den Heer VAN BOMMEL, en het gunstig onthaal, hetwelk dienvolgens den toekomstigen Edelmogende Heeren des Rijks bij den eersten dezer personaadjen is te beurt gevallen, hebben, naar men ons hier zegt, eensklaps den vaderlandlievenden ijver van het meerderdeel onzer vertegenwoordigers doen verflaauwen, en in die kinderlijke harten het oude verlangen opgewekt naar de zoete rust, de stilte en veiligheid van het leven onder eene vaderlijke regering.

Vaderlijke regering! Dit denkbeeld heeft mij altoos toegeschenen het proefstuk van onzin te wezen. Men zegge tot kinderen, « weest zoet; indien gij niet lastig zijt, indien gij om niets vraagt, zal vader u geven wat gij noodig hebt; » dat kan gaan, maar tot de vertegenwoordigers eener natie!... Groote God! wanneer zal toch de dwaasheid, om de maatschappij te vergelijken bij een groot gezin, waarvan de Koning vader is, op haren waren prijs geschat worden? Tot hoe lang zullen wij, met kwijldoek en valhoed uitgedost, ons te vreden stellen met de hand uit te strekken naar den meester, die, volgens zijn goeddunken, belooningen uitdeelt of plakslagen toetelt?

Ik wensch opregtelijk, dat de geruchten, waarvan ik spreek, van allen grond ontbloot mogen wezen; want indien er inderdaad reden toe bestond, dan zoude ik, van nu af aan durven voorzeggen, dat de zitting van 1829 op 1830, van welke wij hoopten onze algeheele mondigverklaring te zullen kunnen dagteekenen, in waarheid eene zitting van verschalkten zal zijn, die voor ten minste nog tien jaren het tijdstip onzer staatkundige wedergeboorte zal verschuiven.

En het Ministerie zal met reden te onzen koste hartelijk lagchen, na ons zoo gemakkelijk te hebben bedot. Want zonder zelfs iets beloofd te hebben, toen wij gezworen hadden ons met deszelfs beloften niet meer te zullen te vreden stellen, zal het zich op nieuw, zonder dat men regt weet hoe, geschraagd zien door ons volledig vertrouwen, door middel waarvan het een einde zal maken aan ons lastig geschreeuw, en op nieuw onze geldkisten zal kunnen aanspre-

Digitized by Google

ken. Op mijn woord! dit moet voor het ministerie eene zeer aangename verrassing zijn: want ik onderstel, dat het ons te zeer achtte om nu nog te verwachten, dat wij zoo plotselijk en zoo onverhoopt tot de vroegere goedhartigheid zouden terug keeren.

Ik heb eergisteren geschreven aan den Heer DE SECUS en aan den vriend, die u, kort na uwe aankomst te *'s Gravenhage*, verscheidene malen vergeefs heeft gezocht. Heb de goedheid hun te vragen of zij mijne brieven behoorlijk hebben ontvangen. Ik heb hun gesproken over mijne petitie, maar zie volgaarne van derzelver indiening af, indien deze slechts eenigzins den goeden uitslag der zaken in het algemeen schijnt te moeten benadeelen. Een tiental maanden langer in de gevangenis te moeten blijven is wel de minste opoffering, die ik doen kan, voor het geluk van mijne medeburgers.

Men had mij voorgesteld, dat geluk nog te bespoedigen, door eenen regtstreekschen stap te doen bij den Koning, om mijne vrijstelling te erlangen; maar dit heb ik uitdrukkelijk geweigerd. Met blijdschap neem ik de mij opgelegde voortduring aan van eene straf, welke ik geenszins verdien. Ik zal mij nooit vernederen tot het verzoek, dat aan dezelve een einde worde gesteld, wanneer ik mij daarvoor in mijne eigene oogen moet waardig maken haar nimmer te zien eindigen. Ik ben liever in de gevangenis en vrij naar regt, dan dat ik, slechts met de daad vrij, hiertoe de gunst had afgebedeld van hem, die, met dezelve te verleenen, mij alleen daardoor zou bewezen hebben, dat hij mij ongestraft achter de grendels houden kan.

Gelief, Mijnheer de Baron, mij in een uwer ledige oogenblikken te herhalen, dat ik nog altijd in uwe vriendschap blijf deelen, en neem de eerbiedige verzekering aan van mijne opregte verkleefdheid.

DE POTTER.

Digitized by Google

(3)

Zie bladz. 46.

MEMORIE AAN DEN KONING. *)

SIRE,

Ik had besloten U. M. niet lastig te vallen met mijne klagten, niet te vermoeijen met mijne bezwaren, noch te kwellen met mijne beden.

U genade te vragen, Sire, dit ware hetzelfde geweest als mij schuldig te erkennen, tegen mijn geweten te liegen en ontrouw te worden aan mij zelven; U om regt te vragen, hierdoor zou ik in zeker opzigt afstand hebben gedaan van mijne wel verkregene aanspraak om hetzelve te erlangen, en U. M. hebben beleedigd, door den schijn, dat ik uwen vasten wil in twijfel trok om U, uit eigene beweging te mijnen aanzien regtvaardig te betoonen.

Maar eene ontdekking, die ik kortelings gedaan heb, en welke voor mij van het uiterste belang is, dringt mij, Sire, regtstreeks tot U mijne toevlugt te nemen. Ik heb vernomen en wel zeer stellig, dat men, eenigen tijd geleden, het gewaagd heeft om, mijnen naam misbruikende, zich tot U. M. te wenden, even als ware zulks door mij geschied, ten einde U te smeeken mij de gunst toe te staan om eene maand of zes weken te mijnent te mogen doorbrengen. Het request, geheel en in al deszelfs deelen onecht, is door U. M. gunstiglijk ontvangen geworden en het antwoord moest mij ter hand gesteld zijn langs den gebruikelijken weg van het ministerie van Justitie of van de Staats-Secretarie.

Wel nu, Sire, ik zweer bij mijne eer, dat ik mij met geen ander verzoek tot U. M. heb gewend, dan om, gedurende den tijd mijner gevangenschap, in het huis van arrest te *Brussel* te mogen verblijven, alwaar mijne moeder, wier hooge ouderdom dezen troost behoeft, mij van tijd tot tijd kan bezoeken. Niets dan eene ernstige ongesteldheid mijner moeder

*) In het afschrift, 't welk ik bewaard heb, zijn eenige uitlatingen, welke het mij onmogelijk is geweest aan te vullen.

De Schr.

Digitized by Google

zou in mij den wensch hebben kunnen doen ontstaan om de gevangenis tijdelijk te verlaten; en tot nu toe heeft zij met moed den slag, welken mijne veroordeeling haar heeft toegebragt, gelukkiglijk doorgestaan.

Insgelijks zweer ik bij mijne eer, dat mij geen antwoord, hoegenaamd, is medegedeeld geworden op mijne voorgewende aanvraag tot verlof om uit te gaan: ik reken mij dus geregtigd daaruit te besluiten, dat het ministerie van Justitie of de Secretarie van Staat, die het heeft achtergehouden, in overeenstemming gehandeld heeft met den bedrieger, dien ik, zonder hem voor als nog te kunnen noemen, bij deze memorie opentlijk beschuldig.

Ik ben, Sire, in mijne eer, op welke ik mij beroep, zwaar beleedigd, door het boosaardig opzet dergenen, die mijne gevoelens en mijn gedrag zoo schandelijk belasterd hebben. Ik heb er belang bij, ik heb er regt toe om de waarheid te kennen, om dezelve volkomen te kennen. Ik smeek dus U. M. mij het aangeduide stuk te doen in handen stellen, opdat ik eindelijk te weten kome, welke gevoelens men mij heeft toegeschreven, welke taal men mij heeft laten voeren, en misschien wie dezen heimelijken aanslag heeft gesmeed. Ik verbind mij om hetzelve weder te geven op de wijze en wanneer als U. M. zal bevelen.

Sedert mijne gevankelijke opsluiting heb ik tweemaal de vrijheid genomen om aan U. M. te schrijven, bij gelegenheid dat ik Hoogstdezelve hulde deed met mijne drie brochures over de *Unie der Katholijken en Liberalen in de Nederlanden*. Wie weet of de kwaadwilligen, die mij hebben doen spreken, toen ik het stilzwijgen bewaarde, mijne woorden niet hebben vervalscht, toen ik meende hetzelve te kunnen afbreken. Daar ik door zulke magtige en stoutmoedige vijanden omringd ben, heb ik reden om alles te onderstellen, alles te vreezen; en ik heb het regt om te gelooven, dat zij niets zullen gespaard hebben, om mij in de oogen van U. M. zwart te maken en mij het lot, waarin ik thans met het uitschot der maatschappij deel, volkomen te doen waardig keuren.

Daarom ook vertrouw ik deze memorie toe aan veilige handen, opdat zij aan U. M. worde overgegeven zonder verval-

Digitized by Google

sching of verandering te hebben ondergaan.

Hoewel ik mij, indien het zoo zijn moet, tot het einde toe, aan de gevolgen der veroordeeling, die op mij rust, met gelatenheid zal onderwerpen, kan ik nogtans, Sire, geene wettige middelen onbeproefd laten om, in naam der zaak, waarvoor ik lijde, aanspraak te maken op het regt, 't welk de afschaffing der wetgeving van April 1815 mij toekent, dat, namelijk, van aan mijne gevangenschap een perk te zien stellen. Ik heb mij dienvolgens moeten wenden tot de Staten-Generaal, opdat deze, in overeenstemming met U. M., uitdrukkelijk de vernietiging der tegen mij uitgesprokene straffen mogten bevelen. Veel aangenamer zoude het mij nogtans zijn, en gij zult, Sire, de beweegreden waarderen, die mij daartoe den wensch doet uiten, dat die vernietiging oorspronkelijk van U. M. zelve uitginge, en dat een ontwerp van wet door Hoogstdezelve aan de Tweede Kamer gezonden, onmiddellijk na de opening der tegenwoordige zitting, de petitie, welke ik voornemens ben in te dienen, nutteloos en daardoor zelfs van onwaarde maakte.

Maar alvorens ik, Sire, in het vervolg eenig verzoek, van welken aard ook, aan U. M. zou durven toezenden, moet ik volkomen ingelicht en gerust gesteld zijn, aangaande het lot, 't welk hetzelve ondergaat, eer het U. M. ter hand komt, en daarom den bedrieger hebben kunnen ontmaskeren en beschamen, die zich reeds heeft vermeten mijnen naam te misbruiken om mij te bezoedelen en te benadeelen. Daarom aarzel ik niet mijne dringende bede bij U. M. te herhalen, dat Hoogstdezelve zich verwaardige, mij ten spoedigste het geschrift te doen kennen, waarvan ik op nieuw uitdrukkelijk verklaar, dat noch inhoud, noch onderteekening van mij herkomstig zijn.

Ik bied Uwe Majesteit de nederige hulde aan van mijnen diepsten eerbied.

DE POTTER,

Uit de Petits-Carmes, den 9 October 1829.

Digitized by Google

(4)

Zie bladz. 46.

BRIEF AAN DEN HEER VAN BOMMEL,
BISSCHOP VAN LUIK.

Petits-Carmes, den 12 November 1829.

MONSEIGNEUR,

Ik heb jegens u eene schuld, die mij heilig is, van welke ik mij waarschijnlijk nimmer zal kwijten, doch welker last mij altijd zeer ligt vallen zal. Het belang, hetwelk gij stelt in mijn lot, en alles wat gij wel hebt willen doen om hetzelve te veranderen, zal nimmer uit mijn geheugen gewischt worden, en mijne dankbaarheid zal slechts met mijn leven eindigen.

Nu Mijnheer DE SECUS en zijne vrienden volkomen overtuigd schijnen van het nutteloze hunner pogingen om den Koning over te halen, dat hij uit eigen beweging de daad van geregtigheid bedrijve, welke de natie gaarne aan hem zou hebben dank geweten, zal mijne petitie eindelijk bij de Tweede Kamer worden ingediend. Ik moet u bekennen, Monseigneur, dat ik aan deze handelwijze steeds boven elke andere de voorkeur heb gegeven, omdat zij mij toeschijnt de rondborstigste te zijn en zij voorzeker de meest constitutionele is. Zij zal mijne gevangenschap niet doen eindigen, dit weet ik; maar zij zal de lage hartstogten van onze groote personaadjen aan den dag brengen, en daardoor, naar ik hoop, nieuwe veerkracht geven aan den publieken geest. Ik heb nooit mijne zaak beschouwd als betrof zij slechts mij alleen; integendeel heb ik gewenscht, dat de strijd, dien ik voer, al moest ik er het slagtoffer van worden, eenen echten en duurzamen vooruitgang der algemeene zaken mogt ten gevolge hebben.

Mogelijk zult gij, Monseigneur, mij van vermetelheid beschuldigen, maar ik zou over mij zelven niet te vreden zijn, indien ik verzuimde tot u te spreken over eenen armen priester, wien gij weder levensonderhoud verschaffen en gelukkig maken kunt. Gij zijt niet geheel en al onbekend geweest met den abt FELIX. Hij is, Monseigneur, een braaf man, eenvoudig,

te goeder trouw, vroom in opregtheid, en die, tenzij men volstrekt den dood des zondaars wille, nog in staat is om in eenig Waalsch dorp groote diensten te bewijzen aan de godsdienst en de menschheid. Gij weet, dat hem alle kerkelijke diensten in het Bisdom van *Mechelen* zijn ontzegd geworden: zoudt gij hem in het uwe niet kunnen toelaten? Of zoo gij, in weerwil van het *Exeat* *), waarvan hij behoorlijk is voorzien, daarin zwarigheid mogt stellen, zoudt gij hem dan niet de vrijheid willen doen verkrijgen om te *Brussel* de mis te lezen? Heeft hij gedwaald, hetwelk niet te mijner beoordeeling staat, dan is zulks veroorzaakt door dat hij zich zelven bedroog. Ach! wie bedriegt zich, wie dwaalt niet in dit leven? Alles wat ik kan verzekeren, en hiervoor blijf ik borg, is, dat hij noch door zucht tot oogendienst, noch uit speculatie gehandeld heeft: hij heeft gezegd wat hij geloofde en wat hij zich verpligt rekende te zeggen. Op mijn aanzoek heeft de Minister van Binnenlandsche zaken hem een wachtgeld doen toeleggen van 700 francs, hetwelk juist te veel is om van honger te sterven, doch niet genoeg om van te leven. Als het hem vergund wierd, de mis te lezen, zoude hem zulks voldoende zijn, tot dat hij geplaatst konde worden.

Ik overdrijf de zaak geenszins, Monseigneur, wanneer ik u zeg, dat ik gaarne eenige maanden langer in de gevangenis zou willen blijven, konde ik hierdoor den abt Felix van het verbod doen ontheffen en hem aan zijne roeping, aan zijnen stand en aan zijne pligten teruggegeven zien.

Ontvang, Monseigneur, de hulde van mijnen diepsten eerbied.

De Potter.

---

*) Schriftelijk verlof aan eenen geestelijke om van kerspel te veranderen.

Digitized by Google

(5)

Zie bladz. 87 *).

BRIEF AAN DEN HEER DE POLIGNAC.

Brussel, den 8 Mei 1830.

MONSEIGNEUR,

Daar wij tot ballingschap veroordeeld zijn en gereed staan om een vaderland te verlaten, dat ons dierbaar is, hebben wij het oog moeten wenden naar den ouden Franschen grond, als naar eene schuilplaats, waar de regten der gastvrijheid ons niet zouden onthouden worden, indien wij de pligten vervulden, welke zij voorschrijft. Met het stellige besluit om dezelven in al hunne uitgestrektheid na te komen, om stiptelijk aan de wetten te gehoorzamen, om al de met magt en gezag bekleede personen te eerbiedigen, in één woord, om ons nooit in te laten met de zaken van een Gouvernement, 't welk ons als menschen en niet als burgers ontvangt, zullen wij ons naar *Parijs* begeven, om aldaar de weldaden der Fransche beschaving te genieten.

Wij hebben de eer ons te wenden tot Uwe Hoogheid, vooreerst om den gedragsregel te Uwer kennisse te brengen, welken wij ons zelven hebben voorgeschreven, met het doel om ons Uwe welwillende bescherming waardig te maken; ten andere om van u den vrijen invoer te verwerven van eenige goederen, welke wij met ons naar *Frankrijk* wilden overbrengen, en die bestaan in lijf-, tafel- en beddelinnen, wollen dekens, matrassen, tapijten, zilverwerk, pendules, mans-, vrouwe- en kinderkleederen, eenige boeken tot ons gerief, en hetwelk alles reeds in gebruik is geweest; eindelijk opdat Uwe Hoogheid gelieve te bevelen, dat de gezegde goederen, na aan de gren-

*) Pag. 87, regel 10, van onder, is verzuimd de verwijzing naar deze Bijlage te plaatsen.

zen geplombeerd te zijn, niet zullen onderzocht worden dan aan het tolkantoor te *Parijs*.

Wij verzoeken u, Monseigneur, de verzekering te willen aannemen van den diepen eerbied, met welken wij de eer hebben te zijn, enz.

Geteekend. De Potter.
Tielemans.

---

(6)

Zie bladz. 89.

BRIEF AAN DEN KONING.

Uit de gevangenis der Petits-Carmes, den 5 Mei 1830.

Sire,

De overheid te *Brussel* heeft zich dezer dagen schuldig gemaakt aan zulk eene verfoeijelijke schending des regts en der zeden, dat geen tijd of land daarvan een voorbeeld zou kunnen opleveren. Onze vertrouwelijke brieven, onze familie-papieren, welke zij had in beslag genomen, om daarin het bewijs te zoeken van eene, hetzij dan wezentlijke of ingebeelde misdaad, dit doet hier niets ter zake; deze brieven, deze papieren, welke in de handen der justitie trouw en ongeschonden moesten bewaard gebleven zijn, en welke het hof, zelfs na onze veroordeeling, bij arrest, geweigerd heeft ons terug te geven, zijn gedrukt en op de aanstootelijkste en hatelijkste wijze in handen van het publiek gesteld geworden. Wij weten, Sire, dat het vruchteloos zou zijn voor dezen hoon voldoening te vorderen van de overheid, die zich daaraan schuldig of medepligtig heeft gemaakt, en wij bepalen ons tot het kenbaar maken der daadzaak aan Uwe Majesteit, opdat dergelijk een gruwel niet tweemaal onder Uwe regering plaats hebbe.

Digitized by Google

Gelief, Sire, de nederige hulde aan te nemen van onzen diepsten eerbied.

Geteekend. De Potter
Tielemans.

AAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Brussel, gevangenis der Petits-Carmes, den 5 Mei 1830.

Edel Mogende Heeren,

Wij dienen bij u geene bezwaren in, tegen de veroordeeling, die wij ondergaan hebben, ofschoon dezelve ons berooft van een vaderland, dat ons dierbaar is, en van instellingen, welke wij opregtelijk en volkomen zijn toegedaan. Gaarne brengen wij aan dat zelfde vaderland onze belangen en wat wij liefhebben ten offer, en wij koesteren geenen anderen wensch, dan dat de worsteling, waarin eenige lieden hetzelve zoo onvoorzigtig en onberaden hebben gewikkeld, er eindelijk de zegepraal der vrijheid moge ten gevolge hebben.

Wij willen u slechts, Edel Mogende Heeren, een hoogst ergerlijk bedrijf kenbaar maken, 't welk ongehoord is in de jaarboeken der beschaafde volken; namelijk het openbaar in druk uitgeven van onze vertrouwelijke, vriendschappelijke en geheime briefwisseling, bijzonderheden behelzende aangaande ons huiselijk leven en dat der personen, die, tot hun ongeluk, met ons in betrekking stonden.

Wanneer zoodanig eene wandaad ongestraft blijft, dan is er voor de burgers rust noch veiligheid meer; de banden der vriendschap en des vertrouwens worden verbroken; de braafste en vredelievendste huisgezinnen zijn bestendig in gevaar om hunne rust, orde en eendragt te zien verstoren; onrust, vrees en schrik maken zich meester van aller gemoederen, knellen en verstijven aller harten.

Onze papieren waren in beslag genomen geworden door de overheid, die daarin het bewijs zocht eener misdaad, zij mogt dan wezentlijk of ingebeeld zijn, dit doet weinig ter zake. Wij hebben niets verzuimd om dezelve, tijdens de geregtelijke

Digitized by Google

debatten, waartoe ons proces aanleiding gaf, aan een onderzoek te onttrekken, 't welk ons toescheen ten eenenmale te strijden tegen de billijkheid en tegen de openbare welvoegelijkheid. Dit mogt ons echter niet gelukken, en van toen af hebben wij, onverschrokken post vattende op den grond, waar de beschuldiging den strijd aanbood, ons op denzelven verdedigd, ja zegepralend verdedigd, met de wapenen, waarvan zij ons genoodzaakt had ons te bedienen.

Een arrest van het hof heeft ons de teruggave geweigerd onzer brieven, die bepaaldelijk aan de griffie ter bewaring werden toegewezen en alzoo een pand waren, dat toevertrouwd was aan de eer en aan de wet.

Hoe groot was dus niet onze verwondering, Edel Mogende Heeren, toen drie dagen na het vonnis, door eene gruwelijke verkrachting der wezentlijkste regten en der heiligste zedepligten, al de in beslag genomene stukken openbaar ten verkoop aangeboden en der kwaadaardigheid en den haat als eene prooi toegeworpen werden.

En wij herhalen het, slechts drie dagen waren er verloopen, hetwelk wil zeggen, dat men ten minste tien dagen vóór den afloop van ons regtsgeding gerekend had op het arrest, dat ons onze brieven moest ontrooven en op dat, waarbij wij zouden veroordeeld worden.

De Belgen, die door Uw Edel Mogenden zoo waardiglijk worden vertegenwoordigd, heeft deze schanddaad met verontwaardiging en afkeer vervuld; zij hebben gezegd: *dat de eerloosheid (l'infamie) neêrkome op hen, die dezelve begaan!* en deze vervloeking zal niet te vergeefs zijn uitgesproken geworden.

Wij beschuldigen niemand, Edel Mogende Heeren, maar wij meenen u een bedrijf te moeten kenbaar maken, waarvan de magistratuur van *Brussel*, als eenige bewaarster onzer briefwisseling, rekenschap moet afleggen voor de natie en voor de geschiedenis.

Wij gelooven des te meer, hetzelve te uwer kennisse te moeten brengen, omdat men zich, bij het ophanden zijnde onderzoek van het wetsontwerp van den 11 December, niet te zeer kan bevlijtigen om u bewijzen te verschaffen, dat juist degenen, die onophoudelijk hunne stem verheffen tegen de

Digitized by Google

losbandigheid der drukpers, zelve op de schandelijkste wijze misbruik maken van de vrijheid van schrijven en uitgeven.

Op het punt zijnde om, welligt voor altijd, de *Nederlanden* te verlaten, is het ons zeer aangenaam van deze gelegenheid te kunnen gebruik maken om onzen diepsten eerbied te betuigen voor de gevolmagtigden van een volk, tot hetwelk wij altoos trotsch zullen wezen te behooren.

Geteekend. De Potter.
Tielemans.
Bartels.
De Nève.

---

(7)

Zie bladz. 92.

VISA ONZER PASPOORTEN TE AKEN.

Gezien, te Aken, den 8 Junij 1830.

En zal de houder over de naast gelegene grenzen worden teruggebragt, met aanzegging, dat het hem, krachtens hoog bevel van het Ministerie, niet vergund is de Pruisische Staten te betreden noch in dezelve te vertoeven.

De Koninklijke Raadsheer en Directeur van Policie,
Geteekend. Von COELS.

BRIEF AAN DEN HEER VAN MAANEN, MINISTER VAN JUSTITIE.

Vaels, den 8 Junij 1830.

Monseigneur,

Overeenkomstig de bevelen, door u aan den Heer de Stoop gegeven, hebben wij moeten kiezen tusschen *Hanover* en *Pruisen*; en hoedanig ook onze keuze ware, het was, zeidet gij, onnoodig onze paspoorten te laten viseren, door het Gezantschap van het land, werwaarts wij ons zouden begeven, aangezien het Gouvernement der *Nederlanden* er zeker van was, dat wij, zoo wel op het Pruisische als op het Hanovraansche

Digitized by Google

grondgebied, zouden worden toegelaten. Is dit een misverstand of gebrek aan voorzorg? hieraan is weinig gelegen. De zaak is deze: wij zijn door de Belgische maréchaussée op het Pruisische grondgebied overgebragt, en twee uren daarna door de Pruisische maréchaussée weder op Belgischen grond teruggevoerd. Thans bevinden wij ons alhier, ter beschikking van al wie bevelen zal hebben om ons naar elders over te brengen; en ten einde de vertraging te voorkomen, welke eene nieuwe briefwisseling tusschen den Heer DE STOOP en ons zou veroorzaken, scheen het ons het eenvoudigst toe, ons regtstreeks tot u te wenden.

Indien de regering ons op nieuw moet raadplegen over de keus, die wij doen zullen van een ander land dan *Pruisen*, zoo zullen wij *Engeland* kiezen.

Indien *Frankrijk* of *Pruisen* en de andere Mogendheden, welker grondgebied men moet overtrekken om in *Zwitserland* te komen, ons den doortogt wilden toestaan, eenvoudiglijk den doortogt voor eenen bepaalden tijd, doch lang genoeg om onze huisgezinnen gelegenheid te geven zich bij ons te voegen, en met hen gezamentlijk te reizen, dan zouden wij aan *Zwitserland* boven *Engeland* de voorkeur geven; en wij willen gaarne wachten tot dat het Gouvernement zich met voorzegde Mogendheden verstaan hebbe, om onzen togt in die rigting te bewerkstelligen.

In beide gevallen hopen wij, dat de nieuwe passen, welke wij noodig zullen hebben, geviseerd zullen wezen, in het eerste geval door den Engelschen Gezant, en in het tweede door de Ministers der Mogendheden, welker grondgebied wij moeten overtrekken om *Zwitserland* te kunnen bereiken.

Gelief, Monseigneur, gebruik te maken van deze verklaring, voor zoo veel dezelve de maatregelen zou kunnen bespoedigen, die gij nemen zult om *Zwitserland* voor ons toegankelijk te maken, en neem de verzekering aan van onzen eerbied.

Geteekend. DE POTTER.
TIELEMANS.
BARTELS.
DE NÈVE.

Digitized by Google

(8)

Zie bladz. 93.

CIRCULAIRE VAN DEN MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN EN VAN (PRUISISCHE) POLICIE AAN DE LANDRADEN (DISTRIKTS-COMMISSARISSEN).

Het koninklijk Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Policie heeft, den 13 dezer, besloten, dat het aan DE POTTER, BARTELS, TIELEMANS en DE NÈVE, in de *Nederlanden* om staatkundige misdaden tot ballingschap veroordeeld, niet geoorloofd zal zijn, zich in de Rijnprovinciën op te houden, zoo de eene of andere dezer misdadigers zich in de genoemde provinciën mogt vertoonen, en evenmin aan de personen, van welke het openbaar bekend mogt wezen, dat zij in hunne ballingschap willen deelen.

Terwijl wij u dit besluit mededeelen, naar aanleiding eener bepaling van het Koninklijk Opper-Presidentschap der Rijnprovinciën, van den 22 dezer maand, gelasten wij u, onverwijld aan de Agentschappen van Policie in uwe kreits het bevel te zenden om de bovengemelde misdadigers, zoodra zij op het Pruisisch grondgebied ontwaard worden, onmiddellijk door een militair transport weder over de grenzen te doen brengen.

Indien dit geval mogt plaats hebben, zult gij er ons terstond kennis van geven.

Dusseldorf, den 27 Mei 1830.

KONINKLIJKE REGERING, DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

Digitized by Google

(9)

Zie bladz. 96.

BRIEF AAN DEN HEER VAN MAANEN.

Vaels, den 23 Junij 1830.

MONSEIGNEUR,

Wij hebben ons verpligt geacht Uwe Excellentie te verwittigen van de eerste weigering der Pruisische regering om ons de Rijn-provinciën te laten doortrekken, niettegenstaande de stellige verzekering, welke gij aan den Heer Procureur-Generaal DE STOOP gegeven hadt, dat wij in *Pruisen* zouden worden toegelaten.

De nieuwe passen, die wij van u gevraagd hadden, zijn ons gisteren geworden, voorzien van het *visa* des Pruisischen Ministers te *'s Gravenhage.*

Gevolgelijk rekenden wij er op, dezen morgen over de grenzen gebragt te zullen worden, om ons te *Aken* weder bij onze vrouwen en kinderen te gaan voegen, die aldaar Maandag waren aangekomen, toen wij door eene officiële depêche van den Directeur van Policie te *Aken,* aan den Heer Burgemeester van *Vaels*, vernamen, dat de Pruisische overheid *nieuwe* bevelen had ontvangen, niet alleen om ons naar *België* terug te voeren, maar bovendien om alle personen derwaarts terug te zenden, die voornemens mogten zijn ons *vrijwillig* in onze ballingschap te vergezellen. Dit is uitgevoerd geworden, wat betreft onze huisgezinnen, die gisteren avond te *Aken* onder verzekerde bewaring zijn gesteld en heden morgen door de Pruisische gendarmerie tot *Vaels* begeleid zijn. Aangaande hetgeen ons betreft, heeft de Heer Burgemeester aan hoogere Gezagvoerders geschreven om bevelen te vragen.

Wij zelve, Monseigneur, wij verlangen niets meer dan rust en bestendigheid, aan welke plaats het dan zijn moge, en wij verwachten met ongeduld van uwe regtvaardigheid, dat gij ons, zoo goed en zoo spoedig mogelijk, die bestendige rust zult doen verleenen en verzekeren.

Digitized by Google

Wij hebben de eer u de hulde te bieden van onzen eerbied.

Geteekend. De Potter.
Tielemans.
Bartels.
De Nève.

BRIEF AAN DEN KONING.

Sire,

Na hetgeen ten opzigte van ons heeft plaats gehad, weten wij niet meer of wij de speelbal zijn der Pruisische overheden, dan wel of het Gouvernement van Uwe Majesteit zulks geworden is.

Toen wij eene eerste maal van den Belgischen grond waren verdreven, in uitvoering van het vonnis, 't welk ons tot ballingschap veroordeelt, hadden wij ons, nu veertien dagen geleden, naar *Aken* begeven, met het voornemen om naar *Zwitserland* te reizen; doch de policie dezer stad deed ons door de Pruisische gendarmerie naar *Vaels* terug brengen, in weerwil der passen, die de Belgische overheid ons had ter hand gesteld op het oogenblik onzer uitdrijving, en in weerwil der stellige verzekering, door Uwen Minister van Justitie gegeven, dat wij zonder bezwaar in *Pruisen* zouden worden toegelaten.

Onderworpen bij al deze bedrijven, hebben wij ons laten leiden en terug leiden, werwaarts de magt en het gebrek aan verstandhouding tusschen de wederzijdsche agenten der *Nederlanden* en *Pruisen* ons voerden; en in afwachting, dat zij zich met elkander zouden willen verstaan, hebben wij veertien dagen te *Vaels* doorgebragt onder bewaking van een' gendarme, dien wij voor de volvoering van dezen last hebben moeten betalen.

Eindelijk zijn, op Maandag den 21 dezer maand, onze vrouwen, op aansporing van den Heer Procureur-Generaal van *Brussel*, die haar op nieuw onze op handen zijnde uitdrijving van het Belgisch grondgebied aankondigde, met hare kinderen naar *Aken* gesneld, om ons aldaar in te wachten, en met ons het vaderland te verlaten; doch naauwelijks bevonden zij zich vier en twintig uren aldaar of de Pruisische policie gaf haar het bevel te kennen, dat zij moesten gaan van waar zij gekomen

Digitized by Google

waren. Slechts met de grootste moeite verwierven zij de vrijheid eenen nacht in het hôtel te mogen blijven om wat uit te rusten en des anderendaags werden zij naar *Vaels* teruggevoerd, onder geleide van eenen Pruisischen gendarme, die haar gedurende heel den nacht had bewaakt.

Wij, bannelingen, rekenden er op, 's anderendaags te vertrekken, want onze passen, voorzien van het *visa* des Zwitserschen consuls en van het Pruisische gezantschap, waren bij den Heer Burgemeester van *Vaels* aangekomen. Maar eenigen tijd na derzelver ontvangst, berigtte ons de Heer Burgemeester, dat de Directeur van policie te *Aken*, hem den nevensgaanden brief geschreven had om ons het onaangename eener tweede afwijzing te besparen. (Deze brief behelst de bevelen, gegeven bij de Circulaire van den 27 Mei, en die later nog verzwaard zijn).

Op de ontvangst van dezen brief, heeft de Burgemeester nieuwe instructiën gevraagd aan de hoogere Gezagvoerders, en wij, Sire, zijn te *Vaels* gebleven en zullen met onze gezinnen aldaar zoo lang blijven, tot het Uwer Majesteit behagen zal er een einde aan te maken dat wij, als ware het, ten speelbal zouden verstrekken, waartoe wij dan ook bij geregtelijk vonnis niet veroordeeld zijn.

Wij verzoeken, Sire, dat men ons de middelen verschaffe om te kunnen gehoorzamen aan de overheid, die ons verbannen heeft; wij wenschen onze vrouwen en onze kinderen geene slagtoffers te zien worden van de schokken, welke men hen doet verduren: want, zijn wij al ballingen, sommigen onzer zijn daarom niettemin echtgenooten en vaders, die, zoo zij kwellingen, hun persoonlijk aangedaan, weten te verdragen, een des te levendiger gevoel hebben van die, welke men zwakke en teeder beminde wezens aandoet.

Wij bidden U, Sire, de noodige maatregelen te willen verordenen, opdat deze staat van zaken op eenigerhande wijze een einde neme, terwijl wij Uwer Majesteit de nederige hulde aanbieden van onzen diepsten eerbied.

Vaels, den 23 Junij 1830.

Geteekend. De Potter.
Tielemans.
Bartels.
De Nève.

(10)

Zie bladz. 96.

BRIEF VAN DEN PRUISISCHEN MINISTER TE 's GRAVENHAGE.

's Gravenhage, den 26 Junij 1830.

MIJNE HEEREN,

Met leedwezen heb ik, door den brief, met welken gij mij, onder dagteekening van den 23 dezer maand, vereerd hebt, de zwarigheden vernomen, welke zich aan de Pruisische grenzen tegen uwen togt door de Rijn-provinciën hebben opgedaan. Men zou dezelve hebben kunnen voorkomen, indien het Nederlandsche Gouvernement zich met het Pruisische verstaan had. Ik weet niet welke bevelen te dien opzigte aan den Heer Directeur van policie te *Aken* gegeven zijn; maar ik heb thans aan den Heer President REIMANS geschreven, en ik twijfel niet of hij zal van zijnen kant al wat hem mogelijk is aanwenden om uwe doorreis te bevorderen. Het spijt mij, dat ik daartoe niet krachtdadiger kan medewerken, en verzoek u, Mijne Heeren, de verzekering aan te nemen van mijne hoogachting.

Geteekend. De Graaf WALDBOURG-TRUCHSESS.

Aan de Heeren DE POTTER, F. TIELEMANS, A. BARTELS *en* DE NÈVE, *tegenwoordig te Vaels.*

(11)

Zie bladz. 105.

BRIEF VAN DEN LANDAMMAN VAN HET KANTON WAADLAND.

AAN DE HH. DE POTTER, TIELEMANS, BARTELS EN DE NÈVE, TE VAELS, AAN DE NEDERLANDSCHE GRENZEN.

MIJNE HEEREN,

Ik heb den brief, welken gij mij, onder dagteekening van den 6 dezer maand, hebt toegezonden aan den Staatsraad moeten onderwerpen,

Digitized by Google

Verscheidene van mijnen wil onafhankelijke omstandigheden hebben mijn antwoord eenige dagen vertraagd. Thans haast ik mij te uwer kennisse te brengen, Mijne Heeren, dat gij uw verblijf in het kanton *Waadland* kunt komen vestigen, en dat gij er de schuilplaats en de bescherming zult vinden, welke de omstandigheden, waarin gij u bevindt, vereischen; mits gij allen houders zijt van behoorlijke passen, die, volgens de vastgestelde bepalingen zullen moeten worden overgelegd.

Ontvangt, Mijne Heeren, de verzekering van mijne hoogachting.

De Landamman, President van den Staatsraad,
Geteekend. E. DE LA HARPE.

---

(12)

Zie bladz. 306.

BRIEF AAN DEN HEER BURGEMEESTER VAN VAELS.

Aken, den 2 Augustus 1830.

MIJNHEER,

Eindelijk hebben wij dan *Vaels* verlaten!

Wij waren slechts tot ballingschap veroordeeld en zijn gedurende acht weken zonder regterlijk gezag gevangen gehouden. Zoo hebben wij de straf gedragen van de belagchelijke onmagt der regering om het vonnis te doen ten uitvoer brengen, van hetwelk de Heer President MEYNAERTS wel het orgaan heeft willen zijn.

Wij wenschen ons zelven geluk, Mijnheer, dat dit gedwongen oponthoud heeft plaats gehad in de gemeente, welker belangen gij bestuurt. De goedhartigheid en de juistheid van oordeel, waardoor gij u onderscheidt, hebben zoo veel mogelijk de halve opsluiting verzacht, die wij onder uw toezigt moesten ondergaan. Vele anderen zouden in uwe plaats gebruik gemaakt hebben van de gelegenheid om hun hof te maken, en door den schijn aan te nemen, als geloofden zij, dat de gendarmerie, zoo Belgische als Pruisische, hun de vier bannelingen slechts overleverde om hen naar believen te kwellen, zouden zij zich gelukkig gerekend hebben hen langzaam en wreedaardig te kunnen martelen.

Digitized by Google

Gij, Mijnheer, die zoo redelijk als menschlievend zijt, hebt bij den eersten oogopslag gezien wat wij inderdaad zijn, te weten, onafhankelijke en te goeder trouw handelende menschen, welke men straft, omdat zij hun deel niet wilden hebben van den koek, dien bakkersknechten van Staatswege sedert vijftien jaar kneden met het vermogen des volks, en vooral omdat zij hen, die denzelven verslinden, gehoond en beschimpt hebben. Wij betuigen u, Mijnheer, met dezen brief, al de dankbaarheid, welke uw gedrag ons heeft ingeboezemd, en wij hebben de eer u bovendien nevensgaande medaille aan te bieden als het grootste blijk van achting, waarover wij kunnen beschikken.

Dit aanbod zou velen Ambtenaren oproerig toeschijnen, maar uw gezond verstand, Mijnheer, weet dergelijke benamingen in het regte licht te beschouwen, en tevens, dat, al zijn dezelve officiëel, zij daarom niet minder onnoozel zouden wezen, indien de hovelingen daarin niet gretiglijk eene leus en eene gelegenheid tot wraak zochten.

Wij vleijen ons, dat gij eenige waarde zult hechten aan onze hulde; doch om evenwel aan de zwakken van geest en hart geene ergenis te geven, zoo neem dezelve bij voorraad aan als een kunstvoortbrengsel.

Deze medaille vereeuwigt een der merkwaardigste en voor ons land meest vereerende tijdpunten van de hedendaagsche geschiedenis, want *België* heeft het eerst het zoo verhevene en tevens zoo eenvoudige denkbeeld van de vereeniging der wijsgeeren met de Katholijken in beoefening gebragt, tot bevordering der vrijheid van allen.

Er zal een tijd komen, Mijnheer, wanneer deze Unie overal verdedigers zal vinden, en dan zal welligt deze zelfde medaille haar ten zinnebeeld verstrekken, zonder meer de ijverige Heeren Dienaars en Procureurs des Konings in het harnas te jagen.

Wij vernieuwen u, Mijnheer de Burgemeester, de verzekering van onze meeste achting.

Geteekend. De Potter.
Tielemans.
Bartels.
De Nève.

Digitized by Google

(13)

Zie bladz. 109.

BRIEF AAN DEN HEER REINHOLD,
NEDERLANDSCHEN MINISTER TE BERN.

Straatsburg, den 12 Augustus 1830.

MIJNHEER,

De roemrijke gebeurtenissen, welke te *Parijs* hebben plaats gehad, zijn oorzaak, dat wij, in plaats van den weg, die ons naar *Lausanne* moest voeren, eenen anderen hebben ingeslagen. Gij weet, Mijnheer, dat ik, terstond na mijne veroordeeling, *Frankrijk* gekozen had tot het oord mijner verbanning. *Frankrijk* werd voor mij gesloten door KAREL X en zijn ministerie. Het was derhalve slechts gedwongen, dat ik besloot de onherbergzame Staten van *Duitschland* door te trekken om rust en een weinig vrijheid te gaan zoeken bij de goede Zwitsers.

Thans, nu KAREL X en de Heer DE POLIGNAC zijn verdwenen, zijn mijne metgezellen en ik tot ons eerste ontwerp teruggekeerd. Van *Mentz*, waar wij voor het eerst naauwkeurige en stellige berigten aangaande den staat van zaken in *Frankrijk* bekwamen, hebben wij, in plaats van ons naar *Frankfort* te begeven, ons naar de brug van *Kehl* gewend, wel verzekerd zijnde van aldaar met ongeveinsde hartelijkheid ontvangen te zullen worden, door een vrij volk, 't welk geheel en al instemt met onze gevoelens en met onze beginselen, en dat op nieuw de driekleurige vlag heeft aangenomen ten teeken van vereeniging en broederschap.

De stedelijke Commissie van *Straatsburg*, tot welker zitting wij gisteren werden toegelaten, heeft geene de minste zwarigheid gemaakt om onze passen op *Parijs* te viseren. Wij zullen op Zaturdag den 14 naar die hoofdstad vertrekken, te weten, de Heer TIELEMANS, de Heer BARTELS en ik. De Heer DE NÈVE zal zich aldaar binnen veertien dagen weder bij ons voegen, dat wil zeggen, acht dagen na onze aankomst, want wij zullen slechts kleine dagreizen maken, ten wille van onze huisgezinnen, die ongemeen zijn afgemat, door de schroomvallige en kwellende

Digitized by Google

waakzaamheid der Pruisische policie. De Heer DE NÈVE zal zich te *Rijssel* of zelfs nog digter aan de Belgische grenzen nederzetten. Wij overigen zullen ons te *Parijs* vestigen, werwaarts ik, zoodra de eerste drukte zal geweken zijn, mijne moeder zal doen komen. En daar, zoo als ik aan de Heeren der Commissie van *Straatsburg* gezegd heb, daar zal ik mij te midden mijner broeders en medeburgers meenen te bevinden, in die uitgestrekte, edele en menschwaardige republiek, welke is zamengesteld uit al de ware en moedige vrienden, van regtvaardigheid en vrijheid.

Onze reis van *Aken* naar *Mentz* is eene onophoudelijke verdrukking geweest, zonder eenige tusschenpoozing of verademing. Te *Mentz* verkregen wij eindelijk vrijheid om ons vier-en-twintig uren op te houden. Aan de andere zijde van *Mentz* hebben wij niets meer gevraagd, en toen wij den *Rijn* waren overgestoken hebben wij niets meer behoeven te vragen. Als menschen zullen wij overal in *Frankrijk* de achting genieten, waarop wij regt hebben; als bannelingen zullen wij ontvangen worden met die welwillendheid, welke men van nature geneigd is het ongeluk te wijden: als slagtoffers van het *Belgische ministerie Polignac* zullen wij in alle Franschen vrienden vinden, ja moest het zijn, zij zouden allen ons ondersteunen en verdedigen.

Zoodra mijne huishouding te *Parijs* geregeld is, zal ik aan Uwe Excellentie schrijven. Indien gij mij vóór dien tijd met een antwoord wildet vereeren, zoude ik u verzoeken mij hetzelve aldaar te adresseren *poste restante*.

Ik bied u bij dezen de verzekering aan van mijne eerbiedige gehechtheid.

DE POTTER.

(14)

Zie bladz. 121.

BRIEF AAN DEN HEER LESBROUSSART, IN HET HOOFDKWARTIER, OP HET STADHUIS.

Parijs, den 10 September 1830.

Sedert de duivel mij in dat alles gemengd heeft, wordt het mij bijna onmogelijk er uit te komen. Ach! hadden de Heeren

Digitized by Google

Vandevenne, Schuermans, de Stoop, de Drijver, van Maanen en Willem I mij onverhinderd de tweede uitgave mijner *Histoire ecclésiastique*, place *Saint-Michel*, n°. 595 (ancien), laten afwerken, nimmer zoude ik er aan gedacht hebben om van staatkunde te spreken tot mijne vrienden Gendebien en van de Weyer, of van oorlog tot u, mijn zeer waarde Kommandant! Doch wat kan ik er tegen doen? Van alle zijden legt men mij plannen voor van scheiding, staatsregeling, geldmiddelen, tolstelsel, en altoos tot heil van mijn arm *België*, hetwelk, naar men mij steeds zegt, indien die plannen niet worden aangenomen, weder in al de onheilen zal vervallen, van welke het zich heeft willen bevrijden. Hierdoor tast men mij van mijne zwakste zijde aan; en al ware het slechts om alle persoonlijke verantwoordelijkheid te ontgaan, zie ik mij gedrongen om de denkbeelden tot algemeen welzijn, welke men mij toevertrouwt, aan onze staatslieden mede te deelen.

Dit is niet alles: terwijl ik zelf nog niet geheel bekomen ben van mijne verwondering, wegens mijne nieuwe betrekking van staatkundig bemiddelaar of, zoo gij wilt, van Staatsman, komen zich reeds gezantschappen van dapperen, en wel van dapperen bij uitnemendheid (want het zijn die van den 27, 28 en 29 Julij) aan mij, dat is, door mijne tusschenkomst, aan *België* aanbieden, met wapenen en bagaadje, met een' ontembaren moed en den onwankelbaren wil om te overwinnen of te sterven!

Ik verwittig u, Kommandant, van dit edelmoedig aanbod, hetwelk zoo zuiver is als iets ter wereld zuiver zou kunnen zijn van alle bejag van eigen belang, eerzucht en zelfs van te verwerven roem. Want het meerderdeel mijner krijgslieden — soldaten is een titel, dien zij zouden afwijzen, zij verlangen niets — zijn arm, zonder naam, en hebben geen ander doel dan om ginds verdrukte broeders te gaan helpen. Zoo drukken zij zich bijna allen uit, wanneer zij tot mij spreken of aan mij schrijven. In een woord, het is in waarheid *Volk*.

Gij zult wel zoo goed zijn, Kommandant, mij naauwkeurig te onderrigten, op welken dag, welk uur, alsmede aan welke plaats ik al die toekomstige helden te uwer beschikking moet stellen. Ik kan rekenen op meer dan 10,000 man, van welke 7 à 8,000 Belgen zijn en de overigen Franschen (uit

Digitized by Google

de voorstad *Antoine*) Duitschers, Polen vooral, en eenige Engelschen.

Beklaag mij, zeer waarde vriend, dat men mij in deze geheele zaak, eenig gewigt heeft toegekend. Zulks heeft mij eenen kostbaren tijd ontroofd, dien ik zeer nuttig zou hebben kunnen besteden met eenige dagen eerder eene geschikte woning voor mij te zoeken en dezelve van de noodige meubelen te voorzien. Eindelijk, en zeer gelukkig. is dat alles aan het bedaren. Wijders, mijne kamer is thans gehuurd, mijne bedden, tafels en stoelen geplaatst, zoodat mij nu niets meer overig blijft dan mijne moeder te gaan afhalen, welke ik Maandag den 20 dezer te *Rijssel* zal vinden.

Ik bied u mijne dienste aan, ter volbrenging van alle zoodanige Commissiën te *Parijs*, waarmede gij mogt verlangen, dat ik mij belasten zoude.

Vaarwel, waardig vriend en uitmuntend Kommandant; ik omhels u allen, zoo staatslieden als helden. Vergeet mij niet geheel en al te midden van uwen roem, en geloof mij immer

Uw zeer toegenegen,
DE POTTER.

Parijs, *11 September.*

PS. Ik voeg, waarde vriend, nog een paar regels bij mijnen brief van gister, naardien de beloofde gelegenheid ter verzending mij ontbroken heeft. Zij dienen om u te berigten, dat ik den uwen van den 6 ontvangen heb en dat ik u voor denzelven mijnen levendigsten dank betuig. Dit is de tweede, dien ik, sedert mijne aankomst alhier, van *Brussel* ontvang; de eerste was van LEVAE. — VAN DE WEYER zegt, dat hij mij dikwijls geschreven heeft: het is mogelijk, doch ik wist er niets van. Ik, van mijne zijde, heb hem vier- of vijfmaal geschreven, onder anderen ook om bij hem op de scheiding aan te dringen, toen gijlieden daarvoor nog bevreesd waart, en om hem mijne 10,000 man hulpbenden aan te bieden. Thans wilt gij de scheiding: misschien zult gij welhaast om mijne troepen vragen; daarom zal ik dezelve te uwer beschikking houden.

Digitized by Google

Wat mij betreft, behoeft gij niets te vreezen: ik ben hier en ik blijf er. Gij zult waarschijnlijk hooren zeggen, dat ik den 20 dezer maand naar *Rijssel* ga: dat dit niemand verschrikke; ik begeef mij alleenlijk derwaarts om mijne moeder af te halen en zal er mij hoogstens slechts 12 of 15 uren ophouden, zonder zelfs eenmaal aan de noordzijde de Stadspoort uit te gaan.

Wat den Heer Prévost aangaat, zoo moet ik u melden, dat het mij met den besten wil niet zal gelukken om hem nuttig te zijn, want ik leef te *Parijs* zoo als ik te *Brussel* leefde, namelijk, te huis. Ik heb van den heer de B**** slechts hooren spreken als van een' domöor (verschoon mijne vrijmoedige maar eenigzins lage uitdrukking). Van de andere Ministers heb ik niet een eenigen gezien. D****, de regtschapen man onder hen, is ongeschikt, zoo al niet voor zijn ambt, dan ten minste voor het tijdvak, waarin hij hetzelve uitoefent. De overigen acht ik niet genoeg om mijnen tijd bij hen te hebben willen verliezen. Had ik ook buitendien niet voor mijne huishouding te zorgen? eene woning te huren? huisraad te koopen? Wel nu, daarmede alleen heb ik mij bezig gehouden, en, nu dit alles is verrigt, wil ik er ook het volle genot van hebben. Geheel de uwe.

De Potter.

BRIEF AAN DEN HEER VAN DE WEYER.

Parijs, den 11 September 1830.

Waarde Vriend,

Uw brief van den ... (hoewel gij een Staatsman zijt, hebt gij u nog niet kunnen gewennen om de dagteekening te plaatsen) heeft mij een des te grooter genoegen verschaft, omdat het de *tweede* brief is, welken ik hier van *Brussel* ontvang, en de *eerste* van u. Ik, daarentegen, heb er u vijf of zes geschreven en even zoo veel aan Gendebien, en even zoo veel aan Levae, en eenige aan Michiels, en eenige aan Verbroeckhoven. Op dat alles heeft alleen Levae mij geantwoord. Het is waar dat ik meestentijds mijne brieven met den post heb afgezonden, en dit heb ik zonder vrees gedaan, omdat ik nooit had kunnen denken, dat revolutionairen, gelijk gij, op welk

Digitized by Google

eene wettigheid zij overigens aanspraak mogen maken, het monopolie der brievenposterij in handen hunner vijanden zouden gelaten hebben. Maar zoo gij het volstrekt wilt, dan zal het ongelijk wel aan mijne zijde geweest zijn.

Gij hebt mij, zegt gij, gewigtige mededeelingen gedaan, die een spoedig antwoord vereischten. Helaas! ik stem zulks van harte gaarne toe, maar ik had daaromtrent niet het minste vermoeden. En ook *ik* heb *u* denkbeelden medegedeeld, die mij der moeite waardig schenen om overwogen te worden. Zoo heb ik u, bij voorbeeld, wel twintigmaal herhaald, dat uwe catalogi van verzoeken aan *Zijne Majesteit* tot niets zouden leiden, dat dit alles, en meer nog, te vinden was in de scheiding van *Holland*, en dat gij zonder deze scheiding nooit een duim breeds vorderen zoudt. Maar een dergelijk voorstel was toen nog eene misdaad. Het is waar, naderhand zijt gij er in geslaagd om dit denkbeeld Uwen *Hoogmogenden* in te boezemen, die hetzelve hebben aangenomen als kwame het van den Heiligen Geest *), en van toen af bestonden er geene hinderpalen meer. Ik zal zeggen met den Koning der *Nederlanden*: *God zij daarvoor geloofd* §)!

In verscheidene andere brieven sprak ik u van de hulp, welke *Parijs* mij bij voortduring aanbood. Vooreerst, acht duizend man en allen Belgen, waarvan het meerderdeel hun proefstuk hadden gedaan in de gevechten van den 27, 28 en 29 Julij, en die gereed waren om op het eerste teeken naar *Brussel* op te rukken. Daarna begeerde de voorstad *Saint-Antoine* deel te nemen in den aanstaanden strijd. Eindelijk schreven Duitschers, Engelschen, Polen, Italianen, Spanjaarden, van

---

*) Zeer mogelijk; want het is niet zonder voorbeeld, dat de duivel (die, tusschen twee haakjes gezegd, al van ouds een liefhebber van profaneren was) zich vermomde in de gedaante van een' Engel des lichts, en inderdaad eene propositie deed, waarover de kinderen des lichts naderhand meer reden hadden om zich te verheugen, dan de booze met heel zijne coalitie. Maar, wat was het geval? De arme drommel wist niet, of liever ontveinsde zich, dat ook hij onderworpen was aan eene Hoogere magt, die zijne kwaadaardigste ontwerpen tot heilrijke uitkomsten leidde en hem zelven eindelijk in zijne eigene strikken deed verwarren.

Vert.

§) Amen!

Vert.

Digitized by Google

alle rangen, mij brief op brief om hunne middelen en armen te mijner beschikking te stellen *).

Tot antwoord op dat alles deedt gij mij, door den ex-Redacteur van de officiële gazette der straat *Berlaimont*, op een stukje papier in vier regels schrijven: dat ik mij stil moest houden, dat is, u met rust laten; — en van toen af hield ik mij slechts uitsluitend bezig met den aankoop mijner meubelen en met het regelen van mijn toekomend klein huishouden, want deze zaken had ik in den eersten tijd van mijn verblijf alhier zoo wat verwaarloosd §).

Thans, mijn goede en waarde verdediger, nu dat alles gedaan en volkomen in orde is, en ik binnen twee dagen mijne nieuwe woning betrokken en er binnen tien dagen mijne arme oude moeder bij mij zal hebben, ga ik mij nogmaals, even als op het plein *Saint-Michel*, geheel en al aan de godgeleerdheid en aan de vriendschap toewijden. Ik weet wel, dat

*) Een groote *bluf* en anders niet.

Vert.

§) Drié dingen spelen, waar de Heer DE POTTER spreekt van zijn tijdelijk verblijf te *Parijs*, de hoofdrol. Vooreerst het huren van een appartement, ten tweede de aankoop van meubelen en eindelijk het afhalen van zijne moeder. Hij schijnt inderdaad geloofd te hebben, dat hij met zulk zand de oogen der maats te *Brussel* kon verblinden. En dat niet alleen, maar, na alles wat verder heeft plaats gehad, houdt hij het publiek nog voor onnoozel genoeg om deze voorwendsels tot bewijs aan te nemen, dat het hem niet om het Bewind in *België* is te doen geweest. Ongelukkig echter kijkt de aap overal uit de mouw; ja de eerzucht blinkt door al zijne ontkenningen heen als de hoogmoed door de scheuren des mantels van DIOGENES. VAN DE WEYER *c. s.* waren veel te slim om, daar zij hun' man kenden, al die uitvlugten en de verzekering dat zij voor hem geen vrees behoefden te hebben, niet op waren prijs, dat is, als *nul* te schatten. Zij wisten bovendien, dat, mengde hij zich in zaken van bestuur, het niet missen kon of hij eigende zich oogenblikkelijk de prioriteit toe, zoodat zij allen zouden moeten *dansen*, gelijk het DE POTTER zou believen te *fluiten*. Dit nu lag geenszins in hun plan. *België* eene republiek, en DE POTTER aan het hoofd, was voor de meesten hunner even zoo goed als terug te keeren tot het *niet*, waaruit zij waren voortgekomen. En wat onzen schrijver betreft, hij zegge niet: ik ben geen Gouverneur, Ambassadeur, Minister enz. enz. geworden, omdat ik het niet heb willen wezen, maar hij zegge: ik heb *alles* willen zijn en daarom ben ik nu *niets*.

Vert

Digitized by Google

ik van u niet aanstonds weder genot zal kunnen hebben, want hoogere zorgen zullen nog voor langen tijd al uwe aandacht vereischen; maar, hetzij zoo, ik zal op uwe vrije uren wachten, en tot dat gij u ook een weinig met mij zult kunnen bezig houden, zal ik mij alleen met u onledig houden.

Vaarwel, waardig en uitmuntend vriend. Ik bemin u, acht u en bewonder u.

De Potter.

---

(15)

Zie bladz. 137.

BRIEF AAN DE HEEREN GENDEBIEN EN VAN DE WEYER,

Leden van het provisioneel Gouvernement van België.

Bij Enghiën, den 28 September 1830.

Waarde Vrienden,

Gij hadt mij te *Valenciennes* beloofd, niets te zullen doen zonder mij er van te verwittigen, behoudens uwe vrijheid om daarop al of niet mijn antwoord af te wachten. *Ik* heb aan u geschreven doch gij hebt mij zelfs niet geantwoord.

Onkundig van uw vertrek, had ik gisteren Bartels naar *Valenciennes* tot u gezonden.

Uwe afreis gisteren nog vernomen hebbende, ben ik, zonder de terugkomst van Bartels af te wachten, met de Heeren Rodenbach en Vleminckx vertrokken.

Ik ben voor de poorten van *Brussel.*

De zege is ons; men heeft er slechts gebruik van te maken.

Mijne vrienden, indien ik niet volstrekt onontbeerlijk voor u ben, zoo vergun mij, dat ik terstond wederkeere naar mijne moeder, naar mijne vrouw, naar mijne kinderen, naar mijne bezigheden.

Ik zou u nuttig hebben willen zijn, doch gij hebt niemand meer noodig. Laat mij dus mijne vrijheid.

De Potter.

Digitized by Google

(16)

Zie bladz. 178.

BRIEF AAN DEN COURRIER DES PAYS-BAS.

Even ongerijmde als lasterlijke geruchten, tot welke de verkeerde oordeelvellingen over onze aangelegenheden, in de dagbladen, niet weinig hebben bijgedragen, verspreiden zich te mijnen koste: ik meen dezelve opentlijk te moeten logenstraffen.

Als eenvoudig burger, heb ik niet onderhandeld, onderhandel ik niet, en zal ik niet onderhandelen met den Prins van Oranje.

Als lid van het voorloopig bewind, ben ik met mijne ambtgenooten in het geval geweest, dat wij niet-officiële mededeelingen van hem ontvingen, die door het centraal comité standvastig zijn afgewezen, terwijl dit comité zelfs verklaarde zich niet meer te willen inlaten met dergelijke nuttelooze onderhandelingen, die tot geen resultaat hoegenaamd konden leiden.

Als lid van het voorloopig bewind, openbaar ik mijne staatkundige gevoelens niet, maar laat aan het nationaal congres, met de onbeperktste vrijheid al de zorg over om te bepalen welke maatschappelijke organisatie het meest strookt met de belangen der Belgische provinciën.

Maar als eenvoudig burger zijn mijne beginselen bekend: zij zijn democratisch; mijne gevoelens heb ik nooit verborgen: ik ben een republikein.

Na deze verklaring acht ik het niet meer noodig te zeggen, dat ik geen *orangist* ben en zulks ook niet zou kunnen zijn.

Niettemin onderwerp ik mij bij voorraad aan de beslissing van het nationaal congres, naardien de wil des volks voor mij de opperste wet is.

Wanneer de regeringsvorm is aangenomen en dezelve mij niet aanstaat, of zoo hij, die tot opperhoofd gekozen en met de uitvoering van het maatschappelijk verdrag belast wordt, niet degene is, dien ik zelf zou begeerd hebben, dan zal ik, gelijk ik altoos gedaan heb, *tegenstand* bieden, zelfs al liep ik daardoor gevaar van, zoo ik mishaag, ten tweedemaal gebannen te worden.

Digitized by Google

Hebt de goedheid, Mijne Heeren, dezen brief te plaatsen, en ontvangt enz.

DE POTTER.

19 October 1830.

STAATKUNDIGE GELOOFSBELIJDENIS

Mijne medeleden van het centraal comité, even als ik, verkiesbaar zijnde tot leden van het nationaal congres, hebben besloten den last te aanvaarden, welke de natie zonder eenigen twijfel hun zal toevertrouwen. Terwijl zij dit verklaren, maken zij gebruik van de gelegenheid, welke hun hierbij zoo natuurlijk wordt aangeboden, om hunne staatkundige geloofsbelijdenis af te leggen.

En zelfs, wanneer zij dit niet deden, zullen zij toch, als leden van het congres, te ieder uur hunne gevoelens en beginselen kunnen openbaren.

Ik vereenig mij niet (zij zullen het mij vergeven) met hunne wijze van zien in dat opzigt.

Ik reken mij verpligt om geenen post hoegenaamd aan te nemen, en tot het einde toe de betrekking te blijven vervullen, waarin de omstandigheden mij geplaatst hebben: tot het einde toe, zeg ik, dat is, tot dat de omstandigheden mij daarin vervangen. Ik zal mij derhalve tot dezen last alleen bepalen.

Maar hierdoor verstoken zijnde van de gelegenheid om, hetzij als mededinger naar het lidmaatschap van het congres, hetzij als lid van die vergadering, mijne meening te uiten over de voornaamste en dringendste belangen van mijn vaderland, ben ik nogtans aan mijne medeburgers, ben ik aan mij zelven verschuldigd om den grond mijner denkwijze vrijmoedig en volkomen bloot te leggen zonder achter te houden of te bemantelen.

Ik ben het des te meer verpligt, omdat het ontwerp van constitutie, zoodanig als het door de commissie is vastgesteld, openbaar gemaakt is, en omdat het ontwerp van het centraal comité, ingeval dit laatste noodig mogt oordeelen het congres

een tweede aan te bieden, aan de beraadslaging zal onderwerpen, zonder dat ik op eenigerhande wijze mijn gevoelen zal kunnen uitbrengen over een staatsstuk, waarvan de toekomstige vrijheid en voorspoed van mijn vaderland afhangen.

Dit is het, wat ik bedoelde door de *oppositie*, waarvan ik gesproken heb in mijnen brief van den 19 October, bij welken ik de mogelijkheid ontkende van eenige toenadering tusschen mij en den Prins van ORANJE, zelfs nog vóór dat de brand van *Antwerpen* hem de weinige kans had benomen, welke hij nog meende te behouden om zich tot opperhoofd der Belgen te doen proclameren. Dit is het, wat ik bedoelde met eene regering of eene magtsoefening, welke *mij zoude mishagen* en, met andere woorden, die voor *België* schandelijk en onheil aanbrengend zoude wezen. Ik heb gemeend het regt te hebben om op dit punt te worden begrepen.

Hebben al mijne wenschen, die ik als burger koesterde, zich toen tegen de NASSAUS aangekant, ik verbind mij thans om hen met al mijne krachten te weren. Eveneens zal ik mij verzetten tegen de verkiezing van elken vreemden Vorst, dien men aan het hoofd van den Staat zoude willen plaatsen.

Ik ben innig overtuigd dat de Belgen, Belgen kunnen blijven, en dat zij daartoe niemand, wie het ook zijn moge, noodig hebben. En indien zij het kunnen, moeten zij het.

De republikeinsche regeringsvorm, onverschillig onder welke benaming, bij voorbeeld, onder die van *Belgische Unie*, is in mijne oogen voor hen de best mogelijke. Eenvoudig, werkzaam en spaarzaam zijnde, ontberen zij gaarne de pracht der hoven, en hunne eigendommen, tot in het oneindige verdeeld, hebben reeds sedert lang het democratische beginsel bij hen nationaal gemaakt.

Ik heb gezegd, dat de omwenteling, door het volk tot stand gebragt, ook geheel en al ten voordeele van het volk behoorde te verstrekken: dit zal het geval zijn en kan ook eerst dan het geval zijn, wanneer men, na aan hetzelve de benoeming van zijne overheden te hebben afgestaan, den aard en de hoegrootheid der belastingen met waarlijk volklievende bedoelingen regelt, en wanneer derzelver *wezentlijke* vermindering een regtstreeksch gevolg van de vermindering der openbare uitgaven zal geworden zijn.

Digitized by Google

Nu is er geene bezuiniging mogelijk onder de Koninklijke regering;

Derhalve, geene Koninklijke regering;

Dat wil zeggen, geene erfelijkheid.

Het hoofd van den Staat zal, zoo men het volstrekt wil, benoemd worden voor zijn leven. Maar daartoe is noodig, dat men het volstrekt wille, en dat het, uithoofde der nog heerschende vooroordeelen, onmogelijk zij een' voorzitter te bekomen voor eenen bepaalden tijd; te weten, voor drie of vijf jaar.

Hun, die voor dezen regeringsvorm bevreesd zijn en die in hunne verbeelding de legers der oude leden van het Heilig Verbond *België* reeds zien binnen rukken om de constitutionele monarchie voor denzelven in de plaats te stellen, zal ik zonder te aarzelen antwoorden: Gij hebt reeds genoeg, ja meer dan overvloedig genoeg gedaan om u al hunnen toorn en al hunne wraak op den hals te halen. Den Koning der *Nederlanden*, dien zij u hadden opgedrongen, te hebben verjaagd; *Holland* en *België*, die zij hadden vereenigd, te hebben van een gescheiden; dat zijn misdaden, welke zij u nooit zullen vergeven, en zoo zij dezelven niet straffen, komt dit, omdat hunne staatkunde en de inwendige toestand hunner landen het hun verbieden. Zoo gij er nu nog bijvoegt het stichten van eene republiek, die bron van vrijheid, van voorspoed en van nationale geestkracht, zal zulks eene misdaad te meer wezen, doch welke uwe schuld in de oogen der Koningen, niet zal verzwaren, en waardoor gij u aan het hoofd der volkeren zult stellen.

Sticht of eene republiek, of zoo gij, uit vrees voor de Koningen, het beeld van een onschendbaar en erfelijk opperhoofd daarstelt, dat dezelfde vrees u dan ook doe besluiten om u weder aan de Hollandsche heerschappij te onderwerpen en de met bloed bezoedelde dynastie te herstellen, welke gij kunt, ja welke gij moet vervallen verklaard hebben tot in de verst verwijderde nakomelingschap.

En onderwerpt u op nieuw om uitgezogen te worden ten voordeele eener enkele familie, die nooit magtig zal kunnen zijn dan door uwe zwakheid, nooit rijk dan door uwe ellende, nooit trotsch dan door uwe slavernij.

Maar neen: wij kunnen en derhalve moeten wij aan *Europa*

Digitized by Google

een verheven voorbeeld geven. Hetzelve is ons reeds het voorbeeld verschuldigd van de volkomene vrijmaking van den geest en dat der vaderlandlievende *vereeniging* van alle gevoelens en van alle leerstellingen, in het belang der vrijheid: laat hetzelve ons ook nog het voorbeeld verschuldigd zijn eener wijze en duurzame burgerlijke vrijheid, gesticht op de grondslagen der gelijkheid en der spaarzaamheid.

Eene *zeer goedkoope* regering is het deel, 't welk de gelukkigste omstandigheden ons hebben toebereid; laat ons hetzelve toch niet van de hand wijzen. Zij alleen kan voor altijd de vrijheid in ons schoon vaderland vestigen. Zij alleen kan ons voor altijd bevrijden van de laagheid en de verachtelijkheid der hoven, van de verkwisting der Koningen en van het bederf des volks, dat is, van alle ondeugden en van alle kwaad.

Belgen, onze naburen houden de oogen op ons gevestigd. *Frankrijk* en *Engeland* begroeten reeds de republiek, die onder hunne bescherming staat opgerigt te worden. Stellen wij ons niet ten spot van *Europa* en van de nakomelingschap, door aan die edele verwachting slechts te beantwoorden door een flaauw en kleurloos afdruksel van die nieuwere chartres, van die krachtelooze constitutiën, door welke men tot heden toe, en slechts voor eenen tijd, de grootmoedige omwentelingen der volken heeft weten te onderdrukken om kort daarna nieuwe omwentelingen noodzakelijk te maken.

Volk, wees op uwe hoede! De houding, welke gij aanneemt, terwijl uwe gevolmagtigden zullen beraadslagen over het staatsverdrag, volgens hetwelk gij zult geregeerd worden, zal er den aard van bepalen. Betoon u bedaard en sterk. Laat de intriganten der hoofsche gezelschapszalen uwe onverschilligheid niet kunnen aanvoeren om te bewijzen, dat gij ligtelijk te onderwerpen zijt, en evenmin uw geweld, om te bewijzen dat het noodzakelijk is u in ketenen te slaan. Wanneer gij slechts wilt wat regt is, kunt gij verzekerd zijn het te zullen verkrijgen; want de regtvaardige wil des volks is altijd de opperste wet: onder de Koningen wordt dezelve door de omwentelingen ten uitvoer gebragt, onder de republiek dempt zij den afgrond der omwentelingen.

Eendragt, standvastigheid en nationaliteit zij onze leus; vrijheid, spaarzaamheid en gelijkheid ons doel; laten regtvaardig-

Digitized by Google

heid, krachtsontwikkeling en openbare orde de middelen zijn om hetzelve te bereiken.

DE POTTER.

Brussel, den 31 October 1830.

---

(17).

Zie bladz. 184.

ONTWERP VAN BESLUIT TOT HET VERVALLEN VERKLAREN DER NASSAUS.

Brussel, den ... October 1830.

HET PROVISIONEEL GOUVERNEMENT VAN BELGIË, CENTRAAL COMITÉ.

Gezien deszelfs besluit van den 4 dezer maand.

Overwegende dat de onbepaaldste vrijheid van stemmen het grondbeginsel behoort te zijn van het congres, dat weldra zal geopend worden, en 't welk de waarachtige uitdrukking moet wezen van den nationalen wensch en van den wil van de meerderheid der burgers;

Overwegende dat het van deszelfs pligt is, door alle mogelijke middelen bevorderlijk te zijn aan deze vrijheid van stemmen, waarvoor hetzelve het eerste voorbeeld van eerbied gegeven heeft, en dat hetzelve haar moet doen zegepralen over alle hindernissen;

Overwegende dat de tegenwoordigheid der Hollandsche troepen in eenige Belgische steden deze vrijheid belemmert;

Overwegende dat de Prins van ORANJE, die niets meer is, dan een aan de Belgische wetten onderworpen bijzonder persoon, een groot gezag in eene dier steden poogt uit te oefenen, en hij er zich zelfs regeringsdaden veroorlooft, 't welk onbestaanbaar is met de ondeelbaarheid der uitvoerende magt, thans opgedragen aan het voorloopig Bewind;

Overwegende eindelijk, dat woelgeesten, baarblijkelijk aangezet en betaald worden door het vervallen gezag, om de rust

der provinciën te verstoren, de aandacht der burgers van de nationale verkiezingen af te leiden, den nationalen wensch te vervalschen en door de regeringloosheid den terugkeer der oude Hollandsche dwingelandij voor te bereiden;

Besluit:

ART. 1.

(*Ik.*)

Elke stad, waarin gewapende Hollanders zich bevinden, of waar eenig lid van de familie der NASSAUS zich ophoudt, is uitgesloten van alle deelneming aan de deliberatiën van het nationaal congres.

(*De Heer de Mérode.*)

Elke stad, bezet door gewapende Hollanders, die der vrije en onafhankelijke werking des provisionelen Gouvernements van *België* beletselen toebrengen, is uitgesloten van de deelneming aan de deliberatiën van het nationaal congres.

ART. 2.

(*Ik.*)

Elk lid van het huis van NASSAU, dat zijn verblijf in *België* mogt houden tot na den 31 October, zijnde de dag, bepaald tot sluiting der lijsten, en dat daardoor alleen verdacht zou kunnen worden, invloed geoefend te hebben op de verkiezingen en de handelingen van het congres te willen belemmeren, is onbevoegd om te dingen naar het voorzitterschap of naar den troon der Belgische provinciën.

(*De Heer de Mérode.*)

Elke persoon, welken rang of stand hij vóór de tegenwoordige orde van zaken moge bekleed hebben, die, hetzij door omkooping of door geweld, invloed mogt uitoefenen op de verkiezingen, wordt onbevoegd verklaard om te dingen naar het voorzitterschap (*sic*) of naar den constitutionelen troon der Belgische provinciën.

ART. 3.

Het comité van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit.

---

(18)

Zie bladz. 202.

ARTIKEL UIT DE REVUE VAN WESTMINSTER.

(Trimester van Julij tot October 1831, Deel XV, Bladz. 269 en volgg.)

BELGIË EN HET HEILIG VERBOND.

Na van het 1ste Protocol de bewoordingen zelve te hebben aangehaald, waarbij de Conferentie haar levendig verlangen betuigt om aan de wanorde een einde te maken en het bloedstorten te doen ophouden, door middel eener *schorsing der vijande-*

Digitized by Google

lijkheden van beide zijden, doet de dagbladschrijver opmerken, dat de door de vijf Mogendheden voorgestelde grensbepaling, naderhand in het Protocol van den 17 November weder woordelijk is opgenomen, als volgt:

« De grenzen, die *België* van de Vereenigde Nederlandsche « provinciën scheidden, vóór het verdrag van *Parijs*, van den « 30 Mei 1814. »

« Dit voorstel — dus gaat de schrijver der *Revue* voort — was, indien men onderstelt, dat hetzelve in opregtheid is gedaan geworden, inderdaad zeer gunstig voor de Belgen. Het kende hun het bezit toe van al het grondgebied, waarop zij redelijker wijze aanspraak konden maken. Ook was het zeer natuurlijk, dat zij hetzelve in ernstige overweging namen. Het Heilig Verbond wist, dat het niet gemakkelijk zoude zijn om het vertrouwen der Belgen te winnen, en vergrootte te dien einde het aanbod waardoor hetzelve hoopte hen te lokken. Intusschen handelden de Belgen zeer voorzigtig. Zij zeiden, dat zij bevelen zouden geven tot het staken der vijandelijkheden en tot het terugtrekken der troepen binnen de lijn, die hunne provinciën van de Vereenigde Provinciën scheidde vóór den 30 Mei 1814. Maar zij voegden er onmiddellijk bij:

« Bij deze gelegenheid, meent het voorloopig Bewind van « *België* aan de goede trouw verschuldigd te zijn, te doen « opmerken, enz. »

« Indien dus iemand denkt — het is de dagbladschrijver, die spreekt — dat de lijn, door het Belgische Gouvernement in dier voege, bij wijze van voorzorg getrokken, niet de door de Mogendheden voorgestelde lijn was, dan lag daarin eene uitdrukkelijke weigering. Twee landlieden, bezield met opregte bedoelingen, zouden een zoo klaar punt geene woordwisseling waardig keuren. Wat deed het Heilig Verbond? Het antwoordde (Protocol van den 17 November) dat:

« De gevolmagtigden hadden besloten, dat het antwoord van « het voorloopig Bewind zou aangenomen worden, wijl hetzelve « eensdeels de volkomene aanneming bevatte van de grond« slagen, door de Londensche conferentie daargesteld, tot het « doen ophouden der vijandelijkheden, en anderdeels, omdat « de, in hetzelfde antwoord voorkomende zinsnede, welke be« gint met de woorden: *bij deze gelegenheid* en eindigt met de

Digitized by Google

« woorden: *bevattende den geheelen linker-oever der Schelde,* « zoo als in het rapport der Heeren CARTWRIGHT en BRESSON is « aangemerkt, niets anders uitdrukt dan een gevoelen, geheel « en al ondergeschikt aan de voorafgaande aanneming, die ten « volle en zonder voorbehouding heeft plaats gehad.»

«. . . . . . Zoo handelt de Diplomatie, die even laaghartige als schaamtelooze godin, voor dewelke men wil, dat de menschen zullen nederknielen, terwijl de kosten en lasten harer eeredienst moeten gedragen worden door het Engelsche volk.

« In hetzelfde Protocol van den 17 November, beveelt het Londensch congres aan deszelfs zaakgelastigden, den Belgen aan te kondigen, dat de wapenstilstand, door de twee strijdvoerende partijen aangenomen, « eene verbindtenis was jegens « de vijf Mogendheden aangegaan.» Eindelijk, dus roept de dagbladschrijver uit, hecht het Heilig Verbond plechtig zijn zegel daaraan.

. . . .

« En het is juist omdat zulks met den geest harer handelingen strookt, en opdat niets derzelver uitwerksel mogt verhinderen of verstoren, dat de vijf Mogendheden hebben, « nuttig geoordeeld den wapenstilstand onbepaald te maken « en denzelven te beschouwen als eene verbindtenis jegens « haar aangegaan, en waarvan zij verpligt zijn de uitvoering « te waarborgen.»

« Hier straalt de dwingelandij en de kwade trouw ten klaarste door. De wapenstilstand is nu niet meer wat zij, die denzelven geteekend hebben, bedoelden, maar 't geen het Heilig Verbond goedgevonden heeft te verklaren dat dezelve wezen moest. De verbindtenissen der Belgen jegens de onderdrukkende magt, zijn niet die, welke de Belgen wezentlijk gesloten hebben, maar die, welke het Heilig Verbond geraden heeft geoordeeld *als gesloten aan te merken.*»

. . . .

Ik heb de bovengenoemde *Revue van Westminster* slechts eenvoudig vertaald.

Digitized by Google

(19)

Zie bladz. 236.

ADRES VAN HET PATRIOTTISCH GENOOTSCHAP, TE LUIK.

Het vaderlandsche genootschap te *Luik*, verontwaardigd over de grove beschuldigingen, waaraan de Heer DE POTTER in deze oogenblikken ten doel staat, en welke door dagbladschrijvers, die zich hunner roeping onwaardig betoonen, onbeschroomd herhaald worden, zonder dat zij ter bevestiging der waarheid van 't geen zij vermelden, eene enkele daadzaak kunnen bijbrengen;

Ziende, integendeel, in geheel het staatkundige leven van dien grooten burger niets anders dan daden, die de zuiverste vaderlandsliefde kenmerken, en aanhoudende opoffering der dierbaarste belangen voor het geluk van zijn land;

Eindelijk, de gewigtige drangredenen beamende, welke hem, in de laatst plaats gehad hebbende omstandigheden genoopt hebben om zijne naamteekening te weigeren onder de acte, bij welke het provisioneel Gouvernement deszelfs magt nederleide in den schoot van het nationaal congres:

Heeft in deszelfs zitting van den 18 November, onder toejuiching der geheele vergadering, besloten, den Heer DE POTTER den dank te betuigen, welke alle ware Belgen gevoelen voor hem, die, door alle tijden heen, een der hechtste steunpilaren onzer vrijheid is geweest.

Het vaderlandsche genootschap beijvert zich tevens om den Heer DE POTTER kennis te geven van het diepe leedwezen, 't welk hetzelve gevoeld heeft, toen het onderrigt is geworden, dat hij als lid van het provisioneel Gouvernement zijn ontslag genomen had; doch twijfelt er niet aan of hij, wiens naam zich van de edele zaak, die wij omhelsd hebben, niet laat losmaken, zal wel, ofschoon zich onttrekkende aan de behandeling der openbare aangelegenheden, over het lot van *België* bij voortduring blijven waken.

Indien nieuwe rampen ons beschoren waren, vleit het zich met de verwachting, dat wij op hem zouden kunnen blijven rekenen, en dat hij ons zou verdedigen met denzelfden

Digitized by Google

moed, welken hij onlangs ten toon spreidde tegen over het zegevierend despotismus, terwijl zijne onbeschaamde lasteraars in het stof lagen neêrgebukt.

POTSEYS, *Voorzitter.*
MULLER, *Secretaris.*

ANTWOORD.

AAN DE HEEREN LEDEN VAN HET LUIKSCHE PATRIOTTISCHE GENOOTSCHAP.

MIJNE HEEREN,

Door tusschenkomst van uwen geëerden Correspondent te *Brussel*, heb ik het adres ontvangen, hetwelk gij aan mij wel hebt willen opmaken in uwe zitting van den 18 November l. l. Ik ben des te gevoeliger voor de betuigingen van belangstelling, welke gij mij doet, naarmate mijn besluit om mij aan de zaken te onttrekken door het meerderdeel mijner medeburgers minder is begrepen en nog heden door velen sterk wordt gegispt.

De goedkeuring van mijn staatkundig gedrag door u, Mijne Heeren, streelt mij ten hoogste, omdat gij er de beweegredenen van hebt doorzien en naar waarde weten te schatten. Het patriottische genootschap te *Luik* heeft begrepen, en de gebeurtenissen hebben al aanstonds deszelfs doorzigt bevestigd, dat ik, in de gegevene omstandigheden mijne goedkeuring noch moest noch konde hechten aan eene acte, door welke het provisioneel Gouvernement de geheele revolutie op losse schroeven stelde.

Wat de beschuldigingen betreft, waaraan ik ten doel sta, daarin ligt voor mij volstrekt niets verwonderlijks: onder alle regeringen is de oppositie valsch beschuldigd geworden, en onder het vervallen Gouvernement ben ik aan den laster gewoon geraakt.

Met het nemen van mijn ontslag als lid van het centraal comité van *België*, heb ik eenen voor mij moeijelijken pligt te

Digitized by Google

vervullen gehad, juist op het oogenblik waarin men zou overgaan tot de bepaling van het lot onzes vaderlands.

Doch dit was een offer, 't welk ik aan de beginselen te brengen had, en ik voed de innige overtuiging, dat op de beginselen alleen, zich eenmaal het onwankelbare gebouw onzer vrijheid zal kunnen grondvesten.

Gij hebt mij regt doen wedervaren, Mijne Heeren: want schoon ik tot het ambteloos leven terugkeer, blijf ik niettemin Belgisch burger, en ik zal er altijd mijne eer in stellen, mij dezen titel waardig te betoonen. Welke diensten het vaderland ook van mij mogt vorderen, het zal mij te allen tijde bereid vinden mij geheel aan hetzelve toe te wijden, mijne fortuin en mijn bestaan voor hetzelve op te offeren.

Ik eindig, Mijne Heeren, met u, onder opregte dankbetuiging, de hulde mijner bewondering toe te brengen voor uwen verlichten ijver en uwe onwankelbare vaderlandsliefde.

De Potter.

Brussel, den 8 December 1830.

---

(20)

Zie bladz. 224.

BRIEF AAN DEN HEER VAN DE WEYER.

Mijnheer,

Ik had u drie zeer eenvoudige briefjes geschreven en u daarin, ouder gewoonte, *mijn' vriend* genoemd. Gij hebt mijn schrijven met onbeschoftheid beantwoord. Ik ben het niet, tot wiens onëer dit gedrag verstrekt.

Ik dank u voor het berigt, dat gij den wissel van den Heer Gruyer hebt ontvangen, en voor de belofte dat gij mijn boek zult terug zenden.

Wat betreft de 99 gulden en de 84 francs, die ik u geleend had, toen gij, Mijnheer, u wel wildet verbinden om eenige

zaken voor mij te vereffenen, zoo begrijp ik waarlijk niet hoe het verzoek om dat geld u zoo toornig heeft kunnen maken.

Vooreerst onderstelde ik, dat die gelden al sedert lang weder bij u ingekomen waren.

Voorts, omdat het ellendige sommen waren, gelijk gij u uitdrukt, en juist omdat het voor u ellendige sommen zijn, meende ik, die aan het hoofd sta van een ellendig zwervend gezin, dank zij der verschillende soorten van bestuur, die mijn vaderland beroerd hebben en het nog beroeren, meende ik, zeg ik, mijne voorschotten te kunnen terug vorderen, zonder daarom *België* noch u te beleedigen.

Daargelaten de verwijtingen, wegens hetgene gij voor mij gedaan hebt, *gedurende*, dit zijn uwe eigene woorden, *twee jaren en langer;* wegens de opoffering, welke gij voor mij veil gehad hebt *van uwe rust, van uwen tijd, van uwe gezondheid, van uw geld.* Zelfs wanneer deze verwijtingen volkomen gegrond waren, Mijnheer, zoude dan nog een edelmoedig man dezelve willen bezigen?

Gij hebt mij voortreffelijk en welsprekend verdedigd tijdens mijne twee staatkundige regtsgedingen. Daarvoor zal ik u al mijn leven den opregtsten dank toebrengen.

Deze processen kunnen u eene maand of zes weken uwen ledigen tijd ontroofd hebben. Bij den afloop van ieder derzelven heb ik u gevraagd of ik op eenigerhande wijze uwe diensten kon beloonen, en telkens hebt gij mij geantwoord, dat gij alleen mijne vriendschap begeerdet en slechts aanspraak maaktet op de eer van de zaak der openbare vrijheden te hebben verdedigd.

Zoo gij sedert dien tijd met opzigt tot dit punt van meening veranderd zijt, ben ik steeds even zeer bereid om u te voldoen.

Tusschen mijne twee regtsgedingen, dat is te rekenen van mijne eerste veroordeeling tot achttien maanden gevangenis, tot mijn vertrek als balling, kwaamt gij, even als verscheidene andere mijner vrienden, mij zeer ijverig in de *Petits-Carmes* bezoeken. Indien daarin de opoffering van uwen tijd gelegen is, dan zijt gij de eenige, Mijnheer, die zulks tot eene reden van beschuldiging tegen mij gebezigd hebt.

Even zoo is het gelegen met de rust, de gezondheid en het geld, dat gij verloren hebt. Wij hebben allen dusdanige ver-

liezen geleden: en wat mij persoonlijk betreft, zoo ben ik, die gedurende bijna twee jaar in hechtenis werd gehouden, die genoodzaakt was om alles wat ik bezat tot lagen prijs te verkoopen, en die door de gendarmerie gedurende ruim drie maanden met vrouw en kinderen van stad tot stad en van land tot land werd voortgesleept, waarlijk ook weinig in de gelegenheid geweest om te rusten, mij te versterken en mij te verrijken.

Gij eindigt met mij de bijnamen van *slecht vriend* en *slecht burger* toe te voegen. Dergelijke scheldwoorden zijn thans aan de orde en hebben de plaats vervangen van *journalist* en *revolutionnair*, waarmede het vervallen bewind de opposanten van voor eenige maanden bestempelde. Noch het eene noch het andere bewijst iets.

Ik eindig, op mijne beurt, Mijnheer, met u te doen opmerken, dat hetgeen gij *de billijke gestrengheid uwer woorden* noemt, mij te veel voordeel op u verschaft, dan dat ik in 't allerminste zou afwijken van de gematigdheid, waarvan ik wil dat mijne woorden het kenmerk dragen zullen.

Ik heb de eer u te groeten,

De Potter.

Brussel, den 7 December 1830.

---

(21)

Zie bladz. 243.

ADRES AAN HET NATIONAAL CONGRES.

Mijne Heeren,

Ik ben geen lid meer van het provisioneel Gouvernement; ik heb nooit de eer gehad, zitting te hebben in het nationaal congres; de keer, die aan de zaken gegeven werd, kort vóór de opening uwer vergadering, scheen mij toe slechts ten afgrond te leiden; ik heb geen deel willen nemen aan de verantwoordelijkheid, waarmede de gebeurtenissen mij toeschenen hen te bedreigen, die tot dezelven den weg baanden.

Digitized by Google

Als eenvoudig burger, blijft mij nog slechts één pligt te vervullen overig, die namelijk van de gevaren te doen kennen, welke ik voor mijn vaderland vrees, en het middel aan te wijzen, dat ik geschikt acht om dezelven van ons af te weren. Ik doe zulks bij deze, Mijne Heeren, en wend mij alzoo tot diegenen mijner medeburgers, aan wie het vaderland den last heeft opgedragen om over hetzelve te waken.

De gebeurtenissen hebben mijn voornitzigt bewaarheid. De aanneming van het monarchale beginsel heeft de keus van eenen Monarch noodzakelijk gemaakt, dien men heeft moeten zoeken onder de Vorsten, wier geslachten over andere volken regeren; vreemde tusschenkomst is daarvan het onvermijdelijk gevolg geweest, en de noodlottige invloed daarvan brengt ons thans eene der grootste rampen nabij, te weten die eener *restauratie* of der *verdeeling* van *België*.

De herstelling van het Hollandsche juk, door middel der terugroeping van den Prins van Oranje, is, wat het Fransche kabinet daarvan ook zeggen moge, steeds het *wezentlijk* doel geweest van de onderhandelingen der vijf Mogendheden te *Londen*. Dit beoogden zij met de hinderpalen, die zij u bestendig in den weg stelden, telken reize als gij, vertrouwende op de erkenning onzer onafhankelijkheid, *vrijelijk*, zoo als men u daartoe uitnoodigde, het hoofd van den Staat hebt willen kiezen. Zij hoopten, dat wij, om erger te voorkomen, eindelijk in de tegen-omwenteling zouden bewilligd en met haren vertegenwoordiger genoegen genomen zouden hebben.

De Mogendheden wisten zeer wel, dat de *provisionele* toestand ons *ten onder bragt*, en zij trachtten dit provisionele onbepaald te verlengen, opdat wij, althans daarmede vleiden zij zich, als laatste hulpmiddel, den Prins van Oranje zouden smeeken, ons daarvan te verlossen.

En indien eindelijk onze al te lange tegenstand de diplomatie vermoeid, of de rust der vijf huizen, die zich als meesters van *Europa* hebben opgeworpen, in gevaar gebragt had, dan zou, om er een eind aan te maken, *België* in stukken zijn gescheurd, de Belgische naam van de lijst der volken zijn gewischt geworden, en de Hollanders, Franschen, Engelschen en Pruisen zouden onze provinciën onder elkander verdeeld hebben.

Digitized by Google

Wij lijden de gevolgen van onze eerste misslagen, nadat wij alles aangewend hebben om onzen volslagen ondergang te ontkomen.

Daar gij het einde der kwalen, die op ons drukken, meendet te zien, volgens sommigen, in de hulp van *Frankrijk*, volgens anderen, in eene zijdelingsche vereeniging met *Frankrijk*, hebt gij, Mijne Heeren, de kroon toegewezen aan den Hertog van NEMOURS. Maar het Fransche Gouvernement wil noch regtstreeks noch zijdelings iets met *België* te doen hebben; het wil vóór alles den vrede; en gelijk al de Mogendheden van *Europa*, wil het niets dan den vrede: maar het wil dien *tot elken prijs*.

De hieruit voor ons voortgevloeide weigering om ons den Prins, dien wij verkoren hadden, toe te staan, heeft het oogenblik van crisis daargesteld, hetwelk het toekomstig lot van ons vaderland zal beslissen.

Gij kunt kiezen tusschen de verdeeling, den Prins van ORANJE .... en de republiek.

Uwe keus kan niet twijfelachtig zijn.

— Maar, zult gij welligt zeggen, het congres heeft de monarchie gedecreteerd.

Ei! heeft het dan niet eveneens de onafhankelijkheid en de onschendbaarheid van het grondgebied gedecreteerd? heeft het niet gedecreteerd dat de NASSAUS te eeuwigen dage van de regering zouden zijn uitgesloten?

En toen gij het monarchaal beginsel vaststeldet, kondet gij toen voorzien, dat de Mogendheden zelve de toepassing daarvan onmogelijk zouden maken, door u al de candidaten der natie te weigeren? dat zij hetzelve ongerijmd zouden maken, door ons voor eenen *onzijdigen staat* te verklaren, dat is een staat *waar men niet regeert*, waar men slechts bestuurt, zoo als in de Zwitsersche kantons.

En waarlijk, wat heeft men een' Koning noodig, daar waar geen leger meer te bevelen valt, waar geen vrede of oorlog te maken is, waar geene aanvallende of verdedigende verbonden te sluiten zijn, waar geene buitenlandsche staatkunde is te regelen?

De republiek is dus, hiervan ben ik innig overtuigd, bepaaldelijk de eenige partij, die het voegzaam is in den tegen-

Digitized by Google

woordigen toestand van zaken te kiezen, de eenige partij zelfs welke gij kiezen kunt.

Maar gij moet deze partij kiezen *zonder dralen*, indien gij ons wilt ontrukken aan de verdeeling en aan onzen ondergang, aan den Prins van ORANJE en aan onze eeuwige schande.

Een dag, een enkele dag uitstel kan ons blootstellen aan al de rampen, welke een volk kunnen overkomen, en die *niet meer te herstellen* zouden zijn.

Uwe afgevaardigden verspillen te *Parijs*, in hoofsche pligtplegingen eenen kostbaren tijd, dien gij moet gebruiken om krachtdadig te handelen. Dit is het gevolg van het stelsel van weifeling en vertraging, 't welk tot hiertoe door het kabinet van het *Palais-Royal* zoo hardnekkig gevolgd is om onzen ondergang te voltooijen. Wij moeten er niet langer de slagtoffers van zijn.

Ik smeek u, Mijne Heeren, haast u den heiligsten pligt te vervullen en het vaderland te redden. Nog kunt gij het. Indien de vreemdeling stoutmoedigheid voor kuiperij in de plaats stellende, eindelijk besloot om over ons te beschikken, dan zou het welligt te laat zijn.

DE POTTER.

Brussel, den 13 Februarij 1831.

---

(22)

Zie bladz. 257.

BRIEF AAN DEN HEER TIELEMANS.

Parijs, den 24 Junij 1831.

WAARDE VRIEND,

In een' uwer laatste brieven schrijft gij mij het volgende, althans ten naasten bij: «Men heeft u verstooten, omdat gij «de republiek wildet; thans wijst men de republiek, waarvan «men de *onvermijdelijkheid* gevoelt, slechts af, omdat men «vreest dat dezelve u weder hier heen zou voeren.»

En in den laatsten van allen: «Gij hebt regt om terugge-

Digitized by Google

«roepen te worden; indien de republiek gevestigd wordt, zal «hare eerste acte uwe terugroeping bevatten.»

Deze twee plaatsen te zamen vereenigd, maken het mij ten pligt om, in de tegenwoordige omstandigheden, nu de aanneming van den republikeinschen regeringsvorm mij voor *België* dringend noodzakelijk toeschijnt, voor u, mijn vriend, mijn hart te openen, en door u, voor de weinige vrienden, die mij zijn overgebleven, zoo wel als voor mijne talrijke vijanden, in een woord, voor het geheele volk.

Ik heb mij zelven altoos als nietsbeduidend beschouwd en dit doe ik nog: bestond hiertoe vroeger reden, thans des te meer.

Ik heb geloofd nuttig te kunnen zijn, door het gevoelen 't welk men van mij koesterde, maar ook eeniglijk ter oorzake van dat gevoelen: hetzelve wordt mij niet meer toegedragen; ik ben dan ook dood voor *België*.

Nooit bezat ik wezentlijke kracht, en ik heb mij ook nooit verbeeld dezelve te bezitten.

Het kwam met mijn karakter geheel niet overeen om het volk te bedriegen, ten einde mijn' invloed te behouden. Ik heb opentlijk gezegd wat ik was: ik heb niet behaagd; ik zocht niet te behagen. Ik wilde niets zeggen dan de waarheid, opdat het volk zou weten wat het in mij aannam of verwierp.

Het heeft mij verworpen: daarmede is alles gezegd.

Ik vraag hetzelve even zoo min heden als gisteren om mij aan te nemen.

Indien het volk den republikeinschen regeringsvorm aanneemt, zal ik zulks van ganscher harte toejuichen, omdat ik geloof, dat zoodanig bestuur in den grond het beste is voor alle volken, en met betrekking tot het Belgische volk, het eenige goede, het eenige dat met deszelfs onafhankelijkheid bestaanbaar is.

Maar al is het volk teruggekomen van deszelfs afkeer van de zaak, hieruit volgt niet dat het ook den afkeer moet laten varen van den persoon, die haar dezelve voorstelde. De republiek kan zeer wel bestaan zonder mij; en ik zal nooit iets, wat het ook zij, met meer genoegen onderschreven hebben, dan hare vestiging, op voorwaarde van voor altoos buiten uwen volkstaat gebannen te zijn. Het denkbeeld, dat ik een hinder-

Digitized by Google

paal ben voor hare daarstelling zou mij allersmartelijkst grieven.

Ik vertrouw deze uitleggingen, die mij belangrijk toeschijnen, aan uwe vriendschap toe. Maak dezelve bekend aan wie het u goeddunkt, des noods aan het geheele volk, en den dag waarop gij mij schrijven zult: «*In naam des volks; de* «republiek verbiedt u binnen de grenzen van haar grond-«gebied te komen;» zal mij niets meer te wenschen overig blijven, dan dat mijne ballingschap nimmer eindigen moge.

Nog iets met betrekking tot een ander punt. Ik vermag, dunkt mij, niet langer te zwijgen aangaande de schadeloosstelling, waarop ik regt heb, en onderwerp aan uw oordeel het ontwerp van eenen brief voor de Belgische dagbladen, waaromtrent ik u verzoek mij uwen raad mede te deelen, tenzij gij maar liever dadelijk ingevolge denzelven wildet handelen.

Met ongeduld verwacht ik tijding van u, vooral sedert gij gelegenheid hebt gehad om den Regent omtrent den waren staat der zaken in te lichten. Is hij blind? of sluit hij zijne oogen?

Sedert dertig jaren, vriend, zoek ik het geluk: verheug u met mij, ik heb het gevonden.

De Potter.

---

(23)

Zie bladz. 265.

BRIEF AAN DEN HEER C**** TE GENT.

Parijs, den 14 Mei 1831.

Mijnheer,

Uwe letteren van den 8 Mei zijn mij eerst gisteren, den 13, geworden; ik zeg u dank voor het gevoelen, dat dezelve heeft ingegeven, alsmede voor de vleijende uitdrukkingen, welke zij te mijnen aanzien bevatten.

Digitized by Google

Doch alvorens openhartig en ordelijk te antwoorden op hetgeen derzelver eigenlijk doel betreft, wil ik de overige punten, welke zij behandelen, in korte woorden aanroeren.

Weet dan vooreerst, Mijnheer, dat ik van het nieuws, hetwelk gij mij mededeelt, reeds sedert eenige dagen onderrigt was. Ik lees hier alle Belgische bladen, en volg met belangstelling, zelfs met angstvalligheid, het hagchelijk spoor, waarop men ons ongelukkig vaderland leidt.

Vervolgens zegt gij, dat mijn verblijf te *Parijs* de vrienden der nationale onafhankelijkheid bedroeft en dat de menigte het aanmerkt als een blijk, dat ik de inlijving van *België* in *Frankrijk* begeer. Mijn vertrek uit *België* was gedwongen; ik geloof niet dat dit iemand onbekend is. En indien de menigte, die niet leest, daaraan eene verkeerde uitlegging geeft, behoort het tot de taak van de vrienden der onafhankelijkheid, die van alles wat in druk wordt uitgegeven kennis dragen, hen op dit punt beter te onderrigten, althans indien zij er belang in stellen, dat ik naar waarde beoordeeld worde. Ik verzoek derhalve die vrienden zich te herinneren, dat ik sedert mijne aankomst te *Parijs*, in de dagbladen de *Tribune* (19 Maart, 11 en 12 April en 8 Mei) en in *l'Avenir* (19 April) duidelijk gezegd heb, dat ik even zoo min de vereeniging met *Frankrijk* wilde als de vereeniging met *Engeland*, *Pruisen* of *Holland;* en ik voeg hier nog bij, dat ik van alle verbindtenissen, welke de Belgen van hunne onafhankelijkheid zouden berooven, de inlijving van *België* in *Frankrijk* voor de noodlottigste houde, omdat daarmede alle hoop op herstel zou vervlogen zijn.

Ik heb ook gezegd en ik herhaal het bij dezen, terwijl ik u verzoek, Mijnheer, van mijnen brief zoodanig gebruik te maken als gij zult nuttig oordeelen (het plaatsen van denzelven in uwe dagbladen niet uitgezonderd) dat ik voor ons geene vrijheid bestaanbaar achtte dan met behoud der nationaliteit, dat er geene nationaliteit kan bestaan dan met een zuiver Belgisch bestuur, en geen Belgisch bestuur dan met republikeinsche vormen.

Daar ik bij deze gevoelens blijf volharden, is het klaar, dat het mijn vast besluit zijn moet om mij in de zaken van *België* niet te mengen, zoo lang men het aldaar niet eens zal zijn omtrent het populaire en eenig wettige beginsel van toekomstig bestuur voor onze provinciën, een bestuur, gegrond op

Digitized by Google

de algemeene goedkeuring *) tot verkiezing van gezagvoerders die allen zoo wel verantwoordelijk als tijdelijk behooren te wezen.

En hiermede, Mijnheer, kom ik tot het hoofdonderwerp van den brief, dien gij mij de eer aangedaan hebt te schrijven. Ik bekrachtig de gevolgen, die uit de geloofsbelijdenis voortvloeijen, welke in de volgende overwegingen is vervat.

Eene omwenteling is geen kinderspel, waarin men ongestraft, bij ieder voorval, van beginselen, van handelwijze en van menschen veranderen kan; het is eene ernstige zaak, waarbij men, in de hoop van de ware vrijheid te zullen bewerken, de fortuin, het bestaan en den goeden naam van de personen, die er in betrokken zijn, de toekomst van het land, waar zij plaats heeft, en, wat erger is, dikwijls de zaak der vrijheid zelve, voor eenen tijd en meer of min in gevaar brengt.

In deze redenering is niets persoonlijks gelegen; ik heb van het verledene volkomen alles vergeten, alleen datgene uitgezonderd wat mij zelven aangaat. En voor het vervolg zal ik, even als altijd, doch alleen om goede beweegredenen, gereed zijn om aan het vaderland mijnen maatschappelijken toestand, mijn leven en mijn geheugen op te offeren.

Evenwel, ik herhaal het, men moet noch de republiek, noch het vaderland, noch de menschen ligtvaardig behandelen, en derhalve zou er eene groote waarschijnlijkheid, ja

---

*) Mijne denkbeelden ten opzigte der *algemeene goedkeuring* hebben vele wijziging ondergaan. Dezelve in den tegenwoordigen staat van verstandsontwikkeling te willen verwezentlijken, zou slechts aanleiding geven tot regeringloosheid, en ik haat regeringloosheid evenzeer als despotismus. Ik vorder dat een Gouvernement, voortgebragt door den wil dergenen, die geregtigd zijn om te willen, en hetwelk aan dezen voortdurend rekenschap verschuldigd blijft, zich zal beijveren om de staatkundige bevoegdheid telkens uit te breiden tot een grooter aantal burgers, door hen te vormen tot de wezentlijke uitoefening hunner regten en door hen in staat te stellen deze regten tot algemeen welzijn toe te passen zonder zich zelve te schaden. Dit is het eenige middel voor de magt om zich te wettigen en bij gevolg om magt te blijven, en tevens het eenige middel voor het volk om zich te volmaken, door de magt te onderschragen, die het algemeene geluk grondvest op ieders verstandelijke en zedelijke beschaving.

De Sekr.

Digitized by Google

zelfs meer dan waarschijnlijkheid moeten bestaan van wel te slagen, eer ik zou medewerken tot iets, dat, in de tegenwoordige omstandigheden, welligt slechts het oogenblik zou verhaasten, waarin het ongeluk van *België*, reeds sedert zoo lang voorbereid, onherroepelijk zou voltooid worden.

En nimmer zal ik medewerken, tenzij met eene bijna stellige zekerheid van een goed gevolg, om op nieuw de algemeene zaak van de republikeinsche vrijheid der volken in de waagschaal te stellen, vooral niet in *België*, waar dezelve reeds zulke harde schokken heeft doorgestaan, terwijl zij aldaar eene gemakkelijke en luisterrijke zegepraal had kunnen en moeten behalen, tot geluk van *België* zelf, ten voorbeelde en tot heil van *Europa*.

Ik heb maar al te lang de hoop gevoed om die vrijheid bij ons te zien zegevieren over al de kleine driften en over het schandelijk eigenbelang, die te zamen zich beijverden om haar tegen te werken en uit te dooven: te lang ben ik in het provisioneel bestuur gebleven; te lang heb ik, na mijne aftreding, nog in het land vertoefd; ik heb slechts mij zelven daardoor ongelukkig gemaakt, zonder iemand of iets te redden.

In het bewind en buiten hetzelve, ben ik nooit anders ondersteund geworden dan door onvruchtbare wenschen, en niet zoodra had ik de grenzen achter den rug of ik zonk in de diepste vergetelheid. Ik voer dit niet aan, Mijnheer, om mij daarover te beklagen, maar om u te doen gevoelen hoe belagchelijk ik mij maken zou, met mij eenen volke aan te bieden, dat noch van mij noch van mijn stelsel iets weten wil . . . .

Wat den oorlog betreft, ben ik van het gevoelen der Gentenaars, te weten, dat hij regtvaardig zou zijn, dat hij dringend noodzakelijk, ja onvermijdelijk is, dat in denzelven het levensbeginsel van *België* ligt opgesloten. En indien ik hieromtrent iets te bevelen had, zou hij morgen een' aanvang nemen, zelfs met de kans om er onder te bezwijken; want dan ware ten minste de eer behouden: maar zonder denzelven bezwijken wij gewisselijk en wel op eene schandelijke wijze. Daarenboven, als de pligt gebiedt, kan niets van deszelfs vervulling ontslaan; en de oorlog is thans een pligt voor de Belgen, *laat er* vervolgens *van komen wat wille*.

Digitized by Google

Om den inhoud van mijnen brief, die reeds te lang is, zamen te vatten, verklaar ik u, Mijnheer, dat ik niet naar *België* zal terug keeren, dan met de zekerheid, dat ik er krachtig zal ondersteund worden, en dat wel in alle provinciën en door het volk. Ik zal derwaarts niet terug keeren dan met de hoop om met vrucht te kunnen medewerken tot de vestiging van de *Bondgenootschappelijke republiek der Belgische provinciën.* Ik zal er niet terugkeeren, tenzij men zich stellig verbinde om onmiddellijk *Holland* den oorlog aan te doen.

Op al deze punten heb ik noodig het beredeneerd gevoelen te kennen van mijnen vriend, den Heer TIELEMANS, een' verlichten, vurigen en krachtvollen vaderlander, dien ik bij mijn vertrek den last heb opgedragen om mij alle omstandigheden te melden, die hij voor mij belangrijk oordeelt; hij weet, beter dan iemand, hoezeer mij de vrijheid, de onafhankelijkheid en de voorspoed van *België* ter harte gaan.

Ontvang de verzekering, enz.

DE POTTER.

(24)

Zie bladz. 269.

UITTREKSEL UIT EENEN BRIEF AAN DEN ADVOKAAT JULLIEN,

LID VAN DE KAMER DER VERTEGENWOORDIGERS TE BRUSSEL.

Parijs, den 1 December 1831.

Wij beleven te dure tijden en de winter doet te zeer voor zijne strengheid vreezen, dan dat ik meêdoogeloos zou kunnen besluiten, mij de 11,832 fr. 60 c. toe te eigenen, welke mijne voormalige Ambtgenooten mij hebben overgelaten.

Ik verzoek u derhalve u bij den Heer COGHEN te vervoegen, voorzien van eene quitancie, welke vermeldt, dat gij de bovengenoemde som ontvangen hebt *op rekening van hetgeen mij toekomt en met voorbehoud van mijne regten.*

Digitized by Google

Daarop zal de Heer COGHEN het mandaat tot betaling afgeven of hij zal zulks niet doen.

Indien hij het niet afgeeft, maak alsdan de weigering opentlijk bekend en voeg daarbij welk gebruik gij van dat geld moest maken.

Indien hij het afgeeft, wees dan zoo goed om zonder uitstel dit geld op de volgende wijze te besteden:

Aan den Heer DE HAERNE, voor het Poolsch comité.	fr.	832,60
Aan den Heer MICHIELS DE HEYN, voor de armen van *Brussel*.	-	5500,00
Aan den Heer JULLIEN, voor de armen van *Brugge*.	-	5500,00
	te zamen fr.	11832,60

Ik zou gaarne zien, dat de 5500 francs, zoo wel die voor *Brugge* als die voor *Brussel*, gebezigd wierden tot aankoop van kolen en brood, en dat deze eetwaren en brandstoffen op eene veilige plaats gebragt en aan goede handen toevertrouwd wierden.

Men konde dan 1100 kaartjes laten drukken, ieder de waarde vertegenwoordigende van 5 francs in brood en kolen, af te leveren aan de magazijnen.

(Zoo men 2200 kaartjes maakte, zou de waarde van ieder fr. 2,50 zijn, en er zou aan een grooter aantal personen onderstand kunnen worden uitgereikt).

De Heer MICHIELS zou een derde dezer kaartjes naar goedvinden onder de behoeftigen van *Brussel* kunnen uitdeelen; tot hetzelfde einde zou hij een derde ter beschikking kunnen stellen van den Heer GENDEBIEN, en het overige derde deel van den Heer LEVAE.

Als bakker zou ik te *Brussel* den broeder of bloedverwant van den Heer TIELEMANS aanbevelen, die in de *rue Haute* woont.

Te *Brugge* konden de kaartjes voor een derde verdeeld worden door den Heer JULLIEN, een derde door den Heer DE HAERNE en een derde door den Heer V. D. K.

De aankoop der steenkolen zou in het groot moeten geschieden en de voorraad opgelegd worden bij den Heer TH., die dezelve op vertoon der kaartjes in het klein kon afgeven. Tot bakker zou men den eerlijksten man kunnen kiezen en die het meest deelt in de achting van 't volk.

Digitized by Google

Het spreekt van zelve, dat zoodanige ongelukkigen, die, gedurende de revolutie bewijzen van dapperheid en vaderlandsliefde gegeven hebben, en zij die het meest door hare rampspoedige gevolgen hebben geleden, bij de uitdeeling van den onderstand de voorkeur verdienen. De Heer LEVAE kent hen voor zoo ver zij te *Brussel* wonen, en wat *Brugge* betreft kan men er onderzoek naar doen.

Ik begeer dat, zoodra alles afgeloopen is, de Heer JULLIEN eene uitvoerige rekening en verantwoording der gelden in de dagbladen zal doen plaatsen.

DE POTTER.

BRIEF AAN DEN HEER JULLIEN.

Parijs, den 23 December 1831.

MIJNHEER,

Ik verneem door den Heer TH., dat gij, om die 5500 en eenige guldens te kunnen ontvangen, eene onderhandsche procuratie noodig hebt; ik had dezelve niet bij mijnen vorigen brief gevoegd, omdat de Heer TH. mij van uwentwege geschreven had, dat het voldoende zou zijn, indien ik den Heer Minister van Finantiën autoriseerde de gelden aan u uit te betalen.

Zoo het mogelijk ware in het vervolg onze briefwisseling regtstreeks te voeren, zou dit veel tijd uitwinnen.

Ik stel tot voorwaarde van de afgifte der quitancie voor de bewuste 5,500 gulden, dat Mijnheer de administrateur der schatkist u vooraf mededeeling zal doen van de berekening, volgens welke de verdeeling der 150,000 gulden onder mijne gewezene ambtgenooten heeft plaats gehad. Ik wensch daarvan een afschrift te hebben, opdat ik later, al ware het slechts om den vorm, eene geregtelijke aanklagt kunne inleveren tegen de zulken dier Heeren, welke van hun gedeelte niet hetzelfde gebruik gemaakt zullen hebben als ik van het mijne. Daardoor zal het volk vernemen, waar zich datgene bevindt, wat

Digitized by Google

ik hetzelve zou gegeven hebben, indien men het aan mij gegeven had, en waar zij het bij gevolg kunnen gaan halen.

Volgens hetgeen de Heer TH. mij meldt, is de door mij voorgestelde manier van uitdeeling des onderstands niet overeenkomstig met uwe wijze van zien, noch met de zijne, noch ook met die van den Heer K. De regeling, die hij mij voorstelt, bevalt mij in geenerlei opzigt, evenmin als de Heer MICHIELS DE HEYN mij bevalt, sedert zijnen laatst openbaar gemaakten brief, die van eenen slaafschen geest getuigt. Gelief u dus voor het tegenwoordige te bepalen tot het in ontvangst nemen der gelden. Ik vang heden nog eene nieuwe briefwisseling aan, ten einde iemand te vinden, die in mijnen geest en met het doel, dat ik heb moeten beoogen, de uitdeeling bewerkstellige.

De Heer TH. beveelt mij bijzondere personen aan. Ik heb hem geantwoord, dat indien ik alleen weldaden had willen bewijzen aan eenige familiën, ik alsdan ongelukkigen zou uitgekozen hebben, die op mijne voorkeur boven alle anderen regt hadden .... Dit ware dan eene zaak, die alleen mij aanging, en kon niets gemeens hebben met de uitdeeling van mijn deel in de schadeloosstelling.

Deze uitdeeling moet, ja, eene weldaad wezen, maar het weldadige is slechts een ondergeschikt doel. Vóór alles en boven alles is het eene staatkundige daad en moet dienen om daarmede opentlijk vaarwel te zeggen aan het openbare leven. Het is hier niet alleen genoeg met alles aan de armen te geven, ik moet bovendien en wel voornamelijk toonen, dat ik niets voor mij zelven behoude. Of ik het nu mij zelven toedeel of aan de mijnen, aan mijne armen of aan de armen mijner vrienden, dit komt op hetzelfde neder. Derhalve *openbare* uitdeeling door daartoe aangestelde en belangelooze personen; en daarna *openbare* verantwoording tot in de minste bijzonderheden. Dit alles zal medewerken om aan het goede, dat gedaan moet worden, meerdere uitbreiding te geven, doch na alvorens zoo lang, zoo geducht en zoo krachtdadig mogelijk al degenen woedend gemaakt te hebben, die niet gaarne hadden, dat ik deze weldaad bewees, of liever, die zeer ongaarne zagen, dat ik als de bedrijver derzelve zou bekend staan.

Mijn zangstuk (*vaudeville*) is uit, Mijnheer, ik ben aan het laatste couplet, dat namelijk, 't welk tot het parterre gerigt

Digitized by Google

is en dit moet noodzakelijk piquant zijn. Is er dan cabaal, zoo zal het volk den uitfluiters de deur wijzen.

DE POTTER.

PS. De Heer TH. heeft zijnen brief doen vergezeld gaan van eenen brief aan u gerigt, door de Heeren * * * * *, bestuurders van het genootschap der ware vaderlanders? Weet gij, Mijnheer, wat die ware vaderlanders zijn? Agenten van de policie. En wie is de Heer * * *? het hoofd van de bende doodslagers, die, aangeworven door den Heer PLAISANT en betaald door den Generaal DE C., nu een jaar verleden, poogden mij te doen ophangen. — De Heer TH. spreekt mij van hetgeen hij het *plunderziek canaille van Brugge* noemt. Ik geef den voorrang aan dat *canaille* (schoon het zeer kwalijk gehandeld heeft met eenige bijzondere huizen te plunderen) boven dat, hetwelk in het paleis van uwen Koning of in het bestuur van uw Koningrijk, een geheel volk besteelt en eene geheele Natie onteert.

MAGTIGING

OM TE ONTVANGEN WAT MEN VOOR MIJ HAD OVERGELATEN.

Ik ondergeteekende magtig den Heer JULLIEN, Advokaat te *Brugge* en Afgevaardigde bij de kamer der volksvertegenwoordigers, om voor mij te ontvangen de som van *ƒ* 5590,80 Nederl. welke door mijne voormalige ambtgenooten in het voorloopig bestuur van *België* is overgelaten als mijn aandeel in de nationale belooning van *ƒ* 150,000 door het congres toegewezen.

Ik zal als geldig erkennen de kwijting, welke de Heer JULLIEN in mijnen naam zal geven voor de gezegde som van *ƒ* 5590,80 Nederl., welke in de schatkist is nedergelegd, onder voorbehoud nogtans van mijne regtsvordering tegen mijne gezegde voormalige ambtgenooten, wegens de ongelijke verdeeling dezer som, die zij zich heimelijk en geheel tot mijn nadeel veroorloofd hebben, zonder mij te raadplegen of zelfs mij daarvan te verwittigen; van welke verdeeling, Mijnheer de Administrateur der schatkist wel zoo goed zal willen zijn, de bere-

Digitized by Google

kening aan den Heer JULLIEN bij wijze van inlichting mede te deelen, opdat dezelve mij dienen kunne ter verdediging mijner regten waar en gelijk zulks behoort.

Parijs, den 23 December 1831.

DE POTTER.

PROTEST

TEGEN DE WIJZE, WAAROP DE VERDEELING HEEFT PLAATS GEHAD VAN DE 150,000 GULDEN, DOOR HET CONGRES AAN HET PROVISIONEEL BEWIND TOEGEKEND.

Ik ondergeteekende, in aanmerking nemende, dat, bij de benoeming van een' Regent, het Belgisch nationaal congres eene gratificatie van 150,000 Nederl. guldens heeft toegewezen aan het provisioneel Gouvernement van *België*;

In aanmerking nemende, dat voornoemd congres, na geweigerd te hebben, om door deszelfs beslissing goed te keuren, dat deze som aan de oude leden van dit bestuur zou worden toebedeeld naar evenredigheid van den tijd, gedurende welken zij aan hetzelve hadden deelgenomen, hun volkomene vrijheid heeft gelaten om de gelden onderling te verdeelen, zoo als zij dit billijk zouden oordeelen;

In aanmerking nemende, bovendien, dat deze vergadering erkend heeft, dat ik deel had uitgemaakt van het voorloopig bestuur van *België*, dat ik dus, zoo wel als mijne gewezene ambtgenooten, en met hetzelfde regt, aanspraak had op eenig gedeelte van de toegekende belooning, en dat ik van toen af wettiglijk geroepen was, niet alleen om dit gedeelte te ontvangen, maar tevens om mijne stem uit te brengen in de bijeenkomst, waar de oude leden van het voorloopig bestuur de hoegrootheid zouden bepalen, zoowel van het deel, dat ieder hunner toekwam, als van dat hetwelk aan mij zou worden toegewezen;

In aanmerking nemende, eindelijk, dat, desniettegenstaande, de verdeeling der 150,000 guldens is bewerkstelligd alleen door mijne gewezene ambtgenooten, op eigen gezag, zonder mijne medewerking en buiten mijn weten, op eene voor hen allezins voordeelige wijze en tot mijne schade;

Digitized by Google

Stel den Heer JULLIEN, Advokaat te *Brugge*, tegenwoordig Afgevaardigde bij de kamer der vertegenwoordigers te *Brussel*, aan tot mijnen gevolmagtigde om aan de voormalige leden van het provisioneel Gouvernement te doen beteekenen, dat ik protesteer tegen de voormelde verdeeling.

DE POTTER.

Parijs, den 6 Januarij 1832.

---

(25)

Zie bladz. 275.

VERGELIJKING.

WILLEM EN LEOPOLD *).

Er bestaat voor een volk tweederlei soort van regering.

De eerste, en deze is de eenige goede, regtvaardige en duurzame, bestaat in de natie zelve te raadplegen omtrent de wijze, waarop zij wil geregeerd worden, zoodat men van haar te weten komt, welke hare behoeften en wenschen, hare gevoelens en meeningen zijn, en hoe zij veronderstelt dat men het best aan deze zal voldoen, door in den zin van gene te handelen:

En zich jegens en met dit volk naauwkeurig te gedragen, zoo als het zich zelf zou gedragen hebben;

Dan zelfs wanneer het dwaalt, en juist niet datgene wil wat tot deszelfs grootste welzijn dienen kan.

De andere soort van regering is zich zelven in de plaats van het volk te stellen, en zijn eigen wil te volgen, in plaats van den wil des volks, in de overtuiging, dat het volk niet weet wat het behoeft, noch hoe het in zijne behoefte zou kunnen

---

*) Ik stel er veel belang in om te doen zien, dat ik mij zelve altoos gelijk ben gebleven, wat aangaat mijn oordeel over Koning LEOPOLD en Koning WILLEM. Deze vergelijking bevat opmerkingen, die ik op het einde van 1831 ten papiere bragt. Ik behoef niet te zeggen, dat ik geen orgaan vond om dezelve publiek te maken.

De Schrijver.

Digitized by Google

voorzien: dit heet bij de monarchalen een vaderlijk, bij de republikeinen een despotisch bestuur.

De Koning beschouwt alsdan zijne onderdanen als minderjarigen, die hij nooit van de voogdij zal ontslaan, en bijgevolg zich zelven als geroepen om hunne belangen te behartigen, welke zijne eigene belangen zijn: want deze minderjarigen worden geacht hem toe te behooren, met alles waarvan hij hun het gebruik en het genot vergunt; menschen en land behooren den Koning, die zich met de zorg belast om het land te doen bloeijen en de inwoners de verpligting op te leggen om te gelooven, dat zij zoodaniger stoffelijke welvaart deelachtig zijn, welke men, op *redelijke* wezens toegepast, algemeen met den naam van *geluk* bestempelt.

Uit dit oogpunt bezien, had WILLEM zich bij *België* vrij wat meer verdienstelijk gemaakt dan LEOPOLD.

Van het oogenblik af, dat hij tot Koning der *Nederlanden* was gehuldigd, handhaafde hij van zijne kroon, op eene edele en krachtige wijze, de onafhankelijkheid en waardigheid, welke, zoo als hij zich uitdrukt, die van zijne staten, van zijn volk en, gelijk hij zelfs eenmaal gezegd heeft, van zijne *medeburgers* waren.

Men herinnert zich nog de krachtige en ware grootheid ademende taal van zijnen Minister van Buitenlandsche Zaken, bij gelegenheid van het verschil over de vaart op den *Rijn*.

Nooit gaf WILLEM toe aan de eischen van het Engelsch ministerie, hetwelk hem slechts meende aangesteld te hebben tot deszelfs zaakgelastigde op het vaste land, terwijl het door middel van hem, de meestmogelijke voordeelen uit de Nederlandsche gewesten hoopte te trekken.

En in den laatsten tijd bood hij moedigen wederstand zoo wel aan de beloften als aan de bedreigingen der Londensche conferentie, zoo wel aan de vleijerijen als aan de verwijtingen van al de vereenigde Europesche mogendheden.

Hij handhaafde met eere zijnen naam als Koning en liet noch zich zelven, noch de natie, over welke hij regeert, door de diplomatie vorguizen.

De *Nederlanden* waren onder zijn bestuur zoo gelukkig, als slechts bestaanbaar was met de opofferingen, die hij, door zijn standpunt als alleenheerschend Koning, onophoudelijk

Digitized by Google

verpligt was te doen, nu eens van de Hollandsche belangen aan de Belgische, dan weder en vooral van de belangen der Belgen aan die der Hollanders.

En Leopold. . . . . .

O! Leopold heeft zich, op verre na, niet zoo gestreng betoond. Koninklijke eer is in zijne oogen natuurlijk eene zaak geweest van gering aanbelang, want hij heeft dezelve gekocht voor concessiën, die als voorwaarde zijner troonsbeklimming, opgelegd werden aan het volk, hetwelk hij geroepen werd te drukken, en ten anderen heeft hij de beloften, die hij aan dit volk gedaan had, in vergoeding van deszelfs opofferingen allen geschonden, en is alleen getrouw gebleven aan de oppermagtige conferentie, welke blindelings wil gehoorzaamd worden in alles wat zij ooit goed zou kunnen vinden te bevelen.

Zoo heeft hij het geld der Belgen, hunne grenzen, *Luxemburg*, *Venlo*, *Maastricht*, *Antwerpen*, de vrijheid der *Schelde* afgestaan; hij zal alles afstaan, zelfs het regtsgebied van *Brussel*, ja zelfs zijnen troon, indien de conferentie zulks te eeniger tijd noodig mogt oordeelen voor de orde in *Europa*, waarvan zij droomt.

Er zal altijd voorspoed genoeg in *België* wezen, als *Frankrijk* en *Engeland* maar voldaan zijn, en er slechts eene gedienstige meerderheid in de kamers overblijft om de civiele lijst goed te keuren.

Wat de eer en de waardigheid der natie betreft . . . . hij zou in de eerste plaats moeten begrijpen wat dit beteekent, maar als men zijn gedrag nagaat, moet men vooronderstellen, dat hij niet in staat is zich daarvan een flaauw denkbeeld te vormen.

Blijft nu nog de vraag over aangaande de vrijheid.

Voorzeker schijnen de Belgen onder Leopold bij voorraad meer vrij te zijn, dan zij dit onder Willem waren.

Ik zeg: *schijnen*, omdat eene vrijheid, die niet gegrond is op den vasten wil en de wezentlijke kracht van het volk, dat dezelve geniet, eene vrijheid door vergunning of toelating, den naam van ware vrijheid niet verdient;

En *bij voorraad*, omdat zij bestemd zijn om weder aan de keten geklonken te worden, onder welken geleider, dit doet hier niets ter zake, maar voorzeker zoodra ieder vonkje van

Digitized by Google

eer er moed geheel zal zijn uitgebluscht; en alzoo is de *schijnbare* vrijheid, welke men hun laat, niets anders dan een lokäas om hunne aandacht af te leiden van de nationale verminking, die zij werkelijk reeds ondergaan.

Willem is altoos een vijand geweest van de vrijheid. In zijne oogen zou zij hem verhinderd hebben het geluk van zijn volk te bewerken, zoo als hij, Willem, het verstond en het tot stand gebragt wilde hebben.

Hij had, gedurende eenigen tijd zoodanig den vrijgevigen gespeeld, dat zelfs *Europa*, door zijne taal misleid, hem hoog verhief als het model der constitutionele Koningen, en dat zijner begunstigde onderdanen deswege tranen van dankbaarheid in de oogen welden.

Maar toen al de Belgen, in hunne eenvoudigheid, goedvonden om de grondwet als *eene waarheid* aan te merken, toen ontwaakte het vaderlijke gezag en wapende opentlijk zijne Koninklijke handen met de roeden der tyrannij.

Voor zoo lang als het Leopold vergund wordt om te *Brussel* de rol van Koning te spelen, zal deze geen dwingeland zijn, louter omdat hem zulks zou kunnen behagen. Hij heeft daartoe geen karakter zoo als Willem. Hij is uit zich zelven niets. Hij gehoorzaamt.

Maar indien de conferentie of de bondsvergadering, welke, de huichelarij uitgezonderd, van de conferentie niet onderscheiden is, tot hem zeide, *en zij zal het tot hem zeggen :* Uwe drukpers is te vermetel; uwe Katholijken zijn te magtig; het onderwijs moet bestuurd, de losbandigheid der dagbladen beteugeld, de associatiën aan bepalingen onderworpen, de wettige weigering der belasting voor misdadig verklaard, de beschuldiging van eenen minister onmogelijk gemaakt worden;

Van dien dag af aan zal er in *België* noch vrijheid, noch drukpers, noch onderwijs meer bestaan; er zullen geene associatiën meer zijn, zoo min Katholijke als andere; en de dagbladen zullen ingetogen zijn; de belasting zal altoos toegestaan, de ministers altoos toegejuicht worden; en men zal zeggen: er is een koningrijk *België*, er zijn een Koning en onderdanen, een hof en gunstelingen.

En daarmede is alles gezegd.

Digitized by Google

(26)

Zie bladz. 281.

BRIEF AAN DEN HEER REDACTEUR VAN DEN BELGE.

Parijs, den 14 Maart 1832.

Een laatste woord aan den Heer Levae, aangaande eenen twist, waarin ik overigens evenmin behagen schep als hij.

Ik dacht niet meer aan mijnen ouden vriend, toen hij mij op 't onvoorziens heeft aangevallen: ik heb mij slechts verdedigd.

Ik zeide, dat ik *vóór den 24 Augustus 1830*, op geenerlei wijze tot de werkdadige uitvoering der revolutie had aangezet, maar dat ik *na dit tijdstip* onophoudelijk had aangespoord tot het voortzetten der revolutie tot in hare uiterste gevolgen.

En dat wel, omdat ik geloof, dat eene te ligtvaardig gewaagde of ontijdige revolutie eene dwaasheid is, uithoofde van hare bijna onvermijdelijke gevolgen; te weten de waarschijnlijkheid eener tegen-omwenteling, die altoos eene plaag is, en de mogelijkheid eener restauratie die eene schande is.

Ik herhaal het hier; en ik daag den Heer Levae uit om, hetzij uit mijne gedrukte schriften, hetzij uit eenen vertrouwelijken brief, een bewijs te leveren voor het tegendeel.

De Heer Levae is begonnen met eene zinsnede aan te halen uit eenen brief, dien ik hem den 21 Augustus geschreven had, en waaruit volgt, dat ik destijds wenschte, dat men in *België* zou voortgaan met zich krachtig tegen het despotismus van Willem te verzetten, ten einde hem te noodzaken tot eene groote concessie, bij voorbeeld tot de scheiding van de twee deelen des Rijks met opzigt tot wetgeving en bestuur.

Gezond verstand alleen is genoegzaam om te doen gevoelen, dat ik vóór de Brusselsche onlusten, ten zij ik gek geweest ware, zelfs niet op de gedachte aan iets meer zou kunnen gekomen zijn.

Thans heeft de Heer Levae schatting gevorderd van mijnen *Brief aan mijne medeburgers*, die voor de eerste maal is uitgegeven *in November* en in welken men leest: « *Toen de* « *revolutie uitbrak*, welke ik mij beroemde te hebben voorzien

»en voorzegd (als moetende te eeniger tijd uitbarsten) *zonder*
» *op dezelve nog te durven hopen* (dewijl ik rondom mij geene
» geschikte bouwstoffen zag om eene goede en vooral volledige
» tot stand te brengen, *de eenige waarop het geoorloofd was*
» *hoop te voeden*) eischte ik ten minste de algeheele onaf-
» hankelijkheid van mijn Vaderland; en, indien het zich onaf-
» hankelijk maakte, voedde ik den wensch, dat het ook vrij zoude
» zijn, dat wil zeggen, dat ik *van het begin af aan* droomde
» van de republiek der Belgische provinciën.»

Ziedaar wat de Heer LEVAE noemt *in tegenspraak zijn met mij zelven*. Volgens hem, was *mijne begeerte* naar de onafhankelijkheid en *mijne wenschen* voor de vrijheid van mijn vaderland, als ook *mijn droomen* van eene Belgische republiek, om daardoor plotselijk en *van het begin af aan* de in *België* omvergeworpene monarchie te doen vervangen, van mijnen kant eene regtstreeksche poging, met terugwerkend effect, tot omverwerping van deze monarchie, *nadat de revolutie uitgebarsten was*, en de Hollandsche heerschappij binnen de grenzen van het Noorden was bepaald!

Dit is niet alles: om mij den genadeslag toe te brengen, voegt de Heer LEVAE er de volgende zinsneden bij uit denzelfden *Brief aan mijne medeburgers*:

« Ik gevoelde dat eene of andere schitterende daad, een of
» andere krachtige maatregel, en alzoo de oorlog met *Holland*,
» alleen *België* redden kon. Maar noch onze bondgenootschap-
» pelijke staat, noch onze nationaliteit waren bestemd om
» spoedig fortuin te maken bij het comité van algemeene
» veiligheid.»

Zou de Heer LEVAE bij geval meenen, dat er tijdens de even eindelooze als doellooze beraadslagingen van het comité voor de algemeene veiligheid nog geene revolutie had plaats gehad?

« Eenen constitutionelen tegenstand te bieden in een land,
» waar men scheen besloten te hebben om zijne schuld niet te
» vergrooten, dit kwam mij voor der moeite niet waardig
» te zijn.»

Neen, zeker niet: want de revolutionaire zegewagen, den 24 Augustus in gang gebragt, moest altoos regt toe en met snelheid vooruit rollen, tot aan het einde der baan. De wettigheid met hare weifelingen en halve maatregelen was

Digitized by Google

toen een bewijs van zwakheid geworden, meer nog dan dat de onverwachts uitgebrokene revolutie eene onvoorzigtigheid was geweest.

De gevolgtrekkingen van den Heer LEVAE tegen mij zijn dus valsch van het begin tot het einde, en gegrond op eene verwarring van dagteekeningen.

Ik zeg *verwarring*, omdat ik de aanvallen van mijnen ouden vriend aan dwaling toeschrijf. Hij heeft zich zeer wel kunnen bedriegen en heeft niemand willen misleiden, Ik laat zijner goede trouw gaarne regt wedervaren, zoo wel als zijner belangeloosheid, gelijk hij in zijn laatste artikel verzoekt.

En deze onbaatzuchtigheid is, ik beken het, des te verdienstelijker, naarmate zij zeldzamer is geweest in *België*, alwaar, indien men den Heer LEVAE gelooven mag, *iedereen de revolutie moede is;* dat wil zeggen, dat ieder, terwijl men haar stuk voor stuk afbreekt, zich derzelver bouwstoffen en puin zoekt toe te eigenen.

Deze beweegreden, die der vermoeidheid, der behoefte aan rust, tot welken prijs dan ook, heeft den heer LEVAE (altoos met iedereen) zich doen *vereenigen romdom LEOPOLD, die de omwenteling had gesloten.*

Eene omwenteling, welke men geene harer beloften heeft doen nakomen, eindelijk te verwerpen,— wij hebben gezien wat dit beteekent. Dezelve te sluiten door haar al hare beloften te doen verkrachten, zelfs die aangaande de onschendbaarheid van het grondgebied zoo ver de opstand zich uitstrekte en zoo als hetzelve geconstitueerd was, niet uitgezonderd, is dat niet haar vernietigen?

In dit geval zouden, volgens den Heer LEVAE, de Belgen en hun Koning in *Europa* eene zeer treurige rol gespeeld hebben en nog spelen.

Trouwens, dit is juist het denkbeeld, 't welk men zich overal in het buitenland van hen gevormd heeft. En inderdaad: of men geeft zich in het geheel de moeite niet meer om zich met *België* bezig te houden, of indien men somwijlen genoodzaakt is aan hetzelve gedachtig te zijn, dan gaat dit altoos gepaard met bittere verwijtingen, wegens deszelfs mislukte revolutie, die aan de zaak der volken zoo veel nadeel heeft toegebragt. Men betreurt het, dat LEOPOLD, voor eene kroon van diploma-

Digitized by Google

tisch maaksel, den loffelijken naam, vroeger, in dergelijke omstandigheden, door zijn gedrag jegens *Griekenland*, verworven, oneer heeft aangedaan.

Er bestaat dus overeenstemming omtrent de daadzaken, zoo wel van den kant des Heeren LEVAE, die de nieuwe Belgische monarchie zoo gedienstig verdedigt, als van den kant der liberale drukpers, die haar veroordeelt. Dit kan slechts de waarheid zijn.

DE POTTER.

---

(27)

Zie bladz. 281.

BRIEF AAN DEN HEER ABT DE HAERNE *).

Parijs, den 22 Julij 1831.

MIJNHEER,

Uw edel en standvastig gedrag gedurende de beraadslagingen, die de eerste der revolutionaire hervormingen van *België* ten gevolge hebben gehad, zal u ongetwijfeld eenen grooten invloed hebben verschaft op de zaken, inzonderheid op die der Katholijke partij, die aan u al de waardigheid verschuldigd is, waarmede zij zich bij de zoogenoemde *nationale* vertegenwoordiging heeft omringd. Ik verlang dezen invloed ten nutte aan te wenden, door u een denkbeeld mede te deelen,

*) Onder de mannen, die zich sedert de revolutie, in *België* hebben doen opmerken, is een der schoonste karakters onwedersprekelijk, dat van den Heer abt DE HAERNE. De liefde tot de vrijheid, tot de menschheid, tot het vaderland is bij hem meer en beter dan eene zaak, die slechts het verstand raakt en beredeneerd moet worden; het is eene zaak van het hart. Indien de Heer DE HAERNE, als priester, deel uitmaakte eener kerkelijke regering, waarbij de bisschoppen vrijelijk door de geloovigen wierden gekozen, of ten minste door een kiescollegie, bestaande uit daartoe door het volk gekozene personen, en waarbij niemand, eenmaal tot een kerkelijk ambt benoemd zijnde, van zijn verkregen regt zou kunnen worden

'twelk mij sedert eenigen tijd bezig houdt en waarvan gij beter dan iemand anders de verwezentlijking kunt verhaasten. De overwegingen, die ik aan uw oordeel onderwerp, zullen u, hoop ik, al de belangrijkheid van dit denkbeeld doen gevoelen, en de groote noodzakelijkheid om hetzelve in de tegenwoordige omstandigheden ten uitvoer te brengen.

De Belgische revolutie schijnt voor het oogenblik geëindigd; goed of slecht, dit is het punt niet waar het hier op aankomt, en evenmin of de ontknooping, welke men zich eindelijk heeft laten welgevallen, al of niet duurzaam zal zijn, en welke gij, waarschijnlijk even als ik, slechts aanmerkt als een derde provisionele toestand, luisterrijker zoo men wil, maar daardoor minder populair, minder hecht dan de beide anderen.

Ik ga van de regering van Leopold uit als van eene voleindigde daadzaak, en ik zeg:

»Mijne Heeren de Katholijken, indien gij al niet geheel en »al de revolutie hebt bewerkt, zijt gij het ten minste, die »dezelve hebt bespoedigd en doen uitbarsten, die hare zege »hebt beslist en verzekerd. Zij heeft u aangebragt wat gij regt »hadt van haar te verwachten, *de vrijheid.*

»Maar deze vrijheid is slechts geschreven; gij moet dezelve »toepassen; gij moet het regt in beoefening brengen, aan het »levendmakend beginsel een tastbaar ligchaam geven, 't welk »behoorlijk zijne plaats inneemt onder de stoffelijke belangen »der wereld.

»Geeft acht, dat gij, ganschelijk ingenomen met uwe zede»lijke overwinning, u de stellige gevolgen derzelve niet laat

---

ontzet, dan ten gevolge van een vonnis zijner pairs en door zijne opperhoofden aangezegd, dan zou hij zijn voortgegaan met zich een even krachtvol burger te betoonen als hij een eerlijk vaderlander is.

Het was om zooveel mogelijk de wedergeboorte van *België* te bespoedigen, dat ik hem den brief toezond, waarvan ik hier een afschrift lever, ten einde van mijne innige overtuiging te doen blijken, dat alleen door de godsdienst de maatschappij eene nieuwe inrigting zal bekomen; en dat de godsdienst niets duurzaams zal kunnen tot stand brengen, dan nadat zij zelve zal zijn ingerigt volgens de wetten der regtvaardigheid en der rede, die overeenstemmen met den wil van God.

De Schr.

Digitized by Google

« ontgaan, die alleen van de wezentlijkheid kunnen getuigen.

« Gij zijt onafhankelijk verklaard, dit stem ik toe; maar ik « zie uwe onafhankelijkheid nergens dan in deze verklaring.

« En waar zult gij haar zien, Mijne Heeren, wanneer een « uwer priesters, weigerende het *Domine, salvum fac Leopoldum* te zingen, bij koninklijk besluit en op het voorstel « van den toekomstigen minister, directeur of administrateur der « eeredienesten, zijne bezoldiging ontnomen zal worden? Zult gij « haar stellen in de radikaal gewaande herschepping (het werk « der roemrijke dagen) uit kracht van welke, uwe bisschop- « pen in plaats van door een' Calvinist, nu door een' Lutheraan « benoemd zullen worden? »

Mijn waarde Heer DE HAERNE, het schijnt mij dringend noodzakelijk toe, dat gij, vooral spoedig, *bezit* neemt van de vrijheden, welke de constitutie u waarborgt.

Indien gij het niet doet, zal het Gouvernement u voorkomen; en dan zal zelfs de strijd u onmogelijk geworden zijn. Het zal aanbieden het concordaat van den gewezen koning te ratificeren, met, indien het zijn moet, eenige voor het Pauselijk gezag voordeelige wijzigingen, en gij zult weder voor langen tijd onder het vernederend administrative juk gebragt worden. Haast u dus te handelen en te handelen met nadruk.

Te dien einde, dunkt mij, is het noodig, dat gij u ten spoedigste vereenigt tot eene meer of min officiële vergadering, tot een nationaal concilie zelfs, indien het mogelijk is en uwe bisschoppen daartoe den moed hebben, en dat gij, door een gezantschap naar den Paus af te vaardigen, u regtstreeks, zonder dat het Gouvernement daaraan eenig deel neemt, met hem verstaat, ten aanzien van de regeling der punten, die in den nieuwen staat van zaken eene nieuwe organisatie behoeven, bij voorbeeld en vooral de benoeming der bisschoppen, die zonder uitstel verkozen, aangesteld en gewijd moeten worden.

Vervolgens zou uwe vergadering zich bezig houden met hare betrekkingen tot de burgerlijke maatschappij. Zij zou, onder andere hervormingen, die door de tegenwoordige maatschappelijke behoeften gebiedend gevorderd worden, de afschaffing kunnen voorstellen van de bezoldiging der geestelijkheid. Zij zou zich daarop gronden, dat deze bezoldiging eene schuld

Digitized by Google

van den Staat is of eene aalmoes: als aalmoes zou zij dezelve van de hand wijzen, geen privilegie begeerende, zelfs niet al strekt het tot haar voordeel; en is de bezoldiging eene schuld, dan zou zij willen, dat dezelve door de wetgevende magt plegtig wierd erkend, in dier voege, dat de betaling nooit zou kunnen worden opgeschort. Bij 'gevolg zou zij vragen, hetzij eene op den Staat gevestigde rente, hetzij eene som gelds, te betalen in eenmaal of in verscheidene malen, jaarlijks, gedurende eenen bepaalden tijd, over welke som de Katholijke associatie zou beschikken naar goedvinden, en die zij vrijelijk zou verdeelen, zonder deswege verantwoording schuldig te zijn. Door middel van deze overeenkomst zal alle aanspraak op schadeloosstelling voor altoos vernietigd zijn.

Ik geloof, dat dit initiatief, door de regtschapene Belgische Katholijken genomen, de Europesche beschaving, welke in deze oogenblikken, ten minste men moet het hopen, een nieuw tijdvak van vrijheid en geluk zal doen geboren worden, eene groote schrede voorwaarts zal doen gaan. Zij zijn dit voorbeeld bovenal verschuldigd aan hunne edele broeders in *Frankrijk.*

Ik verhef mij hier boven alle bedenkingen, betreffende personen en vormen, en hecht mij enkel aan de beginselen.

Ik heb in der tijd slechts op de personen en de vormen aangedrongen, omdat ik geloofde, dat dezelve van belang waren voor den waarborg der ware beginselen.

Ik geloof dit nog. Mogt ik mij bedrogen hebben!

Eindelijk: iedere inwilliging uit toegeeflijkheid, ieder lafhartig uitstel, zou mij in de gegevene omstandigheden doodelijk toeschijnen. Men moet tegenwoordig de oude dwalingen onder de oogen zien en dezelve van nabij bestrijden. Indien de dwalingen vallen, wat is u dan aan de menschen en hunne ijdelheden gelegen? Indien, daarentegen, zoo als ik vrees, deze menschen en hunne instellingen gerugsteund worden, door de dwalingen, dat dan alles te zamen instorte, en dat geregtigheid en waarheid alleen blijven bestaan!

Ik heb gemeend, Mijnheer en eerwaardig medeburger, deze regels aan u, als aan den standvastigen en gemoedelijken verdediger van de zedelijke belangen der natie, te moeten toezenden; zij hebben geen ander doel, dan om deze zelfde belan-

Digitized by Google

gen den voorrang te doen verkrijgen boven die, welke uitsluitend de industrie betreffen en waarvan wij zoo langen tijd de dupes en de slagtoffers geweest zijn.

Een vijand zijnde van alles wat naar geheimzinnigheid zweemt, geef ik u volmagt, om van mijnen brief zoodanig gebruik te maken, als gij nuttig zult oordeelen. Men moet niet schroomen overluid te denken, wanneer men slechts de betrachting van het goede beoogt.

Ontvang de verzekering mijner opregtste hoogachting,

De Potter.

(28 *)

Zie bladz. 283.

BRIEF AAN DEN HEER DE LA MENNAIS, te Rome.

Parijs, 11 Maart 1832.

Reeds lang, Mijnheer, heb ik gewenscht, eenige oogenblikken met u te kunnen praten. De Heeren Gerbet en Combalot hebben de goedheid gehad, mij daartoe den weg te banen: vergeef mij, indien ik daarvan misbruik make. Mijn hart is vol. Alles wat mij omringt, alles wat rondom mij gebeurt, vergramt of walgt, verontwaardigt of ontmoedigt mij. Ik heb troost noodig, en bij u, Mijnheer, zoek ik denzelven.

Waarom zijt gij niet hier! De omstandigheden zijn thans veel hagchelijker, dan zij waren tijdens uw vertrek, en zij worden het dagelijks meer en meer. Slechts gij en de uwen wist uit dezen toestand nuttige lessen af te leiden, en ten minste het tegenwoordig ongeluk aan te wenden ten voordeele eener betere toekomst.

Aan wie is, sedert gij u het stilzwijgen hebt opgelegd, het woord verbleven? Aan lieden zonder trouw en zonder staatkundige regtschapenheid, aan menschen, die eene partij, eene factie dienen, die een stelsel zijn toegedaan, onverschillig,

---

*) Bijlagen 28 en 29 zijn naar handschriften overgezet. *Vert.*

Digitized by Google

goed of kwaad, een denkbeeld, onverschillig, waar of valsch, die deel uitmaken van eene *coterie*, en zich onderwerpen aan eenen man *quand même* ...., die zeer bekwaam zijn in het afweren van misbruiken, die hen belemmeren, vol moed in het bestrijden der bevoorregtingen, waarvan zij zelve geen genot hebben, maar overigens.........

....

Houdt gij, Mijnheer, deze herschepping (die der maatschappij in *Frankrijk*) voor mogelijk? Wat mij betreft, ik wanhoop daaraan, zoo lang de menschen zelve niet herboren zullen zijn. Zie hier hoe ik te dien aanzien redeneer: Om eene republiek te stichten moet men republikeinen hebben. En waar zijn die republikeinen? Dat zijn niet de menschen, die wij kennen als eigenbelangzoekers en verwaanden, die slechts van ambten, geld en nietswaardige onderscheidingsteekenen droomen; die de vrijheid voor zich zelve begeeren, wanneer zij onderdrukt worden; de heerschappij voor zich zelve, wanneer zij vrij zijn; die anderen overal uitsluiten, geborene despoten, die liever onder tien meesters willen kruipen, dan dat het hun zou ontbreken aan eenen slaaf om dien met geweld en wreedaardig te behandelen; die niets eerbiedigen, met iedereen en met alles den spot drijven, die voor niemand iets opofferen, maar de geheele wereld opofferen aan zich zelve; zonder zeden, zonder vertrouwen, zonder schaamte. Met die menschen, zou de vrijheid een nieuw despotismus, de gelijkheid eene verplaatsing van bezittingen, de oppermagt des volks eene rolsverwisseling tusschen de onderdrukten en de onderdrukkers zijn. Dezelfde hoogmoed, die zich met gouden borduursels en kruisen tooide, zou zich verbergen onder een' afgesleten rok of kamizool; en in plaats van *Mijnheer de graaf*, zou de aristocraat zich *burger* laten noemen; de staatzucht die livereijen ten toon spreidde en koets en paarden hield, zou dan pronken met een' hoed van gewast linnen. Waarlijk, zoo zou het, naar het mij toeschijnt, niet alleen eene dwaasheid, maar zelfs eene misdaad zijn, om naar eene omwenteling te wenschen, want met zulke bestanddeelen als ik daar zoo even in oogenschouw heb genomen, zou zij de zaken noch veel slechter doen gaan, die nu, als door een wonderwerk, op de eene of andere wijze gedijen.

Digitized by Google

Uw *Avenir* ten minste arbeidde aan de hervorming van het menschdom, naar vaste beginselen van algemeene vrijheid, als het eenig wijze en verstandige middel om ten laatste tot hervorming te geraken van de instellingen en de regeringen. Waarom heeft deze toorts opgehouden haar licht te verspreiden? Het is eene gewetenszaak, Mijnheer, dezelve onder eene koornmaat te houden. Kom dus zoo spoedig mogelijk weder om het ontwerp ten uitvoer te brengen, waarvan gij mij daags vóór uw vertrek wel eene vertrouwelijke mededeeling hebt willen doen; of indien gij zulks nog niet kunt, zeg mij dan ten minste, dat gij er niet van afziet, dat het u zelfs weldra mogelijk zijn zal, opdat zij worde het anker der behoudenis, door hetwelk ik het meest heb gehoopt, dat men aan de schipbreuk zou ontkomen.

Ook zult gij te *Rome* wel nooit verkrijgen, wat u alleen op uwe vijanden kan doen zegevieren, namelijk eene duidelijke en plegtige goedkeuring. Men zal u niet veroordeelen, dit weet ik, en zulks bewijst veel in de tegenwoordige omstandigheden, nu uwe veroordeeling zoo nuttig schijnt te wezen*); alle opregte menschen zullen dit gevoelen. Maar uwe vijanden zullen zeggen, en zij zullen dwazen vinden, tot welke zij het niet te vergeefs zeggen zullen, dat gij zulk eene verre reis niet hadt ondernomen om slechts een negatief bewijs voor uwe regtzinnigheid te erlangen, en dat, wanneer gij, Mijnheer DE LA MENNAIS, na zoo vele pogingen, er niet in slaagt, daarvoor een stellig en vormelijk bewijs te leveren, het klaar is, dat de Heilige Stoel u eene vernedering heeft willen besparen, waaraan, in de oogen der ongeloovigen, de kerk een ruim aandeel zou hebben gehad.

Over *België* spreek ik u niet. Het lot van deszelfs schoone revolutie, toevertrouwd aan deszelfs kinderen, de Katholijken,

---

*) Ik bedroog mij grovelijk. *Rome* bragt, zonder te aarzelen, een offer aan hetgeen voor deszelfs *tegenwoordigen* toestand *nuttig* was, en veroordeelde den Heer DE LA MENNAIS. Als wereldlijke magt gehoorzaamde het aan de Mogendheden, die het aan de noodzakelijkheid deden gehoor geven, welke haar allen medesleept. Indien het, getrouw aan deszelfs beginsel van Christelijke vrijheid, anders gehandeld had, zou de Heer DE LA MENNAIS nog een licht zijn in de kerk, en het Pausdom zou aan het hoofd staan van de beweging ter vrijmaking.

Digitized by Google

is verdorven geworden door hun gemis aan geestkracht en doorzigt, door hunne zwakheid, hunne weifelingen, hunne onbekwaamheid en, het moet gezegd worden, door hunne, anderen uitsluitende, bekrompenheid en volslagen gebrek aan alle grootsche en edelmoedige denkbeelden, aan alles wat het edel karakter uitmaakt van den vrijen mensch, die der vrijheid waardig is. Ik verwacht van dag tot dag de tijding eener orangistische restauratie, op verzoek der Belgen en op bevel der Mogendheden. Dit revolutionaire stuk, vertoond ten voordeele der magt, zal ten laatste uitgefloten worden door het volk, maar noch het Belgische volk, noch de magt, zullen van dien val nut trekken. Bij de eerste omverwerping in *Frankrijk* of, wat op hetzelfde neêrkomt, bij den eersten oorlog, zal de *groote natie* hare *natuurlijke grenzen* hernemen, grenzen die even als de wanden der maag van eenen gulzigaard zich zullen uitbreiden, naarmate men de scheidpalen nadert, tot dat de overwonnenen, hunne rol moede, op hunne beurt veroveraars worden, en zoo vervolgens, alles en altijd tot nadeel der beschaving en der vrijheid.

Gelief mij in het geheugen terug te roepen van de Heeren abt LA CORDAIRE en MONTALEMBERT en de eerbiedige betuiging aan te nemen van mijne opregtste toegenegenheid.

DE POTTER.

BRIEF AAN DENZELFDEN.

Parijs, 15 Junij 1832.

MIJNHEER EN EERWAARDIG VRIEND,

Ik kom uit *België* terug, waarheen ik mijne moeder had vergezeld.

Gedurende mijn verblijf van vier en twintig uren te *Kortrijk* heb ik vernomen, dat de Heeren GERBET, tegenwoordig te *Brussel*, LA CORDAIRE en eenige andere oud-redacteurs van *l'Avenir* het voornemen hadden gehad en misschien nog hadden, om de uitgave van dit dagblad voort te zetten in de staten van LEOPOLD. Er is nooit ongelukkiger denkbeeld in menschen-

hersens opgekomen. Hoe! de *Avenir*, die in *Frankrijk* inderdaad een groot vermogen heeft uitgeoefend, die, hoezeer in aanzien vervallen, zelfs zeer vervallen op het einde zijner loopbaan, aldaar nog groot ontzag inboezemde, en welks schaduw nog schrik verspreidt onder den aanhang der METTERNICH's der TALLEYRAND's en der WELLINGTON's, der koningen van het Heilig Verbond van 1815 en 1830, in *Rusland*, in *Pruisen*, in *Spanje*, in *Italië*; de *Avenir* zou zich stellen onder de bescherming der knechten van den provoost der Londensche Conferentie! De *Avenir* zou zich zelven in de onteerende noodzakelijkheid brengen om den schandelijken handel en de dwaasheden van het Brusselsche cabinet, ik zeg niet, goed te keuren (wie met uwe vriendschap vereerd wordt, Mijnheer, moet te veel verstand en schaamte bezitten, om zich met zulk eene rol te willen belasten) maar ten minste omtrent dezelve een liefderijk stilzwijgen in acht te nemen, zoo men wil, uit een Christelijk beginsel, maar niettemin doodelijk voor schrijvers over staatkundige aangelegenheden, die de edele roeping willen vervullen, om de volken en de koningen ten aanzien van hunne regten in te lichten en tot hunnen pligt terug te roepen, zonder aanneming van personen, leerstelsels geloofsbelijdenissen, coteriën of casten! Neen, Mijnheer, dit zal niet geschieden, ten minste ik wil zulks voor de eer der beginselen en ter liefde voor de menschheid gelooven.

Gij zult mij welligt vragen, waarom deze afhankelijkheid van den Brusselschen *Avenir* mij zoo onvermijdelijk toeschijnt. Helaas! Mijnheer, gij weet het zoowel als ik: toen de Heer DE COUX in *België* reisde, was hij verrukt, dat men aldaar algemeen de denkbeelden was toegedaan, welke hij zoo gewoon was in *Frankrijk* te zien honen en verguizen. Hetzelfde had plaats met den Heer abt GERBET. Maar hoe zouden zulke redelijke en verstandige lieden als de Belgen, zelve de vrijwillige bewerkers kunnen wezen van dienstbaarheid en schande, hoe zouden zij hun vaderland hebben kunnen verraden? De Heeren van den *Avenir* hebben dit geenszins geloofd. Wat mij betreft, zonder dit teeder punt te onderzoeken, bepaal ik mij tot de verklaring, dat het vaderland verraden is geworden, en dat mijne medeburgers aan de conferentie verkocht en overgeleverd zijn; dat de vrijheid den revolutio-

Digitized by Google

nairen van September tot een voorwerp van bitteren spot is geworden; ik neem er acte van, dat dit alles is gebeurd onder het bestuur dergenen, die opentlijk de leerstellingen van den *Avenir* belijden, die luider dan iemand schreeuwen : *Vrijheid in alles en voor allen!* en ik merk op, dat deze personen nog staan aan het roer der zaken, die zij bij voortduring op eene onwaardige, wijze verknoeijen. Ik herinner mij, dat deze laaghartige agenten (dit is al de eer, die ik hun bewijzen kan) den *Avenir* van *Parijs* in der tijd verhinderd hebben, zich duidelijk en vooral op eene voor het volk verstaanbare wijze te verklaren, aangaande de Belgische belangen, en ik besluit daaruit, dat het haar gemakkelijk zal vallen hetzelfde te doen met betrekking tot den *Avenir* van *Brussel.*

Verlangt gij dat ik namen noeme? Die der DE MERODE's, der VILAIN's XIIII, der RAIKEM's, der DE THEUX, der DE GERLACHE's enz. vloeijen uit mijne pen. Het is verre van mij, dat ik dezen Heeren hun toekomstig deel van het Paradijs zou willen betwisten; want, wel beschouwd, zijn zwakheid, onbekwaamheid, gebrek aan waardigheid, aristocratische begrippen geene doodzonden; maar ware revolutionairen, dat is te zeggen, volksmannen, die het volk niet vreezen, 't welk zij niet ontberen kunnen, noch de vrijheid, die zij wel moeten inroepen, al ware het met een grijnzend aangezigt, gelijk dat van den duivel, wanneer men hem dwingt een loflied te zingen tot eer van God, voorwaar dit zijn zij niet.

Nu is het de revolutie, welke den *Avenir* geroepen zal worden te oordeelen en niet de orthodoxie van hare overloopers, en zoodra de *Avenir* omtrent eene enkele schanddaad van het Belgisch ministerie het stilzwijgen zal in acht nemen en hare bedrijvers niet gestrengelijk zal brandmerken, dan zal er niets meer van hem te verwachten zijn voor de verdediging en de voortplanting der waarheden, die hij tot hiertoe op eene edele wijze en met nadruk heeft verdedigd.

De zaak der KLOPICKI's en SKRZYNECKI's, zoo onvoorzigtiglijk omhelsd door den *Avenir* van *Parijs*, in de zaken van *Polen*, heeft reeds eenen noodlottigen slag toegebragt aan den roem van liberaliteit, die van dit blad uitging. Deze Poolsche dictators waren uitstekend vrome mannen, die ongetwijfeld zeer stichtelijk baden, maar zij verzetteden zich tegen de wezent-

Digitized by Google

lijke emancipatie des *volks*, tegen de vrijmaking der lijfeigenen, tegen het toekennen van burgerlijke en staatkundige regten aan de Joden, en zij zelve zijn op nieuw onderdanen geworden van *Rusland*.

Indien nu de *Avenir*, al ware het slechts lijdelijk, zich onder verpligting stelt van het Gouvernement van MÉRODE, die, wel is waar een vijand is van de Hollandsche heerschappij, maar meer nog van de revolutionaire eenvoudigheid en billijkheid, dan is hij onherstelbaar verloren. Het is te midden des volks, dat de *Avenir* zijnen standaard planten moet; want hij behoort, niet tot een stelsel of tot eene school of aan eenige menschen, maar aan het menschelijk geslacht.

Vergeef mij, Mijnheer en eerwaardig vriend, deze uitstorting des harten, ter huldiging van beginselen, welker kracht en waarheid eeuwig zullen bestaan, welke wij beide zijn toegedaan en aan welke, juist omdat ik ze overal bedreigd zie, ik mij zal toewijden *quand même* .... zoo lang ik in staat zal zijn om twee denkbeelden te bevatten, te beoordeelen en uit te drukken.

Ontvang de verzekering van mijne eerbiedige gehechtheid.

DE POTTER.

BRIEF AAN DENZELFDEN.

Parijs, den 4 September 1832.

Ik stel er bijzonder veel belang in, mijn geëerde vriend, om u reeds dadelijk bij uwe aankomst in *België* *) een antwoord te doen geworden op den brief, welken gij de goedheid gehad hebt, mij te schrijven den 1 Julij l. l. Gij moet nu wel reeds digt bij *Brussel* zijn. Ik haast mij dan ook dezen te zenden aan den Heer BARTELS, die tegenwoordig te *Doornik* is, met verzoek u denzelven zoo spoedig mogelijk te doen geworden, door middel van zijne moeder of van den Heer Abt DE HAERNE.

*) Men had het gerucht verbreid, dat de Heer DE LA MENNAIS naar *Brussel* vertrokken was: dit gerucht was van allen grond ontbloot.

De Schr.

Zeg mij of ik mij bedrieg, Mijnheer: ik beschouw *België* en alles wat er sedert twee jaren plaats heeft, als het noodlottigste wat er zijn kon voor de staatkundige beginselen, die gij met zoo veel welsprekendheid onderwijst en welke ik mij beroem met u opentlijk te belijden. Ziedaar, zeggen de liberalen, die, wel is waar, onverdraagzame philozofen, maar niettemin burgers vol geestkracht zijn, ziedaar dan, waartoe de zoo hoog geroemde onafhankelijkheid der leerstellingen en der eerediensten, de volkomene vrijmaking van den menschelijken geest, met onbegrensde vrijheid van onderwijs en tot het daarstellen van associatiën, ten laatste heen leiden! Wij hebben eene staatsregeling, maar geene nationaliteit; Jezuiten-collegiën, maar geene grenzen; Bisschoppen, die vrijgemaakt zijn van het ministerie der eerediensten, maar regters, die afhankelijk zijn van het koninklijk welbehagen; een volk, 't welk nog niet aan de orde is gesteld, even als dat van *Polen* en dat van *Frankrijk*, maar daarentegen in den grond geholpen, onteerd, en gereed om alle soorten van vernedering en onderdrukking te ondergaan.

Deze schilderij is niet overdreven. Het zou voorwaar ongerijmd zijn de staatkundige emancipatie der Catholijken te beschuldigen als de oorzaak, dat deze schilderij met zulke donkere kleuren is overdekt; maar is het niet te betreuren, dat deze emancipatie plaats had, juist op het oogenblik toen kuiperij en laagheid de verwen toebereidde, en vele der staatsmannen, die haar het meest waardeerden, krachtig geholpen hebben om deze verwen zoodanig in te rigten, dat zij het schandelijk uitwerksel voortbragten, waarvan wij thans met weêrzin het hoofd afwenden?

Zoudt gij, Mijnheer, niet honderdmaal liever de voorkeur geven aan de vervolging, welke gij in *Frankrijk*, in *Duitschland* en te *Rome* ondergaat, dan aan de gewaande zegepraal uwer beginselen in *België*?

Naar mijn inzien, hebt gij er eene dier zoogenaamde overwinningen behaald, van welke men zich zeer moeijelijk herstelt.

Inzonderheid, nadat uwe eigene troepen, met de zegepalmen te gaan inoogsten, welke men er hun aanbood, zich vrijwillig in de belagchelijke positie (verschoon deze uitdrukking) hebben geplaatst van ingebeelde overwinnaars.

Bestond hier niet veeleer reden om allen schijn van mede-

Digitized by Google

pligtigheid aan eenen ongelukkigen uitslag, met nadruk, met barschheid zelfs en vooral duidelijk en opentlijk af te weren, daar deze alleen geschikt is om voor langen tijd een wezentlijk goed gevolg bijna onmogelijk te maken?

Moest men om aan onnoozelen te behagen, die, zoo men wil, wel zeer vroom zijn en *zeer hooge*, *zeer magtige* en *zeer excellente* Heeren, maar die, zonder hen scherp te beoordeelen den naam van onnoozelen verdienen; moest men, zeg ik, te *Brussel* het ongerijmde *midden met zijne liefde* gaan *belegeren* (ik geef de uitdrukkingen letterlijk weder) 't welk men te *Parijs* zoo dikwijls, zoo bekwaam en met zulke geduchte wapenen bestreden had?

Kon men met welvoegelijkheid de valsche eeden van Leopold bewierooken, nadat men den meineed van Karel X had gebrandmerkt?

Want, om kort te gaan, trouweloosheid en eerloosheid veranderen niet van aard, omdat zij gebillijkt worden door den Heer de Mérode, die zegt, dat hij de vrijheid wil in alles en voor allen, in plaats dat zij aangeraden worden door den Heer de Polignac, den dienaar van de monopolisten der congregatie.

Wat mij persoonlijk betreft, niets valt mij smartelijker dan te zien, hoe deze zelfde Katholijken, met welke ik zoo trotsch was om ter verovering onzer gemeenschappelijke regten op te trekken, toen zij de gevangenissen van Willem zoo eervol verlieten, thans, in de antichambres van Leopold, met mijne vrijheid en mijne waardigheid als mensch, hunne eigene waardigheid en vrijheid schandelijk prijs geven.

Zal men dan moeten wenschen, dat de waarheid nimmer zegeprale, uit vreeze dat ook zij het ongelijk der dwaling deelachtig, en even als de dwaling, laatdunkend, lafhartig en onregtvaardig zou worden?

En zou zij niet bij al hare kracht en zuiverheid kunnen bewaard blijven, indien zij niet onophoudelijk worstelde, bestendig geboond en vervolgd wierd? Moet, eindelijk, het doel, waarnaar wij streven, om altoos edel en heilig te blijven, dan nooit bereikt worden?

Ik moet u bekennen, eerwaardig vriend, dat ik mij meer en meer gehecht gevoel aan een beoefenend beginsel mijner jeugd, 't welk door de ondervinding der jaren dagelijks meer

Digitized by Google

bevestigd wordt; te weten, dat men tegenstand moet bieden *quand même* . . . ., dewijl de magt, hoedanig zij wezen moge, altoos ongelijk heeft, of altoos op het punt is om ongelijk te hebben, of het regt niet zóó aan hare zijde heeft als wel behoorde. Dit is echter zeer weinig aanmoedigend. Het is de *vanitas vanitatum*, toegepast op het maatschappelijk problema.

Ik verlang met ongeduld uwe terugkomst te vernemen. Het is meer dan tijd, dat men gezonde taal spreke tot de vrienden der vrijheid; men heeft hen lang genoeg van 't spoor geleid door namen van menschen en van partijen, door leerstelsels *a priori* en door stelselmatige onbeschoftheid.

. . . .

Behalve tot den Heer DE HAERNE, zal ik de vrijheid nemen u in *België* tot den Heer Pastoor * * * te verwijzen. Dit is een zeer verstandig man en die der volksgezinde gevoelens is toegedaan. Van mijnen vriend BARTELS spreek ik niet; deze is voor mij het zinnebeeld der onbeperktste goede trouw, die niet alleen het doel, maar, en dit is zeldzamer dan men denkt, ook de middelen wil, en voor geen' menschelijken hinderpaal terug treedt om het goede, dat hij beoogt, tot stand te brengen.

Ik verzoek u de eerbiedige verzekering aan te nemen van mijne hartelijkste toegenegenheid.

DE POTTER.

(29)

Zie bladz. 283.

BRIEF AAN DEN HEER BARTELS,
TE DOORNIK.

Parijs, den 6 Julij 1833.

De ontvangst van uwen brief verschafte mij des te meer genoegen, naarmate ik denzelven langer had te gemoet gezien.

. . . .

Goede God! dat alles wist ik, dewijl ik weet, dat men ons

Digitized by Google

haat, en dat de haat in *België*, even als al het overige, de algemeene liverei dragen moet, die namelijk der domheid en der kleinhartigheid. Hierin bestaat het nu, mijn vriend, door geene persoonlijke inzigten te worden gedreven, tot geene coterie of partij te behooren, geen stelsel aan te kleven. Lieden, die van eenen beteren maatschappelijken toestand droomen, dat wil zeggen, eenen toestand, die voor het volk minder onregtvaardig zou zijn, dan de tegenwoordige, zonder dat dit hun een' stuiver aanbrengt, wel foei! dat moet men niet verdragen; dat ware een te slecht voorbeeld gegeven, 't welk, wel is waar, niet zeer besmettelijk zou zijn; maar dat is om het even. — Weg met den dwaze!

Ik heb, sedert uw vertrek uit *Parijs*, geen enkel dagblad gelezen, uitgezonderd het uwe. Wat zou ik er ook in vinden? Knoeijerij van Koningen en vreesbetoon van volken; vasthoudendheid bij degenen die hebben, en roofgierigheid bij degenen die niet hebben; huichelarij bij hen die in hoogheid zijn gezeten en wel gevoelen dat de wezentlijke magt hun ontglipt, en dwaze misleiding bij hen die deze magt hebben en de groote vrijheid niet durven nemen om dit bij zich zelve te bekennen; eigenbelang, altoos en overal eigenbelang .... Neen, dat is de moeite niet waardig om naar een leeskabinet te gaan.

Wilt gij mijn gevoelen weten over hetgene thans plaats heeft en nog gedurende een weinig tijds plaats hebben kan? Het komt hierop neder: De Koningen hebben tot elkander gezegd: « Het is niet meer deze of gene onzer provinciën, welke bedreigd wordt, niet deze of gene onzer, dien men tegenstaat; het is het koningschap zelf, dat in gevaar wordt gebragt. Dit moet men, het koste wat het wil, staande houden. Want niet zoodra zal de eerste op rede gegronde republiek tot stand gebragt zijn, of de naam van het koningschap zal in het Europisch woordenboek worden doorgehaald. Laat ons derhalve al de persoonlijke opofferingen doen, welke de omstandigheden vereischen; is het koningschap gered, dan zullen de Koningen zich herstellen. Gij dus, stijfhoofdige Willem, heb geduld. Wij zouden de Belgen hebben kunnen noodzaken, en u hun hebben kunnen opdringen, u of uwen zoon of uwen kleinzoon. Maar voor het oogenblik wil het volk u niet, en wie weet of het, tot wanhoop gebragt wordende, niet liever eenen president zou aan-

Digitized by Google

stellen, dan zich aan u overgeven? Een provisionele Koning, wie hij dan ook zijn moge, zal het beginsel handhaven en naderhand kunt gij dan uwen klepper weêr bestijgen. Mogt het intusschen zoo erg loopen, dat gij hem niet weder besteegt, dan zal hij toch altoos door een' van de onzen bereden worden en gij zult te paard blijven op uwen hit.» — Tot KAREL X gold dezelfde redenering. Deze heeft geen' hit meer, dat is waar. Maar indien eindelijk zijn stokpaardje in ernst gesteigerd had, zou LA FAYETTE, welk een slecht ruiter en onbedreven kampvechter hij wezen moge, spoedig al de Koningen van *Europa* hebben uit den zadel geworpen, hetwelk HENDRIK V niet weder zou hebben te paard gebragt. Gelooft gij niet, dat hierin de geheele oplossing bestaat van het raadsel der regering van LODEWIJK PHILIPPUS en LEOPOLD, wier troonen het Heilig Verbond waarborgt tegen de republikeinen, onder voorwaarde, dat, indien de volken het eenmaal mogten dulden, zij dezelven zullen afstaan ten voordeele der *legitimen*?

. . . .

Bind dus een' kwijldoek onder de kin van ****, zet hem een' valhoed op het hoofd, en draag zorg hem de grondstellingen van den *Avenir* tot een' rammelaar te laten; zoo zullen noch de Koningen, noch de quasi-Koningen hem niet behoeven te vreezen, en in naam van de vrijheid in alles en voor allen, zal hij zich aan den band laten leiden door den hetman KOTSCHAKOFF en den Heer DE MUELENAERE, door den Baron VON MUFFLING en den Graaf DE MÉRODE.

. . . .

Ik zal mij wachten, mijn waarde, voor de Fransche *carbonari*. Mij aangaande, ik wensch niet, dat *Frankrijk* zich tot eene republiek vorme, dan nadat de vrijheid wortel zal geschoten hebben in *Engeland*, en zij in *Duitschland*, ten minste zedelijker wijze, zoo veel voortgang zal hebben gemaakt, dat men aldaar de opregte geestdrift van 1814 en 1815 niet meer te vreezen hebbe. Er is hier te veel wraak te oefenen, er zijn te veel eischen te voldoen, te veel hebzucht en ijdelheid te verzadigen, en geen regtvaardigheid, verdraagzaamheid en opofferende gezindheid genoeg. Men zou er eene vrijheid maken, die met regt den Duitschers en Engelschen met schrik vervullen zou. En dan . . . . .

Digitized by Google

Ik denk niet, dat uw dagblad mijne onderteekende stukken opneemt, en, opregt gesproken, verlang ik dit ook geenszins. Indien het echter, tegen alle verwachting, dezelve begeerde, zou ik niet in gebreke blijven ze toe te zenden. Want, mijn vriend, ik vrees de Koningen niet: men kent hun *ultima ratio*, en, voorwaar, dat is zulk eene onoverkomelijke zaak niet. Maar ik wil u wel bekennen, ik vrees de volken. Ik vrees te zullen slagen . . . . . . om de fortuin te maken van een' of anderen nieuwen VAN DE WEYER, *cum suis*. . . . .

Vaarwel, ik verwacht met ongeduld uw oordeel over *Brussel*, over ons revolutionair hof en onze hofoppositie. . . . .

DE POTTER.

BRIEF AAN DENZELFDEN.

Parijs, den 10 Julij 1832.

Uw brief, N°. 2, is veel geruststellender dan zijn voorgaande. Niets is zoo vermakelijk als de stijl der Heeren van den *Avenir*, zoo als zij daar staatkundig sentimenteel aan de voeten des protocollen-konings zitten te kirren. Het is inderdaad eene fraaije rol, die men den Heer DE LA MENNAIS laat spelen, door met de liefde zijner troepen den troon van den agent van TALLEYRAND, WELLINGTON *en compagnie* te doen belegeren.

« *V'là c'que c'est qu' d'aller aux salons!* »

.... Wat het onderteekende artikel betreft, ik zal het bij de eerste gelegenheid schrijven en een' eenigzins warmen toon voeren, na, bij voorbeeld, de aanstaande bedriegelijke misleiding op den 20. Want bovendien behoeft hij, die zoo lang gezwegen heeft, een voorwendsel om den mond weder te openen. Ik zal *unionistisch* wezen en *nationaal;* ik zou ook niet anders kunnen zijn: maar wat aangaat om daarbij tevens eene Fransche kleur aan te nemen, daarvan zie ik niet al te wel de mogelijkheid in. Verklaar u dus duidelijker, indien ik u niet begrepen heb.

. . . .

Digitized by Google

Men heeft, zegt men, LODEWIJK PHILIPPUS een ministerie ODILON BARROT aangeraden, met het voorzitterschap van den raad en geheele volmagt ter zamenstelling van het kabinet. Weet gij wie? De Heer D'APPONY. Ik hoop zeer dat men hem geen gehoor zal verleenen, want zoo doende zou men blijven slapen. Het zou alleen eene veranderde wijze van liggen ten gevolge hebben, en na lang genoeg te hebben gesnorkt op den buik, zou men op de linkerzijde sluimeren, in afwachting dat men zich op de regterzijde keeren kunne. Wel, wat drommel! dat men ontwake!

. . . .

De oranjegezinden zijn hier in groote verlegenheid. WILLEM wil niets van hen weten, ja zelfs niet naar hen hooren; en bij ieder hunner voorstellen nemen die lieden de houding aan van de schouders op te halen, en zeggen: « Bemoeit u daar niet mede. Wij weten er meer van, dan wij er u van zeggen kunnen. Weest gerust. De zaken zullen goed gaan, en van zelve teregt komen. Weet slechts, — even als wij doen, — te wachten. »

Hartelijk gegroet.

DE POTTER.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

VERBETERING.

Pag. 193, regel 5, *staat:* den tol; *lees:* de staatsbegrooting.

NB. Uithoofde de afstand van de drukpers het reviseren der proeven bemoeijelijkt, verzoekt men verschooning voor mogelijk ingeslopene feilen.

Digitized by Google

INHOUD

VAN HET EERSTE DEEL.

HOOFDSTUK I.

HOOFDSTUK II.

HOOFDSTUK III.

HOOFDSTUK IV.

HOOFDSTUK V.

Digitized by Google

HOOFDSTUK VI.

HOOFDSTUK VII.

HOOFDSTUK VIII.

HOOFDSTUK IX.

HOOFDSTUK X.

HOOFDSTUK XI.

HOOFDSTUK XII.

Digitized by Google

HOOFDSTUK XIII.

HOOFDSTUK XIV.

HOOFDSTUK. XV.

HOOFDSTUK XVI.

HOODFSTUK XVII.

HOOFDSTUK XVIII.

Digitized by Google

HOOFDSTUK XIX.

HOOFDSTUK XX.

HOOFDSTUK XXI.

HOOFDSTUK XXII.

HOOFDSTUK XXIII.

HOOFDSTUK XXIV.

Digitized by Google

HOOFDSTUK XXV.

HOOFDSTUK XXVI.

HOOFDSTUK XXVII.

HOOFDSTUK XXVIII.

HOOFDSTUK XXIX.

HOOFDSTUK XXX.

Digitized by Google

HOOFDSTUK XXXI.

HOOFDSTUK XXXII.

HOOFDSTUK XXXIII.

HOOFDSTUK XXXIV.

BIJLAGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DE

BELGISCHE OMWENTELING.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE

BELGISCHE OMWENTELING.

1828—1839.

PERSOONLIJKE HERINNERINGEN,

MET

BEVESTIGENDE BIJLAGEN,

DOOR

De Potter.

Tweede en laatste Deel

NAAR HET FRANSCH.

DORDRECHT,
BIJ H. LAGERWEIJ.

1840.

Digitized by Google

De Volken zijn alteos zoo vrij, en de Gouvernementen zoo magtig, als zij verdienen te wezen . . . Het despotismus is het onvermijdelijk gevolg van den slaafschen geest der geregeerden, even als de omwentelingen het gevolg zijn van de dwingelandij der regerenden.

Hoofdstuk XXXVII.

Digitized by Google

INHOUD

VAN HET TWEEDE DEEL.

HOOFDSTUK XXXV.

HOOFDSTUK XXXVI.

HOOFDSTUK XXXVII.

AANHANGSEL.

HOOFDSTUK XXXVIII.

HOOFDSTUK XXXIX.

Digitized by Google

HOOFDSTUK XL.

HOOFDSTUK XLI.

HOOFDSTUK XLII.

HOOFDSTUK XLIII.

HOOFDSTUK XLIV.

HOOFDSTUK XLV.

Digitized by Google

HOOFDSTUK XLVI.

HOOFDSTUK XLVII.

HOOFDSTUK XLVIII.

HOOFDSTUK XLIX.

HOOFDSTUK L.

HOOFDSTUK LI.

Digitized by Google

HOOFDSTUK LII.

HOOFDSTUK LIII.

HOOFDSTUK LIV.

HOOFDSTUK LV.

HOOFDSTUK LVI.

AAN MIJNE MEDEBURGERS.

Digitized by Google

BIJLAGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HERINNERINGEN

UIT DE

BELGISCHE OMWENTELING.

XXXV.

Kort overzigt van mijn staatkundig gedrag. — Vriendschapsbreuk met den Heer TIELEMANS. — De Heer JOTTRAND. — De Policie.

Mijn geweten geeft mij de getuigenis, dat ik mij altoos rondborstig betoond heb jegens anderen, gelijk ik steeds regt heb laten wedervaren aan mij zelven. Toen de omstandigheden mij op het tooneel des werkelijken en openbaren levens riepen, bezat ik geen wezentlijk gewigt om daarop vertooning te maken, en meende dit ook niet te bezitten. Ik had voor de rol, die ik naar mijn beste vermogen speelde, slechts juist zoo veel aanzien, als die omstandigheden mij verlèenden en voor zoo lang zij mij hetzelve verleenden. Ik was hetgeen waarvoor men mij hield en ik deed hetgeen dit gevoelen mij veroorloofde te doen. Zoodra de denkwijze te mijnen opzigte veranderde, deed ik niets meer, en kon ook niets meer doen,

Digitized by Google

omdat ik, wel beschouwd, niets meer was. Deze waarheden, die, over 't algemeen, bij de menschen moeijelijk ingang vinden, waren wij nooit vreemd; ik heb mij dezelve nooit ontveinsd en heb ze nooit ontkend. Hierin lag echter voor mij geene verdienste, want ik stelde er voor mij zelven geen belang in of de daadzaken, waarvan ik acte nam, als van onwrikbare realiteiten, in het geheel niet of anders waren. Ik nam zonder moeite de realiteiten aan, zoo als zij waren en omdat zij waren. Daarom ook was het zelfs in mijnen geest niet opgekomen om het volk te bedriegen, door mij in deszelfs oogen te vertoonen zoo als het wilde dat ik wezen zou. Ik zeide hun wat ik werkelijk was, en wat ik vastelijk besloten had mijn gansche leven te blijven: daarop werd ik verworpen, en ik verwijderde mij met de overtuiging van mij zelven gelijk te zijn gebleven, anderen niet misleid, niemand gevleid, niemand verschalkt, niemand bestolen te hebben, zelfs niet het volk, 't welk men zeldzaam liefkoost, 't welk men bijna altoos bedriegt en 't welk men onbeschroomd en gewetenloos berooft.

Sedert eenigen tijd, was mijne briefwisseling met den Heer Tielemans aanmerkelijk verflaauwd. Ik had voor goed opgehouden in de wereld der maatschappelijke betrekkingen eene positive grootheid te wezen, en mijne negative waarde kon met zóóveel de positive verminderen van de personen, die onvoorzigtig genoeg waren om zich naast mij te plaatsen in dezelfde formule. Ook schreven wij elkander niet meer, dan telkens na een langer tijdsverloop, en de brieven van mijnen ouden vriend schenen mij toe eene zigtbare verlegenheid te verraden, waaraan ik voornam een einde te maken, hoe smartelijk het mij overigens viel mij bloot te stellen

Digitized by Google

aan de verbreking van eenen vriendschapsband, die ons twaalf jaren verbonden had. Gewoon zijnde vrij uit over alles mijne gedachten te zeggen, gaf ik aanleiding tot eene wisseling van denkbeelden over de positie van den Heer TIELEMANS, welke mij geheel en al valsch toescheen en door zijn gedrag, naar mijn inzien, dagelijks minder houbaar werd. Gouverneur zijnde van de provincie *Luik*, onder den Heer DE MUELENAERE, Koning LEOPOLD en de Katholijke aristocratie, stond de Heer TIELEMANS voortaan zich verdacht te maken bij de liberalen en kon evenwel nimmer het vertrouwen winnen van de doctrinairen. Ik zeide hem: Doe even als of de revolutie niet had plaats gehad, en wees eenvoudig *de Advokaat* TIELEMANS. Laat de lieden varen, die u niet beminnen, die u niet kunnen beminnen, en u slechts juist zoo langen tijd behouden, als noodig is om u voor hen onschadelijk te maken. En zelfs indien gij blijven wildet waar gij zijt, dan zou daartoe voor u geen ander middel zijn, dan oogenblikkelijk uwe plaats te verlaten, ten einde het Gouvernement te noodzaken er u terug te roepen. Weldra zult gij bij hetzelve volkomen hebben uitgediend, het zal u wegzenden en nimmer terug roepen. — Indien hij mij daarop geantwoord had: Ik wil Gouverneur wezen en andermaal Minister worden, omdat ik aan mijn kind een gedeelte van de opbrengst dezer hooge bedieningen wensch na te laten, dan zou ik nogmaals getracht hebben hem te betoogen, dat hij zich bedroog, ten aanzien van den weg, dien hij volgen moest, ter bereiking van een doel, 't welk ik nogtans niet meer zoo sterk zou afgekeurd hebben. Maar hij hield staande, dat hij goed deed in eenen volstrekten zin, en dat dit goede op geene andere wijze kon be-

Digitized by Google

tracht worden; dat het *zijn pligt* was aldus te handelen, en dat hij langs den weg, dien hij betrad, niet missen kon te komen waar hij wezen wilde, omdat hij er zijn moest. O! toen verloor ik mijn geduld, want mijn denkbeeld van pligt was juist het tegenovergestelde van het zijne, en ik veroordeelde te gelijk, én het doel, hetwelk de Heer TIELEMANS zich voorstelde, én de middelen, door welke hij zich vleide tot hetzelve te geraken. Alle betrekking tusschen ons hield nu weldra op. Korten tijd daarna werd mijn vooruitzigt volkomen bevestigd: de Heer TIELEMANS, zijns ondanks, op nieuw Advokaat geworden, en bij gevolg te laat om op eene goede praktijk te kunnen rekenen, was genoodzaakt in de regterlijke orde tot het niet te keeren. Ik heb niet meer van hem hooren spreken *).

Ik ging voort met telken jare een réisje te doen naar *België*, en ieder jaar meende ik te bespeuren, dat ik in de openbare achting langzaam weder een weinig gewon van hetgeen de buitensporigheid der tijden, de onstandvastigheid der menschen en mijne eigene overzettelijkheid mij aldaar hadden doen verliezen. Onder de mannen, die ik met het grootste genoegen tot mij zag wederkeeren, tel ik den Heer JOTTRAND, destijds nog uitgever, hoofd-redacteur en eigenaar van den *Courrier Belge*, tegenwoordig eenvoudig Advokaat, en die, hoewel minder standvastig in zijne gevoelens dan ik, dezelve nogtans altijd naar zijne overtuiging en geweten heeft beleden. Hij schreef mij zonder omwegen, dat hij gedeeltelijk te mijnen opzigte in dwaling had verkeerd en gedeeltelijk zich zelven bedrogen had.

---

*) Zie Bijlage 30.

Digitized by Google

Ik antwoordde hem op denzelfden openhartigen toon, dat ik dat alles van dien oogenblik af aan beschouwde als niet gebeurd, en sedert hebben wij tot elkander in de hartelijkste betrekking gestaan.

Ik herinner mij, dat ik, reeds in mijnen eersten brief, voor den Heer Jottrand niet verheelde, en evenmin voor al wie mij in *België* toescheen zich te willen verzetten tegen den rugwaartschen gang der zaken, dat men zich gewillig moest onderwerpen aan de gevolgen van de misslagen, die begaan waren, tenzij men zich in staat bevond om de zaak op nieuw te beginnen. En daar hij erkende, dat het, wel te verstaan destijds, onmogelijk was de laatste partij te kiezen, leide ik daaruit noodwendig het besluit af, dat de oppositie, die vóór de omwenteling en onder Willem voor de Belgen een vooruitgang was geweest, na deze krachtige openbaarmaking van den volkswil en onder Leopold inderdaad een kinderspel was geworden, en ik verklaarde derhalve, dat ik aan dit spel in het minst geen deel zou nemen; dat indien de omstandigheden niet andermaal ernstiger werden, ik besloten had om mijne rust daaraan niet weder te vergeefs op te offeren, en dat ik moeds genoeg bezat om mijne wenschen en mijn berouw mede te nemen naar het graf *).

De Heer Jottrand (en het is mogelijk, dat hij gelijk had) stemde met mijn gevoelen niet overeen. Hij volhardde steeds bij zijn doel, te weten eene grondige maatschappelijke wederherstelling, welke, sterk doorgedreven wordende, gelijk hij het begrijpt, geheel verschillend is van de democratische verbetering, zooda-

*) Zie Bijlage 31.

Digitized by Google

nig als ik begeerde dat trapsgewijze tot stand gebragt zou worden, eenvoudig door middel van de opruiming der hinderpalen, die dezelve in den weg staan. De Heer JOTTRAND zoekt de kwalen des volks te genezen door het aanwenden van sterk werkende middelen; ik begeer eenvoudig dat men die kwalen niet verergere, dat men ze geen voedsel geve, dat men hare genezing niet tegenwerke. Hoedanig intusschen wij ook somtijds mogen verschillen ten aanzien der middelen, ons doel nogtans is klaarblijkelijk hetzelfde.

Bij iedere mijner reizen, bekostigde, naar men mij verzekerde, nu eens de Belgische, dan weder de Fransche policie, en ook wel beide, eenige agenten om een wakend oog over mij te houden *). Ofschoon door mijne vrienden gewaarschuwd voor deze schandelijke regeringsmaatregelen, en evenmin gewoon mij schuil te houden om hetgeen ik doe, zeg of denk, als ik aan mijne daden en woorden gewigt toeken, heb ik deze bespieding *tot bescherming* onzer zoogenaamde populaire Gouvernementen nooit bemerkt. De menschen, die zichzelve aan hunne onderdanen hebben opgedrongen, moeten dus veel behagen vinden in de onrust, die hen aanhoudend beknelt, van *uit den zadel geligt te worden*, door degenen, die hen in sterkte, in behendigheid of ook slechts in geluk overtreffen! Ik begrijp hen even zoo min als zij mij gelooven (en hierin ligt het geheim hunner policie-bemoeijingen) wanneer ik zeg, dat ik niets betreur, dat ik niets begeer, dat ik noch *hunne* magt noch *hunne* rijkdom men zou willen, en dat, indien ik aan het volk de

*) Zie Bijlage 32.

Digitized by Google

vrijheid predik, zulks is, opdat het in derzelver *volle bezit* gerake, met het genot der regten, die het van God heeft ontvangen, en der goederen die het zich door zijnen arbeid verschaft, zonder dat ik daarom meer vrijheid, meer gezag en meer welvaart verkrijge, dan mij als een integrerend deel van dat zelfde volk wettig toekomt.

Digitized by Google

XXXVI.

Mijne zijdelingsche betrekking met Koning WILLEM. — Grondregelen van verdraagzaamheid. — Vragen aan de Belgische Katholijken.

Te midden van de partijen, die de maatschappij verdeelen, heb ik altoos de min talrijke klasse der regtschapene lieden onderscheiden, zamengesteld uit mannen van alle partijen, voor wie de zegepraal van hun gevoelen een middel is om hunne medemenschen te beter te dienen, en niet het doel, welks bereiking zij beoogen, omdat zij zelve hunne eigene fortuin daaraan verbonden hebben. Het is gelukkig nooit in mij opgekomen om iemand van die klasse te verwerpen, tot welke staatkundige of godsdienstige partij hij overigens mogt behooren; en ik ben daarvoor beloond geworden door het vôlkomen vertrouwen, 't welk mij geschonken werd door de opregten der verschillendste en zelfs der meest afstekende kleuren. Tijdens de hevigste monarchisch-revolutionaire geestdrift in *België*, heb ik er gezegd en doen drukken, dat ik aan een' *oranjegezinde* met onbevlekte handen verre weg de voorkeur gaf, boven de zich noemende republikeinen en kwanselaars in radikale hervormingen.

De Belgische oranjegezinden waren dikwijls verwonderd, mij, gelijk zij zich uitdrukten, *zoo redelijk* te

Digitized by Google

vinden, en ik was het niet minder, omdat zij zich van mij een denkbeeld hadden gevormd, 't welk mij meer dan buitensporig toescheen. Ik bekende hun gaarne, dat de toestand van *België* niet duurzaam was; zij stemden van hunne zijde toe, dat Koning WILLEM vele misslagen had begaan. Toen klommen wij op tot aan den dageraad der revolutie en dáár stemden wij volkomen overeen, omtrent hetgeen WILLEM zou hebben kunnen en moeten doen om alle rustverstoring en geweld te verhinderen. *Indien de Koning het wist!* zeiden zij mij dikwijls, daarbij zinspelende op mijne beschouwing van de zaken onzes lands. En ik antwoordde hun: Wij hebben langen tijd onze hoop op hem gevestigd; hij zelf heeft ons gedwongen om niets te verwachten dan van ons zelve. — Maar de zaken zijn veranderd. — Dat is waar; intusschen vrees ik zeer, dat hij met haar niet veranderd zij. — Indien gij beproefdet! — Ik? . . . . ik ben niets en vermag niets. Evenwel ik zal nooit weigeren mij te verklaren, voor wie of omtrent wat het ook zijn moge.

En ik stelde eene nota op, die ik aan een' dergenen, die in dezer voege tot mij spraken, toevertrouwde. Ik heb alle reden om te denken, dat zij onder de oogen van WILLEM kwam. Deze omstandigheid is bij niemand bekend. Als onbeteekenend voor het publiek, zou ik dezelve hier met stilzwijgen hebben kunnen voorbijgaan. Maar dit ware in mijne oogen eene soort van dubbelhartigheid geweest, waarvoor ik mij onvatbaar ken. Ik voeg den tekst zelven der bedoelde nota, die ik in mijne papieren bewaard heb, bij de *Bijlagen*. Zij zal mijnen medeburgers ten bewijze verstrekken, dat ik in mijn gevoelen nimmer

Digitized by Google

gewankeld heb, en dat ik niet alleen altoos *België* heb willen redden, zelfs ten koste van mijne rust en van mijnen naam, dien ik den lasteraars prijs gaf, maar bovendien, dat ik het bestendig heb willen doen op dezelfde wijze, de eenige, die na de mislukte, geschondene, vernietigde revolutie mogelijk was en die eenige kansen voor de toekomst aanbood *).

In 1834, gaf ik te *Parijs* eene brochure in het licht, getiteld: *Grondregelen van verdraagzaamheid, ter dienste der Belgische Katholijken.* Mijne bedoeling was om der geestelijkheid van mijn land de misbruiken onder het oog te brengen, die zij maakten van haren zedelijken invloed, welke het gevoelen van verre weg de groote meerderheid des volks haar veroorloofd had in eene wezentlijke en stoffelijke magt te verkeeren. Het eenige middel, zeide ik tot de priesters, om deze magt te behouden, is dezelve te wettigen, en daartoe is noodig, dat zij altoos regtvaardig worde aangewend jegens iedereen, jegens de minderheid zoowel als jegens de meerderheid, zonder iemand uit te sluiten, dat wil zeggen, dat niemand, noch de minderheid noch een eenig mensch worde te kort gedaan in de vrije ontwikkeling hunner vermogens, de vrije uitoefening hunner regten, zonder aanzien van persoon en onbeperkt, inzonderheid wat betreft hun godsdienstig geloof, naardien het geweten en de geest noodzakelijk en volstrektelijk vrij zijn in hunne werking naar buiten, bijzonder ten aanzien der eeredienst.

Nu werden de niet-Katholijken of de ongeloovigen of de ongodsdienstigen door de Katholijke priesters on-

*) Zie Bijlage 33.

Digitized by Google

derdrukt, naardien zij, om door deze te worden toegelaten tot het deelgenootschap aan de staatkundige en burgerlijke voorregten of tot die der maatschappelijke zamenleving, zoodanig als dezelve in *België* was ingerigt, den schijn moesten aannemen van te gelooven, en zoo al niet godsdienstigen, ten minste huichelaars moesten wezen, opdat zij door hun voorbeeld het volk zouden bevestigen in het geloof, van hetwelk zij zelve uit grond van hun hart afkeerig waren. Het was slechts door aanhoudende huichelarij en bedriegerij, dat is door een leven vol kwelling, foltering en onderdrukking, dat de niet-Katholijke Belgen hopen konden om voor hun aandeel genot te hebben van de constitutionele regten, welke de grondwet waarborgt aan allen, zonder onderscheid, en zelfs der maatschappelijke regten, welke de natuur waarborgt aan elk verstandelijk wezen, zoo als, bij voorbeeld, het regt om van zijne, op eene eerlijke wijze uitgeoefende, kunstvlijt te leven. Want niet alleen werd de ongeloovige, hoe regtschapen en verdienstelijk hij overigens wezen mogt, nimmer ondersteund door de Katholijke kiezers of benoemd door een altoos Katholijk of van Katholijken, die de meerderheid der natie uitmaakten, afhankelijk ministerie; maar bovendien, om zich, noodwendig Katholijke, cliënten te bezorgen, die altijd en in alles aan hunne priesters gehoorzaam zijn, moest deze ongeloovige, hij mogt Advokaat, Geneesheer, Fabrikant, Koopman, Handwerksman enz. wezen, zich naar de uiterlijkheden schikken van eene eeredienst, welke voor hem een zwaar en moeijelijk juk was, zoo hij dezelve al niet beschouwde als een misdadig en goddeloos bedrog.

Digitized by Google

Voor dezen ondragelijken toestand van zaken, en die bij gevolg niet kon blijven bestaan, was een zeer eenvoudig geneesmiddel, hierin bestaande, dat de priesters, als burgers hunne politieke en civiele regten behoudende, daarvan nooit anders dan als burgers zouden gebruik maken; dat zij van hunnen priesterlijken invloed (die even zoo wettig is als elke andere invloed, zijnde dezelve louter zedelijk en niet gestaafd door kracht van geweld) zich slechts zouden bedienen in zaken het geloof betreffende, zonder ooit de zoo verschillende belangen der aarde en des hemels ondereen te mengen, zonder dus, bij voorbeeld, bij de verkiezingen, een' candidaat tot volksvertegenwoordiger op te dringen, hoe ongeschikt en nietig hij, uit een politisch oogpunt beschouwd, moge wezen, enkel en alleen uit aanmerking zijner godsdienstigheid, en zonder degenen, die hem hunne stem niet verleenen, te bedreigen met de straffen der hel. Deze gedrogtelijke verwarring zou, na gedurende eenigen tijd de orde der maatschappij te hebben verstoord, eindelijk op eene anti-godsdienstige terugwerking uitloopen, welke de geestelijkheid zelfs van hare persoonlijke staatkundige regten zou doen berooven. Voorzeker ware dit eene andere onregtvaardigheid, doch welke degenen, die daarbij lijden zouden, slechts aan zich zelve zouden te wijten hebben en aan het onvoorzigtig misbruiken van het geestelijk gezag, door hetzelve toe te passen op alle omstandigheden des levens en alzoo de maatschappij tot een priesterlijk domein te maken.

Eindelijk voorspelde ik aan de geestelijkheid, dat, indien zij gedurende eenigen tijd, hardnekkig voort-

Digitized by Google

ging met op deze wijze te *regeren*, de minderheid allengs tegenstand zou gaan bieden, dat deze oppositie vijandiger zou worden, naarmate zij in krachten zou toenemen en haar eindelijk buiten bezit zou stellen, hetzij op eene vreedzame wijze, door zich op hare beurt van het openbaar gevoelen en daardoor van den invloed en de magt meester te maken, hetzij geweldddadig, indien, namelijk, de geestelijkheid wederstand bood en zij met geweld een gezag wilde verdedigen, dat opgehouden zou hebben een' steun te vinden in de openbare meening. Mijne geheele brochure kon gerekend worden in deze weinige woorden vervat te zijn: Belgische priesters, gij heerscht; dit is eene daadzaak en een gevolg van het aantal dergenen, die u gehoorzamen of, wat hetzelfde is, van den algemeenen toestand der verlichting in *België;* gij wilt uwe heerschappij behouden, dit ligt in den aard van den mensch en de priester is in de eerste plaats mensch. Handelt dus logisch; laat uwe zedeleer overeenstemmen met uw belang; weest regtvaardig om sterk te kunnen blijven; verongelijkt niemand, doet niemand kwelling of vernedering aan; maakt iedereen gelukkig en gij zult zelve gelukkig zijn!

Korten tijd daarna deed ik te *Brussel* zelf uitgeven: *Vragen aan de Belgische Katholijken met betrekking tot den rondgaanden brief tegen den Heer* DE LA MENNAIS. Dit was al weder hetzelfde denkbeeld, voorgesteld in eenen anderen vorm. Katholijken, en inzonderheid gij, priesters, gij werdt met ons verdrukt; indien gij geëischt hadt de mágt te bezitten, zouden wij u niet hebben geholpen om dezelve te ver-

Digitized by Google

krijgen, omdat, despotismus voor despotismus, wij ons even goed hadden kunnen onderwerpen aan het bestaande, en de magt zou u nog zwaarder onderdrukt hebben dan te voren. Maar gij hebt de vrijheid gevraagd voor ons even als voor u zelve; onze unie werd tot stand gebragt en het despotismus omvergeworpen. Gij geniet thans de wezentlijkste vrijheid en de magt is u ten deel gevallen door den wil van de meerderheid, die zich aan u onderwierp. Nu beveelt u de Paus, dien gij als uw opperhoofd erkent, dat gij te zijnen voordeele, 't welk hij het uwe noemt, de vrijheid zult dooden om zijn gezag over u te verzekeren, dat hij verwart met het gezag, 't welk gij over ons uitoefent. Ziet intusschen wel toe: er ligt waarheid in hetgeen hij zegt, ten minste wanneer men de zaken uit hetzelfde oogpunt beschouwt als wij, want ook wij gelooven, dat zonder door geweld onderschraagd gezag, het Katholicismus met rassche schreden zijn einde nadert. Maar er bestaat voor u, als oppermagtige meerderheid, een nog meer onmiddellijk belang. Ik heb u reeds bewezen, dat gij het niet hebt kunnen worden, dan door de vrijheid in te roepen, gij kunt het ook niet blijven, dan door de vrijheid, en wel de vrijheid van allen te eerbiedigen en te doen eerbiedigen: want, zonder dat, zouden er onderdrukkers zijn, namelijk gij, en onderdrukten, te weten wij; en de onderdrukking van een' enkelen door allen is zoo wel eene onthouding der vrijheid als het despotismus van een' enkelen over allen; nu zijt gij alvorens te heerschen zelve onderdrukt geweest, en gij weet op hoedanige wijze het despotismus, 't welk u is vooraf gegaan, een einde heeft genomen.

Digitized by Google

Bedenkt u dus wel, of gij ons wilt vrij laten, opdat gij moogt kunnen voortgaan met ons te *besturen*, met andere woorden of gij den Paus ongehoorzaam wilt zijn, dan of gij, om hem te gehoorzamen, liever wilt beproeven ons uw juk op te leggen en den mond te stoppen, dat is in de eerste plaats uwe magt te verliezen en vervolgens u, in een wezentlijk vrij land, tot de volstrektste staatkundige en burgerlijke nietigheid te veroordeelen. Kiest.

Digitized by Google

XXXVII.

De Réformateur. — Mijne wederlegging van den National en de Gazette, in het belang van het regt van België op onafhankelijkheid. — Het geschilstuk aangaande de Katholijken in de Pruisische Rijn-provinciën. — Het ijzeren kruis. — Besluit.

Zoodra de *Réformateur* te *Parijs* verscheen, was ik getroffen over de juistheid en klaarheid zijner redeneringen, de edelmoedigheid zijner gevoelens en de billijkheid zijner grondregelen: het was de eerstemaal, sedert den *Avenir*, dat de periodieke pers in *Frankrijk* opentlijk de waarlijk liberale leer van 't gemeene regt, of van de vrijheid in alles en voor allen, beleed, met het verlangen, dat er eene welwillende discussie mogt plaats grijpen tusschen de denkwijzen van allerlei aard, opdat door dezen vrijwilligen strijd der onderscheidene verstandelijke overtuiging, de waarheid eindelijk zoude worden aan het licht gebragt, en door de op rede en bewijzen gegronde overeenstemming de natuurlijke eenstemmigheid der harten zoude worden bevorderd en bevestigd. Ik leide een bezoek af bij den Heer RASPAIL, die van dit blad hoofd-redacteur was, en verzocht verlof hem van tijd tot tijd mijne opmerkingen te mogen toezenden over den toestand van en de gebeurtenissen in *België*. Hij ont-

Digitized by Google

ving mijn voorstel op eene zeer vleijende wijze, en van dat oogenblik af aan werd ik, in zeker opzigt, een der gewone medearbeiders aan den *Réformateur*. Ik maakte van deze gelegenheid gebruik om eenige waarheden te verspreiden, die ik nuttig achtte voor alle menschen, omdat zij niet een' mensch of eener partij, met uitsluiting van andere, ten voordeele moesten strekken. Dit kwam mij belangrijk voor, en bijzonder te *Parijs*, alwaar, hetgeen men *waarheden* noemt, nooit verder geldt dan voor eene coterie, eene caste, een gevoelen, een' aanhang, die daarin een middel zien ter bevordering van eigenbelang, een privilegie, des te voordeeliger voor hen, naarmate zij zich de monopolie daarvan te vaster toeëigenen; die nooit ronduit het despotismus veroordeelen, wel besloten zijnde, hetzelve niet meer kwaad te vinden, zoodra zij zelve het zullen uitoefenen, en nooit regt en geregtigheid als gebiedend voorschrijven, wel wetende, dat zij noodig zullen hebben, zich daarvan ontslagen te achten, zoodra zij daartoe sterk genoeg zullen wezen; die afkeuren alles wat hunne tegenstanders, welke de magt in handen hebben, doen, om zich tegen hen te verdedigen, en goedkeuren alles wat zij zelve zullen doen om hen te verpletteren, wanneer zij hen zullen overwonnen hebben.

Om hier slechts te gewagen van hetgeen de Belgische questie betreft, dient, dat ik gretig de gelegenheid aangreep, welke de *National* mij aanbood, om het volkenregt toe te passen op de beginselen van regtvaardigheid, waaruit de regten van ieder individu worden afgeleid. Het blad van den Heer Carrel had voorgegeven, dat, daar *België* aan *Frankrijk* voegde,

Digitized by Google

als liggende binnen deszelfs *natuurlijke grenzen*, *Frankrijk* het *regt* had er zich meester van te maken, wanneer het zulks goed dacht, en hetzelve te veroveren, al ware het slechts om te beletten, dat *Frankrijks* vijanden er zich niet kwamen vestigen. En deze hadden van hunne zijde het regt om zich in *België* te vestigen, uit kracht, waarschijnlijk, van het *regt*, 't welk tegen dat der Franschen overstond, en om deze laatsten alle mogelijk kwaad te doen; een regt, waartegen de Franschen op hunne beurt wederom het regt hebben om zich op de krachtdadigste wijze te verzetten, onverschillig tot wiens kosten dit mogt plaats hebben. Onder dit alles was het *België* alleen, dat geenerlei regt had, hoegenaamd, en dat alleenlijk omdat het het zwakst was; al hetwelk dit geschilstuk wegens al of niet regtvaardigheid deed verkeeren in eene eenvoudige questie wegens meerdere talrijkheid en grootere stoffelijke kracht. Overal elders ware het genoegzaam geweest deze ongerijmdheden bondig in het licht te stellen om dezelve verder alle gevaarlijkheid te ontnemen, doch in *Frankrijk* moest men dezelve geregeld wederleggen. Ik bewees den *National*, dat zijne staatkunde even valsch als onregtvaardig was; dat, indien hij voor *Frankrijk* de onafhankelijkheid wilde, niet omdat zij daadwerkelijk bestond maar als een regt, hij beginnen moest met dezelve te willen voor alle volken en bijzonder voor de zwakke volken; dat, uit te gaan van het beginsel van stoffelijk vermogen de bekrachtiging in zich sluit van het despotismus, 't welk, na de alleenheersching van Napoleon, de twee vijandelijke invallen en de restauratie gewettigd te hebben, even wettiglijk deze verschillende orden van zaken had om-

Digitized by Google

vergeworpen en volgens hetzelfde regt zich zelven gewettigd had; dat er geene *natuurlijke grenzen* bestaan ter afscheiding der menschen, naarmate hunner meerdere of mindere vrijheid, of der natiën, naarmate van hare meerdere of mindere onafhankelijkheid; dat de Koningen, na het maken van militaire en diplomatische manoeuvres, na bloed te hebben doen vergieten en list, leugen en meineed geprotocolliseerd te hebben, provinciën verwierven of afstonden, maar dat de volken vrijelijk zelve de voorwaarden bepalen van hun bestaan; eindelijk dat, indien *Frankrijk* verlangde naar de eenig mogelijke verovering, de zedelijke verovering namelijk van de volken van *Europa*, dan moest het overal rondom zich het rijk der onafhankelijkheid en der vrijheid uitbreiden en handhaven, 't welk onbestaanbaar is met het opdringen der Fransche heerschappij aan gewesten, die uit verkiezing niet Fransch zijn, en die om aan de wet der vreemden te ontsnappen, welligt eene toevlugt zouden gezocht hebben in het nationaal despotismus.

De *Gazette de France* poogde het thema van den *National* te onderschragen, doch ik toonde ten duidelijkste aan, dat, zoo zeer de stelling in een legitimistisch blad natuurlijk te huis behoorde, dezelve onlogisch was in een zoogenaamd republikeinsch orgaan, naardien de veroveringen door middel van 't kanon, tot het wezen behoorende der koninklijke willekeur *van Godswege*, meer nog dan tot dat der koninklijke willekeur *van wege* het vertegenwoordigend bedrog, nimmer behooren kunnen tot het wezen der volken, die zich zelve regeren voor zich zelve, te weten, volken, die vrij willen blijven, door de vrijheid

Digitized by Google

in alles en voor allen te handhaven. Ik nam alzoo de argumenten van de *Gazette* een voor een op, en wederlegde dezelve zonder de minste moeite. Ten slotte beriep ik mij, wat deze questie aanbelangde, op een gezag, welks bevoegdheid de *Gazette* veinsde te erkennen, namelijk de *stemming* der Belgen *in 't algemeen*, en ik voorspelde, dat, indien *België* werd geraadpleegd, de Fransche heerschappij geen twintigste gedeelte der bevolking gunstig voor haar gestemd zoude vinden.

Indien de Belgen aan dit openbaar geschrijf de minste aandacht wijdden, moesten zij daarin het bewijs vinden, dat ik, ten minste van de grondstellingen, naar welke ik altoos mijn gedrag geregeld heb, nimmer was afgeweken. Nog heden, even als in 1828, toen ik het worstelperk des openbaren en werkelijken levens binnentrad, houd ik mij overtuigd, dat de onafhankelijkheid, voor het volk, 't welk dezelve weet te bewaren, het kostbaarste goed is, en dat ieder volk, het moge sterk of zwak zijn, regt heeft op nationaliteit; dat de maatschappelijke verbetering van vrij wat meer aanbelang is, dan de verandering van regerings- of staatkundigen vorm, naardien deze altoos den voortgang van de herschepping des volks volgt; dat deze verbetering moet bewerkt worden door de denkbeelden en inzonderheid door de zeden, vrijwillig en trapswijze; dat de strijd der onderscheidene verstandelijke inzigten op eene vreedzame wijze tot die verbetering leidt, en alzoo vrij en welwillend behoort gevoerd te worden, en dat *verdraagzaamheid en bevrediging* altoos de leus is van de partij die gelijk heeft en die vertrouwen stelt in de regtvaardigheid

Digitized by Google

van hare zaak; dat iedere, zonder overleg en met geweld tot stand gebragte revolutie een kwaad is, en dat men deze rustverstorende en zedebedervende schokken moet voorkomen, door eenen gestadigen vooruitgang in de menschelijke ontwikkeling; dat, indien de ongeregtigheden en de *onverbeterlijkheid* van het bewind eene omwenteling doen uitbarsten, de menschen, die er naar staan om dezelve te besturen, of zij, die door de omstandigheden aan het hoofd der beweging geplaatst worden, de noodige verlichting, bekwaamheid en energie moeten bezitten om haar wel te leiden, maar dat geene kennis, geene verdiensten, geen vastheid van karakter tot vergoeding kunnen strekken, waar de zedelijkheid ontbreekt; dat eene verlichte regtvaardigheid, eene zelfs boven alle verdenking verhevene belangeloosheid, eene onbegrensde toewijding aan de zaak des vaderlands steeds zijn en zullen zijn de onmisbare eigenschappen van den man, die, wel verre van omver te werpen voor eigene rekening, integendeel uitsluitend ten voordeele der menschheid poogt te hervormen, zonder daarbij ooit aan zich zelven te denken.

Tegenwoordig, even als toen, geloof ik, dat de volken altoos zoo vrij zijn en de Gouvernementen zoo magtig, als zij verdienen te wezen, dat de val der Koningen nooit moet geweten worden aan de volken, maar aan der Koningen eigene feilen; dat de volken niet worden onderdrukt door de Koningen, maar door der volken eigen bederf en onwetendheid; dat volken en Koningen slechts werktuigen zijn der Voorzienigheid, de eersten om op het despotismus of op de orde, die door gezag en magt bestaat, die orde weder te

Digitized by Google

bemagtigen, welke steunt op regt en rede; de anderen om de orde, van welken aard zij zijn moge, te verdedigen tegen de blinde hartstogten, die tot regeringloosheid leiden; dat overal waar de orde is verstoord, een zwaar misbruik van magt moet hebben plaats gehad, overal waar de vrijheid wordt miskend, verhevenheid van gevoelens, verstandige moed en opoffering ten beste der maatschappij ontbreken: dat, in één woord, het despotismus het onvermijdelijk gevolg is van den slaafschen geest der geregeerden, even als de omwentelingen het gevolg zijn van de dwingelandij der regerenden.

Of het bij mijne medeburgers al of niet eene verdienste is, altoos dezelfde, zonder omwegen dezelfde gebleven te zijn ten aanzien dezer punten, van welke, naar mijn oordeel, alle nationale wederherstelling hare levenskracht moet ontleenen, dat weet ik niet: ik weet alleenlijk, dat het eene daadzaak is, en daarom schrijf ik dezelve hier ter neder.

Het was dezelfde volharding bij mijne politieke en zedelijke beginselen, die mij gereedelijk deed gehoor geven aan de dringende verzoeken mijner vrienden, om opentlijk mijne meening te kennen te geven, opzigtelijk de kerkelijke zaken van *Keulen* (1837). De Heer DE LA MENNAIS, dien ik op hunnen last hetzelfde verzoek gedaan had, weigerde ronduit tusschen beide te komen in eene zaak, waarin het belang van *Rome* betrokken was. Ik had met den Heiligen stoel nooit iets gemeens gehad, en ik vreesde zoo min met den Paus overeen te stemmen als ik eertijds geschroomd had hem te beleedigen; ik duchtte noch zijne gunst noch zijnen toorn. Ik wilde wat ik altoos had gewild

Digitized by Google

en op de wijze zóó als ik het altoos had gewild, namelijk volkomene vrijheid *voor allen*, zoo wel met *Rome*, als zonder *Rome* of in weerwil van *Rome*, onder den standaard der kerk en onder de vanen der wijsbegeerte. Ook was het slechts enkel uit het oogpunt der vrijheid, dat ik de verschillen beschouwde, die tusschen de Pruisische onderdanen in de Rijnprovinciën en derzelver Monarch waren ontstaan. Zij, even als iedereen, waren in het gemeene regt van allen begrepen, niet *omdat* zij Katholijken of *hoewel* zij Katholijken waren, maar als burgers en menschen, en dus omdat zij burgers en menschen waren; en ik bragt hun onder het oog wat de Belgen gewonnen hadden bij den strijd, die hen vrij gemaakt had. Het dagblad van *Augsburg* werd gelast den banvloek van het Noordsche despotismus tegen mij uit te spreken. In *België* had de periodieke pers zich bij deze gelegenheid ook met mijne denkbeelden bezig gehouden, die der liberale partij met welwillendheid, die der oranjegezinden om mij te bestrijden. Alleen de organen der Katholijke partij, die er het meeste belang bij had om mij te ondersteunen, uithoofde zij in het geschil van den dag grootelijks betrokken was, bewaarden het stilzwijgen. Deze partij acht het voor hare positie *nuttig*, niet te erkennen dat ik, ook zelf voor haar, de vrijheid wil. Zij blijft getrouw aan hare ingekankerde zucht om zich plegtig neder te buigen voor het *regt* der Mogendheden, zoo kettersche als geloovige, en te gelijker tijd het *daadwerkelijk* bestaan der meest orthodoxe troonen heimelijk te ondermijnen. Deze officiële slaafschheid is eene schatting, welke onze priesters als menschen

Digitized by Google

betalen aan het egoïsmus hunner eeuw. Als tolken van het vrijmakend beginsel des christendoms, gehoorzamen zij als door instinct aan de beweging, die de maatschappij naar eene menschwaardige toekomst leidt, waarin geene plaats meer zijn zal voor de vernederende betrekkingen van onderdanen en heeren.

Ik zou bijna vergeten te gewagen van eene bijzonderheid der Belgische revolutie en die mij persoonlijk betreft. In 1835 *had* de Heer Lehon, afgezant te *Parijs*, *gemeend niet langer te mogen uitstellen* om mij het *ijzeren kruis* te doen geworden, 't welk, in 1834, de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken te *Brussel had gemeend niet langer te mogen uitstellen* mij toe te zenden. Deze heeren moesten voorwaar zeer verwonderd zijn, zoo op eens met mij in correspondentie te geraken, maar ik stond nog meer verwonderd over het ontvangen eener décoratie, *welke*, naar men zeide, *het volk mij toewees*, met goedvinden van Leopold. Ik liet niet wachten op mijn antwoord, en zond het versiersel aan den Heer Lehon terug, terwijl ik aan den Minister des Konings schreef, dat ik aan het volk zoude zeggen, waarom ik de onderscheiding van de hand wees, door middel van welke men het beschuldigde met mij den spot te hebben willen drijven, Deze verklaringen verschenen in den *Courrier Belge* van 10 Januarij, en hielden in: dat ik niets verdiende van de zijde des volks, naardien al mijne goede bedoelingen met hetzelve schipbreuk hadden geleden, en dat ik niets verlangde van de zijde van deszelfs Gouvernement, voor hetwelk ik nooit voornemens was geweest iets te doen. En vooronderstelde, dat ik de ontwijfelbaarste regten had

gehad op de erkentenis mijner medeburgers, zou dan de gift van een nietig stuk kinderspeelgoed daarvan ten blijk hebben moeten strekken? en konde ik zoo openbaarlijk in tegenspraak zijn met mij zelven, zóó de beginselen verloochenen van een geheel leven aan de vrijheid en de regtvaardigheid gewijd, louter voor het vermaak om een allerbelagchelijkst poppengoed aan te nemen, waarmede hofknechten zich mogen opschikken?

Ik eindig hier mijne *Herinneringen.*

Konde ik, door de bladen, waarop zij geschreven staan, aan de vlammen te offeren, dezelve uit mijn geheugen verbannen en uit mijne levensgeschiedenis wisschen, het vonnis ware spoedig geveld. Maar daadzaken behooren onherroepelijk tot het gebied van het verledene. De vraag geldt thans niet meer of zij hebben plaats gehad, maar waarom en hoe zij hebben plaats gehad. Ik had er belang bij, dit te zeggen, en aan dat belang gehoor gevende, maak ik gebruik van een onbetwistbaar regt, ja zelfs vervul ik daarmede welligt eenen pligt.

Digitized by Google

AANHANGSEL.

XXXVIII.

Nieuwe dagteekening dezer herinneringen. — Waarom ik dezelve niet heb uitgegeven in 1838. — Buitensporigheid der Katholijken en der liberalen. — Zal er een België zijn? — De Unie.

Wat men tot hiertoe gelezen heeft, moest in druk verschenen zijn in 1838. Ik had het handschrift medegenomen, toen ik mij in de maand Mei naar *België* begaf, alwaar ik het dacht uit te geven. Ik heb er geen woord aan veranderd.

Na verloop van een jaar, 't welk niet geheel en al aan de rust is gewijd geweest, vat ik de pen weder op.

De reden, waarom ik het geschrevene niet ter perse legde vóór de laatste gebeurtenissen, komt hierop neder: het verdrag der vier en twintig artikelen was op nieuw op het tapijt gekomen, bij gelegenheid van de spade aanneming deszelven door Koning Willem, waardoor Leopold in de noodzakelijkheid werd gebragt om te verklaren of hij op zijne beurt zijne toetreding weigerde, dan of hij, alvorens toe te treden, gezind was de wijzigingen te bedingen, door

Digitized by Google

zijne positie en de omstandigheden voorgeschreven, eindelijk of hij, zonder den verloopen tijd en alles wat in de laatste jaren had plaats gehad in eenige aanmerking te nemen, onvoorwaardelijk volhardde in zijne onderwerping *quand même* .... aan de besluiten der Londensche conferentie.

Aanvankelijk oordeelde ik, dat door mijne medeburgers aan deze crisis nog niet al dat gewigt werd gehecht, 't welk dezelve verdiende, maar dat zij nogtans vatbaar waren om er dit aan te hechten, en dat het voldoende zoude zijn hun de zaken in haar wezentlijk licht voor te stellen, om ze eindelijk uit een ernstig oogpunt te doen beschouwen en haar al de belangrijkheid te doen toekennen, welke zij inderdaad bezaten. Bijna niemand intusschen deelde destijds in mijn gevoelen. Overal waar ik het denkbeeld uitte, 't welk ik had opgevat, dat der mogelijkheid namelijk om het patriotismus en de geestdrift des volks zoodanig te verlevendigen, dat al de Belgen eenstemmiglijk, tot zelfs de geringste onderwerping aan de diplomatie zouden afwijzen, werden mijne woorden met eenen ongeloovigen grimlach ontvangen.

Ik volhardde daarom niet minder bij mijne ontwerpen, die ik dacht gegrond te wezen, en in de pogingen, die ik mij van toen af verpligt rekende aan te wenden om die ontwerpen te verwezentlijken. Ik begon met van de uitgave mijner *Herinneringen* af te zien, want ik gevoelde zeer wel, dat ik mij een slecht burger zou betoond hebben, door eene questie op te werpen, die, althans wat hare bijzonderheden en haren vorm betroffen, louter persoonlijk was, tijdens de behandeling eener questie van alge-

Digitized by Google

meen gewigt, en wel inzonderheid wanneer deze questie het daarbij betrokken geslacht nog slechts een zeer middelmatig belang scheen in te boezemen, en dat hij, die zoo doende zou getracht hebben de openbare aandacht tot zich te trekken, juist de man was, wiens geheele vroegere geschiedenis het hem ten pligt maakte om zich voor zijne medeburgers en zijn vaderland op te offeren.

Daarna begreep ik, dat het bovenal noodzakelijk was, de grondbeginselen der *Unie* in het geheugen terug te roepen, welker toepassing *België* had vrijgemaakt en die, altoos, even als in 1830, in opregtheid beoefend wordende, alleen vermogten het bij de vrijheid en de onafhankelijkheid te bewaren en deszelfs eer te handhaven. Het misnoegen sedert eenige jaren veroorzaakt door de kwellende bemoeizucht der geestelijkheid, waaraan sommigen den moed en anderen de middelen niet hadden om zich te onttrekken, was nu in opentlijke tweespalt ontaard, welke *België* in twee kampen had verdeeld, namelijk dat der Katholijken, wier bisschoppen de dwaasheid hadden gehad, den banvloek uit te spreken over de vrijmetselarij en hare leden, en dat der vrijmetselaren, die kleingeestig genoeg geweest waren om zich over dit vonnis te verstoren en eenen kruistogt hadden aangevangen tegen beleedigingen en vervloekingen, die als in den wind waren uitgesproken.

Van beide zijden werden de laakbaarste buitensporigheden begaan. De kreet: *Weg met de kalot!* werd beantwoord met beschimpingen tegen het vrijmetselaars-schootsvel gerigt; de uitjouwing en de mishandelingen den rondventers van protestantsche bijbels

Digitized by Google

aangedaan, hadden de verstoring van de plegtigheden der eeredienst ten gevolge; om woorden zou het tot eenen strijd, man tegen man, ja tot doodslag gekomen zijn, even als men elkander reeds haatte, hoonde en kwelde. En hetgeen vooral bewijst, dat het kwaad diepe wortels geschoten had, is, dat de organen van iedere partij, slechts dan de aanrandingen, der vrijheid aangedaan, betreurden, wanneer zulks geschiedde door hunne tegenstanders en te hunnen nadeele. Het was niet meer te doen om regtvaardigheid, maar om overheersching; het gemeene regt vond zeldzaam verdedigers, en van beide zijden meende men aan de onderdrukking niet te kunnen ontkomen, dan door zich zelve tot onderdrukkers op te werpen.

Ik besloot al mijne krachten aan die zijde aan te wenden, en gaf eene brochure in het licht, welke ik te *Parijs* vóór mijn vertrek (25 Mei) had opgesteld en die ten titel voerde: *Zal er een België zijn?* Het was mij niet moeijelijk geweest, met de duidelijkste bewijzen te staven, dat het aanhangige vraagstuk voor ons volksbestaan een hoofdvraagstuk was, waarvan ons zijn of niet zijn, als zoodanig, afhing, waarbij men niet vermogt in te slapen, of omtrent hetwelk men in geen vergelijk mogt treden. Ik beweeс inzonderheid, dat de Katholijken, die verre weg de groote meerderheid uitmaken, of liever, waartoe bijna al de Belgen behooren, bedreigd werden in de vrijheden, die hun met reden het dierbaarst zijn, en de priesters in de magt, welke de zedelijke invloed, dien zij op het volk uitoefenen, hun verzekert. Van daar, dat ik in de eerste plaats hen opriep tot verdediging des vaderlands, waar zij natuurlijk de

Digitized by Google

eerste rol speelden en waar zij de grootste en schoonste rol konden spelen. Maar daartoe, zeide ik hun, moest men terug keeren tot de roeping, die zij in 1830 hadden aanvaard, die namelijk om zich regtvaardig te betoonen om sterk te zijn, verdraagzaam om niet gehaat, verzoenlijk en goed om bemind te worden, en de regten van allen te beschermen om hunne eigene regten te doen eerbiedigen.

Dit geschrift miste zijne uitwerking niet, en dat wel voornamelijk ter oorzake der denkbeelden, op welke ik het meest prijs stelde. Daarom ook schetste ik, zelfs nog eer ik *Brussel* verliet, waár ik slechts weinige dagen vertoefde, het ontwerp van eene nieuwe brochure met het bepaalde en eenige doel om aan mijne leer van 1830 haar vermogen, haar overwigt en hare oude aanhangers weder te geven. Deze herroeping tot de Unie moest de *Unie* ten opschrift voeren.

Digitized by Google

XXXIX.

Hinderpalen, die der beweging tot wederstand in den weg staan. — Nationaliteit der Katholijke partij. — De leer der Unie.

In de hoofdstad bestond de voornaamste hinderpaal, dien ik ontmoet had, tegen het verwekken van eene nationale beweging tot wederstand, in het verschil van gevoelens, welke de onderscheidene partijen waren toegedaan; in de provinciën vond ik dezelve in de algemeene onverschilligheid. Wat behoefde men zich ook inderdaad in de beide *Vlaanderen* te bekreunen om het lot van *Limburg* en *Luxemburg*? De regeling der schuld, dat mogt nog gaan; maar dit was eene zaak, die nog bepleit moest worden. De redenen, welke men had om te doen gelden, zouden het onderwerp van diplomatische onderhandelingen geworden zijn, maar moesten nooit in eene oorzaak tot oorlog ontaarden.

Intusschen gaf, zoo wel in de provinciën als te *Brussel*, de Katholijke partij goede gezindheden en goeden wil te kennen. Het was niet de meerdere of mindere hoegrootheid der somme gelds, die aan *Holland* betaald moest worden, waarin zij belang stelde, maar zij gevoelde het schandelijke, dat er in gelegen zou zijn, om eene schatting te betalen, eene soort van loskooping voor de veroverde vrijheid, of anders

Digitized by Google

gezegd, zich door de conferentie op eene hoogere som te laten taxeren, dan die, welke wegens de oude schuld, in 't gemeen aangegaan, te vorderen was. Zij trad vooral terug voor den zedelijken zelfmoord der September-omwenteling, van welker vertegenwoordigers men de opoffering eischte van twee provinciën en 400,000 burgers. Zij begreep, dat door het ongedwongen bewilligen in dit offer, het opgestane volk zelf de onwettigheid erkende van den opstand, en bij gevolg zijn eigen gedrag en de onafhankelijkheid van *België*, die er het gevolg van geweest was, veroordeelde; want het tegenwoordig regt der Limburgers en Luxemburgers was volkomen hetzelfde regt als dat der andere Belgen, als dat van ieder ander volk, het moge zwak zijn of sterk, maar hetwelk onafhankelijk wil wezen en zulks verdient te zijn.

Ik had dan ook te *Brussel* slechts goedkeuring en overeenstemming gevonden bij de Katholijken en bij de weinige *unionisten*, die, in weerwil van het verschil in zaken van godsdienst, echter meenden de vrijheid niet te moeten laten varen en aan eer en pligt ontrouw te worden, alleen omdat de Katholijken ook vrij wilden zijn en zich gereed toonden om de nationale eer te redden door hunnen pligt tot het einde toe te vervullen.

De liberalen van vóór 1830 speelden weder hunne oude rol, strekkende, namelijk, om de vromen en de priesters te dwarsboomen: zoodat als een hunner van zijn gevoelen had doen blijken, door op heilige– en processie dagen zijne vensters zorgvuldig te sluiten, wanneer al zijne buren dezelve versierden, dan verbeeldde hij zich eene daad van oppositie verrigt te

Digitized by Google

hebben, die meer moed vereischte en zelfs voor *België* nuttiger was, dan indien hij had medegewerkt tot het bieden van eenen geregelden wederstand tegen het buitenland en tot bevestiging van het Belgische volksbestaan.

Van toen af bezocht ik slechts de ijverigste Katholijken te *Gent*, *Kortrijk* en elders. Vele mijner vrienden verwonderden zich over de gemakkelijkheid, waarmede menschen, die mij sedert verscheidene jaren schenen te vermijden, thans op nieuw mijne medewerking aannamen tot het vaderlandsche werk, 't welk ten doel had om ons geheel en al van de diplomatie vrij te maken. De zaak was nogtans zeer eenvoudig. Zoo lang *België*, door de weigering van Willem om de vier-en-twintig artikelen aan te nemen, buiten gevaar meende te zijn, dat dezelve zouden worden ten uitvoer gelegd, waren de Katholijken, ten gevolge hunner meerderheid in het bezit der magt, en daar zij welligt misbruik maakten van dit overigens zeer wisselvallig voordeel, hadden zij in mij veeleer eenen tegenstander van hunne heerschappij gevonden, dan een' steun van het stelsel, uit kracht van hetwelk zij dezelve uitoefenden. Doch dit was slechts eene voorbijgaande vijandelijkheid. Naauwelijks zagen de Katholijken zich in hunne vrijheid en zelfs in hun bestaan bedreigd, welke in de gegevene omstandigheden met de onafhankelijkheid en het bestaan van *België* in het naauwst verband stonden, of zij beschouwden mij, zonder acht te slaan op de verschillende gevoelens, die ons verdeelden, als dengenen, die ik trouwens altoos geweest was, namelijk den verdediger hunner regten en van de regten van allen.

Digitized by Google

Te *Gent* vervoegde ik mij tot de personen, die eenigen invloed hadden op de redactie van het *Journal des Flandres*, eertijds den *Catholique*. Dit blad kon krachtig medewerken om den publieken geest weder op te winden en inzonderheid om de aanstaande verklaring der Provinciale Staten tegen de onderwerping aan de Mogendheden voor te bereiden, eene verklaring, waarop ik den hoogsten prijs stelde. Te *Kortrijk* wendde ik mij tot vaderlandsgezinde priesters, wie het twee jaren te voren niet geoorloofd geweest was, zich met mij aan dezelfde tafel neder te zetten, doch die thans noch mijn bondgenootschap, noch mijne hulp afwezen.

Van *Brugge* zond ik mijne brochure *l'Union*, die ik aldaar afgewerkt had, naar mijnen uitgever te *Brussel*, en dit geschrift had hoofdzakelijk ten doel om de gronden voor de volkomene vrijheid van den geest en van het geweten in een meer helder licht voor te stellen, dan ik tot hiertoe nog gedaan had. Ik schetste in de eerste plaats de geschiedenis der wijzigingen, welke deze beginselen langzamerhand in mijnen geest hadden ondergaan, zoodanig dat zij zich eindelijk tot de hoogte van noodzakelijke en volstrekte waarheden hadden verheven. Naar mijn oordeel, zou het ongerijmd zijn, der maatschappij eenigerhande zedelijke rigting te willen *opleggen*, in een tijdvak, waarin het protesteren algemeen is; een tijdvak dat geene beschaving bezit dan die, welke het uit het verledene heeft geërfd, maar dat, zonder geloof, ook zonder beschaving voor de toekomst is; een tijdvak, eindelijk, waarin het gezag in naam van het geloof bezweken is onder de onophoudelijke aanvallen der oordeelskracht, waarin

Digitized by Google

het gezag op geweld gegrond niets meer vermag tegen het verstand der volken, waarin bij gevolg het despotismus onmogelijk is geworden en het bestuur door de rede nog niet mogelijk is, aangezien er een algemeen beginsel ontbreekt, dat door allen als onbetwistbaar wordt beschouwd en tevens dient tot beweegreden en doel van een ieders gedrag. Deze staat van regeringlooze individualiteit is niet goed, maar nogtans reeds beter dan de vorige orde van zaken, welke in eene blinde onderwerping bestond, en dezelve zal geleiden tot de eenige orde, die aan verstandige wezens voegt, de orde namelijk tot welke men uit verlichte overtuiging vrijwillig toetreedt.

Men onderwerpt zich slechts aan het gezag ter oorzake van twee beweegredenen; hetzij omdat men er toe genoodzaakt wordt, zoo als, wanneer de meester zegt: « Geloof of veins te gelooven en gehoorzaam, zoo niet, dan laat ik u verbranden,» en dat hij de magt heeft om zijne bedreiging ten uitvoer te brengen; hetzij omdat men overtuigd is. Zoodra het grootste en vooral het meest invloed hebbend gedeelte der maatschappij dezelfde overtuiging eenparig zal zijn toegedaan, dat wil zeggen, zoodra in de oogen van dit overwigtuitoefenend gedeelte een beginsel van zedelijke eenheid onloochenbaar zal geworden zijn, dan zal alleen de rede regeren, zij zal heerschen zonder tegenspraak en voor altijd. Vóór dat dit plaats heeft zal er geen gezag bestaan: dan zal er geweld en niets dan geweld geoefend worden. Maar het geweld zelf *vervalt* zigtbaar en met elken dag. Het verstand heeft hetzelve onttroond, maar heeft het nog niet vervangen; het verlamt hetzelve, maar heeft zich nog niet

Digitized by Google

in deszelfs plaats gesteld. Wat nu te doen gedurende die maatschappelijke tusschenregering? Men moet noodzakelijk aan een' ieder zijne vrijheid overlaten, welke vrijheid het gezag, van wie het ook zij, slechts zoo lang zal verwerpen, als zij het gezag van allen niet zal hebben kunnen voortbrengen, en ook alleen om het te kunnen voortbrengen: wanneer dit gezag eenmaal erkend is, zal het de vrijheid van niemand meer uitsluiten, maar het zal die beheerschen, hoewel zonder dwang, door de magt, die aan hetzelve eigen is, die van 't verstand en van het oordeel.

De vrijheid van den geest is dus een onverbrekelijk regt van ieder mensch, die in deze eeuw van overgang leeft en tevens het eenige middel om tot eene meer volmaakte eeuw te geraken, in welke de geesten, altoos gelijkelijk vrij, echter met gemeen overleg aan de maatschappelijke beweging eenen door de rede goedgekeurden en regelmatigen gang zullen afbakenen. Ondertusschen zal ieder vrij Gouvernement niets anders zijn dan het bestuur van de stoffelijke belangen der maatschappij volgens den despotischen wil van één meer dan de helft harer leden, en de wet zal geen' invloed kunnen hebben, dan op de stellige handelingen, door haar zelve voorzien en bepaald. De spraak, de drukpers, het onderwijs, de associatiën, de eerediensten met hare regeling, haar bestuur, hare bedienaren, hare plegtigheden en alles wat haar betreft, zullen alsdan boven en buiten den kring zijn, waarin de wet beschikt en waarin de magt handelt. Buiten deze beginselen is het monopolie der maatschappelijke rigting, ten profijte van het Gouvernement, dat is te zeggen, het despotismus zonder eenige mogelijke verzachting.

Digitized by Google

Na aldus voor het bestuur de noodzakelijkheid te hebben aangetoond om de ontwikkeling van het verstand en van de zedelijkheid geheel en al vrij te laten, viel het mij gemakkelijk te betoogen, dat, bij zulk eenen staat van zaken, de bijzondere personen, al zijn zij, zoo al niet in eenen tegenovergestelden, dan toch onderscheidenen zin ontwikkeld, zich onderling vereenigen moeten om elkander wederkeerig, met het leven en den eigendom, de vrijheid te waarborgen, die zoo noodzakelijk is om beide ten meest mogelijken algemeenen voordeele te doen strekken, waarvan ieders bijzonder voordeel een natuurlijk gevolg is.

De eendragt der burgers, eene eerste voorwaarde voor het algemeen welzijn in alle tijden, werd dus in de hagchelijke omstandigheden, waarin men zich bevond, eene voorwaarde, waarvan alle heil, ja het volksbestaan afhing.

En dan, waarover beklaagden zich de liberalen? Of drukte het geestelijke juk, zoo als zij het noemen, niet bijna uitsluitend op de geloovigen? en was men niet vrij of men geloovig wilde zijn of niet? Zoo bleven dan nu nog de kleine storenissen in de familiën en de oneenigheden in de huisgezinnen over, door de tusschenkomst der priesters in de huiselijke aangelegenheden veroorzaakt. Maar dit was een gering kwaad, waarvan het min of meer in ieders magt was om zich gedeeltelijk te bevrijden. De kuiperijen bij de verkiezingen en in het bestuur waren ook slechts misbruiken van weinig aanbelang voor de algemeene welvaart, tegen welker snellen voortgang het catholicismus, gedurende deszelfs zevenjarige heerschappij, geene hinderpalen had in den weg gelegd. Men moest dus toestemmen,

Digitized by Google

dat de priesters dien voortgang of niet konden of niet wilden stuiten. En dit zoo zijnde, waarvan beschuldigde men hen dan?

Wat de Katholijken betreft, tot wie ik mij in 't bijzonder wendde, als zijnde de meest nationale, ja de eenige nationale partij, hun beval ik meer uitdrukkelijk toegevendheid en verzoening aan, vooreerst omdat zij door hun meerder aantal het sterkst zijn, hetwelk zij zich moeten doen vergeven, door het gebruik dat zij van hunne magt maken, en ten andere, omdat gewelddadigheid van hunne zijde gepleegd, nimmer, zoo als die van hunne tegenpartij, eene op zich zelve staande woeste daad kan schijnen te zijn, door eenen dweeper begaan, maar daarentegen als het uitvloeisel van een geheel vervolgingsstelsel, door eene secte daargesteld, en volgens hetwelk de minste persoon zijne bevelen ontvangt van dengenen, die onmiddellijk boven hem geplaatst is, en zoo vervolgens bij opklimming tot aan het opperhoofd, die in het bezit is der hoogste en onbepaalde magt.

Digitized by Google

XL.

De Meerderheid, eene brochure. — Ik haal mij door derzelver uitgave verwijtingen op den hals. — Mijne onkatholijke geloofsbelijdenis.

Ik was reeds weder in *Frankrijk* teruggekeerd toen *l'Union* in den handel verscheen. Ik arbeidde met den meesten ijver om dezelve te doen volgen door een nieuw bijvoegsel of liever aanvulsel, dat met de beide voorafgegane brochures: *Zal er een België zijn?* en *l'Union* een volkomen leerstelsel zou hebben uitgemaakt, omtrent de eenig mogelijke wijze van regeren, in tijden waarin het onderzoek een staatkundig regt is, dat niet beperkt kan worden; hetwelk aan de regering geene andere sanctie laat dan de magt, en aan de magt geen ander karakter, dan dat 't welk de meerderheid uitdrukt. Ik gaf dan ook aan mijn geschrift den titel van *de Meerderheid.*

Mijne stelling was, dat indien het om te regeren voldoende is, als men tot het grootste getal behoort, men dan ook om zich in de regering staande te houden, van dit overwegend getal deel moet blijven uitmaken, dat is te zeggen, dat men, tegen over de minderheid, het regt aan zijne zijde moet hebben, dat men regere ten beste der meerderheid, en goed en regtvaardig zij jegens allen, beide jegens de meer-

Digitized by Google

derheid en de minderheid, met andere woorden jegens het algemeen.

Want men blijft slechts meerderheid zoo lang men beter is dan de minderheid. Ik wil echter daardoor niet te kennen geven, dat de meerderheid geen ongelijk kan hebben. Zij bedriegt zich in massa, gelijk ieder der bijzondere personen, waaruit zij is zamengesteld. Maar reeds bij haren eersten misstap, verliest zij een gedeelte van hare waarde en de minderheid neemt even zoo veel in waarde toe. Blijft zij stijfhoofdig in de dwaling en in het kwade volharden, dan is zij op het punt om van den troon te geraken. Neemt zij, eindelijk, om zich noch eenige oogenblikken langer staande te houden, hare toevlugt tot geweld en willekeur, dan is het met haar gedaan: de minderheid is op hare beurt meerderheid geworden, en zal dit blijven tot dat dezelfde oorzaken, die hare zegepraal hebben voorbereid ook haren val zullen ten gevolge hebben.

Ik maakte nogmaals van deze gelegenheid gebruik om mijne medeburgers tot wederzijdsche toegevendheid en tot eendragt te vermanen. De Katholijken, zeide ik (ik spreek slechts van degenen, die te goeder trouw zijn) meenen de waarheid voor te staan, en even zoo de niet-Katholijken; zij voeden de overtuiging, de eene zoo wel als de andere, dat zij de eenige leer belijden, die op rede gegrond is en zoowel ontwikkeling als vooruitgang toelaat. Wie zal regter zijn tusschen hen? Voorzeker noch de eene noch de andere.

Dit punt van geschil kan alleen worden beslecht door de zamenwerking van beide partijen, wanneer de

Digitized by Google

langdurige uitoefening eener wederkeerige welwillendheid en de langzame maar zekere vooruitgang hunner verstands-ontwikkeling hen eindelijk vrijwillig eensgezind zullen doen zijn.

Een andere bewijsgrond, die ik tegen de onverdraagzamen onder de Belgische liberalen deed gelden, bestond hierin, dat, daar vooruitgang de wet is der zedelijke wereld, de Katholijken, daar waar zij de maatschappij beheerschen en zoo zij deze heerschappij willen doen voortduren, zich zelve moeten stellen aan het hoofd der beweging, die allen medevoert. En indien dus, volgens ons gevoelen, die beweging noodzakelijk de vernietiging van alle openbaring moet ten gevolge hebben, waarom laat men dan niet aan het catholicismus zelf de zorg over om zich zelven te vernietigen, en wel door de middelen, welke het aanwendt om te blijven bestaan? Wilde het toch den voortgang van den geest en den loop der dingen stuiten, dan zou het ras vertreden worden door hen, die zich zouden haasten om het vooruit te komen en zulks niet zouden kunnen doen zonder het over het lijf te loopen. Het heeft wel het regt en de magt om zijnen tred te vertragen en zelfs om geenen enkelen stap meer voorwaarts te doen; maar deze magt bezit het slechts voor zich zelven: indien het van deszelfs wil afhing om alles te doen stilstaan rondom zijne eigene onbewegelijkheid, dan zou het de waarheid zelve zijn, ja de volkomene waarheid, en buiten hetzelve zou er niets waar zijn. Doch dit is tastbaar valsch, zoowel voor het catholicismus als voor al de overige godsdienst-stelsels, welke tot hiertoe door het menschelijk verstand zijn voortgebragt

Digitized by Google

en aan welke het zich heeft onderworpen.

Ik had het manuscript van *de Meerderheid*, aan mijnen uitgever te *Brussel* gezonden, opdat hij hetzelve zou uitgeven als een vervolg, bij den herdruk van mijne beide voorgaande brochures, en ik had er eene voorrede bijgevoegd, waarin ik verscheidene mijner artikels van 1832 had ingelascht, welker dagteekening slechts behoefde veranderd te worden om dezelve te doen schijnen in 1838 geschreven te zijn. Alles wat ik toen gezegd had van de aanneming der vier-en-twintig artikelen en van het verscheurde, ontëerde, onbestaanbare *België*, 't welk daarvan noodzakelijk het gevolg zou moeten zijn, was volkomen van toepassing op deze zelfde aanneming zes jaren later! De uitgever, tot wien ik mij wendde, had juist zijne werkplaats gesloten. Hij stelde mijn manuscript aan den Heer Bartels ter hand, die *de Meerderheid* in vijf achtervolgende artikelen in het dagblad *le Belge* deed plaatsen.

Dit schrijven haalde mij eene luide afkeuring op den hals van de zijde der niet-Katholijken, welke beweerden, dat ik hen aan handen en voeten gebonden hunnen tegenstanders wilde overleveren; doch hierin vond ik geen ander bewijs dan dat de liberalen, die onmerkbare minderheid in *België*, het ontwerp nog niet hadden laten varen om, in naam der wet en der openbare magt, geheel het overige gedeelte der bevolking, 't welk aan de begrippen, in de kindschheid opgedaan, en aan zijne priesters, die er de tolken van zijn, getrouw bleef, aan zich te doen onderwerpen.

Welk belang toch zou ik er bij gehad hebben om

Digitized by Google

eene Katholijke theocratie daar te stellen, ik, die met de onderdrukkende partij niet zou geregeerd hebben, maar die integendeel het eerste slagtoffer dezer nieuwe magt zou geweest zijn? want ik had de wijze voorzorg gebruikt om mijne gevoelens duidelijk en klaar te omschrijven, ten einde alle meer of min vrijwillig verkeerde opvatting te voorkomen.

Ik behoor, had ik gezegd, noch uit genegenheid, noch met de daad, noch uit overtuiging, noch uit begeerte, tot de gemeenschap der Roomsche kerk. Ik neem geene openbaring aan, behalve die, welke God in den geest en in het hart van elk met verstand begaafd menschelijk wezen heeft ingedrukt, en ik geloof aan geen enkel der theologische leerstellingen, van welke secte het ook zij, zelfs niet van de minst leerstellige onder al de Christelijke gezindheden. In mijne oogen hebben de Katholijke kerk, en hare voorschriften en hare ceremoniën niet het minste gezag, geen de minste kracht, zij vertegenwoordigen niets, zij leiden tot niets, in één woord, zij zijn niets. Maar de Katholijk en zijn priester zijn menschen; als Belgen zijn zij mijne medeburgers; en daar ik zelf burger en mensch ben, bemin ik hen als broeders, en zal altoos gereed zijn om hen te dienen, om mij voor hen op te offeren, om mij met hart en ziel aan hen te sluiten, telkens wanneer ik met hen iets kan toebrengen tot het werk der vrijheid of tot eenig ander werk, dat nuttig kan zijn voor het menschdom of voor mijn vaderland. Ik zal hunne onafhankelijkheid onderschragen; ik zal hunne regten verdedigen als of het mijne eigene waren, en zelfs vóór dat zij er aan denken om dezelve te

Digitized by Google

verdedigen. En ik zal hun hiervoor geene wederkeerige dienst vergen of aanspraak maken op hunne erkentenis; want ik zal slechts mijnen pligt hebben betracht. Ja zelfs, indien zij mij kwaad voor goed vergolden (hetgeen wel niet waarschijnlijk is, omdat hun baarblijkelijk belang medebrengt om integendeel het kwaad met goed te vergelden) dan nog zou ik niet kunnen geacht worden hun dupe te zijn; want nooit komt men er bedrogen meè uit als men doet wat men doen moet, er moge van komen wat wil.

Digitized by Google

XLI.

Ontwerp van een regtstreeksch traktaat tusschen België en Holland. — Belgische beweging. — Mijne periodieke geschriften. — Godsdienstvrijheid. — Veinzerij van het Gouvernement. — De oppositie is de eenige handhaafster van de openbare orde. — Trouweloos uitstel der Mogendheden. — Adres aan de bewoners der Rijnprovinciën.

Naauwelijks was ik te *Parijs*, of ik werd geraadpleegd door verscheidene mijner medeburgers, die tot de Oranje-gezinde partij behoorden, over de vraag, op welke wijze men een einde zou kunnen maken aan de onzekerheid, waaraan ons vaderland ter prooi was. Ik stelde een *regtstreeksch* verdrag voor tusschen de Belgen en Koning Willem, krachtens hetwelk deze de onafhankelijkheid van *België* zou erkennen, afstand zou doen van zijne aanspraak op *Limburg* en *Luxemburg*, en de *Schelde* geheel zou vrijlaten; waartegen de Belgen, aan *Holland*, behalve hun aandeel in de algemeene schuld, eene vergoeding zouden betalen ten bedrage van ......, welke sommen gekapitaliseerd en binnen een zeer kort tijdsverloop in de Hollandsche schatkist zouden gestort worden. Mijn ontwerp, gedagteekend van den 17 Julij werd gunstig ontvangen en men antwoordde mij, dat Koning Willem op dien voet zou handelen en zelfs dat hij

Digitized by Google

nog meer zou toegeven, maar wel te verstaan met een' Prins uit zijn huis op den troon van *België.* Ik had geene roeping om deze voorwaarden aan te nemen, noch zelfs om onderhandelingen aan te knoopen over de voorwaarden, die ik had vastgesteld tot eventuëlen grondslag van eenen tot stand te brengen vrede. Ik had slechts willen polsen om te zien of *Holland* genegen zou zijn om met *België* te onderhandelen, ingeval het laatste zich de vrijheid voorbehield om zijn Gouvernement te behouden of te veranderen. Ik beschouwde nu mijne poging als mislukt en er werd niet meer van gesproken *).

Intusschen bleef *België* niet in gebreke van deszelfs denkwijze al dadelijk te doen blijken. Overal protesteerden de provinciën tegen de verbrokkeling van het grondgebied, door het verdrag der vier-en-twintig artikelen voorgeschreven. Men eischte ook eene meer regtvaardige verdeeling der schuld; doch dit was slechts een punt van ondergeschikt belang, in vergelijking met de zaak, waarin de eer betrokken was, en die het den Belgen ten pligt maakte om de verklaring der Limburgers en Luxemburgers, dat zij in het lot van *België* wilden deelen, *tot elken prijs* te ondersteunen.

Van mijnen kant meende ik alles te moeten doen wat mogelijk was om deze grootmoedige stemming gaande te houden. Te dien einde zocht ik naar een geschikt orgaan om mijne denkbeelden te verspreiden en mijne medeburgers en hun Gouvernement tot het nemen van zoodanige maatregelen aan te zetten, waardoor het hun niet meer vergund zou geweest zijn terug te treden. In *Frankrijk* koos ik daartoe het dagblad

---

*) Zie Bijlage 34.

Digitized by Google

le Commerce, 't welk in eenen hoogst gematigden en behoudenden geest werd geschreven onder het bestuur van den Heer MAUGUIN; en voor *België* zond ik mijne artikelen aan den Heer BARTELS, die dezelve liet plaatsen beide in den *Belge* van *Brussel* en in den *Éclaireur* van *Namen*, terwijl deze bladen nog daarenboven, de artikels herhaalden door *le Commerce* van *Parijs* opgenomen.

Ik stelde mij voor, in de eerste plaats, om het zedelijk belang der omwenteling te verdedigen, met andere woorden, het onvervreemdbaar regt der volken om naar hun goeddunken over zich zelve te beschikken, wijl allen in het wezen der zaak gelijk zijn, dat is even oppermagtig, onafhankelijk en nationaal, zonder aanmerking van hunne meerdere of mindere talrijkheid. Indien derhalve 400,000 Limburgers en Luxemburgers konden gedwongen worden onder de Hollandsche heerschappij terug te keeren, omdat de Londensche conferentie het alzoo had beslist, dan rustte het bestaan van het overige gedeelte van *België* slechts op eene door de Mogendheden verleende vergunning, welke zij dan ook zouden hebben kunnen weigeren, en die zij, ook na dezelve te hebben verleend, naar hun goedvinden konden herroepen. Het was de akte van overlijden, beide der Belgische revolutie en der Belgische nationaliteit.

Van tijd tot tijd wierp ik eenen blik op de godsdienstige vrijheid, die in *Frankrijk* zoo beperkt, in *België* zoo volkomen is. Ik bewees, dat de regeringen, wanneer zij deze vrijheid aan banden leggen, altoos ten oogmerk hebben om van de eeredienst een middel tot despotismus en van de priesters policie-

Digitized by Google

agenten te maken; maar dat zij zich bedriegen, aangezien de priesters, even als alle menschen, onrustig en woelziek worden, naarmate men hen drukt. Ik toonde aan, dat het bewind vruchteloos zijne krachten verspilt, door zich met zaken te bemoeijen, welke hetzelve geenszins aangaan, terwijl er geen middel bestaat om deszelfs gezag tot het einde toe te doen zegevieren; maar dat het daarentegen ongeschonden en bij zijne kracht bewaard blijft, door de godsdienstige partijen, even als de wijsgeerige scholen, hare geschillen onderling te laten beslechten; dit belet haar om ooit den gang van het Gouvernement, met hetwelk zij geenerlei punt van aanraking hebben, te belemmeren, wijl dit Gouvernement ook haar evenmin hindert in het al of niet regtmatig gebruik, dat zij maken van haar regt op onbepaalde vrijheid van denken en gelooven.

Van de maand Augustus af predikte ik den Belgen dat zij hunne regering moesten wantrouwen. Ik zag de mannen, die het klaarblijkelijkst omtrent de nationale zaak verraderlijk gezind waren, de gunstelingen van het koningschap blijven, en zulks scheen mij geenszins geschikt toe om zich gerust te stellen omtrent de bedoelingen van Leopold. Ik stelde onbewimpeld vast het *alzoo of niet* van onzen bijval tot de maatregelen des bewinds. «Laat het ons overtreffen, zeide ik, in belangstellende gehechtheid aan *België*, in ijver om ons volksbestaan, de onschendbaarheid onzer provinciën en onze nationale waardigheid te handhaven. .... Indien het weigert ons te dienen, zullen wij het weten te ontberen; indien het beproefde ons te benadeelen, zoude het alsras be-

Digitized by Google

merken, dat het niets vermag dan 't geen wij willen, en dat hetgeen wij willen, wij zulks ook kunnen.»

Ik had eene briefwisseling aangevangen met den *National*, en maakte mij dezelve ten nutte om mijne landgenooten, die bijna allen dit blad lazen, de oogen te openen over de slinksche wegen hunner regering, en over de blijken, welke zij onophoudelijk gaf van hare onopregtheid en van haar ontwijfelbaar voornemen om het volk te verraden, zonder zich nogtans bloot te stellen aan deszelfs toorn en wraak.

Ik beijverde mij steeds om goed te doen begrijpen, dat *wij*, vaderlanders, de vrienden der orde waren, want dat wij wilden wat bestond, en zelfs, voor het oogenblik, *alles* wat bestond; dat *wij*, revolutionairen, de behouders waren van de nog in gang zijnde revolutie, terwijl zij, die den vrede voorstonden *tot elken prijs*, zelfs ten koste van verbrokkeling, ondergang en schande, de verstoorders waren der gevestigde orde van zaken, daar zij toelieten, dat eene andere orde van zaken zich in hare plaats vestigde; ware nieuwigheidzoekers, die naar het verledene zochten terug te keeren alsof het de toekomst aan duidde.

In September rigtte ik eene soort van oproeping tot de volken, en verkondigde, dat de Belgen op hen rekenden, namelijk op hun belang, om liever elkanders onafhankelijkheid te verdedigen dan aan te tasten, en dat zij in dit vertrouwen de spits durfden bieden aan al de tegen hen zaamgezworene Mogendheden van *Europa*. Ik verklaarde mijne medeburgers den naam van natie onwaardig, indien zij terug traden voor de ijdele bedreigingen der conferentie: van

Digitized by Google

dat oogenblik af, zeide ik, zou er geen *België* meer zijn.

Ik ging onophoudelijk voort om hun de kronkelpaden aan te wijzen van het hof en deszelfs aanhangers. « Uwe regering verlaat u,» zoo drukte ik mij in het begin van October uit. «De vreemdeling bedreigt u. Gij staat geheel alleen om hem wederstand te bieden. Vereenigt u, wapent u, weest op elke gebeurtenis voorbereid. Verklaart de vier-en-twintig artikelen als vervallen . . . . .» Valt Willem aan, zeide ik verder, door middel zijner eigene misnoegde onderdanen, de Katholijken, die hij onderdrukt en de republikeinen, die hem haten, en gaat met de weder vrij gewordene Hollanders handelen over eenen billijken en duurzamen vrede. Maar de tijd vereischt spoed; haast u.

Uit de traagheid, waarmede de onderhandelingen gevoerd werden, maakte ik op, dat het plan der Mogendheden was om *België* te vermoeijen, af te matten en uit te putten, alvorens tot het uiterste te komen en hetzelve tot de uitvoering te veroordeelen. Het traktaat der vier-en-twintig artikelen moest kracht van wet verkrijgen, maar deze wet zou slechts dan afgekondigd worden, wanneer men de stellige overtuiging verkregen had, dat dezelve zonder ernstige tegenkanting zou worden aangenomen. In één woord, *België* moest wijken, zich onderwerpen en met eigene handen zich van een scheuren: want men wilde hetzelve liefst geen' dwang of geweld aandoen, noch het snijmes zetten, in een ligchaam, dat nog eenige teekenen van leven vertoonde. Men wachtte dus en bezigde kuiperijen; het Gouvernement deed van binnen wat de

Digitized by Google

conferentie van buiten deed, ten einde des te spoediger en zekerder het gemeenschappelijk doel der Mogendheden en van Leopold te bereiken, te weten: de vernedering en den ondergang van *België*. Daarom spoorde ik de Belgen aan tot het nemen van het initiatief, en, terwijl zij zulks nog konden, het gewigt van hunnen wil, van hunne veerkracht en van hunne omwenteling in de schaal te leggen. Indien de Belgen, in October 1838, de Hollanders en Pruisen hadden aangetast, is er alle reden om te gelooven, dat de feiten, die zij toen volbragt zouden hebben, den gang der onderhandelingen, welke te *Londen* ter voltooijing hunner slavernij en schande geopend waren, grootelijks zouden veranderd hebben.

Maar Leopold had aan *Holland* en aan *Pruisen* beloofd, dat *België*, na eenige weken schreeuwens, zich niet meer zou verzetten tegen de uitvoering der vereenigde inzigten der kabinetten van *Berlijn*, *'s Gravenhage* en *Brussel*. Men heeft laten schreeuwen en Leopold heeft woord gehouden.

De maand daaraanvolgende, onderrigt geworden zijnde, dat er, ten gevalle der vijanden van *België*, pogingen werden aangewend om oneenigheid en wanorde te stichten, riep ik alle Belgen op om zich rondom de instellingen des vaderlands te scharen, ten einde dit te verdedigen door middel der bestaande organisatie. Ik redeneerde aldus: het is in het belang van het Gouvernement ons te ondersteunen, opdat het zelf niet valle, ondersteunen wij het van onzen kant, om te verhoeden, dat wederzijdsch misverstand ons nadeel toebrenge in het oogenblik des gevaars. Wanneer men eenen buitenlandschen

Digitized by Google

vijand heeft te bestrijden, dan is het de tijd niet om aan de verbetering der misbruiken van binnen te denken. Indien er geen dadelijk verraad plaats heeft, laat ons dan eensgezind tegen den vreemdeling optrekken; na de overwinning zullen wij dan ieder onze rol weder opnemen, wij, van onze zijde, die ter bespoediging van eene hervorming, het Gouvernement die ter vertraging van dezelve. « Burgers, dat alle tweespalt, alle verschil van gevoelens op het altaar des vaderlands worden nedergelegd! En gij, wien het volk den last heeft opgedragen om het vaderland te beschermen en te verdedigen, aan het werk! . . . . Zoo niet, terug! het volk zal, even als in 1830, zich zelven verdedigen, en overwinnen zonder u.»

Verstoord zijnde, omdat mijn naam telken male voorkwam in de discussie, die ontstaan was over een *Adres der Belgen aan de bewoners der Rijnprovinciën*, hetwelk in die gewesten was verspreid, en nu eens aan den Heer Bartels, dan weder aan mij werd toegeschreven; of liever, gramstorig, omdat zelfs de Belgische drukpers, in naam der Belgen, deze beschuldiging afweerde, even als ware er eene ongerijmdheid of eene misdaad begaan, zond ik aan den Heer Bartels een' uitvoerigen brief over dat onderwerp en voegde daarbij een door mij onderteekend *Adres aan de bewoners der Rijnprovinciën*, ten einde hij van die twee geschriften dat zou openbaar maken, 't welk hem het geschiktst mogt toeschijnen. Hij gaf beide in het licht. Mijn oogmerk was geweest om tot de bevolking der Rijnprovinciën te zeggen: « Wij werden verdrukt; nu zijn wij vrij, omdat het volk

vrij heeft willen zijn. Doet eveneens, en gij zult dezelfde voordeelen erlangen. De vrijheid slaat in de wereld den boventoon. Het catholicismus heeft ingezien, dat het, om niet voorbij gestreefd te worden, zich aan het hoofd der beweging behoorde te stellen, die tot vrijmaking leidt. Naburen, durft slechts, en gij zult vrij zijn!» Door een artikel waaraan ik dit opschrift gaf, zette ik de Duitschers van den Rijn regtstreeks aan om zich met ons, Belgen, tot eene zelfde confédératie te vereenigen.

Digitized by Google

XLII.

Volharding en moed. — LEOPOLD bij zijn woord bepaald. — Onverdraagzaamheid der anti-Godsdienstige oppositie in Frankrijk. — Opening der Fransche kamers. — Opruijende agenten in België.

Inmiddels waren de Belgische kamers geopend, en de Koning was eenigermate genoodzaakt geweest om in dezelve de beruchte woorden *volharding en moed* uit te spreken, over welke men toen zulk een blijd gerucht maakte en die naderhand zoo schandelijk en belagchelijk werden. Ik deed weldra gevoelen, dat het veel was voor de nationale vertegenwoordiging op eene nadrukkelijke wijze acte te hebben genomen van dezen schijn van standvastigheid, welke het hof aannam, doch dat zulks niet genoeg was. Men moest zich haasten, LEOPOLD te beletten om terug te treden, door het nietig verklaren der vier-en-twintig artikelen; men moest het leger op den volkomensten voet van oorlog brengen; men moest de afgestane gedeelten van *Limburg* en van *Luxemburg* van troepen voorzien; men moest afkondigen, dat het vaderland zich in gevaar bevond en het volk in massa te wapen roepen; ook moest men eene oproeping doen van alle ballingen in *Europa*, opdat deze zouden toesnellen om op den Belgischen grond de vrijheid te verdedigen, welker zege–

Digitized by Google

praal eenmaal het geluk van hun eigen vaderland en hun wederkeeren te midden hunner broederen moest verzekeren.

In een artikel van den 10 December, zeide ik welke verpligting aan LEOPOLD werd opgelegd door de netelige omstandigheden, waarin de natie zich bevond, welker vrijheid en eer hij gezworen had te zullen handhaven, benevens de onschendbaarheid van het grondgebied, en ik vraagde, of hij berekend zoude zijn om zijnen pligt in deszelfs geheelen omvang te vervullen, tegen *allen*, zonder uitzondering. « Indien hij, » zeide ik toen, « zulks niet durft of niet kan, en inzonderheid indien hij het niet wil, dat hij dit dan onbeschroomd te kennen geve; ook *hem* staat het vrij zijne voorwaarden voor te schrijven, en bijaldien het volk dezelve verwerpt, heeft hij het regt zich te verwijderen.... De geschiedenis vergeeft de zwakheid, wanneer dezelve gepaard gaat met opregtheid; doch zij brandmerkt dubbelzinnigheid en is onverbiddelijk jegens verraad. »

Op deze wijze ging ik voort met de regering en het volk aan te sporen; de eerste door somwijlen meer vertrouwen in haar te betoonen, dan ik wezentlijk had; het tweede door onophoudelijk te herhalen, dat het zich behoorde te organiseren om op elke gebeurtenis voorbereid te zijn, en opdat het, wanneer de regering hetzelve in het oogenblik des gevaars aan zijn lot mogt overlaten, zelf in staat zoude wezen om dit gevaar, door eigen kracht, met eenige hoop op goeden uitslag te trotseren.

Den Heer DE STASSART was het voorzitterschap in den senaat ontnomen geworden, en vermits bigotische onverdraagzaamheid de voornaamste beweegreden

Digitized by Google

scheen geweest te zijn van deze soort van ongenade, vermeende ik aan mijnen ouden mede-bewerker der revolutie eenen brief van rouwbeklag verschuldigd te zijn *); en mij dacht dat ik uit den toon van zijn antwoord kon opmaken, dat hij niet ongevoelig was geweest voor dit bewijs van vriendschappelijk aandenken §).

Omstreeks dezen tijd weêrgalmde *Frankrijk* van de klagten en bezwaren der liberalen, tegen hetgeen zij de misbruiken noemden van het geestelijk gezag. Daartoe had aanleiding gegeven de weigering der kerkelijke gebeden bij gelegenheid der begrafenis van den Heer DE MONTLOSIER. Ik beweerde, in eenen brief aan den hoofd-redacteur van den *Commerce*, dat het onredelijk was en tyrannisch tevens, om de gestrengheid der wetten in te roepen tegen priesters, die slechts gebruik gemaakt hadden van het regt, dat ieder mensch, ieder burger heeft, om te denken en te gelooven, goed te keuren en te veroordeelen, te zegenen en te vervloeken. Zouden zij buiten het gemeene regt gesloten wezen, alleen daarom dat zij priesters zijn? De Heer DE MONTLOSIER had zich den haat der Jezuïten op

---

*) Zie Bijlage 35.

§) Eenige maanden later werd de Heer DE STASSART, na het hof en de hooge geestelijkheid, tijdens de verbrokkeling, door zijne stem gediend te hebben, het slagtoffer van deze geestelijkheid en van dat hof, die tegen hem hadden zamengespannen. Sedert werd hij eene soort van vaandel voor de vrijmetselarij, waarvan ik even zoo min iets op de aarde vraag, als ik van het catholicismus in den hemel iets verwacht. Ik bleef een rustig aanschouwer van deze Stads-burgerlijke oppositie, welke mij geen doel hoegenaamd scheen te kunnen treffen.

De Schrijver.

Digitized by Google

den hals gehaald; hoewel hij misschien inderdaad een zeer godsdienstig en opregt geloovig mensch was. Zou nu het bewind de Jezuïten dwingen om voor den Heer DE MONTLOSIER te bidden? Dit zou belagchelijk zijn. Zou het bepalen, dat de geestelijkheid anders moet denken dan de Jezuïten? In dat geval zou men van hetzelve eene naauwkeurige beschrijving vorderen, wat men door een' Jezuït te verstaan hebbe en wat men doen en gelooven moet om het niet te zijn; men zou hetzelve vragen, wat men moet doen en gelooven om Katholijk te wezen in den zin der regering, welke zin wel eens veel zou kunnen verschillen van dien der geestelijkheid en van *Rome;* wat men moet doen en gelooven om een burger te zijn naar het hart des bewinds, hetwelk zeer wel geheel anders zou kunnen kloppen dan het hart der burgers. Maar van dáár behoeft men slechts ééne schrede verder te gaan, om door de regering al de handelingen des levens van ieder individu, al zijne gevoelens, al zijne denkbeelden, zijne overtuigingen en zijne begeerten naauwkeurig te doen voorschrijven; en in welk eenen verschrikkelijken chaos van slavernij en domheid vervallen wij dan niet, wij, die bogen op zoo veel vrijheid en zoo veel verlichting? In welk een' doolhof van moeijelijkheden, hindernissen en onmogelijkheden voeren wij dan niet het bewind?

Daarvan gaf ik reeds in denzelfden brief een voorbeeld. Eens dat een priester, in zijne leerrede, den val van NAPOLEON had toegeschreven aan het gedrag van dien Monarch jegens PIUS VII, wierp het volk zijne glazen in. Behoorde men zich nu te bepalen bij het straffen der rustverstoorders? of wel, was de priester

Digitized by Google

de schuldige, als hebbende tot die onlusten aanleiding gegeven? «De priester heeft ongelijk gehad, zeggen .... degenen, die niet van zijn gevoelen zijn. Wel nu, zoo zullen altijd die lieden ongelijk hebben, die niet met iedereen in gevoelen overeenstemmen. Zullen die lieden daarom onrustslokers wezen, en moet men het op hen verhalen wanneer dweepers hen beleedigen? Het is hier de vraag niet wie gelijk of ongelijk heeft, maar of, indien er vrijheid bestaat, de wet en het bewind aan iedereen het regt niet moeten waarborgen om zich te bedriegen, hetwelk onafscheidbaar is van het regt om te denken en te gelooven? Het is waar, het misbruik van de eerediensten te bezoldigen bestaat: maar is dit eene reden om een ander en veel gevaarlijker misbruik te onderhouden, dat, namelijk, van het loon slechts te beschouwen als een middel in de handen der regering om de geestelijkheid aan zich leenroerig, en van elken priester een' handlanger van hare willekeur te maken?»

Ik liet geene gelegenheid voorbijgaan om mijn gevoelen aangaande het godsdienstige vraagpunt te uiten, eensdeels omdat dit genoegen deed in *België*, welks mild vrijheidsstelsel alzoo voor *Europa* in al deszelfs luister werd ten toon gespreid, anderdeels omdat ik mij daardoor in staat bevond om waarheden, die in mijne oogen fundamenteel en onbetwistbaar nuttig waren, bloot te leggen, voor al wie de noodzakelijkheid inziet om de maatschappij volgens, door allen vrijwillig aangenomene, zedelijke en godsdienstige grondbeginselen te reorganiseren.

Juist toen leverde de opening der Fransche kamers den ongeloovigsten het bewijs, dat het Gou-

Digitized by Google

vernement van LODEWIJK PHILIPPUS, wel verre van de Belgen tegen de conferentie te verdedigen, integendeel met de conferentie zamenspande om van het gerevolutioneerde *België* niets anders te laten overblijven, dan een klein Belgisch koningrijkje, enkel tot *comfort* van LEOPOLD. Het voornaamste argument van het Fransche ministerie was dit: Of onderwerping der Belgen, of Europesche oorlog. Hierop antwoordde ik, dat, wanneer LEOPOLD zich inderdaad aan het hoofd plaatste van de beweging tot tegenstand, die zich in *België* openbaarde, de Mogendheden geen' aanval zouden doen; en dat, bij gevolg, zoo zij aanvielen, dit het onwraakbare bewijs zoude zijn, dat wij door onze regering verlaten en waarschijnlijk zelfs verraden waren. Ik bedroog mij, doch slechts hierin, dat, al wierd *België* zelfs door LEOPOLD verraden, de Mogendheden toch niet behoefden aan te vallen, vermits de Belgen, zonder tegenspraak het verraad zouden aannemen met deszelfs gevolgen, die voor hen nog meer vernederend dan nadeelig waren.

Ik verwachtte nog maar alleen lafhartigheid bij de regering. Den 25 December schreef ik, dat LEOPOLD zich zoo min mogelijk standvastig zou betoonen; dat de senaat een weinig meer moed zou doen blijken dan hij; dat de kamer der volksvertegenwoordigers (ik geloofde zulks toen) den senaat in dat opzigt verre zou overtreffen; en dat het leger en het volk (zij zullen het mij vergeven, dat ik te gunstige gedachten van hen gekoesterd heb) de afgevaardigden, senatoren, Ministers en den Koning zoo ver zouden voortslepen als noodig ware.

Men was in de *Tuileriën* slechts voor één ding be-

Digitized by Google

ducht, en wel juist voor datgene, waarop wij onze hoop vestigden. Men vreesde namelijk, dat *Frankrijk*, in weerwil van deszelfs Gouvernement, *België* zoude ondersteunen. Ook trachtte LODEWIJK PHILIPPUS, het kostte wat het wilde, de Belgen te doen doorgaan voor *oproermakers* bij uitnemendheid, die onrust en wanorde stichten enkel uit liefde tot wanorde, even als men de onnoozelheid heeft gehad het voortbrengen der kunst aan liefde tot de kunst te willen toeschrijven. Het Fransche ministerie had zijne opruijende agenten in *België*, en men wachtte te *Parijs* slechts op de tijding, dat te *Brussel* eenigerhande inbreuk was gemaakt op de monarchale orde van zaken, om er dezelve te gaan herstellen *op de wijze van Warschau*. Ik werd dit gewaar en gaf er mijnen medeburgers kennis van door een artikel, onder hetwelk ik voluit mijnen naam plaatste. De geheime aanslagen alzoo ontdekt zijnde, was er, van dien kant ten minste, niets meer te vreezen.

Digitized by Google

XLIII.

De Belgische volksvertegenwoordigers te Parijs. — Mijn kwade naam als republikein. — Mijne correspondentie te Brussel. — De nationale associatie. — De Heer d'Hoffschmidt.

Terwijl ik op deze wijze den pligt vervulde, dien ik mij jegens mijne medeburgers en jegens het *België* van 1830 had opgelegd, hadden de zaken aldaar haren loop vervolgd. De afgestane gedeelten van *Limburg* en *Luxemburg* hadden eenen senateur en eenen volksvertegenwoordiger naar *Parijs* afgevaardigd om de sympathie der kamers en van de Fransche natie op te wekken, ter gunste van het volk, welks bestaan zoo naauw met dat van het Julijvolk verbonden was. Het was mij bekend, dat die Heeren aan hunne zending meenden te beantwoorden, door de salons der hooge personaadjen te bestormen en diplomatische bezoeken af te leggen, in plaats van zich alleen te vervoegen tot de oppositie zoo binnen als buiten de kamers en zich te verstaan met de hoofdorganen der liberale drukpers. Ik zoude hun gaarne deswege mijne zeer nederige vertoogen gedaan hebben, maar ik kende de Belgische afgevaardigden niet persoonlijk, en vernam weldra, dat zij, van hunne zijde, er zich weinig aan bekreunden of zij mij kenden of niet. Den persoon, dien ik had opgedragen om

Digitized by Google

hen over eene zamenkomst met mij te polsen, gaven zij ten antwoord, «dat ik een republikein was.» Zij zouden door met mij te verkeeren, zich in een' kwaden reuk gebragt hebben.

De positie, in welke ik nu tot mijne landgenooten stond, had eene zeer zonderlinge overeenkomst met die van 1830. Toen werd ik verdacht, omdat ik, zeide men, de Belgen verder zou gevoerd hebben, dan zij, tegen WILLEM gaan wilden; thans verdacht men mij, dat ik LEOPOLD den voet wilde ligten, onder wiens troon die zelfde Belgen eene veilige schuilplaats meenden te vinden tegen de aanvallen van WILLEM en zijne bondgenooten. Later eerst, toen de revolutie WILLEM naar *Holland* had teruggezonden, zag men hoe ijdel alle hoop geweest was om van hem, anders dan door geweld, herstelling der grieven te verkrijgen; even als het aan allen, insgelijks te laat, is gebleken, dat de troon van LEOPOLD, in plaats van voor *België* het anker van behoudenis te zijn, veel meer de klip is, waarop hunne onafhankelijkheid en nationale waardigheid noodzakelijk moesten schipbreuk lijden. En, op mijn geweten, ik was in 1839 geen strenger republikein *quand même* ...., dan ik tien jaren te voren een blind vijand van WILLEM was geweest. Even als ik met hartelijkheid de vrijheid mijner medeburgers en het geluk van mijn land zou hebben aangenomen onder de NASSAUS, even zoo had ik mij opregtelijk onderworpen aan de monarchie, welke hun de onafhankelijkheid en eenen eervollen voorspoed moest verzekeren.

Ik wist zeer wel wat men over 't algemeen in *België* van mij dacht; ik wist dat het mij onmogelijk was om zelfs slechts eenigermate de dwaalbegrippen te ver-

Digitized by Google

anderen, welke, ik zeg niet het Gouvernement, maar de oppositie, maar *mijne vrienden* te mijnen opzigte koesterden. Het was mij niet onbekend, dat men tegen iedere raadgeving was ingenomen, wanneer men wist dat dezelve van mij afkomstig was, en dat zij zonder eenig onderzoek als eene soort van hinderlaag werd beschouwd. Desniettemin achtte ik mij verpligt om, even als in 1830, bij invloed hebbende vaderlanders ten sterkste aan te dringen, dat het mij veroorloofd mogt zijn om hun nuttig te wezen, door met hen de zaak des vaderlands te dienen; doch even als in 1830 ontving ik te naauwernood antwoord, en wanneer ik deze gunst al verkreeg, was zij nooit volkomen, want nooit antwoordde men mij op hetgeen ik vroeg of ten minste zóó als ik het vroeg.

Somwijlen gebeurde het nogtans, dat een of ander raad, dien ik gaf, in den grond zoo goed scheen, dat men denzelven niet durfde verwerpen, enkel omdat hij van mij kwam. Alsdan bepaalde men zich tot de vermaning, dat ik mijnen naam bedekt zoude houden, opdat mijne denkbeelden, nu niet meer de mijne schijnende, zouden kunnen gevolgd worden.

Wat ik hier verhaal is stellige waarheid, en ik maak daarvan slechts melding als van eene bijzonderheid. Want ik bekommer mij weinig om het tegen mij gewapende vooroordeel. Van de uiterst moeijelijke roeping, zich aan anderen toe te wijden, is dit de donkerste zijde niet.

Sedert langen tijd ontving ik van niemand brieven, dan alleen van den Heer Bartels, en eenige, schoon zeer zeldzaam, van den Heer Jottrand. Mijne twee vrien-

Digitized by Google

den wilden beide wat ik zelf wilde, namelijk de onafhankelijkheid, de vrijheid met al hare gevolgen, en de grootheid van hun vaderland, alsmede de meest mogelijke welvaart voor de lagere volksklassen, verbonden aan de uitgebreidste ontwikkeling van derzelver verstandelijke en zedelijke vermogens. Het mogt mij evenwel nimmer gelukken hen eensgezind te doen zijn, en uit de vertrouwelijke mededeelingen, die ik somwijlen van elk in 't bijzonder ontving, bleek, wat trouwens iedereen heeft kunnen zien uit hetgeen van het proces *Bartels--Kats* geregtelijk openbaar is geworden, dat de Heer Bartels in de oogen van den Heer Jottrand een dweepziek burger was en steeds zou blijven, en dat de Heer Jottrand door den Heer Bartels werd beschouwd als een wargeest en nieuwigheidszoeker.

Bij deze twee correspondenten voegde zich weldra een andere, toen de Heer Ducpétiaux benoemd werd tot President van het uitvoerend comité der nationale associatie te *Brussel*. Ik had gestaan naar de eer om te *Parijs*, de zaakwaarnemer van deze associatie te zijn, en had verzocht, dat zij mij ten spoedigste een harer leden zenden zou om het plan *vast te stellen* van hetgeen er gedaan moest worden in onderscheidene gevallen, die vooraf ligtelijk te bepalen waren. Slechts met moeite verkreeg ik het eerste punt, 't welk overigens tot niets leidde; wat het tweede punt aangaat, beloofde men steeds, maar men hield geen woord; en wat het derde betreft, is het waarschijnlijk, dat deze Heeren volstrekt geen denkbeeld hadden, dat een *plan* mogelijk, noodzakelijk en onmisbaar was; en toen ik er zelf een ontwierp en hun mededeelde, deden zij het mislukken, vooreerst omdat zij aan hetzelve hunne

Digitized by Google

goedkeuring niet durfden hechten, en ten tweede, omdat zij niet gezorgd hadden voor het bijeenbrengen eener kas om de geringste zaak te doen uitvoeren, zelfs niet om de kosten der correspondentie, door middel van zendelingen als anderzins, te bestrijden, veel minder om de eerste uitgaven te kunnen bekostigen van elke eenigzins ernstige onderneming.

Ik herhaal het: ik bevond mij op nieuw in dezelfde moeijelijke positie als in 1830, alleen met dit onderscheid, dat ik ditmaal te doen had met de patriotten, die, na met mij den geheelen weg eener mislukte revolutie te hebben afgewandeld, mij thans goed op weg schenen om het ontluiken eener nieuwe te verhinderen. Alleen het sterkst gevoel van pligt kon mij nopen tot volharding.

Ik had gezien, dat een volksvertegenwoordiger, de Heer D'HOFFSCHMIDT, de vergadering had bijgewoond, bij welke de nationale associatie zich geconstitueerd had. Ik schreef hem regtstreeks, en om hem niet al te zeer af te schrikken op het gezigt van mijne naamteekening, ving ik aan met eene soort van geloofsbelijdenis, die op het volgende nederkwam: Het is in de tegenwoordige crisis niet te doen om vrijheid, maar alleen om onafhankelijkheid; ieder goed burger, welke gevoelens hij overigens mag zijn toegedaan, moet zich dus scharen rondom het bewind, hoedanig dit wezen moge, en het ondersteunen, *mits* hetzelve beantwoorde aan zijne hooge roeping, welke bestaat in opregtelijk nationaal te zijn, den volkswensch uit te drukken, en bereid te wezen, om zich met het volk toe te wijden aan de verdediging van het aangerande vaderland, van de bedreigde revolutie en van de in gevaar gebragte eer

Digitized by Google

en vrijheid. Want het georganiseerde bewind verdient in moeijelijke oogenblikken verre weg den voorrang boven eene zelfs meer volmaakte organisatie, maar die nog tot stand, in orde en in werking moet worden gebragt. Na de overwinning, zoo voegde ik daarbij, dat wil zeggen, als *België* behouden is, wel te verstaan, een *ongeschonden België*, dat kracht bezit en alle voorwaarden bevat tot zedelijke en stoffelijke ontwikkeling, in een woord, een *België* dat levensvoorwaarden bezit, dan zal ieder onzer tot zijne beschouwingen wederkeeren en door eene vrije en met welwillendheid gevoerde discussie trachten, dezelve te doen zegepralen over de tegengestelde theoriën, ten einde de meerderheid te hervormen, die zelve, op hare beurt, de politische instellingen hervormt *).

Deze brief trof doel. Overal vertoond wordende, werkte hij eindelijk genoeg uit om de gedachte aan te kweeken van de mogelijkheid dat ik, wel beschouwd, niet gek was, en evenmin een monomaan der tijdelijke oppermagt, een revolutionair uit den aard der zaak of een man die steeds aan het te stichten kwaad de voorkeur gaf boven het reeds bewerkte goede. De Heer d'Hoffschmidt zond mij dan ook een gunstig antwoord, en kort daarna kwam hij te *Parijs*, voorzien van volmagt van wege de nationale associatie, terwijl de Heer Bartels hem voor mij ook eenen brief had medegegeven.

Ik vernam deze bijzonderheden drie dagen daarna, door eenen anderen brief, welken ik met den post van den Heer Bartels ontving, en vooronderstelde toen,

---

*) Zie Bijlage 36.

Digitized by Google

dat de goede gezindheid van den Heer d'Hoffschmidt jegens mij en de geloofsbelijdenis, welke ik hem toegezonden had, het vooroordeel niet hadden kunnen overwinnen van de Limburgsche en Luxemburgsche afgevaardigden, die met den Heer d'Hoffschmidt hetzelfde huis bewoonden, en dat het dezen Heeren integendeel was gelukt, er hun' collega van terug te houden om zijne parlementaire waardigheid oneer aan te doen, door zich af te geven met hetgene zij als demagogische aanslagen beschouwden. Daar ik intusschen dringend verlangde naar mijne brieven uit *Brussel*, verzocht ik hem met eenige regels om dezelve, en nog dien eigen avond kwam de Heer d'Hoffschmidt ze mij in persoon ter hand stellen.

Ik zou zoo gaarne de drie volksvertegenwoordigers ten middagmaal aan mijne tafel vereenigd hebben, ten einde eens grondig te kunnen spreken over de zaken van ons ongelukkig land, welke door het verblijf dezer Heeren in het middelpunt der Fransche-politische *fashion* geene schrede voorwaarts gegaan waren; doch alleen de Heer d'Hoffschmidt liet er zich op mijne uitnoodiging vinden, de twee anderen namen het middagmaal .... bij Mijnheer den Ambassadeur Lehon!

Digitized by Google

XLIV.

Andermaal Mijnheer de Graaf DE MÉRODE. — Ontwerp voor een Fransch-Belgisch gastmaal. — Ik maan het Belgisch Gouvernement aan tot het geven van waarborgen voor deszelfs opregtheid. — Mijn mistrouwen in LEOPOLD. — De Heer MAUGUIN. — Belgische lasteringen.

Mijnheer de Graaf FÉLIX DE MÉRODE bevond zich ook te *Parijs*, belast met eene zending van Koning LEOPOLD, even als de volksvertegenwoordigers eene zending van wege het volk was opgedragen. Ik kwam op het denkbeeld om aan de laatsten eenen broederlijken feestmaaltijd te doen geven, door de Franschen en Belgen, die der volkszaak waren toegedaan. Mijn doel daarmede was om betrekkingen aan te knoopen tusschen zoodanige mannen der beide landen, als bekend stonden door hunne onderlinge overeenkomst in grootmoedige gevoelens, of die ten minste door hunne positie gedrongen waren om van zulk eene overeenkomst te doen blijken. Ik zag daarin een' nationalen band, en tevens eene bedreiging voor de Mogendheden, dat *Frankrijk België* niet zou laten omkomen aan zijne poorten, zoo als het met *Polen* gedaan had, hetwelk het had geacht te ver buiten den kring te liggen, binnen welken het zijn'

Digitized by Google

invloed uitoefende, om daarin een werkzaam en krachtdadig belang te stellen. Ongelukkiglijk sprak ik daarover met eenige Fransche gedeputeerden van de uiterste linkerzijde, die, er in bewilligd hebbende om er hunne zaak van te maken, mijne zaak bijna, deden mislukken.

Getrouw aan het programma, waarvan ik hun eene schets gegeven had, en hetwelk tot eene te krachtiger demonstratie moest leiden, naarmate deze uit gematigder bestanddeelen zoude zijn zamengesteld, wierven zij een aantal inteekenaren aan uit het linker-centrum. Dit zou uitmuntend geweest zijn, indien de nieuw genoodigden niet op hunne beurt hunne voorwaarden hadden voorgeschreven, daarin bestaande, dat ook de Heer DE MÉRODE moest uitgenoodigd worden. Ik vergenoegde mij met te doen gevoelen, hoe ongerijmd het wezen zou, den gevolmagtigde van het hof, die handel dreef met twee provinciën, hares ondanks, met degenen, die door de burgers dezer opgeofferde gewesten met volmagt waren afgevaardigd, en alzoo de Belgen, welke de conferentie aan Koning WILLEM overleverde, en den Belgischen minister, die hen zeven jaren te voren aan de genade dezer conferentie en van haren begunstigde had overgelaten, op eene zelfde lijn te plaatsen. Doch niemand geloofde, dat ik hierbij bezield werd door belangeloozen ijver voor de beginselen, door ware liefde voor mijne medeburgers en mijn vaderland. Men verdacht mij van persoonlijken haat tegen mijn voormalig medelid van het provisioneel Gouvernement. Die goede lieden! Zij dachten er zelfs niet aan, hoeveel eer zij den Heer DE MÉRODE bewezen, door hem met mij gelijk te stellen. Ook deden zij alles wat

Digitized by Google

in hun vermogen was, opdat ik mij aan het gastmaal niet zou onttrekken.

Tot dit terugtreden had ik mijn stellig besluit bekend gemaakt en ik zou het nagekomen zijn, indien niet een domme streek, door een' der commissarissen van het feest begaan, iedereen uit de verlegenheid had gered. Deze *rondborstige* man, meenende dat hij de denkwijze, die al zijne landgenooten beheerscht opentlijk vermogt bloot te leggen, verzocht hen deel te nemen aan het feest, bij eene soort van circulaire, welke hij deed verspreiden, en die, schoon vervat in andere woorden, echter den volgenden zin opleverde: « Wij hebben de Belgen reeds eenmaal geëxploiteerd en hopen hen binnen kort op nieuw te exploiteren. Om hen intusschen zoo goed als maar mogelijk is vóór te bereiden tot die orde van zaken, waarvan zij later al de kosten zullen dragen, zoo noodig ik u uit, heden met ons mede te werken om hun een bewijs te geven, hoeveel belang wij er in stellen om weldra van hen op eene gemakkelijke en winstgevende wijze partij te trekken, enz. » Deze circulaire was geteekend door een' der Redacteurs van den *National*, die, waarschijnlijk, dezelve niet gelezen had. Zij kwam in handen of ten minste ter kennis van den Heer DE MÉRODE en deze was maar al te gelukkig het voorwendsel, 't welk zij hem zeer natuurlijk aan de hand gaf, te kunnen bezigen als eene drangreden voor de onmogelijkheid, waarin hij trouwens in ieder geval zou verkeerd hebben, om zich, met zijne toestemming, zelfs het voorstel te laten doen, tot deelneming aan eene vereeniging, die de strekking had om niet-legitime en bijna oproerige gevoelens aan den dag te leggen.

Digitized by Google

Terwijl dit alles voorviel, ging ik bestendig voort met mijne denkbeelden mede te deelen, ten minste in een der dagbladen van *Parijs*, 't welk vervolgens door de Belgische bladen werd nageschreven, of in twee of drie der laatste te gelijker tijd. Mijne voornaamste stelling was, dat het Gouvernement zich in de noodzakelijkheid bevond om aan de natie waarborgen te geven, indien het wilde, dat zij aan deszelfs opregtheid geloof hechtte en bij gevolg de gevestigde orde niet verstoorde, iets hetwelk van het uiterste belang was voor de zegepraal van ons volksbestaan. Deze waarborgen deed ik bestaan in eene handeling, door middel van welke LEOPOLD zich bepaaldelijk in een kwaad daglicht zou hebben geplaatst in de oogen van het *Europa* der Koningen, door iets, dat wat meer afdeed dan woorden die nog meer onbepaald dan schelklinkend waren. Ik eischte, dat hij de mannen, die bij de natie gehaat en aan den vreemdeling verkocht waren uit zijne tegenwoordigheid zou verjagen, als daar zijn de financiële hoofd-ambtenaren der Hollandsche bank, de opperhoofden van het krijgswezen, stichters der wanorde in 1831 en de voornaamste agenten der diplomatie, die altoos gereedelijk datgene afstaan, waarbij slechts het land belang heeft, mits zij alles behouden waarbij zij zelve belang hebben; en om de lijst niet al te lang te maken, hetwelk het geval geweest zou zijn, indien ik al de te verwijderen personaadjen had willen aanwijzen, noemde ik slechts de GOBLET's, de VAN DE WEYER's, de LEHON's en de DE MUELENAERE's.

En ik drong ten sterkste aan op het maken van den meest mogelijken spoed; want *België* konde niet onophoudelijk vergeefsche pogingen aanwenden zonder een

Digitized by Google

bepaald doel, om ten laatste door de uitputting te bezwijken, die het ontwijfelbaar gevolg zoude wezen van de nutteloosheid dezer pogingen zelve. Het was noodig, dat men aan hetzelve het regt toekende om meester te zijn binnen zijne grenzen, of het moest dat regt gaan veroveren, overal waar het hulpbenden zou kunnen vinden, dat wil zeggen, volken, die der burgerlijke en godsdienstige vrijheid zijn toegedaan.

Ik stelde niet het geringste vertrouwen in Koning LEOPOLD, en dit wilde ik opentlijk te kennen geven in den *Commerce*, doch werd daarvan teruggehouden door de volgende omstandigheid: De Heer MAUGUIN namelijk was listig om den tuin geleid geworden; men had hem de stelligste verzekeringen gegeven van de opregtheid van het Belgisch Gouvernement; men kon hem daarvan, *zeide men*, nog wel geene materiële bewijzen leveren, maar binnen weinig dagen zou men daartoe in staat zijn, en hij zou in alle geval de eerste wezen, aan wie men dezelve zou mededeelen. LEOPOLD had, als men zijne vertrouwelingen gelooven moest, niet zijn volk, maar de diplomatie en de Koningen misleid; hij had *Frankrijk* laten tusschen beide komen, ter vereffening van het geschilpunt, de schuld betreffende, en toen LODEWIJK PHILIPPUS, door middel der wijzigingen, in het verdrag der vier-en-twintig artikelen, ten aanzien van dit punt verkregen, alle zwarigheden meende uit den weg geruimd te hebben, had het hoofd des Belgischen Gouvernements zijn vast besluit doen verstaan van niets te zullen toegeven met opzigt tot de questie wegens het grondgebied. De Heer MAUGUIN kon mij alzoo niet toestaan, dat ik mij in het

midden zou werpen, daar zulke belangelooze gezindheden werden aan den dag gelegd van de zijde eens zoo populairen Konings.

Ik was in geenen deele overtuigd, te meer niet, naardien ik wel kon nagaan uit welke bron de hoop voortvloeide, waarmede men den achtbaren Franschen gedeputeerde had gevleid. Ik verdacht, wel is waar, den Heer DE MONTALEMBERT niet, als had deze willen bedriegen, ten profijte van LEOPOLD; maar ik beschouwde hem als zelf bedrogen, door zijnen schoonvader, den Heer DE MÉRODE, wiens rol het was, ik zeg niet uitdrukkelijk om de Belgen te verraden, maar dan toch om door allerlei hoofsche streken de gedachte voor te komen dat LEOPOLD hen verried. Naderhand heeft de Heer MAUGUIN mij volkomen regt doen wedervaren en erkend dat ik alleen, in onderscheiding van hen allen, gelijk had gehad.

Voor het overige, noch bij deze noch bij duizend andere gelegenheden konden of wilden mijne landgenooten mij begrijpen. Toen ik tot mistrouwen had aangespoord tegen de regering, die *België* redden, maar ook in het verderf storten kon, had men mij beschuldigd, dat ik LEOPOLD zocht te doen vallen om mij in zijne plaats te stellen. Toen ik daarna, op eene vooronderstellende wijze, LEOPOLD prees, opdat hij zich lofwaardig mogt maken, zag men in mij niets anders dan een' oogendienaar, die bij het bewind in gunst zocht te komen, door hetzelve te helpen het volk te vermaken om, nadat het scherm zou gevallen zijn, een aandeel te verkrijgen van de ontvangst. Voorwaar, ik was meermalen in de gelegenheid geweest om, zoo als men het noemt, een weinig fortuin te

maken, op eene minder kruipende en lage wijze; en wat de exceptionele positie aanbelangt, op welke ik, naar men mij te laste legde, het oog zou geslagen gehad hebben, daarbij vergat men, dat ik mij altoos veel te laag en te hoog geplaatst had om daaraan zelfs slechts gedachtig te kunnen zijn.

Digitized by Google

XLV.

België bukt. — Voorstel van den Heer de Mérode. — Fransch-Belgisch verbond. — Benoeming van een' Opperbevelhebber. — Gastmaal der Gedeputeerden. — De Leeuw van Waterloo. — De National.

Ik begon mij in ernst te verontrusten over den staat der zaken. *België* zelf scheen mij toe te bukken onder hetgene het reeds als eene noodzakelijkheid beschouwde. Ik vreesde, dat de grootspraak van mijne vrienden en van mij, die slechts ten doel had gehad om de kamers en het volk beide, te doen gevoelen, hoe lafhartig het wezen zou, voor bedreigingen te wijken, en welk eene gemakkelijke overwinning er kon behaald worden, door slechts te doen wat men doen moest om *Europa* aan de mogelijkheid van eenen werkelijken tegenstand geloof te doen slaan; ik vreesde, zeg ik, dat deze grootspraak er ten slotte toe zou bijdragen om de treurige ontknooping, welke de buitenlandsche diplomatie en het *inlandsch* hof aan het Belgisch drama toedachten, nog schandelijker en vooral nog belagchelijker te doen schijnen. Ik besloot toen te beproeven om een verbond te stichten tusschen *België* en *Frankrijk*. Dit ontwerp, zoo dacht ik, zal vleijend zijn voor de Franschen, die daarin het mid-

Digitized by Google

del zullen meenen te zien tot eene meer innige vereeniging, en het zal de Belgen niet afschrikken, want het laat hunne nationaliteit en hunne souvereiniteit, hunne constitutie en hunne wetten onaangeroerd.

De tekst, waarvan ik uitging, was een voorstel, door den Heer DE MÉRODE in *België* gedaan, om namelijk de bewaking onzer zuidelijke vestingen aan eene Fransche krijgsmagt toe te vertrouwen. Dit voorstel had aan de Belgen grootelijks mishaagd, als bedreigende hunne onafhankelijkheid, en het was heviglijk bestreden geworden door de Oranje-gezinden, omdat, door het land aan de BOURBONS te onderwerpen, alle hoop om terug te keeren, voor de NASSAUS werd vernietigd. Ik begon met mijne gehechtheid te betuigen aan ons volksbestaan en mijnen afkeer van de overheersching der Franschen, en betoogde de ongerijmdheid van het voorstel van DE MÉRODE, dewijl onze sterkten niets te vreezen hadden van de Fransche natie, tusschen welke en ons eene onderlinge genegenheid bestond; maar dat wij, integendeel, alles te vreezen hadden van het Fransche Gouvernement, welks booze oogmerken ons gebleken waren. Het was dus geenszins noodig dat Fransche soldaten ons tegen *Frankrijk* verdedigden; en ons over te geven aan de soldaten van LODEWIJK PHILIPPUS ware hetzelfde geweest als ons in handen te leveren van den verwoedsten vijand onzer omwenteling.

Intusschen waren wij niet sterk genoeg om alleen het tegen ons zaamgezworene *Europa* te bestrijden; om hetzelve te overwinnen moesten wij ons in de armen van *Frankrijk* werpen. « Geene barrières, » zeide ik tot de Franschen, « geene barrières meer

Digitized by Google

tusschen ons, geene tollieniën meer!» Van nu af aan besta er staatkundige eenheid, even als er tot hiertoe zedelijke eenheid, eenheid in belangen en in doel heeft bestaan! Wij zullen leven onder de wetten, die wij gemaakt hebben, *en die wij zullen voortgaan te maken*, omdat wij dezelve voor ons de beste achten: gij zult ze aannemen, indien gij zulks dienstig oordeelt, of gij zult uwe eigene wetten behouden. Maar ieder Belgisch burger zal Fransch burger worden, enkel door het overbrengen zijner woonstede in *Frankrijk*, en ieder Fransch burger zal in *België* dezelfde regten genieten. *Frankrijk* en *België* zullen zijn als twee Zwitsersche cantons, als twee staten der Amerikaansche vereeniging. De twee natiën zullen steeds wedijveren in liefde voor de vrijheid en de regtvaardigheid, maar zij zullen voortaan slechts één volk zijn, 't welk dezelfde regten en een *ondeelbaar* bestaan verdedigt *tegen allen*.»

Ik stelde als zeker vast, dat indien het Fransche volk het aldus wilde, het Fransche ministerie het niet zou durven, *niet zou kunnen* beletten, en dat de Europesche diplomatie er in zou moeten berusten.

De Belgische patriotten verwierpen mijn ontwerp, als te gunstig voor *Frankrijk*, en de Fransche patriotten, als te voordeelig voor *België*. De vreemde Mogendheden, meer bedacht, beoordeelden het juist. Zij hadden het voorstel van den Heer DE MÉRODE veracht, hetwelk, als onmogelijk, niets gevaarlijks inhield: mijne denkbeelden daarentegen, die zeer uitvoerlijk waren, werden in ernstige overweging genomen door al de diplomaten *ad hoc* te *Parijs* vereenigd; *Oostenrijk* verklaarde, dat derzelver verwe-

Digitized by Google

zentlijking eenen Europeschen oorlog zou doen ontbranden, en LODEWIJK PHILIPPUS, gerugsteund door de bedreigingen van zijne vrienden, de vijanden van *Frankrijk*, vreesde niet meer voor een verbond, 't welk hij even zoo nadeelig achtte voor de belangen van zijne dynastie en die van LEOPOLD, als het voordeelig zou geweest zijn voor de beide natiën.

Ik liet echter mijn plan niet varen. Later, zoo als men weldra zien zal, poogde ik het aan te wenden met andere bestanddeelen en misschien met grootere kans van wel te slagen.

Voor het tegenwoordige, kwam ik er op terug in een tweede artikel, dienende ten bewijze, dat *België* geen bondgenootschap konde aangaan, dan met *Frankrijk* of met *Holland*, van hetwelk het de schoonste aanbiedingen ontving, met opzigt tot het volkomen behoud van deszelfs grondgebied en met betrekking tot toekomstigen materiëlen voorspoed; ik voegde daarbij, dat het desniettemin, tot dit verbond, en op gelijke voorwaarden, de voorkeur boven *Holland*, zou geven aan *Frankrijk*, uithoofde der gelijkheid van beginselen, doch dat het liever zou veroverd worden door *Holland* dan door *Frankrijk*, naardien er geene hoop meer zou overblijven om tegen het laatste te eeniger tijd *met goed gevolg* op te staan. Overigens bewees ik, dat dit verbond eene noodzakelijkheid was voor *België*, wat betrof deszelfs onafhankelijkheid, en dat het eene weldaad voor *Frankrijk* wezen zou, met opzigt tot de vrijheid. Eindelijk stelde ik het voor als de eerste schakel van het menschwaardig *verbond der volken*. Inderdaad, indien mijne denkbeelden waren aangenomen geworden,

Digitized by Google

dan zouden weldra bij *Frankrijk* en *België* zich gevoegd hebben de uit de klaauwen van *Pruisen* ontworstelde *Rijnprovinciën*, het van *Sardinië* verloste *Savoje*, misschien *Holland* zelf, 't welk sedert lang tot vrijwording is voorbereid, door deszelfs Republikeinsche en Katholijke oppositie-partijen, alsmede het aan *Oostenrijk* ontrukte *Italië*, benevens *Spanje*, nadat het zich van deszelfs doodend *juiste midden* zou hebben ontslagen.

Dan ik heb het reeds doen opmerken: *België*, dat inderdaad niets meer vermogt, omdat het de magt niet meer had om iets te willen, weigerde de voorwaarden vast te stellen, door welke het de noodige magt zou ontvangen om te willen en te kunnen; en *Frankrijk*, dat nog alles meende te kunnen, hoewel het sedert 1830 zich de moeite niet gaf om iets te willen, grimlachte medelijdend, omdat *België* de *noodzakelijkheid* niet inzag om zich *vrijwillig*, onvoorwaardelijk en zonder eenig voorbehoud aan hetzelve over te geven.

Wij waren in de helft van Januarij, en ik oordeelde dat mijn pligt dringend gebood om de Belgen te wapenen tegen het thans onmiskenbare verraad van hun Gouvernement. Daartoe schreef ik een artikel, 't welk een overzigt behelsde van de voornaamste daden der regering, zoo lang de crisis geduurd had. Men had zich steeds bepaald tot het aan den dag leggen van halven *moed* en quasi-*volharding*, hetwelk dienen moest om de eenvoudigen te verblinden en de ligtgeloovigen mede te slepen; maar dezelve gepaard doen gaan met openbare lafhartigheid en klaarblijkelijke dubbelzinnigheid. En met dezen diplomatieken ballast ging Ko-

Digitized by Google

ning LEOPOLD met voorzigtige schreden de ontknooping te gemoet, uit welke voor hem een kleine, wel is waar onteerde, maar nog altoos voordeelige troon moest voortkomen, en voor het Belgische volk schande en volslagen ondergang. Eene enkele openbare handeling, maar die veel afdoend en slechts voor eene eenige uitlegging vatbaar was (namelijk als een uitvloeisel van het onwankelbare besluit om *België in zijn geheel* te verdedigen en deszelfs zegevierende omwenteling te handhaven) zou in staat geweest zijn om aan LEOPOLD dat vertrouwen weder te geven, hetwelk hij sedert lang verdiend had te verliezen en ook eindelijk verloren had. Deze daad was, behalve de andere meer dan schijnbare toebereidselen, tot eenen welgemeenden oorlog, de benoeming van eenen opperbevelhebber van onbetwistbaren roem wegens groote krijgskundige bekwaamheden, en wiens positie medebragt om alles te durven, alles te doen, voor niemand of niets terug te wijken, maar zijnen weg tot het einde toe voort te zetten. Hierdoor zou het Belgisch bewind van verdenking zijn ontheven en deszelfs opperhoofd, ingeval van eenen ongelukkigen uitslag, beveiligd tegen het verschrikkelijk verwijt van de nederlaag voorbereid en georganiseerd te hebben.

Dit artikel diende om de pogingen te ondersteunen, die ik, in overeenstemming met eenige vrienden, te *Parijs* zelf aangewend had om een bekwaam veldheer of liever eenen redder te verschaffen aan mijn bedreigd vaderland, en mogelijk aan *Europa*, 't welk zwanger gaat van eene algeheele hervorming. Ik had daarover gesproken met den Heer D'HOFFSCHMIDT, den eenigen der drie Belgische vertegenwoor-

Digitized by Google

digers, die zijne zending een weinig begreep. Maar ik gevoelde als door instinct, dat zijne tusschenkomst in deze zaak nutteloos zou zijn. En dit was ook zoo; bij zijne terugkomst vervoegde hij zich bij het ministerie, hetwelk, van hooger hand in last hebbende om onzen ondergang te voltooijen, met hevigheid het eenige middel verwierp, dat denzelven onmogelijk kon maken. Ik wendde dus mijne oogen naar elders.

Maar alvorens te spreken over de gebeurtenissen, die hierop volgden, moet ik met een woord gewagen van het gastmaal, dat het vertrek onzer vertegenwoordigers voorafging.

Ik woonde hetzelve bij, als mede-genoodigde der drie Belgische afgezanten, en mijn bijzijn was van eenig aanbelang, omdat ik aldaar de vertegenwoordiger was der democratie buiten de kamers, even als de Heer D'HOFFSCHMIDT zulks was van de burgerij der Nationale associatie, de Heer METZ van het representerend gesnap en Mijnheer de Graaf D'ANSEMBOURG van de in opstand zijnde aristocratische grondbezitters. Alles liep in de beste orde en eene stichtelijke kalmte af. Een enkele toast werd ingesteld door den Heer ARAGO; van te voren was men omtrent denzelven overeengekomen, hij was gewogen en herwogen, verbeterd, verminkt, uitgebreid en alzoo zeer onbepaald, zeer hoogdravend en zeer koel. De Heer D'ANSEMBOURG beantwoordde denzelven op denzelfden toon, in denzelfden zin en op dezelfde wijze. Maar deze bijzonderheden waren van weinig aangelegenheid. Voor ons was het genoeg indien het invloed maakte op de Fransche en Belgische Gouvernementen, op *België* en op *Frankrijk*; en deze invloed was aanmerkelijk.

Digitized by Google

Toen onze vertegenwoordigers vertrokken waren, maakte ik voor de laatste maal bekend op welke voorwaarden wij ons vertrouwen zouden stellen in de gevestigde magt. «Met het Gouvernement, als dit mogelijk is; in weerwil, ja zelfs tegen het Gouvernement, als dit zoo zijn moet.» Zoodanig waren mijne woorden in een artikel van den 19 Januarij. En ik betuigde, dat wij opregtelijk wenschten, dat het Gouvernement zich stellen zou aan het hoofd der nationale beweging, dewijl wij ons slechts met weêrzin *verpligt* zouden zien om de bestaande orde voor het oogenblik te storen, van welker behoud welligt het bestaan van *België* afhing, maar welke men moest durven opofferen aan dat zelfde bestaan, nu hetzelve op losse schroeven werd gesteld.

Om het verbond van *Frankrijk* met *België* te bevestigen, wilde ik een' der hinderpalen doen wegruimen, die tusschen de beide volken was opgerigt en die hen belette om elkander vriendschappelijk de hand te drukken. Ik bedoel den *Leeuw van Waterloo.* Ik had reeds onderscheidene malen te kennen gegeven, dat hij, wilde men zulks volstrekt, een nationaal gedenkteeken was, maar voorzeker onmaatschappelijk. Ik herhaalde het in een bijzonder artikel, voornamelijk gerigt tegen het uitsluitend patriotismus, die eigenliefde der bijzondere volken, maar waarvan het despotismus der regeringen zoo behendiglijk gebruik weet te maken om de volken onderling te verdeelen en wederkeerigen tegenzin en volkshaat te bestendigen. «Waarom, zeide ik, moet eene brug te *Londen* eene beleediging zijn voor de Franschen? eene brug te *Parijs* eene hoon voor de Duitschers? Kon de

Digitized by Google

place Vendôme niet anders verfraaid worden, dan met de schandteekenen der volken, wier moed niet minder vereerenswaardig is, al zijn zij soms ongelukkig geweest?

« De volken moeten zich vereenigen om het despotismus regtstreeks aan te tasten; dat alzoo de *Leeuw van Waterloo* het eerst geofferd worde op het altaar van de broederschap der menschen.» Ik stelde voor om denzelven te vervangen door een verzoenend gedenkteeken, toegewijd door deze woorden: *Aan de menschheid, de vrije landen Frankrijk en België!*

Ik moet ten opzigte van dit artikel, hetwelk in den *Commerce* verscheen, nog zeggen, dat ik het eerst den *National* had aangeboden, doch het werd mij teruggezonden door den hoofd-redacteur, «omdat het *verwijtingen* behelsde *voor de Fransche natie*, welke hem zekerlijk ten kwade zouden worden geduid.»

Verwijtingen voor de Fransche natie, goede Hemel! waar had de Heer Bastide die dan gezien? Aanklagten tegen het despotismus, uitgeoefend (onverschillig tot wiens voordeel of nadeel) door den Keizer zelf, en onder voorwendsel, dat het tot roem en groot gewin verstrekte voor *Frankrijk*, waarvan wij toen een deel uitmaakten, dat kan wezen; deze aanklagten wil ik geenszins ontkennen, en ik geloof dat dezelve gegrond zijn. Maar het Fransche volk! . . . . . Ik zou geen volk, welk het ook ware, willen aanklagen en het Fransche volk minder dan elk ander, maar ik wenschte ze allen te wreken, door de gedenkteekenen der tweedragt omver te werpen, waarop de dwingelandij haren troon gevestigd heeft. Mij dunkt, dat de weigering van den *National* niet anders kan

Digitized by Google

verklaard worden, dan door de overtuiging, welke het meerendeel der Franschen, zonder onderscheid van staatkundige denkwijze, is toegedaan, namelijk, dat de *groote natie* elke andere ongestraft mag beschimpen, en dat geene natie haar kan beleedigen zonder misdadig te worden. Zulke gedachten zijn lijnregt strijdig met de mijnen, ten opzigte van het gemeene regt der volken als omtrent dat van bijzondere personen; allen zijn in den grond gelijk, zij mogen sterk of zwak, groot of klein, vergevorderd of achterlijk in beschaving wezen. Want het regt is één; allen die het bezitten, genieten het volgens denzelfden titel: er zal altoos tusschen hen eene wezentlijke ongelijkheid zijn, maar het kan niet anders of er moet voor hen eene zedelijke gelijkheid bestaan uit kracht van hun wezen, en ook gelijke regten, die er het onveranderlijk gevolg van zijn.

Digitized by Google

XLVI.

Tweede brief aan Leopold. — Ik schrijf aan het centraal comité. — Raadgevingen aan de minderheid der Belgische volksvertegenwoordiging. — Katholijke democratie. — De Nuntius.

Tegen het einde van Januarij, gaf ik te *Parijs* in het licht en zond ik aan al de leden der Nationale vertegenwoordiging te *Brussel*, zoowel van den senaat als van de andere kamer, als mede aan al de patriotten, wier namen mij bekend waren, eenen *Brief aan* Leopold, voornamelijk dienende om hem mijnen brief te herinneren van zeven jaren te voren, over het zelfde gevaar, waarin *België* toen verkeerde. Dit land was aan de rampen, die van nu af aan op hetzelve zouden nederkomen, destijds ontworsteld, door de halsstarrigheid van Koning Willem, niet door de standvastigheid van deszelfs plaatsvervanger. Verre van daar; Leopold had *België* prijs gegeven, had in alles toegestemd in naam van *België*, had *België* op genade overgeleverd aan het goedvinden en aan de willekeur der Mogendheden, deszelfs dood-vijanden. Kon men dan met reden hieruit besluiten, dat hij ditmaal tegenstand zou bieden aan al de pogingen der Koningen, zijne beschermers en lastgevers, door wie genade hij ten troon was gestegen en wier anti-por

pulair stelsel hem was opgelegd als eene voorwaarde *sine quâ non* van hunne monarchische ondersteuning ?

Ik gaf een overzigt van al de beweegredenen, die LEOPOLD, ten gevolge zijner stelling, had, om te blijven in het verbond der Koningen, tegen het verbond der volken, en ik verklaarde, dat indien hij zich naar deze beweegredenen gedroeg, mits opentlijk en vooral spoedig, niemand hem deswege eenig verwijt zou doen. Want, immers, toen de Belgen hem hunne belangen opdroegen, konden zij wel vorderen, dat hij zich opregt en openhartig jegens hen zou betoonen, maar zij konden niet eischen, dat hij wezen zou, waartoe de natuur hem welligt niet verordend had, te weten onbaatzuchtig, edelmoedig, anderen toegenegen, en dat zijne betrekking als mensch en burger bij hem meer zou gelden dan die van Prins en Koning. Maar, nog eens, ik verzocht hem eene partij te kiezen en zijn besluit dienaangaande aan *België* en aan *Europa* bekend te maken. Want wisten slechts de Belgen uit den mond van het hoofd van den Staat zelf, dat hij hunne zaak liet varen, dan zouden zij zich organiseren zonder hem, ter nationale verdediging, en wanneer de Mogendheden zich bedrogen zagen in de hoop om LEOPOLD met haar te doen medewerken ter vernedering en ten ondergang der Belgen, zouden zij zich genoodzaakt zien om hen met geweld aan te vallen of hunne ontwerpen op te geven.

Na eene korte herhaling van de redenen, welke de Belgen hadden om hun Gouvernement, dat klaarblijkelijk onder hunne voeten eenen grondeloozen put dolf,

Digitized by Google

alle ondersteuning te weigeren, eindigde ik met Leopold te bezweren om zonder omwegen en zonder achterhoudendheid zich te verklaren. «Handel,» zeide ik tot hem, «als een opregt en regtschapen Koning, en laat de Belgen zonder verhindering handelen als een volk, dat voor het vaderland iets weet op te offeren.»

Op hetzelfde oogenblik, dat ik dezen brief aan den Koning deed toekomen en vóór dat ik denzelven in het licht gaf, schreef ik er eenen aan het centraal comité, met vrijlating om hem mede te deelen aan al wie hun goeddacht, en zelfs hem in de dagbladen te doen plaatsen. Ik gaf daarin duidelijk mijn gevoelen te kennen: De vijf Mogendheden spannen zamen tegen de omwentelingen van Julij en September; zoodra de laatste gevallen is, zullen vier van haar tot zelfs de minste sporen van de oudere zuster uitwisschen. Het bestuur van *Frankrijk* heeft op zich genomen om *België* den doodsteek toe te brengen; het Belgische bestuur heeft zich verbonden om voor dat van *Frankrijk* den weg te banen en hetzelve te waarschuwen wanneer het, te gelijk met *Engeland* en met het Noorden den grooten slag kan slaan. Zijt gij sterk genoeg om deze zamenzwering te verijdelen? Haast u dan. Zijt gij dit niet? onderwerpt u dan goedwillig *).

Veertien dagen na het uitgeven van den *Brief aan Leopold*, voedde ik geen twijfel meer omtrent de arglistigheid, ja de trouweloosheid van het Gouvernement; en wel voorziende, dat de meerderheid der

*) Zie Bijlage 37.

volksvertegenwoordigers de vier-en-twintig artikelen zou aannemen, stelde ik voor aan de minderheid, die, welken keer de zaak ook nemen mogt, ontzaginboezemend zou zijn oor haar aantal en allesvermogend door hare zedelijke kracht, welke haren steun vond in de opinie der geheele natie, om, staande de zitting, te protesteren, in massa haar ontslag te nemen, processie-gewijze te vertrekken en opentlijk aan het volk te verkondigen wat de reden was van hunne aftreding. Alleen de Heer Gendebien volgde mijnen raad op *); het uitwerksel, dat zulks moest te weeg brengen, mislukte alzoo geheel; het land won daarbij niets, maar verloor integendeel een' der ijverigste verdedigers van deszelfs regten. De Heer Gendebien won er dit bij, dat hij voor eenige dagen de vriend des volks was.

Bijna in hetzelfde oogenblik maakte ik *Frankrijk* bekend met de *nationaliteit* en de *democratie* der Belgische geestelijkheid, welke is, wat zij overal behoorde te zijn; namelijk de godsdienstige uitdrukking van de zedelijke belangen des volks. De Belgische kerk is geene kerk van den Staat, van daar dat zij, uithoofde van hare onafhankelijkheid, zich verzet tegen elke poging, die ten doel heeft om de onafhankelijkheid te vernietigen van het land, waar zij de souvereiniteit over het volk uitoefent. Zoodra de kerk, die, ten gevolge harer vrijheid, vaderlandschgezind geworden is, ziet, dat haar bestaan en hare belangen dezelfde zijn met die der natie, heeft de regering slechts te zorgen voor het afweren van misbruiken; zij zelve

*) Zie Bijlage 38.

Digitized by Google

belast zich met eene zorg, die overal elders den Gouvernementen zoo veel moeijelijkheden berokkent en dikwijls eene oorzaak wordt van hunne ontbinding en hunnen val In *België* zijn het de verlichte priesters, die tegen den aristocratischen invloed protesteren der hofprelaten, en die, om denzelven te bestrijden, heden de onverplaatsbaarheid der pastoors eischen en morgen welligt eischen zullen dat de pastoors door de geloovigen, en de bisschoppen door de geloovigen of door de pastoors verkozen worden; zij zijn het ook, die de geloovigen inlichten wegens de intrigues der Jezuïten en de twiststokende dweeperij der missionarissen. Wanneer in *Frankrijk* de liberalen of de regering in dien zin handelen, beschuldigt men hen van ongodsdienstigheid, van haat tegen de eeredienst, en zelfs hunne zuiverste bedoelingen lijden schipbreuk op dit verwijt, hetwelk in geen geval de Katholijken zelve treffen kan. Overigens bezitten de Katholijken, in elke omstandigheid, altoos het regt om zich met hunne eigene zaken te bemoeijen en deze gaan nooit het bestuur als bestuur aan, noch den liberalen in zoo verre zij geene geloovigen zijn.

Korten tijd daarna meende ik de redenen te moeten ontvouwen, waarom, niettegenstaande de Belgische geestelijkheid democratisch en patriottisch was, de Pauselijke nuntius in *België* echter de ontwerpen begunstigde van het despotismus der vreemdelingen en van den slaafschen geest der binnenlandsche monarchie. De nuntiussen zijn de geschorene afgezanten van den oppermagtigen gebieder, die de Romeinsche Staten bestuurt, zij moeten noodzakelijk, dat is, niet uithoofde van hunne geschorene kruin, maar in weer-

wil van hunne geschorene kruin, dezelfde taal spreken als de gevolmagtigden van *Pruisen*, *Oostenrijk* en *Rusland*. Wat den Paus betreft, als zoodanig, deze zal altijd door de instelling, uit kracht van welke hij de kerk vertegenwoordigt, en ongeacht de gevolgen, die zulks hebben moge voor het Italiaansch vorstje, dat te *Rome* zetelt, genoodzaakt zijn om overal, behalve in de Romeinsche Staten, de zaak te ondersteunen van de kerk of van het volk, en die van het verstand tegen het geweld, van het regt tegen de dwingelandij, van den onderdrukte tegen den onderdrukker.

Digitized by Google

XLVII.

Adressen aan de Belgen. — Belgisch comité te Parijs. — Kleine oorlog in het Luxemburgsche. — Gebrek aan overeenstemming tusschen de patriotten en mij. — De Heer DE PONTÉCOULANT.

Mijne briefwisseling met het centraal comité der associatie was zeer levendig geweest, maar had voor *België* niets, volstrekt niets uitgewerkt, dan dat daardoor eenige bekendheid was gegeven aan de adressen der Fransche studenten gerigt tot de Belgische studenten, benevens aan het antwoord van deze laatsten, alsmede aan een ander adres der Fransche werklieden, aan dat der Duitschers, enz. Maatregelen werden er in het minst niet genomen, en op alles wat ik aan de hand gaf om te verhinderen, dat het Gouvernement ons niet verlamde, ons voor hetzelve onschadelijk maakte en ons geheel en al de handen bond, kreeg ik steeds ten antwoord: *onmogelijk*.

Ik zelf had te *Parijs* een Belgisch comité gesticht, of ten minste het besturend comité eener Belgische associatie, welke dienen moest om later op eene meer gemakkelijke wijze de ondersteuningen in geld en manschappen, voor *België* bestemd, derwaarts te zenden. Maar de Fransche wetten tegen de associatiën waren een onoverkomelijke hinderpaal voor de algeheele uit-

Digitized by Google

voering van mijn ontwerp. Ik moest hetzelve veel beperken, in de hoop, dat wij desniettegenstaande zouden slagen om eenigen invloed uit te oefenen op de denkwijze, door rekenschap te geven van onze zittingen en de openbaarmaking van de toetreding, welke wij verzekerd waren te zullen erlangen van al de Belgen, die te *Parijs* woonden; dan wij werden weder eensklaps teleurgesteld, want de Fransche drukpers durfde zelfs niet het proces-verbaal der vestiging van ons comité, met de onderteekening van deszelfs leden, opnemen *).

Dit onvermogen zou mij zeer ter neêrgeslagen hebben, indien ik niet overtuigd geweest was, dat, al ware er, wat mij betrof, meer in mijne magt geweest, ik toch nog niets wezentlijks zou hebben kunnen uitrigten. Mijne vrienden en ik waren het op alle punten oneens. Even als in 1830, hinkten zij op twee gedachten; aan den eenen kant wilden zij binnen de palen der wettigheid blijven en te gelijkertijd helden zij over tot opstand; zij droomden van ik weet niet welke verdediging van *Limburg* en *Luxemburg*, en om dit doel te bereiken van eene aanwerving van vrijwilligers, in weerwil van het Belgisch Gouvernement, 't welk zij echter eenvoudig in al zijne kracht zouden gelaten hebben, met de middelen om deze vrijwilligers en *Luxemburg* en *Limburg* te vernietigen, tot groote vreugde van *Holland* en onder de toejuichingen van *Pruisen*. Ik, integendeel, wilde met *Brussel* beginnen, want ware de inwendige, de voor onze onafhankelijkheid en onze toekomst meest gevaarlijk vijand

---

*) Zie Bijlage 39.

Digitized by Google

aldaar eenmaal verwonnen, dan zou geheel *België* zich naar de bedreigde provinciën begeven hebben. Aldaar, ook van alle andere vrees ontheven, zou het een beroep gedaan hebben op alle vrije volken; aan den eenen kant zou het de hand gereikt hebben aan de onvergenoegden in *Holland*, aan den anderen kant aan de Katholijken in *Pruisen;* en steunende op de overgroote meerderheid der Franschen, die een anti-nationaal bestuur moede zijn, 't welk zich door *Engeland*, *Rusland*, *Oostenrijk* en *Pruisen* op het sleeptouw laat nemen, zou het aan *Europa* het sein gegeven hebben tot den ontzaggelijken strijd tusschen de menschheid en eenige familiën, eenen strijd, die vroeg of laat *zal* plaats hebben en het lot der wereld zal beslissen.

Indien ik onder deze omstandigheden, slechts een' enkelen vriend had gehad, op wien ik konde staat maken en die opregtelijk zijne pogingen had aangewend om het werk te doen gelukken, waaraan ik al mijne krachten wijdde, dan zou ik eenig middel behouden hebben om op het volk te werken buiten de associatie, even als de associatie, schoon te vergeefs, beproefd had om werkzaam te zijn buiten de Nationale vertegenwoordiging, en gelijk de vertegenwoordiging dit met even weinig vrucht getracht had buiten het Gouvernement. Ik vestigde mijne hoop nog slechts op een' enkelen vaderlander, maar althans op hem hoopte ik dan nog, want die vaderlander had mij stellig geschreven (December 1838) dat hij over het dagblad *le Belge* beschikte, dat de *Belge* beschikte over het volk, en dat, *zoo de Koning toegaf*, *slechts een enkel artikel zou noodig zijn om het volk te-*

Digitized by Google

gen LEOPOLD *te doen opstaan.* Helaas! ook hij wilde den partijgangers-oorlog in *Limburg* en *Luxemburg*, tegen LEOPOLD, WILLEM en FREDERIK. En om dien te kunnen voeren, rekende hij op vrijwilligers, die zich te *Parijs* moesten wapenen en uit *Parijs* krijgsvoorraad en mondkost voor meer dan eene maand moesten medebrengen, nadat zij zich alvorens (altoos te *Parijs*) opperhoofden gekozen hadden, veeleer staatkundige dan krijgskundige, maar die in de eerste plaats en uitsluitend wilden, dat *België* onafhankelijk zou zijn. Te *Parijs*, en dit had ik tot vervelens toe herhaald, vond men slechts mannen, zonder geld, zonder uitrusting en zonder wapenen; ondernemende opperhoofden maar ook niets meer; jonge lieden, welke met den in *België* te voeren oorlog geen ander doel hadden, dan om aan *België*, dat hiervan niets wilde weten, de vestiging der *eene en onverdeelbare* republiek wilden opdringen, uit naam van welke, *Frankrijk* op nieuw deszelfs stelsel van inlijving in toepassing zou hebben gebragt, door, zoo als men zegt op de Belgische provinciën de enterdreg te werpen.

Het is waar, in de verlegenheid, waarin men wel wist, dat ik mij bevond, met opzigt tot de vraag naar mannen, wel te verstaan mannen, zoo als men die begeerde, had de patriot, van wien ik spreek, mij den Heer DE PONTÉCOULANT, die zich den chef der vrijwilligers in dienst van LEOPOLD noemde, aangewezen en zelfs toegezonden, met het verzoek om mij met hem te verstaan omtrent een plan van wederstand, in de provinciën, die afgestaan moesten worden. Men heeft mij naderhand verhaald, dat de Heer DE MÉRODE, gedurende zijn verblijf te *Parijs*, zich meermalen onderhou-

Digitized by Google

den had met den Heer DE PONTÉCOULANT, die alzoo nu eens zijn' steun zocht bij het Gouvernement, dan weder bij den opstand, heden in het vredes-systeem, wat dit dan ook zou moeten kosten, zelfs ten koste der eer, morgen in dat van den eventuelen oorlog, dat is, de oorlog, die gevoerd zou moeten worden, in geval de Nationale eer daarbij betrokken mogt zijn. Maar, zoo als men reeds vroeger gezien heeft, de Heer DE MÉRODE had ten aanzien van revolutionaire personen geheel andere denkbeelden dan ik; en daar ik mij zeer goed herinnerde, welke klagten, in 1830, in de beide *Vlaanderen*, vooral in *Zeeuwsch Vlaanderen*, tegen den Heer DE PONTÉCOULANT waren aangeheven, oordeelde ik het ondoelmatig om in iets met hem aan te spannen.

Ik zou van deze bijzonderheden nooit gesproken hebben, indien het ongelukkig proces *Bartels–Kats* daarvan niet een gedeelte had aan het licht gebragt, en ik bij gevolg niet genoodzaakt was geworden om ook de rest te openbaren. Er is niets gevaarlijker noch wat meer van 't spoor leidt, dan onvolledige vertrouwelijke mededeelingen, vooral wanneer zij gedaan worden door vijanden of aan vijanden; de onbepaaldheid en de geheimzinnigheid, die over de achterdocht, welke men listiglijk heeft opgewekt, blijven zweven, verkeeren de meest gewone omstandigheden in een bijna helsch zamenstel van ondeugd en eerloosheid. Ik kan, en dit heb ik ook bij den aanvang der beschrijving dezer *herinneringen* gezegd, ik kan de achting mijner medeburgers, hoe vereerend, hoe aangenaam dezelve in mijne oogen zij, ontberen; maar het is eene behoefte voor mij, dezelve te verdienen en aan

allen klaarlijk te toonen, dat ik dezelve waardig ben; en daartoe behoef ik slechts de daadzaken, welke door het Gouvernement in een meer of min lasterlijk en valsch daglicht zijn voorgesteld, in hare eenvoudigheid bloot te leggen.

Digitized by Google

XLVIII.

Belangrijkheid der verdediging van België. — Ik deel mijne gedachten mede aan de Nationale associatie. — De Heer GENDEBIEN trekt zich terug. — Mijn ontwerp. — Middelen ter uitvoering.

Ik heb reeds melding gemaakt van de stappen, die ik gedaan had om *België* een' opperbevelhebber te bezorgen, die hetzelve verdedigen kon, *België* en deszelfs revolutie, en het volkenregt, uit kracht van hetwelk iedere natie slechts van zich zelve afhankelijk is, tegen het monarchisch *Europa*, dat zaamgezworen had om dit regt onder verleiding en geweld te verstikken. Ik bleef met ijver en volharding mijne pogingen voortzetten, en toen ik dezelve door het Gouvernement zag verwerpen, rekende ik eerst om ze te doen slagen op de medewerking der Nationale associatie, daarna op de revolutionaire oppositie buiten dezelve. Juist had ik de eventuele voorwaarden vastgesteld, op welke een Fransch krijgsbevelhebber van den hoogsten rang zijne talenten, zijnen degen en zijnen naam zou leenen aan *België*, hierdoor ontheven van den eenigen hinderpaal, waardoor het werd belet de edele en krachtvolle houding, welke het in 1830 bezat, weder aan te nemen, toen een mijner medebur-

Digitized by Google

gers, die mij door den Heer BARTELS was aanbevolen als iemand die mijn geheele vertrouwen waardig was, tot mij kwam. De voorstellen, welke ik ter goedkeuring naar *Brussel* moest zenden, waren van zoodanigen aard, dat zij niet door brieven derwaarts vermogten overgebragt te worden. Zij waren zelfs van zulk een gewigt, dat ik besloten zou hebben, dezelve in persoon mijnen vrienden te gaan mededeelen, indien zij mij niet in zekeren zin verboden hadden deze reis te doen. Zij schreven mij onophoudelijk, dat ik stil te *Parijs* moest blijven, tot dat zij zelve mij van daar riepen, dat wil zeggen, tot dat zij mij stellig zouden te kennen geven, dat ik, verre van aan de Belgische zaak nadeel toe te brengen, zoo als ik, zeiden zij, door eene verschijning te ongelegen tijde zou gedaan hebben, dezelve door mijne tegenwoordigheid op eene krachtdadige wijze van nut konde wezen.

De vriend van den Heer BARTELS hierdoor alleen de mijne geworden zijnde, werd naar *Brussel* teruggeroepen, door zaken, die aan de staatkunde vreemd waren. Hij belastte zich gaarne met de instructiën, die ik hem toevertrouwde om deze eerst den Heer BARTELS voor te leggen, en vervolgens, op deszelfs raad, aan de leden van het centraal comité, welke hij zou aanwijzen, mijne denkbeelden mede te deelen, aangaande de mogelijkheid om *België* te redden en de middelen ter uitvoering, over welke ik kon beschikken om het doel te bereiken, 't welk zij en ik ons gezamentlijk voorstelden *).

Alvorens nu te zeggen wat er van mijne ontwerpen

---

*) Zie Bijlage 40.

Digitized by Google

is geworden, zij het mij vergund, eenige opmerkingen te maken, dienende om te doen inzien, met welk eenen ijver ik trachtte om mijne gevoelens te doen omhelzen en met welk eene koelheid of liever met welk wantrouwen dezelve in *Brussel* werden ontvangen. Volgens mijne correspondentie met deze stad, had ik grond om te gelooven, dat de omverwerping van het Gouvernement van LEOPOLD eene gemakkelijke en zeker te bereikene zaak was. Maar ik gevoelde duidelijk, dat er met deze omverwerping eigenlijk nog niets verrigt was. Integendeel begonnen eerst dan, naar mijn inzien voor *België* de wezentlijke gevaren; want *België*, tegen al de magthebbers in *Europa* in opstand gerakende, kon geene hoop voeden om bijstand te vinden, dan bij de volken, die, naar deszelfs voorbeeld, insgelijks zochten zich zelve als opperste magt te constitueren. Indien ik had kunnen vermoeden, dat de ontworpene opstand onmogelijk was, omdat zij flaauwelijk en niet algemeen werd gewild, zou ik mij met het overige niet hebben bezig gehouden. Overtuigd zijnde van het tegendeel, hield ik mij slechts met het overige bezig. En nog heden geloof ik wèl gehandeld te hebben.

Wat ik hier nu zal bijvoegen, vernam ik eerst lang naderhand, namelijk bij de terugkomst van den reiziger, die te *Brussel* wel had willen onderhandelen over de zaak, die ik te *Parijs* zoo gelukkig bewerkt had.

Alleen aan den Heer BARTELS, als aan den vertrouweling van mijne geheimste gedachten, en aan den Heer DUCPÉTIAUX, die, als het ware, het centraal comité der associatie in zich vereenigde, werd het papier ter lezing gegeven, 't welk ik den bedoelden

Digitized by Google

Belg had toevertouwd, alsmede de geloofsbrieven, die hetzelve vergezelden. Deze Heeren beslisten, dat de Heer GENDEBIEN als derde persoon zou geroepen worden, omdat deze de associatie vertegenwoordigde en te gelijk de liberale bewegingspartij in de kamer. De Heer DUCPÉTIAUX maakte, dien ten gevolge, den Heer GENDEBIEN met de zaak bekend en verzocht hem dringend, dat hij met den Heer BARTELS en hem, nog dienzelfden avond deel zou nemen aan eene bijeenkomst, ten huize van den Heer BARTELS, ten einde alsdan het rapport van den reiziger te hooren en den inhoud zijner dépêches grondig te overwegen, doch de Heer GENDEBIEN kon niet goedvinden aan deze uitnoodiging te voldoen. Nadat de Heer DUCPÉTIAUX zijn medelid der associatie hiervan verwittigd had, alsmede mijnen onderhandelaar, die mij de zaak met juistere en minder parlementaire bewoordingen mededeelde, vergenoegde hij zich met mij te schrijven, *dat de Heer* GENDEBIEN *zich in zijne tent had teruggetrokken.* Wat den Heer BARTELS betrof, deze kantte zich tegen mijn ontwerp aan, omdat het niet het zijne was, namelijk de *guérillas* in het Luxemburgsche; omdat Franschen, die hij misschien geloofde dat mij toegedaan waren, tot deszelfs uitvoering moesten medewerken; omdat het plan van *mij* was, die het, zoo als hij, zeer ten onregte, geloofde, tot mijn voordeel wilde doen keeren, en niet was uitgegaan van dengenen, dien hij gewenscht had, daar de questie aangaande den persoon, als voorwaarde om wel te slagen, bij hem boven alle andere questiën gold; omdat ...... wat weet ik het? Mijn reiziger vorderde voorzigtigheidshalve dat de papieren, waarvan hij brenger was geweest, vóór zijn vertrek uit

Digitized by Google

Brussel in zijne tegenwoordigheid wierden verbrand; hetwelk terstond plaats had.

Ik heb op deze daadzaken, hoe onbeteekenend zij schijnen mogen, eenigermate gedrukt, uithoofde van de belangrijkheid, welke de onderhandeling, die, van mijnen kant, tot een goed einde gebragt was, in mijne oogen had en nog heeft, en uithoofde van hetgeen de reiziger mij verhaalde bij zijne aankomst uit *België*. Naauwelijks bevond hij zich te *Brussel*, en alvorens men tot eenige discussie overging, of de Heer Bartels had tot hem gezegd: « Wat er gebeure, de Potter moet zich vooral niet in het hoofd stellen, dat men op hem de oogen zal vestigen. Wij hebben hier een' man, die ons noodzakelijk, die onmisbaar is; » en dezen man noemde hij. Men ziet hieruit, dat de zaken sedert 1830 niet zeer waren vooruit gegaan. Het was tegenwoordig nog even als toen, een ellendige strijd van eigen-namen. Ik schaamde mij inderdaad, dat de mijne, al was het door anderen, daarin gemengd werd. Wat *ik* wilde, bestond bij uitsluiting in het wel gelukken van het ontwerp, met al wie men daartoe nuttig zou geoordeeld hebben, zonder daarvan den onmisbaren man uit te zonderen, in wien ik overigens geen groot vertrouwen stelde, dewijl, naar mijn oordeel *de mannen* altijd onmisbaar zijn maar nooit *een man* zulks is; zonder, zeg ik, den onmisbaren man van den Heer Bartels uit te zonderen, meer dan eenig ander werktuig in het onderling verband der zaken.

Laat ons met een woord van mijn plan gewagen. Volgens hetzelve, en daartoe bepaalde het zich, moest het provisioneel bewind, hetwelk het opgeschorte of vervallen bewind van Leopold zou vervangen hebben,

Digitized by Google

vooraf de materiële voorwaarden aannemen, waarop ik een ontwerp van verbindtenis had aangegaan met den toekomstigen opperbevelhebber der Belgische krijgsmagt. Het Gouvernement van LEOPOLD had aan de conferentie en aan *Holland* 50 à 60 millioenen geboden, opdat men hetzelve genadiglijk het behoud mogt toestaan der twee zoogenaamd *afgestane* halve provinciën. Ik vroeg niet het twintigste gedeelte dezer som, om *België* met eere deze twee provinciën te doen behouden, en in geval van oorlog, 't welk zeer onwaarschijnlijk was, om het in staat te stellen de Bataafsche provinciën, aan den schepter van het Huis van NASSAU ontglipt, bondgenootschappelijk aan zijne provinciën te hechten, benevens die van den *Rijn*, dezelve daardoor tevens bevrijdende van de Pruisische heerschappij.

In de nieuwe revolutie, welke ik voorzag, en die, wel beschouwd, niets anders zou geweest zijn, dan eene voortzetting der revolutie van 1830, moest, naar mijne wijze van zien, het militair gezag de hoofdrol spelen. Het burgerlijk gezag zou, in zekeren zin, de operaties van het leger en de maatregelen door deszelfs bevelvoerder genomen, slechts te wettigen en te nationaliseren gehad hebben. Daartoe was noodig, maar ook voldoende, dat men het vooraf met elkander volkomen eens was omtrent het beginsel vanwaar uitgegaan en den weg die ingeslagen behoorde te worden. Nu bestond het vastgestelde programma in het volgende: Onafhankelijkheid der beide magten, naardien de magt, die zich belasten zou met de handhaving der orde en het bestuur der binnenlandsche belangen, zonder daarvan, behalve aan het volk, rekenschap ver-

Digitized by Google

schuldigd te zijn, alle vrijheid moest laten aan de magt, die de verpligting op zich zou nemen om de natie in het buitenland te doen eerbiedigen, hare onschendbaarheid te handhaven en haar sterk te maken. Was deze taak volbragt, dan had het provisioneel bewind zijnen post slechts neder te leggen, ten einde aan het volk volkomene vrijheid te laten om al of niet deszelfs oude Gouvernement te hernemen zelfs het hoofd van den Staat niet uitgezonderd, die het gebouw daarvan had gekroond.

Tegen het laatste punt had ik mij in geenen deele verzet. Ik was, wel is waar, nog altoos dezelfde man, die, in 1830, gemeend had het Belgische volk te moeten aansporen om den republikeinschen regeringsvorm aan te nemen en die verklaard had zelf een republikein te zijn; maar toen was *België* nog maagd, alles moest er van nieuws geschapen worden en men kon met goed regt alles van hetzelve hopen. Thans had de meerderheid aldaar eene monarchale regering gegrondvest, men was sedert acht jaren aan dezelve gewoon geworden, en zij had niet geene nadeelen berokkend, dan door een gedeelte van haar personeel. Ik geloofde dus, ofschoon van harte, in beginselen en vooral in gedrag, een republikein blijvende, mij te kunnen onthouden van alle bemoeijing met hetgeen, nadat *België* gered en gewaarborgd zoude zijn, mijne medeburgers dienaangaande zouden bepalen. Ik was overigens zeer teruggekomen van mijne dwaling, wegens de *regtstreeksche* en *oogenblikkelijke* toepasbaarheid van zekere theoriën, welke door het volk misschien alleen daarom worden verworpen, omdat het als bij instinct gevoelt niet op de zedelijke hoogte te staan, waartoe het zou moeten

Digitized by Google

gestegen zijn om dezelve in beoefening te brengen.

En wat de vooruit bepaalde middelen van toepassing betreffen, deze bestonden in het ten uitvoer brengen van de beginselen, welke wij aan *Europa* zouden hebben blootgelegd in proclamatiën, luidende ten naasten bij als volgt: « *België* zal de onafhankelijkheid zijner naburen eerbiedigen. Maar het wil, dat ook deze de zijne ontzien. Het zal geweld met geweld te keer gaan, wanneer men het aanvalt. Het zal zelf aanvallen, indien men, door vijandelijke toebereidselen, buitengewone wapeningen of dreigende verklaringen voortgaat met hetzelve te verontrusten, en zoo men zich niet haast om aan hetzelve het regt toe te kennen, hetwelk alle geconstitueerde volken genieten. En dan, daar het zwak is in getal, zal het gebruik maken van de zedelijke kracht, over welke het kan beschikken: het zal zich beroepen op de onderlinge overeenstemming der volken; het zal dezelve allen uitnoodigen tot het genot der vrijheid; en, zich aan de spits plaatsende van de revolutionaire propaganda, van den kruistogt der menschheid tegen eenige despoten, zal het den strijd aanvangen op leven en dood, waarvan de eindelijke uitslag wezen zal, dat al de troonen zullen verpletterd worden door den bliksem der volken.»

Digitized by Google

XLIX.

Brief aan den Heer Cassiers. — De 12,000 francs. — De Generaal Skrzynecki. — Ziekte van een mijner kinderen.

Terwijl mijn bemiddelaar te *Brussel* over de zaak onderhandelde, en, bijgevolg, vóór dat ik van de mislukking zijner pogingen kennis droeg, anders dan door den brief van den Heer Ducpétiaux, die mij de achteruittreding van den Heer Gendebien berigtte en zijne eigene neèrslagtigheid, alsmede door de brieven van den Heer Bartels, die mij den tegenzin, welke de van mij ontvangene voorstellen hem inboezemden, telkens onder een nieuw licht afschilderde, besloot ik eenen anderen weg te beproeven. Het was omtrent acht maanden geleden, dat ik, te *Brussel*, met den Heer Bartels pratende over de Katholijke partij, die er zoo veel belang bij had, dat het *België* van 1830 magtig wierd en meer nog dat het voortginge met zich die toeneming in magt waardig te maken, en sprekende over de hoop, welke men redelijkerwijze op deze partij vestigen konde, bij het in gebreke blijven van de partij der liberalen, die zich zelfs aan het juk der vreemden scheen te willen onderwerpen uit haat tegen het kerkelijk overwigt, maakte mijn vriend onderscheidene malen melding van zekeren Heer Cassiers, lid van den senaat en, naar

Digitized by Google

hij mij zeide, een zeer rijk en volijverig man. Deze Heer had hem verzekerd, dat indien het slechts aan geld ontbrak om de vaderlandsche onderneming, ter verdediging van het grondgebied en ter onttrekking van *België* aan het vernederend juk der diplomatie, in gang te brengen en wel te doen gelukken, de Katholijken millioenen zouden leveren.

Ik herinnerde mij dit gesprek en schreef regtstreeks aan den Heer CASSIERS. Maar daar ik hem slechts zeer onvolkomen of liever in het geheel niet kende (want er zijn, meen ik, twee personen van dien naam, een van welke geen ander spoor in mijn geheugen heeft achtergelaten dan dat van zijne zwaarlijvigheid) zond ik den brief ongesloten aan den Heer BARTELS. Ik zeide tot den Belgischen senateur, dat eene omwenteling in *Frankrijk* voor de deur stond; dat, door welke lieden of door welke partij dezelve ook mogt worden tot stand gebragt, zij daarom niet minder zou uitloopen tot schade van *België*, 't welk zou veroverd worden en verloren gaan; dat wij dit onheil niet konden ontwijken, dan door ons het eerst te emanciperen, ten einde de *Rijnprovinciën* en misschien *Frankrijk* zelf, daarna zedelijkerwijze te noodzaken om tot *ons* te komen, onze onafhankelijkheid te eerbiedigen en haar in de hunne een' steun te doen vinden. «Ik ken, voegde ik daarbij, *met mijne vrienden*, de middelen om dit gewenschte doel te bereiken; maar een ding ontbreekt ons, namelijk, geld.» En ik vraagde, geene millioenen, maar slechts 12,000 francs *om de zaak te beginnen.*

De Heer BARTELS, die met de Heeren DUCPÉTIAUX en GENDEBIEN bedoeld was door *de vrienden*, van

Digitized by Google

welke ik sprak, oordeelde het gepast mijnen brief niet te bezorgen; ik heb het reeds gezegd, de voorgestelde middelen behaagden hem niet. Hij gaf mij bij zijn antwoord ronduit te kennen, dat, in geval ik de bestelling van den brief vorderde, hij den Heer CASSIERS zou aansporen om niets te geven, ten ware het moest strekken voor de vrijwilligers, dat is voor de expeditie, en niets dan voor de expeditie in het *Luxemburgsche.*

Ik heb mijne plannen ontwikkeld, die geheel anders waren, dan die van den Heer BARTELS. Het geld, 't welk zij vorderden, moest slechts, te weten met zekerheid en onder waarborg, beloofd geworden zijn, voor het geval, wanneer de bewerkte revolutie het legerhoofd, dat bestemd was om het *Europa* der Koningen schrik aan te jagen of te overwinnen, in activiteit stellen zou. Eene enkele som moest slechts *oogenblikkelijk* worden uitgeschoten, namelijk de vermelde 12,000 francs, en wel om de volgende reden:

De generalissimus, die het bevel over het Belgische leger op zich moest nemen, zou niet aangekomen zijn, alvorens de noodige beschikkingen waren daargesteld. Maar dan ook zouden de Hollanders, de Pruisen, de Duitsche Bond, en misschien zelfs *Frankrijk* van het Gouvernement, op *België* met geweld aangevallen zijn. Het was derhalve noodzakelijk, dat alles vooraf werd voorbereid, opdat de generalissimus, volgens een reeds beraamd plan, zou kunnen beschikken over onze soldaten en hunne opperhoofden, even als had hij dezelve reeds van over lang gekend en gecommandeerd. Dit nu kon niet ge-

Digitized by Google

schieden dan door een' hoofdofficier, die het uitgebreidst vertrouwen genoot van den generaal en chef en door hem van volmagt was voorzien. Deze officier moest zich daarvoor verplaatsen, zich van *Parijs* naar *Brussel* begeven, *België* rondreizen, inzonderheid langs de grenzen, de legerplaatsen en de vestingen visiteren en vele weken in het buitenland verblijf houden, niet op zijne kosten maar ten koste van *België;* en even zoo moesten de uitgaven voor renboden van *Brussel* naar *Parijs* en *vice versa* niet komen ten laste van eenige Belgen in 't bijzonder maar van allen. Wel nu, de 12,000 francs, die in alle geval slechts een voorschot zouden geweest zijn, en de Heer BARTELS wist het, hadden geene andere bestemming. Bovendien zoude ik, ofschoon naar ik durf gelooven, boven alle verdenking verheven, van deze som de naauwkeurigste rekening met de vereischte bescheiden, hebben overlegd, in de eerste plaats aan den Heer CASSIERS en vervolgens aan mijne medeburgers.

Ik denk dat het Gouvernement van LEOPOLD zeer in verlegenheid zou geraken, indien men van hetzelve dergelijk eene openhartigheid vorderde aangaande deszelfs onderhandelingen betrekkelijk den generaal SKRZYNECKI en vooral ten aanzien der geldquestie. Dit geeft mij eene natuurlijke aanleiding om eenige woorden te zeggen wegens deze benoeming, over welke men zoo verschillend en grootendeels zoo verkeerd geoordeeld heeft. Zie hier hoedanig ik mij bij die gelegenheid gedroeg. Meenende te moeten handelen even als of het Gouvernement wezentlijk en *in goeden ernst* eenen Generaal had gewild, en als of die Gene-

Digitized by Google

raal inderdaad gekomen was om te vechten, zond ik aan de Belgische nationale associatie en aan onderscheidene patriotten, biographische artikelen en geschiedkundige aanteekeningen, welke ik ontvangen had van aanzienlijke Polen, en die den weg aanduidden, door den Generaal SKRZYNECKI gevolgd in den Poolschen oorlog: voorts deed ik Prins CZARTORYSKI, een' vriend en landgenoot van den Generaal, verwittigen, dat LEOPOLD niet opregt gezind was, en slechts den schijn aannam als wilde hij wederstand bieden in het belang van het *België* des volks, tegen de diplomatie, die hem hetzelve had overgeleverd om het vroeg of laat tot eene scheidmunt te gebruiken, dienende om, bij eene verdeeling, de loten der Koningen gelijk te maken. Maar noch Prins CZARTORYSKI, noch nationale associatie, noch patriotten, gaven mij teekenen van leven.

Eindelijk, de Heer CASSIERS, in wiens oogen, zoo als mij gezegd is, ik een demagoog was bij uitnemendheid, heeft der waarheid hulde gedaan, toen hij voor den regter van instructie de aanklagt, die op hem rustte van tot mij in eenige betrekking gestaan te hebben, heeft ontkend. Had hij zich hiertoe bepaald, er zou geene reden bestaan om hem eenig verwijt te doen. Maar eene andere materiële waarheid geregtelijk te doen constateren, en die evenwel, zoo als de Heer CASSIERS zeer goed weet, niet *de geheele waarheid* is, namelijk dat hij aan den Heer BARTELS TIEN GULDEN had geleend, dit kenmerkt zulk een' bekrompen geest en een hart zoo geheel door geldzaken ingenomen, dat ik het den Heer BARTELS in dank afneem (schoon niet om de redenen, die hem daartoe

Digitized by Google

bewogen) mijnen brief onder zich te hebben gehouden, want de anti-demagogische senateur zou denzelven niet begrepen hebben, althans niet op zijnen prijs hebben weten te schatten.

Waarlijk, wanneer ik thans gedenk aan de diepe smart, waaraan ik in dat tijdsgewricht ter prooi was, door de zware ziekte van het jongste mijner kinderen, 't welk gedurende drie maanden met volslagene blindheid werd bedreigd, dan verwonder ik mij nog over de voortzetting mijner staatkundige bemoeijingen, hoe gering dezelve toen ook mogen geweest zijn. Doch keere ik tot mijn eigenlijk onderwerp terug.

Digitized by Google

L.

Derde brief aan LEOPOLD. — Gevangenneming van den Heer BARTELS. — Mijne papieren worden in beslag genomen. — De policie levert dezelve over aan de Belgische ambassade. — Aanklagt van mijn Gouvernement tegen mij in Frankrijk. — De Koning bestuurt maar regeert niet. — Herhaald beslag op mijne papieren. — Zij worden openbaar gemaakt. — Onderschepping van brieven.

Tegen het midden van Februarij deed ik eenen anderen *Brief aan Leopold* in druk uitgeven. Deszelfs inhoud kon geacht worden in de volgende woorden vervat te zijn, die dan ook voluit daarin te lezen stonden: *Ga heen !* Ga heen, liever dan dat gij het volk er toe brengt om zich zelven en u in het verderf te storten, liever dan deszelfs schande en de uwe te onderteekenen. Ga heen, ten minste voor zoo langen tijd wij, die gij beletten wilt *België* te behouden, noodig hebben om hetzelve te redden. Is deze taak volbragt, dan zal het volk u terugroepen, indien daarvoor gronden bestaan en indien het dit voegzaam oordeelt, of het zal anderen roepen zoo het zulks noodig vindt; en wij zullen ons zonder de minste tegenspraak onderwerpen aan de beslissing van het volk, ons aller Souverein, zoowel den uwen als den onzen.

Digitized by Google

Acht dagen daarna, werden mijne drie *Brieven aan Leopold* uitgegeven, tot ééne brochure vereenigd, welke ik, even als ik met de beide laatste gedaan had, aan al de leden zond van de Belgische volksvertegenwoordiging, alsmede aan vele patriotten. Naderhand kwam ik te weten, dat van de circa honderd en vijftig exemplaren, die ik te *Parijs* gefrankeerd had, meer dan de helft werd afgewezen, toen de brievenbestellers te *Brussel* ze aan derzelver adressen bezorgden: zoo groot was de vrees dat men, al ware het zelfs slechts den schijn zou verkrijgen, van met mij in eenige betrekking te staan!

In eene soort van inleiding, welke mijne brieven voorafging, had ik er mij op toegelegd om iedere handeling bij haren waren naam te noemen. De aanneming der vier-en-twintig artikelen in 1831 was eene zwakheid geweest; in 1839 zou zij eene lafhartigheid zijn en het Gouvernement, dat het volk daartoe brengen zou, zou eene schandelijke daad bedrijven. Was Leopold voor de aanneming gezind, dan zoude hij een bewijs van rondborstigheid gegeven hebben met zulks opentlijk te verklaren; maar met den schijn aan te nemen van *moed* en *volharding* om ten laatste eene schandelijke onderwerping op te leggen, pleegde hij verraad. Eene goede uitkomst ware voor de Belgen te verkrijgen geweest door revolutionaire maatregelen en daardoor alleen; het Gouvernement heeft, tot welken prijs dan ook, dezelve afgeweerd; het heeft de nederlaag gewild, en deze ontwijfelbaar gemaakt, zelfs in het geval, 't welk zij nogtans wel zal weten te vermijden, dat namelijk van een' of anderen oorlog. Is het offer in zijn geheel gebragt heeft Leopold dan

Digitized by Google

armzaligen moed om, in weerwil van dat alles, op den troon te blijven, dan zal zijne regering slechts een strijd zijn op leven en dood tusschen het volk en hem. Hij schijnt dus niet te weten waarop dergelijke worstelingen uitloopen!

De Heer BARTELS, wiens vaderlandsliefde, moed, onbaatzuchtigheid, zuiverheid van inzigten en uitmuntende bedoelingen ik nimmer in twijfel getrokken had, maar wiens politisch doorzigt ik laatstelijk bij mijzelven in staat was geweest te betwisten, was toen juist in de gevangenis gebragt, ter oorzake eener *proclamatie aan het leger*, waarvan men hem en den Heer KATS, den vader der Belgische *meetings* *), beschuldigde de opstellers te zijn. Indien de revolutie bewerkstelligd was geworden, zou de Heer BARTELS waarschijnlijk in zeker opzigt hebben kunnen beschikken over het leger, tegen den vijand, dien hij aan deszelfs stoutmoedigheid zou hebben aangewezen; maar het Gouvernement was nog in volle kracht, en het was niet vermoedelijk dat dit leger, bij de eerste oproeping ongehoorzaam zou geworden zijn aan LEOPOLD, die op den troon zat, om te gehoorzamen aan een' burger, zonder titel en zonder gezag. Deze burger, en ik ben verre van dit te ontkennen, had volkomen gelijk. Hij bragt met zijne proclamatie den Belgen, die de wapens droegen tot verdediging van het vaderland, slechts onder het oog, dat LEOPOLD, zoowel als zij, gezworen had, deszelfs onschendbaarheid en onafhankelijkheid te zullen handhaven, en dat, wanneer hij hun beval geduldig aan te zien, dat men dit vaderland verminkte

*) Volksvergaderingen.

Digitized by Google

en hetzelve den grievendsten hoon deed ondergaan, hun pligt jegens hetzelve alsdan gebood het te dienen ondanks hem en zelfs tegen hem. Maar wat konden regt en rede baten; het kwam hier slechts op magt aan; en daar de Heer BARTELS aan LEOPOLD de magt gelaten had, was het zeer natuurlijk, dat toen de Heer BARTELS het zeer berispelijk vond, dat LEOPOLD gebruik maakte van de middelen, die te zijner beschikking waren, deze hem, ten minste voor eenigen tijd, buiten staat stelde om zijnen medeburgers en zijn vaderland nuttig te zijn, dat wil zeggen, buiten staat om den troon te doen waggelen, op welks trappen de Belgen en inzonderheid de revolutie, die hunne kracht uitmaakte, (de Koningen hadden zulks bezworen) moesten geofferd worden door de onreine handen van de priesters der diplomatie.

De inbeslagneming van eenige mijner brieven bij den Heer BARTELS gaf aanleiding tot een onderzoek aan mijne woning (4 Maart) door de Fransche policie, welke mij al de papieren afvroeg, die betrekking hadden tot eene oproerige beweging in *België* *). Ik maakte nog dien zelfden dag dit blijk van gedienstigheid, door het Gouvernement van LODEWIJK PHILIPPUS aan het Gouvernement van zijnen schoonzoon gegeven, aan het publiek bekend. De volgende dagen toonde ik aan, dat, in den tijd, dien wij beleven, eene inbeslagneming bijna altoos eene nuttelooze kwelling is. Bij den Heer BARTELS, bij voorbeeld, en bij mij had de policie niets anders ontdekt, dan hetgene wij sedert verscheidene maanden in de Belgische

*) Zie Bijlage 41.

Digitized by Google

en Fransche dagbladen opentlijk verkondigd hadden, te weten : dat het Belgisch Gouvernement de natie bedroog en in het verderf stortte; dat deze voor hare belangen zelf behoorde zorg te dragen, in spijt van alle kwaadwilligheid en alle hindernissen; dat zij het regt had en het tevens haar pligt was te bestaan, dat regt en pligt haar voorschreven om zich in zoodanigen toestand te plaatsen als vereischt werd om haar bestaan te beschermen, tegen de vijanden van hare revolutie en van haar zelve; dat, daar het Fransche Gouvernement *van heden*, *België* niet wilde behoeden voor de verbrokkeling door de conferentie, die hetzelve tot eene Hollandsche restauratie leiden zou, de Belgen, terwijl het nu nog tijd was, verpligt waren om de grondslagen dezer restauratie vast te stellen, die het land zoude beveiligen tegen de verovering van het Fransche Gouvernement *van morgen.*

Mijne papieren gingen onmiddellijk uit de handen der policie over in die van den Heer Lehon, Belgisch gevolmagtigde te *Parijs.* Daar men dit naderhand geloochend heeft, ben ik aan mij zelven verpligt, de gronden bloot te leggen, op welke ik zulks voor waar hield en daarbij blijf volharden. Twee dagen na de inbeslagneming, kwam de Generaal van der Meere mij berigt geven, dat men zich toerustte om mij een ernstig proces aan te doen. Een fabrijkant, (de Heer Blanc), met wien hij wegens zaken in eenige betrekking stond, had hem gezegd, dat zich onder mijne papieren een brief bevond, in het Zuiden gestempeld, en die ten blijk verstrekte van verstandhouding tusschen mij en een' klub van patriotten te *Metz.* Inderdaad had mijn vriend, de Heer David, van het

Digitized by Google

Instituut, tot wien ik gesproken had van de noodzakelijkheid, waarin ik misschien geraken zou om door de Oostelijke departementen naar *België* te gaan, en die destijds in het Zuiden reisde om de inwijding van zijn standbeeld van Riquet, te *Béziers*, mij geschreven uit *Montpellier* om mij met de namen en het adres bekend te maken van eenige vrienden der vrijheid, die mij door hunne positie behulpzaam konden zijn om onverhinderd over de grenzen te komen en tevens om de sympathie tusschen het Fransche en het Belgische volk te onderhouden.

Dit nu bewees slechts de onbescheidenheid der policie; doch slaan wij een oog op hare heimelijke listen, in vereeniging met het Belgische gezantschap. Dezelfde Generaal van der Meere ontving eenige dagen daarna eene soort van verwijt van wege een' der geëmployeerden des Heeren Lehon (zekeren Heer Derasse) omdat hij (van der Meere) die in dienst was van Leopold, briefwisseling hield met mij, den vijand der orde van zaken, waarvan Leopold de hoeksteen uitmaakt. Ook dit was waarheid. Den Heer van der Meere was door zijne vrienden te *Brussel* opgedragen geworden om aan den Heer de Montalembert voor te stellen den Heer Levae, overbrenger der medaille, welke gezegden Heer de Montalembert in *België* was toegewezen, voor zijne redevoering in de kamer der Pairs, ter gunste van het Belgische volksbestaan. Hij vraagde mij met een briefje van twee regels verlof om den Heer Levae tot mij te brengen. Nu had dit nietsbeduidend briefje van een' Belg aan eenen Belg en eenen anderen Belg betreffende, slechts de nieuwsgierigheid kunnen opwekken van de Belgische gezagvoerders en

Digitized by Google

opgemerkt kunnen worden bij de Belgische ambassade, te meer daar de zaak geenerlei gevolg had door mijne weigering om den Heer LEVAE te ontvangen.

Ik had het Fransche Gouvernement beschuldigd, dat het zich tot den dienaar had gemaakt der policie van LEOPOLD, en dit besliste welligt de vervolgingen, die tegen mij werden ingesteld, wegens eenen gewaanden aanslag tegen de monarchie van den 7 Augustus. Ten einde het Gouvernement van LODEWIJK PHILIPPUS, welks medewerking de policie van *Brussel* behoefde om mijne papieren magtig te worden, aan te prikkelen, had zij een zorgvuldig gelegaliseerd afschrift naar *Parijs* gezonden van mijnen brief aan den senateur CASSIERS, waarin de volgende woorden voorkwamen: «Binnen een jaar, hoogstens binnen twee jaren, zal *Frankrijk* zijne omwenteling tot stand brengen.» Ik werd alleenlijk over deze zinsnede ondervraagd. Maar van toen af scheen de inbeslagneming, die te mijnen huize had plaats gehad, geen ander doel te hebben, dan om te ontdekken of ik geene staatkundige betrekkingen onderhield, die er heen leidden om het gevoelen te verwezentlijken, dat ik zoo voorzeggender wijze had uitgedrukt.

Ik verwittigde den Heer regter ter instructie van hetgeen in *België* omging, alwaar het afschrift mijner in beslag genomene papieren, die in zijne handen waren, of althans uittreksels dezer papieren, tot grondslag gediend hadden, bij de verhooren, welke de Heer BARTELS had ondergaan. De regter ter instructie kon mij niets anders antwoorden, dan dat, sedert de papieren in het parket waren aangekomen, dezelve noch

Digitized by Google

in hun origineel noch in afschrift aan niemand waren medegedeeld geworden. Daar nogtans de daadzaak der verhooren van den Heer BARTELS authentiek was, en de uitlevering der papieren alzoo noodwendig door iemand moest zijn geschied, voegde hij daarbij, dat de policie dezelve eerst *na vier-en-twintig uren* in handen van het regterlijk gezag had overgegeven. Voorts vraagde hij mij narigten aangaande zekeren Heer DE BAVAY, Belgisch Advokaat-Generaal; en daar ik wist dat, volgens de loopende geruchten, deze Heer DE BAVAY zich naar *Parijs* had moeten begeven om over eene *legale* mededeeling mijner papieren te onderhandelen, gaf ik ten antwoord, dat ik zoo even vernomen had, dat de met die taak belaste *personaadje* den Heer Advokaat-Generaal D'ANETHAN was, dien ik in 't geheel niet kende, doch welken een Belg, die te *Parijs* woonde, mij beschreef, een *allerhevigst Oranjegezinde* te zijn. En ik toonde het briefje van den Belg aan den regter ter instructie.

Ik haastte mij om den Heer BARTELS te wapenen tegen eene nieuwe verrassing. Ik raadde hem gebruik te maken van het regt, dat hij bezat, door alle antwoord te weigeren op vragen wegens stukken, die hij niet zelf geschreven had of die niet als gelijkluidend bekrachtigd waren door de regterlijke magt in *Frankrijk*, en wat de handteekeningen betreft gelegaliseerd door de bevoegde Belgische overheid. Dit baarde eene groote verlegenheid. Van den eenen kant moest men zich in *België*, het mogt kosten wat het wilde, mijne papieren aanschaffen, ten einde het publiek te bewijzen, dat er geene misslagen of vervalschingen waren begaan in de afschriften, waarvan men zich bediend had; van den

Digitized by Google

anderen kant meende men zich in *Frankrijk* wegens de inbeslagneming te moeten regtvaardigen door een nieuw verhoor, ditmaal uitsluitend over de weggeroofde papieren. Het kostte mij geene moeite om te betoogen, dat ik mijn zeer ongunstig gevoelen aangaande den gang van het Fransche Gouvernement wel had kunnen opvatten, openbaren en aan mijne vrienden mededeelen, maar dat ik mij niet met de daad gemengd had in de twisten der partijen, die het land beroerden, alwaar men mij herbergzaamheid betoonde: ik voegde er zelfs bij, dat ik, zulks doende, de verbindtenis, die ik jegens mij zelven had aangegaan, zou hebben geschonden, om, namelijk, de beweging ter ontbinding, waardoor *Frankrijk* bewerkt wordt, opletlend na te gaan, doch zonder aan dezelve ooit het geringste deel te nemen.

Wat het Belgisch Gouvernement betreft, zoo verborg ik geenszins mijne ontwerpen en die mijner vrienden om hetzelve, althans bij voorraad, te doen vervangen door een bestuur, 't welk zich onwankelbaar ten doel stelde en tevens de kracht bezat om het land en het volk te verdedigen. Ik rekende het mij tot eer, getrouw te zijn gebleven aan mijne beginselen van vóór 1830, daar Leopold, die de natie verried, geen meer regt had dan Willem, die hare vrijheid schond, op de *indemniteits bill* waarop hij zich beriep in naam van ik weet niet welke orde, gegrond op den wil en de belangen van het buitenland, de medepligtigheid van eenige intrigerende hovelingen en de vooronderstelde hulp der bajonetten.

Van dag tot dag wachtte ik het arrest, waarbij ik buiten regtsvervolging werd gesteld en 't welk mij dus

Digitized by Google

de papieren, die aan mijn huis waren in beslag genomen, moest doen teruggeven. Ik benuttigde mijnen ledigen tijd om het Belgisch ministerie opentlijk te beschuldigen zich met eene schanddaad bezoedeld te hebben, daar het niet geschroomd had, door verklikking, mij, een' Belg, in een staatkundig proces te wikkelen, in *Frankrijk*, waar het de rol speelde van aanbrenger en leverancier voor het hof van assises.

Ik zond ook naar *België* een artikel, 't welk bij mij gevonden was, over de beruchte questie: *De Koning regeert.* Tegen de Fransche oppositie hield ik staande, dat de Koning niet regeert, ten zij dáár waar het despotismus heerscht. Overal elders wordt de Souvereiniteit des volks uitgeoefend door de heerschappij van het openbaar gevoelen, 't welk aan de maatschappij hare rigting geeft, door middel van het onderwijs en de drukpers. Maar *de Koning bestuurt:* anderzins zou hij niets doen en nutteloos zijn. Het gevolg, dat ik uit deze redenering trok, is, dat de Koning, *handelende*, ook kan *kwalijk handelen* en mitsdien verantwoordelijk is voor den eenigsten wezentlijken Souverein, de opinie. De koninklijke onschendbaarheid is een verdichtsel, dat wil zeggen eene leugen; en de leugen is de moeder des verderfs. Ook is het op de leugen, dat onze constitutionele monarchiën gegrondvest zijn, en door het verderf dat zij zullen instorten *).

Den 1 April werd ik gedagvaard van wege de policie, die, op het verzoek der Belgische overheid, een

*) Zie Bijlage 42.

Digitized by Google

verzoek, waarvoor men thans uitkwam en hetwelk in diplomatischen vorm was te kennen gegeven, mijne papieren andermaal in beslag had genomen op de griffie zelve van het tribunaal van de *Seine*. Nadat de formaliteiten, in dergelijk geval vereischt, waren in acht genomen, protesteerde ik vooreerst bij den regter ter instructie, vervolgens bij den Procureur des Konings, eindelijk bij den Minister van Justitie, Zegelbewaarder, tegen de schending van mijn eigendom, 't welk nog meer in eenen zedelijken dan in eenen stoffelijken zin mij toebehoorde, en waarvan ik dienvolgens teruggave vorderde, zonder dat er eenig afschrift of eenige mededeeling van gegeven wierd aan het Belgisch Gouvernement of aan wie het ook ware *).

De zaak werd intusschen meer en meer ingewikkeld. Het proces *Bartels-Kats* was bijna geheel gebouwd op tien brieven en fragmenten van brieven van den Heer Bartels en op twee brieven van den Heer Jottrand: behalve eenige woorden over de proclamatie aan het leger, sprak de acte van beschuldiging slechts van de stukken, die bij mij waren in beslag genomen, en bevatte daarvan lange uittreksels. Maar wat meer is: op hetzelfde oogenblik toen het Fransche Gouvernement, dat de zware verantwoordelijkheid niet op zich durfde laden, van eene soort van uitlevering met opzigt tot staatkundige zaken, bevel gaf, dat mijne papieren mij moesten worden teruggegeven, werden zij door de Oranjegezinde ambtenaars van Leopold gezonden aan het Gouvernement van Willem, dat dezelve onder het publiek deed werpen door de Hol-

*) Zie Bijlage 43.

landsche dagbladen. Van twee gevallen moest dus noodzakelijk één hebben plaats gehad, of de Fransche policie moest haar ambt hebben misbruikt, door gedienstiglijk de uit mijne papieren ontvreemde stukken aan de Belgische ambassade uit te leveren, of de Belgische ambassade moest ze in de bureaux der policie hebben doen stelen.

De Heer BARTELS had mij om officieuse mededeeling van dezelve verzocht. Zoodra zij mij waren teruggegeven in het parket van den Heer Procureur des Konings, zond ik aan den Heer BARTELS zijne drie voornaamste brieven, die met een kruis geteekend waren, hetzij door de policie, hetzij door het gezantschap, want geen dezer brieven was in mijne verhooren ooit in 't minst in aanmerking gekomen. Des anderendaags na deze afzending, maakte de Procureur des Konings mij bekend met het verlangen van den Heer BARTELS, 't welk hem officieel was overgebragt, om door het parket van *Parijs* voor het parket van *Brussel*, de overgift te erlangen van de papieren over welke zoo menigmaal sprake was geweest. Ik maakte daarin geene zwarigheid voor zoo ver het de brieven betrof, die mij nog van den Heer BARTELS waren overgebleven, maar ik weigerde stukken af te geven, die niet uitsluitend zijn of mijn eigendom waren, tenzij op eene geschrevene autorisatie van de daarbij belang hebbende personen, die er eene soort van regt op hadden, dat ik daarover zonder hunne toestemming niet beschikte. Ik vergenoegde mij alzoo met van deze stukken eene analytische lijst op te maken, ten einde het Belgische parket zou kunnen weten van wie het de vergunning, welke ik vorder-

de, te erlangen had *). In 't kort, de Procureur des Konings nam de stukken aan, en deed een procesverbaal daarvan stellen, alsmede van de inhoudslijst; maar de Procureur-Generaal, even naauwgezet omtrent de vervulling der pligten van het Fransche Gouvernement, als het ministerie zich ijverig betoond had om dezelve te overtreden, wilde zich niet belasten, zelfs niet op mijn verzoek, om de papieren naar *Brussel* over te maken, welke de Minister van Justitie weinige weken te voren bemagtigd had, tegen mijnen wil, om ze derwaarts te zenden. Ik vertrouwde de brieven van den Heer Bartels aan den post toe, na alvorens het pak verzwaard te hebben.

Ik achtte deze voorzorg des te noodzakelijker, daar sedert eenigen tijd al de Belgische dagbladen, in welke artikelen van mij voorkwamen, aan den post waren achtergehouden, en wel waarschijnlijk in *België*, dewijl men alleen dáár bij die verdonkering belang had. Zoo ook was een brief aan den Heer d'Anethan, Advokaat Generaal, dien ik aan den Heer Bartels had geadresseerd om in den *Belge* geplaatst te worden, niet te regt gekomen. Ik beschuldigde uitdrukkelijk het Belgische Gouvernement, dat hetzelve een *Cabinet noir* had opgerigt, met ter zijde stelling der constitutie, die de onschendbaarheid van het geheim der brieven waarborgt: het heeft, zeide ik, deszelfs lafhartigheid gesteld onder bescherming der dwingelandij §). Dit Gouvernement liet zich deze gewigtige aantijging *goedgunstig* welgevallen: het zweeg.

---

*) Zie Bijlage 44.

§) Zie Bijlage 45.

LI.

Afval der opposanten in de Belgische volksvertegenwoordiging. — Aanneming van het verdrag der vier-en-twintig artikelen. — De Fransche en Belgische dagbladen sluiten voor mij hunne kolommen. — Waarom. — Franschgezinde en anti-Franschgezinde partij in België. — Kort overzigt van de gebeurtenissen der September-omwenteling.

Naarmate de ontknooping nader bij kwam, waren mijne bedenkingen dringender en scherper geworden. De volksvertegenwoordigers beraadslaagden nog, maar elken dag hoorde men van nieuwen afval in de rijen der nationale oppositie, bewerkt door de argumenten van het hof, inzonderheid door die der omkooping, welk verachtelijk regeringsmiddel, door de betrekking van ons hof met dat van *Frankrijk*, in *België* is ingevoerd. Reeds verwierp het dagblad *le Commerce* mijne artikelen als te hevig. Ik bood er eenige den *National* aan, die aangenomen werden. Mijn thema bleef onveranderlijk hetzelfde: het bestond altoos in het bewijs, dat indien de Belgen zich niet onderwierpen, niemand hen tot onderwerping dwingen zou. *Holland* ontbrak het aan menschen en aan geld; in

Digitized by Google

de voornaamsten van deszelfs provinciën was men het Gouvernement ongenegen en in allen was men bang voor de Belgen. En wat zijne bondgenooten aanbelangt, *Pruisen* had slechts gewapend tegen deszelfs Katholijken; het *Duitsch verbond* nam het niet zeer ter harte om zich te mengen in eenen oorlog, waarbij hetzelve slechts een toevallig belang had; voor *Engeland* was het genoeg, medegewerkt te hebben tot het eindbesluit, door de conferentie genomen; voor *Oostenrijk* was het voldoende, te begeeren dat dit besluit wierd uitgevoerd; *Rusland* zou zijne ontwerpen met het Oosten niet hebben laten varen om tusschen *Holland* en *België* den vrede daar te stellen; en het Fransche Gouvernement zou niet regtstreeks hebben durven aandruischen tegen de publieke opinie, die zich nog zoo kort te voren bij de verkiezingen op zulk eene krachtige wijze had geopenbaard. Trouwens, het Belgische Gouvernement wist dat alles even zoo goed en beter zelfs dan de volks-oppositie; het was daarvan zoo zeker, dat er voor zich zelven niet aan te twijfelen viel en het ook aan niemand eenigen twijfel deswege konde inboezemen. Er bleef dus voor *België* over om eigenwillig, daar niets het daartoe noodzaakte, zijne ontaarding en zijnen val aan te kondigen, en dat alleen om geen' moed te moeten toonen, toen er niets te vreezen was, om geenen strijd te moeten aanbieden toen er niemand was, om dien te aanvaarden. Wat de regering betreft, die door de zedeloosheid van eenige menschen de schande eener geheele natie tot volkomenheid bragt, zoo waren er geene woorden krachtig genoeg om hare verachtelijkheid uit te drukken.

Digitized by Google

«Belgen!» riep ik uit, in een der artikelen, welke de *National* opnam (20 Maart), «of gij zijt *onderdanen* geboren en hebt onregt gepleegd met tegen WILLEM op te staan; uwe revolutie is eene misdaad en LEOPOLD een overweldiger: of gij hebt toen het regt gehad *en gij behoudt* het regt om over u zelve te beschikken; de September-dagen waren aan eene regtvaardige zaak gewijd en de benoeming van LEOPOLD was een uitvloeisel van uwen oppermagtigen wil. Doet in het eerste geval afstand van uw volksbestaan en roept WILLEM terug; maar is het tweede geval waar, doet dan alles wat gij behoort te doen om eene onafhankelijke en vrije natie te blijven. LEOPOLD is daartegen geen wettiger hinderpaal in 1839, dan WILLEM zulks was in 1830.»

Het traktaat der vier-en-twintig artikelen werd aangenomen. De minderheid maakte zich medepligtig aan deze aanneming, door van de onteerde volksvertegenwoordiging deel te blijven uitmaken; en het volk zweeg. *Het volk zweeg!* dit is hier de belangrijkste daadzaak, die al de overigen overschaduwd; want met in de verbrokkeling toe te stemmen, nam het volk het doodvonnis aan, hetwelk was uitgesproken tegen de Belgische revolutie en de Belgische nationaliteit, waarvan de gedeputeerden, die in den afstand van het grondgebied toestemden, van nu af niets anders waren dan organen zonder moed, zoo men wil, en zonder karakter, maar die in de mate van vastberadenheid en standvastigheid juist overeenkwamen met de natie, welke zij vertegenwoordigde. In weerwil echter van deze overeenkomst, had de regering in de oogen der natie hare achting verloren en was in de

Digitized by Google

publieke opinie geheel gedaald: het volk, dat het aan energie had ontbroken om de vijanden van buiten en tevens die van binnen, en in de eerste en voornaamste plaats die van binnen te bestrijden, het volk, dat de kracht niet had gehad om zijnen ondergang te verhoeden, had nog krachts genoeg om de onverstandigen en de verraders te straffen, die het naar den afgrond hadden gedreven, en de lafhartigen, die hetzelve daarin hadden laten nederstorten.

Op het einde van Maart, plaatste de *National* een mijner artikelen over dit onderwerp: na erkend te hebben, dat de Belgische natie zich gehecht had aan LEOPOLD, die voor haar de onafhankelijkheid vertegenwoordigde, welke zij zelve veroverd had, alsmede het vaderland 't welk zij zich zelve gegeven en de wetten die zij voor zich zelve gemaakt had, verweet ik den hovelingen, dat zij hadden kunnen gelooven, dat LEOPOLD deze vervoering had te danken aan den glans van het koningschap en niet aan de edelmoedigheid van een volk, dat in hem de instellingen beminde, waarvan het koningschap zich tot waarborg had gesteld en de vrijheid, van welke het zijne magt ontleende. «Thans,» voegde ik daarbij, «nu de afgod van zijnen revolutionairen mantel en van zijnen patriottischen straalkrans ontdaan is, staat hij daar in al zijne nietigheid en naaktheid voor de onttooverde oogen der natie, en alle begoocheling is verdwenen.»

Het bedrog is onwedersprekelijk: «en onder de verraders worden opentlijk genoemd de gunstelingen van LEOPOLD, zijne drie Ministers en hij zelf.»

«LEOPOLD heeft zijne zending vervuld. Verheugt er u over, gij *Mogendheden*, die hem dezelve hebt op-

Digitized by Google

gedragen. *België* is niet meer. LEOPOLD zal echter van deze staatkundige misdaad de vruchten niet plukken, en dit was welligt ook uw doel.»

Dit was mijn laatste artikel. Onderscheidene andere, die ik achtervolgens in *Frankrijk* ter plaatsing aanbood, hetzij in den *Commerce* of in den *National*, of die ik naar *België* zond aan den Heer BARTELS, voor den *Belge* en den *Éclaireur*, allen werden zij geweigerd, uitgezonderd mijn brief aan den Heer D'ANETHAN, welke niets anders behelsde dan de herhaling en de volledige bekentenis van mijne staatkundige ontwerpen tegen LEOPOLD en voor het welzijn van *België* in 1830 *). Ik ben aangaande deze weigering eenige uitlegging verschuldigd.

Wat *Frankrijk* betreft, dit laat zich gemakkelijk begrijpen. Mijne staatkunde was nooit dan bij toeval Franschgezind geweest. In den grond omvatte dezelve de geheele menschheid; en na alzoo mijne pligten als mensch vervuld te hebben, had dezelve geene andere strekking, dan op de meest mogelijke wijze *Belgischgezind* te wezen. Zoo lang de revolutie van September staande was gebleven, als handhaafster der orde, die op de revolutionaire belangen gegrondvest was, betrad ik natuurlijk denzelfden weg als de Fransche bewegingspartij. Wat had *België* ook te vreezen van den vooruitgang dezer partij? Zou het dezelve niet voorgegaan zijn in den strijd en in de zegepraal? En was het zoodoende sterk geworden door de toekomstige magt van *Frankrijk*, zou dan *Frankrijk* zelf niet ten deele aan *België* deze magt verschuldigd zijn, welke zich

---

*) Zie Bijlage 46.

Digitized by Google

grondde op de energie van deszelfs eigene vrijheid?

Maar zoodra *België* bedwongen en onderworpen was, kon het zijn toekomend geluk niet meer verwachten van eene revolutionaire beweging. Wel verre dus van tot gebeurtenissen aan te zetten, welke hetzelve noch voorbereiden, noch regelen en nog veel minder beheerschen kon, moest ik van toen af aan slechts trachten om het te ontrukken aan de gevaren, waaraan het zich daardoor zoude blootstellen, en aan het verlies van allen zweem van volksbestaan, welke er het eerste en zekerste gevolg van zoude zijn. En was dit onheil reeds zeer groot voor *België*, het was zulks niet minder voor de menschheid, die even zoo veel zou verloren hebben bij de verovering der Belgische beschaving door de Fransche, als zij zou gewonnen hebben door de verovering der Fransche beschaving door de Belgische.

Als patriot, zoowel na de aanneming der vier-en-twintig artikelen, als vóór de stemming over dit schandelijk verdrag, veranderde ik noodzakelijk van openbare ontwerpen en van taal, ten einde inderdaad en te allen tijde dezelfde te blijven. Het was nu *Frankrijk* niet meer, dat ik in deszelfs eigenbelang ter hulpe van *België* riep; het was *België*, 't welk ik wapende tegen de overweldigende beweging van *Frankrijk*.

Er zijn inderdaad nooit meer dan twee eigenlijke partijen in het omgewentelde *België* geweest, namelijk, de uitsluitend Fransche partij en de partij, die vóór alles aan de Fransche heerschappij zocht te ontsnappen. Het was tegen de Fransche partij, dat Willem, die dezelve voor populair hield, een willekeurig gezag uitoefende; het was de Fransche partij, die, zoo veel in haar

vermogen was, de omwenteling deed mislukken, beschouwd uit het oogpunt der onafhankelijkheid; het was de Fransche partij, die alle pogingen, strekkende om een Nationaal bestuur daar te stellen, tegenwerkte. De tegenovergestelde partij zou vóór de omwenteling, de onafhankelijkheid van het koningrijk der *Nederlanden* verdedigd hebben, indien het door *Frankrijk* ware aangevallen geworden; zij beoogde, na de gewelddadige scheiding, een bondgenootschap met de Hollandsche en Pruisische provinciën, ten einde, schoon in waarheid de geallieerde van *Frankrijk* blijvende, hetzelve echter nimmer toe te behooren; zij riep de hulp van *Frankrijk* in tegen *Europa*, omdat zij aan *Frankrijk* de beste gelegenheid wilde verschaffen om zelf de vrijheid te verdienen, door de vrijheid aan deszelfs grenzen te handhaven; zij ziet, sedert de revolutie is bezweken, overal rond, wie haar kan helpen in de verdediging van hare vrijheid en onafhankelijkheid tegen *Frankrijk*, hetwelk, zoo lang het niet inderdaad vrij is binnen zijne eigene grenzen, overal zal willen heerschen waar het slechts kan, naar willekeur handelen waar het heerschappij voert, en degenen, welke het uitgemergeld heeft, verachten en vernederen. Ik heb altoos tot deze partij behoord, en bij uitsluiting nooit tot eenige andere, zijnde dezelve, naar mijne overtuiging, die van mijn land en die der Katholijken, op welken bepaaldelijk het lot van dit land berust. Toen mijne woorden op eene duidelijke wijze mijn gevoelen te dezen aanzien te kennen gaven, was het natuurlijk, dat zij in *Frankrijk* geen' weêrklank meer konden vinden.

Wat *België* betreft, was de gang mijner denkbeelden als volgt:

Digitized by Google

Vrijheid en regtvaardigheid zijn onvervreemdbare en onvernietigbare regten voor alle volken. De Belgen hadden vóór 1830 van deze regten geen vrij en volkomen genot. Zij moesten dezelve veroveren; en, met Gods hulp, zouden zij, langzamerhand, ook zonder 1830, dezelve veroverd en door krachtbetoon zoodanig bevestigd hebben, dat men ze hun niet meer zou hebben kunnen ontrooven. Want zoo lang het regt van een' ieder, hetzij een volk of enkel persoon, niet gegrond zal zijn op de onbetwistbaarheid van aller pligt, zal dit regt steeds eenen materiëlen steun behoeven tot laatsten waarborg. Er zal geene wezentlijke vrijheid bestaan voor de zwakken, zoo lang zulks niet met het belang der magtigen overeenstemt en deze niet overtuigd zijn, dat hun belang vordert hen niet te onderdrukken. Zoo ver is het echter niet gekomen.

De revolutie verraste de Belgen, terwijl zij bezig waren om aan hunne staatkundige herschepping, met opzigt tot de godsdienstige en burgerlijke vrijheid, te arbeiden. Deze arbeid, die, wat vroeger of later, zonder schokken zou voltooid zijn geworden, hetzij door de parlementaire afscheiding van de twee verschillende deelen van het koningrijk der *Nederlanden*, hetzij door de herstelling der volstrekt onregtvaardige ongelijkheid van de vertegenwoordiging in de gemeenschappelijke kamer, werd eensklaps afgebroken. Na de Septemberdagen was *België* vrij, maar het had opgehouden sterk te zijn. Het had zijn regt door de daad gewettigd, maar had hetzelve niet gevestigd, veel minder materiëel gewaarborgd en verzekerd.

Er bestond, wel is waar, voor *België* de hoop om deszelfs regt, welligt binnen kort, gewaarborgd te

Digitized by Google

zien door zijne zedelijke kracht. De revolutionaire geestdrift kon zich mededeelen aan de Hollandsche gewesten, welker vrijheden insgelijks werden miskend, en aan de Katholijke provinciën van *Pruisen*, waar men bijna op gelijke wijze den meester speelde als vroeger in de Belgische provinciën; en dan zou het bondgenootschap van deze verschillende staten, ondersteund door een meer of min federaal verbond met *Frankrijk*, 't welk, door deze beweging ter algemeene emancipatie, aan zich zelven zou worden teruggegeven, aan de ware vrijheid, in het midden van *Europa* en der wereld, het burgerregt geschonken hebben. Maar, ik herhaal het, het was slechts eene hoop.

En, inderdaad deze hoop verflaauwde bij elke daad van het vrijgewordene *België*. Door het ontbindend congres van *Londen*, aan een slaperig monarchismus prijs gegeven, werden de grootheid en de voorspoed, op welke het voor het vervolg aanspraak kon maken, verteerd in eene koorts van speculatie-geest en woeker-handel (eene treurige navolging van onze Fransche naburen) waarvan het netto provenu moest uitloopen op eenige schandelijk verkregene geluksgoederen, op algemeene verbastering en openbare lafhartigheid.

Wat staat ons nu te doen? Tot den oorsprong des kwaads opklimmen. Het verkregene goede behouden, en weg doen, wat het zou kunnen doen verliezen. In één woord herstellen hetgeen de revolutie, voor zoo verre zij een voor de menschheid dienstige arbeid tot hervorming en reorganisatie was, herstellen, zeg ik, maar op eenen nieuwen grondslag, hetgeen de revolutie voor het oogenblik had veronachtzaamd.

Want bevrediging, orde, overeenstemming, in één

Digitized by Google

woord, eendragt, zijn onder gelijke voorwaarden, altijd te verkiezen boven verdeeldheid, tweedragt en scheuring. Ik weet wel, dat, wanneer door den aard zelven van den band, die twee partijen verbindt, eene van beide of wel beide gekrenkt worden in hare regten, of in hare vrijheid, welke deze regten omvat, men de keten, die van dien stond af aan de menschheid vernedert, moet verbreken; maar het is niettemin eene bedroevende noodzakelijkheid, waarop de gezonde staatkunde, zoowel als de zuivere zedeleer beveelt terug te komen, zoodra de vrijheid en de eendragt zich weder met elkander kunnen verdragen.

Dit nu was hetgeen dat ik beweerde en zelfs bewees in de artikelen, welke de Parijsche en Brusselsche bladen weigerden op te nemen, maar die ik thans voeg bij de bevestigende Bijlagen tot dit werk *). Ik heb het reeds gezegd: de weigering der Franschen is mij begrijpelijk, omdat mijn werk eene strekking had om mijne landgenooten afkeerig te maken van alle vereeniging met *Frankrijk*. Maar wat mijne medeburgers zelven betreft, bij welke ik meende en nog meen, dat eene staatkundige verandering onvermijdelijk en kort aanstaande is, terwijl ik de overtuiging had hen aan eene verandering ten kwade te kunnen onttrekken, daar de eenvoudige openbaarmaking mijner denkbeelden hen zou gedrongen hebben om slechts de beste of, zoo men wil, de minst slechte van alle mogelijke veranderingen te gedoogen, hun doe ik het verwijt, dat zij eene nuttige discussie hebben verhinderd, die in alle geval ten voordeele van *België* moest uitloo-

*) Zie Bijlage 47.

Digitized by Google

pen, die niemand dan mij immer kon benadeelen, en die, daar zij over den waren staat der zaken de oogen zou doen opengaan, elk verborgen ontwerp, elke bedekte handeling, elk geheim verdrag zou belet hebben, welker uitkomst zelden het algemeen welzijn, maar daarentegen altoos het doel van eenige heersch- en hebzuchtigen bevordert.

Digitized by Google

LII.

De verbrokkeling is de restauratie. — Gevolgen. — De Heer Bartels bedreigt mij met eene vriendschapsbreuk. — Zijn regtsgeding. — België is onbestaanbaar. — Wat wil Frankrijk? — Wat zou Duitschland doen? — Het belang van Holland. — Het belang der Nassaus. — Verdeeling van België.

Ik had vóór de aanneming der vier-en-twintig artikelen gezegd, dat ik daarin de beëindiging zag van de September-omwenteling en bij gevolg de herstelling van den vorm, die door deze omwenteling was afgeschaft. Ik had dit gezegd, niet alleen opdat de revolutie voor dezen zedelijken zelfmoord zou terugdeinzen, maar bovendien omdat ik het alzoo geloofde. Na de aanneming, ging ik voort met het te zeggen, en ik zocht zelfs naar middelen om voor die onvermijdelijke restauratie voorwaarden van bestaan vast te stellen, welke alleen haar duurzaam en bloeijend konden doen zijn, door dezelve voor *België* aanmerkelijk, nuttig en zelfs vereerend te maken. Zoo zeer ik mij in 1838 verzet had tegen de herstelling der Nassaus in *België*, zelfs door tot een verbond tusschen *België* en *Frankrijk* aan te manen

Digitized by Google

evenzeer meende ik in 1839 mij te moeten verzetten tegen de verovering van *België* door *Frankrijk*, en zelfs, ten einde deze onmogelijk te maken, aan te sporen tot de herstelling van het koningrijk der *Nederlanden*, door middel eener vrijwillige vereeniging van *België* en *Holland*.

Op dit punt ontstond eene volkomene verwijdering tusschen den Heer BARTELS en mij. Hij stemde toe, dat de restauratie het noodzakelijk gevolg zijn zou, wanneer men het traktaat, door de conferentie opgelegd, goedwillig ten uitvoer bragt; maar hij, voor zich, wilde dit gevolg, hoedanig dit dan ook mogte zijn, afwachten, in de hoop, dat er van binnen of van buiten eene onverwachte gebeurtenis, welke onmogelijk te voorzien was, zou plaats hebben, die de restauratie of beletten, of na eenigen tijd, door de eene of andere revolutie ons van dezelve verlossen zou. Ik stelde van mijnen kant oneindig minder vertrouwen in de kansen eener onzekere toekomst, dan mijn vriend stelde in de berekeningen van het menschelijk verstand; en ik wilde met al mijn vermogen den terugkeer voorkomen van omwentelingen, die een vreeselijk geneesmiddel zijn tegen de maatschappelijke kwalen, en bij slot van rekening meer voordeel geven aan de kwakzalvers, die voorwenden deze kwalen te kunnen genezen, dan aan het volk, dat daaronder lijdt. Op dit terrein zou ik het geschil gaarne hebben overgebragt, ten einde ons arm vaderland wegens deszelfs wezentlijk belang in te lichten en deszelfs lot zonder beroering of schokken te verbeteren. Want eene omwenteling moet, zoo zeer, ja meer nog, dan eenige andere zaak ter wereld, wezen wat zij zijn

Digitized by Google

moet, anders is zij slechts een onheil, een zwaar onheil, en wel zonder eenige vergoeding; van de daken moest men het prediken: indien eene omwenteling geen onberekenbaar heil kan aanbrengen, dan is zij de grootste der rampen.

Gelijk ik vroeger gezegd heb, werd ik in *België* door de vaderlandsche periodieke pers, zoo Katholijke als andere, afgewezen. De Heer Bartels, die insgelijks mijne artikelen weigerde te plaatsen, werd, zonder eenigen twijfel hiertoe genoopt door prijzenswaardige beweegredenen, dan dit nam niet weg, dat ik toch gelijk konde hebben. Hij bedreigde mij met eene scheuring, hoe veel leed het hem mogt doen dezelve openbaar te maken; ik antwoordde dat, schoon dezelve niet in de hand willende werken, ik echter uit vrees voor deze breuke, mijne gevoelens en hetgeen ik meende mijn pligt te zijn, niet zou opofferen; en daar ik van elk ander middel ter openbaarmaking beroofd was, behield ik mij voor om mijne inzigten in deze *Herinneringen* aan den dag te leggen.

Toen dit verschil van gevoelen tusschen ons ontstond, zou weldra de regtbank in de zaak van den Heer Bartels uitspraak doen. Hij dagvaardde mij, *op mijne eer*, om mij op een bepaald tijdstip in *België* te bevinden, ten einde als een *Deus ex machinâ* op den dag van zijn proces te *Brussel* te verschijnen en hem te doen vrijspreken, indien het Gouvernement niet liever verkoos, mij in dezelfde regtszaak te wikkelen. Ik vroeg deswege het gevoelen van den Jottrand, en deze raadde mij niet alleen, maar verzocht mij zelfs, in het belang van zijnen client, den Heer Kats, om

te blijven waar ik was. Daar ik nu eenige weken later mij evenwel naar *België* moest begeven en ik bovendien uit mijnen aard een vijand ben van alles wat vooraf overlegd en tooneelmatig is, zoo besloot ik gereedelijk dien raad te volgen. Mij dacht, dat zoo de regering het op mij voorzien had, zij mij liever van verre dan van nabij een proces zou aangedaan hebben, en was zij voornemens mij voorloopig in hechtenis te doen nemen, dan kon zij dit even goed in de maand Junij als in de maand Mei doen. Wat aangaat de vrees voor de gevangenis, hiervan dacht ik, dat niemand, zelfs zonder grootspraak van mijne zijde, mij zou kunnen verdenken, zelfs niet de Heer BARTELS na zijne driemaandsche opsluiting. Men moest, zoo scheen het mij toe in *België* niet vergeten zijn, dat ik in der tijd een-en-twintig maanden in den kerker had doorgebragt en wel vrijwillig. Voor het overige verlangde de Heer JOTTRAND van zijnen kant, in naam van mijne vrienden en inzonderheid van de Belgische volkszaak, dat ik, mits voor goed, naar mijn vaderland zou terugkeeren, terwijl hij mij deed hopen, dat mijne tegenwoordigheid aldaar aan mijne woorden nieuwe kracht zoude bijzetten. Ik had mij slechts voor zoo lang uit *België* verwijderd, als deszelfs provisionele toestand duren moest; thans, nu deszelfs lot was bepaald, kon ik derwaarts wederkeeren, zonder met mij zelven in tegenspraak te zijn. Ik besloot derhalve nog dit jaar *Parijs* te verlaten. Maar laat ons den gang mijner staatkundige denkbeelden weder volgen.

Het koningrijk van LEOPOLD had geene andere kans op een duurzaam bestaan, dan alleen dat het gesticht

Digitized by Google

was door den wil des volks, maar om deze kans niet te verliezen, moest hij voldoen aan de voorwaarden, welke het volk van zijnen kant gesteld had ter handhaving van deszelfs souvereinen wil. Zonder dat, werd de Belgische dynastie, wat de Hollandsche geweest was, zij zou namelijk, niet populair zijn en slechts regeren door de vreemde Mogendheden, tot zoo lang de nationale kracht toereikend mogt zijn om haar ten lande uit te drijven.

Het *België* der vier-en-twintig artikelen is in nog erger toestand, en, naar mijn inzien, *onbestaanbaar*, dewijl het voor het vervolg beroofd is van alle levensbeginsel, dat is, van elke drijfveer tot verkrijging van stellige kracht en magt, en daarom zelfs geene kracht genoeg bezit om zich, zoo zwak en nietig als het dan is, staande te houden; omdat, daar het gevaar loopt, met elken dag eene of andere van zijne zedelijke vrijheden te verliezen, welke het in 1830 op nieuw verworven heeft en welke 1839 nog niet regtstreeks heeft aangetast, hetzelve doodelijk getroffen is in zijne materiële belangen, die, wel is waar minder hoog geplaatst zijn op de ladder der menschelijke regten, maar niettemin ontegenzeggelijk de eerste en onontbeerlijkste zijn van allen; omdat een volk in zijn geheel moet wezen om een volk te zijn, daar er geen tweeslachtig volk bestaat, geen volk besnoeid door de hand van andere volken, onzijdig door den wil van andere volken, afhankelijk van andere volken met opzigt tot zijnen vorm, zijne hoegrootheid, zijne voorwaarden van bestaan en zijn bestaan zelf, omdat, in één woord, het op zich zelf staande en ontzenuwde *België*, met een bestuur, dat onbekwaam, zonder goeden wil en

zonder goede trouw is *), noodzakelijk moet vervallen en vergaan.

Het was uit dit oogpunt beschouwd, dat ik gezegd heb, dat het lot van *België* bepaald is, wel te verstaan, ontkennenderwijze. Het kan, tot welken prijs ook, niet blijven wat het thans is. Het kan niets meer zijn, en is ook inderdaad niets meer, dan een ministeriëel agentschap onder de firma van *Leopold*, volkomen afhankelijk en eeniglijk tot voordeel van de Mogendheden, volstrekt onderworpen aan *Frankrijk* en *Engeland*, onophoudelijk opgeofferd aan de tegenwoordige roofzucht van deze en aan de toekomstige ontwerpen van verovering van gene, altoos beroofd, verdrukt en veracht, eene soort van aanvullend saldo, 't welk men zich voorbehoudt om met kleine sommen uit te betalen bij eene eventuele vereffening der rekeningen tusschen de Souvereine *huizen* van *Europa* . . . . En

*) Dit zijn geene ijdele klanken, gebezigd met oogmerk om mijne rede wat hoogdravender te maken; het zijn waarheden, op daadzaken gegrond. Ik denk dat het tegenwoordig Belgisch Gouvernement van alle aanspraak op goeden wil en goede trouw heeft afgezien. Het afstaan van onze provinciën, terwijl het den schijn aannam van dezelve te verdedigen, ligt nog te versch in het geheugen, dan dat het de verwaandheid zoo ver zou durven drijven van zich voor krachtig en zedelijk te willen doen doorgaan. En wat de bekwaamheid onzer bestuurders betreft, deze bereikt juist den graad, die volstrekt noodig is om de Belgen te kunnen om den tuin leiden. Buiten *België* worden onze bedriegers zelve bedrogen, en wij met hen, dat spreekt van zelf. Ik zou, ten bewijze hiervan, eenige zeer *kort verledene* voorvallen en bij welke ik *persoonlijk* betrokken ben, kunnen bijbrengen; maar ik zwijg uit eerbied voor de nationale eer, want door de domheid onzer Staatsmannen al te duidelijk aan het licht te brengen, wierd de laffe toegevendheid van ons, die hen in 't bestuur laten, even zeer openbaar.

De Schrijver.

Digitized by Google

er is niet slechts *een man* te veranderen, maar bovenal en in de eerste plaats *eene zaak* te vestigen. Een *ander man* met hetzelfde *België* zou aan hetzelve de levenskracht, die het verloren heeft, niet wedergeven. Er moet *een ander België* komen, een *België* dat bestaanbaar is, dat levensvoorwaarde bezit. Naderhand moeten ook de mannen veranderd worden, maar als gevolg van de verandering der zaken, en omdat zonder bekwame en welwillende mannen, de *nieuwe* natie welhaast weder tot dien staat van zwakheid en nietigheid zou vervallen, waarin de onbekwame en trouwelooze mannen, die de revolutie zijn opgevolgd, dezelve gestort hebben.

De provisionele toestand, waarin *België* gedurende acht jaren heeft verkeerd, kon op eene dragelijke eindbeslissing uitloopen, die nog voor allerlei verbetering vatbaar was; maar de eindbeslissing, door de vier-en-twintig artikelen daargesteld, is een onzekere en gebrekkige provisionele toestand, die geene andere uitkomst kan opleveren dan spoedig in duigen te vallen. Wij hebben van de omwenteling niets behouden dan het kwaad, 't welk zij ons heeft aangebragt, door ons te isoleren, onzijdig te maken en op allerlei wijze te verlammen. Dit blijft ons over en zou ons alleen overblijven, indien wij niet, als tot eene *herinnering* van de roemrijke dagteekening, die zij dragen, onze voortreffelijke instellingen van 1830 hadden bewaard. Houden wij daaraan vast; dit moeten wij. Maar vereenigen wij ons daartoe met een ander volk, 't welk onze vrijheid niet afwijst, en laat onze onafhankelijkheid en de hunne elkander wederkeerig tot waarborg verstrekken; dit kunnen wij.

Digitized by Google

En welk volk nu is geroepen om met ons mede te werken tot het daarstellen eener mogelijke politische eenheid?

Het *Frankrijk* van den jongeren tak wil het onafhankelijke *België* niet onderschragen, en evenmin durft het *België* deszelfs onafhankelijkheid ontnemen door het te veroveren; het bewegingsgezinde *Frankrijk* zou, indien het de bovenhand verkreeg, genoodzaakt zijn het te veroveren, om zelf in het bezit der magt te blijven; en het wezentlijk vrije *Frankrijk*, namelijk dat, hetwelk inwilligt dat er rondom hetzelve vrijheid bestaat .... O! het *Frankrijk* van deze dagen zal nog vele proeven van woeling en regeringloosheid hebben door te staan, alvorens er toe te geraken om zich op dien voet te constitueren.

Ik weet, dat onze *Staatslieden* de oogen wenden naar het Duitsche handelsverbond, en hierdoor zouden, dit stem ik toe, onze stoffelijke belangen, voor het oogenblik, beveiligd worden, terwijl aan die van *Frankrijk*, 't welk dit trouwens wel verdiend heeft, een zware slag zou worden toegebragt. Maar wat zou er voor de toekomst en zelfs voor het tegenwoordige van onze vrijheden worden? Ik heb gezegd en ik houd staande, dat de bevrediging der materiële behoeften de meest dringende is, maar die der zedelijke behoeften is de gewigtigste. Wordt aan de zedelijke belangen slechts voldaan, dan herstelt men vroeg of laat het nadeel aan de stoffelijke toegebragt; maar wordt eenmaal de waardigheid en de vrijheid in de waagschaal gesteld, dan wordt ook weldra het bestaan, ik spreek van het bestaan van den mensch, die bij brood alleen niet leeft, tot in deszelfs hartader aangetast.

Digitized by Google

De maatschappijen hebben eene stoffelijke en zedelijke zijde, even als de menschen, die deze maatschappijen uitmaken, uit ligchaam en geest zijn zamengesteld. Maar, laat ons deze waarheid nooit uit het oog verliezen: hier beneden, *leeft* geen menschelijke ligchaam zonder geest, en geen menschelijke geest *handelt* zonder ligchaam; zoo bestaat er voor de maatschappij geen stoffelijk belang, 't welk niet zijne zedelijke zijde heeft, en geen zedelijk belang, dat zich niet stoffelijk voor haar maakt. Alles op te offeren om een volk voor het tegenwoordige en uitsluitelijk rijk te maken, mag heeten deszelfs graf te vergulden; maar te wanen het nu en voortaan met vrijheid te zullen kunnen voeden, is, het in zijn graf te doen nederdalen. Zonder de vrijheid bestaat er geen hechte, geen duurzame voorspoed, geen voorspoed in de toekomst: zonder voorspoed lijdt de vrijheid, zij verkwijnt en sterft.

Reeds heb ik den toestand van *België* onderzocht, opzigtelijk deszelfs betrekkingen tot *Frankrijk* en *Engeland*.

Nu blijft *Holland* nog over. Maar heeft *Holland* belang bij het bestaan van *België*, bij de vrijheid van *België*; bij eene vereeniging met *België*? Neen, wanneer men dit vraagpunt slechts beschouwd uit het bekrompen oogpunt van tegenwoordig belang; ja, wanneer men daarbij het oog vestigt op de toekomst: neen, met opzigt tot den alles naar zich trekkenden koophandel van *Amsterdam* en *Rotterdam*; ja, met opzigt tot al de Hollandsche provinciën, de provincie *Holland* zelve alleen uitgezonderd. Deze hebben voortaan Belgische belangen en bij gevolg dezelfde be-

Digitized by Google

hoeften als wij, dezelfde denkbeelden als wij en, binnen kort, waarschijnlijk zelfs na een zeer kort tijdsverloop, zullen zij dezelfde vrijheid willen, door middel van welke wij deze denkbeelden verwezentlijkt en deze behoeften bevredigd hebben.

Indien men het niet verhindert, zullen *Amsterdam* en *Rotterdam* over geheel *Holland* den meester spelen, en zullen het verzwelgen met of zonder de Nassaus. *België* alleen kan de Nassaus en *Holland* daarvoor behoeden. *Amsterdam* bedekt tegenwoordig met bloemen den afgrond, welke tusschen *België* en *Holland* gedolven is, door den vrede der vier-en-twintig artikelen, die alleen het belang der genoemde stad bevordert, hoewel slechts *voor het oogenblik*. Maar wat bekreunt zich de *groote handel*, of deze afgrond eindelijk alles inslokke, mits slechts, 't welk trouwens altoos gemakkelijk valt, deszelfs portefeuilles worden gered!

Om te leven, ontbreekt het *Holland* aan die bezieling, welke bestendigt en onderhoudt; *België* ontbreekt het aan de kracht, die voor het bestaan noodzakelijk is. Beide moeten zich vereenigen onder een verlicht en vrijheidlievend Gouvernement. Alleen, kunnen de Hollanders nog lang bestaan, maar zij zullen niet weder herleven; de Belgen, die in vruchtelooze woeling hunne krachten verspillen, zullen nimmer leven. De Belgen bezitten de onstuimige drift, die de hinderpalen omverwerpt en de overwinning doet behalen. De Hollanders bezitten de noodige standvastigheid en volharding om te beletten, dat deze hinderpalen worden opgeworpen en om van de overwinning voordeel te trekken. Met de Belgen zullen de

Digitized by Google

Hollanders den vreemdeling afweren; met de Hollanders zullen de Belgen ophouden ten speelbal te verstrekken voor hunne binnenlandsche intriganten. Bovendien zou *Holland*, onmiddellijk aan *Frankrijk* palende, als onafhankelijke Staat nog onmogelijker zijn, dan *België* zulks is zonder grenzen in 't geheel. Weldra, dat is, bij de eerste verandering, die in *Frankrijk* mogt plaats hebben, en deze verandering is misschien nader bij, dan men gelooft, zouden *België* en *Holland* bij *Frankrijk* zelve worden ingesmolten.

En de dynastie der Nassaus, die de provinciën van *Holland* bestuurt? Deze heeft een klaarblijkelijk, zoo toekomend als tegenwoordig belang bij de wedervereeniging der deelen van haar voormalig koningrijk. Want *Holland* zou, zonder *België*, nooit iets anders noodig gehad hebben, dan, op zijn hoogst, een' *Stadhouder* en eenige Burgemeesters; indien het zich dit niet herinnerde onder de regering van Willem, zou het daaraan zeer wel kunnen denken vóór de regering van zijnen opvolger. En wat zou een Stadhouder zijn, die van *Pruisen* aanhoudende kwellingen zou te verduren hebben, die nu eens verpletterd zou worden onder de bescherming van het uitgebreide Rijk van het Noorden, dan weder onder de eischen van het woelzieke Rijk in het middelpunt van *Europa?*

Indien de vereeniging van *België* en *Holland* niet *ten spoedigste* op de eene of andere wijze wordt tot stand gebragt; indien *Frankrijk*, in het slijk van deszelfs bedorven en bedervenden middelweg blijvende steken, niet *binnen kort* met geweld herneemt, wat het aan de Noordzijde zijne *natuurlijke grenzen* noemt, even als had de natuur zelve de Belgen voorbeschikt

om onder de Franschen voort te kruipen, terwijl onze maatschappelijke roeping, in overeenstemming met ons belang, medebrengt, dat wij, hetzij dan vereenigd met, of gescheiden van de Hollanders, bestendig met de Franschen voortgaan of hun op zijde blijven, wanneer wij hen niet kunnen vooruitstreven; indien eindelijk het koningrijk van Leopold zich niet met lijdzaamheid en tot het einde toe onderwerpt aan de tering, door welke het doodelijk is aangetast, dan zal men, bij het minste teeken van smartelijk ongeduld, of van een overblijfsel van gevoeligheid en leven, er eens op een' goeden keer en voor altijd met de Belgen een eind aan maken. **België zal gevierendeeld worden**, ***en deszelfs naaste buren zullen de van een gescheurde leden onder elkander verdeelen.***

Dit zou hetzelfde geval zijn, indien er *eenigerhande* verandering, hetzij in den constitutionelen vorm van den Staat, hetzij alleenlijk in het personeel der regerings-organisatie, bewerkt wierd, door een gedeelte der bevolking, bij voorbeeld, door de nijverheid, den handel of door het leger: het *Europa* van het monarchisch *statu quo* zou oogenblikkelijk tusschen beide komen en *België* zou overgeleverd worden aan het snijmes der diplomatie. Het is meester van zijn lot, maar de *geheele* natie moet daarover beschikken.

En *Holland* zegge niet: ook mij zal een gedeelte van den buit te beurt vallen; het zou bij dezen staatkundigen aanslag niets winnen, dan dat het des te eerder en des te meer de begeerlijkheid zou opwekken van *Frankrijk*, in welks magt het ten laatste altoos zou moeten vallen, met deszelfs deel van *Bel-*

Digitized by Google

gië en inzonderheid ter oorzake van deszelfs deel van *België*.

België is dus noodzakelijk voor *Holland*, even als *Holland* nuttig zou zijn voor *België*. En tenzij het koningrijk der *Nederlanden* hersteld worde, door de toenadering der beide van elkander gescheidene deelen, zullen de NASSAUS weldra opgehouden hebben in *Europa* te regeren.

Digitized by Google

LIII.

Herroeping van de scheiding tusschen Holland en België, in naam der vrijheid. — Bondgenootschappelijk verdrag. — Innige vereeniging. — Mijn gevoelen aangaande deze twee combinaties. — Geloofsbelijdenis.

Het schijnt mij niet moeijelijk toe om goede verstandhouding en eendragt te herstellen, tusschen lieden, die er allen gelijkelijk belang bij hebben om eensgezind te wezen en elkander te verstaan. Men heeft daartoe slechts duidelijk den geschiktsten weg aan te wijzen, en dat niet om eenen kortstondigen gewenschten uitslag te verkrijgen, maar om iets daar te stellen dat duurzaam is, omdat het overeenstemt met de regtvaardigheid en met iedere soort van vrijheid.

België moet de in September verworvene vrijheid in haar geheel en ongeschonden bewaren; *Holland* moet deze vrijheid verdedigen, omdat het dezelve insgelijks eigen moet worden; Willem moet de revolutie en hare zedelijke gevolgen aannemen, met andere woorden, de nieuwe belangen aannemen, die uit de vrijheid voortvloeijen. Dit is, zeer gelukkiglijk eene conditie *sine quâ non*, eene volstrekte noodzakelijkheid; want het bestuur, 't welk in *België* eene eenige der vrijheden mogt omverwerpen, die aan ieder

Digitized by Google

mensch, hij zij Katholijk of niet, zoo dierbaar zijn, 't welk inbreuk mogt maken op eene eenige der vrijheden van het geweten of van het verstand, zoo als men ze zal willen noemen, of dezelve mogt trachten te ontfutselen, vrijheden, die bijzonder door de Katholijken met zoo veel reden en zoo energisch verdedigd worden *), omdat al de overige daaruit voortvloeijen en daardoor gewaarborgd worden, dat bestuur zou geene twee jaar in stand blijven. Men ontneemt nooit ongestraft verkregene regten. *België* zou om aan de willekeur te ontsnappen zich zelf aan *Frankrijk* overgeven, in de hoop, hoe weinig gegrond deze dan ook wezen moge, om vroeg of laat met *Frankrijk* weder vrij te zullen worden.

Maar de revolutie, die van Willem of van ieder ander, de stoffelijke kracht zou ontvangen, naar welke zij haakt, zou hem, in vergelding, verschaffen wat den Koningen sedert lang ontbreekt, namelijk, energie van verstand en hart zonder welke men niets groots uitrigt. *Europa* heeft er geen denkbeeld van wat een Koning zijn zou, die, revolutionair in eenen menschwaardigen zin, aan het hoofd van zijn volk den weg betrade der maatschappelijke verbeteringen. Zoodanig een Koning nogtans zou, daar hij weldra aan het hoofd der volken zou staan, hetzelve dit spoedig leeren.

Een bondgenootschappelijk verdrag tusschen de Belgische en Hollandsche natiën zou zeer gemakkelijk zijn te

---

*) Adres aan den officier en diens manschappen, welke onlangs, om het niet bewijzen van militaire honneurs bij het voorbijtrekken der processie, te naauwernood een *energisch* pak slagen ontkwamen.

Vert.

Digitized by Google

formuleren. Het zou genoegzaam zijn, dat beider gelijkheid en ieders souvereiniteit daarbij wierd vastgesteld, opdat *België* deszelfs staatsregeling en wetten zou kunnen behouden en naar verkiezing verbeteren. De *bezitting* en *schuld* der in 1830 ontbondene gemeenschap zou geliquideerd, en de financiële toestand der twee contracterende partijen op het oogenblik der verbondssluiting, naauwkeurig en authentiek geconstateerd worden door het opperste congres, 't welk als scheidregterlijk gezag boven de twee wetgevende ligchamen zou geplaatst zijn om het noodige evenwigt te handhaven bij de regeringsdaden van het hoofd des Staats *).

Mogt men boven deze wijze van aaneenzetting, de voorkeur geven aan eene meer innige vereeniging, dan zou alle reden tot beklag worden voorgekomen door eene nationale vertegenwoordiging, geëvenredigd naar de bevolking. In dat geval behoort de eerste *conventie* der wetgeving, waartoe de leden regtstreeks en in beide landen op dezelfde wijze verkozen zijn, als constituerende vergadering te beraadslagen over een ontwerp van grondwet, 't welk, indien het eene der twee bestaande wetten moest wezen, natuurlijk de Belgische staatsregeling zou zijn, dewijl deze ontegensprekelijk op de andere veel vooruit heeft. De uitkomst dezer beraadslaging zou dan wezen de afkondiging eener nieuwe grondwet voor beide volken, die nu voortaan, bij meerderheid van stemmen, hunne regten zouden kunnen verdedigen, hunne belangen behartigen en hunne vermogens ontwikkelen, volgens hunne verlichting en hunne behoeften.

*) Zie Bijlage 48.

Digitized by Google

Men zal mij misschien vragen wat ik zou verkiezen, een bondgenootschap of eene volstrekte vereeniging; ik antwoord: het bondgenootschap, want dit schijnt mij regtvaardiger toe. Met een bondgenootschappelijk verdrag, zouden de Belgen nooit de Hollanders onderdrukken, en evenmin zouden de Hollanders de Belgen kunnen onderdrukken. Er zou gelijkheid bestaan, dat wil zeggen, billijkheid, en bij gevolg zoo veel duurzaamheid als menschelijke instellingen gedoogen. Bovendien zou het wel slagen van dit verbond tot meer andere aanleiding geven, en zoo zouden wij den bindsteen hebben gelegd, aan welken langzamerhand de verschillende gebouwen zich zouden aansluiten, die onder hetzelfde dak de groote broederschap der menschen moeten beschutten.

De innige hereeniging zou, dit ontken ik geenszins, gunstig zijn voor *België*, hetwelk, door zijne meerdere uitgebreidheid, talrijker bevolking en grooteren ondernemingsgeest, ten laatste altoos den wil van zijne eensgezinde meerderheid zou doen zegevieren op dien der Hollandsche minderheid. En evenwel zou deze combinatie regtvaardig zijn, in den zin der Gouvernementen bij vertegenwoordiging, alwaar de vrijheid, wat de positive belangen betreft, niets anders is of kan zijn dan het despotismus van het grootste aantal. Het belangrijkste is, dat de meerderheid, die de wetten maakt, geene inbreuk doe op het domein van het verstand en van de overtuiging, 't welk volkomen vrij moet blijven, tot dat de individuele souvereiniteit een beginsel van maatschappelijk gezag hebbe vastgesteld, door allen vrijwilliglijk aangenomen.

Eindelijk, de twee combinaties, die de, door de

Digitized by Google

September-omwenteling gewettigde zedelijke en godsdienstige regten zouden verzekeren en beveiligen, worden beide evenzeer door mijn geweten goedgekeurd, en dit is genoeg om mij opentlijk te doen verklaren, dat ik van dezelve een voorstander ben, bij de dringende noodzakelijkheid, waarin *België* zich bevindt om uit den onbestaanbaren toestand te geraken in welken zijn Gouvernement het heeft gebragt. Er bestaat voor mij nimmer reden tot aarzeling om van de openbaarmaking mijner gevoelens over te gaan tot de daad, die daarvan de toepassing is *). Ik beken derhalve, dat, indien het mijne roeping was om op de grondslagen, welke ik daar zoo even ontwikkeld heb, *maar dan ook uitsluitelijk op deze grondslagen*, en onder voorwaarde dat dezelve duidelijk wierden omschreven, zoodat er niets onbepaalds in voorkwame en geen schaduw van willekeur daaruit kon voortvloeijen, terwijl zij bovendien formeel zouden moeten gewaarborgd zijn: indien het, zeg ik, mijne roeping was om over eene schikking tusschen mijn vaderland en *Holland* te onderhandelen, dan zou ik mij andermaal met bereidwilligheid voor het geluk mijner medeburgers opofferen.

Ik zeg: *ik zou mij opofferen;* want de mannen, die slechts gehoor geven aan blinde drift, en ofschoon te goeder trouw zijnde, met ijver te werk gaan zonder verstand, zouden mij met den bijnaam van *Monk* bestempelen, even als leverde ik *België* op genade over, ik, die onverzettelijk wezen zou, bijzonder waar het deszelfs eer en vrijheid gold; en zij zouden

*) Zie Bijlage 49.

Digitized by Google

mij het woord *restauratie* naar het hoofd werpen, even als ware het behouden en bevestigen der vrijheid hetzelfde als de herstelling van het despotismus.

België overleveren aan de restauratie! Restauratie van 1815 in 1839! na 1830! Wat onzin! Zij die daarvan spreken, weten wel dat zulks niet kan, omdat het ongerijmd is. Zouden zij het willen doen gelooven, juist omdat het ongerijmd is?

Mijne geloofsbelijdenis ten aanzien van dit punt komt hierop neder: Twee Belgische provinciën aan den vreemdeling over te leveren, is eene schandelijke daad, welke niemand het regt had te begaan, aangezien niemand het regt heeft te beschikken over den wil eens anderen, noch van twee provinciën, noch van een enkel burger. Maar indien *België* zelf de voorwaarden vaststelt, op welke het zekere verandering in zijn' eigen regeringsvorm zou aannemen of in het personeel, 't welk daarvan de uitdrukking is, dan bevroed ik niet, wie in dat geval kwalijk zou kunnen vinden, dat *België* over zich zelven beschikte. Want immers het is vrij om *zich zelven* over te leveren, even als het de twee provinciën vrij stond om er zich tegen te verzetten, dat *men* haar overleverde.

Het staat den Belgen vrij, zich andermaal te constitueren zoo als zij het goed vinden; zelfs tot een koningrijk der *Nederlanden* in spijt der mogendheden, dewijl het hun heeft vrijgestaan het koningrijk der *Nederlanden* omver te werpen, 't welk huns ondanks door de mogendheden was geconstitueerd. En de Staat, dien zij op deze wijze zullen stichten, zal, indien dezelve overigens materiëel mogelijk is, zoo

Digitized by Google

lang duren, als de uitvoering der voorwaarden, op welke zij denzelven gegrondvest hebben.

Wijders achte men niet, dat ik den maatregel, welken ik voorsla, als den besten beschouwe in eenen volstrekten zin, of als wezentlijk goed in zich zelven: tegen zoodanig eene uitlegging protesteer ik met al de kracht van mijnen geest. Ik geloof, en hierop komt alles neder, dat, in de gegevene noodzakelijkheid om den vorm van ons bestaan te veranderen, *er moge van komen wat wil*, onder de maatregelen, die in onze magt zijn, de voorgeslagene de beste is, en als volstrektelijk goed kan worden beschouwd, wanneer hij van weêrszijden te goeder trouw en, met overleg wordt aangewend. Eindelijk geloof ik, dat deze partij, ingeval ik mij bedroog, het best geschikt is om weder opgegeven te kunnen worden, en ingeval van misleiding, tot die combinaties behoort, welke zich het gemakkelijkst weder laten verbreken.

Neen, voorwaar, ik wensch mijne rust niet op te offeren, om mij te moeijen te hebben met het bewerken eener schikking, die toch vroeg of laat, beter of slechter, zal tot stand gebragt worden, door den wil der menschen of door den drang der omstandigheden. Maar daar *België* er belang bij heeft, dat dezelve spoedig plaats grijpe op eene billijke en redelijke wijze; dat de uitvoering niet worde overgelaten noch aan de hoofden eeniger partij, noch aan intriganten van eenig Gouvernement of buiten het Gouvernement of vijandig tegen het Gouvernement; dat vooral deze uitvoering onmiddellijk gevolgd worde door de onherroepelijke wegzending van al de politische knoeijers, verkwisters van 's lands gelden, die

Digitized by Google

het volk geëxploiteerd en bestolen hebben, onverschillig onder welken titel en in welke mate, vóór, gedurende ën sedert de omwenteling van 1830, en die iedereen zonder bedenking noemen zal, zoo ben ik bereid om er al de verantwoordelijkheid van op mij te laden. Ik ken in het staatkundige noch vrienden noch vijanden; namen en vormen beteekenen bij mij niets. Ik heb geen reden, en dit zal men gaarne gelooven, om de NASSAUS te beminnen, maar ik haat hen niet *persoonlijk :* en indien ik hen haatte, dan nog bemin ik *België* genoeg om voor hetzelve mijnen haat te offeren op het altaar des vaderlands.

En eindelijk is hier geen questie, noch kan er questie zijn van Oranjegezindheid. Het geldt hier de onafhankelijkheid des vaderlands, de zegepraal der vrijheid en het geluk des volks, met of zonder de NASSAUS, dit laatste baart weinig verschil. Ik vrees geene lasteringen. Evenmin vrees ik om aan het volk te mishagen, wanneer men het moet trotseren om den menschen de waarheid te zeggen en hun dienst te doen. En blijft mij dan ten laatste niet een onfeilbaar middel over om allen laster zegepralend te wederleggen? Dit middel, hetwelk tevens bij alles wat ik onderneem, eene voorwaarde is tot het verkrijgen eener gewenschte, dat is wezentlijk goede en duurzame uitkomst, bestaat hierin: Ik bemoei mij nimmer met eene zaak, welke zij dan ook wezen moge, wanneer, bij mijn weten, persoonlijk eigenbelang of individuele eerzucht daarbij de hoofdrol spelen; ik staak alle medewerking zoodra men questiën opwerpt bijzonder geldelijk loon en zelfs posten en eerambten betreffende. En meen ik mijnen steun

Digitized by Google

te moeten blijven leenen, dan geef ik zulks ronduit te kennen; ik verberg mijne denkwijze niet; mijne ontwerpen maak ik opentlijk bekend; ik handel zonder de minste geheimzinnigheid, en, is mijne taak volbragt, zoo verwijder ik mij als ambteloos burger, gelijk ik te voren was, zonder lint in het knoopsgat en met ledige handen.

Digitized by Google

LIV.

Koning Willem. — Zal hij zijne positie begrijpen? — Het oude en het nieuwe koningrijk der Nederlanden. — Revolutionair belang van Rusland.

De Koning der *Nederlanden* is geenszins, en vrij wat minder dan Leopold, de vriend van de volstrekte heerschappij voerende mogendheden in *Europa*, en het zou gevaarlijk voor hem zijn, indien hij op dit punt zich zelven misleidde. Ook is Willem door de diplomatie bedrogen en opgeofferd geworden, even als de Koning der Belgen zijn volk bedrogen en opgeofferd heeft. Was het oude koningrijk der *Nederlanden* niet het toevlugtsoord der ballingen van allerlei kleur? De koningen hebben dit niet vergeten: tot dweepens toe met hunne magt ingenomen, zullen zij het Willem nooit vergeven. Ik weet, dat zij in de laatste tijden belangrijke wijzigingen van zijn liberalismus op hem verkregen hadden, en het ***klassieke land der vrijheid en herbergzaamheid*** zou eindelijk slechts ten bitteren spot hebben verstrekt. Maar ook van dat tijdstip af, dagteekent de afkeerigheid van *België* en het verlies van dit koningrijk. Het is mogelijk, dat de Nassaus hierover hebben nagedacht. Het zou mogelijk wezen, dat zij op nieuw meester

wordende van de stelling, zich liever, om zich daarin te handhaven, zouden verstaan met het Belgische volk, dan met de vreemde koningen. Dit is den koningen van hunnen kant niet onbekend, en zij zouden de herstelling van het koningrijk der *Nederlanden*, waarin zij voorzeker geen' agent zouden vinden, hunner *orde van zaken* meer toegedaan, dan zij tegenwoordig bezitten in den scherpregter der Londensche Conferentie, met geene gunstige oogen aanzien.

Ik geloof niet ligtelijk aan bekeeringen uit overreding; zij zijn zeer zeldzaam: maar ik geloof aan bekeeringen uit belang. Nu heb ik aangetoond waarin het belang van WILLEM tegenwoordig bestaat. Hij is schrander genoeg om het te begrijpen, en bezit genoegzame vastheid van karakter, om zijn toekomstig gedrag te regelen naar zijne pas verkregene overtuiging. Niet *hij* zou in dit geval veranderd zijn, maar de zaken rondom hem. Door zich naar deze nieuwe gesteldheid te voegen, zou hij zich, wel is waar, in regtstreeksche oppositie bevinden tegen de andere koningen, zijne pairs; maar welk ander gevolg zou daaruit te trekken zijn, dan dat de koningen op het punt, waar zij stonden, zijn staan gebleven en dat hij zich had laten medevoeren met den stroom der gebeurtenissen? dat ook hij, gedachtig aan de overleveringen van zijn geslacht en als een andere WILLEM III, die zich zulk een groot man betoonde in zijne worsteling tegen den grooten despoot van dien tijd, eindelijk besloten had de orde te bevorderen door op de vrijheid te steunen.

Gedurende vijftien jaren is WILLEM de speelbal

Digitized by Google

geweest van zijne eigene raadslieden, van welke men niet kan zeggen, of zij trouweloos of dom waren, en van de vreemde mogendheden, door welke zij ingeblazen werden. De daarop volgende tien jaren is hij enkel door de mogendheden bedrogen geworden. Daar ik nu even zeer een vijand ben van de *behendigen* binnen 's lands als van de diplomatie der kabinetten, daar ik, in één woord, een mensch ben en niets anders dan een mensch met onvervalschte populaire gevoelens, zoo zie ik daarin eenen belangrijken grond om te hopen.

Indien WILLEM, in dit oogenblik, de gelegenheid aangrijpt, zoo als zij zich aanbiedt, kan hij niet alleen andermaal den troon der *Nederlanden* bestijgen, maar tevens van een hoog standpunt al de omwentelingen beheerschen, die de verschillende staten van *Europa* bedreigen. Hij kan zulks des te meer, omdat men omtrent hem minder toegevend zou zijn dan omtrent ieder ander. Hij heeft in *België* treurige herinneringen uit te wisschen, en overal gegronde vooroordeelen te doen verdwijnen; doch daarin juist zou de zekerste waarborg gelegen zijn voor een lang tijdvak van orde en geluk voor *België* en voor hem zelven: voor hem, naardien hij verpligt is om, door de vrijheid en de regtvaardigheid, de gunst des volks te herwinnen; voor *België*, omdat het zich voortaan gedrongen zal zien, om met bezorgdheid en gestrengheid over al zijne daden een wakend oog te houden.

Wanneer de zaken op deze wijze werden geschikt, en WILLEM van zijnen kant zoo veel vertrouwen stelde in de vrijheid, als hij zich voormaals van haar afkeerig

Digitized by Google

heeft betoond, dan zou hij over de gebeurtenissen gebieden en de eeuw medevoeren. In de vrijheid zou hij zijnen magtigsten steun vinden, mits dezelve volkomen en zonder voorbehoud ware: want even als de halve vrijheid, welke altoos het monopolie is onder een' of anderen vorm, door wanorde tot onderdrukking leidt, zoo is de opregte en diepgevoelde eerbied voor de menschelijke waardigheid, eene bron van wezentlijke kracht voor de regering, en heeft de meestmogelijke, stoffelijke en zedelijke ontwikkeling van de maatschappij en hare leden ten gevolge.

Willem heeft tegenspoeden ondervonden en hij had ze verdiend. Is hij hiervan in gemoede overtuigd, dan zal hij de begane misstappen voor het vervolg vermijden, om zich niet weder dezelfde straf op den hals te halen. Hij is overwonnen geworden door onze denkbeelden en door ons, die dezelve waren toegedaan, omdat deze denkbeelden meer waarheid behelsden dan de zijne. Zou het niet in hem kunnen opkomen, om onze denkbeelden aan te nemen en door dezelve en door ons, op zijne beurt, diegenen te overwinnen, welke zijn blijven volharden in de leer en op het spoor van het despotismus, waarvan hij zelf reeds eenmaal het slagtoffer is geweest.

Ik heb misschien te gunstige gedachten van een gekroond verstand en van de op eenen troon genagelde energie. Het is ook mogelijk, dat de Belgen hun belang niet dáár zullen willen zien, waar ik gemeend heb het hun te moeten toonen, en dat de Hollanders op een gansch ander standpunt geplaatst dan ik, hunne positie ook geheel anders dan ik zullen beoordeelen. Wel nu, dan zal de uitkomst be-

Digitized by Google

slissen, en deze, hoedanig zij wezen moge, zal ik zonder zelfbeschuldiging aanschouwen, want ik zal beantwoord hebben aan de inspraak van mijn geweten, door alles te doen wat in mijn vermogen was, ten einde eene ontknooping te verhoeden, die ik noodlottig achte voor mijn land en voor de menschheid.

Doch laat ons voortgaan met onze aandacht te wijden aan het vraagpunt van algemeen belang.

In 1814 had de diplomatie *België* willekeurig aan *Holland* toegeschikt, omdat men er destijds mede verlegen was, en tot eene vergrooting van grondgebied, volstrekt noodzakelijk voor het bestaan van een Rijk, 't welk het evenwigt van *Europa* moest volmaken. In 1830 verbraken de Belgen dit juk van het staatkundig despotismus. In 1839 moeten Belgen en Hollanders elkander vrijwillig de hand geven, om zich staande te houden zoo als hun belang vereischt en in weerwil van de absolutistische eischen der *reden van Staat*: en de NASSAUS, die nog de treurige gevolgen ondervinden van in *België* den vreemdeling te hebben vertegenwoordigd en aldaar de mogendheden tegen het volk gediend te hebben, behooren zich, uit het oogpunt der menschheid beschouwd, te rehabiliteren, door zich opregtelijk te voegen naar den volkswensch, in tegenoverstelling der conferentiën en der congressen. Het Heilig Verbond heeft de Belgen tot Hollanders willen maken; de omwenteling heeft gepoogd ter zijde van *Holland* een onafhankelijk *België* te scheppen: het is de taak der NASSAUS, indien hun verstand aan hun tijdvak geëvenredigd is, om het voorzigtige *Holland* te smelten in het ondernemende

Digitized by Google

België, en, gesterkt wordende door het beschavings- en levensbeginsel, dat in de Belgische constitutie van September ligt opgesloten, naar de verhevene bestemming te streven, welke de vrijheid aan de wereld belooft. Men kan dit zeggen, dunkt mij, zonder daarom Orangist of Hollander te zijn; men moet het zelfs zeggen, omdat men *geen* Hollander of Orangist is, dat wil zeggen, om een Belg te zijn en te kunnen blijven, en om aan het huis van ORANJE te bewijzen, dat het, door op *België* te steunen, dit laatste kan redden, terwijl dit tevens het eenige middel is om *Holland* en zich zelven te behouden.

Ik weet zeer wel, dat de belangen, op welke ik mij beroep, lijnregt strijdig zijn met de belangen van het royalistisch en stilstaand *Europa*. Maar zij moeten eenen natuurlijken steun vinden in *Rusland*, zijnde deze de eenige mogendheid, die van de liberale propaganda niets te vreezen heeft, *omdat zij geene Europische mogendheid is.* De vrijheid moge de Staten, door *Oostenrijk* en *Pruisen* omvat, eerst omkeeren en vervolgens reorganiseren, voorts de leenroerige aristocratie der Engelschen omverwerpen: *Rusland* kan er slechts bij winnen. Het late *Frankrijk* toe zich een *nationaal* Gouvernement te scheppen, zoo vrij als de patriotten zulks goedvinden. Wanneer slechts de Franschen het bestaan eerbiedigen der volken, die zich rondom hen geconstitueerd hebben of nog zullen constitueren, hoe zou dit het Moskovische Rijk dan kunnen schaden? Het heeft in *Europa* geene andere rol te vervullen, dan de onafhankelijkheid te beschermen van alle volken, tegen de veroveringen, die het Gouvernement van eenig bijzonder volk, welk het ook

Digitized by Google

zij, mogt willen beproeven. Nadat de vrijheid de groote Staten vaneen gescheurd heeft, zal zij daarvan naderhand de deelen weder zamen voegen, maar slechts wanneer en omdat de volken het aldus zullen bepaald hebben; niet volgens de *natuurlijke* grenzen der mogendheden, maar volgens de *zedelijke* behoeften der volken zelven. En terwijl deze beweging in *Europa* plaats heeft, zal *Rusland* gewapenderhand *Azië* gaan beschaven, want voor het zwakke en gevoellooze Oosten zou de verovering door het krachtige en energieke Russische despotismus een vooruitgang zijn; het nationaal Russisch egoïsmus, 't welk men den naam geeft van *patriotismus* zou eene schrede voorwaarts zijn op het individueel egoïsmus van het onbewegelijke *Azië*. Indien *Rusland* er de hand toe leent, zal de omwenteling in het belang der menschheid, geheel tot deszelfs voordeel uitloopen, en tot deszelfs nadeel indien het zich tegen dezelve verzet.

Maar zal de *aanstaande* revolutie van den aanvang af monarchaal of republikeinsch zijn? Wij zullen dit kortelijk onderzoeken.

Digitized by Google

LV.

Vrees voor het onbekende. — De monarchie. — De republiek. — Verzekering tegen regeringloosheid. — Aristocratie. — Speculatie. — Arbeid. — Om de lagere volksklasse te emanciperen moet men haar bevoegd maken. — Inrigting der openbare opvoeding. — De verbetering zal van boven afdalen, naarmate de schrik van beneden opklimt. — Regtvaardigheid. — De maatschappij een poel van ongeregtigheid en een chaos van verwarring. — De schepter der wereld is voor den eersten revolutionairen Koning.

Men zou het zich te vergeefs ontveinzen: ieder stelsel, dat niet duidelijk en bepaald in woorden is uitgedrukt, en inzonderheid, dat niet uitgaat van een bepaald persoon, wiens signalement, om mij zoo eens uit te drukken, wiens naam en bekwaamheid bekend zijn, ontbreekt het *in den tegenwoordigen tijd* aan alle kans om wel te slagen. *De vrees voor het onbekende* is tot aller harten doorgedrongen en allen, hetzij dan naar rede of door instinct, gehoorzamen aan haren invloed. Ik regtvaardig deze vrees niet geheel en al, vooral niet wanneer zij overdreven is, want dan wordt zij, even als iedere blinde hartstogt, doelloos, naardien zij ophoudt behoedend te zijn. Ik denk, dat ieder van de waarheid dezer daadzaak wel overtuigd is.

Dit is intusschen de ware reden, waarom het re–

Digitized by Google

publikeinsch regeringsstelsel, in onze dagen, in 't algemeen zoo weinig bijval heeft gevonden. Het is nimmer anders dan onbepaaldelijk of onvolkomen omschreven geworden; er waren nimmer honderd republikeinen, die eenstemmig dachten over den eigenlijken aard van eene Republiek, zoodat zij onbetwistbaar zouden hebben kunnen vaststellen, niet wat zij niet is en ook niet wezen moet, maar wat zij is, hoe en waarom zij het is en niet anders zijn kan. Ik zelve, getroffen door het vreemde verschijnsel van zoo tallooze tegenstrijdige gevoelens, ben eindelijk gaan gelooven, dat wij, in afwachting, dat het menschdom grooteren vooruitgang zal hebben gemaakt, ons moeten bepalen met, ieder voor zich, deel uit te maken eener republikeinsche propaganda, dat wil zeggen, ons voorbeeld tot leering te doen verstrekken, door te leven als regtschapene lieden zonder eerzucht, hoogmoed of geldgierigheid, door elkander bij te staan, met algemeene toestemming de waarheid na te sporen en bestendig hulde te doen aan het opgeklaarde gevoelen der regtvaardigheid Wanneer de meerderheid eens volks zich naar dit model zal hervormd hebben, dan zal de republiek aldaar met de daad georganiseerd zijn. Zou het niet onnoozel wezen zich in te beelden, dat dezelve zich op andere wijze zoude kunnen organiseren?

Voorwaar, de monarchie, zoo als wij die rondom ons zien, is er verre af van een toonbeeld van volmaaktheid te zijn; zij belooft meer dan zij nakomt, en zij laat nog oneindig veel meer te wenschen over dan zij belooft. Maar wat zij is weet men, en wie haar vertegenwoordigt is evenzeer bekend: dit is ge-

noeg om zich tot haar te vervoegen, om haar zelfs te begeeren, om haar boven alles de voorkeur te geven. Men kent hare gebreken; maar juist omdat men dezelve kent, schrikken zij minder af. Men weet tot op welke hoogte het mogelijk is haar te misbruiken, waarna eene revolutie, van dynastie en van eenige hofdienaren doet verwisselen, en dan vervolgt het koningschap weder zijnen weg op nieuwe rekening. Men weet bovendien, dat deze gemakkelijkheid van revisie door het volk, met steenworpen en geweerschoten, het koningschap binnen de palen houdt en deszelfs uitsporigheden belet, en met dezen breidel vergenoegt men zich. Men weet eindelijk, dat het beoefenend regt van opstand verbonden is aan het bespiegelend beginsel van volks-oppermagt, waarvan het de strafoefende bekrachtiging uitmaakt. Nu is de souvereiniteit des volks de grondslag van ieder constitutioneel koningschap, en alzoo regeren de koningen slechts zoo lang, tot dat het volk goedvindt zijn regt van opstand uit te oefenen, als de *ultima ratio* van deszelfs wettige en opperste magt.

Maar nu de republiek, wat kunnen wij van deze vorderen en wat wil zij, wel beschouwd, van ons? Met welk wezentlijk goed zal zij ons beschenken, en van welke der talrijke rampen zal zij de maatschappij verlossen? Indien zij, integendeel en tegen alle verwachting, ons lijden vermeerderde, zonder dat daarvoor eenige vergoeding te vinden ware, zou men zich dan van het republikeinsch regeringsstelsel zelven kunnen ontdoen, even gelijk men zich van eenen koning ontdoet, terwijl men evenwel het monarchisch stelsel behoudt? Hierop komen in 't algemeen en overal

Digitized by Google

de redeneringen neder. Nog eens, ik keur niet goed; ik neem er slechts acte van.

Van dien tijd af onderwerp ik mij aan de bevestigde daadzaak, en aan de wet, welke iedereen of de groote meerderheid mij oplegt. Ik word daarom geen monarchist, dat wil zeggen, een aanhanger der monarchie, als ware deze het beste der gouvernementen, de Hemel beware mij daarvoor! ik word geen tyrannenvriend of troondienaar, zoo min als ik ooit aan de ruif van het budget gestaan heb; maar ik voeg mij bij de monarchie, of liever ik schik er mij naar, omdat zij eene behoefte is voor mijne tijdgenooten en, opzigtelijk de gouvernementen, de uitdrukking van den staat der hedendaagsche verlichting.

Dit besluit genomen hebbende, zie ik om naar de krachtigste middelen, ten einde de monarchie zoo min slecht te doen zijn als mogelijk is; ik zoek naar den vorst, die het gemakkelijkst te noodzaken zal zijn om de vrijheid te eerbiedigen en de menschheid te dienen, door hem te bewijzen, dat zijn eigen belang vordert, zoodanig te handelen, en dat dit zelfs eene wezentlijke voorwaarde is van zijn bestaan als monarch en van zijne veiligheid als mensch.

Ik zeg tot hem: « Zoo lang de monarchie nog niet is afgeschaft, zullen de koninklijke huizen in de oogen van ieder verstandig mensch eenvoudig assurantie-compagnieën zijn tegen het despotismus, 't welk door regeringloosheid wordt voortgebragt. Hij nu, die de meeste stellige waarborgen voor de vrijheid aanbiedt op de aannemelijkste voorwaarden, behoort de voorkeur te hebben. De Belgen zullen naauwkeurig en volgaarne de premie betalen, waaromtrent wordt over-

Digitized by Google

eengekomen; maar in geval van verlies blijft daar ook de verantwoordelijkheid in haar geheel, en zij zullen hunne regten weten te doen gelden!

Het is mogelijk, dat ik mij bedrieg; maar ik ben innig overtuigd, dat ik op deze wijze meer nut sticht, dan zij, die het koningschap al het kwaad laten doen, 't welk hetzelve in staat is te bedrijven, opdat men des te eerder in de republiek het geneesmiddel zoude zoeken, waarmede dezelve ons, de republikeinsche *pretendenten* in aanmerking genomen, wel eens te vergeefs zou kunnen vleijen.

Ik vraag dus, of, in afwachting dat de republiek zoo algemeen en zoo ontegenzeggelijk in gunst gerake als thans de monarchie geniet, in het hoofd eens konings niet het ontwerp zou kunnen opkomen, ik zeg niet, om al de misbruiken uit te roeijen, dit zou de menschelijke krachten te boven gaan, maar ten minste eenige van de grofste gebreken af te schaffen, die dezen regeringsvorm, zoodanig als hij in onze dagen bestaat, aankleven? Voorzeker, indien dit gebeurde, dan zou de invoering van den republikeinschen vorm, die, namelijk, waarbij het hoofd van den Staat voor een' bepaalden tijd verkozen wordt, voor langen tijd worden uitgesteld. Ik behoor tot die vijanden van het koningschap, die zich hetzelve van goeder harte zouden getroosten, mits het volk er slechts bij wonne.

Want ik heb altoos gestreefd naar één en hetzelfde doel: de verbetering der menschen en het geluk des volks. Indien ik van middelen verwisseld heb, was dit om hetzelve meer volkomen en te spoediger te bereiken. Om steeds dezelfde te blijven moest ik wel veranderen, niet van gevoelens en beginselen, maar in

Digitized by Google

wijze van handelen om dezelve te doen zegepralen, en dat wel bij iedere verandering in de gezindheden der menschen en in den toestand der zaken.

De monarchie (ik benoem aldus de erfelijke magt) vertegenwoordigde eertijds niets anders dan het privilegie van stand en geboorte, in één woord, de aristocratie der groote grondbezitters. Overal waar het regt van eerstgeboorte is afgeschaft geworden en waar bij gevolg de magt is overgegaan op de bezitters van de rijkdommen der nijverheid, van het geld, is de koning de met renten best begiftigde burger geworden, onder voorwaarde, dat hij de burgerij zou handhaven in het kantoor van den maatschappelijken bazar.

Maar even als de nijverheid den adel buiten het bezit heeft gesteld, zoo poogt de arbeid de speculatie van den troon te stooten. Het volk heeft de oogen geopend, het kent zijne regten; het heeft geteld hoe sterk het is en het gevoelt zijne krachten: telken reize wanneer het zulks wilde, heeft het in den strijd de overwinning weggedragen, maar tot heden toe heeft het van zijne zege geen partij weten te trekken, waarvan intriganten zich altoos, in deszelfs naam, hebben weten meester te maken, om het nog wat onmeêdoogender dan te voren te exploiteren. Indien een Koning zich tot het opperhoofd stelde der onderdrukte en lijdende volksklassen, niet om de aan zijne zorgen toevertrouwde maatschappij naar willekeur of vaderlijk ('t geen op hetzelfde nederkomt) te regeren, maar om het onregt te herstellen, waaraan de aristocratiën van allerlei aard, zoo als die der grondbezitting, die der kapitalen en ook die van 't verstand, zich schuldig maken, ten nadeele der

Digitized by Google

arbeiders, van welke het niet genoeg is de regten te erkennen, maar die men tevens in staat moest stellen om daarvan gebruik te maken; indien een Koning, de vrijheid der hoogere klassen eerbiedigende, te weten haar regt om te beschikken over hetgeen zij bezitten, die bezitting te vermeerderen zoo als zij goedvinden, het onderwijs onderling te regelen en wetten aan te nemen, die in schijn vrijgevig zijn, maar inderdaad eeniglijk het monopolie begunstigen, 't welk zij zich hebben aangematigd, dat namelijk der maatschappelijke beweging: indien een Koning, zeg ik, een uitgebreid plan van volkomene nationale opvoeding organiseerde, waartoe allen regt hadden, maar welke ook voor allen verkrijgbaar, dat is kosteloos was, en door welke trapsgewijze een grooter aantal burgers zouden bekwaam gemaakt worden tot de uitoefening hunner staatkundige regten; indien hij daarbij voegde een stelsel van belastingen, dat, zonder iemand in den grond te helpen, naar evenredigheid diegenen zou treffen, die het meeste hebben, zoo als kapitalisten, renteniers en eigenaars; indien hij den arbeid begunstigde, door denzelven krachtdadig te helpen, om zich te onttrekken aan de opperleenheerschappij der kapitalen; indien hij op eene breede schaal gestichten vestigde, waar burgers, die buiten staat zijn om door hunnen arbeid in hunne behoeften te voorzien, verzorging, hulp en een eerlijk bestaan konden vinden, iets waarop ieder mensch regt heeft, daardoor alleen, omdat hij *mensch* geboren is; indien hij in één woord, zich tot Koning stelde van de werklieden, van hen die geen eigendom hebben, van het volk: — wat zou den republikeinen, die in de eerste plaats menschen

Digitized by Google

zijn, onder zoodanig een' Koning te wenschen overblijven?

Men zal mij zonder twijfel antwoorden, dat dergelijk een stelsel te organiseren, hetzelfde is als geheel de maatschappij te overweldigen. Doch wat is daaraan gelegen, indien het tot haar welzijn strekt? — Maar zoodra het Gouvernement eenmaal meester is van de maatschappij, zal het dezelve dan niet eeniglijk aanwenden tot eigen voordeel, in plaats van tot algemeen welzijn? — Dat is woordenvitterij. Wij hebben voorondersteld, dat de natie zich zelve regeerde, 't welk met andere woorden te kennen geeft, dat zij haar Gouvernement vestigde, organiseerde en hervormde in de personen en in de zaken, bij voortduring en onbeperkt. Welk gevaar ligt er dan in, dat de maatschappij zich zelve toebehoore en zich besture onder haar eigen toezigt? Zij handelt gelijk zij handelen wil; zij voedt de jeugd op volgens hare denkbeelden, opdat zij eenmaal handelen zoude gelijk zij, doch hetwelk niet beletten zal, dat ieder geslacht de denkbeelden der vorige geslachten zal wijzigen en de wet van vooruitgang zal volgen, welke de wil is van God zelven. — En zullen dan intusschen zij, die geene *nationale* opvoeding of *nationaal* onderwijs begeeren, daarvan gelijk ieder ander de kosten dragen? — Voorzeker; zij zullen ze betalen voor hunne medeburgers, die dezelve niet betalen kunnen, en dat is pligt: maar deze schatting zal hun door de meerderheid der natie zijn opgelegd, gelijk altoos plaats heeft bij vertegenwoordigende regeringen, waar de meerderheid beveelt en regelt, belasting oplegt, dezelve verdeelt en derzelver gebruik bepaalt, en waar de minderheid zich onderwerpt,

betaalt en gehoorzaamt; dit is eene noodzakelijkheid. Ik begrijp niet, door welk middel men zich hieraan zou kunnen onttrekken, ten ware men vrijwillig de regeringloosheid van allen afkondigde of het despotismus van eenigen over zich geliefde te gedoogen, 't welk ongerijmd is.

— Zoo zal dan de minderheid voor altoos aan de willekeur der meerderheid worden overgeleverd? — Ja, tot dat er eenstemmigheid is. De meerderheid zal wetten maken, zal onderwijzen, besturen, zal, in één woord, over de tegenwoordige maatschappij beschikken naar haar goedvinden, en over de toekomstige voor zoo ver deze beschikking in 's menschen vermogen is. Maar naast het despotismus der meerderheid, staat de vrijheid, en deze, altoos oplettend en krachtig, zal der meerderheid hare amendementen opgeven en doen aannemen. Zoo is de meerderheid van heden, niet meer die van gister, en de meerderheid van morgen zal nog geheel anders zijn. Haar komt de regering toe over de maatschappij, maar aan de minderheid de regering over haar. De meerderheid onder den voortdurenden invloed der minderheid, ontvangt van dezelve onophoudelijk een nieuw aanwezen. Wat is er dan te vreezen, daar de geheele maatschappij omtrent zich zelve handelt? Niets, indien zij vrijelijk handelt. Hare handeling zal altoos goed zijn, mits zij haren pligt om te handelen vrijwillig vervulle, en dat zij, aan de minderheid de zorg overlatende om, door de vrijheid, de toekomstige maatschappij te regelen, door de meerderheid het regt verzekert van ieder mensch om te leven van zijnen arbeid, zijne vermogens te ontwikkelen, zijne waardigheid als mensch te handhaven en

Digitized by Google

van zijne regten als burger gebruik te maken. Zij, die het luidst schreeuwen over monopolie van het Gouvernement, hetzij met opzigt tot de opvoeding of met betrekking tot eenig ander onderwerp, zijn juist degenen, die tot heden toe dat monopolie door en voor zich alleen hebben uitgeoefend, de adel en de hooge geestelijkheid volgens de oude denkbeelden, de burgerij en de aristocratie van het geld volgens de denkbeelden van den dag. Deze willen niet, dat het Gouvernement, door en voor het volk daargesteld, de maatschappij bestare en alzoo eene beweging bevordere in den zin des vooruitgangs, omdat hunne rol dan ten einde zou loopen, strekkende om de maatschappij te verlammen. haar onbewegelijk en aan hen onderworpen te doen blijven. Wij daarentegen, wij *volk*, wij moeten willen, dat het zedelijk bewind der maatschappij, de vrijheid overigens uitgezonderd, aan de mannen behoore, die wij kiezen om er de stoffelijke belangen van te besturen, en die wij door anderen doen vervangen, wanneer en zóo als het ons behaagt; op deze wijze alleen zullen wij eenmaal voor goed ontsnappen aan de luimen of, laat ons liever zeggen, aan de onderdrukking van degenen, die gelooven, dat zij geboren zijn om ons te regeren volgens hunne inzigten, hun belang, hunne hartstogten en hun egoïsmus. De orde is de hierarchie. Wel nu, deze hierarchie nemen wij niet meer lijdelijk en blindelings aan, zoo als de toevalligheden van geboorte, fortuin en gesteldheid der oude maatschappij ons dezelve opleggen: wij zelve vestigen die en veranderen haar gestadiglijk, volgens de verdiensten der kandidaten, welke wij afmeten naar den graad van verstand en kundigheden, waarvoor wij zelve

Digitized by Google

vatbaar zijn; en altoos van de hierarchie meester zijnde, blijven wij haar altoos onderworpen.

De vrijheid steeds zoodanig in het belang der orde te regelen, dat de laatste zich nimmer vestige ten nadeele der vrijheid, en de vrijheid zich evenmin doe gelden ten koste der orde; deze vrijheid te laten aan allen, omdat allen daarop regt hebben, en de klassen, die in den tegenwoordigen staat der maatschappij met de daad van alle middelen verstoken zijn om van dit regt genot te hebben, waardig en bekwaam te maken om hetzelve aan te wenden, ziedaar, waarin, naar mijn inzien, het groote vraagstuk bestaat, welks oplossing noodzakelijk is voor de herschepping der maatschappij, waaraan alle ware vrienden der menschheid zich toewijden.

Maar zijn het nu de verdrukte klassen, die dezen knoop langzaam en moeijelijk zullen losmaken, of zal dezelve worden doorgehouwen door de klassen die zelve onderdrukken? Met andere woorden: zal de verbetering van boven komen of van beneden? Oppervlakkig beschouwd, schijnen alleen de geëxploiteerde klassen er belang bij te hebben, dat aan de onregtvaardigheid, waaronder zij lijden, een einde gemaakt worde; maar wanneer men de zaak dieper doorziet, wordt men weldra overtuigd, dat het voornamelijk de andere klassen zijn, die, *uit eigenbelang*, zich moeten haasten om het groote onregt uit te roeijen, waardoor het volk wordt opgeofferd aan eenige duizenden bevoorregten, en de volken aan eenige familiën.

Want het volk heeft, wat er ook gebeuren moge, niets meer te verliezen; de aristocratie heeft alles te verliezen en zij zal alles verliezen, indien zij niet be-

Digitized by Google

komt wat haar ten eenen male ontbreekt, te weten: vastheid, veiligheid en rust.

Deze goederen zijn slechts door regtvaardigheid te verkrijgen.

Maar die regtvaardigheid worde dan ook met regtvaardigheid beantwoord; want zij is een pligt, welke allen moeten vervullen; zij is ook een regt, op hetwelk allen aanspraak maken kunnen. Er bestaat eene noodzakelijke onderlinge betrekking. Ik zeg niet dat, dewijl de bevoorregte klassen, die de maatschappij beheerschen, de andere klassen berooven van hun regt om te leven en om met hun natuurlijk organismus tevens hunne verstandelijke en zedelijke vermogens te ontwikkelen, deze laatsten daarom alleen ontheven zouden zijn van den pligt om de personen en de eigendommen der leden van de hoogere klassen te eerbiedigen. Ik zeg slechts, dat het oogenblik komen zal wanneer zij zullen ophouden dezelve te ontzien. Dit zal eene misdaad zijn; maar eene misdaad, tot welke de schuldigen door eene bijna onwederstaanbare neiging zullen worden aangedreven, eene misdaad, die het gevolg zal zijn eener andere misdaad, door de hoogere klassen begaan, die zich het monopolie der kundigheden en daardoor dat der magt en der rijkdommen, benevens dat der deugd zonder opoffering of des geluks voorbehouden. Vermogende mannen! wilt gij behouden en u zelve behouden, noodigt dan al uwe broeders tot den maatschappelijken maaltijd. Koningen! werpt uwe kroonen in de schaal des armen, en de balans zal haar evenwigt hernemen; wordt dan alzoo de arme bevrijd van de verschrikkelijke noodzakelijkheid om geweld te plegen en te rooven, ten einde tot het genot

Digitized by Google

zijner regten te geraken, de rijke van die om te overweldigen en te onderdrukken, te beteugelen en te straffen, ten einde zich de zijne niet te zien ontnemen, dan zal van de eene zijde de gestadige vrees en eene nuttelooze wreedheid ophouden, van den anderen kant zal er een einde komen aan de wroeging en de jaarlijksche *schrikbarende regelmatigheid* van het budget der misdaad; en de maatschappij zal op eene vreedzame wijze de hervorming ten vooruitgang ondergaan, die haar nakende is.

De tegenwoordige maatschappij is een poel van ongeregtigheid, van leugen en verderf, die slechts aan eenigen voordeel aanbrengt; indien men daartegen niet spoedig raad schaft, zal zij een chaos van verwarring, van onbeschoftheid en wreedheid worden, door de wanhoop van allen. De verbetering moet van boven komen, waar de kundigheden zijn, die besturen en de rijkdommen, die uitvoeren: van beneden moet de heilzame schrik opwaarts klimmen, en deze zal er toe noodzaken om de bijl der hervorming te slaan aan de misbruiken, onder welke bijna het gansche menschelijk geslacht zucht. Zoo zal de vrees voor het uitgehongerde *Ierland* de Engelsche oligarchen, die thans of iets geven moeten of gevaar loopen van alles te verliezen, tot *regtvaardigheid* nopen. *Engeland* zal tot het besluit komen om *Ierland* brood en regten toe te kennen, ten einde niet door hetzelve verscheurd en verslonden te worden. De grooten moeten de kleinen tot hunne hoogte verheffen, opdat de kleinen hen niet met zich begraven in den afgrond der rampen, waarin het geweld door de ellende verwekt deze laatste voor altoos zou bestendigen. Zou de Koning,

Digitized by Google

die opentlijk verklaarde de verdediger te zijn der orde in dien verheven zin, niet de weldoener der wereld wezen?

Dit is het, 't welk ik vroeger heb willen te kennen geven, toen ik sprak van eenen revolutionairen Koning. Wel nu, zoo lang er geen man van dezen stempel opstaat, die in waarheid het goede wil en in staat is het te betrachten, dat wil zeggen, allen, zonder onderscheid te beletten het vrijelijk tot stand brengen van het goede te verhinderen, zullen de rustverstorende gedeeltelijke omwentelingen voortgaan de volken te verteren zonder nut voor de menschheid. Verschijnt hij, dan zal ook de groote reorganiserende beweging hem van nabij volgen, en *Europa* zal den weg beginnen te betreden, op welken het de ware vrijheid en het geluk moet vinden.

En zou nu dit systema, indien het door het hoofd eener natie wierd in werking gebragt en hij zoo gelukkig ware hetzelve gedurende eenige jaren in gang te houden, zijne opvolgers niet noodzaken zijne voetstappen te drukken, op straffe van onmiddellijk de republiek de beloften der monarchie te zien nakomen? Deze laatste moge er acht op slaan; zoo lang de groote wond der maatschappij, die aan de geringere klassen knaagt, niet is geheeld, of althans uitzigt geeft om eenmaal zeker te moeten heelen, kunnen de Koningen, die vrij wat minder gerust zijn dan een president van een gemeenebest, zich verzekerd houden, dat zij ieder oogenblik zullen vervangen worden door revolutionaire volksvergaderingen. De republiek heeft het regeringsvraagstuk opgelost om door middel van tijdelijke afwisselingen plotselijke veranderingen voor te

komen; het koningschap kan dit zelfde doel niet bereiken, dan door eene aanhoudende en toenemende verbetering te bewerken, in den zin van regtvaardigheid *voor allen*, gepaard met vrijheid voor ieder in het bijzonder.

De democratie is eene daadzaak, eene onvernietigbare daadzaak, en indien men dezelve niet organiseert, zal zij tot regeringloosheid leiden. Meer dan alle andere dingen, gevoelen dit degenen, die voor de republiek vreezen, omdat zij haar niet in staat achten om deze organisatie te verwezentlijken. En niettemin moet men de deelen der democratie in behoorlijk verband te zamenvoegen om te beletten dat zij niet overal de orde verbreke: dit is de roemrijke taak, welke ik aan het koningschap voorstel tot tijd en wijle dat de republiek mogelijk worde. De toekomst is voor hem, die de maatschappij zal bevrijden van de regeringloosheid, dat wil zeggen, die, haar aannemende gelijk zij is, te weten, zuiver democratisch, haar zal organiseren en nog meer regelmatig dan snel tot hare toekomstige bestemming zal voeren.

Alleen de opinie regeert, en opdat deze opinie zij wat dezelve inderdaad behoort te wezen, moet het volk zelf haar niet alleen scheppen en ontwikkelen maar ook uitdrukken; heeft dit plaats, dan zal er wezentlijk nationale vertegenwoordiging bestaan. Maar zal alzoo ieder zijn aandeel in het openbare gevoelen uitbrengen, dan is het ook noodzakelijk dat ieder, niemand uitgezonderd, een personeel gevoelen hebbe, op kennis van zaken gegrond, met andere woorden, opdat *allen* zouden kunnen beslissen, moeten *allen* kunnen kennen, vergelijken en besluiten. Is dit nu

Digitized by Google

zoo? ik vrage het. Neen, zeker niet. Wel nu, wanneer dan het hoofd van den Staat iedereen in de gelegenheid zal gesteld hebben om te leeren redeneren en de middelen en den tijd verschaft zal hebben om zich met redeneren bezig te houden, dan zal hij het groote werk, bestaande in de organisatie der volksregering hebben aangevangen.

En hij zal met al de kracht van zijnen wil en met al zijn vermogen er toe bijgedragen hebben om het aanbreken van het tijdstip te bespoedigen, waarin een inderdaad onbetwistbare regel van handelen zal worden ingevoerd, met aller toestemming, als een beginsel van maatschappelijke eenheid.

Dan alleen zal de aardsche zelfzucht, die zich slechts aan stoffelijke belangen vergaapt en op welke een nietig burgerschapje zijn rijk gegrondvest heeft, onherstelbaar kunnen onttroond worden. Want het beoefenend materialismus zal hier beneden niet verdwijnen dan te gelijk met het bespiegelend scepticismus; en het laatste, zijnde de wezentlijke uitdrukking van den tegenwoordigen staat der wetenschap, is het onvermijdelijk gevolg der betwistbaarheid, door welke de hedendaagsche maatschappij wordt beheerscht in naam van het vrije onderzoek, 't welk voortaan door geene gemeenschappelijk aangenomene openbaring zou kunnen bestreden en vernietigd worden, dewijl iedere regel van handelen, welke slechts op het gevoel berust, altoos door het oordeel en soms door het gevoel zelf kan betwist worden. De meerderheid nu, die noodzakelijk in dezen tijd van regeringloosheid de wet stelt, dewijl er gedurende denzelven toch eenigerhande wet wezen moet, handelt slechts als magthebbende en niet

Digitized by Google

door de rede: voor de laatste is zij even feilbaar als ieder der menschen, waaruit zij is zamengesteld. Zoo lang derhalve de orde slechts heerscht door middel van het despotismus der meerderheid, zal het voor iedereen logisch zijn, juist zoo veel eerlijkheid te bezitten als het strafwetboek vordert, en nog wel alleen voor het geval, wanneer men zich bevindt onder de oogen van hen, die hetzelve toepassen; al wat dezen maatstaf overtreft zal geacht worden bedrog te zijn, en belangeloosheid als volkomene dwaasheid worden uitgekreten. Ziedaar het burgerschap! het is goed zich hetzelve in al zijne afschuwelijkheid voor te stellen, zoodanig als het zich thans aan den dissel heeft geplaatst van den maatschappelijken wagen. Het is het monster, 't welk men in het hart treffen moet, door het volk op te roepen tot grondige redēnering, en het daartoe te onderwijzen en op te voeden, opdat het leere, dat de deugd alleen rationaal, alleen goed uit haren eigen aard, alleen nuttig voor ieder, alleen maatschappelijk voor allen is.

De Koning, die dit begrijpen zal, zal regeren wanneer hij wil, waar hij wil en zoo lang hij wil.

Ik verlang, dat er ten laatste een kome, *wie hij dan ook wezen moge*, die het begrijpt, opdat het volk gelukkig worde. Dit is mijn laatste woord over de staatkunde en geheel mijn stelsel ligt daarin opgesloten.

En hiermede meen ik mij zoo duidelijk te hebben verklaard, dat er te mijnen aanzien geene schaduw van twijfeling kan overblijven, tenzij men besloten hebbe te twijfelen, in weêrwil der klaarste overtuiging. Ik zie in het *België* van 1839 stuk voor stuk

Digitized by Google

de slooping te gemoet van de Belgische constitutie, door dezelfde middelen, waardoor de slooping is bewerkstelligd van het *België* van 1830, thans ingekort tot de bekrompene afmetingen eens koningrijks voor LEOPOLD. Op den oorlog tegen het grondgebied, zal de oorlog tegen de instellingen volgen, en, even als onze provinciën, zal men ons onze wetten ontnemen. De *onderwerpingsgezinden* gevoelen zich nu veel sterker, dan vóór de aanneming der vier-en-twintig artikelen: na de overwinning, op de onafhankelijkheid behaald, hebben zij grond om te gelooven, dat zij de vrijheid goedkoop zullen hebben. Het is deze vrijheid, die ik, tot wat prijs dan ook, redden wil. Ik wil de handhaving van de constitutie, het moge kosten wat het wil, onverschillig hoe en door wien. Ik hecht slechts aan het behoud dezer staatsregeling en aan dengenen die dezelve behouden zal, om haar al het goede, al het nuttige en in 't algemeen al het vooruitgang bevorderende, dat zij bevat, te doen voortbrengen. En daarom bewijs ik, dat de Koning, die opregtelijk op dezelve steunt, meer kracht van haar zal ontvangen, dan zij hem zal hebben toegekend. Ik bewijs, dat de Koning, die het volk niet alleen zal beminnen en weldoen, omdat men alle menschen moet beminnen zoo als zij zijn, maar die hetzelve bovendien achting zal toedragen, omdat alle menschen regt hebben op eerbied, zoo al niet om hetgeen zij zijn, dan ten minste *om hetgeen zij kunnen en moeten worden*, EN WORDEN ZULLEN; ik bewijs, dat deze Koning uit de vrijheid en de menschelijke waardigheid, tot welker beschermer hij zich zal gesteld hebben, veel meer grootheid en magt zal putten, dan

de meest beroemde despoten gevonden hebben in de volstrektste gehoorzaamheid hunner onderdanen.

Hij daarentegen, die eene heiligschendende hand zal slaan, of gedoogen zal dat men eene heiligschendende hand sla, aan onze maatschappelijke ark, zal zwak en nietig, zal staatkundig dood zijn.

Want de grondwet der Belgische revolutie is eene daarstelling van menschlievende beginselen, die eeuwiglijk billijk en waar zijn. Regten worden door haar geheiligd, en, nogmaals herhaal ik het: verkregene regten worden nimmer *ongestraft* geschonden *).

---

*) Zie Bijlage 60.

Digitized by Google

LVI.

AAN MIJNE MEDEBURGERS.

In mijne herinneringen maal ik mij zelven geheel af zoo als ik ben. — Ik heb het goede willen doen, of ten minste het kwade willen verhinderen. — Wij moeten ons haasten om ons te constitueren. — Laat ons van het tegenwoordige uitgaan, zoodanig als het is. — Geene moedeloosheid. — Herstellen wij het kwaad dat wij gedaan hebben. — Dit is de wet van God.

O, mijne medeburgers! mijne denkbeelden mogen u stoutmoedig, mijne woorden u vermetel toeschijnen, maar gij zult nooit gelooven, dat dezelve hunnen grond vinden in baatzucht.

Ik weet, dat ik voorzigtiger zou handelen, met niet te zeggen wat ik denk, of althans niet alles wat ik denk, dan na mij te hebben verzekerd, dat de meerderheid even zoo denkt, en dat zij mij met hare toejuichingen en gunsten zal beloonen.

Anderen doen alzoo. Mij is het onmogelijk zoo te handelen.

Ik heb gemeend u de afgelegde openhartige en allernaauwkeurigste rekenschap, niet alleen van mijne verborgene daden, maar zelfs van mijne ontwerpen en

Digitized by Google

geheimste gedachten verschuldigd te zijn. Want ik handelde voor u; de plannen die ik ontwierp, de bedenkingen die ik maakte, de verlangens welke ik koesterde, alles had slechts een enkel doel — uwe vrijheid en uw geluk.

Ik heb mij voor u gesteld, als voor den oppersten regter, wiens taak het was mijn geding op te maken in de groote zaak der Belgische revolutie: ik heb de vraagpunten vastgesteld in uwen naam en heb dezelve rondborstig en zonder eenige voorbedachte achterhoudendheid beantwoord. Ik heb mij zelven overgeleverd, met al de stukken zoo ter bezwaring als ter ontlasting.

Gij zult mij in deze *Herinneringen* geheel en al vinden, juist zoo als ik ben en zoo als ik heb willen wezen. Ik bepleit mijne zaak niet. Ik stel de waarheid voor. Oordeelt mij naar mijne woorden en volgens de daadzaken.

Het is geen complot, 't welk ik u openbaar maak: onder al de misslagen, die ik heb kunnen begaan, behoort de dwaasheid niet, dat ik ooit in een land van vrijheid heb zamengezworen. Het tegendeel is waar; met u in te lichten omtrent hetgene gedaan moet worden, maar kwalijk kan gedaan worden, houd ik allen heimelijken aanslag tegen, welks middelen van uitvoering in het duister werken en gevolgelijk noodlottige uitkomsten opleveren. Hierdoor noodzaak ik om te doen gelijk ik gezegd heb, of ik belet dat er iets in het minst gedaan worde.

Ik heb een oogenblik gevreesd om te beletten dat het goede gedaan wierd, en ik was gereed om alles op te schorten, zelfs om alles te vernietigen: want

Digitized by Google

dit is geen ijdel werk, het is eene gewetenszaak en, ik durf het zeggen, eene zaak die moed en opoffering vordert. Ik deelde mijnen schroom mede aan een' verlicht en vertrouwd vriend; hij antwoordde mij met volkomene kennis van zaken en ik vervolgde mijnen arbeid *).

Want behalve de behoefte om u alles te zeggen, gevoelde ik eene andere, aan welke ik nooit wederstand bied.

Wanneer het belang der menschheid of dat van mijn vaderland, en wanneer mijn geweten het bevelen, dan moet ik spreken, al zou ik mij de algemeene afkeuring op den hals halen, mij aan de algemeene verwerping blootstellen.

Ik veroorloof mij voorzigtigheid, maar alleen wanneer zij de openhartigheid niet uitsluit. Trouwens dit is geenszins het geval.

Ik weet het, groot is de moeijelijkheid mijner onderneming, maar ik deins voor dezelve niet terug. Ik weet ook, dat mijne positie in 1839 zeer veel verschilt van die in 1828. Toen wendde ik mij tot de hartstogten, die bij de massa des volks reeds opgewekt waren en die ligtelijk tot ijlhoofdigheid konden opgewonden worden: men had de driften slechts te vleijen om de overwinning te behalen, en daarom duurde ook de strijd niet lang. Thans spreek ik tot het verstand, waarmede zoo weinig menschen begaafd zijn en hetwelk bij degenen, die het bezitten, nog meestentijds wordt verdoofd door de valsche berekeningen van het eigenbelang of liever door het *onverstand* van

*) Zie Bijlage 51.

het egoïsmus. Ik vrees zeer, dat mijne stem zich in de ruimte zal verliezen.

Weinige zullen dezelve hooren en hoe velen van deze zullen nog weigeren naar dezelve te luisteren!

Wat is hieraan gelegen?

Ik zoek mij, noch bij de volken, noch bij de Koningen aangenaam te maken.

Ik gehoorzaam aan mijn geweten zonder Koningen of volken te ontzien.

Het is een laatste beroep, 't welk ik doe op het koningschap in het belang des volks. Is het koningschap doof of ongevoelig, dan trede het af: het is zijn ontslag, 't welk het geeft en het volk zal dit ontslag aannemen. Andere maatschappelijke vormen, door welke het koningschap sedert lang en met kracht verdrongen wordt, zullen deszelfs plaats innemen en wel voor altijd. Ik wilde dat het koningschap de misbruiken uitroeide om de menschen te behouden, die er van leven, dat het aan alle aristocratie een einde maakte om de aristocraten te redden. Want de zaak zelve *moet* geschieden en zoo het koningschap dienaangaande in gebreke blijft, dan zal het radicalismus zich daarmede belasten. Ik wensch dat de bevoorregten van alle klassen en de Koningen, die hen beschermen, niet zelve in den storm zullen *verdwijnen*.

Vóór alles geldt de vriendschappelijke omgang der menschen; allen zijn zij onze broeders, de magtigen zoowel als de zwakken, de boozen zoowel als de goeden: vóór alles geldt de liefde tot de menschheid, die alle menschen zonder uitzondering en zonder onderscheid omvat; daarna komt in aanmerking de haat tegen het kwade, uit liefde tot de menschen, die door

Digitized by Google

het kwaad altoos benadeeld worden, heden degenen die het ondergaan, morgen zij die het bedrijven; maar nimmer moet men om misbruiken uit te roeijen, krijg voeren tegen de menschen; de misbruiken zullen vallen. De schuldigen moeten altoos met zachtmoedigheid worden bejegend, dit is het eenige middel om hen terug te leiden tot de waarheid, hen voor de geregtigheid te herwinnen en hen weder te geven aan de deugd. Men moet nooit een verdrag aangaan met de ondeugd, neen, maar men vermag evenmin te zondigen tegen de liefde. Laat ons de boozen beter onderrigten; zij zijn verblind, afgedwaald; zij bedriegen zich veel meer tot hunne eigene schade dan tot de onze. Men moet hun dit aantoonen en bewijzen, en zij zullen zich verbeteren. Maar daartoe is noodig, dat wij hen beminnen met al onzen haat tegen het kwade, 't welk, zoo als ik reeds gezegd heb in de eerste plaats op hun eigen hoofd nederkomt *).

Ik heb mij gewend tot WILLEM, als tot den Koning, die het best in staat is om den zin mijner woorden te vatten, zich naar de noodzakelijkheid en de behoefte des tijds te schikken. Laat deze naam u niet verschrikken, mijne medeburgers. Meer dan eenig ander vorst bekwaam om het goede te doen, vooral voor *België*, in de omstandigheden, waarin het zich bevindt, heeft WILLEM tegenwoordig niet meer dan eenig ander vorst de magt om het kwade te doen, althans gedurende eenen geruimen tijd. Indien hij ons zijnen steun niet wil of durft verleenen (het is onmogelijk dat hij

---

*) Deze periode is naar manuscript overgezet.

Vert.

Digitized by Google

niet hartelijk zou wenschen zulks te doen) zal hij dit voor opregtheid en naauwgezetheid willen doen doorgaan; hij zal zeggen, dat hij dengenen, met wien hij zich verzoent en op hetzelfde oogenblik waarin hij hem de hand reikt, niet wil berooven. Voorwendsel! nietige uitvlugten! De NASSAUS hebben hun woord niet gehouden omtrent *België :* zullen zij alleen trouw betoonen jegens de kabinetten? Deze zijn wel door de Koningen bedrogen geworden, en deze Koningen regeren nog. Waar zijn de NASSAUS? en waar zullen zij misschien na korten tijd wezen? De Koningen aan de volken op te offeren is pligt, en de vervulling van eenen pligt vindt altoos hare belooning : de volken op te offeren aan de Koningen is eene misdaad, die vroeg of laat gestraft wordt.

Belgen, de partijen, die u verdeelen, houden zich, in deze dagen van rouw voor het vaderland, slechts bezig om het staatkundig gebouw, 't welk de revolutie heeft opgetrokken, te overpleisteren. Zij hooren het van alle zijden kraken, en nogtans zijn zij er slechts op bedacht om het uiterlijk een nieuw aanzien te geven en er ieder zijne onderscheidende kleur op te leggen. Zij zijn op het punt om scheldwoorden en zelfs geweld tegen elkander te bezigen, om te beslissen of muren, die, niet door ouderdom, maar door het gebrekkige hunner zamenstelling gescheurd zijn, met eene eerder liberale dan godsdienstige, eerder priesterlijke dan vrijmetselaars bepleistering zullen worden overdekt; of het Belgische volksbestaan de weinige nachten, die hetzelve nog overblijven, sluimeren zal, waar de *Groote troffel* dan waar de *Roode hoed*, als uithangbord prijkt, en of

Digitized by Google

het eindelijk den geest zal geven in de armen van den koster, dan wel in die van den verschrikkelijken broeder.

Welk eene zonderlinge vooringenomenheid van eene natie, die, op het punt zijnde om van de lijst der onafhankelijke volken te worden geschrapt, verschil krijgt over de vraag, of haar ministerie in de oogen van sommigen de eenige verdienste zal bezitten om naar de mis te gaan, of in die van anderen de uitsluitende hoedanigheid zal hebben van aldaar in het geheel niet te verschijnen! Een opregt nationaal, verlicht en energiek ministerie, het mogt overigens godsdienstig zijn of niet, dit doet niets ter zake, zou alleen het volk kunnen redden; maar daartoe zou dan ook een nationaal regeringsstelsel noodig zijn en een opperhoofd van den Staat, dat vatbaar ware om zich te nationaliseren, en eene niet ontmoedigde, niet ontzenuwde natie *zonder kenmerk van geslacht.* En hieraan nu denkt niemand: men tracht, men haakt naar niets meer, wanneer men heeft opgehouden zijn vertrouwen in iets te stellen.

Vrijmetselaars en Katholijken zijn onverschillig omtrent de vraag, of zij een vaderland zullen hebben om te kunnen doen bloeijen, of zij burgerpligten te vervullen, staatkundige regten uit te oefenen zullen hebben. Men ontneme hun de provinciën, de vrijheden, de eene na de andere, zij zullen zich onderwerpen, mits hun een klein hoekje overblijve, waar zij op hun gemak elkander zullen kunnen haten, bestrijden, vervolgen, ten onder brengen, verscheuren.

Ik doe geene uitspraak tusschen de loge en de sacristie, de Hemel beware mij daarvoor! Niet dat ik

Digitized by Google

haar vreeze, maar omdat ik mij in den grond weinig laat gelegen liggen aan hetgeen beide betreft en ik gelukkiglijk niets met haar te maken heb. Zij mogen, zonder daarom met elkander te twisten en de openbare rust te storen, aan het huis 't welk ik bewoon, zoodanig uiterlijk aanzien geven als hun best behaagt; ik zal mij daartegen volstrekt niet verzetten.

Maar vóór alle dingen is noodig, dat het huis hecht zij en goed ingerigt, en dat gij, mijne medeburgers, en ik zelve daarin meester zijn, ieder voor ons aandeel.

En daarom zal ik niet ophouden, uit al mijne magt u toe te roepen: onderschaagt het gebouw, alvorens het op nieuw te beschilderen; verzekert het tegen alle bedenkelijke onheilen; beveiligt u tegen de gebeurtenissen die u bedreigen, en stelt uw goed buiten het bereik der intriganten en der schelmen, die er hunne begeerte naar uitstrekken.

Daarna eerst zult gij er aan denken om u allen neder te zetten, wie op de eerste, wie op de tweede, wie op de bovenste verdieping.

Moge het dan vervolgens de klok of de hamer zijn, die ons tot den gemeenschappelijken maaltijd roept, dat onderscheid is van weinig belang, mits wij slechts geen gevaar loopen, door het instorten van het gewelf, waaronder wij aanzitten, verpletterd te worden.

Wat mij betreft, ik wensch niets liever, dan dat de hamer en de klok om strijd zullen voortgaan met ons te verdooven. Men wordt aan al dat geraas gewoon. Door het lang aan te hooren, hoort men het eindelijk in het geheel niet meer. Ik ben er sedert lang ongevoelig voor, en langzamerhand, mijne medeburgers, zult gij mij hierin evenaren.

Digitized by Google

Maar daartoe, ik herhaal het, moeten wij, als volk en als menschen, gerust zijn wegens ons toekomstig lot; *van den eersten tot den laatsten* moet ons bestaan verzekerd zijn en evén zoo de vrije ontwikkeling van de vermogens, met welke de Voorzienigheid ons beschonken heeft om daarvan genot te hebben en onze roeping op aarde te vervullen.

Belgen! denkt er rijpelijk over na. Het vraagstuk betreft uw levensbeginsel en het oogenblik is plegtig. Van het besluit, 't welk gij nemen zult, hangt uwe toekomst geheel en al af.

1815, wat de Katholijken ook mogen doen, en 1825, wat de liberalen ook mogen hopen, zijn onherroepelijk voorbijgegaan. 1830, ik betreur het met de weinige revolutionairen, die overgebleven zijn en die in eenige dwalingen verkeeren, in welke ik niet deel, is insgelijks ver van ons en kan niet terugkeeren. Wij zijn in 1839; laat ons dit niet vergeten. Dit tijdstip heeft als alle andere zijne bijzonderheid, zijne eigene belangen, zijne behoeften, zijne eischen, zijne onmogelijkheden. Van 1838 tot 1839 hebben er gebeurtenissen plaats gehad, die evenmin veroorloven dezelve thans van uit 1830 te dagteekenen, als de gebeurtenissen van 1830 sedert veroorloven om aan eene restauratie in den zin van 1825 of 1815 te denken. Gelooft mij: laat ons het tijdstip, dat wij beleven, nemen zoo als het zich ons aanbiedt, benuttigen wij de voordeelen, welke het bezit en onderwerpen wij ons voor het overige.

Het landbouwende en nijvere *Holland* wil onze instellingen, naardien het de vrijheid wil: zullen wij ons laten ontnemen wat onze voormalige broeders be-

Digitized by Google

geeren? Wij kunnen ons *met hen* staande houden in den rang, tot welken wij alleen waren gestegen: zullen wij hardnekkig genoeg zijn om *alleen te willen blijven* en zoo doende tot zelfs beneden den rang neder te dalen, welken zij langer weigeren te bekleeden.

Zijn wij niet meer de Belgen van 1828 en 1830? Zijn wij minder dan de Belgen van 1815?

Wachten wij ons voor alle moedeloosheid. Er is geen toestand zoo wanhopig, dat het aan alle hulpmiddelen daartegen zou ontbreken; en juist dan wanneer dezelve het meest hopeloos staat, moet men zich deze hulpmiddelen ten nutte maken.

Wie den moed laat varen, verdient altoos dat hij omkome, en komt ook dikwijls om. Dit is waarheid met betrekking tot de volken even als met betrekking tot bijzondere personen: misschien zelfs geldt zij omtrent de volken het allermeest.

Onze vijanden waken; laat ons niet inslapen.

Eindelijk, mijne medeburgers (en ik verlang zeer, dat gij dit denkbeeld, waaraan ik hecht met al de kracht mijner overtuiging, wel zult vatten): wij hebben niet alleen eene lafhartige en kwalijk berekende daad verrigt, die ons verarmt, ons uitput en de kiem in ons legt der ontbinding en des doods, maar wij hebben, wat meer is, eene slechte daad, eene onregtvaardigheid, eene misdaad begaan, die om wraak schreeuwt voor de menschen en voor God. Wij hebben het vertrouwen verraden van 400,000 onzer broeders. Ik ben niet bijgeloovig, maar ik geloof vastelijk, dat de zedelijke wereld even als de natuurlijke wereld hare onveranderlijke wetten heeft, en dat elke ongeregtigheid

Digitized by Google

door een onheil wordt achtervolgd. De menschen dragen er de straf voor; zijn het al niet de schuldigen zelve, dan zijn het hunne kinderen: de volken lijden er door, zoo al niet het geslacht, 't welk misdaan heeft, dan die geslachten, welke na hetzelve optreden. Op *België* zal deze algemeene wet worden toegepast.

Tenzij het, door eene tegenovergestelde daad, herstelle wat te herstellen is, en zoodoende het zwaard afkeere, dat boven deszelfs hoofd is opgehangen.

Gisteren behoort ons niet meer toe. Het heden ontsnapt ons. Vereenigen wij al onze krachten, opdat de dag van morgen ons gunstig zij.

Zietdaar alles wat wij vermogen. Het is de wet van God; het is het lot der menschheid.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIJLAGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIJLAGEN.

(30)

Zie bladz. 4.

BRIEF AAN DEN HEER TIELEMANS *).

Parijs, den 8 September 1831.

WAARDE VRIEND,

Ik heb uwe uitleggingen ontvangen, en weet thans, van u zelven, niet alleen wat gij doet, maar tevens waarom gij meent zoodanig te moeten handelen. Hieraan heb ik onze oude openhartige vriendschap herkend en daarvoor zeg ik u dank.

Wij hebben, mijn Vriend, ieder eenen verschillenden weg ingeslagen, en beide besloten hebbende denzelven ten einde toe te bewandelen, zal elke stap, welken wij doen zullen, of ten minste welken gij zult doen, want ik sta thans stil en kan nog zeer lang stilstaan, ons meer en meer van elkander verwijderen. Ik ben u, en alzoo ook aan mij zelven, verpligt, u eenigzins omstandig de redenen mede te deelen, die er mij van hebben doen afzien om aan uwe zijde hetzelfde pad te betreden, 't welk mij reeds tot eene aangename gewoonte geworden was.

En ik zal u zulks ronduit schrijven, zonder mij van onwegen

---

*) De inhoud dezer drie brieven aan den Heer TIELEMANS geeft overvloedig verklaring, waarom het de laatsten waren, die ik hem schreef.

De Schijver.

Digitized by Google

te bedienen, waarvan gij gemeend hebt gebruik te moeten maken, schoon ik niet al te wel begrijp waarom: want uw brief was geenszins van dien aard, dat dezelve u aan iets onaangenaams kon blootstellen. De mijne zal in geenerlei opzigt iemand kunnen schaden dan mij zelven, indien er voor mij nog iets in de waagschaal te stellen ware.

Ik heb u gezegd, dat wij van een lijnregt tegenovergesteld gevoelen waren. Het zal dus noodig zijn u te wederleggen; niet, mijn Vriend, dat ik in den waan zou verkeeren u te zullen overtuigen, verre van daar, maar om mij zelven bij u te verklaren.

Het tafereel, 't welk gij maalt van den treurigen staat onzer revolutie, benevens het portret der mannen, die dezelve daartoe gebragt hebben, zijn geschetst naar het leven. Gij besluit daaruit, dat men ten minste eene der deuren behoorde te sluiten, door welke deze mannen op haar zijn aangevallen om haar geheel en al af te maken. Ik denk desaangaande niet gelijk gij. Nadat haar zooveel bloed is afgetapt, geloof ik, dat men niet moet trachten te beletten dat zij verstikt worde; hare eerste kracht kan zij toch niet weder bekomen, en eerst na haren dood zou men hoop kunnen voeden, dat er eene andere, jongere en sterkere uit zou kunnen voortkomen.

Uwe redenering, mijn Vriend, zou eenigzins begrijpelijk geweest zijn, indien gij nog minister geweest waart; en dan zou ik mij bepaald hebben met u te herinneren, dat de Heer van Gobbelschroy juist op gelijke wijze had geredeneerd. Inderdaad, de Hollanders braken de grondwet stuk voor stuk af. Moest hij nu door af te treden hun de middelen verschaffen om dezelve des te spoediger geheel uit den weg te ruimen? Neen, zeker niet, dus oordeelde hij met zelfbehagen; en hij bewees zijne liefde voor *België* door zich te laten welgevallen dat hij jaarlijks 20,000 gulden moest onderscheppen, die wij anderzins aan onze vijanden zouden betaald hebben.

Gij gevoelt, mijn waarde Tielemans, dat, daar ik, indien de omstandigheden gelijk stonden, uwe taktiek zou afkeuren, ik zulks des te meer doe in de positie in welke gij u bevindt, te weten die van eenvoudig Gouverneur eener provincie onder den Heer Teichman.

Ik beken, dat het vrij laat voor u is om u terug te trek-

Digitized by Google

ken. Ook zou ik u dit niet meer durven aanraden. Doe het intusschen, onverschillig wanneer, altoos zullen de lieden, die niet denken gelijk wij, zich over uw aftreden verheugen. Alleenlijk, hoe langer gij het uitstelt, hoe grooter hunne blijdschap wezen zal, want ten laatste zult gij er niemand mede schaden dan u zelven. Gij moogt, wel is waar, nog eenigen hinder aanbrengen, maar vrees zult gij niemand meer kunnen inboezemen. Zoo gij, integendeel, tijdens de zitting van het congres, of bij de benoeming van den Regent, of gelijktijdig met uw ontslag als Minister, of bij de aanneming der 18 artikelen, volmondig verklaard hadt, eene revolutie te verlaten, die ons verliet, zoudt gij eenen welligt zeer heilzamen schrik veroorzaakt hebben.

De tegenwoordige wetgeving kon u geen reden geven om af te treden, dan door den Prins van Oranje terug te roepen. Ik heb een oogenblik gehoopt, dat het daartoe gekomen zou zijn en dat men spoedig bedacht zou hebben moeten wezen, zoo wel op het grafschrift der September-dagen van 1830, als op het geboorte-dicht hunner dochters van 18**. Maar uwe verkiezingen hebben eene al te *eerbare* vergadering voortgebragt om daarvan eene dergelijk besluit te verwachten. Uit beuzelachtige Katholijken of Katholijke beuzelaars bestaande, zal zij den voorstanders der hereeniging en der Oranjegezinden het terrein niet weten te betwisten, dan met de slagen harer stemmen. De rede zal aan de laatsten verblijven, die ten minste *een einde* voorgesteld zullen hebben, en tegen hetwelk de anderen geen beter einde zullen hebben durven overstellen, dat van de drie mogelijke einden sedert lang het eenige goede is.

Zijt gij bereid om onder den Koning te leven? Ik ook. Maar niet om mij aan de zijde van *dien* Koning te scharen; want tot het eerste ben ik genoodzaakt en het laatste zou ik moeten willen. En indien de onderdanen van *onzen* Koning mij bij aanhoudendheid met slijk blijven werpen, zonder zelfs de minste reden op te geven, waarom zij zulks doen, zal ik mij voorzeker zeer schuil houden om mij niet te laten bemorsen.

Het is niettemin slechts uit smaak en niet uit beginsel, dat ik altoos geweigerd heb Koning Willem te dienen. Tot bewijs hiervoor kan strekken, dat ik u destijds het dienen heb aan-

Digitized by Google

geraden; hetwelk ik nimmer zou gedaan hebben, zoo ik de zaak op zich zelve schandelijk geacht had.

Maar kunnen wij, na in *België* de revolutie te hebben bewerkt, met welvoegelijkheid, ik zeg niet hare tegenomwenteling bijwonen, maar in zeker opzigt daartoe medewerken? Wanneer wij, zegt gij, niets meer wezen zullen, dan zullen de kwaadwilligen ons bespotten en de onverschilligen ons vergeten. Is dat eene ramp, mijn Vriend? en vooronderstelld het ware eene ramp, moet men dan om dezelve te ontgaan, zich blootstellen aan een veel grooter kwaad, 't welk gij ligtelijk raden kunt? Vóór dat wij iets geworden waren, leefden wij ook onopgemerkt; en nadat gij uw ambt hadt verloren, vervrolijkte Libri zijne lezers te uwen koste, waarna het publiek niet meer aan ons dacht. Hebben wij toen gemeend deswege zeer te beklagen te zijn? En heeft zulks het volk belet ons te roepen toen wij hetzelve nuttig konden zijn?

Gij zult nooit Minister worden, geloof mij, want de vreemde kabinetten zullen zich daartegen verzetten. De kabinetten zijn zwak, maar zoo ver, denk ik, gaat hunne zwakheid niet. De Mogendheden hebben ons volstrekt eenen Koning willen geven, onzes ondanks, omdat zij, dit beginsel eenmaal vastgesteld zijnde, ons denzelven ook wederom onzes ondanks zouden kunnen ontnemen. Laat voorts deze Koning zich gedragen op deze of op gene wijze, dit baart weinig verschil. *Op allerlei wijze* zal hij niettemin slechts zoo lang blijven als hij haar nuttig zal wezen.

En al ware hij inderdaad een Marcus Aurelius, dan nog zal ik altoos door mijn gedrag protesteren tegen de onwaarde van deszelfs aanstelling.

Ik ben met u van hetzelfde gevoelen, wat betreft de ontijdigheid van de oppositie bij ons in de tegenwoordige omstandigheden. Daarom zou ik u evenmin gaarne in de kamer dan in ambtsbetrekking hebben gezien. Want *constitutionele* oppositie te maken is ook ondersteuning te verleenen aan een Gouvernement gelijk het onze. Maar zijn er dan slechts twee dingen te doen, te weten *voor* of *tegen* hetzelve te handelen? Kan men ook het handelen niet geheel nalaten? Gij zelve, waarde Vriend, erkent dit; want gij vestigt uwe hoop op de misslagen van het bewind. Handel dan ook in overeenstem-

Digitized by Google

ming met uwe bedoelingen, en poog het aantal of de zwaarte dezer misslagen niet te verminderen, hetzij regtstreeks, door aan het bewind deel te nemen, of zijdelings door het bestendig op zijne hoede te doen zijn.

En vermijd inzonderheid alles wat u den schijn zou kunnen geven, als huldigdet gij het beginsel, dat ons geketend en stom heeft overgeleverd aan de bevelen, aan de luimen van den vreemdeling en aan de verachting van ons zelve. Met de verlaging is de onafhankelijkheid verloren, de vrijheid is onmogelijk.

In *Frankrijk* is het daarmede anders gelegen. Ik geloof niet dat de oppositie aldaar ontijdig is. Alleenlijk is zij eerder nadeelig dan nuttig voor de vrijheid, zijnde dit een gevolg van den aard dezer oppositie der personen van welke zij uitgaat. Maar de Franschen hebben ten minste over hunne eigene zaken beschikt; het Gouvernement, dat zij hebben, is door hunne keus daargesteld; zij zelve hebben de voorwaarden voorgeschreven. Het meer of minder getrouw nakomen der beloften veroorzaakt bij hen slechts een' huiselijken twist. Het beginsel is ongeschonden. De eer is beveiligd. Men moet aan de vrijheid niet wanhopen.

Naar mijn gevoelen, zou te *Parijs* eene oppositie, gelijk zij behoorde te zijn, nog heden het heil van *Europa* voorbereiden; eene omwenteling naar behooren te *Brussel* zou den aanvang van dat heilrijk tijdvak verhaasten: maar opdat deze omwenteling vroeg of laat plaats grijpe, moeten de mannen der revolutie dezelve geene hinderpalen in den weg stellen.

Ik heb nooit een enkel oogenblik geloofd, dat gij tot gedeputeerde zoudt verkozen worden. Gij zijt niet gekozen tijdens mijne grootste populariteit, en ook niet toen gij algemeen erkend werdt als de man dien men noodig had. Thans kunt gij niet gekozen worden dan door in alle opzigten het juiste midden te verlaten, en, bij voorbeeld, door u tot mijnen hoofdvijand te verklaren.

Het is, zegt gij, eeniglijk opdat de provincie *Luik* wat redelijker zou bestuurd worden, dat gij u dagelijks gedurende tien uren zoodanig aan werkzaamheden toewijdt, dat u zelfs de tijd ontbreekt om aan uwe vrouw te schrijven! Wel, mijn Vriend, dat zou inderdaad opoffering mogen heeten, en mij

Digitized by Google

zou slechts eene vraag overblijven, te weten: *waarvoor offert gij u op?*

Slechts één punt heb ik, omdat gij het alzoo gewild hebt, in dezen brief onaangeroerd gelaten, namelijk dat van persoonlijk belang. Indien gij tot mij gezegd hadt, mijn Vriend: « Ik ben man en vader, en daar ik de loopbaan der ambtsbetrekkingen ben ingetreden, welke, even als iedere andere, eene soort van industrie is, zoo moet ik mij op dezelve trachten te handhaven, » dan zou ik mijne gevoelens wel hebben kunnen openbaren, ten einde mijn gedrag in uwe oogen te verontschuldigen, maar ik zou mij nooit veroorloofd hebben om het uwe te berispen.

Nieuws heb ik u niet mede te deelen, behalve dat de Oranjegezinden zich te *Parijs* in conferentie vereenigd hebben; ik zal u slechts noemen v.. d.. S......, St....., Sp......, met hen bevinden er zich vele Gentenaars en Antwerpenaars, die ik niet van nabij ken. Zij staan allen in verbindtenis tot uwen Vriend D...., en ik heb reden om te gelooven, dat zij voortdurend betrekking onderhouden met het *Palais-Royal.*

De uitslag der verkiezingen schijnt hen in verlegenheid gebragt te hebben. Zij hoopten op eene kamer, die hunnen Prins zou terug geroepen hebben; zij hebben slechts eene kamer verkregen, die den Prins te gemoet zou gaan, indien zij zelve hem terug bragten.

Er zijn ook te *Parijs* lieden van *Verviers*, die aan eene inlijving in *Frankrijk* arbeiden. Eindelijk zijn er ook nog *behendigen*, die iedereen bezoeken, zich met iedereen verstaan, en met iedereen knoeijen. Ik omhels u uit den grond van mijn hart.

De Potter.

BRIEF AAN DENZELFDEN.

Parijs, den 4 October 1831.

Laat ons van dat onderwerp afstappen, mijn Vriend. Wij zouden er nog tien jaar over kunnen handelen zonder dat wij het eens waren, evenmin als nu. Ik heb voor ditmaal vaste-

Digitized by Google

lijk besloten bij de opinie te volharden, die ik voor *mij zelven* gevormd heb, en haar niet te laten varen, zoo lang ik *mij zelven* niet tot een' ander gemaakt heb. En tot deze bovenmatige stoutheid word ik geleid, omdat de opinie, welke mij betwist wordt, overigens zeer onschuldig is: want zij veroordeelt mij tot werkeloosheid en nulliteit. Gij ziet, dit is niets anders dan billijk.

Een paar woorden slechts over eenige uitdrukkingen in uwen brief van den 25 September.

De verscheidenheid in onze staatkundige gevoelens, die van gisteren dagteekent, zal, mijn waarde Vriend, nooit invloed oefenen op onze vriendschap, die de vrucht is van onze eerste ontmoeting: deze is onveranderlijk; het overige zal veranderen met de omstandigheden die *u* zullen doen veranderen. François Tielemans, man van Caroline en vader van Zélie, zal in mijne oogen altoos dezelfde man zijn, zal mij altoos even dierbaar blijven. Mijnheer de Gouverneur van *Luik*, onder Mijnheer den Minister de Muelenaere, voor den Koning der Belgen Leopold van Saxen-Coburg: *das ist*, zou de Heer Kannegiesser zeggen, *eine andere paire de manches*. Ik zou heden even zoo verlegen zijn om mij aan het provinciaal Hôtel aan te melden, als ik was om mij aan dat der binnenlandsche Zaken te vertoonen, ten tijde van den Heer van Gobbelschroy; en uw kamerdienaar zou mij zeker zoo veel ontzag inboezemen als die van zijne Excellentie.

Gij spreekt mij van den tegenstand, welken het voorstel, door u gedaan, om uw ontslag te nemen, steeds gevonden heeft bij onzen kleinen raad in den laatsten winter. Gij herinnert u dus niet, dat daar slechts ééne delibererende, maar sterke en schelklinkende stem werd uitgebragt, te midden van vier doffe raadgevende stemmen. Ik beken, dat deze eenparige stem zich altoos heeft laten hooren in den zin van het stelsel, 't welk gij aangenomen hebt.

Ik ga over tot de *Belgische associatie.* Gij zoudt, naar mijne gedachten veel hebben kunnen doen, indien gij tijdens de oprigting der eerste, u meer dan eens vertoond hadt, want wij zijn de overwinning zeer nabij geweest, en uwe tegenwoordigheid zou ons dezelve waarschijnlijk geheel hebben doen behalen. Bij de tweede representatie scheent gij stoutmoedi-

Digitized by Google

ger, vooral in het begin. Indien de associatie zich toen opentlijk van het Gouvernement had afgescheiden, dat *België* veel meer verried dan de Generaal VAN DER SMISSEN zulks deed, dan zoudt gij dat *Belgie* en *Europa* misschien nog gered hebben. Maar de zamenzwering wilde wettig blijven: zij was ministeriëel en stierf. Gij hadt u in uwe provincie teruggetrokken.

Schoon VAN DER SMISSEN destijds niet is geslaagd, wacht u nogtans wel de Belgische associatie daarmede geluk te wenschen. De *Belgische* Generaal NIJPELS aarzelde nog, en eischte alvorens naar *Brussel* op te trekken, dat de *Belgische* Ambassadeur D'HOOGVORST te *Antwerpen* getuigenis kwame geven van de *goede* gezindheden der hoofdstad; en middelerwijl verklaarde Lord PONSONBY, die tot hiertoe de ondernemingen der Oranjegezinden had bestuurd, aan de zaamgezworenen, dat hij eene andere combinatie had voor te stellen. Dit alleen en niets anders was de oorzaak, dat de 18 artikelen provisioneel de plaats innamen van de protocollen, dat LEOPOLD provisioneel den troon beklom van WILLEM, den vader, den zoon of den kleinzoon, en dat een ander van *uwe* tegenwoordige Ambassadeurs provisioneel de zaak, van den Prins van ORANJE liet varen, voor de vijfde maal sedert de revolutie, zoo als de Prins van ORANJE zelf bij die gelegenheid zeide tot den Generaal VAN DER SMISSEN, die het mij heeft verhaald bij uwen Vriend DELFOSSE.

Maar — ik dwaal zoodoende ver van de staatkunde af en zal er niet op terug komen.

Tot andere zaken. . . . . .

DE POTTER.

BRIEF AAN DENZELFDEN.

Parijs, den 25 Februarij 1833.

WAARDE VRIEND,

Gij schijnt er geen belang meer in te stellen om met mij in betrekking te blijven; ik had dan ook van mijnen kant geen oogmerk meer om aan u te schrijven.

Intusschen doet zich daartoe eene drangreden op, en daar

Digitized by Google

dezelve uw belang geldt zoo aarzel ik geenszins de pen op te vatten.

Oranjegezinden hebben mij zijdelings voorstellen laten doen. « Wij moesten, zeiden zij, voor zoo velen wij republikeinen, hereenigingsgezinden en aanhangers van *Holland* zijn, ons met elkander verstaan om hetgeen bestaat omver te werpen. Iedereen in *België* begint tot dit gevoelen over te hellen, onder anderen (zij zijn het die spreken) de Heeren Tielemans, Gendebien, enz. enz. »

Ik kon de daadzaak niet loochenen, dewijl ik daartoe door u niet gemagtigd was. Indien gij het goed vindt, zoo zeg mij, wat gij, bij het andermaal voorkomen van zulk eene gelegenheid, begeert dat ik antwoorden zal.

Gij hebt mij, wel is waar, in uwen laatsten brief geschreven, dat, naar uw inzien, de tegenwoordige staat der zaken met Leopold van dag tot dag meer vastheid verkreeg en stand zoude houden in spijt van alles. Maar dit is reeds lang verleden en sedert kunt gij veranderd zijn in uwe wijze van zien.

Wat mij aangaat, ofschoon ik deze orde van zaken als de schandelijkste en verderfelijkste beschouwe van allen voor ons land, en derhalve als honderdmaal erger, dan die welke haar is vooraf gegaan, zoo bepaal ik mij slechts tot den wensch dat de Republikeinen of de Orangisten het gebouw zullen omverwerpen, 't welk door de diplomatieke aannemers van *Londen* is opgetrokken. Ik zou niet dadelijk medewerken, tenzij om volgens een nieuw plan weder op te bouwen, indien dit plan vooraf was vastgesteld, en door mijne landgenooten aangenomen, indien het mij, de menschen en de omstandigheden genomen zoo als zij waren, voor hen het best mogelijke toescheen, en zij mij (*quod Deus avertat!*) op nieuw aan het werk riepen.

Dit zal mij nimmer weêrhouden om met de eerlijke lieden, welke gevoelens zij mogen toegedaan zijn, te praten, hen geduldig aan te hooren en hun openhartig te zeggen wat ik zelve denk.

Reken altoos, waarde Vriend, op mijne oude toegenegenheid.

De Potter.

(31)

Zie bladz. 5.

BRIEF AAN DEN HEER ADVOKAAT JOTTRAND.

Parijs, den 30 October 1832.

MIJNHEER EN LANDGENOOT,

Ik heb uwen brief gisteren ontvangen. Dit bewijs van aandenken van een' oud Vriend en voormaligen mede-gevangene, heeft mij zeer getroffen en ik stel hetzelve op hoogen prijs.

Wij hebben, nu twee jaren verleden, in gevoelen kunnen verschillen, hetzij over de meest geschikte instellingen ter bevordering van het geluk der Belgen, hetzij over den weg, die ingeslagen moest worden om de onafhankelijkheid, de eer en de vrijheid van *België* op vaste grondslagen te vestigen; maar beide zijn wij steeds te goeder trouw geweest, beide waren wij opregt; wederkeerige toenadering moest hiervan het zekere gevolg zijn.

Ik voeg hierbij, dat wij beide onbaatzuchtig waren. Want ik denk, dat gij, in weerwil der onnoozele beschuldigingen van eerzucht, waarmede *zij* mij hebben overladen, die waarschijnlijk vreesden, dat ik mij de ambten zou toeëigenen, waarnaar zij zelve haakten, eindelijk regt hebt laten wedervaren aan mijne gewoonten, die nog eenvoudiger zijn dan mijne woorden, en aan mijne zeden, die nog meer republikeinsch zijn dan mijne denkbeelden. Het was u niet te doen om eenmaal Opper-regter, mij niet om Staatsraad of Ambassadeur van den Koning der *Nederlanden* te worden, dat wij ons in der tijd in de *Petits-carmes* lieten opsluiten: het was alleenlijk opdat de belasting op het gemaal zou worden afgeschaft, opdat er vrijheid van onderwijs zou zijn, opdat de drukpers mede inderdaad vrij zoude wezen, opdat de Fransche taal ons wierd teruggegeven, in één woord, opdat aan de exploitatie der Belgen door de Hollanders een einde kwame.

Na de revolutie hebben wij, zonder aanspraak te maken op

Digitized by Google

den geringsten titel, op de minste decoratie, op het kleinste ambt of de karigste jaarwedde, ons beide bepaald bij den wensch, dat deze exploitatie niet zou kunnen *hersteld* worden ten voordeele van wie het ook ware, hetzij NASSAUS of Londensche conferentie, doctrinaires van *Parijs* of wighs van *Londen*, eenigerhande Koning, zelfs niet een Belgische. Ik geloof niet dat gij meer tegen mij gekant zijt, omdat ik toen, ter bereiking van dat doel, eenen anderen weg heb aangewezen, dan die, welke zoo ongelukkiglijk gevolgd is door het meerderdeel onzer landgenooten.

Het vertrouwen, hetwelk gij mij betuigt, noopt mij om op denzelfden toon tot u te spreken: vergun mij alzoo eenige opmerkingen ten aanzien van uwen tegenwoordigen toestand.

Het kwaad is verrigt, en gij neemt uwe eerste rol weder op, die namelijk der oppositie; dit is zeer wel: maar uwe oppositie tegen het Gouvernement van LEOPOLD is geschoeid op de leest uwer vroegere oppositie tegen het Gouvernement van WILLEM, en dat is, naar mijne gedachten, niet meer voldoende. Onder WILLEM kondet gij slechts duim voor duim grond winnen. Onder LEOPOLD moest gij, dit is mijn gevoelen, door eene enkele moedige en krachtvolle handeling, op eens al het terrein herwinnen, 't welk door het volk in September 1830 is veroverd geworden en 't welk gij verloren hebt; of gij moet het u laten welgevallen om er den voet niet weder op te zetten.

Gij moest, niet onze grieven nederig te kennen geven aan de *zeer hooge*, *zeer magtige en zeer excellente* meesters, die gij u vrijwillig hebt laten opleggen; maar gij behoordet hunnen hoogmoed te beteugelen, hunne magt niet te erkennen, hunne excellentie formeel en categorisch te loochenen, en, gewapend met het onverbiddelijke *zoo niet*, *dan niet*, allen steun weigeren aan lieden, die al de beloften hebben geschonden, ter oorzake van welke deze steun hun was verleend geworden. Tusschen den staat van opentlijke revolutie tegen een despotismus te kwader trouw en de onderwerping *quand même.....*, zie ik slechts een ongeschikt *midden*.

Voorts, gij voert een' oorlog om personen zoo veel als om beginselen. Dit is nuttig, voorzeker, in vele omstandigheden; maar is het zulks ook in de omstandigheden, waarin gij u bevindt? Ik geloof het niet. Ik begrijp, dat het voor de Belgen

van belang is, regtvaardig geoordeeld en zorgvuldig bestuurd te worden; maar het is van nog veel meer belang, en wel in de allereerste plaats, *te zijn.* En nadat zij zich hebben laten beleedigen, onteeren, berooven, geeselen en brandmerken door de protocollen, de 18 en de 24 artikelen, de uitzonderingen en voorbehoudingen der mogendheden, de listen der vreemde en de lafhartigheid der eigene diplomatie, zonder *allen* naar het marktplein te gaan om aldaar overluid hunne wenschen en *hunnen wil* te doen hooren, komt het mij erbarmelijk voor, hen tegenwoordig opschuddingen te zien organiseren, opdat deze of gene, overigens zeer achtingwaardige burger het ambteloos leven zou verlaten, en een ander even verdienstelijk burger, die hetzelve verlaten had, daartoe niet zou terug keeren.

Eenige duizende kiezers meer, en even zoo vele armen minder, zou dat niet vrij wat beter zijn, dan het volkomenst regt te laten wedervaren aan eenigen uwer politische sommiteiten?

Ik bedrieg mij misschien: maar de vereeniging te *Brussel* van al de mannen der revolutie, bij gelegenheid van de uitdeeling der vaandels, en welke niets heeft opgeleverd dan eenige oorlogskreten van den kant der helden van September, die, zoo als zij gezegd hebben, ongeduldig waren om de helden van Leopold te worden, geeft in mijne oogen niet veel vooruitzigt op toekomstige onafhankelijkheid, vrijheid en nationale waardigheid.

Ik betuig u mijnen vriendelijken dank, wegens uwe goedkeuring van mijne denkwijze over den rondgaanden brief van Gregorius XVI. Even opregtelijk Unionist zijnde, als ik in opregtheid een wijsgeer ben, was ik, door mijnen eerbied voor het toegepast beginsel van volksoppermagt, steeds overtuigd dat het ongerijmd wezen zou, een geheel Katholijk land op eene anti-Katholijke wijze te willen regeren. Ik heb dus gevoeld, dat men in *België*, hetzij men Katholijk zij of niet, met het Catholicismus noodzakelijk hand aan hand moet gaan, of zich verwijderen. Zoo lang bij u de tegenwoordige staat van zaken duren zal, dat is, zoo lang het volk zal gelooven en invloed hebben, zoo lang zal ook *de calot*, gelijk uwe oproermakers zich uitdrukken, heerschen, en alles zal er op neêrkomen om zoo te handelen, dat deze calot vrijzinnig en verlicht, sterk en nationaal zij. Duld dus, of, dat uwe priesters,

Digitized by Google

indien zij daartoe nog in staat zijn, zich andermaal aan het hoofd van uwe revolutie plaatsen, of gij zult zien, hoe zij u met LEOPOLD, met ROTSCHILD en met den Paus, *voor gezamentlijke rekening* zullen exploiteren: kies alzoo. Maar, zult gij zeggen, om met het Catholicismus voort te gaan, is het volstrekt noodzakelijk dat het Catholicismus zelf zich voorwaarts bewege. Ik weet dit, en daarom ook, toen *Rusland* het uit *Rome* toeriep: *Houd stand! terug!* heb ik mij beijverd het te bewijzen, dat, indien het niet vooruitging, het onherstelbaar verloren was. Zullen onze Katholijken naar mij hooren (want voor hen alleen heb ik geschreven; zij alleen behoefden raad)? Het zou mij tot grooten troost verstrekken. Ik zou meenen daardoor eene wezentlijke weldaad te hebben bewezen aan de Katholijken, aan mijn vaderland en aan de zaak der ware vrijheid.

Indien ik u hier in een of ander opzigt nuttig kan zijn, gelief dan over mij te beschikken. Ik zal er den *Courrier Belge* gaarne dienen, en ook u, Mijnheer en Landgenoot, dien ik verzoek de verzekering te willen aannemen van mijne overeenstemming en toegenegenheid.

DE POTTER.

BRIEF AAN DENZELFDEN.

Parijs, den 16 November 1832.

WAARDE VRIEND,

Ik weet het zeer wel: hetgeen ik vraag is, de menschen en omstandigheden genomen zoo als zij zijn, onmogelijk geworden. Dan, ik heb het ook niet *volstrekt* gevraagd. Ik heb met voordacht gezegd: *of dat of niets.* Er is dus keus; en daar nu *het geheel*, naar hetwelk ik niet kan ophouden te haken, ook dan zelfs, wanneer ik daaraan wanhoop, niet meer beslissend kan plaats hebben, zoo moest men, naar mijne gedachten, den moed hebben en reeds lang gehad hebben, om zich te bepalen tot het *niets.* Maar ook daarvan zie ik duidelijk, zoo al niet de onmogelijkheid, dan toch de bijna onoverkomelijke moeijelijkheid in. Want voor mannen, die een geweten en een hart bezitten, die het goede willen en van tijd tot tijd een weinig

Digitized by Google

kwaad kunnen voorkomen, gelijk gij doet, gij en eenige opregte en onbaatzuchtige vaderlanders, is het een middel om zich al het kwaad te laten doen, waartoe Gouvernementen in staat zijn, en zij stellen zich bloot aan de beschuldiging, dat zij de bres verlaten, op het oogenblik dat de vijand dreigt zich van al de stellingen meester te maken!

. . . .

In eenen strijd, nogtans, niet van belangen, die voor verdeeling en onderverdeeling tot in het oneindige vatbaar zijn, waarvan het meeste zoo wel als minste begrijpelijk is, en omtrent welke men inderdaad een vergelijk treffen kan, maar van beginselen, die, als ik mij zoo eens uitdrukken mag, allen van één stuk, één en onverdeelbaar zijn, die overwinnen moeten of overwonnen moeten worden, die moeten regeren of verbannen worden, voor welke geene bijna-overwinning of bijna-nederlaag bestaat, denk ik, dat wanneer de zege ontsnapt, men zich rond uit aan de nederlaag moet onderwerpen, zonder tegenspraak of murmurering, dat wil zeggen, het hoofd buigen en zwijgen, en inzonderheid zich wel wachten om zich naar de omstandigheden te schikken, op eenigerhande wijze daarvan partij te trekken, ten einde dezelve te ontdoen van hetgene zij door zich zelve ondragelijkst en terugstootendst opleveren.

Gij zult mij niet betwisten, dat de magt bij u, even als overal waar zij zich onder dezelfde bepalingen en voorwaarden vertoont, zoo onbeperkt mogelijk wil zijn, met andere woorden, zoo willekeurig en slecht als maar mogelijk is. Wel nu, kunt gij er u niet geheel en al van ontdoen, hinder haar dan ook niet in hare bewegingen: laat haar vrijelijk handelen, en zonder eenig toezigt; dat zal niet lang duren .... Maar uw hart bloedt daarover. Uwe liefde voor uwe landgenooten en uwe gehechtheid aan het vaderland laten u niet toe, koelbloedig aan te zien, dat hun ondergang zich voltooije. Alzoo hebt gij eerst aangenomen den monarchalen regeringsvorm, vervolgens Saxen-Coburg en zijne 18 artikelen, toen de 24 artikelen der conferentie, eindelijk al de gevolgen, die daaruit zijn voortgevloeid en die er nog uit zullen voortvloeijen; daartoe ook hebt gij gedaan wat in uw vermogen was, opdat deze beklagelijke gebeurtenissen het nationale gevoelen niet al aanstonds al te zeer zouden schokken, hetgeen ontwijfelbaar het ge-

Digitized by Google

val zoude geweest zijn, zoo gij en alle eerlijke lieden voor dezelve waart teruggetreden en gij opentlijk en duidelijk de redenen van deze uwe terugtreding haddet blootgelegd. Maar na ieder ongeluk, hadt gij weder een grooter ongeluk te vermijden, en gij sloegt op nieuw handen aan het werk. Bij aanhoudendheid waakzaam, en uitgaande van hetgeen bestond, als van eene onherstelbare daadzaak, hebt gij van toen af aan, even als te voren, de misbruiken berispt; gij hebt het Gouvernement voor deszelfs fouten gewaarschuwd en deszelfs dwalingen hersteld, wanneer zulks te doen was; gij hebt u door hetzelve doen vreezen, en hierdoor hebt gij het zelfs genoodzaakt minder ongerijmd en minder onregtvaardig, minder willekeurig en minder geweldddadig te wezen, dan het zonder uwen tegenstand zoude geweest zijn. En welk gevolg heeft dit nu opgeleverd? Dat gij krachtig hebt medegewerkt om dien bastaard-staat van zaken daar te stellen en te bevestigen, welken men met den naam van *juiste midden* gelieft te bestempelen, en die eigenlijk noch geheel goed noch geheel kwaad is, niet alles is wat men begeert, noch ook alles wat men verwerpt, waaraan men zich derhalve ligtelijk onderwerpt, welken men zonder te grooten tegenzin verdraagt, waaraan men ten laatste gewoon worden en zich geheel hechten zou; een staat van zaken naar welken de tegenwoordige Koningen schijnen besloten te hebben zich te zullen schikken, ten minste voor zoo lang het oude *welbehagen* niet weder uitvoerbaar zal geworden zijn.

De oppositie, welke thans in *België* plaats heeft, moge welgemeend en rondborstig zijn, dezelve is, naar mijn inzien, ongeschikt en nadeelig. Indien men haar van het staatkundig tooneel had zien verdwijnen, zoowel in het parlement als buiten hetzelve, tijdens, bij voorbeeld, het decreet van het congres betrekkelijk de monarchie, of althans toen de 18 artikelen tot een punt van beraadslaging genomen werden, meent gij dan, dat zij minder krachtdadig zou gewerkt hebben dan nu zij volstrekt een ligchaam heeft willen galvaniseren, 't welk niet alleen dood is, maar reeds tot ontbinding overgaat? Meent gij dat er in zoodanig geval ooit een *juiste midden* zou geweest zijn? Neen: er zou een *stilzwijgend* despotismus zijn ontstaan, maar 't welk door de *stilzwijgende* vrijheid op hare beurt, weder spoedig den bodem zou ingeslagen zijn geworden.

Digitized by Google

Ik heb u, waarde Vriend, mijn geheele stelsel ontwikkeld, waaruit natuurlijk mijn gansche gedrag voortspruit. Ik heb altoos beoogd de herbouwing, van de grondslagen af aan, des maatschappelijken gebouws, ter dienste van het menschelijk geslacht. Daarom houd ik er niet van, de oude vervallene muren gebrekkig te zien herstellen; men moge dezelve al opstrijken, niemand, eenige bevoorregten uitgezonderd, zal daaronder veilig wonen.

Ik maak echter bij het voordragen van mijne leerstellingen geen aanspraak op onfeilbaarheid. Mijne theoriën zullen steeds onderdoen voor uwe praktijk, Mijne heeren, die op de plaats zelve zijt, die de dingen van nabij en goed gadeslaat. Gij zult mij nooit eigenzinnig vinden omtrent daadzaken en omtrent uwe overwegingen ter toepassing, die gij op de daadzaken zult gronden. Even als gij, ben ik van oordeel, dat *het geweer in den arm* de eenige positie is welke ons voegt. Eindelijk zal van hier een of ander vuurpijl-sein opgaan en dan zal voor ons de tijd daar zijn om ons als middelaars in de beweging te mengen, ten einde daaruit de best mogelijke voorwaarden te doen geboren worden voor ons land en onze medeburgers: dit heb ik voorzien van het tijdstip mijner vlugt uit *België* af aan. Ik heb toen *Parijs* tot de plaats van mijn verblijf gekozen, onder andere redenen, omdat ik daardoor, en door de betrekkingen, welke ik aldaar onderhouden kon, u te gelegener tijd eene laatste dienst zou kunnen bewijzen. Want, daar bij slot van rekening de republiek en met haar de onafhankelijkheid der provinciën niet te verkrijgen zijn, zoo schijnt het mij toe, dat de Hollandsche heerschappij voor u onvermijdelijk is, indien *Frankrijk* even verdoofd blijft; ontwaakt het daarentegen, dan zal het ons aan het juk van het Heilig Verbond onttrekken door ons tot deszelfs eigen voordeel in beslag te nemen. Reeds meer dan twee jaren tracht ik mij met dit denkbeeld gemeenzaam te maken en verwacht ik van oogenblik tot oogenblik, dat hetzelve daadwerkelijk worde bevestigd. Ik zou bijna zeggen, dat mijne wenschen zich naar die vervulling uitstrekken, opdat wij eindelijk en ten ergste genomen, voor goed ontlast van een volksbestaan, 't welk wij niet hebben weten te verdedigen, van eene vrijheid, waarvan wij geen gebruik hebben willen maken, en van eenen naam, dien wij belagchelijk

Digitized by Google

gemaakt hebben, ons met de daad zouden kunnen aansluiten, aan de fortuin van een groot volk, dat in *Europa* altoos den eersten stoot heeft gegeven aan de beschaving en aan de vrijheid. Het is mogelijk, dat de vuurpijl, waarvan ik spreek, nog in eenen geruimen tijd niet ontvlamt, maar ook kan zulks ieder oogenblik plaats hebben: laat ons op deze gebeurtenis steeds voorbereid zijn en niet ten tweede maal aan intriganten en dieven gelegenheid geven om te exploiteren. Ik herhaal het: gij zijt op de plaats zelve, en dus zal het uwe taak zijn het bevelwoord uit te spreken. Indien *het volk* mij dan nog van eenig nut oordeelt, zult gij mij steeds bereid vinden om aan zijne roepstem te beantwoorden, om hetzelve te dienen, maar ook hetzelve alleen.

Met hartelijke toegenegenheid.

DE POTTER.

P. S. Ik heb daar zoo even de troonrede gelezen van uwen Koning; zij is niet alleen erbarmelijk, 't welk trouwens ligtelijk was te voorzien, maar tevens beleedigend voor de Belgen, en dit is eene overtolligheid, zelfs van de zijde eens protocollenkonings. Hoe! gij hebt een leger van 100,000 man, 't welk u het zuiverste van uwe zelfstandigheid gekost heeft, en dat leger zal zich aan de vensters plaatsen om van daar de artillerie-exercitiën te aanschouwen, welke 30,000 Franschen komen uitvoeren! Uwe constitutie wil, dat geene gewapende vreemdelingen bij u zullen worden toegelaten, dan uit kracht eener wet, en LEOPOLD verkondigt koelbloediglijk aan uwe wetgevers, dat de vreemde bajonnetten uw grondgebied schenden! .... Er blijft voor die wetgevers niets anders over, dan om dien Koning ......, en voor de gewapende burgers om hem ....*). Ik heb gezegd.

*) Mijn brief behelst hier eenige uitdrukkingen, die te los zijn om in een geschiedkundig werk van ernstigen aard te worden opgenomen: de lezer zal dezelve wel invullen.

Digitized by Google

(32)

Zie bladz. 6.

AAN DEN REDACTEUR VAN DEN COURRIER BELGE *).

Parijs, 10 Februarij 1833.

MIJNHEER,

Ik heb gisteren in de Fransche dagbladen een uit uw blad overgenomen artikel gelezen, waardoor ik verneem, dat de Belgische gendarmerie mij te *Brussel* en te *Luik* zoekt.

Sedert de maand Junij des verleden jaars, gedurende welke ik acht-en-veertig uren te *Kortrijk* doorbragt, ben ik niet buiten *Parijs* geweest.

Ook op dat tijdstip, had men mij *België* in alle rigtingen doen doorkruisen, doch de Heer DE SCHEPPERE, Procureur des Konings te *Kortrijk*, die *officiële* betrekkingen met mij meende te moeten aanknoopen, kan des noods getuigen, dat ik de stad, aan zijne jurisdictie onderworpen, niet heb verlaten, dan om naar *Frankrijk* terug te keeren.

Men deed ten minste bij die gelegenheid geene plotselinge nasporingen tot zelfs door de lijfwacht van het nieuwe Koningschap.

Is men thans minder schroomvallig geworden?

Dit zal ik bij mijne eerstvolgende reis stellig weten, wanneer na eenigen tijd mijne belangen mij naar *Vlaanderen* en *Brussel* roepen zullen.

Want de vrees voor eenige kwellingen van wege de policie zal mij niet terug houden om de grenzen te overschrijden.

Ik ontveins mij echter geenszins al de zwaarte der verongelijkingen, welke de monarchie der protocollen van mij te lijden heeft gehad.

Heb ik mij niet, zoowel na als vóór de beslissing van het congres, 't welk ons met een hof en met een *koninklijk* bud-

---

*) Tot het hier medegedeeld artikel was mij aanleiding gegeven, door de plagerijen der policie, aan welke ik ten doel stond.

Digitized by Google

get beschonken heeft, tot een' voorstander verklaard van een goedkoop Gouvernement, dat slechts juist zoo veel verteert als noodzakelijk is, niet meer aanvraagt dan hetgeen het daartoe behoeft en het bovendien slechts vordert van hen die overvloed hebben; in één woord, heb ik mij niet verklaard en verklaar ik mij niet nog tegenwoordig een *republikein* te zijn?

Ben ik niet onbescheiden genoeg geweest om onderscheid te maken tusschen de Katholijken, die de Belgische revolutie hebben doen mislukken, en zij, die dezelve zouden hebben kunnen verwezentlijken, dat wil zeggen, tusschen de Katholijke aristocratie en de democratie? Heb ik niet gezegd, dat men de eerste moest afkeuren en bij iedere gelegenheid verwerpen, niet als Katholijk maar als Aristocratisch, en dat men door en voor de andere in *België* alles doen moet, waar de massa's opregtelijk gehecht zijn aan het Roomsche geloof? En heb ik niet verklaard, dat ik met deze onvoorwaardelijk in de *Unie* blijf volharden, niet alleen als middel om de vrijheid te veroveren, maar ook als doel na de verovering der vrijheid en om dezelve te behouden?

Heb ik, eindelijk, den tegenwoordigen staat der zaken bij u niet altoos aangemerkt, en merk ik denzelven nog niet aan, als inderdaad provisioneel, terwijl ik slechts van twee dingen één mogelijk acht, te weten, de volkomene herstelling der Nassaus, of de revolutie van September met al derzelver gevolgen, de verste niet uitgezonderd; en beschouw ik het niet als ongerijmd, dat eenigerhande *midden*, wat naam of vorm het dragen moge, u zou doen ontsnappen aan de *onvermijdelijkheden* der meest valsche en bij gevolg wankelbaarste en afhankelijkste van alle positiën?

Ik beken, dat dit alles meer dan genoeg is om lieden te verontrusten, die zelfs vaster in den zadel zitten, dan de uwen.

Niettemin zou het al te buitensporig wezen, dat de gendarmes van Leopold eindelijk het vonnis van verbanning aan mij zouden ten uitvoer leggen, 't welk door de regters van Willem is geveld.

Om kort te gaan, hoe schuldig ik wezen moge aan gekwetste onschendbaarheid, zoo zweer ik evenmin zamen tegen den Koning der Belgen, als ik ooit tegen dien der *Nederlanden* heb zamengezworen, en dat wel alleenlijk, ik haast mij om het

Digitized by Google

te zeggen, omdat ik op zamenzweringen geen trouw heb. Ik stel slechts vertrouwen in de omwentelingen, en deze worden door het volk daargesteld, niet door de behendigen. De laatsten, der harpijen in de fabel gelijk, weten van niets anders, dan om het gastmaal, waartoe het volk hen genoodigd heeft, te verslinden en er de overblijfselen van te bezoedelen.

Ik kan mij dus verzekerd houden, dat mij eenige meer of minder onaangename kwellingen te wachten staan, en men mij op eene meer of min belemmerende wijze zal bewaken.

Het zij zoo: ik zal mij geduldiglijk de kleine vervolgingen getroosten, welke het bewind zal goedvinden mij te doen ondergaan, zoo lang het niet zal zijn overgegaan in beter geoefende en vastere handen. Ook is het eenvoudig om eenen pligt te vervullen, dat ik bij voorraad tegen dezelve protesteer.

Gelief, Mijnheer de Redacteur deze regelen, op te nemen en geloof mij, enz.

De Potter.

(33)

Zie bladz. 10.

NOTA *).

KORT OVERZIGT VAN DE VERSCHILLENDE TOESTANDEN, WAARIN BELGIE ZICH HEEFT BEVONDEN SEDERT DRIE JAREN.

25 December 1832.

Vóór hunne revolutie, waarvan zij zich zulke groote voordeelen beloofden, en welke hun op zulke groote rampen is te staan gekomen, voerden de Belgen eene constitutionele oppositie tegen het Hollandsche Gouvernement.

---

*) Deze Nota werd zeer waarschijnlijk naar 's *Gravenhage* gezonden.
De Schr.

Digitized by Google

Indien deze strijd op dien voet nog eenige jaren had voortgeduurd, zou *België* van stap tot stap alles hebben verkregen, waarop het regt had aanspraak te maken.

Het had regt, naar billijkheid vertegenwoordigd te worden in het parlement, dat met de beraadslaging over deszelfs belangen even als over die van *Holland* belast was.

Uit de schending van dit regt vloeide deszelfs gedwongen toestand voort en een algemeen misnoegen was daarvan het gevolg.

De herstelling van deze grief, die de bron was van al de andere, door middel eener vermeerdering van afgevaardigden voor *België* naar het gemeenschappelijk parlement, zou geleid hebben tot exploitatie van *Holland* door de Belgen, eene exploitatie, welke te begeerlijker was, omdat zij eene reactie zou geweest zijn van die, welke *België* met zoo veel ongeduld van de Hollanders had ondergaan.

De onregtvaardigheid zou dezelfde geweest zijn. Want of drie en een half millioen in plaats van twee en een half millioen menschen daarbij hun voordeel vonden, hiermede zou dezelve niet van aard veranderd zijn; en met twee en een half millioen slagtoffers te maken, in plaats van drie en een half millioen, zou dezelve niet verdragelijker geworden zijn.

Vroeger of later zou het dus tot eene scheiding der beide landen in wetgeving en bestuur hebben moeten komen, onder hetzelfde centraal Gouvernement; en deze scheiding zou eindelijk hebben plaats gehad overeenkomstig den wensch en tot volkomen genoegen van de Hollanders zoowel als van de Belgen.

Misschien heeft Willem op dit punt, gelijk op menig ander, slechts geweigerd omdat men eischte. Willem had ongelijk; want men vermag nimmer geregtigheid te weigeren: de oppositie had gelijk, want men mag altoos zijn regt eischen.

Hoe dit zij, de uitbarsting van den 25 Augustus 1830 te *Brussel* deed de Belgische zaken geheel en al van gedaante veranderen en even zoo de pligt der patriotten van dat land.

Het zwaard was getrokken; men moest de schede wegwerpen. Het volk deed zulks in de maand September. De oppositie was revolutie geworden.

Van toen af was de verdrijving der Hollanders van den Bel-

Digitized by Google

gischen grond en het vervallen verklaren der NASSAUS van alle regt in *België*, een bepaalde pligt, zoowel als eene noodzakelijkheid voor de Belgen. Zij konden hun toekomstig bestaan niet gronden, dan op een vredes-verdrag, 't welk zij aan *Holland* en in *Holland* zelf zouden gaan voorschrijven. Daarna zouden zij te hunnent, hunne alsdan werkelijk bestaande onafhankelijkheid georganiseerd hebben, zoo als zij goedvonden, zonder verder iemand te raadplegen of te dulden dat iemand tusschen beide kwame.

Indien zij gedurfd hadden, zou het *Europa* der Koningen hen hebben laten begaan, en het *Europa* der volken zou hen bewonderd en gezegend hebben.

Maar juist het tegendeel had plaats en dat wel in alles.

Uit vrees voor het *Europa* der Koningen, legden de Belgen de wapenen neder met gewapende Hollanders op hun grondgebied; uit vrees voor het *Europa* der Koningen, verwierpen de Belgen den Republikeinschen regeringsvorm, den eenigen die verhoeden kon, dat hunne revolutie wierd gesleept voor de regtbank der Koningen, wierd geoordeeld, veroordeeld en geëxecuteerd; uit vrees voor het *Europa* der Koningen, sloten de Belgen een verdrag met de Koningen, die er in de eerste plaats belang bij hadden, dat er geen revolutionair *België*, dat is, in 't geheel geen *België* wezen zou.

Ook behandelden de Koningen de Belgen met diepe verachting; eenige diplomaten werden gelast hen met protocollenslagen te kastijden, latende hun overigens hunne geschrevene onafhankelijkheid, hunne door de constitutie gewaarborgde vrijheid en grondgebied, hunne door niets gewaarborgde constitutie, een provisioneel koningschap, 't welk een provisioneel regentschap verving, dat zelf erfgenaam was van het provisionele der revolutie, en een opperhoofd, dat deze goedaardige opstandelingen zich hadden laten opleggen door de natuurlijke vijanden van allen opstand en van alle vrijheid.

En de volken, na hun anathema tegen hen te hebben uitgesproken, vergaten hen.

Van dat oogenblik af aan, werd *België* bestemd om andermaal provincie te worden, en de Belgen, om hunne staatkundige opvoeding op nieuw te beginnen, onder een' meester, wie hij dan ook zijn moge en eene meer of min strenge tucht. Deze

Digitized by Google

orde van zaken zal door niets kunnen veranderd worden: het zal eene daadzaak zijn, uit de plaats gehad hebbende daadzaken voortgevloeid.

Men kan zelfs van heden af aan voorspellen onder welke heerschappij *België* zal gesteld worden: het zal namelijk, wat het ook gedaan hebbe om aan *Holland* en aan *Frankrijk* te ontsnappen, en juist ter oorzake van hetgeen het zoo onhandiglijk gedaan heeft om hen te ontsnappen, Hollandsch of Fransch worden.

Indien *Frankrijk* blijft volharden in deszelfs krachteloos midden tusschen de volksoppermagt en het goddelijk regt, tusschen de monarchie en de republiek, zal het WILLEM na korten tijd gelukken eene der fundamentele beschikkingen van het traktaat van *Weenen* te herstellen, te weten die welke het aanwezen heeft gegeven aan het koningrijk der *Nederlanden*.

Zoo *Frankrijk* daarentegen uit zijne gevoelloosheid ontwaakt, zal zijne eerste beweging zijn, zich tot den *Rijn* en tot aan den *Moerdijk* uit te breiden. Het zal gevoelen, dat het hoog belang heeft om het tooneel van een' onvermijdelijken oorlog zoo ver mogelijk van zijne hoofdstad te verwijderen, terwijl de volken, zoo zij het in dezen oorlog niet al dadelijk met hunne wapenen bijstaan, het met hunne beste wenschen zullen vergezellen, althans indien *Frankrijk* zich reeds bij den aanvang sterk betoont en vast besloten om over niets of met niemand een vergelijk te treffen.

In het eene geval, zoowel als in het andere zal *België* zich lijdelijk, zonder tegenspraak of morren hebben te onderwerpen.

Het zou gelukkig zijn voor *België*, indien het zich spoedig moest onderwerpen, om eindelijk eens uit de noodlottige onzekerheid te geraken, die hetzelve uitput, om zich op de eene of andere wijze verlost te zien van het beklagelijkste onheil, van de gevolgen eener mislukte revolutie, die hetzelve, bij slot van rekening, behalve openbare ellende en algemeene verbastering, niets anders heeft opgebragt, dan dat de Heer VAN DE WEYER en anderen spoedig zijn rijk geworden, dat de regent 10,000 gulden pensioen ontvangt en dat LEOPOLD een huwelijk heeft aangegaan.

Daar het te vooronderstellen is, dat, wanneer de oppermag-

tige Koningen de dwaasheid niet begaan om *Frankrijk* in zijnen slaap te storen, hetzelve nog jaren lang zal voortsluimeren, blijft slechts de vraag over, hoe de herstelling der Nassaus in *België* zal kunnen worden tot stand gebragt.

Willem kan daartoe slechts twee wegen inslaan, tusschen welke, even als in alle zaken die beginselen betreffen, geen bruikbare middelweg is.

In het toekomende met *België* te handelen even als vóór 1830, dat is, aan het liberalisme veel eer en aan de willekeur vele voorregten te willen toekennen; eene staatsregeling te geven en tevens te schenden; uit te roepen: *Gij zijt vrij!* en terstond daarna te knevelen, uit vrees dat men zich verroeren, den mond te stoppen, uit vrees dat men spreken zou, of liever, te straffen al wie, door bedriegelijke verklaringen misleid, spreekt of zich verroert, is in 1833 eene volstrekte onmogelijkheid geworden. Dezelfde bedriegelijke rol laat zich niet tweemaal achter elkander spelen. Willem moet zich van nu af aan opentlijk verklaren alle denkbeeld van vrijheid en vooruitgang vijandig te zijn, of hij moet opregtelijk den weg inslaan, dien de vooruitgang den menschen geopend heeft; hij moet of zijnen despotischen wil als wet vaststellen, of hij moet de algemeene wet erkennen, hooren naar dengenen, die hem dezelve herinnert en wijken voor dengenen, die hare uitvoering vordert.

Derhalve:

Of Willem zal *België* behandelen als een wingewest en regeren als een generaliteitsland: doet hij zulks, dan zal hij hetzelve nieuwe geestkracht doen verkrijgen en er eene aanstaande revolutie voorbereiden, die zeer wel tot betere uitkomsten zou kunnen leiden dan de eerste;

Of hij zal voor datzelfde *België* grootstendeels verwezentlijken, niet alles wat het heeft willen doen, sedert de revolutie, maar ten minste wat het vraagde en regt had te vragen, alvorens het naar de wapenen greep; in één woord, datgene, wat, indien het Hollandsch Gouvernement tegen de Belgische oppositie niet te zeer ingenomen was geweest en zich tegen dezelve niet halsstarrig verzet had, aan de Zuidelijke provinciën alle beweegredenen zou benomen hebben om met de Noordelijke gewelddadig te breken.

Digitized by Google

WILLEM moge doen wat hij wil; hij zal zoo min de gevolgen ontgaan der daden, die hij als Koning heeft verrigt, als het Belgische volk de gevolgen ontgaan is van deszelfs onvolkomene revolutie.

Beschouw de Citadel van *Antwerpen*, door de Franschen bemagtigd. Na eenen bloedigen krijgstogt, die even nutteloos is voor *Frankrijk* als voor *België*, en eeniglijk ondernomen ten voordeele van twee zeer excellente zaamverbondenen, zal deze steenhoop aan de soldaten van LEOPOLD worden overgeleverd, en het Fransche leger zal terugtrekken aan gene zijde van de grenzen, welke de Koningen der conferentie van *Londen* voor hetzelve getrokken hebben. Wat zal WILLEM doen? Hij kan de verovering der Belgische gewesten beproeven, maar dezelve kan hem ook mislukken; en indien hem de minste nederlaag wedervaart, verliest hij al het zedelijk aanzien, 't welk de waardigheid en de standvastigheid van zijn gedrag hem heeft verworven, gedurende het tijdperk der protocollen.

Zou hem, bovendien zoodanige verovering met geweld veroorloofd zijn? Een *ernstig* beroep op de wapenen zou van zijnen kant, even als van dien van ieder ander in *Europa*, tegenwoordig een' algemeenen brand kunnen veroorzaken. Zou hij als lid van het Heilig Verbond niet zelfs alles te vreezen hebben van eenen oorlog, die weldra slechts tegen haar alleen zou gevoerd worden? Zullen de Koningen, ten gevalle der uitbreiding van een klein Koningrijk, het bestaan van het koningschap onvoorzigtiglijk in de waagschaal laten stellen?

Maar hij kan wachten dat de Belgen zich uit gebrek overgeven. Dat is waar, en dat noodlottig oogenblik zal zonder eenigen twijfel voor hen aanbreken. Mogt dit echter niet zoo spoedig gebeuren als men zich vleit, dan kan middelerwijl de minste gebeurtenis in *Frankrijk* de zaken van gedaante doen veranderen, zoo wel voor *Frankrijk* als voor geheel *Europa*.

Nu blijft voor WILLEM nog over om zich op de grenzen van *België* te vertoonen en, zonder er iets vijandigs te ondernemen, hetzelve met zijne proclamatiën te overstroomen:

»Zonder koophandel,» aldus zou hij daarin tot de Belgen spreken, »zonder débouchés voor uwe nijverheid; bezwaard met een leger, 't welk gij niet kunt voeden en nogtans niet durft afdanken; bestolen, in den grond geholpen, onteerd

Digitized by Google

door eenen zwerm van intriganten, die uwe revolutie slechts hebben aangegrepen om dezelve geheel en al te verscheuren, breng ik u voorspoed en vrede.

«Neemt, in de eerste plaats, de oude stoffelijke voordeelen van mij aan, welke gij nog genoot, nu drie jaren verleden.

«Ik voeg er al de zedelijke verbeteringen bij, welke gij hebt kunnen wenschen.

«Uwe staatsregeling zal Belgisch zijn, uwe volksvertegenwoordiging, uwe regterlijke magt, uwe wetgeving, uw bestuur zullen Belgisch zijn. De gevoelens, de drukpers, het onderwijs, de associatiën, de eeredienst zullen zoo vrij wezen als gij zelve zult bepalen.

«Ik beding voor mij zelven niets dan de kroon.

«Ik zal regeren over twee onafhankelijke volken, en mijne regering zal strekken om te waken voor hun geluk, om des noods hunne veiligheid en hunne eer te verdedigen indien deze wierden aangerand.

«Mijne regering zal uitsluitend de gemeene belangen regelen, de gemeene geldmiddelen besturen. Ik zal over de gemeene krijgsmagt bevel voeren, tegen de vijanden van onzen roem en van onze vrijheid.»

Deze taal zou den grooten hoop met Willem verzoenen, en al degenen buiten denzelven, voor wie de theoriën niets wezentlijks opleveren, en die slechts belang hechten aan het bepaalde doel, tot welker bereiking deze theoriën dienstig zijn.

Wierd dergelijk eene taal bewaarheid, zij zou zelfs de troonen doen beven, die ondersteld worden het meest populair te zijn.

In *Frankrijk*, en spoedig overal elders, zouden de twee beginsels, die elkander de heerschappij der wereld betwisten, op nieuw tegen elkander overstaan: de questie zou duidelijk bepaald worden, dat is, zeer na aan hare oplossing zijn.

Binnen korten tijd zou *Europa* weten of het bestemd is om Republikeinsch te worden of Kozaksch.

Maar zal Willem den raad volgen, die hem zoowel door de billijkheid als door zijn eigen welbegrepen belang wordt voorgeschreven? Hieraan valt te twijfelen.

Willem is een Koning.

Tot hiertoe hebben de Koningen geenerlei beginsel afgekon-

Digitized by Google

digd, niemands regten erkend of zich zelve eenigerhanden pligt opgelegd.

En wanneer hunne staatkunde van het oogenblik hun voorschreef te wijken, zoo als zij zeiden, voor de noodzakelijkheid, en eenige beloften te doen, hebben zij zich dan aan deze beloften verbonden gerekend? De geschiedenis der verloopene tijden en die van den tegenwoordigen tijd mogen deze vraag beantwoorden.

Beloven en nakomen, zegt een volksspreekwoord, *zijn twee onderscheidene zaken*. Dit spreekwoord is in 't algemeen van toepassing op alle menschen; het is bijzonder toepasselijk op de Koningen.

En nog eens, Willem is een Koning.

Handelt hij als zoodanig, dan is het onbetwistbaar, dat hij de Europesche questie in den toestand zal laten, waarin hij dezelve gevonden heeft. De oplossing, die over de Koningen en de volken, over ons, over hem en over allen moet beslissen, zal van elders komen.

Want, eindelijk, het is noodzakelijk dat zij eenmaal kome, vanwaar het dan ook wezen moge.

De Potter.

(34)

Zie bladz. 46.

BRIEF AAN DEN HEER ***, te Parijs *).

Waarde Medeburger,

Het is vier en eene halve maand verleden, dat ik u, op uw verzoek, heb medegedeeld een ontwerp van voorloopig regtstreeksch verdrag tusschen *België* en *Holland*, ten einde de beide landen voor de schande te vrijwaren, dat hun een verdrag door

*) Deze brief strekte ten geleide van het stuk, dat ik onmiddellijk na denzelven hier laat volgen.

Digitized by Google

den vreemdeling zou worden opgedrongen. De questie is sedert dien tijd geene schrede gevorderd.

De Belgen staan, zoo als gij ziet, onbewegelijk pal, en Koning Willem, dit zie ik ook, wijkt evenmin terug. Nogtans is het *statu quo*, 't welk uit dezen staat van zaken natuurlijk volgen moet, onverdragelijk geworden, inzonderheid voor *Holland.*

De Belgen hebben een voorstel gedaan, namelijk tot eene geldelijke transactie, omtrent welke er reden is om te geloo-ven, dat men zich waarschijnlijk met de Hollanders zou kunnen verstaan. Zou nu Willem alleen er zich tegen verzetten, dat de beklagenswaardige twist, welke twee volken verdeelt, die bestaan om elkander te helpen, niet om elkander te bederven, in der minne en tot algemeen genoegen worde beslecht?

Ik wil de zaken voor *België* eens uit het ongunstigste licht beschouwen en voor een oogenblik vooronderstellen, 't geen mij bijna onmogelijk schijnt, te weten, dat de conferentie besluit tot *de uitvoering* der 24 artikelen, dat *Pruisen* gewapenderhand *Luxemburg* binnen trekt, en dat *Frankrijk* zijnen steun verleent aan het huis van Oranje, om het weder in het bezit te stellen van de grenzen, welke de Mogendheden voor hetzelve hebben bepaald. Gelooft gij dan niet, dat deze beweging, zoo lijnregt strijdig tegen die, welke de algemeene stemming van den geest en de kracht der zaken in *Europa* veroorzaken, de tegenwoordige vernedering van *België* zou doen opvolgen door eene groote omkeering, waarbij meer of min waarschijnlijk, de troonen van *België* en *Holland*, van *Pruisen* en *Frankrijk* en misschien van *Engeland* en *Rusland* zouden instorten? *Europa* bevindt zich boven eene mijn, die sedert lang geladen is: het zou ten uiterste onvoorzigtig zijn de lont te doen ontbranden, die derwaarts henen leidt.

Holland en *België* willen den oorlog ontwijken, behoudens hunne toerusting tot denzelven. Maar om ten laatste geen' oorlog te voeren, moeten zij zoo spoedig mogelijk alle diplomatische tusschenkomst afweren en regtstreeks onderhandelen, volgens eenen grondslag, die van wederszijde aannemelijk is. Daartoe reken ik te behooren de bepaling eener schadeloosstelling ten bate van *Holland*, voor de provinciën, welke *België* vermeent niet te kunnen afstaan zonder zijne eer te krenken.

Digitized by Google

Ik herhaal u heden, wat ik u toen zeide: twee tot bevrediging geneigde mannen, de een benoemd door LEOPOLD, de ander door WILLEM, zouden binnen korten tijd de préliminairen vaststellen eener schikking, uit kracht van welke men de conferentie zou verzoeken haren onvruchtbaren arbeid te staken, en spoedig zouden dezelve door een bepaald vredesverdrag worden achtervolgd.

Indien gij, mijn waarde Landgenoot, nog in betrekking staat tot den Heer VAN GOBBELSCHROY, gelief dan mijne denkbeelden aan zijn oordeel te onderwerpen. Hij is een Belg van geboorte, en tevens van harte gehecht aan Koning WILLEM. Hij zal mij beter dan iemand anders begrijpen.

Mijne voorstellingen zijn dikwijls door de uitkomst bevestigd geworden. Ditmaal wensch ik de waarheid niet aan mijne zijde te hebben, wanneer ik zeg, dat, zoo men er bij volhardt om tot dwangmaatregelen en tot de wapenen de toevlugt te nemen, ik in eene niet ver verwijderde toekomst ernstige gebeurtenissen te gemoet zie, welke het beter wezen zou door den langzamen en vreedzamen gang des tijds te doen voortbrengen, dan dezelve onbedachtelijk te verhaasten, met gevaar van daaruit de onherstelbaarste rampen te zien voortvloeijen.

Ontvang mijne vriendelijkste groete.

DE POTTER.

19 Julij 1838.

ONTWERP VAN REGTSTREEKSCH VERDRAG TUSSCHEN BELGIË EN HOLLAND, ZONDER DE TUSSCHENKOMST DER LONDENSCHE CONFERENTIE.

Ik kom uit *België* terug. De geest is aldaar gestemd tot wederstand. Liever, dan zich door den vreemdeling de wet te laten voorschrijven, zal men alles wagen, omdat men weet dat men anderzins van niets meer verzekerd zoude zijn. De meerderheid, dat is te zeggen de Katholijken, heeft begrepen dat het verdrag van den 15 November eene questie behelst waaraan het bestaan verbonden is; en zij die haar besturen, zullen niets verzuimen om het volk van 1830 in ijver- en krachtbetoon nog te doen overtreffen door dat van 1838.

Digitized by Google

Het Gouvernement zal de algemeene geestdrift volgen.

Indien het de minste aarzeling liet blijken, zou het aan zich zelven worden overgelaten en verloren zijn; de revolutie zou haren loop hervatten.

Wat het doen moge, de gewelddadige opdringing der 24 artikelen zou de oorlog zijn; en wie weet hoe en wanneer dezelve eindigen zou?

Want *Holland* en *Pruisen* hebben ook Katholijken, en zelfs zonder werkelijke zamenzwering, zonder geregelde en vooraf bepaalde correspondentie, zou de propaganda natuurlijkerwijze veld winnen, en de moeijelijkheden, welke zij den vijanden van *België* zou berokkenen, zouden den toestand dezes lands veel gunstiger doen zijn.

De Belgen zullen tot geen vergelijk komen, opzigtelijk de vaneenscheuring des grondgebieds, over 't welk de revolutie zich heeft uitgestrekt. Heeft *Holland* er dan zulk een groot belang bij op deze vaneenscheuring aan te dringen, waarbij het ten laatste niets anders gewinnen zou, dan eenige duizende onderdanen, die zeer kwalijk jegens hetzelve gezind zijn?

Omtrent de schuld zou er middel zijn om zich met elkander te verstaan, maar volgens opgaven, die meer overeenkomstig de waarheid behooren te wezen, dan die, welke aan de conferentie van *Londen* geleverd zijn; ook dit zou tot een' billijker en voor de beide volken aannemelijken uitslag leiden.

Maar indien deze zelfde conferentie of eene nieuwe conferentie er zich bij inlaat om hen overeen te brengen ten aanzien der punten in geschil, dan zal deze zoo noodzakelijke en zoo gewenschte overeenkomst nimmer worden gesloten.

Want:

Of de conferentie zal beslissen en de eene of de andere partij misnoegd maken, en welligt beide de partijen.

Of zij zal, uit vrees dat hare beslissing niet geëerbiedigd worde, de zaken op de lange baan schuiven.

Waarschijnlijk zal zij zich tot de laatste partij bepalen, als zijnde dezelve, diplomatisch, de zekerste.

Maar is het *statu quo* langer raadzaam voor *Holland*?

Ook *België* haakt naar eene spoedige eindbeslissing; alleenlijk is deszelfs *tegenwoordig* heil daarvan niet afhankelijk.

Ik zie slechts één middel om de zaken *met eere* en tot algemeen

Digitized by Google

genoegen aan een einde te brengen. Ziehier, hoedanig ik redeneer:

Toen ik voorgesteld heb om het Noorden van het Zuiden te scheiden in bestuur en wetgeving, was deze scheiding onvermijdelijk geworden; had de regering destijds zelve daartoe den weg gebaand en haar te goeder trouw uitgevoerd, zij zou de revolutie, die alsdan nutteloos ware geweest, verhinderd hebben, en het koningrijk der *Nederlanden* zou van de lijst der Europesche Staten niet zijn geschrapt geworden.

Nemen wij nu de tot stand gebragte daadzaken als onherroepelijk aan, zou men dan tegenwoordig toch niet kunnen beproeven om twee volken, die niet weder *vereenigd* kunnen worden, vrijwillig te *verbinden*, en in zeker opzigt een bondgenootschap te doen sluiten, twee volken, zeg ik, die, door den aard hunner wederzijdsche belangen, elkander noodig hebben, die overigens elkander achten en niets meer zouden verlangen dan elkander als broeders te beminnen en als buren bij te staan?

Daartoe, dunkt mij, zou men slechts de diplomatische tusschenkomst van den vreemdeling hebben af te wijzen.

Zou het zoo moeijelijk zijn, eene regtstreeksche onderhandeling te openen tusschen de twee Gouvernementen, het Belgische en het Hollandsche, eene onderhandeling, die aanvankelijk eerder officieus dan officieel zou wezen en geheim behoorde gehouden te worden?

Twee mannen van een verzoenlijk karakter en onpartijdige denkwijze, zouden genoegzaam zijn om, door middel der vereischte instructiën en onmisbare volmagten, de preliminairen vast te stellen der aanstaande overeenkomst. En deze grondslagen geteekend zijnde, zouden de twee Gouvernementen te gelijker tijd en in dezelfde bewoordingen aan de vijf Mogendheden hun bepaald voornemen te kennen geven om zelve een einde te maken aan hunne geschillen en een vredes-, vriendschaps- en handelsverdrag te sluiten, op hun eigen grondgebied, door hen alleen en uitsluitelijk in het belang van beide bediscuteerd.

Wat willen de Mogendheden in de eerste plaats? Den vrede van *Europa*. Wel nu, acht jaren raadplegens zijn haar niet voldoende geweest om denzelven op goede gronden te vestigen. Zou men zich dan bij *Europa* en bij de Mogendheden niet

Digitized by Google

verdienstelijk maken, zoo men, door de laatste buiten de zaak en bij gevolg buiten alle ongelegenheid te stellen, den vrede binnen acht dagen tot stand bragt? Het formuleren van het eindverdrag ware vervolgens slechts de zaak der kanselarij, en de Mogendheden kon men alzoo hiervan ontslagen rekenen.

Mij dunkt, dat deze wijze van beëindiging inzonderheid voegen zou aan Koning Willem, die zoo ijverzuchtig is wegens zijne onafhankelijkheid en zijne waardigheid. Zij zou niet minder passen voor de Belgen, die, hoe vast besloten zij wezen mogen, om het lot der veldslagen en der omwentelingen te trotseren, niettemin met vreugde het voorstel zullen aannemen om zich regtstreeks en op eene vreedzame wijze met *Holland* te verstaan, naardien de overwinning, waarop zij hopen, hun niets kan aanbrengen boven hetgeen zij bezitten, en de nederlaag, die ook tot de mogelijke zaken behoort, alles weder op losse schroeven zou zetten, hun volksbestaan niet uitgezonderd, voor hetwelk alleen zij zich bereid betoonen om hunne rust, hunne fortuin ja zelfs hun leven in de waagschaal te stellen.

Niets van hetgeen ik hier aanvoer is gegrond op eenige zekere kennis aan de geneigdheid van het Belgische Gouvernement, of aan die der personen, waaruit het is zamengesteld; *ik sta tot niemand hunner in eenige de minste betrekking.* Maar ik ken het volk, en nog beter ken ik de mannen, die invloed oefenen op de meerderheid, van welke eigenlijk alles afhangt.

Wat mij aanbelangt, ik zal den dag, waarop ik, al ware het voor het allergeringste gedeelte en door eene eenvoudige raadgeving, iets kan toebrengen om twee natiën op nieuw te vereenigen, tot welker scheiding de omstandigheden, die sterker waren dan ik, mij, vóór tien jaren, hebben doen medewerken, beschouwen als den schoonsten mijns levens.

De Potter.

Parijs, den 17 Julij 1838.

Digitized by Google

(35)

Zie bladz. 56.

BRIEF AAN DEN HEER DE STASSART,
LID VAN DEN BELGISCHEN SENAAT.

Parijs, den 22 November 1838.

MIJNHEER DE BARON,

Terwijl de krachtvolle houding mijner medeburgers, tegen over het *Europa* dat hen bedreigt, mij eenen regtmatigen nationalen hoogmoed inboezemde, ben ik bedroefd geworden door de tijding, dat gij dit jaar niet verheven zijt tot het presidentschap van den Belgischen Senaat.

In het eerst dacht ik dit slechts daaraan te moeten toeschrijven, dat men door de benoeming van eenen Limburgschen president wilde protesteren tegen de verbrokkeling van ons grondgebied.

Maar later vernam ik, dat de hooge graad, dien gij in de vrijmetselarij bekleedt, u deze soort van ongenade van den kant der Katholijken heeft op den hals gehaald.

Daar men mij, en mijns bedunkens zeer onregtvaardig, verweten heeft, dat ik mij voor hen partijdig heb betoond, reken ik mij verpligt u te betuigen, dat ik een levendig en opregt aandeel neem in hetgeen u wedervaart.

Ik heb gezegd en houd staande, dat, daar de Katholijken de meerderheid uitmaken, men zich moet onderwerpen aan hunne staatkundige oppermagt, zonder zich daarom naar hunne gevoelens te schikken en zijn geweten voor hen veil te hebben.

Maar ik heb ook gezegd, dat zij een meer of min jammerlijk gebruik konden maken van het overwigt, 't welk het aantal hun geeft: en in deze omstandigheid hebben zij zich zelve er mede belast om te bewijzen dat ik gelijk heb gehad.

Een even ijverloos vrijmetselaar zijnde als ik een slecht Katholijk ben, evenzeer het wijsgeerig volk zullende gehoorzamen, wanneer dit het talrijkst zal zijn, als ik thans gehoor-

Digitized by Google

zaamheid bewijs aan het geloovige volk, zal het mij altoos leed doen, te zien, dat de meerderheid, door eenen bekrompenen coterie- of sectegeest gedreven, achtbare en nuttige mannen afwijst, die, gelijk gij, Mijnheer, zoo vele waarborgen geven van gehechtheid aan de zaak der vrijheid en der onafhankelijkheid, aan die der verlichting en der menschheid.

Gelief, Mijnheer de Baron, de betuiging aan te nemen der opregte achting van een' man, die, schoon hij eenen weg gevolgd heeft, onderscheiden van dien, welken gij u hadt voorgeschreven, zich niettemin altoos met u hetzelfde vaderlandsche doel heeft voorgesteld.

De Potter.

---

(36)

Zie bladz. 66.

BRIEF AAN DEN HEER D'HOFFSCHMIDT, LID DER NATIONALE VERTEGENWOORDIGING.

Parijs, den 26 December 1838.

Mijnheer,

Ik heb de eer niet van bij u bekend te zijn; maar ik weet dat gij ijverig deel neemt in alles wat het bestaan en de eer van *België* betreft. Gij zult mogelijk in der tijd vernomen hebben, dat ik voormaals van mijnen kant eenige openbare diensten heb gepoogd te bewijzen, en hoop daarom dat het zwaarwigtige der omstandigheden voldoende zal zijn om den stap, dien ik bij u doe, te verschoonen.

Volgens hetgeen mijn Vriend Bartels mij geschreven heeft en ik in de dagbladen gelezen heb, zult gij, Mijnheer, u weldra aan het hoofd bevinden eener nationale associatie.

In deze hoedanigheid en in die van vertegenwoordiger, zult gij volkomen onderrigt zijn van alles wat in *België* tot hetzelve betrekking heeft.

Digitized by Google

Maar het zou kunnen zijn, dat wij u van hier eenige goede berigten toe te zenden hadden.

Oordeelt gij het niet nuttig, onverwijld een vertrouwd persoon naar *Parijs* te zenden?

Indien gij dit doet, zou ik zeer wenschen, dat deze persoon van zoodanig karakter ware, dat hij niet, gelijk de meesten mijner landgenooten, vreest zich aan ongelegenheden te zullen blootstellen met mij te bezoeken.

Hieraan is trouwens weinig gevaar verbonden. Ik ben tegenwoordig meer royalistisch dan de Koning; omdat, wanneer men handelen moet, eene bestaande organisatie, hoedanig zij wezen moge, mij verre verkieslijk schijnt, boven alles wat men op andere tijden beters zou kunnen organiseren, en omdat ik in dit oogenblik de orde ter handhaving der onafhankelijkheid zelfs boven de vrijheid stel tot behoud der orde.

Uw gevolmagtigde zou slechts van eenen brief van inleiding behooren voorzien te zijn. Al het overige zou mondelijk behandeld worden.

Wij zijn hier velen, die denken, dat het vrije *België* geen' waarborg zal vinden tegen de ondernemingen van het absolutistisch *Europa*, dan wanneer het Fransche Gouvernement zal overeenstemmen met den wil van *Frankrijk* dat het gewaarborgd worde. Nu beschouwen wij het *tegenwoordige* Fransche Gouvernement als den hoofdvijand der Belgische revolutie.

Het is over de gevolgen, die noodzakelijk uit dit gevoelen voortvloeijen, dat wij *bij monde* in overleg wilden treden met u, Mijnheer, en met de patriotten, uwe vrienden, aan wie ik u verzoek mijnen brief mede te deelen.

Ik begeer geenszins te *schijnen* iets te doen; maar kunt gij mij de gelegenheid verschaffen om inderdaad nuttig te *zijn*, ik zal u daarvoor eeuwig dankbaar wezen.

Ontvang, Mijnheer, de betuiging van mijnen eerbied.

De Potter.

Digitized by Google

(37)

Zie bladz. 87.

BRIEF AAN DEN HEER PRESIDENT VAN HET CENTRAAL COMITÉ DER NATIONALE ASSOCIATIE, TE BRUSSEL.

Parijs, den 29 Januarij 1839.

MIJNHEER,

In antwoord op uwen brief van den 24, ben ik aan mij zelven verpligt, vrij uit en duidelijk tot u te spreken. Ik ga daartoe over zonder verdere voorafspraak.

Ik ben innig overtuigd, dat de vijf Mogendheden onherroepelijk besloten hebben in *België* en in *Frankrijk* het beginsel te verstikken der omwentelingen van Julij en September, al moest men daartoe *België* zelf vernietigen; vier dezer Mogendheden zullen vervolgens ondernemen het *Frankrijk* van Julij den doodsteek te geven.

Zij willen dit doel bereiken zonder eenen oorlog te doen ontbranden.

Het Gouvernement van *Frankrijk* heeft op zich genomen te verklaren wanneer het de uitvoering van de besluiten der conferentie tegen *België* mogelijk zou oordeelen zonder te groote schokken.

Het Gouvernement van *België* heeft zich belast met de overeenbrenging van hetgeen het aan het Belgische volk verschuldigd is met hetgeen het meent verschuldigd te zijn aan de Mogendheden, door *de houding aan te nemen* als wilde het tegenstand bieden. Men is overeengekomen dat deze oorlog niet ernstig zoude wezen, en dat hij zou besloten worden door den vrede der 24 artikelen.

Misschien zelfs zal er in 't geheel geen oorlog zijn, en zal men, om het gevaar te ontwijken van de Belgen te moeten overwinnen, het aan *den tijd* overlaten om hen mat te zetten.

In alle geval wordt gij door uw Gouvernement bedrogen, en het zal u overleveren, zoodra het meenen zal, dat het

Digitized by Google

oogenblik gekomen is om zulks te kunnen doen, zonder zich zelven of de andere Gouvernementen, deszelfs bondgenooten, bloot te stellen.

Zijt gij sterk genoeg om hetzelve wederstand te bieden en tevens uwe vijanden van buiten te bestrijden? *verlies dan geen oogenblik.*

Ontbreekt het u aan kracht of moed? onderwerpt u dan zonder voorbehouding en *oogenblikkelijk.* Want gij zijt daarom niet minder veroordeeld zonder beroep.

Wij leven tegenwoordig als in het tijdvak van 24 Augustus 1830 tot 24 September. Gij moogt doen wat gij wilt, September moet op Augustus volgen. Bereid u niet te laat daartoe voor.

Van hetgeen ik u daar zeg, Mijnheer, maak ik in 't minst geen geheim. Gij kunt mijnen brief mededeelen aan al wie u goeddunkt, en hem zelfs in druk doen uitgaan.

Ik heb hier artikels doen drukken, en in de dagbladen met mijne naamteekening artikels doen plaatsen, die even stellig en zelfs nog stelliger luiden. Zulks heb ik gemeend te moeten doen ter geruststelling van mijn geweten. Maar het oogenblik is gekomen wanneer ik zal moeten zwijgen, bij gebrek aan bladen, die mij ten orgaan durven verstrekken. In *België* heeft het mij reeds sedert eenigen tijd aan alle middelen tot publiciteit ontbroken.

Een laatste middel aangrijpende, heb ik thans regtstreeks geschreven aan Koning Leopold. Gij zult, Mijnheer, een afschrift van mijnen brief ontvangen, en ik verzoek u, denzelven of in een dagblad te doen opnemen of afzonderlijk in druk uit te geven. Mogt hij eene of andere nadeelige uitwerking te weeg brengen, deze kan nooit iemand anders gelden dan mij en ik bekommer mij daarover weinig.

Gij moet ontvangen hebben het adres van de Studenten, en zult er nog een ontvangen van de werklieden. De jeugd en het volk, ziedaar uwe ware vrienden, de eenige hulptroepen waarop gij rekenen kunt.

Uwe zaak boezemt hier de levendigste belangstelling in, en om dezelve in 't algemeen *in daden* te doen losbarsten, verstrekt slechts de *Leeuw van Waterloo* ten eenigen hinderpaal. Eergister heb ik hem in den *Commerce* bres geschoten. Sloopt

Digitized by Google

gijlieden hem nu verder. Ik verwittig u, dat de eerste Fransche volontairen, bij hunne aankomst in *België*, denzelven zullen doen springen. Maakt u verdienstelijk in de oogen van *Frankrijk*, met ons land voor eene beleediging te vrijwaren.

Gij zult zoo vele Fransche strijders hebben als gij wilt, maar als Franschen. Zullen zij bij u ontvangen worden, en wel in massa of ieder afzonderlijk? Zullen zij een vrij legioen kunnen formeren? Waar zullen zij alles vinden wat zij behoeven en inzonderheid wapenen? De burger, dien gij belasten zult, Mijnheer, om mij het adres uwer Studenten te overhandigen, moet categorisch op al deze vragen kunnen antwoorden, en op nog andere, welke gij gemakkelijk raden zult.

Ik had den Heer D'HOFFSCHMIDT een' *Opperbevelhebber* aangewezen, die u zou gediend hebben tegen het Fransche Gouvernement en bij gevolg zonder de magtiging van dat Gouvernement. Heeft hij u daarvan gesproken? . . . .

Ik zal voortgaan, Mijnheer, met *België* naar mijn beste vermogen te dienen, hetzij hier of in *België* zelf, naar dat u zulks het nuttigst voorkomt.

Wees verzekerd van mijnen vaderlandlievenden ijver.

DE POTTER.

---

(38)

Zie bladz. 88.

BRIEF AAN DEN HEER GENDEBIEN.

Parijs, den 23 Maart 1839.

MIJNHEER,

Een aanmerkelijk verschil van gevoelen heeft ons bijna onophoudelijk verdeeld, gedurende de weinige weken, welke wij, aan elkanders zijde, de staatkundige loopbaan hebben betreden, tot welker bewandeling (gij moet tegenwoordig daarvan overtuigd zijn) ik nimmer andere roeping heb gehad, dan

Digitized by Google

die der omstandigheden, eene inderdaad noodzakende roeping. Daarom evenwel bewonder ik niet minder opregt uwe grootmoedige woorden tegen de aanneming van het traktaat der 24 artikelen en uwen schoonen aftogt, op het oogenblik toen deze nationale zelfmoord is volbragt geworden.

Indien de minderheid gezamentlijk, eenstemmig en plegtig uw voorbeeld had gevolgd, dan zou het volk misschien *België* gewroken hebben van de verraders, onder welker kuiperijen de revolutie van September nu zoo schandelijk is bezweken.

Gij weet het, Mijnheer, ik heb een zwak voor de demissiën; vergun mij alzoo, dat ik mij jegens u als medeburger van eenen pligt kwijte, door u mijn welmeenendst compliment te maken over de uwe; dezelve zal steeds als een krachtvol protest kunnen aangemerkt worden, tegen al de misslagen, om nu niets anders te zeggen, die ten nadeele van ons arm vaderland begaan zijn, sedert de bijeenroeping van het constituerend congres tot op den dag van heden.

Ik verzoek u de verzekering aan te nemen van mijne patriottische achting.

De Potter.

(39)

Zie bladz. 92.

CONSTITUERENDE ACTE VAN HET BELGISCH COMITÉ, van Parijs.

De ondergeteekenden,

In aanmerking nemende, dat *België* op dit oogenblik bedreigd wordt in zijne eer, zijne onafhankelijkheid en zelfs in zijn nationaal bestaan;

In aanmerking nemende, dat het de pligt is van ieder vaderlander in het buitenland, zijne pogingen te vereenigen met de pogingen zijner medeburgers, die den geboortegrond bewonen;

Overwegende, eindelijk, dat het, ter bereiking van het doel, boven al noodzakelijk is, dat de Belgen te *Parijs* tot

Digitized by Google

elkander in betrekking staan, en allen gezamentlijk met hun gemeenschappelijk vaderland;

Gezien de uitnoodiging van het centraal comité der Nationale associatie gevestigd te *Brussel*:

1°. Constitueren zich tot een *Belgisch comité van Parijs*, ten doel hebbende om eene ijverige correspondentie te openen met *België*, die hen in staat stelt om diegenen hunner landgenooten, welke met de leden van het comité in nationale gevoelens overeenstemmen, dagelijks berigten toe te zenden, wegens de gevaren, die het vaderland bedreigen en de opofferingen, welke deze aan deszelfs kinderen opleggen;

2°. Besluiten, dat een register zal worden nedergelegd bij den president van het comité, om daarop te ontvangen de namen en de adressen van al de te *Parijs* wonende Belgen, die met de ondergeteekenden verlangen mede te werken ter verdediging van de integriteit des grondgebieds en van de nationale eer, met al de middelen, die in hunne magt zijn.

In deze zitting zijn benoemd:

tot *President:*	de Heer	DE POTTER, (*van Brugge*).
« *Secretaris:*	« «	F. DE VOS, (*van Gent*).
« *Penningmeester:*	« «	PAYELLE, (*van Peruwelz*).

Gedaan te *Parijs*, *den 17 Januarij 1832.*

(Geteekend) *DE POTTER*, *Presid*, Rue de Fleurus, N°. 8.
DE VOS, *Secetaris.*
ED. WALCKIERS.
C. COIPEL.
J. B. PAYELLE.

Digitized by Google

(40)

Zie blads. 98.

NOTA, GEZONDEN AAN HET CENTRAAL COMITÉ, TE BRUSSEL.

ZEER CONFIDENTIÊLE MEDEDEELING.

Parijs, den 5 Februarij 1839.

De Heer *** neemt het kommandement aan als bevelhebber van het Belgische leger, en zou zich naar *België* begeven te zelfden dage, waarop hij berigt zou ontvangen van het provisioneel bewind.

Dit bewind zou in de bank ...... nederleggen, 2,000,000 franken, tot vergoeding voor de verliezen, aan welke *** zich in *Frankrijk* zou blootstellen, door deze partij te nemen. Bovendien zou men hem 200,000 franken toetellen voor zijne uitrusting.

Een hoofd-officier, in wien hij vertrouwen stelt, zou onder zijne bevelen staan, en ten behoeve van dezen zou men te zelfden einde storten 500,000 franken.

Deze som van 2,700,000 franken is slechts *eventueel*, namelijk voor het geval, dat de *** en de hoofd-officier te werk wierden gesteld.

Er zou inderdaad van het comité slechts eene dadelijke uitgave gevorderd worden van 10,000 franken, welke aan gezegden officier oogenblikkelijk zouden behooren te worden toegezonden, ten einde hij zich onmiddellijk naar *Brussel* begeve, om zich in betrekking te stellen tot het centraal comité, den tijd van handelen afwachte en denzelven helpe ten nutte te maken.

DE POTTER.

Digitized by Google

(41)

Zie bladz. 134.

VERBOND TUSSCHEN FRANKRIJK, BELGIE EN DE RIJNPROVINCIEN *).

Bij gelegenheid der geregtelijke huiszoeking, die bij mij heeft plaats gehad, vraagde mij de Officier, of ik geene Duitsche correspondentiën had. Ik heb geantwoord: Neen.

Dit is de waarheid: ik ken in *Duitschland* niemand.

Men gelooft waarschijnlijk, dat ik de onlusten in de Rijnprovinciën aanstook.

Ik wensch inderdaad, dat de bewoners der Rijnprovinciën er in slagen mogen om zich het juk, dat hun is opgelegd, van den hals te schuiven; maar ik kan hen anders niet dienen dan met goeden raad.

Dit heb ik gedaan in onderscheidene *onderteekende* artikelen, die door de Belgische dagbladen zijn opgenomen, en bijzonder in een *Adres aan de bewoners der Rijnprovinciën.*

Ik begrijp zeer wel, dat dit mishaagd heeft te *Berlijn*: maar dat het Fransche ministerie met gestrengheid tegen mij te werk gaat, opdat de Rijnprovinciën wat langer of korter aan het oude *Pruisen* zouden gehecht blijven, liever dan zich aan *België* te verbinden of zich aan *Frankrijk* over te geven, dit kan ik mij volstrekt niet verklaren.

Ik heb sedert lang het ontwerp gevormd van een verbond tusschen onderscheidene vrije volken van het centraal *Europa*, welke, bij het behoud van ieders onafhankelijkheid, zeden, godsdienst, taal, instellingen, wetten en onbekrompen regt

---

*) De policie van LODEWIJK PHILIPPUS was door de policie van LEOPOLD niet alleen gelast geworden om onderzoek te doen naar hetgeen de openbare orde in *België* zou kunnen verstoren, maar zij moest dit onderzoek uitstrekken tot alles wat die zelfde openbare orde zelfs in *Pruisen* zou kunnen in gevaar brengen. Dit gaf mij aanleiding tot het schrijven van bovenstaand artikel, 't welk echter geen genade gevonden heeft bij de Heeren Hoofd-redacteurs der Liberale dagbladen in *Frankrijk*.

De Schr.

Digitized by Google

om zich te hervormen, nogtans onderling door de sterkste banden zouden vereenigd zijn, met het doel van gemeenschappelijke verdediging en de bescherming door allen van ieders regten, jegens en tegen wie het wezen moge. Ik wenschte dat *Frankrijk* zich aan het hoofd plaatste van dit *Heilig Verbond der volken*, dat *België* het eerst daaraan deel name, dat de Rijnprovinciën het voorbeeld der Belgische provinciën volgden, en dat alzoo, langzamerhand, de schoonste droom, die zich aan 's menschen geest kan voordoen, verwezentlijkt wierd, die, namelijk, van eeuwigen vrede, gegrond op de broederschap der natiën, zoowel als der bijzondere personen, waaruit dezelve zijn zamengesteld.

Mijne denkbeelden, die ik onder den titel van *Fransch-Belgisch verbond* openbaar maakte, waren van dien aard, dat zij misschien *Pruisen*, *Oostenrijk* en *Rusland* ergerden en dat de Engelsche aristocratie daarvan terugschrikte; maar dat zij aan het Fransche ministerie konden mishagen — waarlijk, daartoe moest het wel slechts Fransch in naam wezen.

Het is mij onbekend hoedanig mijne landgenooten over mijn plan geoordeeld hebben. Ik weet alleenlijk, dat, terwijl ik hun de kostbaarste goederen, bij de revolutie van September heroverd, zou hebben laten behouden, en juist om hun de vrucht van deze roemrijke verovering te doen plukken, te weten: burgerlijke en godsdienstige vrijheid, mijn eenig doel was om hen te doen verkrijgen wat hun ontbreekt, namelijk sterkte in getal en materiële kracht, welke noodig zijn om als vrij volk en zelfs als volk te blijven bestaan. Inderdaad, van het oogenblik af, dat *Frankrijk* er hetzelfde belang bij zoude gehad hebben om de Belgische grenzen als om deszelfs eigene grenzen te verdedigen, van het oogenblik af, dat het vaandel des verbonds zou gewapperd hebben van den *Moerdijk* tot aan de *Pyreneën* en de *Alpen*, van den *Oceaan* tot aan den *Rijn*, zou het Rijk der vrijheid onwankelbaar gevestigd geweest zijn, en de menschheid van nu voortaan wezentlijk vooruit gaande, zou in haar *vreedzaam* voorwaarts streven iederen dag nieuwe overwinningen behaald hebben op het egoïsmus der volken en het despotismus der Koningen.

DE POTTER.

Digitized by Google

(42)

Zie bladz. 120.

REGEREN EN BESTUREN *).

In *Frankrijk* betaalt men elkander meesttijds met woorden; en daar de woorden zeer rekbaar zijn, zoo volgt daaruit, dat iedereen gelijk en tevens iedereen ongelijk heeft.

De Koning moet besturen, zeggen sommigen; en zij spreken de waarheid: want indien hij niet bestuurt, wat doet hij dan? niets; waartoe dient hij dan? tot niets. Wel nu, daartoe komt hij ons veel te duur te staan.

De Koning moet niet besturen, schreeuwen anderen; want hij is onverantwoordelijk, en daar waar vrijheid is, moet al wie handelt voor zijne daden verantwoorden. Dit is evenzeer eene blijkbare waarheid.

Wat zal dan de Koning voor zijn geld doen? Zal hij regeren? maar wat is regeren? Is het meer dan besturen? dan is het hem nog des te meer verboden. Is het minder? dan zeg ik andermaal dat een Koning veel te hoog geplaatst is en te kostbaar onderhouden wordt om niets te zijn.

En bovendien, daar waar instellingen en wetten bestaan, zijn het deze, die regeren, met degenen die de wetten maken of met de Wetgevende magt, en met hetgeen de wetten voorschrijft, te weten: de openbare zeden en het openbare gevoelen, waarvan de spraak, het onderwijs en de drukpers de organen zijn; deze te zamen zijn de eenige en ware Souverein, die met uitsluiting van alle anderen regeert en aan niemand rekenschap verschuldigd is dan aan zich zelven.

Daar derhalve, waar men niet wil dat de Koning bestuurt, is het nutteloos een' Koning te hebben. En indien hij bestuurt en niet verantwoordelijk is, dan heeft men eene onbepaalde Monarchie zonder eenige mogelijke tempering, de willekeur in haar schoon ideaal.

---

*) Dit is de tekst zelf van het artikel, dat in handen viel der Parijsche policie.

De Schr.

En zoo men eene getemperde Monarchie wil, zelfs met eenen erfelijken Koning, dan nog behoort hij niet onschendbaar te zijn. Want de wet en de constitutie, de publieke opinie en de drukpers, die boven hem regeren, zijn de regels van zijn gedrag; het is zijn pligt zich aan dezelve te onderwerpen, en daar het echter mogelijk is, dat hij ze overtreedt, zoo moet hij voor deze overtreding evenzeer strafbaar zijn als ieder ander burger.

Er is geen ander onderscheid en er kan geen ander onderscheid zijn, tusschen de burgers en de uitvoerende magt die hen bestuurt, hoedanig overigens haar vorm wezen moge, dan dat der lijdelijke gehoorzaamheid, waartoe deze magt volstrekt gehouden is jegens den Souverein, zoo lang zij de functiën uitoefent, welke deze haar slechts heeft toevertrouwd, opdat zij zich naar zijnen wil zou gedragen zonder tegenspraak of voorbehoud.

De Potter.

---

(43)

Zie blads. 121.

BRIEF AAN DEN ZEGELBEWAARDER VAN FRANKRIJK.

Parijs, den 6 April 1839.

Mijnheer de Minister,

Door het Belgisch Gouvernement beschuldigd van zamenspanning tegen het Fransche Gouvernement, heeft er omtrent eene maand verleden, bij mij eene geregtelijke huiszoeking plaats gehad, waarvan het gevolg is geweest, de in beslag neming mijner papieren en twee verhooren.

Nu kortelings is eene ordonnantie uitgevaardigd, waarbij ik buiten regtsvervolging ben gesteld.

Niettemin zijn op het oogenblik, toen ik meende, dat de medegevoerde stukken, mij zouden worden teruggegeven, dezelve

Digitized by Google

andermaal in beslag genomen ter griffie zelve, en ter beschikking gesteld van het Belgisch ministerie om te dienen bij de instructie des regtsgedings van mijnen Vriend, den Heer Bartels, die beschuldigd is van zamenspanning te *Brussel* tegen het gezag van Leopold.

Ik verzet mij, Mijnheer, met den meest mogelijken nadruk, tegen deze schending van mijn eigendom.

Zoo lang ik in staat van beschuldiging verkeerde, waren de in beslag genomene stukken een aan de handen der overheid heiliglijk toevertrouwd goed en vermogten aan niemand te worden medegedeeld; nu de beschuldiging is opgeheven moeten deze stukken mij teruggegeven worden en dezelver inhoud moet een eeuwig geheim blijven tusschen het geregt en mij.

Want het is veel eer een zedelijk dan een stoffelijk eigendom, de denkbeelden en de zin zijn hier alles, de letter en het papier bijna niets; het geringste misbruik, dat daarvan gemaakt is, staat gelijk met eene wezentlijke verbeurdverklaring.

Ik heb mij in *Frankrijk* geenerlei straf waardig gemaakt, en nogtans zou de berooving van mijn eigendom, waarmede ik bedreigd word, in mijne oogen eene gestrenge straf zijn.

De Heer Bartels, burger en inwoner van *België*, heeft, even zoo min als ik, het Fransche Gouvernement beleedigd; en het is tot zijn nadeel dat de gedienstige politische daad zou kunnen uitloopen, door welke *Frankrijk* aan het Belgisch ministerie de middelen zou verschaffen om zijnen toestand te verergeren.

Ik verzoek derhalve, Mijnheer de Minister, dat het u gelieve bevel te geven tot de onmiddellijke teruggave mijner papieren, vóór dat daarvan afschrift geleverd of mededeeling gedaan zij aan wie het ook wezen moge.

En ten overvloede;

Indien redenen van staat, die ik echter, wel verre van dezelve geldig te achten, zelfs niet zou kunnen begrijpen, u noopten om aan het verlangen van het Gouvernement van Leopold te voldoen;

Dan verzoek ik, dat gij slechts authentieke afschriften naar *België* zendet, of dat gij de verzending der *oorspronkelijke* stukken niet toestaat, dan onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat dezelve u zullen worden teruggezonden om ze mij weder te geven.

Digitized by Google

Hierdoor zal, ten minste *wat het beginsel betreft*, mijn regt worden erkend.

Als vreemdeling, word ik, volgens de tegenwoordig kracht hebbende wetten, in *Frankrijk* slechts geduld; zulks is mij zeer goed bekend: maar omdat het van het Gouvernement afhangt om mij ten lande uit te drijven, daaruit volgt niet, dat het over mij of over mijn eigendom kan beschikken zonder mijne uitdrukkelijke toestemming. Ook zal ik bij voortduring te mijnen behoeve de Fransche wetten blijven inroepen, onder welker bescherming ik sedert acht jaren geleefd heb en die ik nooit heb overtreden.

Daarom, Mijnheer de Minister, wend ik mij met vertrouwen tot uwe gevoelens van vrijheid en regtvaardigheid, het was mijn pligt tot dezelve de toevlugt te nemen, en ik zal dit wel niet te vergeefs gedaan hebben.

Ik heb de eer u de hulde te bieden van mijnen diepen eerbied.

De Potter.

BRIEF AAN DENZELFDEN.

Parijs, den 25 April 1839.

Mijnheer de Minister,

Het is nu twintig dagen verleden, dat ik de eer heb gehad van aan u te schrijven, bij gelegenheid der in beslag neming mijner papieren, die, op het oogenblik dat zij mij, uit kracht eener ordonnantie, waarbij ik buiten regtsvervolging werd gesteld, door de regterlijke magt zouden zijn teruggegeven geworden, op nieuw in beslag werden genomen, op uw bevel en ten verzoeke van het Belgische Gouvernement.

Ik heb op mijn protest tegen deze schending van mijn eigendomsregt geen antwoord ontvangen.

Mijn voornemen is eenen eisch in te stellen, tegen het ministerie van Leopold, tot teruggave der stukken, welke niemand het regt had aan hetzelve over te geven, en daartoe wacht

ik slechts op de verkrijging der zekerheid, dat mijne papieren naar *Brussel* zijn verzonden geworden.

Ik verzoek u dringend, Mijnheer de Minister, mij te dien aanzien wel te willen inlichten, en indien gij, tegen alle verwachting, de verzending der bewuste papieren mogt hebben uitgesteld, mij dezelve onverwijld te doen teruggeven.

Ontvang, Mijnheer de Minister, de verzekering van mijnen diepen eerbied.

De Potter.

(44)

Zie bladz. 123.

LIJST DER PAPIEREN AAN MIJN HUIS IN BESLAG GENOMEN.

(NOTA, GEVOEGD BIJ DE BRIEVEN VAN DEN HEER BARTELS, DIE DEN HEER PROCUREUR DES KONINGS TE PARIJS ZIJN TER HAND GESTELD OM GEZONDEN TE WORDEN AAN DEN HEER PROCUREUR DES KONINGS TE BRUSSEL).

Vijf-en-twintig stukken waren in beslag genomen in mijne woning, den 4 Maart l. l.

Toen op deze papieren, ter griffie van de regtbank, andermaal beslag werd gelegd, waren daarbij twee losse stukken: te zamen alzoo zeven-en-twintig stukken, gelijk blijkt uit het proces-verbaal van den 1 April.

Onder de bovengenoemde papieren, bevinden zich dertien brieven, fragmenten van brieven, omslagen, enz., van de hand des Heeren Bartels. De drie voornaamste brieven, *die, welke met een kruis geteekend zijn, hetzij bij de Fransche policie of bij de Belgische legatie te Parijs* *), zijn door mij

*) De onderstreepte woorden werden door mij doorgehaald, op verzoek van den Heer Procureur des Konings te *Parijs*, die meende de zijdeling-

Digitized by Google

geadresseerd geworden aan den Heer BARTELS, te zelfden dage waarop zij mij zijn teruggegeven, en door den Heer BARTELS overhandigd aan den Heer Procureur des Konings te *Brussel*. Ik vertrouw de tien andere stukken toe aan den Heer Procureur des Konings te *Parijs*, die zich wel wil belasten met dezelve naar *België* af te zenden.

Ik kan over de andere papieren niet beschikken, zonder uitdrukkelijk verlof van de personen, wier onderteekening zij dragen; maar voeg eene lijst derzelve hierbij, opdat de Belgische overheid, indien zij het nuttig oordeelt, om deze toestemming verzoeke en mij van dezelve kennis geve.

« Brief van den Heer DAVID, Beeldhouwer en Lid van het Fransche Instituut, waarbij hij mij in betrekking stelt tot de patriotten van *Metz*.

« Brief van den Heer TRAXEL, verzoekende om ingeleid te worden bij de Heeren LEFÈVRE-MEURET en DE MONTALEMBERT. Zijn verlangen is om te *Parijs* eene *Duitsche Revue* te vestigen.

« Briefje van den Generaal Graaf VAN DER MEERE; hij vraagt mij verlof om den Heer LEVAE aan mij voor te stellen, en bedankt mij omdat ik den Heer PALMAERT op het spoor was gekomen.

« Brief van den Heer JOTTRAND, die verlangt betrekking aan te knoopen met twee of drie democraten uit de *Rijnprovinciën*. Er wordt daarin gesproken van het volk, 't welk de Heer BARTELS, zegge de Heer JOTTRAND, als *canaille* behandelt. Dit is het wat door de Hollandsche dagbladen is opgenomen: alleenlijk schrijven zij den brief toe aan den Heer BARTELS zelven. »

NB. De vier bovenstaande brieven zijn geteekend met hetzelfde *kruis*, als de drie, reeds gezondene, brieven van den Heer BARTELS.

« Brief van den Heer JOTTRAND, waarbij de Heer LEROUSSEAU, Priester der Fransch Katholijke kerk, tot mij wordt verwezen.

---

sche beschuldiging, welke zij inhouden, niet te kunnen opnemen in het proces-verbaal van mijne overlevering der stukken. Met uitzondering daarvan, maakte mijne Nota, woordelijk, een gedeelte uit van het gezegde proces-verbaal.

De Schrijver.

Hij gelooft dat men het Gouvernement zou kunnen overvleugelen, indien het *Limburg* en *Luxemburg* liet varen.

« Brief van den Heer CARLET. Hij vreest dat ik hem haat, en wenscht te weten waarom. Mijn antwoord staat op de keerzijde.

« Brief van den Heer FRANÇOIS, waarin gesproken wordt over mijne vlugschriften: *Zal er een België zijn? de Unie* en *de Meerderheid.*

« Nota van den Heer Advokaat BOUSSI, mij verzoekende hem de Belgische constitutie te bezorgen.

« Adres van de Belgische studenten aan de Duitsche studenten. (Manuscript).

« Brief van den Heer D'HOFFSCHMIDT, Lid der Belgische volksvertegenwoordiging, over de onzedelijkheid en de anti-Nationaliteit der Belgische en Fransche gouvernementen.

« Brief van den Heer Baron DE B., geschreven aan den Heer Generaal Graaf DE CHASSENON, die mij denzelven had medegedeeld tot berigt. Hij openbaart zijn zeer ongunstig gevoelen aangaande de Belgen en hunne regering.

« Adres der Fransche werklieden aan de Belgische werklieden (gedrukt).

« Een artikel, 't welk ik bestemde voor de Belgische bladen. Ik bewijs dat de Koning moet besturen en verantwoordelijk moet zijn voor de daden van zijn bestuur; dat het de publieke opinie is, die regeert en niet de Koning, dewijl er anderzins geen Souvereiniteit des volks of vrijheid kan bestaan.

« Brief welken ik schreef aan een' mijner medeburgers, ten geleide van het ontwerp van regtstreeksch verdrag tusschen de Belgische en Hollandsche gouvernementen, zonder de tusschenkomst der conferentie van *Londen.*»

NB. Indien Mijnheer de Procureur des Konings te *Brussel* kennis verlangt te nemen van deze twee laatste stukken, zal ik, daar zij slechts aan mij toebehooren, hem dezelve gaarne doen geworden, onder voorwaarde nogtans van er mij een gelijkluidend afschrift van te laten maken. Zelfs zal ik er het ontwerp van bewust verdrag bijvoegen, 't welk ik onder mijne papieren nog wel denk terug te zullen kunnen vinden.

De veertien bovengenoemde stukken, door den Heer YVERT,

Commissaris van policie, als daartoe gemagtigd, ***ne varietur*** geteekend, gelijk mede de dertien stukken van den Heer Bartels, maken met elkander de zeven-en-twintig stukken uit, die een en andermaal zijn in beslag genomen. Ik heb aan het Belgisch openbaar ministerie te kennen gegeven, hoe het te handelen hebbe, opdat ik aan hetzelve de papieren overlevere, die mij overblijven, zoo als ik gedaan heb met die van den Heer Bartels. Voor zoo ver het kan plaats hebben zonder de kieschheid te kwetsen, zal ik alles doen wat van mij afhangt om hetzelve te dienen.

De Potter.

Parijs, den 7 Mei 1839.

---

(45)

Zie bladz. 123.

HET CABINET NOIR TE BRUSSEL.

Ik ondergeteekende verklaar op mijne eer, dat ik, eigenhandig, den 29 of 30 Maart l. l., in de bus van het groote postkantoor van de kamer der pairs te *Parijs*, gestoken heb, een pakje, geadresseerd *aan den Heer redacteur van den Belge, ter bureau van dat dagblad, te Brussel*, en bevattende eenen brief *aan den Heer d'Anethan, advocaat-generaal*, om in gezegden *Belge* geplaatst te worden met mijne naamteekening.

Indien dit pakje aan zijn adres niet is geworden, dan beschuldig ik uitdrukkelijk het Belgische Gouvernement, dat hetzelve het geheim der brieven schendt en dezulken onderschept, die aan hetzelve mishagen, met andere woorden, dat het de laagheid stelt onder bescherming der dwingelandij.

De Potter.

Parijs, den 5 April 1839.

Digitized by Google

(46)

Zie bladz. 128.

BRIEF AAN DEN HEER D'ANETHAN, ADVOCAAT-GENERAAL TE BRUSSEL.

Parijs, den 27 Maart 1839.

MIJNHEER,

Door de Belgische dagbladen ben ik te weten gekomen, 1°. dat gij naar *Parijs* gegaan waart om berigten in te winnen voor de instructie van het proces des Heeren BARTELS; 2°. dat gij aldaar afschrift hebt genomen of doen nemen van de stukken, die te mijnen huize waren in beslag genomen door de Fransche policie; 3°. dat een afschrift dezer stukken was ter hand gesteld geworden aan den Heer DE THEUX; 4°. dat de Heer BARTELS wegens twee zijner aan mijne woning in beslag genomene brieven was ondervraagd geworden.

Omtrent dit alles, Mijnheer moet ik u doen opmerken:

Dat gij, opzigtelijk het onderwerp uwer nasporingen, nergens anders inlichting kondet bekomen, dan bij mij; hetgeen gij beter wist dan iemand, aangezien de ontdekking mijner brieven bij den Heer BARTELS u het denkbeeld heeft ingeboezemd om hier te komen aanvullen wat u van onze briefwisseling ontbrak;

Dat gij geen afschrift van mijne papieren hebt kunnen nemen, dewijl zij in handen zijn der Fransche regterlijke magt, die van dezelve kennis heeft genomen uitsluitend in het belang van *Frankrijk* en ze aan *niemand* heeft medegedeeld;

Dat de Heer DE THEUX geen ander afschrift van deze stukken heeft kunnen hebben, dan dat, hetwelk de Heer LEHON zou hebben *verkregen* van de agenten der policie, of hetwelk hij zou hebben doen ontvreemden aan de bureaux der voormelde policie, gedurende de 24 uren, die mijne papieren aldaar berustende zijn geweest, alvorens over te gaan in de handen van den Heer procureur des konings;

Dat de Heer BARTELS, indien hij geantwoord heeft op de vragen, die hem gedaan zijn, aangaande hetgeen men hem

voorlegde, als zijnde de inhoud der aan mijn huis in beslag genomene brieven, zulks heeft gedaan uit overmaat van inschikkelijkheid jegens het gezag, aangezien het afschrift dezer brieven, door *misbruik van vertrouwen* of door een *diefstal* verkregen, geenerlei kenmerk bezitten van echtheid.

Dit heeft uw Gouvernement volmaakt wel begrepen, toen het gepoogd heeft mij te grond te helpen, door mij in *Frankrijk* een staatkundig regtsgeding te berokkenen. Het afschrift van mijnen brief aan den Heer senateur Cassiers, een brief dien ik ongesloten gezonden had aan den Heer Bartels en dien deze niet aan zijn adres had besteld, is door uw Ministerie, 't welk denzelven tot grondslag wilde doen dienen voor deszelfs lage aanklagt, voorzien geworden van al de in dergelijk geval vereischte formaliteiten. Dit *eenige* stuk, 't welk bestemd was, om mij door de Septemberwetten te doen veroordeelen, als schuldig aan aanslag (*sic*) tegen de in *Frankrijk* gevestigde orde van zaken, was gelegaliseerd te *Brussel* en bij de Belgische ambassade te *Parijs*. Niets ontbrak er aan.

Het is u niet onbekend, Mijnheer, dat die voorgewende aanslag geenen anderen grond had, dan een eenvoudig gevoelen, 't welk door mij werd geuit in eenen vertrouwelijken brief, geschreven aan eenen Belg, over den gang van het Fransche Gouvernement, en waarin ik hem mijne vrees te kennen gaf, dat, indien dit Gouvernement *binnen één of ten hoogste twee jaren* onder eene nieuwe omwenteling kwam te bezwijken, *België* het eerste slagtoffer zoude zijn van de uitbreiding, tot welke deze revolutie *Frankrijk* voeren zou. Tusschen dit, en het ontwerp om zelf eene revolutie in *Frankrijk* te bewerken is een zeer groot verschil; en hoe zou ik zoodanig ontwerp koesteren, ik, die er straks negen jaren stil en ingetogen leef, en die het mijn pligt reken te zijn, mij de herbergzaamheid, welke men mij zou kunnen weigeren, waardig te maken door vreemd te blijven, zoo al niet aan de gevoelens, dan toch aan de pogingen der partijen, die hetzelve beroeren; ik, eindelijk, die deze herbergzaamheid te hoogste waardeer, omdat zij mij vergunt verwijderd te blijven van de schandelijkheden, die mijn land bedroeven, en aan welke, indien zij onder mijne oogen plaats hadden, ik mij niet zou kunnen onthouden een levendig aandeel te nemen. Doch laat ons voortgaan.

Digitized by Google

De brieven van den Heer BARTELS, waaraan u, Mijnheer, veel gelegen was, en omtrent welke ik u gaarne alle mogelijke uitleggingen zou gegeven hebben, waren van geenerlei belang voor de Fransche justitie, die de staatkundige policie in het buitenland niet in het harnas wilde jagen tegen eenen vreemdeling, even als zij ook zou geweigerd hebben eenen vreemdeling uit te leveren, die wegens een staatkundig misdrijf buiten *Frankrijk* beschuldigd mogt zijn. Ik heb bij deze gelegenheid in de Parijsche en Belgische dagbladen de verontwaardiging en den afkeer uitgedrukt, die elk regtschapen hart gevoelt, wegens de niet noembare wijze van handelen van uw Gouvernement tegen den Heer BARTELS en deszelfs verachtelijke aanklagt tegen mij.

Ofschoon ik van de rol van voornaamsten beschuldigde in eene Fransche zamenzwering, ben afgedaald tot de zeer ondergeschikte betrekking van zoogenaamden medepligtige in eene *ontworpene* eventuele beroering van *België*, zal ik mij daarom mijne positie niet minder ten nutte maken, om voor u de denkbeelden te ontwikkelen, die ik opentlijk heb aan den dag gelegd in het cabinet van den Heer regter ter instructie te *Parijs*, alhoewel deze magistraat geen verlangen uitte om dezelve te kennen.

Gij zult mij toestemmen, Mijnheer, dat wij, de Heer BARTELS en ik, zonderlinge zaamgezworenen zijn: het is niet in geheime gezelschappen, dat wij den opstand beramen tegen de willekeur, maar wij prediken denzelven opentlijk en zelfs van de daken; wij corresponderen over de middelen om het absolutisme aan te tasten, niet door buitengewone renboden, maar langs den algemeenen weg der *koninklijke* brievenpost; wij spannen zamen tegen de lafhartigheid en het verraad van het Gouvernement, onder den blooten hemel en *coram populo;* wij maken onze plannen van uitvoering openbaar in de dagbladen, en als een geluk, grijpen wij de gelegenheid aan, welke ons veroorlooft om onze overtuiging en onze inzigten voor de regtbanken bloot te leggen. De Heer BARTELS heeft er, zoo min als ik, een geheim van gemaakt, wat wij beide wilden. Nooit zullen wij vreezen te veel bekend te zijn, maar wel van niet genoeg gekend en inzonderheid van miskend te worden. Want er zijn lieden, die er belang bij hebben om

Digitized by Google

ons kwalijk te doen beoordeelen, en daarom moeten zij de wereld te onzen koste bedriegen. Om haar van de hierdoor ontstane dwaling terug te brengen, moeten wij tot op den bodem onzer harten doen lezen en daartoe behoeven wij slechts de woorden zamen te vatten , die wij elken dag bezigen.

Als *revolutionairen* hebben wij al onze vermogens aangewend, opdat de volksomwenteling van 1830, die LEOPOLD voor WILLEM in de plaats heeft gesteld, den volke wat meer wezentlijks zoude aanbrengen dan eene verandering van vormen en namen. Wij willen de veroveringen der September-revolutie behouden, ten einde elke andere revolutie in het vervolg nutteloos en alzoo onmogelijk te maken. Wanneer het bewind het door eene revolutie verkregene poogt te ontfutselen, wanneer het die revolutie zoekt af te breken of te bezoedelen, en den voortgang te verhinderen der maatschappelijke verbetering, dan is het zelf, en wel alleen, de verstoorder der ware orde en de vijand der menschelijke maatschappij, welker inrigting en instandhouding niet anders kan plaats hebben, dan door het verstand en de vrijheid.

Maar sedert verscheidene maanden was het in *België* zelfs niet om vrijheid, het was er eeniglijk om onafhankelijkheid te doen. Ook zeiden wij, reeds bij den aanvang van den nationalen strijd, dat, zelfs al ware het bewind er despotisch geweest, mits het zich opregtelijk *Belgisch* betoonde, wij ons, en van goeder harte, met hetzelve zouden vereenigd hebben, hadde het zich wederkeerig aan ons verbonden tegen den buitenlandschen vijand. Zoo riep ik, vóór tien jaren, van uit dezelfde gevangenis, waar *uwe justitie* thans den Heer BARTELS opgesloten houdt, al de Belgen op, rondom den troon van WILLEM, die hen wel is waar onderdrukte, maar die, en daaraan twijfel ik geen oogenblik, de onschendbaarheid van het koningrijk der *Nederlanden* zou verdedigd hebben, tegen de BOURBONS van den ouderen tak, wier onvrijzinnig Ministerie zich in *Frankrijk* zocht te populariseren door de verovering der Belgische provinciën. Na de zegepraal der onafhankelijkheid onder de NASSAUS, zouden wij dan tegen hen den binnenlandschen twist over onze regten weder hebben voortgezet met denzelfden ijver als te voren.

Ik stelde zoo even als eene daadzaak vast, dat het Gouver-

Digitized by Google

nement van WILLEM nationaal zou geweest zijn. Sedert lang vermoedden wij, de Heer BARTELS en ik, dat het Gouvernement van LEOPOLD zulks niet zou wezen. Wij verklaarden toen, dat, indien het aan zijnen lastbrief ontrouw wierd, door ons aan den vreemdeling prijs te geven, wij zelve dien lastbrief zouden vervullen en zonder deszelfs medewerking den vreemdeling weêrstand zouden bieden, en indien het zijnen pligt schond, door ons aan den vreemdeling over te leveren, waren wij gereed om tegen hetzelve op te trekken, eer wij nog zouden optrekken tegen de Hollanders en de Pruisen, welker meest te duchten hulpbende het zou geworden zijn, als zijnde onze geheimste, onze trouweloosste en gevaarlijkste vijand.

Onze ontwerpen, want ik maak er in 't minst geen geheim van, het was hier nu geen *gevoelen* meer, zoo als in den beruchten brief, uit welken de Heer NOTHOMB, minister der Belgische justitie en te gelijker tijd *verklikker* bij de Fransche staatkundige policie, de élementen heeft geput voor zijne lasterlijke aanklagt, het waren inderdaad ontwerpen; onze ontwerpen, zeg ik, kunnen in deze woorden worden te zamen gevat: *Met* het Gouvernement, indien het zich krachtvol betoont en zoo het zulks opregtelijk doet; *zonder* het Gouvernement, indien het zich nietig aanstelt; *tegen* het Gouvernement, indien het aan de vreemde mogendheden is verkocht. Is het nationaal en sterk, zoo moet men het bijstaan; is het zwak en angstvallig, zoo moet men handelen in deszelfs plaats; is het vijandig en verraderlijk, zoo moet men het omverwerpen. De beweging, welke wij onderhielden, veeleer dan dat wij dezelve deden ontstaan, want zoo lang het laatste protocol niet was aangenomen, vervolgde de revolutie haren loop; deze beweging was dus en was altijd voorwaardelijk. *Trouw en aanhankelijkheid* zou onze leus geweest zijn, indien LEOPOLD den volkswensch had uitgedrukt; *opstand* werd dezelve, van het oogenblik af, dat LEOPOLD meinëedig werd, dat hij der natie loog, dat hij het volk en het leger bedroog, om hen zonder tegenweer over te leveren aan de vijanden, aan de schande en den ondergang, Wij wilden geene revolutie *quand même*....., of als doel; maar wij deinsden niet terug voor eene revolutie, zoodra zij onvermijdelijk, noodig en het eenige middel mogt geworden zijn ter redding van het vaderland en

Digitized by Google

van de eer, ter handhaving der intégriteit van het grondgebied, zoodanig als de revolutie hetzelve heeft afgepaald, en ter instandhouding van deze revolutie zelve, als de eenige bron van onze vrijheid en van onzen voorspoed. Wij hadden ons aan LEOPOLD onderworpen, zoo lang hij in de oogen des volks de revolutie van September vertegenwoordigd had, en uitsluitelijk omdat hij haar vertegenwoordigde. Ziedaar waarom wij, van het oogenblik af, dat er niet meer te twijfelen viel aan zijne voornemens, om deze revolutie aan te tasten, dat wil zeggen, haar te dooden (want men scheurt eene revolutie niet vaneen, zonder dat zij geheel bezwijkt) van het oogenblik af, dat hij met een gedeelte des volks heeft handel gedreven, om zich uit het overschot een koningrijkje zamen te stellen, zijne des te heviger tegenstanders zijn geworden, naarmate wij meer gehecht waren aan de belangen der revolutie en des volks. Wij waren daarom niet veranderd: bij ons gold, even als altoos, de September-revolutie vóór alles en boven alles, met LEOPOLD indien het zijn moest, maar nooit LEOPOLD zonder de revolutie. Komt u, Mijnheer de advocaat-generaal, dit niet klaar en duidelijk voor?

Voorts was ik, en altoos ik, degeen die den Heer BARTELS heeft aangespoord. Naar mijn oordeel, ging hij nimmer spoedig, nimmer ver genoeg. Ik denk — maar dit is wederom slechts een gevoelen, en anders niet dan een mij bijzonder eigen gevoelen, en 't welk den Heer BARTELS in 't minst niet schuldiger maakt, dan hij inderdaad is — ik denk, dat hij even zoo veel lust had als ik, om de zaak voort te zetten, en dat, zoo hij al niets meer of niets beters heeft gedaan dan een adres aan het leger, dit daaraan moet worden toegeschreven dat hij de zaken en de menschen tegen zich had, de menschen, die wel begeerden wat hij wilde, maar die het niet durfden willen gelijk hij. Ziedaar, naar mijne wijze van zien, waarom de Heer NOTHOMB en zijne handlangers hem in de gevangenis hebben gezet. Dit, dunkt mij, is evenzeer klaar.

Het Belgische volk heeft het Hollandsche juk afgeschud, toen WILLEM het fundamenteel verdrag had verbroken, waarbij *België* en *de Vereenigde provinciën* tot één koningrijk waren *zamengesmolten*, of liever onderéén vermengd. Dit was ge-

bruik maken van het regt, 't welk ieder volk bezit, om zich tegen de willekeur te verzetten. Aan zich zelf teruggegeven, riep het Leopold om den ledig staanden troon te bezetten. Doch, daar nu Leopold niets is, dan uit kracht van het regt, 't welk de Belgen hadden, om zijnen voorganger weg te zenden, kunnen zij dan dit regt, 't welk zij nog bezitten, dat steeds hetzelfde en onvernietigbaar is, niet inroepen om Leopold op zijne beurt weg te zenden, ingeval hij evenzeer de constitutionele wetten mogt hebben verkracht, die hem aan hen verbonden? Antwoord gij zelf, Mijnheer; het zal even zoo klaar zijn als het voorgaande.

Wel nu, Mijne Heeren van het parquet, het is nog duidelijker, dat uw Gouvernement, het Gouvernement van Leopold, 't welk uit de revolutie van September is voortgekomen, en waarin de bevestiging van het revolutionair beginsel ligt opgesloten, een ligtgeloovig en edelmoedig volk, een dapper en onergdenkend leger op de schandelijkste en lafhartigste wijze heeft bedrogen, zoo zelfs, dat de geschiedenis van geen volk daarvan een tweede voorbeeld oplevert, en zich door hetzelve de kosten van het verraad, welks slagtoffer het is, duur laat betalen. Het is een wezentlijke aanslag, niet tegen eenige menschelijke instelling, die uit haren aard vatbaar is voor verandering en verval, maar tegen de menschelijkheid zelve, die noodzakelijk onschendbaar en eeuwig is, die de oorsprong is van alle regt en van iedere op het regt gegronde maatschappij.

En het regt, Mijnheer, verandert niet van natuur met de omstandigheden: is het wettig, dan is het zulks altijd in denzelfden graad en onveranderlijk, onverschillig wanneer, door wien of tegen wien ook ingeroepen.

Ook heb ik de beginselen, welke ik hier blootleg, als zijnde aan den Heer Bartels en mij gemeen, bestendig beleden in mijne oppositie, zoowel tegen het erkende absolutismus van 1815 als tegen de constitutionele schelmstukken van 1830, zoowel tegen de monarchie, zich noemende *volgens Goddelijk regt*, als tegen de zoogenaamde *populaire* monarchie, zoowel tegen de koningen van wege de diplomatie van het congres van *Weenen*, als tegen de koningen van wege de diplomatie der conferentie van *Londen*, onder Willem zoo wel als onder Leopold.

Digitized by Google

Indien het Belgisch Gouvernement bevolen heeft, om op deze elementen een proces wegens zamenzwering te bouwen, dan moet het de *lieden des konings*, zoo als men ze noemt, al voor zeer bekwaam rekenen; en zoo men, om aan hetzelve te gehoorzamen, in ernst handen aan het werk slaat, dan moet de bekwaamheid dezer lieden door hunne slaafschheid nog worden overtroffen.

Wat u betreft, Mijnheer, de advokaat-generaal, van wiens aanzijn ik zelfs geen kennis droeg, vóór dat gij u met de zaken van den Heer Bartels en de mijne moeidet, ik heb u, in de vooronderstelling, dat gij mij evenmin kendet, alle mogelijke opgaven willen verschaffen om u in staat te stellen de zending te vervullen, waarmede gij belast zijt geworden, door mij aan u te vertoonen zoodanig als ik ben, zonder sluijer, zonder blanketsel en zonder eenige achterhoudendheid.

Onbekwaam om te zeggen *wat niet waar is*, heb ik het mij bovendien tot eenen pligt gesteld in dezen brief *de geheele waarheid* te zeggen. Gij moogt het gelooven, Mijnheer; want hetgeen ik geschreven heb ten tijde van Willem, namelijk, dat er meer opregtheid en eer is in mij, dan in al de Gouvernementen en al de koningen te zamen, is heden waar even als het toen waarheid was.

De Potter.

P. S. (18 April). Deze brief, Mijnheer, werd, twee of drie dagen na dien welks datum hij draagt, door mij gezonden aan het dagblad *le Belge*, om daarin te worden opgenomen; maar uw Ministerie, 't welk, onder andere regeringsbenoodigdheden ten gebruike van het despotismus, ook een *cabinet noir* aan het postkantoor heeft opgerigt, liet denzelven eenvoudig onderscheppen. Dit is intusschen zeer onhandig: want het had de middelen niet om mij te beletten een bijna woordelijk afschrift van mijnen brief, hetwelk ik deze verklaar te zijn zijdelings aan hetzelfde adres te doen geworden. En wat de zedelijkheid van zoodanig eene handelwijze aangaat, deswege verklaar ik mij voor u niet; ik heb zulks gedaan door middel van de drukpers, en ik denk wel begrepen te zullen worden, zelfs door diegenen,

Digitized by Google

welke artikel 22 van de constitutie niet kennen.

Gedurende de laatstverloopene tien dagen, heeft de Heer NOTHOMB, na *alle schaamte te hebben afgelegd*, op eene diplomatieke wijze, door den Heer LEHON, die sedert lang in deze knoeijerijen *van hooger hand* bedreven is, om mededeeling doen verzoeken van de brieven van den Heer BARTELS. Het Fransche Gouvernement heeft zich terstond beijverd, om op mijne papieren andermaal beslag te doen leggen, zelfs terwijl zij zich nog in handen der regterlijke magt bevonden, in afwachting der ordonnancie, welke mij buiten regtsvervolging stellen zou. Van mijne zijde had ik er slechts regt op na de uitvaardiging dezer ordonnancie. En daar het nu te laat was om mij in den regel tegen de afgifte der stukken te verzetten, moest ik mij vergenoegen met krachtig te protesteren tegen deze schending van mijn eigendom. Zal de Heer Minister zegelbewaarder verder gaan? Ik weet het niet. Maar wat er moge gebeuren, ik zal ten einde toe en door al de middelen, welke de publiciteit mij aanbiedt, de heimelijke listen aan den dag brengen van een schaamteloos Gouvernement, om tot iederen prijs een onberispelijk burger in het verderf te storten.

D. P.

Digitized by Google

(47) *)

Zie bladz. 133.

WAT ZAL ER VAN BELGIE WORDEN?

Om te weten, welk lot aan de Belgische provinciën in de toekomst is beschoren, heeft men slechts hare vroegere geschiedenis te raadplegen. Het volk, dat dezelve bewoont, is niet wezentlijk veranderd van karakter, zeden of godsdienst; het is dus onbetwistbaar dat, behoudens verschil in bijzonderheden, aan den vooruitgang van den geest en de toeneming in kennis verschuldigd, het gros der gebeurtenissen, door de voortdrijving der massa's veroorzaakt, morgen zal zijn gelijk het gisteren was, gelijk het was vóór vijftig, vóór honderd jaren en meer.

De Belgen willen in hun land de vrijheid; burgerlijke en godsdienstige vrijheid; vrijheid voor personen, huisgezinnen, associatiën, gemeenten en provinciën. Vóór 1830 waren zij nog niet hooger gestegen, maar ook waren zij vrijwillig niet lager gedaald.

Bij het behoud van hunne gewoonten, hunne vrijheden, hunne privilegiën, hunne wetten, hunne instellingen, hechtten de Belgische gewesten er geen gewigt aan, of de *Souverein*, die hen onder zijnen schepter vereenigde, al of niet in hun midden geboren was, of hij daar of elders zijne woonplaats had en welken titel hij overigens droeg. Het was hun genoeg vrij te zijn en vrij te blijven; en tot dien prijs zwoeren zij hem trouw, bewezen hem de bepaalde hulde en betaalden in geld en in manschappen de schatting, waaromtrent overeengekomen was. De Souverein beschermde hem met zijne magt; zij beloonden hem met hunne aanhankelijkheid.

---

*) Deze 47ste Bijlage bestaat uit meer stukken, als: *nog al eens* een overzigt van hetgeen met *België* sedert 1830 heeft plaats gehad; dan over de republiek en dat het geen eerzucht was, die den Schrijver kwelde, vervolgens over den *Eclaireur* en den *Messager de Gand* enz. Wij hebben hier en op eene enkele andere plaats verder alle herhaling en bladvulling vermeden.

Vertaler.

Digitized by Google

Maar dit alles geschiedde onder de meer of min uitgedrukte voorwaarde, dat hij hunne regten zou eerbiedigen; *zoo niet, dan niet.*

Laat ons nu de geschiedenis raadplegen: *Spanje* wilde de gewetens der Belgen geweld aandoen, dewijl het vreesde, dat, met de godsdienstige hervorming, een oproerige geest in de provinciën zou doordringen, welker vrijheid het overigens poogde te ondermijnen. Een langdurige en verschrikkelijke oorlog en het verlies van de helft dezer provinciën was het gevolg van dit gebrek aan voorzigtigheid en trouw.

Oostenrijk daarentegen zocht zelf de denkbeelden en de eeredienst te hervormen, ten einde gerustelijk te regeren, in den zin, zoo als men dat heden noemt, van een verlicht despotismus. Maar de Belgische provinciën bewezen hetzelve, dat zij even zoo min *op bevel* wilden vooruitgaan, als achteruit gaan of staande blijven; dat de voornaamste hunner vrijheden, die, waaruit al de overige voortvloeijen, de vrijheid was van te denken en te gelooven; en zij stonden op om dezelve te handhaven.

Holland volgde het voetspoor van *Oostenrijk* en beging dezelfde misslagen. Het waande de wetten, de zeden en de godsdienst te kunnen opdringen van de Bataafsche provinciën, welke het congres van *Weenen* met de Belgische provinciën tot één volk had zamengesmolten, en uit welke gedrogtelijke vermenging het koningrijk der *Nederlanden* was voortgekomen. — De omwenteling van 1830 was daarvan het onvermijdelijk gevolg.

In September heroverden de Belgen niet alleen hunne vrijheid, maar ook hunne volkomene onafhankelijkheid en een volksbestaan *in hope.*

Maar toen *België* door de revolutie was geconstitueerd, was het te zwak om wederstand te bieden aan de vijanden van deszelfs bestaan en van deszelfs voorspoed.

Deze trachtten het nog te verzwakken; en in overeenstemming met het Gouvernement, dat zij het hadden opgedrongen, deden zij het eenen schandelijken zelfmoord begaan.

De revolutie is niet meer; en *België*, dat door en voor dezelve was voortgebragt, is zelf niets meer dan een zwak ligchaam zonder beginsel van zamenhang en leven, en den staat der ontbinding te gemoet gaande.

Digitized by Google

Hoe trager deze ontbinding nadert, des te smartelijker en droeviger zal de doodsstrijd zijn van het koningrijk van Leopold.

Er blijft dus voor de Belgische gewesten niets anders over dan deze ontbinding zoo veel mogelijk te verhaasten. Hun materiëel belang, het eenige 't welk men hun ter verdediging gelaten heeft, maakt zulks gebiedend noodzakelijk.

Laat hen rondom zich uitzien naar eene Mogendheid, die ze aan zich verbinde met bondgenootschappelijke banden en hen onder hare Souvereine voogdijschap neme. *Frankrijk*, *Engeland*, *Holland*, dat is om 't even. Mits de Belgische provinciën hare wetten behouden en de vrijheid om dezelve te hervormen, alsmede het regt om zich zelve te regeren en te besturen, zullen zij het hooge protectoraat erkennen van al wie haar het bezit dezer kostbare goederen zal waarborgen, en zij zullen hem hare nijverheid en hare liefde wijden.

Altoos onder voorbehoud van het oproerig: *zoo niet*, *dan niet!* waarvan de Belgen nimmer afstand zullen doen, en dat hen te allen tijde tot het getrouwste volk gemaakt heeft van dengenen, die hunne regten eerbiedigde, maar ook tot het onrustigste tegen dengenen, die dezelve schond.

De Belgische provinciën (ik spreek van de *negen geheele* provinciën, die zich van het koningrijk der *Nederlanden* van 1815 hadden afgescheiden) zouden een zeer schoon toevoegsel zijn tot de kroon van eene der drie door mij genoemde Mogendheden.

Maar zonder eene verstoring der rust van *Europa*, zouden noch *Frankrijk* noch *Engeland* deze vereeniging beproeven, alhoewel dezelve hun evenzeer zou passen als zij *België* redden zou.

Slechts *Holland* blijft dus over.

Doch zou *Holland* de Belgische provinciën aan zich weten te hechten door zich redelijk en regtvaardig jegens dezelve te betoonen? Zou het het vertrouwen der eerlijke lieden, der opregte en onbaatzuchtige patriotten weten te winnen, door de diensten of liever de slaafsche dienstbaarheid af te wijzen van de hovelingen van allerlei slag, die *België* hebben verraden om de gunst van Leopold te verdienen, die Leopold zouden verraden om in gunst te geraken bij Willem, en die daarna Willem zouden verkoopen aan den eersten, die hun eenen titel meer, eenen hoogeren rang of eene vermeerdering van traktement beloofde?

Digitized by Google

Gij wilt dus, zal men tot mij zeggen, eene tegen-omwenteling en de herstelling der orde van zaken van 1815? Goede hemel! neen; niets van dat alles. De tegen-omwenteling zou eene misdaad geweest zijn *toen zij mogelijk was*, dat is te zeggen zoo lang de revolutie nog in wezen was. Waartoe zou thans eene tegen-omwenteling dienen, nu van de verledene revolutie geen spoor meer is overgebleven? De herstelling van het koningrijk der *Nederlanden* volgens de congressen van *Weenen* en van *Londen* zou voor *België* eene wezentlijke ramp zijn, zelfs na de aanneming der 24 artikelen. Beter ware het dan door *Frankrijk* veroverd te worden; beter zelfs, wat voor hetzelve het ergste ter wereld is, namelijk de uittering en het koud vuur onder LEOPOLD.

Maar het behoud van de weldaden der revolutie van September, met de zekerheid van dezelve niet weder te zullen verliezen, welken naam men daaraan overigens gelieft te geven, zal daarom niet minder de wettiging zijn van het onomstootelijk beginsel der souvereiniteit des volks, dat zich zelven trapsgewijze emancipeert en aan het Gouvernement, 't welk het aanneemt, de grenzen afbakent der magt, door middel van welke dit bewind de orde zal hebben te doen heerschen ten nutte der vrijheid.

Eindelijk, men moet leven; dit is de eerste behoefte voor de volken, zoowel als voor bijzondere personen. *België* nu is, zonder gemeenschap, zonder uitwegen, zonder de wezentlijke en algeheele vrijheid der *Schelde*, onfeilbaar veroordeeld ten ondergang, en de Belgische patriotten bekreunen er zich weinig om of eenigerhande doodgeboren koningrijk al of niet op de aardrijkskundige kaarten staat aangeteekend, en of de dynastie van LEOPOLD al of niet prijkt in de hofalmanakken. Zij willen de vrijheid en het geluk van hun vaderland, van *de Belgische provinciën*, en beloven dengenen getrouwelijk te zullen ondersteunen, die *België* een duurzaam en welvaart aanbrengend bestaan verzekert, onder de *gewaarborgde* voorwaarden van vrijheid en eer, van regtvaardigheid en nationale waardigheid.

DE POTTER.

April 1839.

Digitized by Google

(48)

Zie bladz. 150.

ONTWERP VAN BONDGENOOTSCHAPPELIJK VERDRAG

TUSSCHEN

DE BELGEN EN DE HOLLANDERS.

De provinciën, die vóór 1830 eenen enkelen staat uitmaakten, door eene gemeene grondwet werden bestuurd, en thans in twee onderscheidene Staten zijn gescheiden, vereenigen zich op nieuw, maar door eenen bondgenootschappelijken band, en hernemen de benaming van *Koningrijk der Nederlanden*, op de volgende voorwaarden.

AFZONDERLIJKE OPNOEMING DER CONTRACTANTEN.

I.

Van de eene zijde, de provinciën *Noord-Braband*, *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Vriesland*, *Overijsel*, *Groningen* en *Drenthe*, onder den naam van *Batavia*, Bataafsche provinciën of *Noordelijke provinciën*.

Van de andere zijde, de provinciën *Zuid-Braband*, *Limburg*, *Luik*, *Oost-Vlaanderen*, *West-Vlaanderen*, *Henegouwen*, *Namen*, *Antwerpen* en *Luxemburg*, onder den naam van *België*, *Belgische provinciën* of *Zuidelijke provinciën*.

Van weêrszijde behouden deze provinciën de grenzen, welke zij hadden op den 1 Januarij 1830.

VRIJHEID DER VOLKEN.

II.

Ieder der twee verbondene Staten oefent zijne Souvereiniteit uit.

Dat wil zeggen, dat hij zijne wetten behoudt of dezelve

Digitized by Google

verandert volgens zijne tegenwoordige staatsregeling, desniettemin zich gedragende naar het tegenwoordig verdrag, 't welk wordt erkend als de opperste grondwet der beide bovengenoemde Staten.

REGERING.

III.

Er is voor de twee verbondene Staten slechts één hoofd der uitvoerende magt.

De Koning der *Nederlanden* zal in diengenen der beide Staten, waar hij niet resideert, vertegenwoordigd worden door eenen Gouverneur-Generaal of onder-Koning, door hem te benoemen.

De civiele lijst des Konings zal uitsluitend ten laste komen van den Staat, waar de Koning zijn verblijf zal gevestigd hebben.

Het traktement van den Gouverneur-Generaal of onder-Koning zal komen ten laste van den Staat door hem bestuurd.

BROEDERSCHAP DER VOLKEN.

IV.

Alle tolliniën tusschen de twee Staten, worden opgeheven.

V.

De staatkundige regten worden verkregen van den eenen Staat naar den anderen, enkel door een jaar inwoning, na het voornemen daartoe te hebben te kennen gegeven.

VI.

De wetenschappelijke, letterkundige en kunst-eigendom van het eene der twee volken, wordt door het andere bijzonderlijk beschermd.

Digitized by Google

GELIJKHEID DER VOLKEN.

VII.

Ieder wetgevend ligchaam vaardigt af vijf pensionarissen.

Zij worden bezoldigd door den Staat, dien zij vertegenwoordigen.

Het collegie der tien pensionarissen neemt den titel aan van *Bondgenootschappelijk congres.*

De eerste benoeming tot het congres geschiedt voor drie jaren zonder vernieuwing.

Ten einde van drie jaren treedt voor iederen Staat een lid af en is weder verkiesbaar.

Het eerst aftredend lid is het jongste, en zoo vervolgens tot dat deze aftreding rondgegaan zij.

VIII.

Het Bondgenootschappelijk congres beslist oppermagtig, bij meerderheid van stemmen, en zonder dat eenige stem eenig overwigt heeft, alles wat het Bondgenootschap in 't algemeen betreft.

En bepaalt in 't bijzonder:

1°. Het gewapend contingent van ieder volk, bestemd ter gemeene verdediging;

2°. De regten op den invoer in het Koningrijk der *Nederlanden*, zich daarbij zoo veel mogelijk grondende op het beginsel van vrije mededinging.

IX.

Indien eene der deputatiën met eenparigheid van stemmen de scheiding vraagt;

Zal de wetgeving van den impetrerenden staat vernieuwd worden.

Deze zal over de scheiding beraadslagen, ten minste zes maanden vóór zij eene nieuwe vertegenwoordiging benoemt in het Bondgenootschappelijk congres.

En indien na zes maanden eener tweede discussie in den

Digitized by Google

boezem van het congres, de nieuwe vertegenwoordiging andermaal eenstemmig den eisch herhaalt,

Zal de scheiding haar beslag hebben bekomen door de eenvoudige notificatie dezer eenparigheid van stemmen.

X.

De tegenwoordige fundamentele overeenkomst zal kunnen veranderd worden op de volgende voorwaarden:

1o. Eenstemmigheid van het congres bij het vragen der veranderingen, die altoos volkomen behooren uitgedrukt te wezen;
2o. De ontbinding der twee wetgevende ligchamen;
3o. De benoeming van een nieuw Bondgenootschappelijk congres;
4o. De eenparige aanneming door dit congres van de veranderingen door het voorafgaand congres voorgesteld.

XI.

Alles wat betreft de schuld der oude vernietigde gemeenschap, de Koloniën en de Marine, zal door het Bondgenootschappelijk congres geregeld worden met volstrekte meerderheid van stemmen, na ten minste een jaar overwegens.

Het congres zal insgelijks den toestand der geldmiddelen constateren van ieder der twee Staten, op het oogenblik van de herstelling der nieuwe gemeenschap in den federativen vorm.

REGLEMENTAIRE BEPALINGEN.

XII.

Het Bondgenootschappelijk congres is eene blijvende vergadering.

De beraadslagingen geschieden in het openbaar.

De leden teekenen hunne stemmen.

De President wordt benoemd met volstrekte meerderheid van stemmen.

Digitized by Google

Hij draagt den naam van Raadpensionaris.

In geval de stemmen gelijk zijn, zijn er twee Raadpensionarissen, die elkander bij elke volgende zitting afwisselen in het bekleeden van het voorzitterschap.

XIII.

Het Bondgenootschappelijk congres zal deszelfs zittingen houden gedurende een jaar in den eenen Staat en het volgend jaar in den anderen.

De eerste residentie zal door het lot worden bepaald.

XIV.

Voor het overige maakt het Bondgenootschappelijk congres zelf zijn eigen reglement.

BEKRACHTIGING.

XV.

Het tegenwoordig verdrag zal bekrachtigd worden door de aanneming der twee wetgevende magten.

Gedaan, enz. . . . .

Digitized by Google

(49)

Zie bladz. 152.

NOTA.

TOEVERTROUWD AAN DEN HEER * * *.

België, zoo als het door de vier-en-twintig artikelen is vaneen gescheurd, te gronde geholpen en onteerd, kan niet lang bestaan. Het is stoffelijk en zedelijk onmogelijk.

De revolutionaire geestkracht hetzelve verlaten hebbende, is het genoodzaakt rondom zich den wezentlijken steun te zoeken, die voor hetzelve onmisbaar is en dien het niet heeft weten te vinden in zich zelven.

Om te handhaven wat de revolutie hetzelve heeft aangebragt *de vrijheid*, behoeft het kracht, en deze heeft het verloren: want het kan zelfs niet meer hopen eenige geestdrift te zijner gunste bij de naburen te zullen verwekken.

Wat zouden zij van hetzelve te verwachten hebben, daar het zich zelve verlaten heeft?

Holland alleen kan zich met *België* willen vereenigen, omdat het alleen belang heeft bij deze vereeniging, naardien de veroveringzuchtige *beweging* der Franschen *België* en *Holland* en de dynastie welke er regeert, evenzeer bedreigt, spoediger dan men misschien verwacht en zeker in eene meer of min verwijderde toekomst.

Wat zou er van het Koningrijk *Holland* worden, wat zou zelfs *Holland* zijn, met *Frankrijk* tot aan den *Moerdijk*?

De vereeniging der twee landen zou *Bondgenootschappelijk* kunnen zijn, uit kracht van een grondverdrag, waarbij de *gelijkheid* en de *souvereiniteit* van ieder volk, onder hetzelfde Gouvernement, zou geheiligd en gewaarborgd worden.

De vereeniging zou ook innig kunnen zijn.

Maar dan zou zij gegrond moeten wezen op de billijkheid, dat is, op eene nationale vertegenwoordiging in evenredigheid tot de bevolking.

Deze voorwaarde aangenomen en de verkiezingen in de bei-

Digitized by Google

de landen *regtstreeks* gedaan zijnde, zou de Belgische staatsregeling, als zijnde van de twee grondwetten de beste, artikel voor artikel worden onderworpen aan de debatten der gemeene *constituerende* wetgeving; en behoudens de wijzigingen die zij, *des noodig*, zou ondergaan, zou zij van den staat van *ontwerp* overgaan tot dien van nieuwe *grondwet*, voor de achttien alsdan, door den wil en naar het gevoelen der beide volken, andermaal vereenigde provinciën.

De denkbeelden, welke ik hier voorstel, houd ik niet alleen voor waar, maar ik geloof tevens, dat dezelve even gemakkelijk zouden kunnen worden toegepast als deze toepassing in de gegevene omstandigheden *dringend noodzakelijk* is.

Nogtans zullen zij worden afgewezen als zoo vele *utopia's*, zoo lang er niet een hoog geplaatst man optreedt, een man van verstand en moed, die begrijpt, dat er, bij de tegenwoordige anarchie van den geest en het geweten, geen Gouvernement mogelijk is, dan door de vrijheid, en die, dit middel ter verkrijging van orde en magt opentlijk aangrijpende, aan *Europa* een voorbeeld geeft, dat hetzelve tot in deszelfs grondvesten zou beroeren.

Europa behoort aan hem, die hetzelve zal aannemen *zoodanig als het is*, dat wil zeggen, als het despotismus verwerpende en de vrijheid nog niet bezittende, maar haar willende zoeken waar het meent haar te zien, en het zich daar *vrijwillig* willende toeeigenen. Deze alleen zal de, voor het behoud der maatschappij onmisbare materiële orde kunnen handhaven, zoo lang de onregelmatige arbeid duurt der zedelijke reorganisatie, waarvan geene menschelijke magt het regt of het vermogen heeft uitsluitend het bestuur op zich te nemen.

Ik vertrouw deze regels gaarne toe aan den Heer * * *, die dezelve, naar ik opregtelijk wensch, zal weten te doen gelden. Want mijne staatkunde, altoos in overeenstemming met mijne zedekunde, strekt geheel en al tot verzoening, en vereeniging, maar eene duurzame vereeniging, daargesteld ten gevolge eener gevoelde behoefte, gesloten met toestemming op een helder inzigt der zaak gegrond, en bevestigd door de volkomenste regtvaardigheid.

Alles komt dus kortelijk hierop neder:

Digitized by Google

Bondgenootschap, en in dat geval, *volstrekte gelijkheid* der contracterende volken, die hunne instellingen behouden of wijzigen, naar het hun goeddunkt;

Of,

Hereeniging en alsdan *billijke vertegenwoordiging* en eene gemeene wet, aangenomen door een nationaal congres.

In beide gevallen, algemeene goedkeuring, eerstelijk door de wetgevende magten, hetzij gescheiden, hetzij vereenigd, en vervolgens bekrachtigd, ten minste stilzwijgend, door het volk.

Deze grondslagen aangenomen zijnde, koester ik van mijne landgenooten een te goed gevoelen om niet te gelooven, dat zij met geestdrift de eenige kans tot behoudenis zouden aangrijpen, die zich aan *België* en welligt aan *Europa* aanbiedt.

De Potter.

Parijs, den 7 Mei 1839.

(50)

Zie bladz. 182.

VERKLARING DER MAATSCHAPPELIJKE BEGINSELEN VAN REGTVAARDIGHEID EN DER REGTEN, DIE UIT DEZELVE VOORTVLOEIJEN.

INLEIDING.

Het maatschappelijke vraagstuk kan, mijns bedunkens, vervat worden in deze woorden: *Het geluk door de vrijheid.*

De vrijheid om slechts ongelukkig te wezen, zou eene even wreede misleiding zijn van den kant des Gouvernements, die dezelve mogt verleenen, als het voor zekere tegen de regelen strijdige en onvolkomene organisatiën eene jammerlijke vrijheid is, welke de natuur haar laat, om slechts kwaad te doen.

Het geluk door het despotismus bevat eene tegenstrijdigheid: want de mensch kan bij brood alleen niet leven; hij heeft hoo-

Digitized by Google

gere behoeften, en die even sterk om bevrediging roepen als zijn eetlust. Zonder waardigheid dus, en bijgevolg zonder vrijheid is er geen geluk mogelijk.

De orde door het despotismus laat zich niet begrijpen, dan wanneer er sprake is van werktuigen, welker gang door den mechanicus vooraf en onherroepelijk is bepaald.

Wanneer de menschen uurwerken zullen geworden zijn, dan zal het despotismus het beste der Gouvernementen wezen.

Tot zoo lang zal men vrijheid behoeven als middel om dagelijks zoo veel mogelijk het doel te naderen, 't welk men nooit volkomen zal bereiken, te weten: *het gelijkelijk en volmaakt welzijn van allen.*

Intusschen is tot heden toe eeniglijk het despotismus ingeroepen, zelfs door de mannen die het best gezind waren om den mensch als lid der maatschappij gelukkig te maken.

Sedert langen tijd, heeft men slechts kunnen gelooven aan de mogelijkheid van het despotismus van een enkel persoon of ten minste van eene enkele caste, een despotismus, 't welk zich onder verschillende vormen heeft vertoond, gewijzigd naar den staat der verlichting en beschaving, maar 't welk in den grond steeds hetzelfde was.

Sedert 1789 heeft *Europa* een ander systema zien opkomen, dat van *de Souvereiniteit des volks.*

En voorwaar, de voorstanders van dit nieuwe middel tot orde en maatschappelijk geluk door dwang en geweld, waren vrijzinniger dan hunne voorgangers, daarin dat zij de magt aan een grooter aantal personen toevertrouwden, en zij door het getal meesters te vermeerderen dat der slaven verminderden.

Maar het was altoos despotismus en hetzelfde despotismus.

Inderdaad, de uitvinders van de Souvereiniteit des volks aarzelden geenszins om van hun werk opentlijk tot definitie te geven: *het despotismus der meerderheid.*

In geval nu de meerderheid eene ongerijmde uitspraak doet (hetwelk niet onmogelijk is), zal dan de ongerijmdheid daarom meer waarheid behelzen? Indien de meerderheid een onregtvaardig bevel uitvaardigt, zal het daarom regtvaardiger zijn?

Laat een geheel volk, één burger uitgezonderd, eene wet maken, welke dien burger van zijn onschendbaar en onver-

Digitized by Google

vreemdbaar regt berooft van te denken wat hij wil en zijne gedachten openbaar te maken, van te gelooven wat hij voor waar houdt, zijn geloof te belijden en te trachten hetzelve uit te breiden, zal daarin minder dwingelandij gelegen zijn, dan dat een Koning, een Paus, eene Kerkvergadering of een groot-Inquisiteur hun geloof en hunnen wil aan een geheel volk opdringen?

De dwingelandij zal, wel is waar, minder slagtoffers maken, maar zij zal daarom toch niet wettiger zijn.

Zij zal zelfs in één opzigt betreurenswaardiger wezen, met opzigt namelijk tot hare grootere magt. Door het groote aantal gerugsteund zal er een lange en moeijelijke strijd vereischt worden om haar omver te werpen, en zij zal niet vallen dan met haren natuurlijken steun.

Even als er dus waarheden zijn, tegen welke de ontkenning zelfs van het menschelijk geslacht onvermogend zoude zijn, even als er eene onafhankelijke rede is, die door den wil zelfs van het menschelijk geslacht, niet zou kunnen krachteloos gemaakt worden, zoo zijn er ook eeuwige beginselen van regtvaardigheid en eeuwige zedelijke wetten, tegen welke geene meerderheid noch zelfs de eenstemmigheid der menschen iets vermogen.

De schending van deze beginselen, de inbreuk op deze wetten, hetzij door één persoon tegen eene geheele natie, hetzij door eene geheele natie tegen één persoon, voert de maatschappij langzamerhand naar den rand van eenen afgrond, waar eene revolutie alleen haar kan tegenhouden, door haar op nieuw te plaatsen op den vasten bodem der regtvaardigheid en der rede.

Ik weet wel, dat het aan de meerderheid eens volks, 't welk zijne Souvereiniteit uitoefent, steeds vrij zal staan om deze beginselen te schenden, gelijk het ieder onzer vrij staat een geregeld of een ongeregeld leven te leiden. Maar even als wij aan de gevolgen onzer dwaasheden niet kunnen ontsnappen, zoo ook zullen de volken, die vrijelijk de dwaling bewierookt en de ongeregtigheid betracht hebben, noodzakelijk de straf dragen van hunne gebreken en misdaden.

Het zijn deze beginselen en deze wetten, die uit den eigen aard der zaken en uit de natuur van het menschelijk verstand, toegepast op de maatschappelijke zamenleving, voortvloeijen,

Digitized by Google

welke ik mij heb voorgesteld zamen te vatten in eene soort van fundamentele verklaring van den volgenden inhoud:

Het volk, den terugkeer van alle soort van despotismus voortaan willende onmogelijk maken, dat der meerderheid zoowel als dat der zoogenaamde wettigheid, dat der instellingen en wetten zoowel als dat der willekeur van een of van verscheidene meesters, kondigt de volgende beginselen af, welke het als onkreukbaar en eeuwig verklaart, uit welke deszelfs onvernietigbare regten voortvloeijen, en op welke zoo wel het maatschappelijk verdrag, waarbij deszelfs Gouvernement wordt aangesteld, als de organieke wetten van deszelfs staatsregeling moeten gegrondvest zijn.

I.

Het doel der maatschappij is de grootste mate van stoffelijk welzijn, van verstandelijke vordering en van zedelijke volmaking, verdeeld onder het grootste aantal harer leden.

II.

Het is de pligt der regering onophoudelijk en trapsgewijze tot dat doel te naderen.

III.

Zij zal hetzelve slechts dan bereiken, wanneer de waarheid haar verlicht en de geregtigheid haar geleidt.

IV.

Indien zij achterwaarts gaat of zelfs indien zij stilstaat op haren weg, legt zij de kiemen van eene na korteren of langeren tijd uit te breken omwenteling, welker omverwerpingen zij onvermijdelijk maakt.

V.

Bij iedere omwenteling bevindt de maatschappij zich in eene

Digitized by Google

krisis, welke strekt om haar met geweld te onttrekken aan de ontbinding, waarmede zij bedreigd wordt, en die haar wederbrengt op den weg der verbetering en des vooruitgangs.

VI.

De oppermagt des volks is onvervreemdbaar, de regering moet altoos de wezentlijke uitdrukking zijn van den algemeenen wil, en deze wil behoort zich te bepalen binnen de door de natuur gestelde grenzen, moet voorgelicht zijn door de rede en bestuurd door de billijkheid.

VII.

Daar de instellingen en de wetten slechts verbindend zijn voor hen, die dezelve hebben gemaakt of aangenomen en tot dat zij dezelve veranderen, zoo verliest het volk nimmermeer het regt om deszelfs grondverdrag te verbeteren, alsmede de gevolgen die daaruit geboren worden.

VIII.

De wet alleen verpligtend zijnde, is de wederstand tegen alles wat willekeuriglijk wordt opgelegd altoos een regt en dikwijls een pligt.

IX.

Schendt de regering zelve de wet en de regten des volks, dan verandert de wettige tegenstand in wettigen opstand.

X.

Het regt van vertoogen te doen tegen de willekeur der wetten en van derzelver uitvoerders, alsmede dat van verzoekschriften in te leveren om zijne behoeften en wenschen uit te drukken, komt aan alle burgers en aan de genootschappen van burgers toe. — Gestrenge straffen zullen uitgespro-

Digitized by Google

ken worden tegen degenen, die de uitoefening van dit geheiligd en onschendbaar regt verhinderen.

XI.

Daar er geene onderdanen zijn, worden alle eeden van getrouwheid aan personen afgeschaft.

XII.

De regering verzuimt het hoofdzakelijke van haren pligt, indien zij niet aan allen waarborgt:

Het bestaan;

De vrijheid;

De gelijkheid;

De veiligheid;

Den eigendom;

De waardigheid;

De steeds meer uitgebreide oefening van het verstand;

De meest mogelijke ontwikkeling der maatschappelijke of zedelijke vermogens.

XIII.

OVER HET REGT OP HET BESTAAN.

Alle menschen zijn broeders; zij moeten als zoodanig elkander beminnen en behulpzaam zijn. De bijzondere weldadigheid is eene geheiligde schuld, die door de menschelijkheid wordt opgelegd aan de bijzondere personen; de openbare weldadigheid is eene nog veel meer geheiligde schuld, welke door de wet aan de maatschappij moet opgelegd worden. De ongelukkige burgers hebben regt, *in naam der geregtigheid* te vorderen, hetzij arbeid om zich onderhoud te verschaffen, hetzij de middelen om te bestaan, indien het aan arbeid ontbreekt of indien zij buiten staat zijn om te werken.

XIV.

De ellende en de verlaten toestand van een enkel harer le-

Digitized by Google

den is eene maatschappelijke misdaad en heeft vroeg of laat de omverwerping en den ondergang der geheele maatschappij ten gevolge.

XV.

OVER HET REGT OP DE VRIJHEID.

De natuurlijke en wettige vrijheid is het regt om alles te doen wat aan anderen geene schade toebrengt; het geweten verstrekt haar ten regel: voorgelicht door de rede, is de vrijheid naar de wet het regt om alles te doen wat niet uitdrukkelijk door de wet is verboden; de wet alleen bepaalt hare grenzen.

XVI.

Ten einde de wet zelve binnen de grenzen blijve, haar door de natuur afgebakend, moet de vrijheid naar de wet zoo min mogelijk de wettige vrijheid beperken.

XVII.

Het domein van het verstand, en van het geweten is ganschelijk vrij; het is buiten de wet en boven dezelve verheven.

XVIII.

Uit de volstrekte vrijheid van denken volgt de onbepaalde en onbepaalbare vrijheid:

Van de spraak;
Van de drukpers;
Van het onderwijs;
Van leer en geloof;
Van de eerediensten.

XIX.

De wet heeft geen vat op de uitoefening dezer vrijheden: zij kan het gebruik derzelven noch tegenhouden, noch opschor-

Digitized by Google

ten, noch vooruit beperken, hetzij onder voorwendsel van *in 't bijzonder* tegen de misbruiken te waken, hetzij zelfs onder dat van derzelver uitoefening te beter te beschermen. Zij kan de daden, die er het gevolg van zijn, aan geenen bijzonderen wettelijken maatregel en aan geene andere verantwoordelijkheid onderwerpen, dan die, waaraan alle daden der burgeren, bij welke de maatschappij belang heeft, onderworpen zijn.

XX.

Tenzij er eene duidelijk bewezene medewerking besta, zal de straf voor eene daad door middel der drukpers begaan, niemand kunnen treffen dan den schrijver; bij ontstentenis van den schrijver, zal zij neêrkomen op den uitgever; bij ontstentenis van den uitgever, op den drukker; bij ontstentenis van den drukker, op den verkooper of verspreider.

XXI.

De wet en het onderwijs hebben met elkander niets gemeens, hebben geenerlei punt van aanraking. Alle leerstelsels mogen onderwezen worden. Geenerlei getuigschrift van bekwaamheid of van zedelijkheid mag gevorderd worden van degenen, die zich aan het onderwijs toewijden.

XXII.

De regering bemoeit zich niet met de benoeming der bedienaars eeniger godsdienst, noch met hunne ambtsverrigtingen, noch met hunne betrekkingen onderling of tot hunne binnenlandsche of buitenlandsche opperhoofden.

XXIII.

Geen godsdienstig voorschrift kan tot eenen burgerlijken pligt gemaakt of door de wet bekrachtigd worden, zelfs dan niet, wanneer al de burgers zich aan hetzelve wilden onderwerpen: deze onderwerping moet afhangen van hunnen vrijen

Digitized by Google

wil. De zedelijke dwang, over welke het godsdienstig genootschap, waartoe zij behooren, kan beschikken, vermag alleen tegen de wederstrevigen te worden ingeroepen, en alleen geestelijke straffen kunnen worden opgelegd.

XXIV.

Om voor te komen, dat de eerediensten middelen worden ter overheersching, en hare bedienaren werktuigen der willekeur zal geene eeredienst bezoldigd worden door den Staat, door het gewest of door de gemeente. De bedienaars van iedere eeredienst zullen onderhouden worden door de leden van het godsdienstig genootschap, aan welks dienst zij zich toewijden en op de wijze zoo als de meerderheid dezer leden het voegzaam oordeelt. — Indien eenig godsdienstig genootschap of deszelfs opperhoofden aanspraak meenen te hebben op schadeloosstelling, in verhouding tot hunne vroegere maatschappelijke gesteldheid, zullen zij dezelve onderwerpen aan de regtbanken of aan de gemeentelijke, gewestelijke of nationale vertegenwoordiging.

XXV.

Geen geloof, geene eeredienst ontheft van de gehoorzaamheid aan de wet, die kracht heeft zelfs tegen degenen, die gelooven haar te moeten veroordeelen en aan welke zij het regt toekent om haar te veroordeelen.

XXVI.

Indien de wet eenigerhande belofte vordert van de openbare ambtenaren, zal de inhoud derzelve geheel burgerlijk zijn, naardien de vrijheid der eerediensten het afnemen van eenen godsdienstigen eed verhinderd.

XXVII.

Uit de persoonlijke vrijheid, zoodanig als zij is omschreven geworden, volgt noodzakelijk de volkomene vrijheid ter oprigting van associatiën, welke buiten het bereik ligt der wet.

Digitized by Google

XXVIII.

Evenzeer ligt buiten het bereik der wet de vrijheid, welke alle burgeren hebben, tot het houden van vergaderingen. — De regering is gemagtigd om, in geval van oproerige zamenkomsten alle maatregelen te nemen voor de openbare veiligheid, mits deze op geenerhande wijze het regt belemmeren om vrijelijk en zonder voorafgaande autorisatie zich te vereenigen.

XXIX.

De bovenvermelde vrijheden niet anders zijnde dan middelen om de daden te bedrijven, die alleen aan de werking der wet onderworpen zijn, zoo kan de overtreding der wetten, begaan door het misbruik van het regt om zijn gevoelen en zijn geloof te openbaren, genootschappen te stichten of vergaderingen te houden, onverschillig met welk doel, niet anders gestraft worden, dan volgens de gemeene strafwet en overeenkomstig de door haar bepaalde vormen, terwijl de vrijheid van denken en hare natuurlijke gevolgen overigens onaangeroerd en onschendbaar blijft.

XXX.

De genootschappen, opgerigt met een zedelijk en godsdienstig, een staatkundig, wetenschappelijk en weldadig doel, allen eene materiële zijde hebbende, worden, wat hunne positive belangen betreft, bestuurd door de wetboeken van burgerlijke regtspleging en koophandel; zij worden met hetzelfde regt, voor de wet, als civile personen erkend, als de nijverheids- en handelsmaatschappijen, en hebben het genot van de gemeenschappelijke uitoefening der regten, bij de wet bepaald en geregeld. De zedelijke en godsdienstige, alsmede de staatkundige, wetenschappelijke en menschlievende zijde des genootschaps betreft slechts deszelfs leden.

Digitized by Google

XXXI.

OVER HET REGT OP DE GELIJKHEID.

Voor de natuur is de eene mensch noch meerder noch minder mensch dan de andere; voor de wet zijn alle burgers gelijk en hebben gelijke regten.

XXXII.

Alle vrijstelling van lasten, alle voorregten, alle erfelijkheid van magt, toegekend aan een enkel persoon of aan eene klasse van burgers, zijn eene onregtvaardigheid, gepleegd omtrent al de overigen.

XXXIII.

Alle burgers hebben gelijke aanspraak op het bekleeden van de openbare ambten: regten op de voorkeur verkrijgen zij slechts door hunne deugden en bekwaamheden, en deze voorkeur kan hun niet worden toegekend, dan door de stemmen van huns gelijken.

XXXIV.

De wet is verpligtend voor allen; geene drangreden, geen voorwendsel kan daarvan ontheffen. Elke handeling, welke zij schuldig verklaart, moet gestraft worden, hoe onschuldig, hoe verdienstelijk zij wezen moge, in de oogen van de aanhangers eener leer, of van eene bijzondere secte; elke handeling, welke zij niet veroordeelt, is voor haar geoorloofd, hoe schuldig dezelve door de moralisten of de leeraars van eenigerhande godsdienst moge verklaard worden.

XXXV.

De wet bepaalt alles wat den burgerlijken stand betreft van de leden der maatschappij. — Zij bepaalt insgelijks de vormen van het huwelijk: de burgers, die van deze voordeelen willen genot hebben, moeten zich gedragen overeenkomstig hare voorschriften. Zij bepaalt de regten der onwettige kinderen, na-

Digitized by Google

melijk die, welke gesproten zijn uit vereenigingen, die niet voor haar zijn aangegaan, welke plegtigheden en godsdienstige of andere bekrachtiging daarbij overigens mogt hebben plaats gehad.

XXXVI.

De wet, zijnde de vrije uitdrukking van den algemeenen wil, is voor allen dezelfde. Om regtvaardig te zijn, moet zij noodzakelijk wezen, en kan ieders bijzondere vrijheid niet beperken, dan voor zoo ver derzelver gebruik ontwijfelbaar de maatschappij, dat is, de regten van anderen zou benadeelen.

XXXVII.

De wet kent slechts individus, en kent hen niet anders dan als burgers; de casten met hunne onderscheiding, de godsdienstige of andere associatiën met hare hierarchie zijn voor haar niets: er is voor haar noch adel noch geestelijkheid. — Het vooruitzigt van een misbruik kan haar nooit eene vrijheid doen vernietigen, noch de ontdekking eener daad, welke zij niet voorzien had, haar dezelve doen straffen: zij kan noch voourit — noch terugwerkend zijn. — Haar beteugelend vermogen bepaalt zich slechts tot stellige, reeds volvoerde daden, die vooraf en duidelijk door haar zijn omschreven, daden, die als nadeelig verklaard zijn voor de maatschappij of voor derzelver leden en bedreigd zijn met eene naauwkeurig bepaalde straf.

XXXVIII.

Iedere onregtvaardige wet, dat is zulk eene, die in strijd is met de beginselen van eeuwige regtvaardigheid in de tegenwoordige verklaring vastgesteld, is uit haren aard volkomen nietig, van welk gezag dezelve moge uitgaan, hetzij dat van eenen Heer, van eenen bevoorregten raad of van de meerderheid eens volks.

XXXIX.

Geen wet, besluit of reglement van algemeen, gewestelijk

Digitized by Google

of gemeentelijk bestuur is verpligtend, dan na te zijn afgekondigd in den bij de wet bepaalden vorm.

XL.

Het volk oefent de oppermagt uit. — Het maakt de wet door het orgaan van deszelfs vertegenwoordigers, die vrijelijk en regtstreeks door hetzelve gekozen zijn. — Het voert dezelve uit, door de magt, die het verleent aan zijne regering en aan het hoofd van den Staat, 't welk het op dezelfde wijze kiest.

XLI.

De bestuurden verkiezen hunne bestuurders, de aan een regtsgebied onderworpenen hunne regters.

XLII.

Behalve op de gelijkheid naar de wet, hebben de burgers nog regt op al die maatschappelijke en wezentlijke gelijkheid, welke het natuurlijk verschil van physieke, verstandelijke en zedelijke hoedanigheden der bijzondere personen mogelijk maakt.

XLIII.

Zij zal trapsgewijze worden verkregen en onderhouden door een zamenstel van constituerende en organiserende wetten, ontworpen in eenen geest, die lijnregt strijdig is met de instellingen, die tot hiertoe de maatschappij hebben bestuurd, dat wil zeggen, die geschikt is, om de maatschappelijke voordeelen, welke de natuurlijke ongelijkheid, geholpen door het oude maatschappelijke stelsel, aanhoudend in de handen van een klein aantal personen ophoopte, thans daarentegen te vermenigvuldigen, onophoudelijk, tot in het oneindige te smaldeelen en ter beschikking te stellen van allen. Het zoo belangrijke vraagstuk der wezentlijke gelijkheid en waarvan de oplossing zoo hoogst noodzakelijk is, bepaalt zich geheel en al tot de noodzakelijkheid, om steeds het ruimst mogelijk veld te openen voor de verschillende be-

Digitized by Google

kwaamheden, welke de maatschappelijke toestand doet ontluiken, opdat zij zich zelve vrijelijk zouden kunnen rangschikken, ieder volgens hare verdienste en volgens het goede, dat zij voor de maatschappij kan bewerken.

XLIV.

Deze uitdeelende regtvaardigheid kan slechts het uitwerksel wezen van het maatschappelijk verdrag, en van de wetten, bijzonder van die wegens den overgang der eigendommen door erfenis of anderzins, en wegens de oplegging van belasting. Nooit moet de willekeurige hand van den mensch of der menschen zich daarin doen gevoelen. Hare werking moet overeenkomen met die der natuur, dat is, zij moet algemeen zijn, zonder ooit te ontaarden in bijzonderheden van bestuur en verordening, die de vrijheid zouden vernietigen ten voordeele der gelijkheid, en uit vrees voor bevoorregting het despotismus zouden vestigen.

XLV.

OVER HET REGT OP DE VEILIGHEID.

De persoonlijke vrijheid wordt door de maatschappij gewaarborgd aan ieder harer leden. — Deze waarborg moet magtig en sterk zijn, vooral tegen degenen, die besturen, en wel te sterker, naarmate het gezag, tegen hetwelk dezelve kan worden ingeroepen met eene te grootere magt bekleed is.

XLVI.

Niemand kan vervolgd worden dan in de gevallen bij de wet bepaald, en met inachtneming der door haar voorgeschrevene vormen.

XLVII.

Behalve bij betrapping op heeterdaad, kan niemand in hechtenis worden genomen, dan uit kracht van het gemotiveerd bevelschrift des regters, 't welk beteekend moet worden op

Digitized by Google

het oogenblik der arrestatie en waarvoor de gezegde regter verantwoordelijk blijft.

XLVIII.

Elke handeling, tegen eenen burger uitgeoefend, buiten de gevallen en zonder de vormen door de wet bepaald, is willekeurig en misdadig. — De wet zal de straf bepalen, welke zij beloopen, die tot deze willekeurige handelingen aandrijven, dezelve uitvaardigen, teekenen, uitvoeren of doen uitvoeren.

XLIX.

De woning van ieder burger is onschendbaar. De huiszoeking vermag geen plaats te hebben, dan uit kracht der wet. — De wet zal eene gestrenge straf bepalen voor degenen, die willekeuriglijk de woning der burgers schenden of doen schenden.

L.

Alle gestrenge behandeling van eenen aangeklaagde, buiten het geval van bewezene onoverkomelijke noodzakelijkheid, is strafbaar en moet gestraft worden.

LI.

Niemand kan, zijns ondanks, onttrokken worden aan den regter, dien de wet hem toewijst.

LII.

Geene straf kan worden vastgesteld of toegepast dan uit kracht der wet.

LIII.

Daar de wet zich nimmer wreekt, evenmin als de maatschappij, welker opperste wil zij uitdrukt, evenmin als God, die de maatschappij gegrond heeft op de natuur van den zedelijken en verstandelijken mensch, vermag de wet geene andere straffen toe te kennen, dan die bepaaldelijk en klaar-

Digitized by Google

blijkelijk noodzakelijk zijn, altoos in evenredigheid tot de misdaden, nuttig voor de maatschappij en bovenal geschikt, om den schuldige terug te brengen tot de betrachting zijner pligten als mensch en burger.

LIV.

Het geheim der brieven, die aan het bestuur der posterijen worden toevertrouwd, is onschendbaar. De wet zal de agenten afzonderlijk verantwoordelijk stellen voor de schending van dit geheim en de straffen bepalen, die hen zullen treffen. — Het zal den burgers geoorloofd zijn de brieven over te brengen en den taks te ontvangen, waaromtrent tusschen hen en de correspondenten is overeengekomen.

LV.

OVER HET EIGENDOMSREGT.

Eigendom is het regt om genot te hebben van en naar zijn welgevallen te beschikken over zijne goederen, zijne inkomsten, de vrucht van zijnen arbeid, van zijne talenten en van zijne nijverheid.

LVI.

Geenerlei soort van arbeid, cultuur, nijverheid of koophandel vermag aan de burgers of aan eene klasse van burgers verboden te worden; het Gouvernement vermag zich geenerlei monopolie of privilegie voor te behouden of aan iemand, wie het ook zij, toe te kennen. De vrije mededinging in alles en voor allen is een beginsel, 't welk onschendbaar moet wezen.

LVII.

Niemand mag beroofd worden van zijn zedelijk of stoffelijk eigendom, dan ter oorzake van algemeen nut, in de gevallen en op de wijze bij de wet vastgesteld, en behoudens eene voorafgaande schadeloosstelling, die bepaald wordt, na alle partijen te hebben gehoord, volgens de begin-

Digitized by Google

selen der striktste regtvaardigheid en naar de billijke schatting der zoo denkbeeldige als wezentlijke waarde van het onteigend voorwerp.

LVIII.

Ieder openbaar ambt, zoo burgerlijk als militair, wordt aan dengenen, die het met eere bedient, gewaarborgd, gedurende den tijd, voor welken hij daartoe is aangesteld. Geen ambtenaar kan worden afgezet, dan ten gevolge van een vonnis in den gewonen vorm.

LIX.

Buiten de provinciale en gemeentelijke belastingen, kan geene schatting worden opgelegd dan door eene wet.

LX.

Geene provinciale belasting kan worden vastgesteld, dan met toestemming der vertegenwoordigers van de provincie.

LXI.

Geene gemeentelijke belasting kan worden vastgesteld, dan met toestemming der vertegenwoordigers van de gemeente.

LXII.

De belastingen ten profijte van den Staat worden jaarlijks aangenomen. De wetten, die dezelve vaststellen, zijn, wanneer zij niet vernieuwd worden, slechts één jaar van kracht.

LXIII.

De belasting wordt zoodanig geregeld, dat dezelve in geenen deele drukt op de lagere klasse en weinig op den middelstand. Zij heeft tot grondslag de zoo naauwkeurig mogelijke evenredigheid tusschen het genot, 't welk de maatschappelijke staat aan ieder verschaft, en de lasten, welke hij, dien ten gevolge,

Digitized by Google

behoort te dragen. — De belasting wordt geheven van al de inkomsten, die der speculatie, der nijverheid en van den handel, zoo veel zulks mogelijk is, zoowel als die van den grondeigendom. — Dezelve zal trapsgewijze opklimmen.

LXIV.

De eerste levensbenoodigdheden, voor zoo ver zij ten behoeve des volks verstrekken, zijn niet belastbaar, noch door de gemeente, noch door de provincie, noch door den Staat. Als zoodanig worden aangemerkt: brood, halvleesch, zout, bier, brandhout, steenkolen, ...

LXV.

Alle belasting, die hooger opgevoerd wordt, dan volstrekt noodig is om de behoeften van den Staat, van de provincie of van de gemeente te bestrijden, is een diefstal aan het volk gepleegd, onverschillig of de meerderheid der gemeentelijke, gewestelijke of nationale vertegenwoordiging daartoe hare stem gegeven hebbe, dan of zij door het bewind willekeuriglijk zij vastgesteld. Deze verspilling der openbare fortuin stelt de maatschappij bloot aan de verschrikkelijkste omkeeringen.

LXVI.

Geene bevoorregting kan er worden vastgesteld ter zake van belasting. — Geene uitzondering of wijziging der belasting, ten behoeve van den akkerbouw, den koophandel, de nijverheid kan verleend worden, dan uit kracht der wet.

LXVII.

Buiten de gevallen, uitdrukkelijk in de wet vermeld, kan er geene rétributie van de burgers gevorderd worden, dan in hoedanigheid van belasting ten behoeve van den Staat, de provincie of de gemeente.

Digitized by Google

LXVIII.

Geene bezoldiging eens openbaren ambtenaars mag meer bedragen, dan juist noodig is, tot eene behoorlijke schadeloosstelling, waarop hij regt heeft, voor de opoffering van zijnen tijd en der bekwaamheden, die hij tot nut voor zich zelven zou hebben kunnen aanwenden. Zij moet zoodanig berekend worden, dat ambten niet langer het voorwerp zijn der speculatie van gretige eerzuchtigen. De dienst van den Staat is een pligt, door ieder te vervullen, die er de middelen toe heeft; zij is vóór alles en bovenal vereerend, en wordt tijdelijk of levenslang gewaarborgd, even als elke andere eigendom. Zij moet dengenen, die zich aan haar toewijdt, niet verarmen, maar, ofschoon zij zijne welvaart bevordert, moet zij nimmer in hem de hoop doen ontstaan om, gelijk men het noemt, *fortuin* te maken.

LXIX.

Geen pensioen of gratificatie ten laste der openbare schatkist kan worden toegelegd, dan om gegronde redenen en uit kracht eener wet.

LXX.

De onzedelijke belasting op de loterij kan niet weder worden ingevoerd. Geene bijzondere loterij kan gewettigd worden, dan door de wetgevende vergadering. — Geenerlei hazardspel, van dat der beurs tot dat der speelhuizen ingesloten, zal geduld worden.

LXXI.

Er kan geene verbeurdverklaring der goederen plaats hebben, om welke oorzaak of in welk geval het zijn moge.

LXXII.

OVER HET REGT OP DE WAARDIGHEID.

De waardigheid der burgers is gewaarborgd, wanneer zij slechts te gehoorzamen hebben aan de stem der rede en aan die der

Digitized by Google

in wettelijken vorm voorgeschrevene regtvaardigheid, wanneer niemand door zijnen maatschappelijken toestand kan gedwongen worden, om zich voor een' ander te vernederen, en wanneer alleen persoonlijke verdiensten en deugden de openbare achting wegdragen.

LXXIII.

Geene onderscheiding door naam of titel kan wettiglijk worden vastgesteld ter gunste eener klasse van burgers of ter gunste van een bijzonder persoon. Nog minder kan zij erfelijk zijn en overgedragen worden op de kinderen van hen, die zich bij den Staat verdienstelijk hebben gemaakt.

LXXIV.

Het zal aan ieder vrijstaan zoodanigen titel aan te nemen als hem goeddunkt, uitgezonderd die der openbare ambten; en ieder zal zich mogen decoreren met de grootkruisen, kruisen, sterren en linten als hij voegzaam zal oordeelen. Niemand zal kunnen gedwongen worden eenen titel te geven, van welken aard ook. Titels en decoratiën zullen voor de wet nooit erkend worden.

LXXV.

OVER HET REGT OP HET ONDERWIJS.

Het onderwijs is eene behoefte en een regt voor al de burgers. De maatschappij moet hetzelve begunstigen en uitbreiden met al hare magt en door al de middelen, over welke het Gouvernement kan beschikken, onder mededinging, wel te verstaan, met het onderwijs, aan de vaderlandsliefde, de godsdienst, de menschlievendheid en de nijverheidsspeculatie van bijzondere personen verschuldigd.

LXXVI.

Het openbaar onderwijs, gegeven op kosten van den Staat,

Digitized by Google

voor zoo ver hij de uitbreiding van hetzelve niet uitsluitend aan de mededinging der particulieren zal kunnen overlaten, zal bij de wet geregeld worden.

LXXVII.

Met het geld der burgers betaald wordende, zal hetzelve, ten minste wat het lager onderwijs betreft, verkrijgbaar gesteld worden voor allen, dat wil zeggen, dat de geringere klasse het zal ontvangen om niet.

LXXVIII.

Hetzelve zal onder het onmiddellijk en aanhoudend toezigt staan van al de burgers, welker klagten door het bewind behooren in aanmerking genomen te worden.

LXXIX.

OVER HET REGT OP DE ZEDELIJKE VOLMAKING.

Het is op de uitoefening der zedelijke vermogens, dat de maatschappij is gegrond, door hun overwigt gaat het der maatschappij voorspoedig. Het eerste beding ter bekoming van algemeen welzijn, is, dat men de zedelijke volmaking verkrijgbaar stelle voor alle burgers, door een stelsel van nationale opvoeding, dat krachtig en mildelijk is ontworpen en met nadruk, standvastigheid en volharding wordt toegepast.

LXXX.

Wanneer de overgroote armoede verdwenen zal zijn met de ergerlijke opeenhooping der rijkdommen, zullen de lage hartstogten van baatzucht, afgunst en vijandschap langzamerhand plaats maken voor edeler drijfveren: het maatschappelijk welzijn zal het doel worden van de aanhoudende pogingen aller burgers, en de maatschappijen zelve zullen gemeenschappelijk wedijveren in het streven naar het algemeene doel, dat van het welzijn des menschelijken geslachts.

Digitized by Google

LXXXI.

Door het Gouvernement zullen maatregelen worden genomen om het volk trapsgewijze te overtuigen:

1°. Van de afhankelijkheid, waarin niet alleen de physische mensch, maar ook de verstandelijke en zedelijke mensch zich bevindt van de organisatie, waarmede hij begaafd is, en welke hem tot onmisbaar werktuig verstrekt voor de openbaarmaking van zijne verstandelijke vermogens en zielshoedanigheden;

2°. Van de aangeborenheid dezer organisatie, langs den weg van overerving door hem verkregen;

3°. Van de noodzakelijkheid der aankweeking en oefening van de zedelijke hoedanigheden, die langzamerhand het maatschappelijk belang zullen doen zegevieren op de individuele zelfszucht.

LXXXII.

Nogtans zal er geenerlei dwang gebezigd worden tegen hen, die weigeren zich naar die overtuiging te schikken en hunne handelingen daarnaar in te rigten, noch zal er eenige wettelijke verordening worden tot stand gebragt, met het inzigt om het menschenras te volmaken: in één woord, de sanctie der natuurwetten zal geheel en al aan de natuur worden overgelaten, en de fakkel der rede zal de menschen slechts voorlichten in de handen der vrijheid.

LXXXIII.

OVER DE MAATSCHAPPELIJKE VERWAARBORGING.

De maatschappelijke verwaarborging spruit voort uit de onbetwistbaarheid van het rationaal beginsel, waarop de pligt door het verstand wordt gegrondvest. Wat de toepassing aanbelangt, zoo ontleent deze verwaarborging hare kracht uit de duidelijke en naauwkeurige afbakening van de magt der gezagvoerders en openbare ambtenaars, en in de zekerheid, dat alle deze, zonder voorbehoud of uitzondering, verantwoordelijk zijn voor de natie en voor de wet.

Digitized by Google

LXXXIV.

Deze verantwoordelijkheid zou bedriegelijk zijn, indien niet al de openbare ambten, zonder uitzondering, uit hunnen aard tijdelijk waren. Zijn zij onderscheidingen, belooningen, een voorregt, een regt geworden, dan houden zij op te zijn, wat zij altoos blijven moeten, te weten: een pligt.

LXXXV.

Alle misbruik van magt moet gestraft worden, en wel in de eerste plaats gestrengelijk aan den ambtenaar, die zich daaraan persoonlijk heeft schuldig gemaakt en vervolgens nog gestrenger aan hen, die in de maatschappelijke orde hooger geplaatst zijn en hetzelve hebben doen begaan, het hoofd van den Staat, indien daartoe termen zijn, niet uitgezonderd.

LXXXVI.

Al de burgers zijn verpligt mede te werken tot verdediging van het vaderland. De wijze van aanwerving voor het leger, volgens de behoeften van het oogenblik, wordt bij de wet bepaald. Zij regelt eveneens de bevordering, die slechts twee grondslagen kan hebben, namelijk, de verdienste en de anciënniteit, zoo ook bepaalt zij de pligten en de regten der krijgslieden.

LXXXVII.

De bedienaars der godsdienst en zij die daartoe worden opgeleid, zullen in alle geval, wel te verstaan indien zij het vragen, van persoonlijke dienst verschoond worden: zij zullen zich te hunnen koste doen vervangen.

LXXXVIII.

Het contingent van hetgeen men van het staande leger zal meenen te moeten behouden, wordt jaarlijks bij stemming bepaald. De wet, waarbij zulks geschiedt is slechts gedurende één jaar van kracht, tenzij dezelve vernieuwd worde.

Digitized by Google

LXXXIX.

De burgerwacht wordt ingesteld en georganiseerd bij eene wet. Aangezien zij de gewapende natie is, welke slechts aan zich zelve gehoorzaamt, zoo worden de onder-Officieren, Officieren en Opperhoofden van alle rangen, door de leden dezer burgermagt benoemd.

XC.

Onder de klassen van personen, welke de wet verschoont van persoonlijke dienst bij de burgerwacht, uithoofde der ambten, die zij in de maatschappij bekleeden, zal de klasse der bedienaars van de godsdienst begrepen worden, indien zij daarom verzoeken; zij zullen in dat geval eene geldelijke contributie betalen, waarvan de wet de hoegrootheid bepalen zal.

BRIEF AAN DEN HEER CH. TESTE.

Parijs, den 10 Maart 1832.

WAARDE VRIEND,

Mijne vrouw, die hoog zwanger is, bevindt zich heden een weinig ongesteld: verschoon mij derhalve, indien ik niet ter bepaalde plaats verschijn.

Ik zend u mijne aanteekeningen.

Het wezentlijk onderscheid, 't welk gij zult bemerken tusschen dezelve en die, welke gij mij hadt toevertrouwd, vindt zijnen grond in mijne overtuiging, die van dag tot dag inniger wordt, dat, met de menschen, zoodanig als zij zijn, eene revolutie, zij moge tot stand gebragt wezen zelfs in het belang der menschheid, dat is, zij moge tot éénig doel hebben het heil van het menschelijk geslacht en dat van elk bijzonder persoon, voor zoo ver dit bijzonder welzijn met het algemeene

Digitized by Google

welzijn is overeen te brengen, zich niet kan staande houden. Trouwens, vrijheid daar te stellen, opdat daaruit een nieuw despotismus geboren worde, gelijkheid, opdat er niets uit voortvloeije dan eene eenvoudige verplaatsing der fortuin, volksoppermagt, opdat de onderdrukten, onderdrukkers zouden worden; dit schijnt mij niet alleen toe eene dwaasheid, maar zelfs eene misdaad te zijn.

Wat dan te doen? zult gij mij vragen. Ik antwoord: Arbeiden om in de eerste plaats de menschen te hervormen, ten einde daarna, met vertrouwen en in gemoede, de maatschappelijke instellingen te kunnen verbeteren.

Naarmate de menschen beter worden, zal de maatschappij zich zelve herscheppen, en de wetten zullen dien vooruitgang uitdrukken; terwijl de beste wetten, opgedrongen aan bedorvene menschen, door middel van het despotismus slechts huichelende slaven zouden maken, en, in verband met de vrijheid, meineëdigen, die dezen zwakken hinderpaal spoedig zouden omverwerpen, indien zij het al niet korter vonden er over heen te springen en hem te versmaden.

De wetten maken de menschen niet, maar de menschen de wetten. Zoo de laatsten goed zijn, te weten de uitspraak van verlichte zedelijke mannen, dan dragen zij er op hare beurt toe bij om de menschen te houden in het spoor der waarheid en der deugd.

Om eene republiek te stichten moet men, dunkt mij, republiekeinen hebben, dat is, menschen die wat willen opofferen, die het algemeene belang boven hun persoonlijk belang doen gelden, menschen, die trotsch zijn op de onafhankelijkheid, welke zij verschuldigd zijn aan hunne minachting voor de rijkdommen en eerbewijzingen; en gij hebt niets anders dan egoïsten, kruipende dienaars van al wie hun ambtsbetrekkingen, pensioenen en nietige versierselen toewerpt.

Zijn de republiekeinen eenmaal gevonden, dan zal de republiek met de daad bestaan, zelfs eer zij geproclameerd en in de politische instellingen geschreven is geworden. Daarentegen zullen alle afkondigingen van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap, te midden van baatzuchtige en slaafsgezinde menschen de maatschappij en de menschheid geene schrede voorwaarts doen gaan.

Digitized by Google

Ik ben gekomen op het punt om te gelooven (het geloof, weet gij, laat zich niet bevelen) niet, dat er slechts slaven zijn, omdat er meesters zijn, maar wel, dat er meesters zullen wezen, zoo lang er slaven zijn zullen.

Men zal dus slechts van meesters kunnen veranderen, zoo lang men er niet in geslaagd is om de slaven weg te doen, ten einde het despotismus af te schaffen.

Ik acht het alzoo voor mij een regt en een pligt te zijn om de menschen de deugd en gehoorgeving aan de rede voor te prediken, opdat zij langzamerhand waardig worden der vrijheid, naar welke zij haken: aan deze taak wijd ik mij geheel en al toe en zonder voorbehoud.

En wanneer ik hier spreek van *de deugd*, dan versta ik daardoor die, welke den geheelen mensch verandert, niet die welke slechts eene wijziging in zijne kleeding en in zijne taal te weeg brengt: want er kan veel willekeur verscholen zitten onder de vrijheidsmuts, en eene proclamatie tot gelijkmaking kan eene groote begeerte naar rijkdommen bewimpelen; de hoed van gewast linnen dekt dikwijls eene onverzadelijke begeerte om zich te onderscheiden en het afgedragen kleed eenen geweldigen hoogmoed. Het zou de eerste maal niet zijn, dat men in naam der geregtigheid des volks, de voldoening zoude eischen van persoonlijke wraak, en dat de broederschap der *burgeren* niets anders zoude wezen dan een snelwerkend middel om de categorie der *Heeren* vogelvrij te verklaren.

Ik hoop, dat onvermoeide pogingen van dien aard, aangewend door alle vrienden der menschheid, gevoegd bij de misslagen en de ongeregtigheden onzer tegenstanders, de menschen zal voorbereiden tot de maatschappelijke revolutie, die eindelijk hunne wedergeboorte zal bekrachtigen en tevens zal bestendigen.

Uw opregtelijk toegenegene DE POTTER.

Digitized by Google

(51)

Zie bladz. 185.

BRIEF VAN MIJNEN VRIEND ***.

Parijs, verjaardag van het eerste Maatschappelijk Jubilé (14 Julij 1839).

Mijn waarde de Potter,

Gij verwondert u over de diplomatieke traagheid van degenen, die er zoo veel belang bij zouden hebben om snellijk en rondborstig vooruit te gaan. Mij verwondert zulks in geenen deele. Er zijn zoo weinig lieden, die, van den eenen kant, niets te verbergen hebben, en die, van den anderen kant, eene partij weten te kiezen! Zoo lang als de kindschheid der menschheid zal voortduren, zal de geschiedenis van den tegenwoordigen tijd altoos die van den verledenen wezen.

Vóór 1830 hebt gij gestreden, in naam der burgers, die zich *volk* noemden, tegen de bevoorregtingen aan geboorte en landaard toegekend, en gij hebt u te beklagen gehad over velen dergenen, die voorgaven zich onder dezelfde banier te scharen.

Sedert 1830 hebben de burgers overwonnen en houden nu op zich *volk* te noemen. Gij, gij blijft der heilige zaak getrouw en gij gaat voort, te strijden voor het volk tegen de bevoorregtingen, die door de kuiperij en de hebzucht in bescherming worden genomen. Gij moest u nog te beklagen hebben over velen dergenen, die zich *volk* noemen, om zich door middel van kuiperijen te verrijken. Dit is dood eenvoudig. Gij wist het, en gij zijt niet teruggetreden.

Gij hebt gemeend, in den strijd, dien gij vol te houden hebt, hulp te kunnen erlangen van een' of anderen Koning, door hem tot de zaak der menschheid te bekeeren. Gij hebt geloofd, dat de wijsste onder hen, door de ondervinding geleerd, zich niet langer zou willen opofferen voor de edelen en de

Digitized by Google

burgers, die met hem spotten en hem tot een werktuig van uitmergeling willen maken.

De onderneming is schoon. Zij zou hebben kunnen slagen. Zij zal mislukken, denk ik. Het is daarom niet minder edel dezelve te hebben beproefd.

Gij staat nu alleen! maar gij weet het, en dat is veel.

Gij moet dus alleen handelen.

Kom, te dien einde, af van die gespannen koord, op welke gij staat zonder evenwigtsstok, en waarop de slechte of zotte of liever de zotte en slechte dralers u zoo lang mogelijk zouden willen doen blijven, in de hoop, dat de vermoeidheid er u doe afvallen, en gij den hals breken zoudt. Treed het worstelperk weder binnen. En, zoo als gij voornemens zijt, werp uwe *Gedenkschriften* in aller midden. Oorlog tegen de dubbelhartigen en de dwazen. Voorwaarts! Moed, opoffering en volharding! deze edele drieëenheid wordt in u gevonden. Vroeg of laat zult gij uwe pogingen zien zegevieren.

Ik heb **** kennis gegeven, dat uwe *Gedenkschriften*, die ik van het eene einde tot het andere ken, stonden in het licht te verschijnen. Ik heb berigt, dat gij er alles, *volstrekt alles* in zeidet. Ik heb er bijgevoegd, dat de uitgaaf geene plaats zonde hebben voor over zes weken; dat het nu aan hem stond, om daarvan kennis te geven aan degenen, die bij de zaak belang konden hebben, en aan hen om te weten of zij met de waarheid gediend waren. Ziedaar alles wat de regtschapenheid bij mogelijkheid vorderen kon te doen.

Vaarwel, mijn vriend. Ontmasker de slechten ter eene, de zotten ter andere zijde. Gij weet, dat om een vrij volk te maken, de eersten, hoe slecht zij wezen mogen, nog te verkiezen zijn boven de laatsten. Wanneer men eenmaal weet wat vrijheid is, zoo theoretisch als praktisch, en buiten alle utopia, dan is het genoeg de verlichte slechten zulks te doen begrijpen, om hen goed en vrij te doen worden. De zotten, daarentegen, hoe goed zij van nature wezen mogen, worden altoos gedreven, aan de eene zijde door hunne hartstogten, van den anderen kant door hunne kuipende onwetendheid; en in 't algemeen deugen zij nergens toe, dan tot het maken van slaven of despoten. De laatste nu staan in de oogen der eeuwige wijsheid, oneindig ver beneden slaven: gij hebt dit

Digitized by Google

duizendmaal gezegd. Schep dus moed, vriend! De waarheid, niets dan de waarheid, en *geheel de waarheid!* Voorwaarts tegen de zotten! Vuur van stuurboord en van bakboord! — Geheel de uwe.

BRIEF AAN DEN HEER ***, TE PARIJS. *)

Brussel, den 8 September 1839.

Uw brief, gedagteekend van den 31 Augustus en gestempeld den 5 September, is mij, mijn waarde landgenoot, gister, den 7, alhier geworden. Ik stel geen oogenblik uit, om denzelven te beantwoorden.

In weerwil van het verzuim desgenen, dien gij belast hebt, den brief op den post te bezorgen, is hij echter niet te laat gekomen. Het laatste blad van hetgeen gij mijne *Gedenkschriften* noemt, en die wezentlijke *revolutionaire bekentenissen* zijn, is nog bij mij. Intusschen moet ik u betuigen, dat ik zonder aarzelen bij mijn voornemen volhard, aangezien het na rijp, zeer rijp nadenken is genomen, en dat ik met even zulk eene vaste hand het noodlottige *Afdrukken* ter neder schrijf, als WILLEM zijne handteekening plaatste onder het verdrag der vier-en-twintig artikelen. Wanneer gij dezen zult ontvangen, zal het boek aangekondigd zijn en een of twee dagen daarna zal het in 't licht verschijnen.

Wees onbezorgd. Ik noem niet anders dan de bekende *personaadjen*. Ik ben onbekwaam om vrijwillig iemand te schaden, hij moge wezen wie hij wil. In mijne bijzondere briefwisseling, nu eens openbaar gemaakt door de lieden van WILLEM, dan weder door die van LEOPOLD, heb ik somwijlen den schijn kunnen hebben van onbescheidenheid; doch de schuld lag geheel en al bij de koningen, mijne uitgevers, die een afgrijselijk misbruik van vertrouwen maakten, door,

---

*) De Heer ***, aan wien ik de Nota, zie Bijlage 49, had toevertrouwd, wilde mij terug houden van de uitgave mijner *Herinneringen*. Ik deel hier mijn antwoord mede.

Digitized by Google

tegen mijnen wil, aan de kwaadaardigheid van anderen voor te werpen, hetgeen ik slechts voor de vriendschap van eenen enkelen had bestemd. Maar in een werk, dat voor allen geschreven is, lever ik slechts datgene wat mij bepaaldelijk toebehoort. Het overige is een heilig eigendom, waarvan elk, die er regt op heeft, zoodanig gebruik zal maken als hij goedvindt, doch waaraan ik gewisselijk, tenzij ik het tot mijne wettige verdediging mogt behoeven, nimmer raken zal.

Ik heb u sedert mijn vertrek uit *Frankrijk* niet geschreven, omdat ik niets belangrijks, niets beslissends had mede te deelen: want *bij mijn weten* is hier niets, ten minste niets officiëels voorgevallen. Ik was, om de waarheid te zeggen, officieus onderrigt, dat veel tijd werd verspild in gaan en komen; en ik wist, dat dit slechts op praatjes zou uitloopen, omdat de goede wil geheel aan de eene zijde was, zonder de middelen om te handelen, en dat de middelen om te handelen allen aan de andere zijde te vinden waren zonder eenigerhanden wil. Persoonlijk was ik, God dank, zelfs niet verzocht geworden, om mij met die *gesprekken* te moeijen. Ware dit het geval geweest, ik zou het kortaf geweigerd hebben.

Middelerwijl zocht ik een huis en liet drukken.

Toen ontstond bij mij zekere schroom van denzelfden aard als die, welke gij mij poogt in te boezemen. Ik vroeg mij zelven af, niet of ik al of niet de zaak der Nassaus zou bederven, want ofschoon hetgeen ik wilde, toevallig geheel in 't voordeel des Nassaus was, had ik niet *voornamelijk* ten doel, om hen te dienen, maar of ik mij niet blootstelde, om het plan voor de toekomst, 't welk ik voor *België* ontworpen had, en tot welks verwezentlijking de medewerking der Nassaus vereischt werd, te doen mislukken. Ik raadpleegde zelfs een' van ons beider vrienden deswege, en deze zond mij tot antwoord den brief, dien ik onder mijne *Bijlagen* heb opgenomen, en die dezen brief onmiddellijk voorafgaat.

Ik kwam juist te weten wat u bekend is, en wel sedert lang, schoon gij het mij nooit hebt gezegd, waarschijnlijk omdat gij vreesdet eene combinatie te doen mislukken, welke gij wenscht dat tot stand gebragt wierd; namelijk, dat de Nassaus, voor drangredenen wijkende, welke ik eenigermate heb blootgelegd op het einde dezer *Herinneringen*, of niet willen, of liever niet durven, of wel meenen niet te kun-

nen. Van deze drangredenen, die allen eindelijk tot hetzelfde resultaat leiden, neem ik acte, zonder meer: want ik begrijp er weinig van, en op mijnen geest zouden zij volstrekt niets vermogen. Het is waar, dat ik slechts een eenvoudig burger ben; en dit is welligt de oorzaak, dat, wanneer het er op aankomt om te handelen ten nutte der menschen, ik altoos alles wil wat mogelijk is, en dat ik voor niets terug wijk om mijnen wil uit te voeren.

Het kan zijn, dat het huis van ORANJE hierover anders oordeelt. Het regeert; en mogelijk stelt het zich geene pligten ter betrachting voor, dan jegens de regerende huizen, en, wel te verstaan, jegens de groot-baronnen der financie, onder welker afhankelijkheid de regerende huizen dezer dagen zich gesteld hebben. Zoodanig eene zedeleer is niet geschikt voor het volk en ook niet berekend voor mij, die inderdaad aan het volk toebehoor, en die mij niet anders voorstel dan door alle mogelijke middelen deszelfs geluk te bevorderen, daarin geholpen door een of ander *huis*, 't welk zich zou willen belasten met dat geluk te waarborgen, in afwachting, dat het volk op zich zelven en op zich zelven alleen kunne rekenen.

Overigens zette ik voort wat ik thans heb voleindigd: mijn boek. En om aan al mijne lezers mijne *standvastigheid* en mijnen moed te openbaren, bekroon ik het werk met mijn antwoord op uwen brief. Geloof mij, ik doe dit boek het licht zien zonder de minste vrees, en met de innige overtuiging, dat het mij nimmer zal berouwen.

De algemeene zaak te benadeelen, om te dienen, onverschillig wie, NASSAUS of anderen, dit zou in mijne oogen eene misdaad zijn, die eeuwig naberouw ten gevolge zou hebben. Met voordacht iemand te benadeelen, onverschillig wien, NASSAUS of anderen, dit zou ik voor niets ter wereld doen. Maar met mij toe te wijden aan de zaak der vrijheid en aan het heil mijns vaderlands, en daarbij geen ander gevaar te loopen, dan de gevoeligheid te kwetsen van eenige individu's, al waren het Prinsen of Koningen, dit, mijn waarde landgenoot, zal ik, wel verre van het te duchten, altoos achten een zeldzaam en onwaardeerbaar geluk te zijn. Ook heb ik met blijdschap, met geestdrift, al de waarheid aangevoerd, die slechts noodig was, om mijn doel volkomen te

Digitized by Google

bereiken. Thans ga ik mij stil houden; tenzij de gevoeligheid, waarvan ik zoo even sprak, in toorn en twist mogt ontaarden. In dat geval alleen, zal ik, in plaats van over *beginselen* te handelen, zoo als ik tot hiertoe gedaan heb, *daadzaken* vermelden, in al derzelver bijzonderheden.

Mijne zinspreuk is altoos geweest: *Doe wat gij moet doen, er kome van wat wil.* Ik nu moet mij aan *België* toewijden, en ik geloof op eene zeer nadrukkelijke wijze mijnen pligt omtrent hetzelve te vervullen, door van de daken te prediken, wat voor hetzelve gedaan *kon* en bijgevolg *moest* worden en *hoe* en *door wie*. Indien dit mishaagt, waarlijk, des te erger. In dat geval zal er van *gekomen* zijn wat ik niet zocht, maar ook evenmin vreesde, en ik zal gedaan hebben wat ik doen *moest*. Dit is mij genoeg.

Alleen *België* heeft reden om zich vernederd te achten, door zich, zoo kort na de roemrijke dagen van krachtbetoon, genoodzaakt te zien, om *ondersteuning* te vragen, en de schandelijke, maar regtvaardige straf te ondergaan voor de belagchelijke vrees, die het belet heeft zich zelven te verdedigen, terwijl het zich afgewezen ziet door de schroomvalligheid van al degenen, die het omringen, het begeerlijk achten, maar beven om het aan zich te verbinden, door het opentlijk en onbewimpeld te beschermen.

Ik vernieuw u de verzekering der gevoelens, welke ik u toedraag, en die u bekend zijn.

DE POTTER.

EINDE.

Digitized by Google

VERBETERING.

Bladz.	112,	regel	1	van	onder,	*staat:*	gebragt	*lees:*	gebragt,
»	»	»	»	»	»	»	dan	»	den.

Digitized by Google